GULIELMI
BALLONII
OPERA OMNIA MEDICA.
In quatuor Tomos divisa.

TOMUS QUARTUS.

GULIELMI
BALLONII
MEDICI PARISIENSIS
CELEBERRIMI,
OPERA OMNIA
In quatuor Tomos divisa,
STUDIO ET OPERA
M. JACOBI THEVART,
Medici Parisiensis, digesta, denuo in lucem edita:
CUM PRÆFATIONE
THEODORI TRONCHIN,
In Academia Genevensi Medicinæ Professoris.

TOMUS QUARTUS.

GENEVÆ,
Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCC. LXII.

GULIELMI BALLONII,
MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,
DE VIRGINUM ET MULIERUM MORBIS
LIBER.

In quo multa ad mentem Hippocratis explicantur, quæ & ad cognoſcendum & ad medendum pertinebunt.

STUDIO, CURA ET DILIGENTIA

M. JACOBI THEVART
D. Medici Pariſienſis; in lucem iterum editus & ſcholiis aliquot locupletatus.

Prodit tertio emendatiſſimus, & Græcarum dictionum paſſim occurrentium interpretationibus inſigniter auctus.

APPROBATIO.

NOs subsignati Decanus & Doctores Medici in saluberrima Facultate Parisiensi omnibus notum facimus, nos vidisse, & legisse accurate ac diligenter varia opuscula GULIELMI BALLONII Doctoris Medici Parisiensis, nimirum *De morbis Mulierum & Virginum*: *De Arthritide, Calculo & Urinarum hypostasi*: *De Rheumatismo, & Pleuritide dorsali*, in quibus nihil quicquam Hippocratis aut Galeni doctrinæ contrarium aut repugnans deprehendimus, immo vero dignam, quæ a Medicinæ studiosis excolatur, eruditionem contineri animadvertimus; ac proinde typis mandanda illa & Medicorum manibus assidue evolvenda esse censuimus. Die octava Julii 1643.

M. de la VIGNE Decanus
Facult. Med. Paris.

JOANNES DE BOURGES D. M. P.
M. GUIDO PATIN Scholarum Censor.

NOBI-

NOBILISSIMO CLARISSIMOQUE VIRO

DOMINO CLAUDIO SEGUYNO,

PARISIENSI MEDICO,

Professori Regio, Reginæ Archiatro, & in utroque Regis Consistorio Secretiori Consiliario,

JACOBUS THEVART,

Doctor Medicus Parisiensis,

S. P. D.

Q*UI prorsus cæcam esse fortunam pronuntiavit, quæ suas opes ad indignos semper conferat, nec umquam judicio quemquam mortalium eligat, is longe a vero mihi videtur aberrasse. Satis illa se prudentem exhibuit, & oculatam, quum te,* Nobilissime Seguyne, *ad eum evexit Iatricæ dignitatis apicem, quem plerique sane ab ipsa fortuna in donum accepere, tu in præmium obtinuisti. Quis enim non debetur ei honos? quæ non dignitas Illustri Viro, qui præclaris majorum suorum (Nobilissimi præsertim Archiatri* Petri Seguyni *Medicorum Parisiensium Antiquioris, necnon Regiorum Professorum Decani) insistens vestigiis, quam habet a natura ingenii* ἐυφυΐαν *ita semper excoluit, ut bonarum omnium artium, nedum medicæ quam honorifice juxta ac feliciter profitetur, evaserit peritissimus? qui eo nomine inter Professores Regios adscitus, reconditiora quæque medicinæ arcana, quoties illi per graviores curas licet, ex suggestu Regio aperit & enucleat mira sermonis ubertate, & elegantia, idque frequentissimo* φιλιατρῶν *concursu, & applausu? qui denique raram illam, quam suo sibi labore ac exercitatione ferme assidua comparavit,* πολυμαθείαν, *tam insigni probitate tantaque morum suavitate condit ac temperat, ut utra in eo alteri præcellat doctrina an virtus,* φιλοπονία *an comitas, non facile sit dijudicare.*

His nominibus tam præclaris, Spectatissime Seguyne, *omnium qui te norunt animos tibi conciliasti. His Reginæ ipsi gratus adeo acceptusque fuisti, ut non alteri Augustissimæ valetudinis suæ curam commissam voluerit, teque unum eminenti illa Primarii sui Medici dignitate honestaverit. Omnia hæc ac singula, quibus circumfulges ornamenta, dum ipse tacitus apud me perpendo, non majus accedere posse putavi huicce* de Virginum & Mulierum morbis libro, *ejusque Auctori* Ballonio *decus, quam si is in lucem sub tuis felicibus auspiciis emittatur, nec diffido, quæ tua est humanitas, ac singularis erga me benevolentia, quin sis hoc meum consilium boni consulturus; præsertim quum eo in opere multa liceat observare ad Reginæ ipsius Christianissimæ, adeoque & totius Imperii Gallici incolumitatem pertinentia, quippe pretioso illo capite* πολλῶν ἄλλων ἀντάξιῳ *salutem ac felicitatem publicam contineri palam omnes profitentur & prædicant. Et revera ex quo generosa hæc Heroina regni gubernacula moderatur quantam hujus Imperii hostes cladem acceperint, fidem faciunt ducenta & amplius ea vexilla quæ peristromatis longe illustriora majoris hujus urbis templi fornices exornant; Regnicolæ vero quantis aucti augendique sint commodis ac beneficiis, jam sentiunt magnatum non pauci quos ipsa beneficentissima Princeps a vinculis aut longinquis e Provinciis evocatos pristinæ libertati dignitatique restituit; sentient &, Deo juvante, propediem universi, quorum ipsa votis annuens almæ pacis jacit fundamenta missis jam qui de ejus conditionibus statuant viris probitate æque ac peritia Nobilitateque insignibus. Faxit Deus Optimus Maximus ut hæc tam præclaris cæpta auspiciis optatum ac felicem exitum consequatur, Reginamque tot heroicis inclytam virtutibus, ac de Regno, ac bonis omnibus tam profuse meritam diutissime nobis, totique orbi Christiano per te*, dignissime Archiater, *servet incolumem. Vale. Lutetiæ Parisiorum* IV. *Calendis Augusti Anno Domini M. DC. XLIII.*

GULIEL-

GULIELMUS BALLONIUS,

DOCTOR MEDICUS PARISIENSIS,

AD LECTOREM.

NE mirum ſit ſi hoc in opere varium ſcribendi genus ſecuti fuerimus: alias elatum, alias humile, medium temperatumque alias, uno circumſcripto minime contenti. Res a nobis ſuſcepta hujus varietatis occaſio fuit. Nam quum ſæpe ſcriptoris, ſæpe interpretis, aut in dirimenda auctorum controverſia honorarii arbitri partes teneamus, verborum eumdem alveum ſequi non fuit ſatis: immo nec potis fuit, præſertim nobis parum limatis & diſertis. Quod ſi etiam ſuavitatis leporiſque Attici non-nihil attigiſſemus, hoc vix ſcripta hæc noſtra condire ac temperare potuiſſemus: ac præſertim quum orationis curſus ſæpe ſiſtatur & intercipiatur, additione, detractione, ac obſcurarum dictionum explicatione. Quod ſi eumdem ſenſum teneremus, venuſtate fortaſſis aliqua orationem paullo aſperiorem ruſticitatiſque pleniorem ornaremus ac leniremus. Maxime vero in ſalebras iſtas adduxit Græca veterum oratio quæ latina faciunda fuit ac noſtro accommodanda inſtituto: in qua auctorum ſerviendum fuit ſententiæ, & linguæ proprietati. At omnes docti norunt quam ſit arduum, ut quæ in aliena peregrinaque lingua bene eleganterque dicta ſunt, eumdem decorem conſervent in alienam linguam tranſlata. Immo D. Hieronymus ſæpe Tullium in græcis latinis faciundis luſiſſe tantum ſcribit, Atticumque leporem & gravitatem terſa ſua, rotunda, ac concinna oratione vix aſſecutum fuiſſe, quod illi neceſſario aliorum ſententiæ eſſet ſerviendum. Sic flumen illud aureum ac æquabile hominis oratorum principis, felicique illo ſæculo nati in quo Romanæ linguæ opes, ornamenta

ac divitiæ explicarentur, ac apertis fontibus emanarent, nonnullis ſcabris ac turbulentis obicibus eſt retardatum. Tunc enim, niſi auctorum verba juxta ac res immutare conſilium eſt, non ut ſolet libere fluit oratio, nec locos amœnos tam ſequitur, quam ſi pronum alveum dulceſque voluptates deligeret: contra in anguſtias aliquot cogenda eſt oratio. Ut vitio nobis verti non debeat, ſi promiſcuum dicendi genus ſequamur nos qui nulla parte conferri debemus cum illo oratorum lumine: cui tamen ſæpe curſus orationis fuit moderandus ac intercipiendus. Quod de affectato paullum ſcribendi genere queri quis poſſit, habet forte quod redarguat objiciatque: ſed nos data ſæpe opera ac de inſtituto in id vitii incidimus (ſi vitii nomen hic meretur) ut orationis noſtræ humilitas grandioribus verbis elevaretur. Quamquam ſcio id vitio non carere, & pleroſque in illud præcipites labi qui curioſam affectationem conſectantur, ut antiquitatem priſcumque aliquid oratio retinere videatur. Sed in affectatione iſta non latet priſca gravitas ac majeſtas. Præterea minus in amœnorum temperatorumque verborum delectu laboravimus, quod rem, non verba conſectemur. Non enim oratores ſed Medici ſumus, ſi modo Medici, quos tam ſedula de verbis cura non debet remorari. Vale.

IN

IN LIBRUM DE MORBIS

VIRGINUM ET MULIERUM

AD MENTEM HIPPOCRATIS

CONSCRIPTUM ADMONITIO,

AUCTORE

GULIELMO BALLONIO

Doctore Medico Parisiensi.

QUI erecto animo res magnas inquirunt, nec earum sedula investigatione defatigantur, magnam in primis laudem ac commendationem demerentur: idque cum alias, tum quod nulla eos difficultas terruerit, nec quum feliciter cœpissent, ab instituto cursu exigua perficiundi spes revocarit. Turpis esset omnium judicio ea defatigatio, quum ea præsertim quæ tam graviter quæruntur, præstantissima sint, ac omnem omnium admirationem excitent atque aucupentur. Est enim in re magno immensoque labore undique conquisita quid excellens ac eximium quod nos levet ac recreet, quodque possit veluti nos titillans jucunditate quadam sensus allicere, & omnes ea de re susceptas molestias lenire ac temperare. Ita nimirum sive artes mechanicas lustrare velis, sive eas quæ diviniore quadam origine sese ostentantes ad humanitatem pertinent & politiores sunt, sive in vilibus hominum silvestrium operibus, ac muniis, denique quocumque animum cogitationemque converteris, incredibilis est ea voluptas qua perfunduntur homines, incredibile desiderium quo tenentur, quum vel fessi vel jam labore vigiliisque fracti portum tandem consequantur in quo resistant atque conquies-

quiescant. Ecquis tam socors & ab humanitate alienus, quem quum laboris pigeat ob mollitiem, vigiliarum ob corporis gravitatem, conatus ob animi ignaviam, quæ omnem adeundi potestatem præripiat, ausit tamen nimium nimiumque sibi ac rebus suis diffidens alienæ modum statuere industriæ? inertissimum decet hominem cui stomachum facit delicatissimus is fructus, qui longe lateque fusus ex laboribus emanavit. Suavissimæ enim sunt illæ epulæ quas labor industriæ stimulus compararit, iis quippe defessus animus quasi satiatus saturatusque alacrior ac vegetior ad res magnas aggrediendas exsistit. Etsi enim omnes experiuntur ita comparatam esse hominum naturam ut tametsi bene meditati ad aliquid aggrediundum accedamus, tamen in ipso cursu ante cogitationes nostræ obruantur quam portum aliquem conspiciant: nulla tamen rerum desperatione territi omnia abjicere debemus: quin potius erigamus nos minusque metuamus adversos rerum exitus quam speremus secundos, alioqui omnia pessum irent, nec ulla continuata esset rerum series; immo ignaviam exciperet socordia, socordiam rerum omnium contemptio, hanc autem earum confusio & ruina. Nec quicquam eximium esset cujus inventione atque adeptione homines, quorum bruta non est natura, sed exquisitioris cujusdam sensus, animantibus ipsis ratione privatis antecellant, quibus tamen sua est ars vernacula, sua industria, motus ac impetus naturalis, ut sæpe egregios hominum conatus, arte ingeniove fretos ac roboratos, sua inerte industria superare videantur. Quod eo in hominibus ipsis turpius exsisteret, quibus a diis immortalibus tributa concessaque vis est animi, qua nil præstabilius, nil antiquius cogitari potest. Nam etsi primo quasi occursu benignior naturæ favor in brutis animantibus videtur elucere: tamen hac una vi eximia, qua illustrantur homines, omnes eas dotes quas brutis illa largita est, facile superant atque vincunt. Ut in acerbissimam omnium calumniam incurrere debere videantur, qui excellentem præstantemque illam vim, qua Deos proxime referunt, sinunt hebescere & debilitari: igniculos illos quos natura nobis insevit, objecto quasi rerum humanarum cœno, obrui ac præfocari; qui si adolescant, incredibilis

dibilis ardor ad res præclaras ac commendatione dignas exſiſtit. Is enim nobis juſtitiam ad unguem tenere dicetur, qui quas forte a natura dotes obtinuit, eas auget, illuſtrat ac exercet : ne delicati inertiſque hominis inſtar ſui muneris oblitus in ſumma rerum ignoratione ac inanitate verſari videatur. Eos autem brutis animantibus, quibus nulla rationis ſignificatio ineſt, multo inferiores eſſe nemo non judicat, qui ad Epicureorum cœtum ſeſe aggregantes ſatis ſecum actum putant ſi modo vivant nulla rerum meliorum ſpe allecti, nulla exſpectatione deliniti : quorum vox, oratio atque actio pecudum mihi eſſe videbitur, quum voluptati, cujus nonnulla tantum debet eſſe fruitio ac uſus, laſcivientique libidini totos ſe dedant, atque ita impetu belluino ferantur, ut non turpitudo ulla, non infelix eorum qui ita voluptuantur eventus & calamitas ab incepto retardarit. At eis in mentem venire debebat non temere uſum rationis præſtituto tempore homini conceſſum fuiſſe ac tributum, niſi poſt egregios conatus perpetuæ felicitatis ſpes eum maneret. Quod & Natura occulte quidem ſignificavit, quæ viſa ſit ipſis brutis magis faviſſe, ſed tamen nuditatem hominis feliciſſimo munere redemerit, & omnium bonorum tamquam apice compenſarit. Quod quum plerique male feriati homines non intelligerent, ſatis ſuo muneri ſuperque factum putarunt, ſi vim a natura tributam, cujuſcumque modi illa eſſet, exercerent. Et quum parum apti ad rem aliquam eſſent, vel animo ſaltem effingerent, immo dotibus aut corporis aut animi ab iis ſe ſuperari cognoſcerent quos in parvis habebant, animum deſpondentes in turpi otio delitere, quam honeſto negotio conquieſcere maluerunt. Quæ in primis deflenda eſt in hominibus calamitas, qui ita abjecto animo nullaque ſui ratione habita, quas natura impertiverat, dotes non coluerunt. Si eos ſaltem humana aliqua ratio adduxiſſet potius quam ferina & inanis cogitatio ab eo munere abduxiſſet, non ita illi eorumque nomen conculcatum traductumque fuiſſet, ut jam homines officium ſuum deſerere, & quicquid humani eſt a ſe procul pellere videantur. Omitto alios qui licet figuram hominis nomenque præ ſe ferant, homunciones tamen ſunt, & quum rebus ludicris operam dant,

falſa cæcaque opinione ducti operæ aliquod pretium factu-ros ſeſe arbitrantur: quos tam inani fuco deludi ita puerile eſt, ac eos hominis nomen arrogare: quod quum ſanctum auguſtumque ſit, in eos quadrare tantum videri debet, qui quæ ſunt hominis præclare exercent, virtutis amore ducun-tur, quarum laudum gloriam adamant, quibus artibus illæ comparantur, in iis ſeſe exercent, minimas a natura datas dotes, eas augent, amplificant. Magnum eſt & in primis laude dignum eo uſque noſtram procedere induſtriam, ut ea labore noſtro conſequamur quorum memoria una cum ſa-tietate non evaneſcat. Sic enim foris domique ſapere, eſt & locuples argumentum nos ineuntis ætatis primam com-mendationem a virtute duxiſſe: nec corporis contagione obrutum animum, prima ſua munia perbelle defuncturum. Quod quum plerique ex iis qui ſapientiæ ſtudium amplexati ſunt reformidarent, & mole corporis, tamquam gravi pon-dere, animum deprimi peſſundarique cognoſcerent, eum a corpore ſevocari ſepararique poſſe ſubtilius comminiſcuntur. Quod commentum magnas ad ſapientiæ ſtudia excolenda tra-ctandaque opportunitates attulit, quod oppido pauci relictis domeſticis negotiis & commodis, opumque facultate ſepo-ſita philoſophandi ſtudio ſeſe penitus abdidiſſent. Tantum potuit præterea ut præ ſtudio rerum præclararum nil duce-rent optimum, quicquid forte contingeret abjicerent, immo animum, nexu indiſſolubili cum corpore conjunctum, ab hoc tamen ſepararent. Et quum plerique ab otio & muſis averſi eſſent, poſtquam ſemel deguſtarunt, rerum omnium jacturam pati maluerunt quam tantiſper ab inſtituto ſemel curſu deflectere. Alii quum & opibus & honoribus flore-rent, umbratiles illas animorum contentiones & palæſtras, deſerto & honorum & ambitionis theatro, non modo non amarunt, ſed, & quoad fieri potuit, popoſcerunt. Quod in primis admirandum eſt tamquam ſummum aliquod bo-num, quum tantum poſſit apud homines ut primo ſolum obtutu & objectu animos a ſe averſos alliciens, jucundoque ſenſu demulcens, in nos tacito quodam impetu influat, & omnes omnium rerum acerbitates temperet ac demulceat. Quo fit ut eis infelix aliquod ſidus illuxiſſe & inauſpicatum aliquid

aliquid ſpiraſſe judicetur, quos non aliquando ejuſmodi blanditiæ pepulerint, ac divinæ illæ illecebræ incitarint. Exadverſum vero eorum melior limatiorque natura videri debet, qui ad meliorem frugem ſeſe recipere in animo habentes, ludicra multa averſantes ab inani ſtudio ad aliquod otium florens ac eximium animum ſuum traduxerunt. Alioqui nulla umquam eſſet rerum infelicium & moleſtiarum intercapedo, & omnibus ſus deque habitis, in rerum omni ubertate, ſumma paupertate ac penuria laboraretur. Quod eo dictum velim ut nemo credat ſatis eſſe homini vivere: magnum id quidem: ſed quod natura ſtatuit diſcrimen inter animantia, ut alia ratione careant, alia vero eadem inſtruantur, illud tenendum, ne ſi vel tantillum noſtro muneri deſimus, animantes brutæ de nobis tamquam victrices triumphent. Ventri enim obedire, emeritis ſtipendiis voluptati ſervire, de virtutis ſtatione diſcedere, otio abuti, noſtram ſinere languere induſtriam, nullo artium diſciplinarumve ſtudio tangi quæ omnem feritatem depulerunt, & ſilveſtres homines ad jus deſcendere coegerunt, vivere denique ut edamus, quid aliud quam ſe ad Epicureorum auctoritatem aggregare, quæ cœleſtem omnem vim ſuſtulit ac negavit? Quocirca ſi animus noſter ſe ipſe colligens futurum quoddam ſæculo auguratur, &, quaſi a corpore exſolvatur, cogitationum perpetua agitatione multa præſentit quæ nos ad ſpem aliquam erigant: inhumanum foret ſui ita omnem rationem abjicere ut tamquam nil præſagientes in perpetuis ignorantiæ tenebris, quod mortis inſtar eſt turpiſſimæ, deliteſcamus. Nulla ſic animi noſtri eſſet libertas, nullum ſolamen ad omnem deſperationem in conſilium noſtrum adhibere potius oporteret, quam ulla ſpe futuræ requietis oblectari. Neque hic, tametſi in diſciplinarum laudibus longe excurrat oratio, tanti litteras aut ſapientiæ ſtudium facio, ut ſine his vitam noſtram mortis imaginem (quod pleriſque placet) exiſtimem: ſed quum ex hominum genere alios aliter natos videam, hos ad artes aptos, alios ineptos, prout varia cujuſque ingenii vis ac ratio, operæ magnum pretium factum iri opinor, ſi omnes pro ſua quiſque virili & naturæ impetu, in ſuæ induſtriæ curriculo elaborent. Alios natura molles,

minutos, effeminatofque effinxit quibus ineft mira indoles, & ad artes fufcipiendas ingenitus ardor; alios fucculentos, quadratos, quibus ad vilia munia potius conceffa tributaque videtur aptitudo. Quorum enim felicitati ingenii natura profpexit, in iis corporis contentionem firmitatemque neglexit. Qui ad mechanicas artes natura inftructi ac comparati videntur, perbelle fuo officio fungentur, fi naturam ducem fequentes vim ingenii eo conferant, ut in ea arte quam tractant primas fi fieri poffit teneant aut faltem fecundas: ne fi induftriam paullum refrigefcere finant, nec fuis æqualibus palmam decidi gravate ferant, inertes ac fine luce in fordibus verfentur. Quibus vero divino veluti favore indultum eft, ut ad humaniores politiorefque litteras, aut fapientiæ ftudium nafcerentur, illos natales, quum primum ætas adoleverit, proxime fequi debet proba educatio, ardor ac ftudium pertinax, ut admirabilis quædam ad earum incrementum progreffio exfiftat: ne fi paullum ardor ille deferbuerit, divino illo munere privemur, quod excellentia ac dignitate omnia ea quæ rerum univerfitas fuo ambitu complexuque cingit, vincere cernitur atque fuperare. Ac miferrimum foret eam quæ in parato eft acquirendarum tantarum opum occafionem finere elabi: quam urgere & ad fuam conferre utilitatem æque gloriofum, ac oblatam negligere nefaftum. Ego ne quam infamiæ notam noftra oratio male feriatis hominibus inuffit, eadem in noftrum caput redundet, quantulum nobis natura largita eft ingenium, id cenfuimus excolendum. Nec errore enim vacaret eorum philofophorum exemplum imitari, qui quum in vita plurimum peccent, de virtute tamen egregia ac præclara tradant, ut nulla re oratio vitæ confonet. In quod vitium ne præcipites laberemur, ad id confilium & rationem direximus, ut iis dotibus incrementum daremus, quas primum a natura expreffiffemus. Et hercule fruftra Natura in nos liberalitatem fuam contuliffet, nifi id quantulum animique eft quod nobis infitum rude & impolitum, terfum reddere, limare, ac perficere conaremur. Quæ omnia eo confilio dicta non funt, ut de nobis aliquid efferamus, illa enim quæcumque injici mentio poteft, omnis inutilis & inanis exfiftit: fed ut

aliquid

aliquid inſtituto noſtro accommodaremus, licuit præfationis occaſionem a capite arceſcere, quod fortaſſis nonnullis uſui foret. Aggredimur opus multarum vigiliarum, cujus & nomen & utilitas ſupprimetur. Nomen, quoniam prima quæ ſe offert inſcriptione apparebit: Utilitas vero, ne laus in ore proprio ſordeſcat: illa enim peculiare quippiam habet, quum talis eſſe ſoleat, qualis animus eſt eorum qui ex re quapiam eam utilitatem colligere & venari debent. Nil enim umquam eſt tam male terſum, tam illepidum ex quo non poſſit aliqua capi utilitas, ſi non is male affectus ſit qui eo operam ſuam confert. Quemadmodum rerum ipſo eventu teſtatum eſt nil eſſe tam elegans ingenio & arte excultum, nil tam limatum & politum, quod non inutile iis videri poſſit, qui eo nati ſunt animo ut omnia illis ſtomachum faciant: quod genus plerique eſſe ſolent a quibus jam aliquid exſpectamus, ut tanto æquius illorum vigiliæ a nobis judicentur, quanto iniquius aliorum labores ſcriptaque obſervare & arrodere ſolent. Humanum eſt peccare: inhumanum vero non æqui conſulere, immo traducere quæ alii magno labore compararint. Emendent, liment, errorem detegant, ſed interea evigilatis & ſcriptis fruantur.

AD

CLARISSIMUM THEVARTIUM

D. M. Parisiensem,

Excudi curantem librum typis
Doctissimi BALLONII avunculi,
De Virginum & Mulierum morbis,

EPIGRAMMA.

Dignius æterno quid nomine fecerit ille
BALLONIUS *Medici gloria prima chori;*
Virgineos curat dum morbos, dum studet Orbi
Effœto, aut scriptis sæcula longa replet?
Majus quid præstat Clarus Thevartius *Orbi,*
Virginibus, scriptis, artificique favens.

JOANNES BERAULT
D. M. Parisiensis.

Aliud

Difficiles morbos facili BALLONIUS *arte*
Pellit, & a sexu funus utroque fugat.
Mandari tenebris non debent scripta : quod auctor
Præstat, & id pariter nobile præstat opus.

M. CLAUDIUS LIENARD
D. M. Parisiensis.

IN

IN COMMENDATIONEM LIBRI

DE VIRGINUM ET MULIERUM MORBIS

M. GULIEL. DE BAILLOU,

CLARISSIMI MEDICI PARISIENSIS,
olim Decani, & Antiquioris Scholæ Magiſtri,

EPIGRAMMA.

Qui ſcribenda facit, ſcribitve legenda, meretur
Laudem, quam nuſquam fama latere ſinit.
Scripſit digna legi, vir prudens arte medendi,
Aureolos fuerant quæ meritura typos;
Sed dum femineo fugientem corpore vitam
Siſtit; id egregium eſt nobilis artis opus.
Gloria perpetuum eſt illi manſura per ævum,
Gloria ſed tanto digna labore redit.
Præmia ſi laudum phœbea quæris ab arte,
Hæc tibi Balloni *ſplendida ſcripta dabunt.*

IN COMMENDATIONEM EJUSDEM OPERIS,

In quo pallidi Virginum coloris curatio docte & luculenter explicatur.

Apoſtrophe in formam διαλογισμοῦ.

Mors fugito truculenta licet, ſed pallida; quare?
Pharmaca ſunt iſthic quæ tibi bella parant.

ALIUD

ALIUD EPIGRAMMA.

Quid non cæcus amor mortalia pectora coget,
Si ſummum in ſuperos jus habet ille Deos?
Mollia dum teneræ ferit arcu corda puellæ,
Succumbit telis præpetis ipſa Dei.
Illico pallentes inducit vulnere morbos,
Atque animum regia de ſtatione rapit.
Si legis Auctoris præclara volumina noſtri,
Invenies iſtis queis medeare malis.
Nonne Machaonios ſuperant medicamina ſuccos,
Sanant quæ ſævus vulnera fecit Amor?

JACOBUS THEVART D. M. P.

PRÆSTANTISSIMO VIRO

D. JOANNI BERNARDO ILLMER

TRANSYLVANO, M. D.

Cæſareæ Legationis in Moſcoviam Medico olim Ordinario.

ANTONIUS M. ZANINI VERONENSIS M. D. benè agere & valere.

IN votis erat, Johannes Bernarde præſtantiſſime, repetito litterarum commercio, te veluti præſentem alloqui; Teque poſt longinquas exantlatas peregrinationes, poſt multas Urbes, & homines viſos, & barbaras conſalutatas Nationes; Teque per Scythicas nives, & glacialem Oceanum prætervectum, tandem veluti in meum ſinum recipere, & ulnis totum circumdare. O portentum inſomniis ſimillimum, ò beatiſſima oberrantis phantaſiæ ludibria! tanquam novo facto principio adhuc totus hæres in medullis, adhuc veluti contubernales ſumus, & mutuis neceſſitudinis officiis inter nos certamus, & immenſam locorum diſtantiam ementitis colloquiis penſamus. Fortunæ reduci votivas tabulas ſuſpendo, immortaliter gaudeo, de tuo adventu dieſque nocteſque ſollicitus. Repullulat in animo veteris ſodalitii teneritudo, & mollities. Quam ſuave eſt pubeſcentis ætatis tyrocinia in memoriam revocare! quæ animo noſtro lenocinia magis delenifica occurrunt, quam incipientium ſtudiorum amœnitates recolligere, & retroacti temporis labores reminiſci! O Superi, quæ beatior interioris mentis ſpeculatio eſt! Dum Romæ, quàm lubens commemoro! arcana fatorum vi, initis amicitiæ primordiis, *jucundum cum ætas florida ver ageret*, in eodem conclavi convictores degebamus, parium ſtudiorum participes, vetuli, notique columbi, fraternis animis, ad omnia pene gemelli, annuentes pariter, & pariter negantes, ὁμόχροοι, concolores, invidioſum par, in oculis omnium eramus: profeſtis diebus toti in Medicis immergebamur, ſeverioribus Muſis ſacrà operantes. Quàm crebræ feſtis diebus ad D. Athanaſii ædes profectiones! ſub Græcis, & operoſis magiſtris, & tantum non plagoſis orbiliis, devoratis Grammaticorum tædiis & enavigatis ſcopuloſis cautibus, in graviſſimorum Aucto-

rum ſtudiis detinebamur, & paulatim, & occultè rore illo imbuti, ſenſim, & ſenſim proficiebamus, & uſque ad felicitatis invidiam Hellada ſpirabamus. Heſiodi Ἔργα, καὶ ἡμέραι (*a*) pro penſo quotidiano erant. Ariſtophanis Nebulæ nos totos detinebant. Heliodori Æthiopica in delitiis erant. Philoctetes Sophoclis quam divinus erat! Prometheus Æſchyli in rupe religatus, δεδεμένος, horrori erat & voluptati. Atri Lycophronis Ἀλέξανδρα (*b*), & tenebræ in majeſtate erant. Accedebamus ad Mæonidem pavidi, illam immortalem naturam reveriti, cujus magnitudinem nonniſi magni capiunt nec plenè etiam ipſi. Alciphronis Epiſtolæ atticiſſimo melle delibutæ omnem animi amaritudinem abſtergebant. Multiplices & ſecundæ menſæ pro ludicro erant, & promulſide. Exacto triennio Romam extemplo deſerimus, ſocietatem abrumpimur, uterque ad invicem æternum valedicimus, in diverſa cogitamus. Tu per Tranſylvanos, Noricos, Batavos, Windelicos, Weſtphalos perpetuo evagaris, Ego ad patrios lares reverſus, ſed breviſſimè, trahentibus aſtris, Venetias, deinde ultrà maria accerſitus, *Supremo nutu* adhuc rudibus annis generalis Illyricorum Soſpitatoris titulo condecoratus, diuturno tempore immoratus, publicè merui. Sed heù heù univerſa tanquam fumus & umbra prætererunt. *Omnia miſcet omnipotens ætas.* Anni noſtri, ſicut aranea: truditur dies die, novæque pergunt interire Lunæ. χρόνος ἄφθογγος (*c*) ex Sophocle. O infelix mortalium genus, ut nihil ſumus, ſed umbris ſimiles. ὦ θνητῶν ἀνδρῶν ταλαίπωρον γένος, ὡς οὐδὲν ἐσμὲν, πλὴν σκιαῖς ἐοικότες. Hac Sparta glorioſè apud Dalmatas impleta, Venetias regredior, urgentibus fatis, ibique trabalibus clavis affixus ſum; πολλὰς ex Luciano τριακάδας καὶ πολλὰς ὀλυμπιάδας ἀναπλήσας (*d*), Hygeæ, Panaceæ & Æſculapio noctu, & interdiu ſacrificans, nec ἄδοξος, nec ἀκερδής (*e*). Sed amoto ludo, & nucibus relictis ſeria quæramus. Sic eſt, amiciſſime Illmer, plus oculis meis amabilis; O ſi caſus & fortuna nos iterum vel ad tempus breviſſimum aſſociarent, quot Aris ſoteria, & anathemata! Te abſentem video, & audio ὄναρ, καὶ ὕπαρ (*f*), vigilans, & ſopore conſepultus, notas videor audire & reddere voces, & dexteram dexteræ conjungere. Aſſem para, & fabellam accipe. Concubia nocte, dum altum dormirem Idolis per amicam quietem undequaque volitantibus, Johannes Bernarde, animo obverſabaris, in Hippocrate toti eramus, Hippocraticos nodos Tulliano ſtamine permiſcentes, amicè digladiantes, interdum rixoſi, & ἄσπονδοι (*g*), ut ferè contingit in φιλονεικίᾳ (*h*). Inſomnia inſomniis, larvis larvæ ſuperveniunt; tortuoſæ imagines miſeram mentem diſtorquebant. Hic mihi attento animo, amiciſſime Illmer, opus eſt. Lucianus φιλοψευδὴς (*i*) æneum Hippocratis ſimulacrum comminiſcitur, indignan-

(*a*) Opera & Dies.
(*b*) Alexandra ſive Caſſandra.
(*c*) Tempus ſine voce, ſine loquela.
(*d*) Multos ex Luciano menſes & annos implens.
(*e*) Inglorioſus, nec inlucroſus.
(*f*) Per ſomnium & per vigiliam.
(*g*) Irreconciliabiles.
(*h*) Amor victoriæ.
(*i*) Amans mendacium.

dignantis, calcitrantis, per cubiculum, extincta lucerna, tota nocte perambulantis, affabrè, & fuco illitis deliramentis, ut sunt *temporaria Græcorum ingenia.* Similis hallucinatio à Phantasmate Menandri non multum abludebat. Apprehenso Phantasmate curiosè sensibus impresso liberari non poteram, ut eram ab ejus lectione recentissimus. Apparebat mihi in somnis sonorè stertenti Divinus Senex metallicè fabrefactus χαλκοῦς (*k*), cubitali magnitudine, caput pileo obvelatus, ritu gabino præcinctus ut graphicè depingitur ab illo lepidissimo fabulatore. Περιὼν τὴν οἰκείαν ἐν κύκλῳ, ψοφῶν, καὶ τὰς πυξίδας ἀνατρέπων, καὶ τὰ φάρμακα συγχέων, καὶ τὴν θύραν παρατρέπων, ὅσον πυχναῖος τὸ μέγεθος, totam domum in orbem ambiens, pedibus terram percutiens, pharmaca commiscens, indignabundus ἀγανακτῶν (*l*), & despumans. Conceptæ iracundiæ causas rimatus, quamvis sopore consepultus, quærebam, immò divinabam. Conjecturæ Luciani improbabiles, & nullo fundamento videbantur, & animo meo non satisfaciebant. Nonne, mihi regerebam, Viri sapientissimi sunt ἀνόργητοι, καὶ ἄχολοι, inirascibiles, & sine felle? Summa luce experrectus nondum caligine abstersis oculis, totus eram in Hippocratici spectri illusione, cum ecce Tabellarius ocreatus, oculis cæruleis, facie prærubra, hirsutis superciliis horridior, ex nimio cursu suspiriosus, incessanter fores percutit, & prægrandes codicillos affert tua manu exaratos. Avidè devoro, quidquid atramento impresseras, nihil non jucundè, omnia festivè, omnia graviter, omnia amicè. Statim oculos injicio in calcem epistolæ, soles enim propè finem quidpiam Hippocraticum mihi examinandum afferre, tamquam apophoretum, pro more flagitas, & exposcis ut liberem ab infamia, & impostura Hippocratem inusta à Galeno, cui tota posteritas subscribit, scientiam pulsuum ipsum neglexisse, vel omninò ignorasse; Hippocrati irato sacrificium faciundum, Hippocraticos Manes ἀπολογουμένως (*m*) placandos; plus nocituram humano generi iram Hippocratis, quam toti Græciæ indignationem Achillis. Tunc seriò intelligo solutum insomnium nocturnum, meditabundus, mentum sinistra suffulciens. Paucissimorum verborum periocham pro Œdipo fuisse. Quàm sunt divini ex Synesio obdormientium animi! O Deorum delubra, ô Æther, ô Immortalitas, ô Anima futurorum prædivinatrix! Quæ dormiens somniaveram, vigilans insperato reperio. Ad opus me accingo, memoriam medullitus exhaurio, & censuræ tuæ subjicio; tua enim epistola, præstantissime Illmer, me ruri oppressit, quo recesseram animi recreandi & lubricæ valetudinis recuperandæ gratia. Boni consule quidquid chartis illevero, nullis adjutus præsidiis. Temerè, confusim, inordinatè simulacra objectorum latent, quæ imperante anima erumpunt, tanquam scintillæ ignis ex silice excussæ. Tectam, sartam tot sæculorum famam immortalis Senis tueamur. Sed jam in arenam descendo. Huc adeste Myrmillones, Samnites, Retiarii; collatis signis in arma prorumpamus. Res est miraculo similis tot loca de pulsi-

(*k*) Æneus.
(*l*) Irascens, succensens.
(*m*) Apologeticè.

pulſibus in Hippocrate conſpicua Galenum præteriiſſe: dedita opera ſapientiſſimum Senem inſcitiæ inſimulare voluiſſe. Maligna natura apertè calumniatur πονηρὰ φύσις ἀπαρακαλύπτως πονηρέυεται. Tantæne cæleſtibus animis inteſtina odia, & ſimultates! A ſphygmica arte deſtitutus Medicus in cadaver tranſit. Hippocrates mutilus, detruncatus, pulſu inermis accedebat ad ægros curandos? Credat Judæus Apella, non ego. Quid turpius, quid iniquius, quam quod eſt in arte præſtantiſſimum, ab ipſo auferre, & in profundam ignorantiæ abyſſum τὸν ἥρωα (*n*), ultra anni Soliſque vias ἀναφερόμενον, πανυπέρτατον, θεοῖς ἀτάλαντον (*o*), cujuſdam æternæ ſubſtantiæ ſimulacrum, præcipitanter detrudere? Invulnerabiles ſunt Deorum filii: Ἄτρωτοι τῶν θεῶν παῖδες. In Divos ſunt irrita tela. Quid ſacerrimo capiti oblatramus? Hippocrates in Pulſibus, quod eſt majeſtate dignum, & à vulgo alienum, & praxi quotidiana obvium notabat; Galenus ἀνὴρ ἀλαζὼν, καὶ δίκαια, κ' ἀδικα (*p*), animal gloriæ, δοξομανὴς (*q*), inaniis, atque araneis oppletus, futiles verborum copias fundebat, & caudam popello jactabat. Credo, inquit Montanus in Conſiliis, Galenum dum iſta ſcriberet & differentias pulſuum ad minima divideret, riſiſſe. Habuit neſcio quid Græci; Quid profuit, in medium prodire, ex Cardano, tam vaſtis tabulis? Ut mentes imperitorum irretirentur. Galenus, ex Scaligero, longè avidiſſimus carpendi ſe meliores. Sed tantorum Virorum judicia de tanto Viro ſunt cum quadam religione recipienda. Habuit beatiſſimum illud judicium in ſuis ſcriptis, grande aliquod, quod pulmo animæ prælargus anhelet: Sed ſolum indignamur, quod tam ſapiens, tam egregiè cordatus Vir in humani generis Præceptorem malignè inſurrexerit, ut ſibi majus immortalitatis theatrum aperiret apud credulam poſteritatem. Progenies viperarum ἐχιδνῶν γεννήματα ſumus, quotquot homines ſumus, maledicimus, & maledicimur, *cædimus, inque vicem præbemus crura ſagittis, vivitur hoc pacto.* Homo ex Platone *de Legibus* eſt θρέμμα δύσκολον, *Animal dyſcolon.* Latramus in dextero, & ſiniſtro itinere, tamquam canes, *ex Ænea Sylvio*, detrahimus, proculcamus parcentes nemini, neminem reveriti. O ſæcula, ô mores! Hippocrates ἄσφυκτος (*r*)! malignus eſt, & omnibus Diris execrabilis qui talia obloquatur, & obganniat. Ecce quot in locis *lux Mortalium* τῶν Μερόπων φάος divinus Senex à Galeno immeritiſſimè ἐλέγχεται (*s*). Miſeret me, atque pudet tàm fœdæ ſugillationis. Fuit peſtiferè familiaris etiam antiquis Patribus κατάκρισις καὶ καταγλωττισμὸς, maledictio, & detractio. » Hippocrates ſcientiam Pulſuum non attigit. *De præcognitione ad Poſthumum*: Hippocrates de pulſibus nihil dixit. 1. *de Differ. Pulſ.* Hippocrates ſigna ex Pulſibus petita, vel quia ignoravit, vel quia non magni momenti exiſtimavit, idcircò non eſt executus. 3. *de Criſib.* Hippocrates notitiam „ Pulſus,

(*n*) Heroem.

(*o*) In altum ſublatum, æthera, ſupervolitantem, ſublimiſſimum, Diis ſimillimum.

(*p*) Vir arrogans & per fas & nefas.

(*q*) Amore gloriæ inſaniens.

(*r*) Sine pulſuum doctrina & exercitatione.

(*s*) Reprehenditur.

» Pulſus, vel non habuit, vel certè non exercuit. 1. *de Humorib.* Eſtne Hippocrates inauditus ἀκατάκριτος, καταγνωστέος (*t*), nigris ſuffragiis damnandus? Accuſator tàm manifeſtus ſibi contradicit. Hippocrates primus omnium motum arteriarum Pulſum nominavit. 1. *de Differ. Pulſ.* » Hippocrates omnium bonorum auctor, primus Pulſus nomenclator. *de Anim. morib. & corpor. temperat.* Nonne eſt in jus demiſſa cervice, & auriculis trahendus talis διπλόος (*u*) obloquutor tamquam δίψυχος bianimis, & δίγλωττος bilinguis? Vetuſtiſſimi omnes vocabant arteriarum motum, palpitationem, percuſſionem, ictum. Pulſus nomine donabantur inſignes inflammationes, motus quilibet irregularis, tanquam malleus ab incude reſiliens. Solum arteriæ tam lege naturæ, quàm extra legem motitantes nondùm in Pulſus onomatopœiam tranſierant. Hippocrates fuit tanti nominis ὀνοματοποιός faber, & architectus, primipilus arterias tangentium Magiſter, promulgator, humani generis promus, & condus, Αὐτοκράτωρ (*x*), principium, & finis, primus Numiſmatis percuſſor σφυγμόν Pulſum procudit, attonitis omnium ſæculorum ætatibus. Auſpicatò defenditur qui ab ipſis hoſtibus veritatem extorquet, ſed factorum teſtimoniis ſuffulti, caſſa præſidia quid quærimus? Ipſum audiamus.

Lethargici, intremiſcentes manibus, ſomnolenti, malè colorati, tumidi σφυγμοῖσι νωθροῖσι pulſu tardo ſunt; *& partes ſub oculis elevatas habent, & ſudores ſuperveniunt, & alvis bilioſis, & intemperatis ſubtument.* Hippoc. in Coac.

Hippocrates deſcribit *Pulſus* lethargicorum, tardos, pigros, inertes; nequeunt enim arteriæ ſe ſe attollere, ſuccis craſſioribus, obſtruentibus vaſorum oſcilla. Pulſus, ex Aretæo, inertes, frigori ſimiles. Pulſus quaſi impeditus, & quadam intro vergente gravitate onuſtus, repreſſus, & demerſus. Pulſus graves vocabat Archigenes, quam nomenclaturam irridet Galenus, & ad trutinam expendit, & ſtateram, exſibilat, & riſu traducit. Parietes cordis tardius ad ſe ſe accedunt; ad quos exantlandos tota machina concutitur.

Quibus anginoſis διὰ σφοδρότητος σφυγμοῦ præ vehementia pulſus *ſtercus per alvum ſecedit lethale eſt.* Hippoc. in Coac.

Nihil lethalius in anginoſis, quàm elevatio vehemens arteriarum quæ ſpaſmodica eſt; ex irritamento magna eſt, & inſignis. Generaliter preſſura pejorante *ex Cæl. Aurel.* omnia deterius roborantur. Pulſus, qui pejorando fit major: Pulſus erectus, non fortitudinis gratia, ſed paſſionis malitia: Irrationabile robur, & fortitudo. Ex nimia motus, & humorum propulſione, & ſtrictura anginoſi, vel ſuffocantur, vel in ſideratio-nem tranſeunt, & ex inopinato extinguuntur, adſtantibus nihil tale cogitantibus. Accerſitus fueram olim ad conſilium pro quodam anginoſo, cui arteriæ adeò percutiebant, ut exilire viderentur: nimio ſudore totus inundabatur, & alvus largè dejiciebat, cum tanta urinarum copia, ut ſyn-

(*t*) Injudicatus, damnandus.
(*u*) Duplex & animi infidi.
(*x*) Dux & Imperator.

ſynteĉticè colliquaretur. Prædixi audaĉter, & confidenter proximum occaſum, qui poſt quatuor horas ſucceſſit, attonitis aſſidentibus Medicis qui fauſta omnia ominabantur, decepti à violentis naturæ motibus, & ab arteriis falſo vigore motitantibus. Spirituoſi, exſudantes, dejicientes, in oculis moriuntur quaſi fulmine percuſſi. Iĉtus ſanguinis eſt theoplexiæ horrendiſſima ſpecies *ex Rufo Epheſio in Fragment.*

In principio tenues, Pulſus tenues, σφυγμοὶ λεπτοὶ, *urinæ tenues*, *ad judicationem exacerbantur*; *nihil mirum ſi vigiliæ*, *& mentis emotio accedunt.* Hippoc. in Coac.

Videtur Hippocrates per *Pulſus tenues* Pulſus ſanorum ſimiles deſignare in acutis, penè nullo manifeſto calore febrili, nulla conſpicua ebullitione humorum. Philiſtes 1. *Epidem.* die tertia mane, & veſpere videbatur a febre liber eſſe; ſexta die circa meridiem obiit. Eraſinus 1. *Epidem.* quinta die quietus erat, & tranquillus, ſexta die ſub Solis occaſum defunĉtus eſt. Ita blanditur hoſtis infeſtiſſimus, & clàm jugulum petit. In mortem inopinatam degenerat ſimulata bonitas Pulſus ex ſagaciſſimo Theodoro Angelutio de Febre maligna. Præ ceteris moriebantur 3. *de Præſag. ex Pulſib.* qui habebant Pulſus, qui parum, vel nihil de natura deflexiſſent. *Rhaſis de Curis mirabilib.* refert, quod ſuo tempore graſſabatur febris initio mitis, ſexta verò die in tantam feritatem noĉtu convertebatur, tanquam ſi merum venenum devoratum fuiſſet: veluti toxico epoto ægri occultiſſimè necabantur; *Infirmus ſine caſibus moritur*, inquit Ebenſyna; ἀσύμπτωτος (*y*) *ex Hippoc.* 1. *de Humor.*

Annis proximè elapſis Venetiis Generoſus Adoleſcens μονογενὴς (*z*), dimidium animæ ſuorum progenitorum, præſidium, & fulcimentum collabentis Familiæ, corripitur febre furtivè maligna, & inſidioſiſſimè mortali, nullis ſtipata accidentibus, niſi quod noĉtu, & interdiu pervigil eſſet; ſexta die inquietus, implacidus, nauſeabundus, leviter delirus; ſeptima die non ſine artis infamia, nullis ſacris precibus expiatus, inopinatò expirat. *Si gracilem* λεπτὸν *exiſtentem febris urat*, *ſignum eſt quod non propter corporis tumorem febris occupat.* Ex Hippocrate *de Locis in Hom.* Pulſus λεπτοὶ, Æger λεπτὸς, urinæ λεπταί. Hippocratis ſacerrimas voces ignoramus; & ad illum Solem cæcutimus. Fernelius *de Abdit. morb. cauſis* in hujuſmodi febribus τὸ θεῖον (*a*) accuſat, nullis putredinis vulgaris notis aut indiciis, ineffabili, & arcana virulentia. Quidpiam nec nomine, nec verbo expreſſum, tanquam in interiori domo morbus coquitur.

» *Si verò ex partu fuerit purgata*, *venter intumeſcit*, *& ſplen*, *& crura*,
» *febris habet*, *rigor corripit*, *dolores proſiliunt ad lumbos*, *& interdum ad*
» *viſcera*: σφυγμοὶ βληχροὶ, δὲ ὅτε ὀξέες, ἄλλοτε ἀειρόμενοι, ἄλλοτε ἐλλείποντες,
» *Pulſus* debiles ſunt, & aliquando acuti, & alias attolluntur, alias de-
» ficiunt. *Hæc patitur initio morbi*, *& ſic habet.* 1. *de Morb. Mul.* 63.

Nihil frequentiùs obſervamus in enixis malignè decumbentibus quam tales

(*y*) Nullo accidentium ſatellitio ſtipatus.

(*z*) Unigenitus.

(*a*) Divinum.

tales pulſuum ataxias, ex pari magiſterio naturæ in morbum, & morbi in naturam, quæ modo vincit, modo vincitur. Pulſus debilis, mox vehemens, creber, mox tardus, modo concitatus, modo remiſſus. Tanta in malignis introducitur inæqualitas, ut Fernelius in genere deſcribit Pulſus malignarum febrium, quæ ex eſſentia tales ſunt. In Puerperis infinita varietas acutorum. Puerperæ Diis ſacræ, ob frequentia funera Deorum auxilia proclamantes. Nihil magis infidum, nihil peſtilentius genus putredinis; inexplicabiles ſuccorum mixturæ prædominantur. Dum res in tuto eſſe videntur, nonnullæ derepentè animam exhalant, præſertim ſi initio quidpiam latuerit, ut alvi profluvium incoctile, graveolens, ſanioſum, & extrema laſſitudo aſſocietur, & dolor catoco modo viſceribus inſederit. Tales expirant, *latenter*, *& colloquentes*. Dum Jaderæ in Illyricis medicinam facerem, nobiliſſima Matrona Comitiſſa Laziſia Veronenſis xxv. annorum, quæ enupſerat nobili Centurioni ſub Venetis vexillis merenti, ex partu fæmellæ, mortiferè jacebat. Inveni ſexta morbi die maligno algore totam perfrigeratam, cum peſtifero alvi profluvio, & Pulſuum proteiformi inæqualitate. Præceps cubiculo me proripui, totus horrore concuſſus, cum infallibili mortis prognoſtico, quæ in ſequentem noctem ſequuta eſt, reclamantibus Domeſticis confiſis externa nobiliſſimæ fœminæ alacritate, lenocinante floridiſſima ætate, & fugaci accidentium remiſſione. *Hujuſmodi remiſſiones citò occidunt ex* Hippocrate in Coac. *Si alvus non ſiſtatur derepente moritur.* Hippoc. de Morb. Mulier.

Theodori uxori in febre vehementi ſanguinis eruptio facta eſt hyeme; obortus eſt dolor vehemens circa pectus, & fomento ad latus dexterum adhibito remiſerunt quidem dolores. Quarta die ſpiritus denſior, arteria vix reſpirans ſubſibilabat; & ſupina difficulter ſe movere poterat; ad noctem febris acutior, & delirium breve fiebat, ſudor circa frontem diffundebatur, primum modicùs, deinde per totum corpus, ac pedes; poſtea videbantur ipſi Febres remiſiſſe. Erat autem πρὸς χεῖρα ψυχρότερον τὸ σῶμα ταῖς ἀρτηρίαις ad manum corpus frigidius arteriarum: *exiliebat, vociferabatur, manus cryſtallinæ, ſpiritus multus, manus tremulæ fiebant ſub mortem, convulſæ. Septima die mortua eſt.* 7. Epidem. xv.

Uxor Theodori obiit Pleuritico-pneumonica ſeptima die. Pulſus *frigori ſimiles, pigri, inertes, veluti infebrientes, compreſſis ad latera arteriis.* Quod de conglobatione ſecernitur, graviſſimum, & frigidiſſimum exiſtit. 4. *de Morbis*; congelatur latus, & venæ circa ipſum. Exemplum lethaliſſimæ Pleuritidis, & gangrænoſæ inflammationis. Ægri tranquilli fiunt, & moriuntur. Conſulendi Lipſienſes Rhapſodi de ſuavi morte ex latere ſphacelato. Εὐθανασία (*b*), & beata moriendi neceſſitas profanis Medicis ignota eſt, qui ex fallacibus arteriis feliciter hariolantur.

Fluit ſubluteum, veluti ex ovo, & viſcoſum, & in venter intus intumeſcit, ac durus fit, & ſi contingas, dolet, & dentibus ſtridet, & febris occupat, & dolor ad pudenda irruit, & ad lumbos, animi deliquia, anxietas, & perfrigeratio, & ſudor multus: Σφυγμοὶ πρὸς χεῖρα σφαίροντες, βληχροὶ, ἰλλεί-

(*b*) Facilis & felix mors.

ἐκλείποντες; Pulſus ad manum celeres, debiles, deficientes, & ſtatim pereunt. 2. *de Morb. Mul.* 13.

Uteri ipſi corrumpuntur; perpetua adeſt, & indeſinens excretio materiæ, morticinæ, graveolentis, & execrabilis fœtoris, tanquàm ex cloaca, & maris lacuna ſulphurea mephitis exhalat. Statim venæ concidunt ex Celſo, ſpiritus vitæ corruit, & omnia corruunt. Febricitare leviter videntur, & inconſpicui. Inſpiciendus Jacobus Primeroſius *de Febribus tepidis ex occulta viſcerum gangræna.*

Balis Filius, cum in monte multum aberraſſet, ſexta die lingua ſubrubra, oculi colorati, pleni, veluti dormientium. Color reliqui corporis non valdè ictericus, ſed ſubpallidus, lividus. Vox prava, lingua obſcura, peripneumonica, non prudens. Spiritus ad manum malus, neque denſus, neque magnus: πνεῦμα πρὸς χεῖρα πονηρὸν, οὐ πυκνὸν, οὐ δὲ μέγα. *Pedes frigidi, lapidoſi. Circa nonam mortuus eſt.* 7. *Epidem.* 12.

Johannes Heurnius *in Inſtitutionib. Medic.* docet *ſpiritum ad manum* Hippocratis, eſſe *Pulſum.* Quid enim aliud ſpiritus ad manum? *Neque denſus, neque magnus*, nempè inſidiosè παλίμβολος, palimbolus, ſanorum ſimilis, qualem obſervat in doloſis febribus interficientibus quotidiana praxis; Salius, & Fracaſtorius, in petechialibus febribus populariter Veronæ graſſantibus.

Vides, Johannes Bernarde præſtantiſſime, quam ampliſſima meſſis ad Pulſuum cognitionem, ex Hippocratis Commentariis collecta luxuriet ὑλομανῆ! Ex pleno horreo, non demenſum, ſed ſatietas occurrit. Largiori manu ſementem ſine raſtris, & aratro ſpargamus. Inculta, & inarata Tellus interdum magnam gratiam habet. Ἀυτοπρόσωπος, & ſua nativa facie, nullo purpuriſſo, & fuco illitus Hippocrates inſpiciatur.

Qui ventrem, ac venas contrectavit, minus falli poteſt, quàm qui non contrectarit. 2. Prorrh. 5. *Zoili Fabri Pulſus, tremuli, tardi.* 4. Epidem. 12. *In acutiſſimis febribus Pulſus denſiſſimi, ac maximi.* 4. Epidem. 9. *Venarum Pulſus, ac reſpirationis conſonantia, diſſonantia, & morbi, & ſanitatis ſigna, & morbi magis quam ſanitatis, ſanitatis magis quam morbi.* De Alim. *Cui venæ in cubito pulſarint, furioſus & iracundus efficitur, ſi verò quieverint, ſtupidus.* 2. Epidem. 5. *Ad manum torpidi, obaridi, non ſitientes.* in Coac. *Phrenitici habent febres ad manum non adurentes.* in Coac. *Qui ad manum exiliunt, malo ſuo loco.* in Coac. *Calor extrinſecus non valdè fortis, Venæ Temporum non admodum ſaliebant.* In Epidem.

Sed manum de tabula, ne me Criſpini ſcrinia lippi compilaſſe putes. Si tempus ſupererit, & redux in urbem in muſæum me condam, Bibliothecam excutiam, blattas, & tineas everram, & expurgabo. Videor, Amiciſſime Illmer, pro tempore voluntati tuæ obſecundaſſe, & officium meum impleſſe, ſaltem tumultuaria opera, ac rudi præexercitatione: ut Μονόγραμμοι (*c*), lineas tantum adumbrant ad futuri operis complementum: nec otium ſuppetit, nec loci opportunitas, majora extendere, aut prætexere: homini precariò reminiſcenti, & ruſticanti veniam impartire. Sed nondum

(*c*) Pictores lineares.

nondum acquieſcis, immo novam neceſſitatem imponis; coronidem, ἐπίμετρον (*d*) ſuperaddis. Quid ſit πνεῦμα θολερὸν, *Spiritus turbidus* Hippocratis explicare me jubes. Impoſſibile me paucis expedire. Expetis ſuperpondium majus ſtatera, & auctarium majus ſua mole; Ut Trapezita lucripeta exigis æs ſolvendum, & ſolventem veluti adhuc obæratum, non dimittis.

Pluribus in locis Hippocrates mentionem facit de *Spiritu turbido*; *in Prorrhet.*, *in Coac.*, *de Humorib.*; ſed nemo adhuc aſſequutus eſt vivi vocabuli energiam: deſperatio eſt intelligendi mentem magiſtri. Quid non comminiſcitur Tulpius? Hollerius, Deſiderius Jacotius, Duretus, Martianus, Horſtius; in hoc ſaxo fecere ruinas, & graviter lapſi magno ibi caſu cecidere. Averruncis Diis ſacra faciamus, ut tantam caliginem ab oculis avertant. Divinis, & Hariolis opus eſt, qui arcanæ lexeos canones in ſua principia redigant. Μέγα πνεῦμα, καὶ δεδιωγμένον interpretari, eſſet miſerabile verborum aucupium. Quis ferat θολθρὸς explicare *magniſpiros*, *& ampliter ſpirantes*! Latinis auribus non malè ſonat Spiritus turbidus, tanquam reſpiratio anomala, inæqualis, turbulenta; ſed *Spiritus turbidus* Græcorum, non eſt *Spiritus turbidus* Latinorum. Millies damnavit Hippocrates reſpirationem inæqualem; ſed θολὸς afficere humores poteſt, ſpiritum non poteſt. Alterius ſubſellii vox eſt. Grande aliquod latet ſub tenui imagine, & Poſteris dignum. Verba Hippocratis, ex Opſopœo, ſunt grana ſinapeos, quæ ſi excolantur, ex minimo ſemine, excreſcunt in arborem proceram, & excelſam. Quis hanc monſtroſam ſyntaxin uſurpet? πνεῦμα θολοῦται, καὶ παχύνεται? Reſpiratio conſpurcatur, & craſſior redditur. θολὸς eſt cœnum, lutum, amurca, atramentum ſepiæ. Fit nigra reſpiratio, & ſucco loliginis aſſimilis, ærugo mera! Horrenda catachreſis, & portento ſimilis. Atticiſſimus Hippocrates nunquam ſic loquutus fuiſſet. *Quid ſit Spiritus turbidus ignotum eſt*, fatetur Galenus I. *de Humorib.*, *& revera nemo ſic loquitur*. Ignoſcant Interpretes, quotquot ſunt, ſi impudens, & audax mihi temperare non poſſum. *Antigrapha* ex Euſtathio non debent pati violentiam. Δύσφυσις (*e*) nugarum tandem erumpit. Tam grandis ἀκυρολογία (*f*) nimis oneroſa eſt. Suſpicor *mendum* irrepſiſſe etiam in antiquiſſimis exemplaribus, vitio illorum, qui a manibus ſunt, & Chalcographorum, ut pro Δολερὸν, πνεῦμα θολερὸν intercurriſſe, ut ſit reſpiratio fallax, doloſa, deceptoria, Δολερὰ, qua Imperiti confiſi miſerè hallucinantur. Spiritus θολερὸς manifeſtò σολοικοφανεῖ. Sed occalluit vetuſtiſſima ſcriptio, & antiquitate defenditur. Facilis lapſus in unius elementi tranſmutatione. Frequens hypallage in exſcribendo, & litterarum ſubverſio. Nullo præeunte primus errorem notavi, & quantulumcumque verbulum ad incrementum medicæ praxeos promulgo. Qui ſibi fidit, Dux regit examen. Fallax reſpiratio eſt de apicibus artis ad præſagiendum in acutis. Talis pſeudoreſpiratio Δολομήχανος Δολοφονεῖ (*g*) occul-

(*d*) Appendicem.
(*e*) Natura perverſa, inepta.
(*f*) Habet ſpeciem ſolœciſmi.
(*g*) Dolos machinatur, per dolum interficit.

occulti interitus fuit machinatrix, cum Medicorum opprobrio, & dedecore. O quantum immenſum noctis, & tenebrarum! Quidam inſigniſſimus Eques, elapſis annis, laticlavius, ex dignitate Ἐπίτροπος (h) propè ſeptuagenarius, mortiferè pulmoniacus, ſexta ſui morbi die decumbebat: omnia ſæva aderant, præter anhelitum, qui intuentibus facilis videbatur. Aberat profectò πρόχειρος (i) dyſpnæa. Accerſiti artis Proceres omnia fauſta augurantur: nihil metuendum eſſe in tanta ſpiritus tranquillitate. Εὔπνοος, & facile ſpirans magnum habet ad ſalutem momentum: nemo moritur, cui reſpiratio inoffenſo curſu procedit; inſperatò tertia ſequentis noctis hora expirat, Divinis deſtitutus, quaſi fatali ictu percuſſus. Tota domus ululatu, & vociferationibus perſtrepit; adſtantes attoniti, & collacrymantes, Æſculapidum Myſtæ ſtupidi, quærentes, & divinantes, arti ſuæ maledicentes. *Spiritus turbidus* ſub naturalis reſpirationis larva turpiter, & miſerabiliter omnes decepit. *Spiritus turbidus* lapis lydius. Hoc auſpice morbi ſub vulpe latentes neminem fefellerunt. *Spiritus turbidus* eſt cynoſura Navigantium, & Hippocraticæ Domus privatum latifundium. Reſpirationis ſimulata bonitas, detracta perſona, neminit imponit.

Dignoſcitur fallax reſpiratio, ex levi, & inconſpicua dyſpnæa. Levis anxietas, levis non eſt. Videntur Ægri interdum nihil reſpirare, ut in apnæa contingit, & in hyſtericis ſuffocationibus. In pulmonia lethali pulmo veluti immobilis, & ſideratus, rectiſpirus, dolosè quieſcit. Nihil magis detegit dolum reſpirationis, quàm pinnæ narium, quæ ſi motitarint inæqualiter, & diſtorqueantur, quidpiam in pulmone præſignant: nares ſequuntur vel occultiſſimum pulmonis impetum. Immobilitas oculorum, vel difficultas motus ex C. Aureliano; brachiorum ſtupor & exporrectio ἄλογος (k), venarum colli repletio, pervigiles ſunt, & pauciloqui ὀλιγοῤῥήμονες; niſi interrogati non reſpondent; pulmo furtivè exardeſcit, vel leviſſimas lodices abjiciunt, tunicam corpori adjacentem non ſuſtinent: nonnulli progreſſu dierum fiunt manifeſtò anheloſi, & fit ſpiritus πρόχειρος, ut ne coqui quidem ignorent. Quæ metaptoſis reſpirationis exitialis eſt, & nullis redintegrabilis remediis. *Spiritus ſexta, vel ſeptima die advenit in mortifera pulmonia.* De locis in Hom.

Conqueruntur nonnulli de quadam anguſtia arcana in cartilagine enſiformi, ut videantur zona præcincti. In cauſa ſunt illi nexus per quos pulmo ſpinæ devincitur, & zyphoidi cartilagini. *Fiunt veluti cardialgici, & exſudant. Anxietatem in Hypochondrio ſentientes malo ſunt loco. In Coac.*

Quæ omnia floccifaciunt Pragmatici vulgo dicti, non ſine adſtantium indignatione, & nemeſi. De Pulſuum fallacia, & urinarum Lippi, & Tonſores in malignis decertant; de fallacia reſpirationis nemo, hercule, nemo. Quas Deorum iras eſſe dicemus: nullus ſcriptorum poſteritati mandavit,

(h) Procurator.
(i) Prompta & conſpicua.
(k) Irrationalis.

davit, nemo detexit technas respirantium. *Pulmo habitualitatis, & deceptionis Princeps*, ex Opsopoeo in Prorrhet.

Pejor est in acutis fallax respiratio, quam sublimis, intercisa, intercepta, & offendens. Vidi nonnullos subito fato periisse: *subdola cum placidi ridet Pellacia Ponti.* Declarat Spiritum turbidum dysphoria, & implaciditas sudores leves maximè circa caput, urinarum pessimus status; quæ omnia si adsint tamquam chorus fallacem respirationem, & interitum portendunt οἱ ἐφιδρῶντες μάλιστα κεφαλὴν ἐν ὀξέσι ὑποδύσφοροι, κακὸν, ἄλλως τε καὶ ἐπ' οὔρισι μέλασι, καὶ τὸ θολερὸν ἐπὶ τούτοισι πνεῦμα, κακόν. *Quicumque leviter exsudant maximè circa caput submolestè ferentes, malo sunt loco, tum alias si urinæ nigræ fuerint, turbidus spiritus his malus est. In Coac.* Respiratio fallax quieta exterius, conturbans interius. Labiorum occulta palpitatio interdum summa decoloratio, livor, suspensio, atrorubedo, *Spiritum turbidum* connotat. χεῖλεα (*l*), & pulmones eodem passu decurrunt: renes multis graviter dolent in ipso puncto invasionis, tamquam suspensi, & nephritici, & proscenium futuræ pulmoniacæ cladis exordiuntur. Reno-pulmoniaci imperitis imponunt, & illudunt, præsertim si Ilia coafficiantur. *Quibus lumbi dolent, his recursus ad latus. In Epidem.* Inter renes, & pulmones arcana syntimoria. *Ignota actio regiminis.* Si emunctis naribus subolfacies tales *turbidè* respirant. In febribus essentialiter malignis, prædominante sicco, squallor deleterius pulmones depascitur; & in promptu est *turbida*, & intercus respiratio, quæ occultissimum interitum fabrefacit. *Natura in illis recessibus* ἀσώματος (*m*), *& inconspicua.* Aures laborantes, pulmoni laboranti, & *turbido spiritui* proludunt. Aurium vitia, ex Alexandro Aphrodisæo, in pulmonum ἀντιπερίσανται (*n*). *Spiritus turbidus singultum præsignat. 2. Prorrhet.* id genus Pulmoniaci singultuosi moriuntur; quia singultus παραδόξως ex P. Alpino est passio pulmonis; articuli pulmonum convulsi, septum singultim convellunt. Sitis interdum complet totius morbi fabulam, *alvina* νηδύουσα, peculiaris, ineffabilis, inextinguibilis, ex incendio pulmonis, & furtiva phlogosi, ex qua oritur habitualis, maligna, occultissima peripneumonia Fernelii. Ipsius pulmonis profunditas coafficitur.

Tanti est, amicissime Illmer, semel in malignis *spiritum turbidum* deprehendisse. Sed tandem *spiritui turbido* valedicamus, & æterno amicitiæ fœdere sine fuco, sine dolis, sinceri, illimes, non turbidi, ἄδολοι, καὶ ἄθολοι (*o*), ad calcem decurramus: satis garruli fuimus, receptui canamus, inclinavit jam dies; ἑσπέραν (*p*) agimus. Ponderosam Epistolam imperasti, morigerus fui, tot verbis bilem, & salivam movi; non ne pœnitet impetrasse? Tua tibi in culpa ignoscendum est. Qua polles sagacitate, vel subscribes interpretanti, vel me in alium sensum amicè detorquebis.

(*l*) Labia.
(*m*) Incorporea.
(*n*) Decumbunt.
(*o*) Sine dolo, sine fuco.
(*p*) Vesperam.

quebis. Interea fores crepuere, ecce in theatrum prodit Gulielmus Ballonius Medicus Pariſienſis præſtantiſſimus, extremis ſuis laboribus defunctus, tamquam Pelias recoctus tuam fidem implorat, ſub tua tutela quieſcit. Gallici cæli pertæſus, villoſis pannis obvolutus ad Vos ſub hiberno ſydere poſitos impatiens adſpirat. Præſtantiſſimum virum Græcis vocabulis conſperſum, ſed latinæ dialecto præcipiti calamo reſtitutum uterque audiamus. Vale, Johannes Bernarde amiciſſime, Septemtrionalibus tuis valeas, noſtri ſæculi decus, & ornamentum; vale.

Venetiis x. Kalend. Julii MDCCXXXVI.

GULIEL-

GULIELMI BALLONII

MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,

DE MORBIS MULIERUM AC VIRGINUM LIBER;

In quo multa ad mentem HIPPOCRATIS *explicantur quæ & ad cognoſcendum & ad medendum pertinebunt.*

PRÆFATIO.

SCHOLIA.

QUI rerumpublicarum leges condiderunt, quibus tamquam firmis præſidiis ſubſiſterent, in eo operam maxime poſuerunt, ſuæque ſingularis prudentiæ ſpecimen ediderunt, ut quam poſſet fieri maxime fatalis legis neſciæ durarent, ac vigerent: nec enim eo conduntur conſilio, ut eas ad cujuſvis arbitrium adjungi accommodarique liceat, ſed ſtatutis in eam rem ſuppliciis, quibus maxime ſubjaceant qui rebus novis ſtudere velint, ab omni mutatione ſuas Reſpublicas ſolent vindicare: alioqui errore vario fluctuarent, & ab imperitæ multitudinis levitate penderent: hinc illarum everſiones, hinc clades, hinc ruinæ, hinc civibus periculum crearetur. Idem fere Naturæ rerum omnium parenti in corporibus noſtris condendis ac procreandis viſum conſtitutumque eſt, ut quoad eniti poſſet, ea æterna omniſque mutationis expertia redderet; ne brevi rerum hæc univerſitas in aliquas anguſtias redacta corrueret atque deperiret. Jam enim multo ante præviderat ſummam perfectionem eſſe ac præſtantiſſimum bonum bene vivere ac perfecta undique vita frui: quod unum tam

Natura in omnibus æternitatis arida. Galen. 1. c. lib. 14. de uſu par.

tam præſtabile bonum res caducæ, ortui interituique objectæ, conſequi non poſſent, niſi eo conſpirarent, ut qua fieri arte poſſet æternitatem illam denegatam redimerent, & compararent. Ecqua enim perfectio, quum quid primum natum in auramque hanc editum fuerit, præſto adeſſe occaſus neceſſitatem, ac in ſe gerere inteſtinam ſui interitus cauſam, quæ ſtatim viriditatem omnem decutiat, ac ætatis florem deterat? Quantumcumque autem in priſcis legum latoribus ſtudium ac induſtria viguerit, eventus eorum opinionem fefellit: nec enim id conſequi potuerunt, quin vetuſtate conditarum urbium legis conditoris memoriam conficiente, ratæ & ſtatæ quæ quibuſque rebus ingruunt vices, in reſpublicas inciderent, alias ſerius, tardius alias, prout ſuas leges ſanciverunt quibus Reſpublicas inſtaurarent ac roborarent: nulla enim tam & opibus & honoribus florens civitas, nulla tam ſanctis legibus fundata, nulla quovis etiamnum bonorum genere nobilitata, cui non ſuus fuerit marcor, ſua ſenectus, quæ non tandem de ſuæ dignitatis gradu dejecta, quum alioqui ceteris exſtinctis eluceret, aliis ludibrio ac contemtui fuerit. Quod & naturæ uſuveniſſe in ſuis architectandis operibus certum eſt, illa quam maxime fieri poteſt ſua opera limat ac perficit omnemque eorum imitandorum ſpem artificibus peritiſſimis adimit, ut nil deſiderari poſſit quod melius ab ea factum oporteat. Nec dubium eſt quin corpus illud quod ex variis principiis coagmentaverat, quodque ſumma arte effinxerat, ſi idem ad finem uſque ſervare potuiſſet, id præſtitiſſet; ſed illud elementis, ex quibus idoneam conſtituendis corporibus materiam depromſerat, denegatum vidit, quod illa varias alterationes neceſſe ſit ſubire. Et quum illa vim in compoſita conflataque ex ſe corpora conjiciant ac conferant, hæc ſuorum primordiorum vices experiri nata, iiſdem alterationibus ſubjicientur. Sed reconditiori arte ingenioque aliquid aliud natura comminiſcitur, quo vices iſtas & mutationes redimat: ne ſaltem non poſſit nonnullam æternitatis ſuæ ſpeciem retinere, qua ſuum opus vietum, diſſolutum ac moribundum ſuſtinere poſſit ac ſublevare: dum enim tantula ſeminis mole abutitur, ortus procreationeſque perpetuat, & in puſilla re, tamquam penu, magnum aliquid recondit. Ita enim unumquodque vitali aura fruens jam exſtinctum, in ſuis defectis reliquiis reviviſcit ac repueraſcit, dum ſobolem, quæ vicariam pro parente ſupponat operam, ſubſtituit: in illam enim ſuam inclinatam jam ac languidam vitam confert, ut in ea renovatum ac reſultans cujuſdam æternitatis compos ſubſiſtat. Quod Naturæ opus perfectiſſimum, majoremque multo illius induſtriam deſignat, quam ſi ſuum illud opus principio æternum, & diſſolutionis neſcium effinxiſſet. An quicquam eſt majore dignum admiratione quam in defecta e corpore portiuncula tantum virium ponere, ut in hac exiguo ſpiritu perfuſa, inanimi tamen, & rudi, animal perfectum deliteſcat? In hac enim non expreſſæ quidem, ſed adumbratæ tantum ſunt rerum effigies, quas divina una facultas limat atque exprimit, ſive perfectum animal edatur ut ab equo & homine, ſive ovum, ſive vermis:

Animalium corpora Φύσει & ἀνάγκῃ (a) fatalia ſunt. Individuum quodlibet ſimilis procreatione repueraſcit.

I.

Fernel. de procr. hom.

(a) Natura & neceſſitate.

vermis : his enim tribus modis in animalibus fieri generatio cernitur. Ac planta quidem ſeminis interjectu a ſe ipſa aliam producit in qua veluti rediviva ſuum ingenium exprimat. Nec enim dicat quis, quod tamen vulgo jactatur, a glande quercum produci : non glans, ſed quercus quercui cauſas principiaque dat. Et quicquid in recens producta quercu cernitur, illud non glandi ſed primæ parenti acceptum referatur, tamquam principio a quo ſemen deciditur partium ipſarum, non ἐνδελέχειαν quaſi quamdam continuatam motionem & perennem dicas, ut male aliquo modo Tullius de mente ſenſit, ſed ἐντελέχειαν perfectionem veluti complicatam ac coercitam retinens, quæ ſola ſecretione eluceſcit. Quum autem ab eo quod vita fruitur defectæ reliquiæ callidiſſimo artificio a Natura excogitatæ perpetuitatis cuſtodes interituſque vindices non primo quoque tempore quam occultam ideam, vimque implicitam a corpore rapuerunt, eam exprimant, ſed contra ignavæ deſideſque ex ſeſe exſiſtant, excipi illas, nutriri foverique oportuit ; hinc partium machinata varietas, hinc ſexus diſtinctio. Nam quum nec mas ex ſe, nec femina ipſa conjugis expers quicquam perfectum limatumque dare queat, ſed aliquid iners, rude, ac inutile, ut ova ſubventanea & mola teſtantur, ne quod ab alterutro afferri poſſet irritum inaneque exſiſteret, utriuſque & maris & feminæ per congreſſum ſymbola conjici conferrique oportuit ad generationem perfectam ac undique abſolutam : alioqui rudis adumbrataque ſolum procreationis ſpecies pareret, tum in editæ ſobolis aut monſtri potius imminutis actionibus, tum in exigua vitæ uſura, quo loci accurata diligenſque ſexuum diſtinctio languet ac friget. Ac in plantis & paucis animalibus ſexus promiſcuus eſt, nec certo hunc marem, hanc fœminam definias. Sexus autem hæc confuſio non ita a nobis recipienda eſt quin aliquid ſimile mari feminæve exſiſtat (jam enim uſu receptum eſt ex fruticibus alias marium alias feminarum rationem habere ;) ſed ille congreſſus & coitio a natura apte excogitata ad generis propaginem in illis non celebratur. Etenim quum altis radicibus humi defigantur, locoque non moveantur, immo pabulo, quod in numerato eſt inteſtino terræ ſinu reconditum, adhæreſcant, ex ſe ipſis progignunt, nec blando ad ſui propagationem complexu abutuntur. Sic in plantis alioqui brutis, quibus tamen ſummum ineſt deſiderium quod aliqua nobis incognita ratione leniunt, maris & feminæ promiſcuæ ſunt vires ; quæ in perfectis animalibus longo diſtinguuntur intervallo. Non enim plantarum more alimento fixa, adhærentiaque ſola aut nutritione, aut accretione, aut procreatione contenta vivunt, ſed diviniore modo impelluntur, alias ad cognoſcendum, alias ad ſentiendum aut utrumque, quo nimirum perfectiora munia obeantur. Quamobrem non in omnibus pari modo animadvertitur ea ſexus diſtinctio, ſed in ſanguine præditis præterquam oppido paucis uni vis maſcula, alteri feminina attributa eſt. Sed quum alia a putredine ; primo oriantur nullo ſata coitu congreſſuque, illa quidem generari neceſſum eſt,

Ariſt. c. 5. l. 1. de hiſt. Animal.

ἐνδελεχείας & ἐντελεχείας (b) differentia. 2.

Sexuum diſtinctio ad generationem perfectiorum animal. neceſſaria.

Fern. de procreat. Hominis.

In plantis & paucis animalibus ſexus promiſcuus eſt.

Ariſt. 1. c. l. 1. de generatione Animal.

(*b*) Continuatæ motionis & perfectionis.

est, *sed quod subinde a putredinis sobole natum est, diversum plane est nec maris nec feminæ dotibus & nomine donandum: quod merito contingit. Si enim eorum complexu & consuetudine, quæ non ex animalibus primo sed putredine genus suum traxere, animalia orirentur, si ejusdem essent generis, primum parentum ortum talem exstitisse oportuisset: positum autem est a putredine sola ductum esse principium; sin autem dissimilia sint, sed quæ tamen coire possint, subinde alterius generis soboles nasceretur, & ex hac alia diversi quoque generis, atque ita in infinitum progressus exsisteret quod a naturæ legibus abhorret.* In quibus autem sexus differentias tamquam certos limites constituit, ex iis elicere solet aliquid quod ejusdem generis est, quodque proxime parentes referat, specie, effigie ac similitudine, quæ tria in omni legitima procreatione spectanda proponuntur. In quibus autem ea sexuum distinctio paullo confusior est, aut deficit, in iis quantavis potest diligentia speciem exquirit atque conservat. Nam & in testaceo animalium genere & in iis quæ saxis adhærent; in plantis denique maris & feminæ distinctio requiritur: cui ut fiat satis, providit Natura, ut in iis aliqua maris & feminæ ἀναλογία (c) & proportio retineretur. Nam & cuidam fruticum generi tributum est fructum ferre, aliud quidem fructus ferax non est, sed ferentibus aliquas ad maturitatem suppetias ferre cernitur: quod in fico & caprifico cernere est; illudque vulgo in stirpibus notatur alias sponte nasci, de quibus hoc loco supersedendum est, alias ex semine. Quæ enim paullo fusius de animalibus dicta sunt, quæque de plantis, ea non ita ad præsentem disputationem faciunt, quin missa fieri non potuissent: sed quoniam de sexus differentiis & necessitate institutum fuit disputare, a capite disputationem arcessere non pertæsum est. Multa enim cursim attingere licebit pedestri nostra oratione, quæ ad lucem enodationemque consilii nostri pertinebunt, ne quod in narrandis rebus factitari solet, diutius eorum animus suspensus hæreat, quibus forte contigerit has lucubrationes ad morborum mulierum explicationem accommodatas terere ac perscrutari.

Similitudo generis, speciei & effigiei.
Gal.l.1.de semine.
Arist.1.c.l.1. de gen. Animal.
In quibus plantis & animal. sexus diversitas requiritur, mari ac feminæ aliquid est analogum.

ANNOTATIONES.

1. *Cicero* 2. de natur. Deorum: seminis tanta vis est, ut id, quamquam sit perexiguum, tamen si inciderit in concipientem comprehendentemque naturam, nactumque sit materiam, qua ali augerique possit, ita fingat & efficiat aliquid simile in suo quodque genere: *ita, multa in se vim seminis habent ut ex uno plura generentur, idque semen inclusum est in intima baccarum parte quæ ex quaque stirpe funduntur, sic terræ stirpium renovatione complentur.*

2. *Cicero* lib: 1. Tusculan. quæst. & *Budæus* lib. de Ass. *miratur Ciceronem qui quum Aristotelem legisset utentem nomine* ἐντελεχείας, *tamen motionis nomine usus sit in interpretatione: ut* ἐνδελέχεια *sit legendum, non* ἐντελέχεια.

CAPUT

(c) Analogia.

CAPUT PRIMUM.

De Maris & feminæ distinctione ac dignitate.

SI quis de sexu dubitet an sit, & seipsum ignorare necesse est, & communi sensu indigere: quod utrumque in homine turpitudine vitioque non vacat. Nec enim nostra in eo supra versata est oratio ut sexum ullum esse demonstraremus; hic enim desideraretur prudentia; sed illum in animalibus constare perspicueque apparere ostendimus; in reliquis quadam καταχρήσει (*d*) usurpari. Nunc autem an ulla ejus sit necessitas quæstione dignissimum exsistit: & quid pars alterutra conferat, paucis aperiendum. Quæstio hæc multos olim exercuit ac in varias opiniones traxit non modo e plebe sed & philosophos & poëtas: horum quum figmenta parvi hic fieri velimus, non negligi tamen, quod nihil tam jejunum, nil adeo insulsum. ex quo non possit aliquid salis elici: illorum mens & ratio aliquid ponderis hoc loco, dum cursim res agitabitur, est habitura. Sed quemadmodum hoc toto opere ad mentem divini Hippocratis, quem ducem & principem ad ingrediendam hanc disputandi rationem sequi volumus, omnia sunt referenda; ita nil nos movebit philosophorum quantumvis accurata ratio nisi Hippocratis menti & orationi consonet: non quod in illius mentem verbaque jurandum censuerimus, eorum more qui quem semel imitandum sibi proposuerunt, licet a vitæ recta ratione & scopo aberrantem, eumdem tamen pertinaci studio prosequuntur, sed quoniam ille bonorum omnium auctor jam pridem omnibus & recte philosophando, & præclare sentiendo placuit, eum deserere nefas esse arbitramur: Cujus mentem antequam aperiamus unam atque alteram aliorum opinionem proponemus. Divus Plato genus humanum olim ἀνδρόγυνον (*e*) exstitisse asseruit, ita ut geminum foret duabus naturis communione quadam promiscuis & conjunctis: sed hoc diremit distinxitque Jupiter: & qui amor per totum fusus erat, in duo diversa conjectus est; hinc remanentibus primi illius amoris seminariis, contingit marem a femina tamquam dimidium sui requiri: ac pari modo feminam a mare, ut veteris conjunctionis memoriam recolentes hymenæum celebrent; quod etsi aliquid ficti commentique in se continet implicitum, explicatum tamen, ad id quod hoc loco quærimus de sexus necessitate, & quid utrimque conferatur, apprime pertinebit. Ac Empedocles non longe aliter sensit qui futuri fetus partes divulsas distinctasque contendebat, ut ad eum perficiendum aliæ a femina aliæ a mare repetantur: hinc nata congressus consuetudinisque necessitas, ut compressu partes in

Sexus in animalib. perspicue apparet; in aliis rebus καταχρηστικῶς.

Ball. Hip. ducem sequitur qui teste Macrobio nec fallere nec falli umquam potuit.

Plat. ex Aristophane in symposio, humanū genus ἀνδρόγυνον à Jove distinctum in duo.
Gal. l. 2. de semine.

(*d*) Abusu.

(*e*) Quod mulieris & maris utrumque sexum habet.

in homine latentes transfundantur, aptenturque ad eas quas femina in ſeſe recondit. Quam Empedoclis ſententiam labefactare conatus eſt Galenus: miror cur & prius Platonis commentum multo abſurdius, quia ita diligens eſt & accuratus in alieno opere, non momorderit. Multa enim a multis dicuntur, in quibus non quod dicitur, ſed quod intus reconditum ponderari penſitarique debet, ne ſolis addicti verbis Veteres indicta cauſa condemnemus. Satius autem eſt in æſtimandis aliorum laboribus honorarii arbitri partes agere, quam temere eos inſcitiæ inſimulare: nec iis tantum habenda eſt gratia, quorum quiſpiam ſententias ſequatur & probet, ſed iis etiam qui ſententiam ſuam de rebus aliqua ex parte explicaverunt; ii enim aliquid adjumenti afferunt, quippe qui animi noſtri aciem & conſtitutionem primi excoluerunt. Aliorum ſcripta iniquius obſervare dementiæ eſt ac furoris: eadem tolerabilia quædam boni conſulere humanitatis eſt, ut candoris eadem laudare. Etſi enim Empedoclis commento affinis videtur opinio, quid aliud declarat tamen quam neceſſario miſcendas eſſe duas partes quarum una agentis opificiſque vim habeat, altera materiam ſubjiciat atque ſubſternat? Quod ſi alienis nominibus dictum, non propterea tamen traducetur. Porro illud in primis accurate tenendum: In omni rerum naturalium coagmentatione rerum contrariarum mixtionem requiri ut inde unio fiat, & ab unione ejuſmodi res quæcumque natura conſtat, ſubſit & duret quoad diſſolutionis neceſſitas, tempori comes addita, adventarit. Nec enim ex uno res conſtare potuerunt principio, quod quæ ſummæ cuique elemento vires inſunt non retunderentur niſi admixto contrario: & id interitus cauſa eſt. Quæ diſtinctio Ariſtotelis ingenio debetur, dum quæritur cur nos non eadem res ſemper delectet, Deus autem una eademque re ſimili voluptate perfruatur. *Nulla nos*, ait, *res eadem delectat, quod non ſit natura noſtra ſimplex, ſed habeat in ſe quiddam admiſtum diſpar ſui ac diſſimile, quo eam interire neceſſe ſit: Et ſi quid pars altera faciat, id continuo a natura alterius alienum eſt. Deus ſimplici voluptate fruitur, nec enim motionis tantummodo actus eſt: ſed etiam ſtabilitatis. Præterea ſi unum cujuſque rei principium, nulla actio foret nullaque perpeſſio, nullus dolor.* Sed nihil temporis in his fruſtra terendum. Duo principia hoc loco maxime conſiderabimus ab Hippocrate arte ſumma excogitata, quod & eorum uſus maximus, & horum cognitio ad id quod hoc loco habemus propoſiti magnas opportunitates eſt allatura. Duo illa ſunt, ignis, aqua: ſeu calidum humidum, quorum explicatione continetur & ſexus diſtinctio. Hippocrates duplicem naturam cognovit, unam manifeſtam, in temperamento ſitam, ſive id animum, ſive temperamentum voces, nihil intereſt; immutabilem alteram, æternam, quam proprie animam vocamus, corporis organici primam ἐντελέχειαν (*f*), quam tranſmutare potis non eſſe divino veluti afflatus numine conſcripſit. Priorem in duobus poſitam fixamque principiis voluit, dum mira verborum ſua brevitate ingentem rerum ubertatem parturit: Conſtituuntur cuncta animantia, tamen homo ipſe ex duobus, quæ facultate

Ariſt. lib. 2. Metaphyſ.

Homo dolet & varietate rerum delectatur, quia ex contrariis conſtat.
Ariſt. ult. c. lib. 7. Ethicor.
Hipp. l. 1. de Nat. Humana.

Hipp. ſub finem l. 1. de Diæta.
Duplex natura immutabilis, & manifeſta.

(*f*) Perfectionem.

tate quadam a sese invicem differunt, sed usu & commodo conspirant, igne & aqua. Hæc autem sufficiunt tum aliis omnibus, tum sibi ipsis mutuo. Utrumvis seorsum nec sibi nec vero alteri satis est: Eorum autem hæc vis est: ignis omnia per omnia movet ac impellit, aqua omnia in omnibus nutrit. Peculiare autem est ut utrumque superet ac superetur: neutrum absolute superet: Si ignis superaret simpliciter, deficeret alimentum; sin aqua, motus deesset. Pluribus præterea explicat quales exsistant quibus plus alterutrius principii insit. Quæcumque enim actiones in nobis elucent, eæ aut ignem aut aquam referunt, unde qui insulsi, bardi, molles ac minuti sunt, eos aqueos vocamus: quibus vis inest vividior, ut ad omnia alacres & expediti sint, eos igneos dicimus. Ignis enim motio, impulsio, ac celeritas propria est: aquæ vero tarditas, & ignavia. Atque duo illa principia argutulus quidam traducat: quod ea sola Hippocrates constituere videatur, quod ab ejus sententia & primariorum Medicorum abhorreat. Quin etiam mordicus in ea hæresi eum constitisse ex aliis ejus decretis conficere possit. Idem enim erroris inscitiæque veteres insimulat qui quatuor constituentes principia, calidum, humidum, frigidum, siccum, ea & sanitatis & morborum prima fundamenta essent machinati. Quid aliud vero est quam solemnia quatuor rerum omnium principia tam trita, tamque plausibilia rejicere atque labefactare? At utraque sententia suis patrociniis non est destituta. Quod attinet ad illam Hippocratis reprehensionem qua Veteres insectatur, eo factum est quod illi quum observassent morbos maxima ex parte ab intemperie pendere, sive ea simplex sit, sive composita, calidum, humidum, frigidum siccumque morborum omnium causas statuissent. Nec enim tam sui dissimilis fuisset ut ea quatuor principia rerum omnium everteret ac rejiceret: sed eos illa maxime de causa insimulat eorumque dogma evertit, quod generalius morborum causas observarent, nec ad angustum suam disputationem revocarent. Hippocrates autem Medicum ratus artificem esse maxime sensui addictum, non modo illa generalia sanitatis morbique fundamenta contemplatur, sed demittit se ad ea quæ ex primis illis oriuntur, sive primæ sint qualitates, sive secundæ, sive tertiæ: quarum contemplatio apprime Medicis necessaria exsistit. In maximos enim errores eos fœdissime prolabi solitos experientia didicimus, qui nescio quam rerum ad medicinam pertinentium communem notitiam assecuti, sese in primariorum Medicorum societatem dant, falso rati eam viam securam esse quam sibi compendiosam compararint; hinc Thessalicorum factio prodiit qui universalibus morborum jactis fundamentis, ut quum dicerent morbum omnem aut ab exhausto aut ab repletione emanare, artem medicam semestri spatio perfecte comparari posse affirmarent. Hinc Gnidiorum medendi magistrorum fastus, qui quum infinita morborum genera novissent, eaque varie distingui pro cujusque subjecti varietate, tamen universali ratione contenti ad inferiora non descenderunt: in quo a plerisque peccari vulgo experimur: nec illam divinam τέκμαρσιν (g) ab uno Hippocrate primum

Hipp. ibid.

1.

Omnes actiones in nobis aquā & ignem referunt. Hipp.

Hipp. l. de vetere medicina.

Gal. de optima secta ad Thrasybulū. Hipp. de diæta in acutis. Ab universalibus ad infe-

(g) Cognitionem conjecturalem, certis rationibus nitentem.

riora descendendum.
2.

mum inventam, deinde a Galeno scriptis & experientia excultam amplexati sunt: eamque ob causam universales illas propositiones, sive ad morborum causas pertineant, sive ad eorumdem curationem Hippocrates pili fecit ut omnem erroris occasionem auferret. Ridiculum esse ostendit, hoc cognito quod a calido sit morbus, ad frigidum concurrere ἀδιορίστως (*h*), contrarietatis lege id consilii insinuante ac suadente. Periculosum enim est nos iis legibus adstrictos, ab una qualitate ad aliam contrariam corpus traducere & transferre: eodemque consilio Galenus indicationum omnem rationem accurate complexus est, ut veterum multorum errores, in morbis curandis committi solitos, detegeret ac confunderet. Nec minore calumnia dignus videatur Hippocrates qui duo principia sua rerum omnium tam magnifice efferat: de quibus paucis dicendum, quod generationis nostræ primordia ab iis ducantur. In generatione calor naturalis primas tenet, quod vi sua & impulsione unum ab alio separet ac sejungat, distinguat, augeat: alioqui numquam quæ gravia sunt supero loco ponerentur: nec cerebrum quod hominis frigidissimum est, in corporis arce locaretur. Eum calori sive astris attribuas, sive terrenis caducisque corporibus affigas, hic locus non postulat, ut explicemus. Reliqua elementa, aqua præsertim ac terra, quum suopte nutu non incitentur, sed ignava pigraque exsistant, necessum fuit ab alio impelli cierique, ut multiplici impulsione ac versatione tandem aliquid exsurgeret duorum principiorum conjunctione temperatum. Sic mutatio, auctio, generatio effluviique reparatio caloris functiones creduntur. Aristoteles dubitavit, an hæc ab animo an a calore proficiscerentur: ut physicus tamen in animo præcipuam causam constituit, calorem instrumenti nomine donaturus. In quoque autem corpore quemdam volumus fluere ἀτμὸν (*i*) nominantes καὶ ἀπόῤῥοιαν τῆς ὑποκειμένης οὐσίας (*k*), alium partibus solidis affigimus, ipsum earum ἐντελέχειαν (*l*) constituentes. Quo pertinet illud Hippocratis, ἡ ψυχὴ ἀνθρώπου ἀεὶ φύεται, *Hominis anima ad finem producitur*, ut male vertit interpres, melius, *vegetatur*, verteretur τὸ ἀεὶ φύεται: Intelligit hominis animam, id est calorem, vegetari semper & incumbere perpetuo in augendo, conformando, generando: quod ejus solius beneficio animal alimentum trahat, conficiat, eoque nutriatur, ac sustineatur, augescat, procreet, sensu denique ac motu præditum vivat. Hujus dotes quum maximæ sint, quæque omnibus conspiciantur, non abs re rerum omnium principium constitutum est: quod quum per se non exsistat, sed in aliud vim suam potentiamque exerceat, necessarium fuit id quicquid est illi substituere ac subjicere. Aqua autem primas inter ceteras res id genus tenet. Jam enim abunde demonstratum est iis duobus principiis contentum fuisse Hippocratem, quod & eorum vis longe lateque pateat, & quæ a nobis prodeant actiones, eæ aquæ calorisve nonnihil præ se ferre consueverunt.

Hipp. de vetere medicina 2. Aphoris. Gal. de optima secta ad Thras.

Hipp. lib. de genitura.

Calor omniū actionum auctor.

Calor fixus aut fluens. Arist. c. 4. l. 2. de anima.
3.

Hipp. lib. 6. Epidemiorū. Gal. lib. de Marasmo. Hominis Animal calor ad finem vegetatur.

(*h*) Indefinitè, indistinctè.
(*i*) Vaporem.
(*k*) Vaporem & effluxum subjectæ substantiæ.
(*l*) Entelechian.

verunt. Accedit & ratio instituti Hippocratis: id enim consilii fuit ut de diæta disputaret quæ & victus ratione, & vitæ genere contineretur: nam & ἐπιτήδευμα (*m*) ad diætam retulit idem auctor. Quæ actiones celeres & expeditæ, eæ ad ignem referuntur. Quæ pigræ ac tardæ ad ignem non referuntur, sed aquæ tribui solent. In vitæ instituto quum duorum principiorum vis elucescat, tum maxime ad victum pertinere videbitur. Sic olim aqua ac igni interdici eis volebant qui aliquod facinus nefarium perpetrassent. Et narrant historiæ in nuptiarum celebritatibus, tum maxime quum nupta viro jungeretur, aquam & ignem offerri solere quæ recens nupta attingere juberetur: ac tacito illo tectoque mysterio duorum illorum principiorum vim in omnium rerum procreationem concurrere indicabant: at necessariam aquæ ignisque copulam, id est maris & feminæ ad generis humani propagationem prætendebant. Sed & fortasse alio consilio Hippocrates duo illa nisus est docere primordia, ut everteret ac labefactaret eorum sententiam qui unico principio contenti, reliqua subdititia supervacuaque constituerent: quæ constans firmaque de uno principio ratio videtur satis refutari, si duo saltem concurrere demonstretur: non quin forte & alia non obliterentur ac rejiciantur. Itaque mirum non est si duobus illis positis principiis omnia ea complectatur quæ ad generationem, conservationem, motum nutricatumque desiderari possent. Sic in igne, eo auctore, mens est, prudentia, augmentum, motus, imminutio, mutatio, vigilia, somnus. Quid enim apertius apparet in generationis nostræ principio, quam duo illa principia sola præcipuaque exsistere? quid aliud præter ignem & aquam in semine? quid aliud edito fetu? in semine humorem & spiritum coire vulgo perspicitur: ut humori materia assignetur (nec enim illud terreum, quod ad partium solidarum constitutionem confert, sese nobis objicit) spiritus autem motionis principium injiciat. Nomine autem spiritus ignis continetur; utrumque enim etsi nominibus distinctum, idem tamen fere censeri debet. Ita tamen veteres ignis ubertatem, ineunte generatione, requisierunt, tum ut motum præstaret, (quod spiritus proprium esse deberet) tum ut siccaret; alioqui partes solidæ numquam consisterent. Etsi humidum & siccum initio generationis præpollent, siccum tamen non terreum est, sed igneum, cujus vis in robore partibus conciliando exsistit. Terreum autem ex eventu tantum apparet, consumpto humore, non a calore quidem, siquidem consumptor non est, nec de composito ruinam molitur, sed difflans corpus, nec humore eodem alimentari in alius primigenii locum suffecto, senescit tandem ac marcore dissolvitur. Variis quidem modis ludunt veteres, sed ea eodem referri necesse est. Quum enim a Galeno dicitur duo ortus nostri principia, unum aëreum & igneum, alterum terreum humidum, paullo quidem latius principia diffundit; ita tamen ut unum pro materia, alterum pro causa efficiente assumat. Nec omittendum, nonnullos ex veteribus, quam vere omnes noverint, calidum & humidum constituisse

Hipp. l. 1. Epid.

Plutarch. ait aquam & ignem olim recens nuptiis offerri solere.

In semine & edito fetu aqua & ignis apparent.

Gal. l. 13. de usu partium. Com. in aph. 14. 1. aphor.

In semine paucum siccæ & terreæ substantiæ plurimum aereæ calidæ & humidæ.

Gal. 1. sanit. tuend.

Gal. l. de Marcore eam difficultatem abunde explicat.

Gal. 1. sanit. tuend.

(*m*) Apparatum, institutum.

tuisse principia per se, frigidum & siccum ex eventu. Alii frigus privationem caloris statuere: imperite quidem quum privatio nihil constituat. Ac effectum tandem est duo principia exsistere maxime quorum unum omnia in omnibus moveat, alterum nutriat: non quod aquam nutrire dicamus, quum Galeni sententiæ adversum sit, sed nutritionis nomen latius sumitur. Nunc ut ad institutum accommodetur oratio de modo quo concurrant illa, dicendum paucis. Hippocrates vult ortus nostri primordia ab iis duci τῷ διακρίνεσθαι καὶ τῷ συμμίσγεσθαι, nos secerni sive separari, & componi commiscerique vertendum diximus: aut utamur nominibus propriis, secretionis & mistionis, generari & misceri idem sonant Hippocrati: ut & perire & secerni. Est enim credibile ortum per unionem rerum contrariarum fieri, interitum vero per secretionem & secessum; summus enim Hippocrates, in animantium occasu elementa ad suum se quodque locum recipere litteris tradidit. Nisi ea mistio contingeret, qua diversæ contrariæve naturæ in opus unum conspirarent, nulla umquam generatio exstitisset: iners enim & ignava vis unius remaneret, nisi alterius favore afflaretur. Quod Hippocrates animadvertit, *quomodo quippiam*, *ait*, *unum generaret*, *nisi cuipiam misceretur*? Et interpres adducto seminis, quod solo mandatur, exemplo docet illud vietum & exsoletum remanere nisi humore dilueretur, quo vis sepulta emergat. Tandem efficit maris & feminæ congressum necessarium esse. Unumquodque unius principii causa est: nec credibile tam dissimilia dissentaneaque principia ab eodem conferri posse. A primis enim naturæ fontibus hauriuntur, & ἐντελέχειαν (*n*) ideamque rei, a qua decidunt, confusam occultamque exprimunt, quæ tempore elucescit: contraria esse oportere satis abunde demonstratum est. Itaque a duabus contrariis aut potius diversis naturis constantibus, illa in communem generis satum elici oportet: ut nec unum perfecte aliquid edat limetque, nec alterum citra alterius suppetias quicquam possit. Ac concursum illum maris & feminæ demonstrari oportuit, ut Veterum quorumdam dogmata eluantur, & mulierum natura, de quibus instituitur disputatio, intelligatur. Quum ex iis quæ præcesserint multa assumere in animo sit, quorum si copia non fieret, disputationis cursus retardaretur.

Hipp. l. 1. de diæta.

Hipp. part. 14. l. de natur. Hu. Gal. 8. c. l. 1. de elementis Arist. de ortu. Particul. 9. & 15. l. 1. de Nat. Hum.

Nil potest generare nisi cuipiam misceatur.

ANNOTATIONES.

1. *Ad hanc sententiam Cicero* lib. 2. de nat. Deorum *magnas ignis vires describit*: *immo nullam nutritionem*, *nullum appetitum*, *motum*, *actionemque esse docet sine ipsius ignis beneficio*: *nam etiam quod alitur & crescit motu quodam utitur certo & æquabili*: *immo ne aquam conglaciari posse ac diffundi postea docet*, *nisi admixtus sit ignis*; *locus præclarus.*

2. *Eo enim pertinent tot regulæ & canones a Galeno traditi* in method. medendi, *ut pro ratione partium*, *temperamentorum*, *varient quoque remedia. Item pertinent libri* de locis male affectis, *ut ideas morborum* κατὰ στοχασμὸν (*o*) *venari possimus.*

3. Lib.

(*n*) Entelechian.

(*o*) Per conjecturam.

3. Lib. I. de diæta *vero ait*, ψυχὴ ἀνθρώπῳ αὐξάνεσθαι (p), *loquens de vera anima ut de antecedentibus patet. Sic puto* φύεσθαι (q) *idem esse quod* τελιοῦσθαι καὶ αὐξάνεσθαι (r).

4. Exercitatione xviii. *Scaliger contra Cardanum docet, quod absurda sequantur, si siccum & frigidum privationes tantum dicantur.*

5. *Immo communi sensu percipitur non posse ullam etiam in rebus externis mixtionem legitimam fieri, nisi per contemperationem rerum diversarum & diversis qualitatibus præditarum.*

CAPUT II.

Instituti ratio.

UT autem maris & feminæ ad generis propagationem usus est necessarius, ita variis distinctisque partibus utrumque natura instruxit, quarum ministerio uteretur. Ac primum admirabilis energiæ in mole pusilla semen attribuit, nec non sanguinem superfluum menstrua periodo fluere solitum, ut nil deficeret, nec ad sationem ipsam, nec ad nutricatum, nec ad perfectionem ipsam acquirendam. Relictis autem quæstionibus pæne innumeris de semine, quid agat, an per se, an ἐκ τοῦ συμβεβηκότος (s), an anima in eo sit τῇ ἐνεργείᾳ (t), unde sexus, cur non omnes mares generentur quum muliebre semen a virili superetur, hocque sit ἐνεργητικώτερον (u); deinde quum semen mulieris sit quid languidum, ἰχωρῶδες (x), num irritum sit ac inutile: denique, an menstruum illud excrementum necesse sit concurrere, quum semen utrumque ignea, humida., terrea aëreaque substantia constet: unde potest & nutricatum præbere, & ἐνέργειαν (y) conferre; in mulierum natura breviter explicanda, morbis autem velut passo velo pertractandis omnis nostra versabitur opera. Alia relinquemus Philosophis qui quæstiones illas agitabunt, alia ad usum nostrum sumus accommodaturi. Si quid ex illis fortè narrando scriptitandoque incidat quod ad institutum facere possit, evolvemus, ne nostra in ea re jejunitas appareat: ab argutiis minutulisque quæstiunculis temperabimus. Uteri, partiumque mulieris conceptui, nutritionique dicatarum, consensus partium cum partibus explicationem persequemur: inde enim potissima demonstrationum vis elicietur. Sed eo maximè omne consilium nostrum pertinet, ut in curatione morborum muliebrium elaboretur. Ac cur hæc πραγμάτεια (z) mulieribus dicata sit, curque in virorum morbis nemo privatim versatus sit, in primis nosse non alienum videatur.

Multæ quæstiones de semine &c. philosophis relinquuntur discutiendæ.
Cap. 1. l. 1. de sanit. tuend.

(p) Anima homini augetur.
(q) Generari.
(r) Perfici & augeri.
(s) Secundum accidens.
(t) Actu.
(u) Efficacius, actuosius.
(x) Ichoroides, serosum.
(y) Energiam, actum.
(z) Commentatio.

CAPUT

CAPUT III.

In quo differant morbi muliebres a virilibus.

QUum elementorum vires, mutationesque in viris æque ac mulieribus spectentur, utrisque de sanitatis gradu ac statione perinde decedendum est. Nec enim ex uno elemento alterutri constant, proptereaque doloris voluptatisque vices persentiunt. Est tamen ubi mulierum genus pluribus, gravioribusque morbis impetatur, tametsi ei a natura consultum sit prudenter, ut menstruo statoque fluore multorum ac magnorum morborum vim refugiat aut eos imminentes antevertat: qui fluor, si aut deficiat aut relicta periodo erraticus instabilisque sit, jam jam morbis nascendi occasio est in parato: quod Hippocratem impulit ut mulieres podagra non laborare asseveret, nisi forte menstrua substiterint. Præviderat natura mulieribus ob nativam constitutionem excrementorum magnum proventum fore, ut passim docet Galenus, nisi summa arte caveretur ne illa moram trahentia ægrotandi occasionem afferrent. Quum itaque tam bene a natura mulieribus consultum sit, illis obviam erat eundum morbis, sed longe contra videmus contigisse: nam nostris temporibus in quodvis morborum genus etiam numquam antea auditorum mulieres tam facile tamque frequenter præcipites ruunt, ut nullo tempore & loco graves & frequentes experiantur. Immo ita est eorum natura, ideoque involuta, ut præstricta oculorum acie peritissimi quique artis medendi magistri in iis dignoscendis juxta ac curandis cæcutiant, immo tamquam ignorantes illud quidquid est ad Deos referre conentur, quod illi communem aliorum morborum sortem naturamque superare videantur. Quod ipsum an ignorantiæ tribuendum sit, an ita natura morbi mulierum difficilioris reconditiorisque sint cognitionis quam virorum, an vero earum intemperantia commissum sit ut eam naturam induant; an potius nobis fucum faciant mulieres quæ quum leviter ægrotant, ut arte nostra conjecturaque assequi possumus, nescio quas dolorum species effingant, ac comminiscantur: hoc porro nobis dubium est. Nec enim credibile quum corpus habeant ex paribus coagmentatum, ita obscuris, & elementorum mistionis modum superantibus morbis implicari. Hoc ipsum, quum pedestri oratione excurremus, facile ab omnibus percipietur. Laborant enim mulieres, laborant & viri: sed hos acutiores morbi affligunt, illas diuturniores, huc enim facit & proventus excrementorum, & temperamentum frigidius. Excrementa facile superfluunt ac congeruntur, tum ob sedentariam desidemque vitam, tum ob difflatus prohibitionem, unde exuviæ facile retardantur ac resistunt. Est autem & illis densa cutis, & internum corpus obstructionibus intestinis facile patens: quod morbis & fovendis & producendis occasionem porrigit. Sed ut facile in morbos incidunt & diu fovent, ita non æque facile fato defunguntur ac viri. Est enim consentaneum,

Hipp. l. de nat. hum.

Maximus medicorum deprehensus in mendacio: non mutatur feminarum natura sed vita. Sen. Hippocrat. aph. 29. lib. 6. c. 1. Galen. c. 5. l. de semine, & c. 6. l. 14. de usu part.

1.

2.

3.

neum, occasionem non esse præcipientem in morbis mulierum, ut in virorum morbis. Siquidem occasionis celeritas in arte medendi ex eo spectatur quod corpus nostrum perenniter diffluat ac dissolvatur, ut minimis momentis maximæ mutationes & inclinationes ἢ ἐπὶ τὰ ἢ ἐπὶ τὰ (*a*), ut loquitur Hippocrates, contingant: quo corpora dissipantur diffluuntque magis, eo occasio celeriùs elabitur ac effluit; cautioremque sese Medicus præstare debet. Corpus autem virile cum muliebri comparatum quum faciliùs inaniatur liquescatque, verisimile est mulieres morbis magis resistere, nec varias vices, quæ contingere solent, corpore exsistente εὐδιαφορήτῳ (*b*) & dissolubili, sustinere. Nec enim in iis mutatio contingit aut a natura, aut a fortuna, quæ duo volucrem in arte occasionem maxime efficiunt, ut ex Hippocrate colligetur. Præter autem excrementorum proventum, temperamentumque nativum a quibus morbos in mulieribus manare censuimus, duo alia plerique effingunt, quæ efficiant ut & promptius morbis lacessantur, & peculiaribus sexuique propriis, non communibus cum viris prehendantur. Nam & uterum causantur, & ingenii imbecillitatem, quæ duo an aliquid efficiant, videndum est. Arabum Princeps (si modo ejus auctoritas iis placeat qui quum nares minus emunctas habeant, multa in illorum scriptis anilia & temere effutita asseverent) varietatis morborum in mulieribus causam unam agnovit, uterum. *Est* (inquit) *femineo generi pars una, uterus nimirum, omnium morborum virgineorum ac muliebrium seminarium ac radix.* Quod fortasse indistincte & minus plausibiliter præsertim apud eruditos pronuntiatum est. Mulierculis id placere potest, & ignaris Medicis: ex quibus illæ quidquid obvenerit, quicumque sit affectus, vel etiam si in minimo digito sectio sit aliqua, mali auctorem uterum contendunt, silvamque remediorum paratam habent tamquam πολύχρηστον (*c*), sed utero soli dicatorum. Hi vero ignari loci, non longe ab istis fallacibus mulierculis divertentes, quidquid mali contigerit, hujus remedium ab uno coitu frequenti repetunt, quod uteri languor & neglectus cultus omnium in virginibus aut viduis morborum causa esse videatur: itaque uteri ipsius ratione varias ægrotationum species & imagines animo fingunt, quarum nulla in viris conspici soleat, cum ii utero careant affectuum istorum penu ac seminario. Quod autem uterus suas affectiones proprias & vernaculas habeat, id nemo negaverit, quum nulla sit in corpore pars, quæ a morbo libera ac immunis esse possit: sed tot morborum ideas utero uni affingere, hoc φανταστικὸν (*d*) & portento simile est. Si enim mas & femina nullo discrimine distinguitur, Galeni sententia, nisi quod in feminis illud lateat includaturque quod in viris promitur ac editur, cur non ab illa parte quæ in viris prodiit foras, quæque voluptatis, ut & uterus in illis, promptuarium quoddam est, tot morborum genera derivantur. Ridiculum enim est quod uterus præ aliis partibus ζῶον ἐπιθυμητικὸν (*e*) a Platone dicatur, quod appetat per sese, & ipsum

Hipp. in l. de diata acutorum.

Hipp. l. de decenti ornatu sub finem.

Præter temp. & excrementorū proventum uterus & ingenii imbecillitas morb. mul. causæ.

Illam sententiam pronuntiavit Hipp. l. de locis in homine fere sub finem.

Uterus omniū morb. causæ.

Gal. c. 5. l. 2. de ser. & c. 6. lib. 14. de usu part.

Platon. in Timæo.

(*a*) Ad hæc vel ad hæc.
(*b*) Benè perspirante.
(*c*) Multi usus.
(*d*) Phantasticum.
(*e*) Animal concupiscibile.

Uterus animal.

ipſum ſuccenſeat niſi re concupita optataque potiatur. Quod autem uterus, tamquam animal, ſentiendi concupiſcendique facultate præditum aliquando ſuccenſeat, hac ratione probant, maxime quoniam in hyſterico ſtrangulatu, rei alicujus appetens, ſitienſque moveatur, impetuque ſurſum deorſum feratur errabundus, unde gravia ſurgunt ſymptomata & quæ alias ad exitium præcipitant: quam Platonis opinionem Galenus explodit in ſuis commentariis. Et ut opinioni fidem majorem faciat Hippocratis auctoritatem advocat *in lib.* περὶ ἄρθρων (*f*), ubi loquens de uteri erroribus & extenſionibus (ſua lingua vocat τὸν ὑϛερίων τὰς πλάνας καὶ ξυντασίας) ait id genus extenſionum fieri per aliarum partium tractum & conſortium (græce & eleganter διὰ τὰς ἀδελφιξίας (*g*), barbare fraternitates dicit) non autem quod mutationis initium ab ipſo utero ſit, ut *in libris de locis affectis* Galenus interpretatur. Si enim uterus animal eſſet ἐπιθυμοῦ (*h*), a ſe motus illius vehementis principium vimque obtineret. Sed nondum tamen controverſia hæc dirempta eſt, an uterus ſuo loco a ſe motus & impulſus deſcendat aſcendatve: cujus rei fidem peti quidam volunt a mulieribus ipſis, quæ hyſtericæ oppreſſioni ſunt obnoxiæ. Ac de primo quidem dictum eſt: nunc ad ſecundum feſtinanter eundum cujus veritas communi experientia nititur ac roboratur. Quum enim generi muliebri innata ſit ingenii imbecillitas, & a natura expreſſa levitas accedens ad corporis mollitiem, mirum videri non debet, ſi promptius morborum vim ac impetum percipiat. Nam hac imbecillitate donatæ mulieres, omnium difficillime ægritudinibus perturbationibuſque animi, quæ hominum caſtorum ac ſapientum mentem non percellunt, reſiſtunt. Dum autem ſeſe perturbationibus animi vinci ſuperarique ſinunt, mentis perculſio ac contractio, facile in corpus redundans, illud in contagionem ſuæ affectionis trahit: & pro ægritudine corpori ægrotatio languorque contingit τὸ πάθημα (*i*) ſui originem agnoſcens. Mulier autem ob impotentiam animi cedit ægritudinibus, & ab iis facile ſe vinci patitur. Cauſam ejus rei Galenus adſtruit comparatione facta eorum quibus animus eſt humilis & anguſtus, cum iis qui fortes ſunt & magnanimi. Conferri enim debent affectiones perturbationeſque animi cum facultate ipſa vitali: quæ ſi valida eſt, & rationi obſequitur, illis perturbationum fluctibus non ſeſe abjicit, ſed contra nititur: ſin infirma, ac imbecilla longe ſecus evenit. Itaque concludit Galenus, quibus robur vitale infirmum eſt, animi vero motus ac perturbationes robuſtæ ob ἀπαιδευσίαν (*k*), iis eſſentia animæ facile liqueſcit, ac diſſolvitur. At vir magnanimus, non facile ob iſta παθήματα (*l*) ſuccumbit, utpote cujus animæ robur valeat ac vigeat, motus autem & affectus non adeo vehementer exſiſtant; vocat autem ἀπαιδευσίαν meo judicio, non profuſiorem linguam procacitatemque aut inſolentiam, ut linguæ græcæ interpretes explicant, ſed imperitiam, judiciique

Gal. c. 5. l. 6. de loc. aff. Hipp. par. 100. lib. 3. de Articul.

4.

Cap. 5. l. 6. loc. aff.

5.

Animi pathematum vires.

I. c. l. 5. de loc. aff.

Περὶ ἀπαιδευσίας (m) paullo poſt plenius.

(*f*) De Articulis.
(*g*) Propter cognationes, fraternitates.
(*h*) Concupiſcibile.
(*i*) Paſſio.
(*k*) Imperitiam, judicii carentiam.
(*l*) Pathemata.
(*m*) De imperitia, judicii carentia.

que carentiam, quum quis aut philosophiæ præceptis sese regendum non dedit, quibus æquitatem animi ac placabilitatem sibi comparet, aut quum judicio parum valet, nec a quoquam facile se instrui, aut, si quando a vero desciverit, dirigi patitur: cujus generis sunt mulieres, homines leves, & idiotæ, de quibus omnibus mihi videtur scripsisse Comicus:

Terentius Adelph. Act. 1. sc. 2.

Homine imperito numquam quicquam injustius:

imperitum vocans quem ἀπαίδευτον Græci appellant eo in sensu quem diximus. Nec enim hoc loco proprie ἀπαίδευτον eum appellari volumus, qui litterarum rudis sit, sed qui levitate animi quadam & impotentia non facile ad jus æquitatemque descendat, sed contra malit præjudicatæ suæ sententiæ obstinatus esse assertor, quam aliorum opinioni etiam verissimæ quicquam cedere. Hac animi impotentia genus muliebre laborat maxime, unde irasci celer est, ὀξύθυμον (*n*) Græcis, iræ impotens, odium facile inflammans, non facile leniens, immo sæpe ex leviusculis rebus inimicitiæ perturbationesque animi contractæ tam alte radices agunt, rerum conceptarum opiniones ita sese inconstanter ac turbide jactant, ut etiam tametsi fervor concitatioque ista animi nondum inveteraverit, & tamquam in venis medullisque insederit, vix elidi tamen evellique possit. Immo nec quam medicinam aut prudentia, aut temporis diuturnitas omnia molliens afferre solet, eam sibi comparare potest. Hanc animi impotentiam Hippocrates in mulieribus animadvertit, non tamquam rem negligendam, sed ad cognitionem morborum muliebrium apprime conferentem. Dum loquitur de spectris, & fugacibus imaginibus quæ perterrefaciunt mulieres, & eas ad sibi mortem consciscendam induxerunt, ita generali hac propositione præludit de mulieribus disputaturus, ἀθυμοτέρα καὶ ὀλιγοτέρα φύσις ἡ γυναικεία, *Mulierum natura fractioris humiliorisque animi est*, supple, quam virorum: ut mirum non sit si a quavis animi affectione facile concutiatur, ac frangatur. Nam exigua moderatione ac constantia quietæ sunt animo mulieres ut facile molestiis tabescant, timore frangantur, & sitienter quid expetentes desiderio ardeant, & alacritate futili gestientes deliquescant. Contra vero viros, aut mulieres ἀνδρωθείσας (*o*) nulli metus terrent, nullæ ægritudines exedunt, nullæ libidines incitant, nullæ futiles lætitiæ exsultantes languidis liquefaciunt voluptatibus. Duo autem restant explicanda, unum quorsum paullo ante dictum sit quasdam mulieres συνανδρωθῆναι, id est in naturam virilem adolescere, ut morum candore, constantia, æquabilitateque animi suum sexum mentiantur; ut contra evenit quibusdam viris γυναικωθῆναι, *muliescere* latine reddemus, quum mores muliebres exprimant ac induant; aut quod semen muliebre a patre traxerint, aut quod ita vitæ instituto ad muliebres mores sint instructi ac informati; hos Hippocrates ἀνδρογύνους (*p*) vocat: quatuorque considerat in moribus virorum mulierumque æstimandis, aquæ & ignis mixtionem, τροφὴν, παιδευσίαν, καὶ συνήθειαν (*q*).

6.

Cicero 4. Tuscul.

Mulierum natura fractioris & humilioris est animi.

Hipp. l. de virginib.

7.

Hipp. 1. de diæta.

In æstimandis virorum & mulier. moribus 4. considera. Aquæ & ignis mixtionem, τροφὴν, παιδευσίαν, & συνήθειαν.

Lib. 1. Cic. 1. off.

 Posterius

(*n*) Iracundum.
(*o*) Virilis naturæ.
(*p*) Muliebris & virilis naturæ participes.
(*q*) Alimentum, exercitationem & consuetudinem.

Posterius autem quod explicandum proponimus, est ut quid ὀξύθυμον (r) nomine intelligat, aperiamus. Quod ad prius spectat absoluta omnium demonstratio peti potest *ex libris de diæta*, qui fiat ut ex viris quidam muliebri animo sint, ex feminis quædam quibus clarus, strenuus & inclytus sit animus. Quod vetus Poëta Ennius mollitiem juvenum Romanorum notans, virginum angustum animum objicit:

Vos etenim juvenes animos geritis muliebres,
Illaque virgo viri.
Salmaci da spolia sine sudore & sanguine.

Vel enim semen, quod ab utroque manat parente, femineum est, vel quod a patre superatur a femineo: vel quod a matre masculum est aut contra: sic pro seminum ista varietate mulieres generantur θηλυκώταται vel ἀσθενέσταται, vel θρασύτεραι, vel λυδρεῖαι, vel τολμηρότεραι (s). Rationem horum reddit quod anima animæ admisceatur, quod de animato semine intelligi debet. Nam de anima proprie dicta longe aliter sentit *eodem libro* quum ait, ψυχὴ οὐκ ἀλλοιοῦται οὔτε διὰ φύσιν, οὔτε διὰ ἀνάγκην (t). Eamdem animam sub finem libri φύσιν ἀφανέα (u) vocat, de eaque pie sentit, φύσιν ἀφανέα μεταπλάσαι οὐχ οἷόν τε (x). Nunc autem περὶ ὀξυθύμου (y) breviter dicendum est, quod hac voce imbecillitatem mulierum significari dixerimus: Galenus τὸ ὀξύθυμον καὶ θυμῶδες (z) distinguit: ut oxythymum iracundis, pusillanimis, fractiorisque animi hominibus ac mulieribus quadret ut quæ minima de causa excandescant, nec iram coquere ac ferre possint: unde, ait, ὀξύθυμοι (a) temperamento sunt frigidiore & δυσδιαφόρητοι (b). Τὸ δὲ θυμῶδες (c) in eos cadit qui elato sunt celsoque animo, qui res despiciunt ac contemnunt, & magnum aliquod facinus audent, non irasci celeres; iis enim facultas vitalis vegeta est, & non facile animum attingit ulla ægritudo, ut mulieribus contingit. Etenim quum pars animosa cum facultate ratiocinatrice contendit, si vincit animosa, & vis ratiocinatrix cedit, quæcumque perturbationes incidunt, illæ ita vim animosam percellunt, itaque facile quatiunt ut omnis judicii vis exsolescat: hinc affectiones variæ, audacia, diffidentia, ad iracundiam proclivitas, furiosa concitatio & temeritas, & præcipitatio quam Galenus προπέτειαν vocat. Sin vis ipsius rationis urget, si optimis disciplinis instructa, assuetaque, recto judicio ac opinione prædita, ad objectas rerum bonarum malarumve imagines non movetur, sed huic vis animosa paret ac obedit: & motus sunt quieti, placidi, æquabiles. Sin ratiocinatrix infirma, rerum inexperta, pravis moribus imbuta, sine recto judicio,

Com. in par. 78. 2. l. 1. Ep.

Ut ὀξύθυμος καὶ θυμῶδες (d) distinguantur.

Cap. 1. l. 5. de locis aff.

Lib. de arte parva.

(r) Iracundum.
(s) Mulierosissimæ, vel infirmissimæ, vel audaces, vel animosiores.
(t) Anima non alteratur, nec secundum naturam, nec secundum necessitudinem.
(u) Naturam obscuram.
(x) Obscuram naturam permutare impossibile est.
(y) De iracundo.
(z) Iracundum & animosum.
(a) Iracundi.
(b) Ægrè perspirantes.
(c) Animosum.
(d) Iracundus & animosus.

dicio, ſed cum opinatione quadam & aſſenſione imbecilla, tum facile ad res objectas animoſa impellitur ac cietur, & ab iis percellitur ac occupatur. Nec abs re ex Platonis opinione Galenus animoſam vim equo conferebat, rationalem autem ſeſſori; Si robuſtus ac peritus ſeſſor equum regit, &

In libris de placitis.

Fingit equum tenera docilem cervice Magiſter
Ire viam quam monſtrat Eques.

Horat. lib. 1. epiſt. 2.

Sin imperitus & regendi ignarus, eum equus vincit, rapit ac ſuccutit. Idem facultatibus prædictis convenit. Porro pro cordis temperatura commotiones aliæ ſunt atque aliæ, ut Galenus plane docet: atque inter cetera oxythymiam accommodat iis quibus cor eſt calidius, & quibus humidius citra calorem manifeſtum. Sed utrique facultatem rationalem, ut ſic loquar, imbecillam aut per ſe, aut prava inſtitutione habent. Nam quum nulla rerum peritia eſt, & nulla diſciplinarum ſemina, quæ rationi vim & ornatum afferant, iſta facultas διὰ τὴν ἀπαιδευσίαν (e) motus violentos animoſæ facultatis poteſt cohibere nullo modo & ſedare. Atque ita περὶ ἀπαιδευσίας (f) judicamus, de qua ante ex Galeni ſententia dictum eſt. Si cor humidius oxythymiam, iram præcipitem ſignificat, ſed quæ placari facile poſſit: contra quum cor ſiccius, ira non eſt præceps, ſed fera & implacabilis. Et quod mirum τῷ ὀξυθύμῳ τὸν λήθαργον (h) opponit: ut λήθαργος ſignificet pigrum, tardum, iraſci neſcium, ſocordem, quem nulla res plane movet, utpote lapidem bardumque: ὀξύθυμος autem eum ſignificet qui concitato ac feroci animo aliquatenus eſt. Etſi ὀξύθυμον generaliter tunc a Galeno in eo libro accipitur: ſic quantum ex libris Hippocratis venari poſſumus, & ex ſententia Galeni tribus modis ὀξύθυμον ſumitur: Primo modo pro omni vehementiore ac concitatiore animi impetu, cui opponitur vel λήθαργος, vel ἀθυμία (i). Secundo modo pro iis qui quum ſint δυσδιαφόρητοι (k) & frigidiore temperamento præditi, celeris præcipitiſque iræ ſunt, & facultatem ratiocinandi imbecillam habent & ἀπαίδευτον (l): opponitur huic ὀξυθύμῳ τὸ θυμοειδὲς (m) ex Galeni opinione. Tertio modo eoque admodum notando ὀξύθυμον pro ira acerba præcipitique nec non excandeſcentia, non ob ſolam rationis imbecillitatem, ſed animoſæ facultatis vim, ſumitur, unde ſæpe in μανιώδη θρασύτητα καὶ προπέτειαν (n) abit. Ex Galeno hujuſmodi ὀξυθυμία (o) temperiei cordis calidiſſimæ argumentum eſt: quod ex Hippocratis libris deſumtum eſt: *quibus vena in cubito pulſat, ii furioſi ſunt iræque præcipitis*, Græce ὀξύθυμον καὶ μανικὸν legitur. Significatur ubertas caloris in corde, & facultatis ipſius vitalis incendium quod manifeſtos arteriarum motus, & palpitationes afferre ſolet opinione Galeni. Illam ſententiam Hippocratis

Lib. de arte parva.

ὀξυθυμίας (g) cauſæ. Cap. 1. l. 5. loc. aff.

8. *Lib. de Arte parva.*

9. *Com. in par. 78. ſect. 2. l. epiſt.*

In Arte parva.

Lib. 2. Epid.

(e) Propter imperitiam & judicii carentiam.
(f) De imperitia.
(g) Iracundiæ.
(h) Iracundo pigrum.
(i) Pigritia vel ſocordia.
(k) Ægrè perſpirantes.
(l) Imperitam.
(m) Iracundo animoſum.
(n) Audaciam maniacam & præcipitantiam.
(o) Iracundia.

Com. in aph. 65. lib. 4. Cap. 8. l. quod animi mores. Hipp. Epid. Lib. de virginib.

cratis idem auctor abunde explicat docens qui fiat ut anima mutetur a corporis temperamento. Ac de oxythymo dictum abunde est. Et nemo quærat cur passis velis solventes non statim remigaverimus in portum, quum institutum fuerit nobis de peculiari mulierum natura, & temperamento aliquid litteris tradere. Verum enim est quod Hippocrates 1. *part. sectio.* 3. *lib.* 1. & morborum diagnosin ex communi & peculiari temperamento & natura petiverit: & idem viam muniturus ad disputationem de mulierum morbis, ait potis non esse morborum cognitionem assequi nisi individui quoque natura percipiatur: qua sola ratione nobis admirandam τέκμαρσιν (*p*) ab uno Hippocrate inventam ac excultam comparamus. Non enim sufficit nosse mulierem esse frigidam temperie sua, sed ἰδιοσυγκρασία (*q*) quædam venanda fuit ut opus perfectum absolutumque redderetur. Ac quum tot tantisque morbis genus mulierum implicetur, explicata illa ἰδιοσυγκρασίᾳ mulierum, quærendum fuit an id peculiari temperamento dandum esset, an non etiam moribus, vitæ instituto, & animi perturbationibus, quæ ad proclivitatem in morbos maxime conferre solent, ut ex iis quæ postea explicabuntur abunde aperietur.

In lib. de diæt. acut.

10.

ANNOTATIONES.

1. *Hippocrates ut omnium bonorum auctor est, ita brevissimis verbis amplissime & amplissimis verbis brevissime causam explicat, cur mulierum morbi tam difficiles & periculosi sint, & quod Medicos lateant, immo sæpe in his Medici decipiantur. Vide* lib. 1. de morbis mulierum.

2. *Hæc omnia nostro marte comparaveramus: Sed contigit horum demonstrationem legere apud Hippocratem* lib. de Alimento, *ubi ex professo de aptitudine in morbos ex raritate & densitate corporis disputat.*

3. *Contra* cap. 2. lib. de diutur. & brevit. vitæ *Aristoteles maribus vitam longiorem tribuit, vid.* cap. 5. hujus lib.

4. *Langius* epist. 23. lib. 1. *multis rationibus contendit uterum non esse animal, sed illum proprietate sibi congenita, ut & ceteras partes, res suaves sequi: contrarias vero adversari.*

5. *Hippocrates* lib. de superf. *docet in virginibus dum supprimuntur menses, uterum moveri, verti, & ad viscera ascendere. Quod an sit verum, videbitur. Idem* lib. de superfetatione & lib. de locis in homine scribit sub finem: Nec enim existimo tam actu moveri, quam ab eo secundum ductus communes, aut non pervios efferri aliquid, quod prout has illas partes attingit, ita istius aut ἀναφορᾶς, *aut* καταφορᾶς (*r*) uterus auctor esse dicetur.

6. *In corde duplex facultas, una vitalis proprie dicta, altera* θυμοειδὴς, animosa *latine reddi potest, vel* animus, *& ait Galenus* τὸ θυμοειδὲς σύμμαχον τῷ λογιστικῷ γίγνεται (*s*).

7. *Locus*

(*p*) Cognitionem conjecturalem.

(*q*) Proprietas individualis.

(*r*) Ejectionis per superiora, vel inferiora.

(*s*) Animosum cum ratione pugnat & decertat.

7. *Locus est præclarus* lib. de locis, aëre & aquis *de Asiaticis qui & ad mulieres potest accommodari, quo docet Hippocrates otiosam vitam, æqualitatem temporum, & quum variæ mutationes non sese offerunt, efficere, ut homines sint evirati, mansueti, timidiores: quæ omnia mulieribus maxime contingunt.*

8. λήθαργος *pro stupido, tardo, pigro ex Zenodoto, & 3.* de morb. *Hippocrati* λήθαργοι *pro nescio qua affectione sumitur.*

9. *Eo in sensu Galenus* comment. in partic. 11. sect. v. lib. 6. Ep. *citat ex Hippocrate oxythymian ad bonum corporis habitum comparandum, ut in iis qui præpingui sunt abdomine, conferre.*

10. Capite quinto hujus libri *ex sententia Hippocratis in* libro de glandulis & lib. 1. de muliebribus morbis *docemur, mulieres ob mollitiem, raritatem & fluxilitatem morbis obnoxias: nam spongiarum instar facile partes molles aliquid admittunt.*

CAPUT IV.

An sit in mulierum morbis τὸ θεῖον (*t*) *& cur hæc* πραγματεία (*u*) *privato nomine mulieribus dicata sit.*

NEque vero mulieribus hæc πραγματεία & commentatio privato nomine dicata est, quod earum morbi pondere ac numero morbos ad viros pertinentes superent, aut quod abstrusior latentiorque muliebrium sit morborum indagatio, quam virilium: nam utrisque sua est calamitas, & peculiaris morbis natura. Quamquam ante demonstratum est, præterquam quod peculiares in mulieribus morbi exsistant, hoc accedere quod diutius foveantur ob vernaculam earum infirmitatem, & sæpius advocentur ob nativam ingenii imbecillitatem quæ illas ad arcendas morborum tempestates minus tutas reddere consuevit. Atque in hoc negotio pertractando dux auctorque fuit Hippocrates qui se in commentationem de virginum & mulierum affectibus conjecit, nil peculiare de virorum morbis sub certo titulo scriptis tradens. Nam quod quis ex inscriptione lib. περὶ φύσεως ἀνθρώπε & περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον (*x*) colligat Hippocrati consilium esse de virorum morbis commentari; is suam ipsius inscitiam manifestabit, quum nomen τοῦ ἀνθρώπε (*y*) promiscue ad marem & feminam pertineat: & vere quidem quicquid illis libris complexus est, ad utrumque accommodavit. At libri περὶ γονῆς, περὶ ἑπταμήνου, περὶ γυναικείας φύσεως, περὶ ἀφόρων, περὶ γυναικείων (*z*), & id genus alii, etiam idiotis persuadent Hippocratem

Multum differt curatio morb. mulieb. & viril. ait Hipp. l. de morb. Mul.

(*t*) Aliquid divinum.
(*u*) Commentatio.
(*x*) De natura hominis & de locis in homine.
(*y*) Hominis.
(*z*) De genitura, de partu septimestri, de natura muliebri, de sterilibus, de morbis muliebribus.

pocratem multa voluiſſe peculiari nomine poſteris relinquere de mulierum morbis, ſive ſteriles eſſent, ſive virgines, ſive aliter affectæ. Quæ omnia eo commentus mihi eſſe videtur ut admirabile humanæ procreationis opus, in quo præcipua Naturæ auctoritas ac dignitas conſpicitur, proſequeretur: eo enim induſtriam ſuam direxit Hippocrates ut evolvendis illis libris liquido conſtare poteſt. Quæ vero cauſæ nos impulerint, præter eam quam diximus, velle nos ea re Hippocratem imitari, ſunt & aliæ non negligendæ. Ac primum quidem in hominibus Hippocrates τὸ θεῖον (*a*) cauſam ſtatuit, deinde mulierum naturam, & colores: quod notandum admodum eſt: nam κατ' ἐξοχὴν (*b*) ex principiis generationis noſtræ mulier eſt in qua & naturam, & χροιὰς, id eſt, colorationem conſiderat. Tametſi vir ſeu maſculus energiam ipſam conferat, nimirum ſemen impertiens cui inſit vis ciendi movendique, tamen quia mulier nutricatum præbet in hominum generatione tamquam quid præcipuum ſpectatur. Nam a nutricatu ipſo indicatio ſumitur & conſervandi corporis, & a morbis, ſi qui adſunt, aſſerendi ac liberandi; ſiquidem Medicus, ut artifex ſenſualis, iis ſpretis quæ a ſenſu ſunt, quorum tamen cognitio plurimi faciunda eſt, ad ea ſeſe accommodat quæ ſub ſenſum magis cadunt. Quomodo Hippocrates neglecta elementorum cognitione, morborum & ſanitatis cauſas non ab ipſis primis ac generalibus principiis repetit, ſed ab aliis, nempe acri, ſalſo, dulcique & hujus generis aliis: quod idem nunc agit & mulierum naturæ & colorum rationem habens. Ut enim concedi poſſit marem motus principium eſſe, quod in primis obſervandum foret, tamen ex Galeni opinione ita de muliere ſentire oportet, ut quod ab ea confertur, ſive menſtruum ſit, ſive ſemen, non ſolum materiei rationem habere dicamus, ſed & facultatis: maxime autem in virili ſemine facultas eſt, in menſtruo cauſa materialis. Et quod notandum maxime, licet initio generationis ſemen muliebre, ut pote materiei rationem tenens, virili ſemine inferius ſit: contingit tamen, Galeno teſte, ut ſemen illud imbecillum ſibi menſtruum tamquam ſocium adſciſcat: unde quod initio erat infirmius, novem menſium ſpatio menſtrui favore ac ſocietate fruens, tandem aut virili æquale aut ſuppar redditur: quæ ratio acute excogitata eſt. Revera enim menſtruum, ut placet Galeno, generationi non eſt accommodatum: hujuſque fidem facit prima naturæ molitio, in qua id totum quod apparet lacteum eſt ac ſpermaticum. Sunt tamen & ſeminis muliebris & menſtrui in generationem maximæ opportunitates: ut non abs re Hippocrates & mulierum naturam, & colores, & divinum in hominum conſtitutione obſervari velit; ut inanis objectio eorum videatur qui ideo fruſtra mulierum naturam ſpectari contendant, quod opinione Galeni eadem & mulierum & virorum natura eſſe videatur, & eadem fere temperies. Scribit enim diſtingui penes partes generationi dicatas, ceterum idem eſſe, ut ſoli calori diſtinctio tribuenda ſit qui validius in viris foras promit partes, in mulieribus medio velut opere ſubſiſtens idem præſtare

Hipp. l. de Nat. mul. in homin. τὸ θεῖον in muliere & nat. & χροιὰς conſiderat.

I.

Lib. de vet. med.

Cap. 2. l. 2. de ſemine.

Sub finem c. 2. l. 1. de ſemine.

14. de uſu par.

Gal. in l. 2. de ſem.

Hipp. ſub finem lib. de Natur. pueri in viro & maſculum & femin. ſemen ſtatuit: in femina & maſcul. & femin.

(*a*) Divinum. (*b*) Per excellentiam.

ſtare nequit. At longe aliter ſentit auctor idem (ac miror tantum virum tam ſui diſſimilem eſſe) maris & feminæ diſtinctionem non petens ex iſta exclusione aut concluſione partium, quum, inquit, toto corpore ac temperamento diſtinguantur: Virorum corpus calidum, compactum, perſpirans, rarum tamen: mulierum frigidum, molle, effeminatum, minime diſſlabile: Paullo quidem acutius alio loco ſexus diſtinctionem petit, non quod abſolute ſemen καθ' ὅλȣ (c) altero ſit robuſtius, ſed quod κατὰ μέρος (d) contingat unum altero ſuperius eſſe: unde id foras in mare explicatur, quod in feminis concluſum latet. At facile eſt eum qui rerum diſtinctiones noverit pugnantes diſſidenteſque has opiniones componere: quum nemini dubium ſit quin hujus rei diligens quæſtio Galeno multum negotii dederit, & ejus mentem in varias partes traxerit. Porro quum naturæ mulierum meminerit, videtur abs re colorum quoque meminiſſe: ſed ut artifex ſenſui addictus univerſali naturæ inſpectione contentus non eſt, ſed peculiarem in colorum obſervatione rationem habet. Quod duabus de cauſis præſtitiſſe viſus eſt. Ac prius quidem ut humorum dominatus dignoſcatur, dictante Hippocrate, *conſentaneum eſt talem eſſe corporis colorationem, quale eſt alimentum*, id eſt ſuccus in venis contentus, *& contra*: & alio loco τὸ χρῶμα τȣ̃ χυμȣ̃ ἐςὶ (e); Poſterius autem ut ex colore de moribus & totius corporis habitu, quem φύσιν ϗ ἕξιν (f) Hippocrates vocat, liquido conſtare poſſit. Unde verum illud, mulieres ſubalbidæ humidiores ſunt, fluidiores, & nigræ flavæque duriores ac adſtrictiores: & ex glabritie aut pilorum abundantia de temperamentis judicandum cenſet Galenus. Nunc autem περὶ θείου (g) aliquid litteris mandari poteſt, quum non parum referat quid hoc nomine velit Hippocrates: forte quum τοῦ θείȣ ϗ γυναικῶν (h) meminit, aliud nihil expreſſit quam quod ab Ariſtotele dictum eſt, ſol & homo hominem generant: nomine θείου (i) ſolem comprehendens, nomine γυναικῶν hominem; ſed de mulieribus expreſſe dictum eſt ob eas, quæ ante explicatæ ſunt, cauſas. Hippocrates aërem ſub nomine οὐρανοῦ (k) comprehendit, & τὸ θεῖον (l) nomine ȣ̓ρανȣ̃: ut & aër dicatur cælum & divinum. Itaque quum ἐν ἀνθρώποις θεῖον (m) tamquam cauſam agnoſcit, cælum aëremque ipſum intelligit, cujus maximæ ſunt opportunitates ad ſanitatem juxta ac morbum: ab iiſdem enim eſt ſanitas ac morbus. Ac in eo ſenſu idem auctor tria morborum principia mira arte ac methodo proſequitur, violentiam, plenitudinem ſeu humorum πλησμονὴν & φορὰς (n), item & cælum. De cælo ita ſentit, ut ab eo morborum occaſio naſcatur, quum quæ a cælo ſunt inepte nobis accommodantur: quod præſertim de manifeſtis qualitatibus audiendum eſt, a quibus corpus noſtrum varie afficitur, ut *in aphoriſmis* & *alio loco* paſſim demon-

Cap. 6. lib. 14. de uſu partium.
Cap. 5. l. 2. de ſemine.
Eod. cap.
Qualis color in cute efflo-reſcit, talis humor ſub cute deliteſcit.
Part. 29. ſect. 4. l. 6. ep. 2.
Lib. de humorib. vide com. in aph. 2. l. 1.
Partic. 31. l. 2. de diæt. acut.
Hipp. l. de mul. nat.
In phyſicis.
Cap. 5. l. 2. temper. & in arte parva.
Unde l. de natur. puer. Hipp. quamcumque humiditatem caro attraxerit, ei ſimilem capillum eſſe oportet.

(c) Univerſaliter.
(d) Particulariter.
(e) Color ſucci eſt.
(f) Naturam & habitum.
(g) De Divino.
(h) Divini & mulierum.
(i) Divini.
(k) Cœli.
(l) Divinum.
(m) In hominibus divinum.
(n) Plenitudinem & impetus.

demonſtratum eſt. Immo morum nonnullam informationem ab ipſo cælo ac aëre petit Galenus, multis efficiens argumentis corporis temperamentum mores ſequi: quod idem duobus ſuis principiis, igne & aqua, ingenioſe adumbravit Hippocrates. Quoniam autem in mentionem περὶ θείου incidimus, tametſi ab inſtituto curſu deflectere videamur, non alienum tamen erit pluribus id explicare. Jam enim demonſtratum τὸ θεῖον in hominum generationem ac conſervationem concurrere: Item & cælum, quod non inepte, ἐν τῷ θείῳ (o), comprehenditur, unum eſſe ex morborum principiis: nunc quæri optimo jure poteſt an illud θεῖον, quod prius concurrere diximus, vim aliquam nanciſcatur in morbis aut producendis, aut gignendis, aut occultandis: vidimus enim digladiantes ea de re auctores, nec adhuc quiſquam hanc controverſiam diremit. Ac eo maxime conſilio de divino agendum putamus, quod certo noverimus inter diſputandum de morbis mulierum, oblatum iri occaſionem quærendi περὶ θείου, quod forte diſputationis tunc inſtitutæ filum incideret ac interrumperet. Nec enim dubitamus in multorum mentibus jampridem opinionem hanc inveteraſſe ac conſenuiſſe, quod ex morbis qui genus muliebre exercere ſolent, plerique divini ſint, occulti, quorum origo ad Deos referatur: quod an verum ſit videndum, ne ſi falſa ſit opinio, longius evagari & ſerpere ſinatur. Magni enim intereſt ad hominum ſanitatem conſervandam ſcire an quoddam morborum genus divinum ſit, an non. Etenim in arte medendi ita ſe ſe gerere oportet ut admirationis potius quam rerum exactæ indagationis ratio non habeatur, alioqui cum idiotis, quibus omnia θεῖα (p) videntur, repueraſcentes & inſanientes nullos eorum morborum attingemus, quorum cognitionem facile non aſſequemur, immo pro deſperatis relinquemus, ſatis officio noſtro factum dicentes, ſi quid habere divini vulgo proponamus. Qua τοῦ θείου admiratione contenti, peſſime de noſtris hominibus merebimur, a quorum cervicibus infeſtantes morbos aptis ad id remediis non depellemus & avertemus.

Sectio 2. l. 1. Epid.
τὸ θεῖον explicatur.
Hipp. l. 4. de morbis.
Lib. 3. aph. & in l. de aere, locis.
In l. quod animi mores.
In lib. de diæt.
Com. in par. 7. l. 1. Progn.

Hippocrates in morbis duo agnoſcit τὸ ὀξὺ (q), καὶ τὸ θανατῶδες (r). Τὸ μὲν ὀξὺ genus morbi acutum, infeſtans, ſignificat, ut febrem ardentem, peripneumoniam, lethargum, & alia id genus, quæ naturæ vim afferant, brevique periculum creent; τὸ δὲ θανατῶδες, ut λοιμώδης νοῦσος (s), (ſic enim vocat *in lib. de acutis*) malignam vim deſignat, & quæ in totius ſubſtantiæ diſſidio conſiſtat: non quod in febribus continuis, quæ nihil peſtilens habent, non inſit quædam κακοήθεια (t), & prava diſpoſitio ex mente Galeni, ſed illa excellentia a peſtilentium morborum vi maligna evincitur: quod plenius a Galeno demonſtratum eſt *in Epidemiis* quum peſtilentes morbos & febres cum febribus aliis confert: *febres peſtilentes*, ait, *per excellentiam* σηπεδονώδεις, id eſt, putredinis, *ab aliis febribus diſcrepant.* Nam quum in partibus extimis calor manifeſto non appareret, tamen

Part. 8. & 9. l. 1. de diæt. acut.
Quid in morbis τὸ ὀξὺ καὶ θανατῶδες.
Par. 9. l. 1. Com. in aph. 43. l. 4.
Com. in par. 29. ſect. 1. l. 6. Ep.
Notandus locus.

(o) In Divino.
(p) Divina.
(q) Quod eſt acutum.
(r) Et quod eſt mortale.
(s) Morbus peſtilentialis.
(t) Malignitas.

tamen intestinum erat incendium, in pestilente febre tempore Galeni vagante: quod symptomaton genus adesse solere Thucydidis testimonio confirmavit. Et quum uno loco τὸ ὀξὺ ϗ θανατῶδες spectasset Hippocrates, in prognosticis τὸ θεῖον, ϗ τοῦ νοσήματος ἰσχὺν (*u*) in morbis constituit, quæ verba discrepant, sed eodem tamen referuntur. Sic τὸ θεῖον in morbis λοιμῶδες, ϗ ἱερὸν, ϗ θαυμαστὸν, ϗ μέγα, ϗ οὐράνιον (*x*), appellare possumus eodem fere in sensu: quum his nominibus aliquid latens & ad cognoscendum difficile comprehendatur: idem quoque subindicat *in libris de natura humana* quum morborum originem a diæta & spiritu repetit. Nomine spiritus aërem, quem vivendo quisque ducit, intelligit, a quo νοσερὴ ἀπόκρισις, id est exspiratio quædam morbosa derivatur multos e medio simul ademtura. Nam quum multi uno tempore, uno morbo capiuntur, illius cladis aërem causari oportet, ait Hippocrates, quod tamen Galeno non probatur, ut qui objiciat ob communis diætæ vitium in Æno morbum vulgariter esse grassatum quum nil tale aër committat. Sed Hippocrates illo loco de morbo ait, & quatenus est ἐπιδήμιος (*y*), cælitus immissus, & pestilens. Nam quum multi eodem morbo implicantur, nec loci infamia id facit morbos ἐνδημίους (*z*) pariens, de quibus alio loco Hippocrates, nec diæta, morbus vulgaris dicitur; quum autem clades & interitus inde sequitur, pestilens dicitur: quamquam Galeno nomen λοιμοῦ (*a*) peculiarem nullum morbum significat. Ac περὶ θείου (*b*) ita censet Hippocrates *in Prognost.* ut considerandum esse dicat, an in morbis θεῖόν τι (*c*): & illius accurate præsensio tenenda est, ut sibi Medicus laudem ac commendationem quærat. Galenus in commentariis diversas auctorum de divino opiniones commemorat, ac duas præsertim, quas ut vanas confutat. Alii enim dixerunt ideo τὸ θεῖον (*d*) in morbis dici quod aut omnium aut quorumdam morborum origo diis tribuenda sit: alii, quod divinum dicatur de quo certo aliquid non tenetur, utpote cujus causa lateat. Utrique ab scopo aberrant. Quod ad priores, ex germanis libris Hippocratis docet eum numquam in ea opinione hæsisse, ut morbos ad Deos referat, quamvis eorum cognitio causaque lateret. Sed quum morborum occultorum, ut vulgo videbatur, meminit, consuetudini loquendi communique, ut ajunt, foro consulens, morbum ἱερὸν, θεῖον (*e*) dicit, additque, ὡς καλέουσι (*f*), ac si non tam manifesta assensione tritam jam vulgatamque ea de re hominum opinionem recipiat, quam occulta cogitatione eamdem refellat. Unde Scytharum sterilitatem, ob sectas pone aures venas ad cedmatis præcautionem, ab idiotis hominibus diutius immitti solitam, negat divinum quid esse: sed si quid divinum sit, par jus esse reliquis morbis. Unde concludit omnia esse divina, & nil altero esse divinius:

Thucydides.

Hipp. 3. par. l. 1. prognost. τὸ θεῖον ϗ τῦ νοσήματος ἰσχὺν *in morb. constituit.*

Par. 2. l. 2. de nat. humana, & Plin. l. de flatib. ubi præsertim morbos pestilentes ab aere petit.

3.

Com. in par. l. 2. de nat. hum.

Com. in par. 13. sect. 4. l. 5. Epid.

Lib. de aere ; locis.

Com. in par. 20. sect. 3. l. 3. Epid.

Com. in par. 3. l. 1. prognost.

Variæ de divino opiniones.

Cap. 11. l. de loc. aëre.

(*u*) Divinum & morbi robur.
(*x*) Pestilentiale, sacrum, mirandum, magnum, & celeste.
(*y*) Epidemicus.
(*z*) Endemios.
(*a*) Pestis.
(*b*) De Divino.
(*c*) Aliquid Divinum.
(*d*) Divinum.
(*e*) Sacrum, divinum.
(*f*) Ut vocant.

nius : ſed tamen abſque natura nihil fieri aſſeverat. Et *libro de ſacro morbo*, quem Galenus Hippocrati attribuit, jubet valere opinionem eorum qui morbos ſacros aut divinos putant. *Nulla re*, ait, *morbus lunaticus aliis divinior aut ſacratior videtur : ſed naturam eamdem cum reliquis habet. Et divinitatem morbis plerique attribuunt præ admiratione & experientiæ carentia, quod nihil in reliquis morbis ſimile comperiant. Non ego puto corpus hominis a Deo inquinari, ſordidiſſimum a puriſſimo : Quum Deus ſit qui peccata noſtra purget & liberatio noſtra exſiſtat*, hæc Hippocrates : quod pietatis pleniſſimum eſt. Et pie magis alio loco Medicos ad cultum Dei hortatur, ut qui in curandis morbis Deorum opem ac auxilium appellare debeant. Itaque omnes morbi divini ſunt, nec magis febris tertiana quam aut epilepſia aut apoplexia ut placet Hippocrati. Tamen neminem latet ulciſcendi cauſa Deos iratos morbum immittere ; ſed præſertim ultricem Dei manum homines agnoſcunt, quum qui morbus immittitur vix opem medicam recipit, immo ante multos e medio tollat, quam legitimum præſidium quæratur : unde divinitus contagionem peſtilentem in exercitum Græcorum gliſcere Homerus tradidit :

Com. in par. 3, l. 1. prognoſ.

Lib. de dec. ornatu.

Lib. de ſac. morb.

Hom. 1. Iliad.

Λητοῦς, καὶ Διος υἱός. ὁ γὰρ βασιλῆϊ χολωθεὶς,
Νοῦσον ἀνὰ ςρατὸν ὦρσε κακήν. ὀλέκοντο δὲ λαοί.

id eſt *Latonæ & Jovis filius. Hic enim regi iratus*
Morbum per caſtra excitavit malum, peribantque populi.

Poſterior opinio περὶ θείου (*g*) fuit eorum qui illud divinum appellari vellent, cujus cognitio abſtruſa occultaque foret. At Galenus ex eo convincit eam non eſſe Hippocratis mentem quod illius divini velit nos præſenſionem ad unguem tenere : nec enim eſſet credibile Hippocratem ejus præſenſionem proviſionemque commendare quod nullatenus homines aſſequerentur. Et ſi periodorum in morbis certa ratio reddi non poteſt, aut dierum criticorum in acutis, non propterea tamen idipſum θεῖον dicetur. Itaque jubendi ſunt valere neoterici quidam qui confingunt morbos quoſdam divinos, ac in eorum errorem incidunt quos Hippocrates confutat. Si eorum ſcriptis fides adhibenda, omnes morbi ut divini habebuntur, & ſi divina origo eſt, θεράπειαν (*h*) quoque divinam eſſe oportebit. Sic admirandi partibus nobis relictis, jam vacandum erit & conquieſcendum : & tamquam mutæ perſonæ in medicinali theatro modos faciemus, nihil præterea attentantes, ſed ſoli Deo, id quidquid eſt, relinquentes. Immo iſti neoterici quum divinitatem morbis affingunt, quod periodorum, & motus cauſa ſit in obſcuro, omnem medendi artem contaminant, & in longe diſſidentes opiniones præcipites ruunt. Nam auctor *lib. de abditis rerum cauſis* negat putredinis proprietatem ratæ certæque circuitionis cauſam, immo ne putredinem quidem agnoſcit in febribus putridis, quia evicta omni putredine febris putrida etiam manet, ut ſcripſit auctor ille ; & tamen alio loco periodorum ſtatarum cauſam ad proprietatem putredinis refert. Satius eſſet ſi ſecum ipſe non diſſentiret, quam obſcuras illas

Lib. de ſacro morbo.

Lib. 2.

Lib. de febribus.

(*g*) De Divino.

(*h*) Medicationem.

illas causas cum discentium incommodo tam diligenter indagaret. Galenus longe aliter de divino sentit, ut ad aëris varias constitutiones attendat quæ morborum parentes sunt, ut *ex aphorismis* sciri potest. Ac si dicat Galenus, quum mundus hic inferior a superiore regatur, & corpus varias mutationes ob ambientem suscipiat, non solum ἐπιδεκτικοῦ (*i*) ratio ad innumeros agnoscendos morbos tenenda est, sed & ποιητικοῦ (*k*): inter causas efficientes autem aër sive cælum primas tenet. Et quum τοῦ θείου (*l*) præsensio commendatur, hoc Hippocratis consilium videtur ut temporum præteritorum, præsertim & futurorum ratio ineatur ad bene & prudenter de morbis præsentiendum: quod idem Galeno videtur in commentario. Sed nos & aliud adjungemus: non solum divinum illud de alterationibus, & vicissitudinibus temporum intelligi debet (nam id vulgares quidem homines latet) sed & de defectione, & alienatione eorumdem: quod quum contingit, morbi pestilentes, malignique oboriuntur, qui præ ceteris aliquid latens & reconditum habent. Nam & pepasini ἀδυναμία (*m*) sunt funesti, quum humores invadentes a maligno, & spirituum dissipatione, quum pars animabilis occupatur, & partium solidarum corruptione, quum illæ obsidentur. Simpliciter autem ἐπιδημίοι (*n*) dicuntur & mali quum ab alteratione tantum temporum oriuntur. De utroque modo intelligere videtur Hippocrates *in prognosticis sub finem* fere scribens, oportet τὰς φορὰς, id est, impetus, incitationes, & ἐφόδους (*o*) morborum vulgo grassantium dignoscere, nec non temporum conditionem; hoc aphorismo illud divinum in morbis adumbratur. Κατ' ἐξοχὴν (*p*) autem in defectionibus temporum θεῖον (*q*) intelligemus, quum morbi qui inde nascuntur communem aliorum sortem superant, Medicorum operam ludunt, quos multorum periculo sæpe sapere oporteat. Occultus autem morbus non dicetur quum aërem cælumque tamquam causam & πρόφασιν (*r*) habeat, sed quod venenatæ qualitatis ingenium & species non intelligatur: unde morbi κακοήθεις (*s*) dicuntur, omnibus remediis rite comparatis nihil pæne cedentes. Eo autem attentiores in iis dignoscendis nos esse oportet, & quod sensum omnem cogitationemque nostram decipiant, & homines incautos tollant, & si eorum vim accurate tenemus, curandi præsentiendique omnis ratio nobis erit in parato. Sic divinitas in morbis æstimanda, non autem nescio quibus portentosis figmentis involvenda, quæ feriandi potius, & a morbis curandis temperandi occasio erit, quam in eorumdem diagnosin, therapian & prognosin incumbendi. Atque disputationis utilitas orationem nostram, longius quam constitutum esset, produxit, sed tandem recipere nos oportet in primam stationem, ne rerum ordo & series confundatur. Id, de quo institutus sermo erat, ut ratio redderetur cur privato nomine de mulierum morbis ageretur: primaque rei hujus

Lib. 3. aph. & l. de aëre & loc.

5\.

Arist. 1. met.

Ad cognoscendos morbos & ἐπιδεκτικοῦ & ποιητικοῦ ratio habenda.

6\.

G 3 causa

(*i*) Causæ suscipientis.
(*k*) Causæ efficientis.
(*l*) Divini.
(*m*) Impotentiâ.
(*n*) Epidemici.
(*o*) Incursiones, invasiones.
(*p*) Per excellentiam.
(*q*) Divinum.
(*r*) Occasionem.
(*s*) Maligni.

Multis iisque justis de caussis muliebris hæc commentatio ab auctore suscepta est.

causa assignata est, quod Hippocrates naturam mulierum unam in hominum constitutione causam considerasset. Adjectum quoque est quod peculiaribus morbis mulieres implicentur quorum cognitio Medicis laudem ac præmium conciliaret. Potest & illud addi, quod quum propagationis sationisque humanæ cura sit habenda ob varias quæ incidere solent difficultates, ac præsertim abortiones, mulieri privatim consulendum sit. Quantum enim ad id faciat, pluribus ante demonstratum est. Ac præsertim cautio summa adhiberi debet; quod sæpe contraria sint momenta rationum medendi quæ a feta aut fetu petantur. (1.) Unde nil in virorum morbis tale contingit, (2.) in quo tam anceps dubiaque sit periclitatio, & in quo (3.) duri ac crudelis reatus conscientia innocens Medici officium aliquando maculetur. (4.) Nam coguntur alias perseveranti malo cedere, alias periclitanti gravidæ unius partus jactura salutem mercari etiam ancipitem. Nec omittendum (5.) quod quidam ex recentioribus non inepte scribit, Medicis gloriosum esse ac fructuosum morborum muliebrium cognitionem ac scientiam diligenter assequi, quod mulieres Medicorum tubæ vulgo esse soleant. At fortuna, ait Galenus, sæpe non contemnendam laudis occasionem & argumentum Medicis porrigit, qua ignari Medici ob imperitiam uti non possunt. Ac de maris & feminæ distinctione dictum est, quomodo in morbos proclives sint mulieres, de earum ingenii imbecillitate, præterea cur hæc commentatio muliebris πραγματείας (*t*) nomen circumferat. Nunc de temperamento earum, ac utero dicendum est paucis.

Gal. lib. de loc. aff. c. ultim.

ANNOTATIONES.

1. *Accommodate ad ea quæ hic dicentur*, *Hippocrates* lib. de natura pueri, fetus & augmentum & alimentum a matre petit. Et ut se juxta sanitatem ac morbum habet mater, ita & fetus. Itaque mulieris ratio habenda maxime. *Addo & illud, uno tempore, nempe initio, vis seminis virilis apparet, & per totum tempus sanguinis muliebris vis. Et morbi qui contingunt, maxime ob nutrimentum contingunt, & velut ad menstruum pertinent. Sed qui morbi ob semen vitiatum contingunt, non ita sæpe ac facile se produnt.*

2. *Et Galenus* lib. de sang. miss. ex *colore mulierum non sumit occasionem aut secandæ venæ tantum, aut scarificandi.*

3. *Hippocrates* lib. de flat. *rationem reddit, cur in pestilenti flatu non omnes pariter pereant quum communis sit aër, quia ait*, Corpus a corpore, Natura a natura, Alimentum ab alimento differt.

4. *Hippocrates* initio lib. de sacro morbo *ait a circulatoribus, & arrogantibus hominibus, qui popularem auram venari cupiunt, nomen τῦ θείου in morbis fluxisse.*

5. *Hippocrates* lib. de aëre, locis, & aquis *docet cur Scythæ inter se dissimiles non sint, quod nimirum aëris tempestates non evarient: nam, ait, tempora*

(*t*) Pragmateias.

tempora dissimilia corruptiones & malignitates inferunt in semen, similia contra. Quod etiam de sanitate & morbo debet intelligi.

6. *Quibus rationibus M. Tullius portenta & divinationem tollit* libro 2. de divinatione : *iisdem & τὸ θεῖον* (*u*) *in morbis, eodem modo quo & Hippocrates* libro de aëre, locis, aquis, *tollere oportet, ut nil divinius altero esse, & nihil sine natura fieri contendamus, verba hæc sint Ciceronis* : Quicquid oritur, qualecumque est, causam a natura habeat necesse est : ut etiam si præter consuetudinem exstiterit, præter naturam tamen non possit exsistere. *Causam igitur investigato in re nova, atque admirabili si potes. Si nullam reperies, illud tamen exploratum habeto, nihil fieri potuisse sine causa : eumque errorem, quem rei novitas attulerit, naturæ ratione depellito.*

CAPUT V.

De Mulierum temperamento.

Atque de mulierum natura ita hoc loco differendum est, ut inanes quæstiones missas faciamus, quarum explicatio tametsi nonnihil conferre videatur, cogendus tamen orationis cursus, ne nimii in re minimum necessaria videamur. Et tamen de natura ita agendum, ut quum remedia tractabuntur, peculiari sexui accommodentur. Generalior quidem hæc erit tractatio, sed quæ explicatione individui in privato de mulieribus tractatu, in aliquas angustias cogetur. Omnino autem mulier viro frigidior est, ut quæ in suo genere calidissima sit omnium, viro etiam frigido frigidior exsistat. Ita enim per comparationem rerum temperies æstimanda est, vel ut res cum seipsa conferatur, vel cum iis quæ sui sunt generis, vel cum iis quæ alio in genere continentur : quod temperamentorum examen primus attigit Galenus ; hoc autem dicendum fuit ne rerum ordo ac series confundatur, quum sæpe contingat videre mulieres quæ & ingenio, & actionum celeritate, & colore, & charactere, & mole, & habitu corporis temperamentum virile, calidumque expriman : contra vero viros qui omnibus istis sexum muliebrem exprimant ac præ se ferant. De ingenii quidem mollitie in viris ante dictum est, nunc autem corporis temperiem narrare consilium est. Itaque genus mulierum temperamento frigido præditum est, atque ita præditum, ut tale natura esse necessum fuerit : nam quoniam in propaganda humana procreatione alimentum ac nutricatum erat suppeditaturum, nil fuit opus tantopere calorem elucere qui triplex substantiæ effluvium promoveat, omnesque alimenti reliquias consumat, ut nil supersit quod alendo fetui esse possit. Quæ ratio primum a Galeno artificiose excogitata est. Ita autem scribit in suis commentariis : *Oportebat*, inquit, *quamdam esse feminam ; nec verisimile fuisset partem totius generis nostri dimidiam ab opifice*

In generē mulier viro frigidior.

1. de tempe. ramentis.

Cap. 6. l. 14. de usu part.

(*u*) Divinum.

fice Deo inchoatam tantum ac mancam effectum iri, nisi hanc imperfectionem utilitas non contemnenda proxime fuisset consecuta. Fetus magna eguit materiei copia, non solum ad primum sui rudimentum, sed & ad augmentum & toto tempore reliquo nutrimentum: proinde aut necesse fuit gestantis mulieris proprium alimentum substrahi, aut aliquod superfluum suppeditasse. Nil superfluum fuisset, si exquisite calida mulier extitisset: nam discuteret, ac desiccaret. Itaque eatenus eam frigidiorem exsistere convenit, quoad alimentum coctum confectumque totum non discuteret ac digereret: nec enim omnino frigida, quod ne alimentum coqueret quidem: nec calida, quum majoris discussionis metus esset. Et quæ in muliere frigiditas fuit moderata, neutro excessu sese proferens, commoditatem alimenti superflui, & partium intus reconditarum, foras præ caloris imbecillitate non promissarum & explicatarum videtur attulisse. Sanguinis autem menstrui ex se in corpore vitiosi non exsistentis commoditatem magnam esse, præter quam paullo ante demonstratum est, aliis quoque locis clarius manifestiusque esse potest: immo solum sanguinem generationis principium videtur Galenus statuere: hujus hæc verba: *Quoniam id exiguum est, quod in uterum, semen projicitur, ipsum autem alitur ex sanguine ac augetur, sic parum abest quin particulæ* (omnes) *ex sanguine formari videantur; quatenus autem semen ipsum etiam ex sanguine generatur, eatenus siquis ex sanguine fetum generari dicat, verum dicere videatur.* Hippocrates autem à sanguine menstruo fetui & augmentum & alimentum suppetere scribit, eoque fieri ut eodem modo fetus in lucem editus in valetudine ipsa afficiatur, quo & mater dum utero gestaret. Quum autem in procreatione ipsa & genus, & forma & sexus ipse consideranda sint, principium quidem generis animalis ex substantia ipsa est, formæ autem ex seminis agitatione & motu: sexus autem ex seminis & menstrui temperatura, ut scripto reliquit Galenus. Quibus rationibus eorum opinioni satis esse factum credimus, qui mulierum temperamentum absolute frigidum esse autumant: non enim bene coquerent, & excrementis multo pluribus abundarent: nam si te hæc ratio in eam opinionem trahit ut absolute frigidas mulieres credas, quod sanguine superfluo abundant, qui alioqui facile dissiparetur si calor aliquis vegetus foret, cur non pari jure viros subfrigidos colligas, quum semine benigno tertiæ coctionis excremento superfluant? Si calor in viris tantus coquendo sufficit, cur non & dirigendo? sanguis enim menstruus & semen id inter se commercii habent quod utrumque sit excrementum, utrumque benignum, utrumque superfluens, & in caloris copia aut morbi longitudine facile dissipabile, sola officinarum varietate distinguuntur; si menstruum inopiæ caloris argumentum est, cur non & semen? Nec mulieri diuturno morbo afflictæ, aut ægritudine tabescenti, aut jam senio confectæ sanguis superfluit, ut nec viro capulari, aut diuturnitate morbi consumpto, semen, ut & ab iisdem causis semen & menstruum succrescere, turgere, adolescere, ac superfluere videantur, & deleri, diminui ac deesse. Itaque non inde colligas mulierum temperamentum frigidum, quod menstruus sanguis supersit, quem digeri dissiparique esset verisimile, si calor multus foret: menstruam enim esse necesse fuit, si uterum erat gestatura,

Gal. ibid.

Com. in part. 27. l. de natur. hum. & c. 2. de elementis.

Hipp. l. de nat. pueri.

Cap. 5. l. 2. de semine.

Menstrua est mulier quia uterum erat gestatura, ex

ſtatura, ut pluribus demonſtravit Hippocrates: commoditatem ad id maximam attulit temperies paullo frigidior quam ſit in viris. Quamquam aliis locis non quærit eam commoditatem Galenus ex temperamento aliquanto frigidiore, ſed potius ex eo quod mulieres tum menſtruis abundent quum non amplius in augmentum mulierum ſanguis conſumitur. Si enim frigiditas ſanguinis menſtrui proventum commoditatemque ſuppeditaret; cur non ſenes grandævæque mulieres menſtruæ fiant, in quibus tamen par eſt & ſanguinem adeſſe ſatis multum: quum præterea frigiditas ipſa difflatuſque prohibitio ad id juvare poſſit? At nec ſeniores, nec virgines menſtruas moleſtias perſentiſcunt. Quum autem maribus hæmorrhagiæ, & mulieribus menſtrua iiſdem fere ætatis partibus contingant, & ab iiſdem cauſis fere, Galeno auctore, juvenibus profuſiones ſanguinis non eo contingunt, quod plus ſanguinis generetur, ſed quoniam in augmentum minus conſumitur: quia enim ſanguis & nutritioni & augmento præſto aderat, idem ſoli nutritioni ſatisfacit, unde fit ut quæ pars augendo erat, ea ſuperſit. Plenius autem *in lib. de uſu partium* iis verbis omnia demonſtrantur. *In declinantibus mulieribus quod earum vires langueant, alimentum non probe coquitur, quo fit ut cum iis bene agatur ſi ſibi ſolis conſulant. In iis quæ augentur, vires quidem conſtant, ideoque alimentum benignum coquunt plurimum, quod quum nutritioni & auctioni ſufficere oporteat, ſuperfluum nihil relinquit. In ſolis itaque ætate florentibus, ceu augeri deſinentibus, & viribus valentibus, magna benigni alimenti eſt affluentia.* Et tamen in iis maxime quæ ætate florent calor eſt vegetus, ſi alias umquam: & perſpiratus facilis; Sic non prohibita difflatio, non frigiditas, ſed ſola copia ſanguinis, qui non conſumitur in auctionem, menſtruas mulieres efficit. In virginibus autem quia quicquid eſt, totum in auctionem & nutritionem abſumitur, nil menſtruum eſt: eaque ratio multo mihi probabilior videtur illa quam Hippocrates adſtruit; quum vaſorum anguſtiam cauſam eſſe ait cur juvenculis menſtrua non adſint, ut nec ſemen pueris maſculis. Contra enim Galenus *in ſexto Epid.* demonſtrat in pueris vaſorum eſſe & laxitatem & capacitatem, quo fit ut in eorum veſica potius σύναγμα (*x*) (lapidis coagmentationem voco) generetur, quam in viris. Et quum de temperamento mulierum controverſum ſit, alias Hippocrates ſtatuit mulieres viris calidiores, alias frigidiores tum ex ſe, tum ratione vitæ inſtituti: nam otio ſeſe magna ex parte dedunt. Ita enim *in libris de diæta*: mulieres humidioribus & pigrioribus diætis utuntur, & caliditatis purgationem ex corpore ſingulis menſibus faciunt. Quo loco frigiditatem mulierum colligit ex vitæ inſtituto, & excretione rei calidæ, ſanguinis nimirum menſtrui. Quæ an probabilia ſint, alii judicent. Nec enim veriſimile videtur periodicam menſtruorum profuſionem mulieres frigidiores efficere, niſi immoderata ſit. Quemadmodum & illud a communi ſenſu alienum videtur, quum alio loco ſcribit coitionem calefacere tum propter laborem in contactu ſuccuſſuque,

Sanguinis autem exſuperantia ne colligas mulier. eſſe frigid. temperamentum.

Hipp. l. de nat. pueri.

Com. in aph. 28. lib. 3.

Com. in aph. 28. lib. 3.

Cap. 4. l. 14.

Hipp. l. de genitura.

Com. in part. 11. ſect. 3. l. 6. Epid.

Lib. 1. de diæta.

Hipp. 2. de diæta.

Ariſt. contra ait l. de diuturnit. vitæ animalia proclivia ad libi-

(*x*) Collectio.

dinem & semine abundantia brevioris esse vitæ c. 2.

ſuque, tum propter frigiditatis excretionem: frigiditatem vocat corpuſculum frigidum, nempe ſemen. Quis autem ex veteribus tam abſurdus umquam fuit qui ſemen tenui ſubſtantia & aërea plenum ſpirituque turgeſcens, frigidum dixerit? Sed quoniam veterum ſcripta benevole candideque ſunt interpretanda, ne potius noſtram ignorantiam detegamus quam veterum, *ex libro de corde* explicationem hujus rei venabimur. Hippocrates illo loci, ait ſanguinem non eſſe natura calidum, nec aliam aquam, ſed caleſcere. Ita & ſemen ex ſe calidum non eſt, ſed caleſcit; id eſt, Hippocrates in aqua frigiditatem agnoſcit, & ideo quæcumque aquea ſunt aut natura, aut συςάσει, id eſt, conſiſtentia, ea frigida eſſe dicentur, quod calorem tantum mutuata ſint aliunde, & quem mutuo calorem conceperint, eum facile deponunt, atque ita frigiditatis primariæ fiunt participia. Sic aqua quia ſanguis communicat frigidus dicetur, facile enim refrigeſcit ad ſenſum: item & ſemen. Effuſum enim ſemen glaciei ſimile eſt ad ſenſum tactus & viſus, & facile evaneſcunt ſpiritus quibus turgeſcebat, & inops, languens, ſubfrigidumque manet. Numquid etiam ſpermaticæ partes frigidæ ſunt, & cerebrum frigidum a quo tamen magna ſeminis copia derivatur? Sectio venarum poſt aures in hamaxobitis hujus fidem facit. Atque ita divini auctoris verba ſunt accipienda, non in contrarium ſenſum detorquenda. Atque eo modo accipienda ſunt ea quæ de calore mulierum, raritate, & teneritate ab eodem Hippocrate ſcripta ſunt, quæ iis quæ communi ſenſu percipiuntur e regione adverſa eſſe videntur. Idem enim ſcribit in libris *de Morbis Mulier. Dico mulierem rariore præditam carne quam virum: nam a ventre trahit humiditatem & citius & magis quam corpus viri.* Et poſtquam eorum demonſtrationem attulit, ſubdit: *habet mulier ſanguinem calidiorem, & propterea calidior eſt quam vir.* Et alio loco dum comparatur vir cum muliere: *Mars*, ait, *compactus eſt, ac denſus, mulier vero rara, laxa, mollis, quare humiditatem non remittit id quod laxum & molle. Juvat & eam mollitiem otium & ſegnities.* E quibus colligere poſſis omnino calidam eſſe mulierem, & viro calidiorem: nam & plus ſanguinis & calidioris habet, & rara eſt: raritas autem caloris opus eſſe videtur. Præterea citius augetur crementumque acquirit, quod omnes caloris energiæ & vi attribuent. Sed Hippocrati ſcopus eſt & inſtitutum explicare cur morbis a plenitudine mulieres maxime ſint obnoxiæ. Earum mollities efficit ut affluentis undelibet humoris corpus fiat particeps: idemque earum corpori contingit quod & lanis quæ humiditatem imbibunt facile, nec deponunt. Itaque raritatem & mollitiem mulieribus affingit. Sed ex libris veterum raritatem proprie dictam calori attribuimus, nec non halituum copiæ quæ efficit quominus non ſubſidant reſerata cutis ſpiracula, ut Galenus explicat. Quod ut intelligatur, legenda ſunt quæ *in libris de ſanit. tuend.* ſcripta ſunt: rarum proprie dicitur, cui magna per totum corpus inſunt ſpiracula: denſum, cui eadem parva ſunt. Sed καταχρηςικῶς laxum dicitur rarum, & denſum compactum: at longe differunt. De iis dictum ab Hippocrate: *Cutis raritas, ventris denſitas, colligatio cutis, carnium incrementum.* Sic raritas calidis humidisque quadrat auctore Galeno, cum initio quidem: nam pueri calido humidoque

Hipp. l. de corde.

Illo loco ſanguinem cum arterioſo ſanguine confert, ideoque illum frigidum eſſe ait facta cum hoc comparatione.

Hipp. l. de aëre & locis, & l. de genitura. Vide com. in aph. 2. lib. 6.

Hipp. 1. de morb. mul.

Lib. de glandulis ſub finē.

1.

Gal. l. 2. de temper

Gal. c. 5. l. 2. de temp.

Gal. c. 5. l. 2. de ſanit. tuend

Part. 1 ſect. 3. l. 6. Epid. Com in aph. 63. lib 5. & 14. l. 1.

Cap. 5. l. 2. de temper.

midoque temperamento non præditi ſint; quos πόρους (*y*) habent, eos patentes non retinent, ſed præ mollitie facile conſidunt ac uniuntur eodem auctore. Demonſtratum enim abunde eſt *in lib. de ſimplicibus medicamentis* cutim initio ſibi totam continuam eſſe, ſed tempore reſerari ac perforari. Juvenes autem rari proprie ſunt, quum meatibus ob energiam vimque caloris pateant, ut pluribus a Galeno eſt demonſtratum. At raritas proprie dicta in mulieres non cadit, quum raræ dicantur cutis, id eſt effeminatæ, mollis ac laxæ, ut exigui admodum ſint meatus, & in ſeſe lanarum madefactarum inſtar concidentes (ut mirum ſit cur Hippocrates eas comparet cum lanis imbutis humore & tamen rariores, calidioreſque viris aſſeveret. Sed de raritate improprie dicta audiendus eſt. Horum demonſtrationem manifeſtiorem elicies *ex com. in Epidem.* ubi Galenus explicat cur Hippocrates dicat marem citius concreſcere, conſtitui ac moveri quam feminam: hanc vero citius adoleſcere, ac ſeneſcere quam virum. Ἀσύςατα (*z*) enim videntur, marem citius moveri, conſtitui, concreſcere, & non adoleſcere; quum auctio facilior caloris opus ſit. Et Ariſtoteles quum probaſſet viros magis longævos eſſe quam mulieres (niſi forte ſint ſalaciores majoreque impetu ad libidinem ferantur, quum copia ſeminis abundent; in quo animantium genere mares ſunt ad libidinem procliviores, iis brevior vita eſt quam feminis,) & id argumento eſſe quod mares partibus ſuperioribus ſint amplioribus, feminæ autem inferioribus: in amplitudine partium ſuperiorum caloris potentia elucet: in partium inferiorum craſſitie & mole vis frigoris. Galenus *in Epidemiis* veram rei diſtinctionem affert: nam ait extra uterum mulierem augeri facilius & ſeneſcere ob mollitiem corporis, deſinere vero citius ob facultatis auctricis impotentiam. Nam quæ ſunt imbecilliora per illam ſtatim & cito augeſcunt, ſed ratione ejus imbecillitatis citius deſinit incrementum. Itaque accreſcendi facilitas & in omnem dimenſionem dilatandi ſeſe non ex caloris vi pendet, ſed potius a corporis laxitate & mollitudine. Sic ſeſe facile exporrigit corpus ac expandit. Nec longe diſſentanea ab his ſcripta ſunt ab Hippocrate: *Quum a matre ſecretæ fuerint filiæ, citius quam mares pubeſcunt ac ſeneſcunt, & ſapiunt ob corporum imbecillitatem & vitæ inſtitutum.* Nec mirum ſit ſi τοῦ ἐπιτηδεύματος (*a*) meminerit; quum id plurimi in rerum diagnoſi facere ſoleat Hippocrates. Quum itaque Hippocrates ait, κινηθὲν ἐμολώθη, καὶ βραδύτερον αὔξεται ſupple τὸ ἄῤῥεν: *Mas motus celerius moveri deſinit, & tardius augetur*, de auctione extra uterum intelligitur. Et neſcio quid in mentem venerit interpretibus Hippocratis verborum potius quam rerum aucupibus, ut verbum ἐμολώθη inepte verterint *inquinatum eſt*: tametſi autem μολώεσθαι (*b*) & conſpurcari, & inquinari ſignificet, non tamen admittenda ea verbi ſignificatio, ſed alio eſt recurrendum. Μόλωσις (*c*) Ariſtoteli inchoata & non abſoluta elixatio

Lib. de nat. pueri docet quomodo raritas ob excretionem ſeminis contingat.
Cap. 12. l. 1. de ſimpl.
Cap. 5. l. 2. de temp.

2.
Ex lib. de nat. pueri apertiſſime docere poſſis calidiorem eſſe feminam mare ratione ſuæ compactionis.
Lib. 1. de morb. mul.
Cap. 3. l. de diut. vitæ, & c. 11. l. 4. & c. 7. l. 9. de hiſt. Animal.
Ar. demonſtrationem pleniorem affert c. 7...9. de hiſt. anim.
Maribus part. ſuper. ampliores ſunt, fem. contra.
Com. in part. 43. ſect. 2. l. 6. Ep.
Hipp. l. de ſeptim. partu.
Par. 43. ſect 2. l. 6. Epid. & ſect. 3. l. 2. Ep.
Quum Hipp. marem tardius augeri dicit, id de auctione extra uterum intelligendũ.

(*y*) Poros, meatus excretorios.
(*z*) Inconſiſtentia.
(*a*) Inſtituti & apparatus.
(*b*) Retardari, moram trahere.
(*c*) Moroſitas, retardatio, pigritia; inertia.

Cap. 3. l. 4. mete.

tio dicitur, inconcoctionisque species est, quum externum humidum calidius quidem est quam ut nulla ex parte movere possit humorem in eo quod elixatur contectum, sed tum est imbecillius quam ut perfecte coquere possit & ad æqualitatem reducere. Sic μόλυνσις inconcoctionem elixationi perfectæ contrariam significat, ab aliis inquinatio dicitur ut apud Theophrastum, quo loco Gaza vertit μόλυνσιν morositatem, alii inquinationem. Ac forte, ut conjectura assequi possumus, quum quid in aquam injicitur elixandum, & ob penuriam caloris in humido externo non absolvitur, sed inchoatur tantum elixatio, idipsum quod inchoatum tantum est, inquinari solum dicitur, ac si dicas cœpit mutari, & ab incipiente mutatione quamdam caloris maculam contraxit. Hic traductum eo est, ut inquinationem significet, ac si dicas nil restare præter labem ac maculam in eo quod cœpit elixari. Itaque *in illo sexto Ep.* quum ait, κινηθὲν ἐμολύνθη, vertere non oportet, *inquinatum*: sed, *quum motum est, statim moveri desiit ac mutari*, ut mari in utero idem contingat, quod rei elixandæ. Nam id quod elixandum est, & tantum inchoatur ob inopiam caloris dicitur μολύνεσθαι, id est moveri quidem ad elixationem, sed statim cessare; ita qui mas in utero statim movetur dicetur μολύνεσθαι, moveri ac mutari desinere, ut motus mutationisque sit quædam cessatio.

Μόλυνσις & μολύνεσθαι quid.

Hipp. 2. Epid.

Et ideo Galenus antiquarum Hippocratis vocum sedulus indagator explicationem illius verbi obscuri ex eodem venatur. Nam *lib. 2. Epid.* scribit: *Ad aurem sinistram tumor, secundo ad dextram, sed minor, disparebant hæc* καὶ ἐμολύνθη: *& moveri desierunt*: interpres vertit male, *inquinata sunt, & non suppurarunt.* Galenus autem subdit ἀπόστημα dici μολύνεσθαι (*d*), id est, τὸ παύσασθαι τῆς ὀξείας κινήσεως καὶ μεταβολῆς, *qui abscessus semel motus a cita cessat & motione & mutatione*: vel *qui non amplius movetur & mutatur, sed refrigeratur*, ut ipse loquitur; ubi verbum ἀπεψύχθη (*e*) potius verterem, *exarescit*, id est nil amplius commemorabile apparet. Et *in Prorrhet.* τὸ ὑπώδυνον καταμολύνεσθαι (*f*) Galenus ait significare τῆς ὀδύνης τὴν κατὰ βραχὺ λύσιν, *Doloris solutionem sensim factam.* Significantius Hippocrates dixisset, τὰ ἐπώδυνα ἐξαίφνης ἀφανισθέντα φλαῦρα (*g*).

Com. in par. 45. sect. 2. l. 6. Epid.

Cap. 5. l. 2. de sani. tuend.

De verbis hactenus. Unum restat tantum de densitate & compactione. Denso rarum opponitur, laxo compactum. Vir rarus est & compactus, femina densa & laxa proprie dicta: quando docuimus aliquando densum compactum confundi commiscerique; Hippocrates viro solidiorem carnem assignat, compactionem: *In lib. de glandulis* πυκνὸν quidem vocat, densum, sed minus proprie: nam paullo post ναστὸν vocat, id est, succulentum solidumque, & ἀστεργέα, compactum cohærentemque. Quæ compactio, cohærentia, soliditasque non prohibet perspiratum, immo juvat quod mæandri & spiracula non ita concidant ut in feminis, quarum corpus ἀραιὸν καὶ χαῦνον καὶ μαλθακὸν, rarum, laxum fluidumque & molle, propterea non

Hipp. l. de glan.

3.

(*d*) Abscessum dici moram trahere.
(*e*) Refrigeratum est.
(*f*) Quod dolorosum est cessare.
(*g*) Quæ dolorosa sunt, & de repente disparent, perniciosa.

non difflantur; corpus habent craſſum, effeminatum, exuviæque facile ſupprimuntur. Idemque contingit mulieribus quod in humida auſtrinaque conſtitutione, in qua tantum abeſt ut quippiam e corpore exhalet, ut quod cumulatum eſt adaugeatur: caro enim mollior eſt. Ac de mulieribus inſignis locus apud Hippocratem intelligi debet, πρὸς τὴν σαρκὸς εὐεξίην καύματ@ φλεγμονὴν ἀνάγκη γίνεσθαι: *Ad habitiorem corporis ſtatum neceſſe eſt conſequi ardoris inflammationem*: præſertim quum corporis raritas non adeſt, ſed laxitas mollitieſque cum mole quadam & denſitate. Nunc de utero eſt agendum.

Com. in part. 8. ſect. 1. l. 1. Ep.

Hipp. l. 1. de diæta.

ANNOTATIONES.

1. *Huc pertinet locus* initio lib. 2. de morbis: carnes rigatæ, & elevatæ & rarefactæ ſanguinem ex venis attrahunt, corpus attollitur & bene coloratum redditur. *Quod mulieribus pote raris maxime quadrat.*

2. *Item nomen raritatis improprie dictum eſt uſurpatum ab Hippocrate* lib. de aëre & locis, *agente de ſenum deſtillationibus, quum ait in auſtrina conſtitutione in ſenibus catarrhos fieri ob venarum raritatem & eliquationes; non quod velit cutim ſenum raram eſſe.*

3. *Si Galenus* com. in part. 74. lib. 4. acut. *liberalius adimit ſanguinem denſioribus, ſolidioribus, minus ſpirantibus; ſi mares ſunt ſolidiores & compactiores, cur non plenius demitur ſanguis? contra Medici mulieribus audacius & plenius ſanguinem auferunt?*

CAPUT VI.

Uteri τὰ σχήματα *(h), id eſt* ὕπαρξις, *conſtitutio, figura, ſitus, conformatio ac cum aliis partibus conſenſus explicantur.*

IN corpore duo maxime conſiderari debent τῶν χυμῶν δυνάμεις, καὶ τῶν μορίων σχήματα, ſuccorum humorumque per corpus ſparſorum vires, & partium corpus conſtituentium figuræ, conformatio, & ſitus. Quæ duo divus Hippocrates longa ſerie proſequitur ad morborum diagnoſin exactam, repudiato eorum errore qui ſatis in arte medica factum ſibi eſſe putant, ſi phyſicorum generalia de rerum principiis theoremata ad unguem didicerint. Unde non abs re erit ſi antequam ad morbos muliebres noſtra feſtinet oratio, unius uteri τὰ σχήματα, id eſt ὕπαρξιν, conſtitutionem, figuram, ſitum, conformationem ac cum aliis partibus conſenſum explicaverimus, quum ea ſit pars quæ hominem ab homine ſeparet maxime ac ſejungat. Quod Avicennam & alios medendi magiſtros factitaſſe conſtat, ut partium affectiones & πάθη (i) explicaturi, earum naturam ac deſcriptio-

Hipp. l. de priſca medicina. In corpore duo obſervat χυμῶν δυνάμεις & μορίων σχήματα.

Cap. 3.

(h) Schemata. (i) Paſſiones.

ſcriptionem ob oculos objiciant. Maxime vero de utero hæc ſciri debent, ut & morborum ab eo naſcentium idea cognoſcatur, & eorum error convincatur qui omnes morbos muliebri generi infeſtos uni utero aſſignant. Ante quidem demonſtratum eſt ex ſententia Hippocratis uterum omnium morborum cauſam eſſe, non quod tamen omnium origo cauſaque ab uno utero repetenda ſit (nam ſæpe in capitis dolore per πρωτοπάθειαν (k) excitato, aut catarrho in fauces illabente uterum inſontem accuſamus, eique innocuo temere, uſu ſolennium remediorum, non ſine gravi moleſtia, pœnam infligimus) ſed quoniam morborum qui κατ' ἐξοχὴν (l) genus muliebre reſpiciunt, & illarum ἰδιοσυγκρασίαν (m) quodammodo ſequuntur ac exprimunt, nec non a communi aliorum morborum, qui promiſcue viros ac mulieres affligunt, conditione deſciſcunt, ab utero uno tamquam a capite arceſſimus: vel etiam quod cauſarum morbificarum vis in uterum ipſum redundet. Ut enim concedamus ob metum, mœrorem, aut infarctum venarum hepatis, ſuppreſſionem menſium contingere, nullo in utero concepto vitio, non diutius tamen immunis erit uterus, contra illius ſuppreſſionis cladem feret aliquam; ſic commiſſi in aliis partibus criminis, ut ſic dicam, pœna tandem utero alias innocuo irrogabitur. Ut autem ante dictum eſt, per ἐξοχήν τινα (n) uterum morborum omnium in mulieribus auctorem eſſe, ita & de utero unum a Galeno dictum eſt in commentariis, dum de illius conſtitutionibus ab Hippocrate diſputatur: *Corpus*, ait, *totum utero omnino ſimile eſt*: In græco vox τὸ ἐπὶ πᾶν legitur, quam alii per *omnino*, alii per *fere*, verterunt: idem tamen fere ſenſus ut de verbis non laboretur. Quæ ſimilitudo in duobus intelligitur: in vaſorum constructione & excrementorum proventu. Si enim corpus reliquum temperamento frigidum ſit, vaſa anguſtiora eſſe conſentaneum eſt, & proinde obſtructionibus patere, nec non excrementorum proventui: Idem quoque utero contingit: nam & frigidiuſculus eſt, & venarum anguſtiam habet, ſubindeque excrementis & obſtructionibus pervius eſt: nam totum corpus utero ſimile eſt. Alii eam ſimilitudinem non ita intellexere, ſed de conſenſu cum aliis partibus audiri voluere: quum omnibus fere cum corporis partibus uterus conſentiat, ac conſpiret, quod ex magnitudine vaſorum Galenus collegit. Hæc ſimilitudo a nobis explicata numquam alias partibus reliquis tribuitur: nam ſæpe corpus capiti non eſt ſimile, nec caput corpori: Utero autem peculiari modo hoc conceſſum eſt. Uterus, Græcis μήτρα καὶ ὑςέρα, pars eſt mulieris tunica conſtans velut ex duabus dividuis coagmentata, concipiendi gerendique fetus inſtrumentum. Diſtinctos vero duos ſinus & conſpicuos non apparere certum eſt, quamquam id interiore ſenſu ac judicio intelligitur ex iis quæ plurimum eveniunt: ac præſertim ex maris & feminæ diſtinctione. Itaque Galenus colligit in diverſis ſinubus marem ac feminam coagmentari, illum quidem in dextro, quod ad dextram uteri partem ſanguis repurgatus per renes, ad ſiniſtram impurus

Hipp. l. de locis in hom. Uterus ut dicitur cauſa morbor. muliebr.

Com. in aph. 62. lib. 5. Corpus ut eſt ſimile utero.

Com. in par. 1. ſect. 1. l. 6. Epid.

Uterus quid.

Diſtincti in utero ſinus nulli apparent.

Com. in par. 44. ſect. 2. l. 6. Ep.

(k) Per primariam affectionem.
(l) Per excellentiam.
(m) Idioſyncraſian.
(n) Excellentiam quandam.

impurus ac ſeroſus affluere cernatur. Nec impedit ſitus cordis quin ad ſiniſtras ſeroſus irruat, quum ſitum ſit in medio corpore ad ſiniſtram minimum devergens. Hippocrates certis argumentis illam ſinuum diverſitatem ex geminorum procreatione convincit. Ac ne quis in nomine τῆς ὑςέρας (*o*) decipiatur: ſciendum nomen ὑςέρα, καὶ ὑςέραι τῶν ὑςερῶν, uterum, & uteros paſſim apud Hippocratem ſignificare: Idemque ſpecie nomen ὑςέραι, ὑςέρων, καὶ ὕςερα, lochia, & ſecundinas ſignificat; hanc accentuum varietatem in genitivo ὑςέρων Galenus affingit, ut unum pro altero non male accipiatur. Ita enim apud Hippocratem pro caſu lapſuque ſecundinarum, græce τῶν ὑςέρων ἔκπτωσις dicitur, non autem ὑςερῶν: alioqui de utero intelligeretur. Et inepte admodum Leonicenus vertit, τὰ ὕςερα, *uteros*: quum proprie τὸ χωρίον (*p*) ſignificetur. Non inepte minus dicunt qui τῶν ὑςέραν ἀντὶ τῆς μήτρας, καὶ τῶν λοχίων (*q*) ſumi volunt. Sed grammaticos tantum agunt. De vocum proprietate hæc dicenda ſunt, ne rerum cognitio obſcuritate verborum confundatur. Uterus porro nervoſam ſubſtantiam an habeat, quæſtione dignum eſt: ea enim de re controverſia mota eſt inter veteres. Ac primum nervus non eſt, nec tendo, nec ligamentum ut ex Galeno ſatis patet: itaque reſtat ejuſdem naturæ eſſe cum veſica, pene, & ventriculo. Alias videtur Galenus nervoſam ſubſtantiam in utero agnoſcere, alias eamdem repudiare. Evertit enim eorum opinionem qui perſpicui conſenſus uteri cum cerebro cauſam, ad illius nervoſam ſubſtantiam referrent. Eſt enim proprium (ajunt) nervoſarum partium ut cerebro nervorum principio conſentiant. At Galenus ex eo iſtum conſenſum evertit, quod ſi uterus conſentiret cerebro, quia nervoſus eſt, potius peritonæo & ventriculo conſentiret, utpote partibus utero vicinioribus quam ſit cerebrum utero: at hoc non fit: in quo tollit dogma de nervoſa uteri ſubſtantia. Tamen alio loco dum Hippocratis aperit ſententiam de noxa quam mulieribus oxymel affert, ideo contingere id ait, quod uterus ſit nervoſus. Frigida autem, præſertim quæ tenuium partium ſunt, nervoſis, frigidis, & exſanguibus corporibus ſunt infeſta: Uterum enim nervoſum eſſe in immenſam molem dilatatio, & in anguſtum contractio demonſtrat: Ventriculus quidem cibis impletus expanditur, ſed non in omnem partem ut uterus: plurimum autem dilatari contrahique nervoſorum corporum proprium exiſtit: unde nervoſam uteri ſubſtantiam neceſſario convincas. In *Epidemiorum commentariis* ne cogatur fateri conſenſus uteri cum cerebro neceſſitatem inde ſequi quod nervoſus ſit uterus (nam generis ſocietate συμπάθεια (*r*) fit) recurrit ad vaſorum amplitudinem. *Nam* (inquit) *præ ceteris corporis partibus plurimæ maximæque utero venæ conceduntur*, unde fit ut quæ febres ab utero ſunt, moleſtiarum pleniſſimæ ſint, linguamque habeant admodum fuliginoſam ac nigricantem: quod ſi venas amplas habeat, arterias quoque haud abſimiles habere neceſſum eſt. Negat

Hipp. de diæta.

Gal. c.4.l.14. de uſu part.

Nominis ὑςέρας explicatio.

Aph.49.lib.5.

Com. in aph. 35. lib. 5.

An uterus nervoſus.

Com. in par. 1. ſect. 1. l. 6. Epid.

Com. in part. 30. l. 3 de diæt. acut.

Com. in par. 1. ſect. 1. l. 6. Ep.

1.

2.

(*o*) Uteri.
(*p*) Chorion.
(*q*) Secundinas loco matricis & lochiorum.
(*r*) Sympathia.

Maximus uteri cum cerebro consensus quum ob nervosam substantiam, tum ob vasorum amplitudiné. Vesica per omnes ætatis partes augescit, uterus solum quum ejus necessarius incidit usus. Gal. c.4.l.14. de usu part. Ex lib.de dissect. vulvæ. Silvius Isagoges anatomicæ lib. 3. Uteri anatome.

Negat autem plane nervosam substantiam habere, sed ait, secundum corporis similitudinem & ἀναλογίαν (s), nervosa substantia donati sunt, non autem secundum vim & potentiam nervorum ipsorum. Quo fit ut consensus iste magnus cum cerebro, unde & accidentium & convulsionum, rerumque similium summa sunt omnia, non a nervosa natura dependeat. Quod autem de distensionis facilitate in uteris dictum est, ita audiendum ut id non quovis tempore fiat, sed præsertim in iis quæ in florente ætate ad concipiendum gerendumque fetum sunt utiles. Admiranda enim naturæ industria, quæ vesicam per omnes ætatis partes augeri voluerit, ut aliquando magnitudine uterum superet, tunc autem uterum magnum esse voluit, quum ejus necessarius incidit usus. Sic quoniam matricis nulla est commoditas utilitasve aut in iis quæ adhuc augentur, aut quæ jam consenescunt, ideoque effetæ sunt, mulieribus in augescentibus, & senescentibus uterus magnitudine a vesica superatur: in perfectis autem mulieribus uterus vesicam superat: quod ex secandorum corporum artis demonstrationibus & oculari fide petendum esse Galenus asseverat. Et ne plura de utero temere effundamus, satius multo est ex Galeno repetere ea quæ ad hoc nostrum pertinent institutum, quam falsa forte opinione rei anatomicæ inscitia illud contaminare. Et quo omnia concisius intelligantur, libet ex Silvio Isagogen, eam quam ex Galeni penu amplissimo desumsit, repetere. Uterus tunica constat propria, velut ex duabus dividuis coagmentata, villos rectos intus habente, nec multos transversos, foris plures; obliquos medios plurimos & valentiss. Uterum perficiunt tunica altera, venæ, arteriæ, ambarum cotyledones, nervi, cornua, testes: per hæc omnia annexio cum vicinis partibus, situs, magnitudo, figura, uteri os, collum, & colli os, seu sinus pudoris. Tunica altera est nervosa a peritonæo hypogastrii propinquo nata, in recens fetis, sicut & propria, tenuissima; in virginibus, & sterilibus crassissima. Venæ & arteriæ duplices tribuuntur, priores a spermaticis vasis: dextra quidem a vena cava & aorta, paullo infra renalia: sinistra vero a renalibus: nisi quod sæpe arteria ab ipsa aorta exit. Venæ ambæ multo majores quam arteriæ, præsertim jam parturiente muliere; hæc vasa, ramulum quemdam valde flexuosum testibus largita, in uterum absumuntur, inter duas ejus tunicas varie dispersa, sed proprie magis uteri tunicæ hærentia: uti & secundæ seu & posteriores quæ partim in uterum ascendunt, partim in collum descendunt, ortæ quidem a sacrorum vasorum ramo per ossis pubis foramen in crus descendente. Alia vasa a renalibus vidit Herophilus, Galenus non vidit. Cotyledones ora sunt vasorum in uterum internum penetrantia, quæ aut jam grandiore fetu, aut menstruis per hæc fluxuris intumescunt hæmorrhoidon parvarum modo, servata in medio ipsorum orificiorum parva cavitate. Per has utero prægnantis hæret χωρίον (t) paribus suorum congenerum vasorum oribus, tum chorii interventu fetus: & sic in utero nutritur. Cotyledones in muliere qui negat, Hippocratem negat.

Cap. 5. lib. citati de dissect. vulvæ.

(s) Analogiam. (t) Chorion.

negat. Spectet mulieres craſſiore ſanguine abundantes, & recens enixas, eas conſpicuas videbit. Nervi in uterum diſtribuuntur a coſtali & infima rachitide. Cornua ſunt duæ apophyſes a lateribus ad ilia, cornibus exorientibus ſimiles. In duo cornua ſemen muliebre excernitur, & contractæ allantoidis extremitates finiuntur. Teſtes uteri lateribus ad fundum adjacent, minores virilibus, tecti tamen peritonæo, vaſa in hos ipſos cum ſanguine ſpermatico varicoſius educente, tum epididymide, propria tunica: erythroide & ſcroto & carnoſa membrana carent. Immo Galeno auctore, in teſtibus mulierum ἐπιδιδυμίδες (*u*) non ſunt conſpicuæ, ſed vel non ſunt, vel admodum parvæ: nam & teſticulus parvus, & vas ſpermaticon. Ac maris teſtes ſunt humidiores, & molliores femineis: vaſa ſpermatica duriora. Contra in feminis duriores teſtes, vaſa ſpermatica mollia quæ facile in teſtes inſerantur ut epididymide non ſit opus. Cauſa cur feminis teſtes duriores, maſculis humidiores, molliores & laxiores, eſt caloris infirmitas in feminis: imbecillus enim adeo fuit ut diſtendere non potuerit. Quod tamen falſum ante demonſtravimus, quum corpora fluida, laxa, molliaque frigidiora duris ac compactis docuimus. Porro cum partibus ſingulis uterus connectitur: per peritonæi tunicam uterus firmiſſime alligatur oſſi ſacro, ilion, & pubis: per venas & arterias præcipue ſpermaticas & peritonæi ἀπόφυσιν (*x*) has deducentem, magnis vaſis alligatur, & per nervos ſpinæ: per villos tenues recto inteſtino; per alios veſicæ, ſed plures & laxiores: per vincula oſſis pubis & ſacri & lumborum muſculis. In prægnante ſine ullis villis uterus diſtentus attingit præcordia. Magnitudo mediocris uteri eſt undecim digitorum a fundo ad pudendum: ad ilia cornibus extenditur. In utero duplex ſinus diſtinctus per illam tunicæ propriæ in medio glutinationem ſutura quadam, qualis in ſcroto ineſt, foris deſignatam. Os uteri in virginibus ſterilibuſque eſt glandi virili ſimile: parturientibus & recens enixis adeo patet; ut nil ſuperſit, quin continua cavitas a fundo ad ſinum pudoris appareat. A conceptu contrahitur valde; mediocriter hiat quum ſemen recipit, aut excernit, aut menſes: eſt corpus muſculoſum carne dura ac cartilaginoſa conſtans, in annos occaleſcens. Cunnus eſt os colli uteri, cui cutacea epiphyſis, & pellicula innaſcitur præputio virorum haud abſimilis. Atque ex Galeni auctoritate hæc dicta ſint de uteri figura, ſitu, conformatione & conſenſu cum partibus aliis. Reſtat tantum monere ad uterum, uti & partes ad inferas nervum a ſexta conjugatione pertinere qui ei parti ſenſum impertiat. Cur autem varia nomina ſortitus ſit, nihil fuit neceſſe dicere: a proprietate enim ſæpe induntur: aliquando prout cuique collibuit: ut *in Epid.* Hippocrates uterum ἄγγος vocat, latinè, *vas*, *mulctram*, *conceptaculum*: cur ita, aliorum eſto judicium: immo ejus appellationis cauſa Galenum latuit. Porro quum ex morbis mulierum alii ſint in utero, alii ab utero, alii proprie morbi dicti, alii καταχρηστικῶς (*y*) tantum, quum ſymptoma-

Cap. 14. de uſu part.

Ex hoc loco multo calidiores viris docere poſſis.

Hipp. 5. aph.

Hipp. part. 18. ſect. 5. l. 6. Epid. uterum ἄγγος vocat.

(*u*) Epididymides.
(*x*) Proceſſum.
(*y*) Abuſivè.

ptomatωn nomine potius donandi ſint, antequam hæc omnia explicemus, ad fœdos virginum colores jamjam properare inſtituimus.

ANNOTATIONES.

1. *Hippocrates* lib. de morbis *ait uterum partem eſſe teneram & exquiſiti ſenſus, & cavitatem habere nervoſam.*

2. *Galenus tamen* cap. 5. lib. de uteri ſectione *negat adeo magnas eſſe conſpicuaſque arterias, ut ſunt venæ.*

3. *Uterus duplicem habet conſenſum, unum qui fit tum ratione membranæ externæ, tum vaſorum tum ligamentorum; alterum quatenus pars eſt nervoſa & exquiſiti ſenſus: hinc Hippocrates bis hoc dicit* lib. 1. de morbis mulierum, uterus pars eſt tenera & exquiſiti ſenſus, & cavitatem habet nervoſam: Multæ ſunt partes cum quibus ſocietatem habet, ſynciput & ſtomachus. Mens percellitur & improba fit, & non facile intelligit, *loquens de eo conſenſu.*

CAPUT VII.

De fœdis virginum coloribus.

Hipp. par. 17. ſect. 2. l. 6. Epid.

Corporis coloratio ab humoribus eſt niſi intro ſeſe receperint. Vide c 2. lib. 3. de cauſ. ſymp. Hipp. l. de hum. Gal. Com. in aph. 2. l. 1. par. 29. ſect 4. l. 6. Ep. Gal. com. in illam part. 2.

QUum corporis ipſius color vividus nitet ac floret, Græcis χλώρασμα λαμπρὸν dicitur, alimentum corporis a ſua non deſciviſſe natura argumentum eſt. Sin coloris in deterius mutatio deturpatioque cutis contigerit, ſuccos alioqui alendo idoneos labem concepiſſe declarat: hinc illud τὸ χρῶμα τῶν χυμῶν (z): Corporis coloratio ab humoribus eſt, niſi ſeſe intro receperint: & cujuſcumque modi alimentum fuerit, talis in corpore color effloreſcit: alimenti nomine pro ſanguine, ſuo ambitu utramque bilem & ſeroſos humores complectente, ſumto. Nam ſanguis proprie dictus, & a cujus exceſſu humorum coalitus conjunctioque ſanguinis nomen meretur, vitioſus non dicitur, nec alio quam rubro colore inficitur, ait Galenus. In virginibus porro, ſive menſes eruperint, ſive jam erupturi ſint, minoribus alias, adultioribus alias, præſertim quum aliquarum voluptatum illecebris illiniuntur, earum fructum opinione tantum adumbratum, non autem re expreſſum magno cum deſiderio ceperint, quoniam flos viriditatis in facie decutitur ac exareſcit, contra illa inficitur pallore; hujus cauſam latenſque principium, & curationem inquirere conſilium eſt. Etſi enim tanti hujus mali, quantum numquam experiuntur, in uno Veneris ludo amplexuque curatio poſita eſt, præſertim qùum virgineus fundus colitur, non alienum tamen de iis erit conſcribere, quod Medicorum inſcitiæ ſæpe querulæ matres illius mali, quo ſuas natas diminui ac extabeſcere

(z) Coloratio humorum.

cere in dies vident, τὸ ἀνίατον καὶ ἀνήκεστον (*a*) attribuant. Inter ſymptomata a Medicis obſervari ſolita ſunt colorum mutationes magnum ad partium ſubditarum & facultatis naturalis œconomiæ vitium aut integritatem dignoſcendam ſubſidium allaturæ: his enim quaſi ducimur ad ſuccorum diagnoſin, ut paullo ante dictum eſt, & quum diſputaremus περὶ χροιᾶς (*b*) in mulierum corporibus. Illud enim Hippocratis: *Quamcumque caro humiditatem attraxerit, ei ſimilem capillum eſſe oportet*, non tantum de excrementitio humore, ſed & alimento legitimo intelligendum eſt. Inde autem ſcire oportet colorum obſervationem tanti eſſe, ſive ſit εὔχροια (*c*), ſive ἄχροια (*d*), ſive, ut ſic dicam, δύσχροια (*e*), ut hæc una ad obſcurorum latentium morborum ſedes animo luſtrandas conducat. Quoties enim pravus aliquis color in corpore elucet, ſi rerum externarum occaſionis, quam ἀφορμὴν (*f*) Græci vocant καὶ φανερὰν πρόφασιν (*g*), excuſatio non adeſt, vitii aut in humoribus, aut in partibus ipſis reſidentis index eſt & argumentum. Nam quum ea oculis mentis obtineri ſuperarique debeant, quæ oculorum conſpectum effugiant, multi autem morbi in obſcuro lateant, vocis claritatem, tarditatem, colores rerum excretarum & corporum natura juvent, quorum ſubſidiaria opera abdita cognoſcantur, ut præclare docuit Hippocrates.

Gal. c. 5. l. 3. de ſympt. cauſ.

Cap. 4. hujus libri.

Hipp. l. de nat. pueri.

Cap. 5. l. 3. de ſympt. cauſis.

Forte huc referendus locus Prognoſtici in quo de faciei coloribus agitur.

Ac de fœdis virginum morbis hæc accurate, quoad fieri poſſit, tenenda erunt. Qua cauſa, quo ex morbo, quarum partium propria affectione, an quarumdam, an omnium, an eadem in omnibus ſpecies, an cachexia ſit, an ἀτροφία (*h*), an neceſſario lædatur lien, an hepar, cur ille potius quam hoc, an uterus ſit, an melancholia: & quæ item ſit tot ſymptomaton cauſa, an potius morbus animi ſit, an corporis: deinde ad therapian accedemus. Ac de morbis ſæpe non eſt facile ſcire quod eorum cauſa in imo lateat omnem Medicorum ſenſus acutiem ſuperans. Quod tametſi vile habetur, in pretio autem quod in ſuperficie poſitum operam manus poſtulat: ad ea quæ vulgo vilia habentur mentis agitatione deveniendum eſt. Nam qui morbi certis ſe ſignis exhibent, eorum forte certa ratio atque ſcientia comparatur: At illa maxima ex parte aut ſunt fallacia, aut ambigua, hinc ab Hippocrate dictum ajunt ſimilitudines bonis & eruditis Medicis imponere. Si qua morbi pathognomonica, eis fides non derogandа. At hic ſæpe hæreas quum alia ἑτερογενῆ, ſive ὁμογενῆ ἢ ὁμοειδῆ (*i*), ut abunde explicat Galenus, apparent, quorum concurſione, græcis συνδρομὴ dicta eſt, aliquid tandem ſeſe in apertum prodit.

Hipp. ſub finem lib. de arte.

Variæ quæſtiones hic agitandæ de fœdis virginū coloribus.

Hæc ex initio lib. Hipp. de flatib.

Hoc citat Gal. com. in aph. 2. l. 4. idque ex ſect. 8. l. 6. Ep. Com. in par. 1. l. 1. prorrh. Holler.

Ut a re propoſita non diſcedatur: in fœdo virginum colore (qui morbus improprie dicitur) ſigna modo icteri flavi, modo icteri nigrioris elucent, modo ex utroque promiſcuus icterus exſiſtit. Definiunt enim quidam fœdum illum in virginibus colorem per icterum ex flavo nigroque mixtum

An ſit icterus. Hipp. par. 28. ſect. 4. l. 6. Ep. Et Gal. in com.

(*a*) Incurabilitatem & immedicabilitatem.
(*b*) De coloratione.
(*c*) Bonus color.
(*d*) Decoloratio.
(*e*) Fœdus color.
(*f*) Occaſionem.
(*g*) Cauſam manifeſtam, externam.
(*h*) Atrophia.
(*i*) Heterogenea, ſive homogenea & conſimilia.

tum ac virefcentem. Minora non funt argumenta obftructionis vifceris alterutrius aut utriufque, a qua icteri origo eft. Oculorum nativus fplendor nitorque perit, quorum ob viriditatem & munditiem facilius in illis quam in partibus reliquis aut roboris, aut infirmitatis, aut latentis vitii figna eduntur, ut ex eorum intuitu ad totius corporis cognitionem deveniatur. Deinde flatuum proventus non raro adeft, quem in ictericis quoque adeffe quidam oculatiores obfervaverunt, idque contra Hippocratis fententiam: fed de ea controverfia paullo poft plenius: ex iis itaque patet quis confenfus inter fœdum virginum colorem & icterum: fed in ictero ea frequenter non apparent, immo raro, quæ crebro admodum in virginum defœdatione. In hac enim acerbiffimi funt capitis dolores, ac maxime in fyncipite, non tanta in ictero macies corporis, nec anhelitus difficultas quanta in fœditate ifta virginum, non ἀποσιτία (*k*), fitis, urinarum alias crudarum, alias urinis jumentorum fimilium, alias aquearum excretio, non ita turbida infomnia mentifque a vanis imaginibus perculfio, pavores, timores, plerumque fuffocationes ac ἀφωνίαι (*l*), ac quod in iis viget maxime gradiendi impotentia, ὀστοκόπος (*m*) inexplicabilis, ignavia ac torpor, rerum omnium contemptio: denique furarum quantus maximus dici poteft dolor. Quamquam ex iis alia communia funt cum icteri fignis, alia fœdis coloribus propria.

Aph. 72. lib. 5.

Dici poteft de complicatis affectibus.

Quemadmodum autem cum ictero fignorum communicatione confentiunt, ita & eorumdem fymptomaton fetura, & communicatione ad melancholiam hypochondriacam videntur accedere. In utraque enim affectione fitis eft (fiquidem hypochondriacam phlogofis quædam primarum venarum Dioclis & Galeni opinione committit), oppreffio diaphragmatis, δύσπνοια (*n*) aliquando, ructus acidi, primarum venarum ἀναδόσεως (*o*) interceptio, fpectra, alias fugacia, alias fixa, defperatio ac rerum contemptio, mortis appetitio, immutatus faciei character, dolores capitis & ftomachi frequentes, gravitas corporis, fenfio gravitatis in alvo etiam minimo ingefto cibo, fitis intolerabilis. Alias cachexiæ, alias ἀτροφίας (*p*) figna obfervantur cum pallore & virore quodam. Nec abs re enim atrophiam ab altera diftinguimus, quod in illa corpus extenuatum fenfim extabefcat, in cachexia corpus fatis tumens & turgidulum. Qui enim fanguis in atrophia nec concrefcit, nec adhærefcit & vix fanguinis nomen admittens, tametfi in cachexia vitiofus, fanguis tamen appellatur; in utroque affectu vires laborant, fed in atrophia magis, quod in hac nutritio nulla, in cachexia fit aliqua: quamquam & atrophia in fanguinis redundantia effe poteft: & tunc etiam fectioni venæ locus effe poteft: in quo remedio ufurpando virium maxime conftantia poftulatur. In muliere atrophiam obfervavit Galenus ob diuturnam menfium fuppreffionem, quum alioqui fanguine venæ turgerent; fummus enim erat marcor partibus alimentum obvium refpuentibus: cujus rei demonftrationem ponit Hippocrates.

An fit hypochondriaca melancholia. *In fœdis coloribus magna argumenta funt hypochondriacæ affectionis maxime quod fitis fignificat hypochondriacorum comes.* *Cap 7. l. 3. de loc. aff.* *Atrophiæ & cachexiæ diftinctio.*

4. acut. Com. in part. 29. fect. 3. l. 6. Ep. Par. 25. fect. 4. l. 6. Epid.

(*k*) Cibi averfio.
(*l*) Vocis defectus.
(*m*) Dolor offa frangens.
(*n*) Difficultas refpirationis.
(*o*) Diftributionis.
(*p*) Atrophiæ.

crates: *Quibus ventres calidi, iis carnes frigidæ, ii quoque vegetiores & iracundiores*: non quod instar cucurbitulæ foris intro calor revocetur, ut contingit in lipyriis febribus, sed quod alimentum in nidorem convertatur, ad partesque illabens ab iisdem repudietur: hinc sequitur consumtio partim facultate imbecilliore reddita, partim sanguine corrupto ut Galenus demonstrat: etsi ipsius sanguinis solum vitium id potest committere non concurrente imbecillitate, quum diutius manente vitioso humore partes imbecillitatem contrahant. Satis enim ex Galeni commentariis patet & extenuationem imbecillitatis causam esse, & hanc illius pariter causam auctoremque exsistere, ut acrimonia caloris alimentum corrumpat: corruptio extenuationem afferat, parte tale alimentum non capessente, hinc infirmitas. Eadem autem imbecillitas extenuationis causa esse potest, ut præclare de convalescentibus disputans Galenus demonstravit, statuens discrimen inter ἰσχύειν καὶ ἐπιδιδόναι (*q*): *fit*, ait, *ut corpus non bene alatur, neque proficiat alias ex facultatis nutricis impotentia, alias ex pravorum humorum* πλεονεξία (*r*). Quæ omnia plenius a nobis dicuntur, quod controversia sæpe moveatur de secanda vena in pallido virginum colore, quum differat longe an marcescant nec proficiant aut facultatis imbecillitate, aut alimenti corruptione. Nam si venæ turgent, corpus autem macrum est, alimenti probi defectio significatur, improbi autem proventus: ad quem tollendum sectio conferet. Nisi quis forte objiciat sanguinem quidem mitti debere si abundet, & nondum insigniter in alterius humoris naturam conversus fuerit: nam si iste mutatus fuerit, detrahi non debet, quo fit ut & Galeni factum in muliere extenuata, de qua dictum est, condemnandum sit, & eorum consilium qui in fœdis coloribus jam mutato sanguine phlebotomiam celebrant. Sed hæc ad curationem pertinent quam ex professo hic non attingimus.

Com. in part. præced.

Com. in aph. 28. l. 2. aph.

Com. in aph. 31. l. 2.

Obiter de secanda vena in fœdis coloribus.

Hæc Gal. com. in par. 43. sect. 3. l. 9. Ep. vid. sub finem com. de diæt. acut. part. 10.

Dictum porro ante est quæ communitas consensioque inter fœdos virginum colores & hypochondriacam affectionem, item & icterum, ut vel hepar vel lien, vel utrumque in vitio sit. Atque utinam & sagacitate qua & Galenus se usum prædicat in dignoscenda affectuum sede ex solo colore uti possimus, ut fœditate faciei inspecta de hepate, aut liene constaret: ut ad tactum non concurratur, quo Medici plerique abutuntur fatentes se contactu hypochondriorum & minimos utriusque visceris tumores, & vitia, & obstructiones consectari: hæc enim ludicra & inania sunt, ad deliniendum potius Medicorum voluptatibus animum, una corporis mollis, lævis delicatique puellarum contrectatione inventa, quam ut utilitatem aliquam afferre possint. Hinc Galenus ait aut summe extenuatos esse debere abdominis musculos, aut ingentem admodum inflammationem tumoremque esse debere antequam tactu deprehendatur ac manuum appulsu. Et quum plerique fœdos colores cum affectibus superioribus confuderint, ut nec alias causas, nec remedia alia quærant, non alienum erit eorum quoque opinionem attexere, qui fœdi coloris originem ex animi pertur-

Reversio ad instit.

Cap. 7. l. 5. de loc. aff.

Gal. ex solo colore judicat de affect.

Cap. 7. l. 5. loc. aff.

An sit perturbatio animi.

(*q*) Robustum fieri & augeri.

(*r*) Plenitudine.

perturbatione, quam in insano amore constitui volunt, repetivere. Hoc morbo virgines præsertim rerum usu paullum edoctæ sæpe capiuntur ut perdite quosdam opinione pulchritudinis aut reconditæ virtutis depereant: quod quum alias communi in experientia versetur, tum maxime exemplis e Galeno desumptis licet illustrare. Pyladis amor satis indicat quo summe mulier quædam laborabat, ut audito amasii nomine & faciei color mutaretur, & innumeræ in pulsu mutationes contingerent: commilitonum nec nomen, nec victoria quicquam in pulsu afferebat insolens. Docuit quoque Erasistratus qui prudenter elicuit collegitque adamari perdite novercam a privigno suo: uterque in dies tabescebat, nec animo ægro quicquam opem afferebat præter potiundi spem. Affectus hic seu ægritudo seu perturbatio vocetur, Græcis Ἔρως (s) dicitur, hinc τὸ ἐρωτικὸν & ἐρωμανία κατὰ τοὺς ἐρομένους, insana in adamatos affectio & propensio: forte aptius ἐρωτοληψία (t) dici potest, quum puella ita amoribus inflammatur & æstuat, ita libidinibus pellicitur ut ad insaniam fere adigatur, omni mentis arte præstricta ac retusa. Hujusmodi cupiditas aut insania insidiatrix est, non aperta, in venis, visceribus medullisque recondita, sensim atque sensim corpus tabefaciens ac consumens: ut quædam virgines ἀλυπώτατα (u) hinc suum diem obivisse constet. Quo fit ut Homerus Venerem insidias nectentem fingat, eique baltheum tribuat in quo doli essent, & fraudes:

Animos hominum quæ prudentum insidiata fefellit.

Quod si prudentum mens percellitur, multo magis & imbecillarum virginum quarum genus est ἀσθενὴς καὶ ἄθυμον, imbecillum, excors & fracti animi, ut loquitur Hippocrates: quo fit ut tacito latenteque veluti dæmonio agitatæ versatæque virgunculæ, blanditiis multis pellectæ, multa animo versent volvantque, immo extra se sæpe sint, (amor enim animum extrahit ut ex Euripide Galenus demonstrat) indeque velut exsangues emortuæque expallescunt: nam in tanta animi perturbatione fieri non potest quin vitali, naturali, animalique facultati vis inferatur, quod ex melancholicorum animoque perturbatorum exemplis facile discetur. Quod plerosque impulit ut coloris in virginibus fœditatem ab una hac perturbatione repetant.

Atque ex superioribus abunde satis patet promiscuum esse aliquid in virginum coloribus fœdatis ex melancholia morbo, ictero, splenitico affectu, atrophia, cachexia, & eroticis. Nam hæc morbum statuunt ab Avicenna *Ilišcin* vocatum, de quo forte postea dicturos nos pollicemur. Quid ergo hic agendum in affectuum, causarum, symptomatonque concursione? An curatio promiscua esse debet, ut nihil hic privatim dicatur, sed curationis partes distributæ ad singula affectuum capita revocentur? Ac mehercules involuta admodum morbi hujus cognitio, ut verum sit quod scribit Hippocrates; *corpus, nec principium nec finem habere*, quod de morborum causis intelligendum, de quibus sæpe dubitamus an his in illis

Gal. c.6. l. de præcog. ad Posthum.

ibidem.

Arist. c.6. l.7. Ethic.

Hipp. l. de virginib.

Cap. 6. l. 4. de dogmat.

Gal. l. de melanch. & in l. de loc. aff.

Conclusio præcedentiū.

Avicennas.

Lib. de locis in homin.

(s) Amor.
(t) Ab amore captura & illaqueatio.
(u) Citra molestiam ac veluti jucundissimè.

illis partibus tribuendæ ſint. Tamen ex communi rerum perſpicientia, ex ætate in qua virgines deturpantur, peculiaribus accidentibus, communique practicorum uſu, ſcriptis veterum venanda ſunt quæ ad inſtitutum pertinebunt. Nemo de hoc affectu aliquid privatim ſcripſit. Quicquid ſit color non eſt naturalis, nitor deperit: hujus tamen variæ ſunt ideæ. In elephantiaſi, vitiligine, impetigine, pſora, lepra, morphea vel continuo defœdata eſt cutis, vel fœdis maculis conſpurcata. Quum cutis non nitet, ſubjectum alimentum accuſamus, aut facultatem, aut utrumque. Hic non includimus alimenta externa quorum vitio, aut præpoſtero uſu aliquid præter naturam obveniat. In actione ſunt hæc abolitio, depravatio, defectio: peſſimum omnium eſt depravatio. In Atrophia actio aboletur: In gracilitate diminuitur, præſertim in ea quæ morboſa eſt, in qua ſpirituum & ſucci alibilis paupertas adeſt. In iis qui e morbis exſurgunt ſi crudorum humorum copia eſt habitus turget: hoc autem a cruditate eſt, & inopia caloris, in hydropicis imbecillitas eſt facultatis: ſed in leucis & elephantiaſi depravata actio eſt, depravatum alimentum. Quamquam quidam volunt eamdem leucorum & hydropicorum eſſe rationem: ut utrique facultatis imbecillitatem conſequantur: tamen Galenus in eodem genere & leucas & elephantem conſtituit. Dicunt ſecundario tantum leucen a depravata actione eſſe ob malum habitum qui apparet alimento in idoneam qualitatem non mutato: at multo aliter in morphea, & lepra. Aut dicemus potius nomen λεύκης (*x*) preſſius a Galeno ſumi nec ad hydropem extendi proprie dictum; quum hic in crudiore ſucco tantum conſiſtat, illa in depravato & ad elephantiaſin properante: aut in diuturniore tantum leuce cachexiam contrahi, in qua non videtur ſimpliciter deficere actio, ſed depravata eſſe. Leucen vitiliginis ſpeciem ſtatuunt, ut vitiligo in alphon, leucen, & τὸ μέλαν (*y*) dividatur. In virginibus color alias atque alias evariat, ut aliquando cruditatis, aliquando obſtructionis, aliquando erroris facultatis magna ſit ſuſpicio. Itaque ut remediorum inventio irrita non ſit, hæc tenenda ſunt, quum idem morbus ſpecie in diverſis corporibus varias ideas ſuſcipiat: vereque dictum ab Hippocrate: *Corpus a corpore, natura a natura, alimentum ab alimento differt.*

Examen de iſta cutis fœditate.

Lib. 3. de ſympt. cauſis c. 1.

Vid. com. in part. 17. lib. 2. prorrh.
Ibid.

Nunc amplius de iſto colore diſputatur.

Lib. de flatib.

Ac de virginum pallore nunc plenius dicendum. Primum de eo qui jam grandiores virgines prehendit, præſertim quum menſtruæ purgationis tempus inſtat. Quia enim propter inſolentiam fluendi natura conturbatur, non mirum ſi multo ante quam ad eam purgationem natura accedat, multæ mutationes in corpore virgineo molli ac delicato contingant. Accedit quod venarum ſæpe multa ſit obſtructio tum ob pravum victum, tum otioſam deſidemque vitam, quam facile non poteſt vincere ſanguis nondum fluere ſolitus. Sic antequam ſuperfluus ſanguis erumpat mutatio jam obtingit, & quum ſemel eruperit vix ac ne vix quidem periodum menſtruam habet, quæ nonniſi aſſiduitate fluendi comparatur. Accedit quod etiam quibuſdam mulieribus jam nuptis & enixis laborioſe menſtrua erum-

(*x*) Leuce, albi coloris.

(*y*) Quod nigrum eſt.

erumpunt, nedum virginibus incorruptis. Demonſtratum quidem ante puellas menſtruas non eſſe, quod alimentum in nutritionem auctionemque ſuppetat: nec ſeneſcentes, quod non ſuccreſcat; ſed medias, quoniam qui olim ſanguis in duplex munus conferebatur, idem in nutritionem tantum inſumitur, ut pars reſidua ſit quæ adaugendo corpori erat: ſic neceſſe eſt magnam aliquam evenire mutationem dum ſanguis redundat; ea præſertim parte quæ augendo inſerviebat. Immo in omnium ætatum partibus, ſive per ſeptenarios ſive per alios annos, mutationes ad ſalutem, ad mortem, ad ſanitatem aut morbum fiunt. Hinc illud Hippocratis de morborum ſolutione per menſes aut annos ſeptem: & de iis qui quum ſani diu vixerint, quadrageſimo anno aut eo circa, eſt incidendum in morbum a quo ægre emergunt. Apertius autem idem explicat quum ait vitam noſtram ſeptem dierum eſſe, id eſt, per ſeptenarios annorum aliquid aliud atque aliud in nobis viſitur ac contingit. Verba Hippocratis hæc ſunt: *ſeptenariis annorum quum alia multa inſignia in corporibus fiunt, tum maxime pueris dentes enaſcuntur, ac excidunt.* Quæ omnia facilius in virgunculis apparere debent in quibus tanta fieri debet mutatio ad evacuationem menſtruam, quum duorum ſeptenariorum vis abſoluta eſt. Nam fere poſt decimam quartum aut paullo ante expalleſcunt, & eo magis quo ſalaciores fuerint, & minus libere educatæ, & quæ facilioris ſunt apprehenſionis. Nam multa animo volvunt ac comminiſcuntur, quorum compotes quum non fiunt animo cruciantur, & eas ſperantes non tam exhilarant, quam angunt non potitas. Ad id facit animi anguſtia quæ efficit ut perturbationibus is facile quatiatur; at quantam perturbationes animi corpori mutationem afferant, ſive in rebus ſecundis, ſive in adverſis locatæ ſint, ſatis ex philoſophorum præceptis abunde patet. Atque quod & fœdorum in virginibus colorum, & perturbationum animi argumenta ſeſe edant, non jam viro junctis, delicatis virorum amplexibus omnem ægritudinem veteremque ægrotationem ex pectore ejicientibus, ſed exactis annis quatuordecim & quum hircire ſeu caprire incipiunt, græcis τραγᾶν καὶ τραγίζειν (ut quod Hippocrates maribus & marium teſtibus voce eleganter accommodata tribuit, idem nunc clarioris doctrinæ cauſa, feminis concedatur) immo & quum menſes jam ὁρμὴν τινα (*b*) efficiunt, primus obſervavit Hippocrates: hujus hæc verba ſunt: *A ſpectris quum videlicet quidam dæmones apparere videntur, multi ſe ſtrangulaverunt, plures mulieres quam viri: eſt enim muliebris natura animi magis dejecti. Ceterum virgines nubiles, & maturæ viro hoc magis patiuntur, una cum menſium deſcenſu, antea non valde hinc afflictæ. Nam poſt ſanguis in uteros confluit, velut effluxurus*; horum demonſtrationem ad fœdi coloris perſpicientiam apprime pertinentium paullo poſt ſubdit: *Et quum oſculum exitus non pateat, ſanguis autem amplius influit ac ſe offert, ob cibos & corporis augmentum, tunc ſanguis non effluens præ copia ad cor reſilit & ad ſeptum tranſver-*

Aph. 28. lib. 3. Hipp. de diæt. Hipp. l. de carnib. In ſecundo Epidemiorum aliquis eſt locus de iſto dierum aut menſium numero. Lib. de ſept. part. Vita hom. ſeptem dierum, per ſeptenarios magnæ in corporibus noſtris mutationes contingunt. Cap. 7. l. 14. de uſu part. c. 5. l. 2. de ſem. Com. in par. 25. ſect. 3. l. 6. Quod in marium teſtibus τραγᾶν καὶ τραγίζειν (z) dicitur σφριγᾶν (a) apud Hip. l. de ſterilibus dici poteſt de mammarum in puellis intumeſcentia & orgaſmo. Lib. de virginum morbis.

(*z*) Hircire.
(*a*) Turgeſcere.
(*b*) Impetum quendam.

transversum; his repletis cor infatuatur, ex fatuitate torpor, ex torpedine delirium παράνοια dictum. A torpore pedes ad gradiendum sunt impotentes, donec sanguis ad se redeat. Ex pedibus facile refluit ob rectitudinem venarum: non tam facile ex corde: nam venæ sunt obliquæ, locus periculosus, & ad delirium maxime aptus. Hinc horror cum febre πλανῆτας πυρετοὺς (c) efficiens: & præ inflammatione insaniunt, & cetera: *Aliquando sive spectris voluptas quædam adest ex qua mortem tamquam summum bonum expetunt. Curatio in venæ sectione, optimum remedium viris cohabitare. Sunt & mulieres viro junctæ idem patientes ac maxime steriles.* Quibus omnibus exacte tersque & morbum, & symptomata, & causam fœdorum colorum explicat. Nec enim eum necesse fuit meminisse fœditatis in facie, quum fieri nequeat ut tantis mutationibus symptomatisque virgines opprimantur, quin sanguinis corruptiones contingant, affecto calore nativo, oppressisque partibus naturæ muniis servientibus. Atque ex superioribus verbis quædam sunt observanda quorum ratio quoque teneri debet: primum notat mensium eruptionem præsentem eorum symptomaton causam: ubi duo observare oportet, prius quidem eum descensum per se id non efficere, sed per accidens, nempe ratione μεταπολῆς (d) ad eruptionem non assuetam & insolentem: posterius, nil tale eventurum, si quum sunt in motu cierentur menses ac effluerent. Deinde quod ait subsistere sanguinem, eumque copiosum, duo notari debent. Subsistit, ait, ob osculorum angustiam & obturationem, quod idem dixerat Hippocrates in maribus & feminis semen & menstruum non procedere ob angustiam venarum: quod a ratione alienum videtur: nam ante demonstratum est ex Galeno quum rationem reddit cur in puerorum vesica potius quam in renibus fiat λιθίασις (e), vetuste magis σωάγμα (f), ideo coagmentationem in vesica fieri, quod meatuum libertas, laxitasque ea sit in pueris una cum facultatum naturalium robore, ut facile sine obice ad vesicam usque crassa etiam materies pellatur: quæ adversantur Hippocrati. Si itaque in pusionibus eæ dotes adsunt, cur non & in virginibus annos duodecim natis? Sic credibile vias satis patere. Jam vero redundat sanguis ob augmentum & alimenti copiam, id est, quia non tantum alimenti in αὔξησιν (g) insumitur, & tamen nil de cibis solitis deraditur deciditurque; non mirum si abundet. Si itaque abundat, quomodo sibi viam non parat? Præterea acrimoniam aliquam habet, ut & in juvenibus quibus hæmorrhagiæ ob calorem acrimoniamque sanguinis contingunt, ait Galenus: immo idem virginibus menstruis futuris, quod & juvenibus hæmorrhagiam passuris eodem auctore Galeno, si acrimoniam habet, viam sibi munire potest. Accedit & naturæ ἔφοδος sive ὁρμὴ impetus, incitatioque. Et si in pueris & bestiolis suas habet ἐφόδους (h), cur non & in virgunculis, ut viis non ita obstructis, sanguine copioso eoque acriore, motus orgas-

Hipp. textus explicatio.

Lib. de nat. puer.

Cap. 5. hujus lib.

Com. in part. 15. sect. 3. l. 6. Ep.

Com. in par. 25. sect. 4. l. 6. Epid.

Com. in aph. 28. lib 3. cap. par. 3. sect. 5. l. 6. Epid.

(c) Erraticas febres.
(d) Mutationis.
(e) Lithiasis.
(f) Coagmentatio.
(g) Augmentum.
(h) Incitationes.

orgasmique tempore jamjam adventantem facile excretionem moliatur, sua industria a tot miserandis malis illas vindicatura? Tamen non mirum si in virginibus ægre menses erumpant, quum & vitæ institutum, & torpor, & minimis momentis magni animi motus, proclivitas in iram & tædium, & fluendi insolentia ad id conferat, quum etiam in jam nuptis pauci admodum effluant nisi pepererint, aut purgationes aliquas immodicas sustinuerint: tunc enim vasa fluidiora fiunt, ac magis referantur, ut accommodate explicavit Hippocrates. Atque inter cetera meminisse oportet febrium erraticarum in fœdis virginum coloribus oriri solitarum ut experientia maxime demonstratur. Nec omittendum quod ab eodem Hippocrate scribitur non longe ab hoc instituto: Verba sunt: *Si virgini menses maturi non prodeunt, multum & febrit, & dolet, & esurit, & vomit, & furit, & rursus resipiscit. Uterus movetur, & quum ad viscera vertitur, vomitus ac febris & delirium accedit. Ubi sedatur uterus & hæc quiescunt, esurit, & sitit, & febris lenis, Epialon vocant, prehendit.* Itaque ex his quæ nunc scripta sunt colliges febres adoriri solitas virgines desœdatas duorum esse generum, erraticas, & epialas. De erraticis nihil dubium esse potest, quoniam ob materiei multiplicitatem facile in virgines incidunt. Atque illæ maxima ex parte quartanarum febrium sunt πρόδρομοι (*k*), ut Veteribus placuit; quartanis autem sæpe corripiuntur virgines decolores & hydrope, præsertim si lien laboret, paullo ante dictum est brevibus, sed abunde magis post explicabitur. At de epialo major dubitatio: Epialos febris levis est, quoad ea quæ foris conspicua sunt, sed tamen symptomatis feta est gravissimis: & quia mitior sensui obvia est, ideo ἠπίαλον (*l*) vocaverunt, quasi ἠπίως ἀλεαίνοντα blande tepefacientem, ut Paullus ait: ad quotidianas febres proxime accedit, sed a frigidiore, viscidiore, caloremque egregius concipiente originem trahit: ut eam pituita vitrea committere dicatur sua natura ἀνεκθέρμαντος (*m*) frigusque in se habens privativum, ut practici loquuntur. Ejus sedes in prima regione, unde in accessionibus febris frequentes animi defectiones observavimus; tum propter alvi viciniam, tum summam quæ in illa febre inest inæqualitatem: immo in iisdem partibus caloris & frigoris sensio exsistit, ac si calida & frigida intemperies simul exsisteret: idem in rigore contingit: unde apud veteres nemo sine febre rigebat. Et quodam loco Hippocrates scripsit, *rigor, non tamen febris*, ac si insolens esset rigore quempiam prehendi quin e vestigio sequatur febris. At de epialo plura legere possis apud Galenum. Non abs re tamen meminisse oportuit febris ἠπιάλε (*n*) & erraticarum quibus decolores virgines exercentur: epialus enim propriam quamdam habet curationem. Unum quoque admonere velimus cur ante dictum sit erraticis & quartanis febribus puellas prædictas capi, immo & hydrope; horum cognitio ad rem maxime spectat, ut successiones morborum intelligantur quæ pro nihilo habendæ non sunt ut divus Hippo-

Initio l. 1. de morbis mulierum.

Hipp. l. de superf.

Duorum generum febres defœdatas virgines adoriuntur, Erraticæ & Epialæ.

Ægineta l. 2. Epialam vocat quasi ἠπίως ἀλεαίνοντα.

Epialæ febris causa & sedes

Gal sub finem l. de inæquali intemp. com. 5. in 1. Epid. par. 22. Et c. 6. l. 2. de differ. feb. Gal. l. de inæqual. intemp. Lib. Ep. sect. 6. Lib. de aere & aquis. Gal. meth. 13. 4. de usu part.

(*k*) Prodromi.
(*l*) Epialam.
(*m*) Quæ calefieri non potest.
(*n*) Epialæ.

Hippocrates litteris tradidit, *pro quibus qui morbi*, ait. Quartanarum febrium Ilias lienum imbecillitatem consequitur: quod præterquam humoris species in liene redundare consueti declarat, ipse quoque Hippocrates aperte indicavit. Nam loquens de usu aquarum putrium ait apud eos quibus tales aquæ usui forent quartanas æstivas longas admodum grassari, etenim lien his infirmior fit: quoties autem lienis infirmitas est, quartanarum magnus proventus est: nec enim alimentum bene defæcat, & melancholicum quo voluptuatur non attrahit. Quomodo est intelligenda controversia de facilitate scirrhi in liene. Quod enim lienis rarum corpus sit, facile admittit & retinet humores, qui diu retenti scirrhum tumoremque generant, humor autem crassus & fæculentus. Hæc Galenus. Et tamen idem scribit lienem tanto tenuiore sanguine nutriri, quanto hepate rarius est: sic hepar facilius obstructionibus patebit. At *in libris de usu partium* de vero & proximo alimento loquitur: aliis vero locis de alimento non vero & remoto; has τῆς τροφῆς (*o*) differentias exposuit Hippocrates. Quum itaque puellæ coloribus defœdatis præditæ maxima ex parte sint melancholicæ, mirum non est si & ratione imbecillitatis lienis, & succrescentis humoris melancholici quartanis impediantur: Item & erraticis ob humores in diversis locis sitos & promiscuos. Eamdem quoque de propensitate in hydropem rationem afferre possumus. Vel enim primario hydropicæ fiunt, vel secundario. Primario quidem ratione imbecillitatis quæ in illis diuturnitate temporis contrahitur, & intempestivi aquarum usus ac præsertim vesperi; facile enim attrahit raritate carnis crispæ & tortitiæ, ut loquitur Aphrodisæus, donatus, & de industria a natura instructus valida facultate attractrice, ut & ventriculus, & cystis cholidochos, & ren opinione ejusdem. Unde dum rationem reddit cur febre laborantibus lienes augeantur, causam statuit aut largiorem haustum egelidæ, quam ratione sui corporis rari & fungosi lien facile prolectet: aut quia viscus debile est, materias eo affluentes maxime excipiat: unde facile sequitur hydrops. Quæ causa impulit Hippocratem ut aquam tamquam humorem in liene constituat: nec adeo deceptus ut existimet aquam proprie humorem dici: multa enim reclamant: sed ut aperte *sub finem librorum de morbis* argumentis multis demonstrat, de aquæ usu immodico id capiendum est, quam lien alliciens omnium facillime corpus in hydropem conjicit: itaque a symptomate quod lienis tumorem maxime consequitur, aquam in liene statuit: id est, hydropis generatio, præsertim ejus qui ob excessum rerum liquidarum fit (nam *in prognost.* alium constituit febrium continuarum heredem) a liene maxime repetenda est: quæ ut quis tamquam inania non rejiciat Hippocratem consulat. Secundario autem in hydropas virgines incidunt per successionem alius morbi: nam longi morbi in hydropem sæpe degenerant, ut ante ex Aphrodisæo demonstratum est: immo & quartana (quæ tamen securissima esse censetur, & a magnis vindicare morbis) in hydropem degenerat ut Galenus *section. tertia lib.* I. *Epid.* indicavit. Accedit & alia hydropis species diligen-

Hip. l. de Aliment.

Quomodo lien ob potum aquæ hydropē indicat.

Hip. plenissime explicat l. I. *de morb. mulierum.*

Aphrod. probl. 81. *l.* 2. *ait splenem vim alliciendi habere maximam & inde nomen sortiri.*

Aphor. prob. 68. *sect.* 3.

Aph. probl. 57. *sect.* 2.

Probl. 41. *l.* 2.

Lib. de morbis.

Lib. de genitura.

Lib. 4. *sub finem.*

Vel dicere possis aquam in liene succrescere, quia si humores sint serosiores, maxime intu-

(*o*) Alimenti.

mescit lien & hydrops sequitur. 2. prog.
Hoc explicat Gal. l. de typis docens febres quartanas quotidianas provocare ὑδεριχὰς παρεγχύσεις (p).
Hipp. sub finem sect. 6. l. 6. Ep. & par. 4. s. 3. l. 1. Ep.
Hipp. l. de affection.
Cap. in ap. 33. l. 6.
Hipp. l. de vet. med.
De his vid. l. 2. Ep. meorū.
Hip. 4. de morb. & Gal. l. de sang. mis.
De liene locus est commemorabilis 3. aut 4. c. l. 9. de comp. medend. secundum locos.
Hipp. l. de locis in hom.
Gal. l. 2. de nat. facult. c. 9.
7.
Quid ἀνθεῖν & θάλλειν (u).

ligentissime observanda, & de qua nemo Veterum umquam scripsit, pote quum quis diuturno morbo confectus fuerit, atque interea temporis medicamentorum usum neglexerit: tunc enim diuturnitate ista carnes corrumpuntur ac liquantur, hinc hydropis occasio. At puellas fœdo laborantes calore ut plurimum febres morbique diuturni affligunt: quibus & aliæ affectiones necessario succedunt. Ceterum quod ante monstrare cœperamus, quum in puellis sanguinis erumpere volentis, propter tamen causas aliquot exilire prohibiti, refluxus fiat ad partes superiores, inter eas maxime afficiuntur quæ naturam habent spongiformem. Ita enim *in aphorismis* non aliam rationem reddit Galenus, cur facile omnes humores in se pulmo admittat, quam quia laxus & rarus; idem de liene judicium esto. Atque rursus ex laxis partibus, eæ vitium attingunt prius quæ propinquiores; ut mirum non sit si refluxus illius primam cladem lien perferat. Hepar quia compactius non ita facile recipit ex sententia Hippocratis: idemque est judicium de corde ac hepate ratione sodalitatis ac compactionis: lien & cerebrum fluxionibus sunt maxime opportuna. Sed quid ex lienis tumore aut alio vitio consequitur? Nec enim principatum in corpore tenet, ut ejus labes & vitium tanti non sit. Quod verum quidem est, si cum reliquarum partium præstantia & dignitate conferatur: sed tamen lienem muneris necessitas toti corpori commoda commendabilem reddit. Quod autem intersit magni ad corporis aut καχεξίαν ἢ εὐεξίαν (q) an lien valeat an non, gravissimus auctor Hippocrates docuit: ita enim scribit, *cum splen præ febre magnus fit, corpus minuitur: nam a causis iisdem splen efflorescit, & corpus contabescit*: In græco legitur σπλὴν θάλλει (r): Apud Græcos autem τὸ θάλλειν virescere, florere, ac pullulare significat, ut ad plantas θάλλειν referatur, quemadmodum ad flores τὸ ἀνθεῖν (s). Et quemadmodum ἀνθεῖν de superficie corporis dicitur, τὸ θάλλειν ita de tumore ac veluti progerminatione partium in corpore contentarum intelligi potest. Illam sententiam Galenus explicat *in secundo de natur. facultat.* disputans adversus Erasistratum qui nullum lieni in corpore publicum munus attribuerat: contra autem destinatum esse sanguini repurgando demonstrat. Atque ita ex Hippocrate citat, *quibus corpus floret, iis lien minuitur. Præterea*, ait, *quibus viscus id magnum ac tumens augescit, iis corpus lien minuit, & cacochymum reddit.* Sed quod Hippocrates dicit lienem θάλλειν, Galenus periphrasticῶs explicat, in tumorem molemque augescere. Ideoque quidam volunt τὸ θάλλειν opponi τῷ ξηραίνεσθαι (t). Ut lien θάλλων dicatur, florescens, increscens, sese sua circumscriptione præferens veluti rotunditate quadam, ut de quodam scribit Hippocrates: denique in molem excrescens: contra dicatur ξηραινόμενος, collabens, exarescens, imminutus, ac consumtus. Quæ verborum proprietas ad unguem tenenda est ad cognitionem quæstionis quæ in medium

(p) Serosas effusiones.
(q) Malum habitum & bonum habitū.
(r) Splen efflorescit.
(s) Efflorescere.
(t) Excrescere.
(u) Efflorescere & pullulare.

dium adducetur. Nam cur non moles lienis & efflorefcentia in bonis ducenda eft? Quum enim tumet augefcitque lien, duo fignificantur, & vis fumma attractrix lienis qua plurimum fanguinis fœculenti prolectavit, & exoneratio corporis in lienem tamquam in partem ignobiliorem, quæ poftea aut fluxu dyfenterico, aut re aliqua fimili fefe iis moleftiis liberabit: itaque ut corpus niteat floreatque, par eft augeri intumefcereque lienem, ut idem lieni contingat, quod & hæmorrhoidibus: at hæmorrhoidon tumor vitio non datur: fic verum illud non videtur, quibus corpus floret, lien minuitur. Immo quum lien eft parvus ac imminutus, fucco melancholico corpus redundat diffluitque, fic fuum nitorem amittit. At ita fatisfaciendum quæftioni. Tumor lienis magnus, & ejus extenuatio exilitafque in malis poni poffunt. Tumor quidem, quia malus ut fignum & ut caufa; ut fignum quidem, quoniam magnum fucci melancholici proventum declarat, fua veluti copia & impetu in lienem fefe profundente, unde brevi futurus fcirrhus & hydrops ut ante demonftratum eft. Ut caufa autem malus eft, quia brevi contingit ut præpeditis præ tumore viis humori melancholico non fit fluxus & refluxus: unde metus ne maffa fanguinis contaminetur. Nam quum corpus undequaque fit apertum, confluxile & exfpirabile, ut Hippocrates fcribit, immo circuitu quodam excretiones fieri debeant a partibus internis quum repletio eft (ut idem auctor fcribit,) in ifto lienis tumore non poteft non malorum confecutio afferri: quæ omnia fufe a Galeno explicantur. Extenuatio autem ejufdem lienis mala eft, quod & facultatis infirmitas fignificetur, & vifceris vitium: itaque mediocritas laudanda eft. Et quum ait, liene imminuto corpus florere, nomen imminutionis largius eft accipiendum pro mediocri lienis conftitutione; fieri poteft autem ut tumor lienis laudetur, præfertim fi bis femelque tumeat, natura abfceffum moliente in lienem; & corpus a fucco melancholico expurgante. Et quod lien turgens dicitur θάλλων, id καταχρηστικόν (x) eft, & ex politico loquendi modo fumptum: Vulgus enim rerum bonitatem floremque ex mole ac craffitie metitur, quo modo, meo judicio, ex craffitudine & tumore corporis fanitatem plerique colligebant, de quibus Galenus *lib. de plenitudine.*

Quibus corpus floret, iis minuitur lien & cur? Vide l. 9. de comp. med. fecundum locos quomodo lien facile obftruatur.

Hipp. l. de loc. in hom. 5. p. 1. fect. 6. l. 6. Epid. Hip. l. 3. de diæta. Com. in apho. 12. l. 6. & c. 8. l. 2. de nat. facult.

Ex quibus omnibus patet in decoloribus virginibus non effe forte petendam aliunde tanti mali originem, ac præfertim atrophiæ, cachexiæ, extenuationis ac hydropis denique, quam ab uno liene: hæc fiquidem pars nufquam fere non tumet, efflorefcit adaugeturque: in fcirrhofam fæpe naturam abit: & ex noftratibus Medicis quibus ex munere incubuit ut aliquid opis ad fœdos colores afferrent, omnes uni lieni & ventriculo fuam operam dicaverunt. Sed unde illud vitium in liene? unde fucci melancholici ubertas? Nam & pallores, & dolores capitis furarumque implacabiles, & ἀσφυξίαι (y), & atrophia, & ἀφωνίαι (z), & cordis palpitationes, & febres cujufque generis ea duo confequuntur: item & curæ & fol-

 licitudines

(x) Abufivum.
(y) Pulfus defectus.
(z) Vocis defectus.

Hipp. l. 2. de diæta.

Ab insolita nat. aggressione & recursu sanguinis ad superiora lienis vitium succi melanch. copia & sympt. illas contingit.

In aggressionibus naturæ tumultus excitantur.

licitudines quibus virgines præter rationem implicantur, & ut ait Hippocrates, corpus consumitur ac liquescit, ab eodem fonte scaturiunt. Hæc autem idem auctor ab insolita naturæ aggressione in citandis mensibus, & recursu sanguinis ad partes superiores repetivit, ut ante demonstratum est. Dictum enim est mirum esse non debere si corpus virginum tenellum propter insolentiam ita laboret: nam si jam junctis viro, quarum etiam fundus colitur, & salsa jucundaque titillatione vasorum amplitudo procuratur, dolores lumborum adsunt, horrores, mœstitia, viis etiam patentibus, multo magis insolita mensium eruptio plena erit calamitatis & molestiarum: nec enim fluoris est facilitas, nec meatuum libertas: accedit inutilis naturæ conatus: Ac quoties natura aliquid aggreditur, in aggressione ipsa tumultus excitantur, tanto majores, quanto natura magis nititur ac laborat: id quod in crisibus præcipites mutationes testantur. De indole morborum defœdatas virgines fatigantium hoc dicam. Quantum communi usu deprehenditur, fere fieri videmus, ut qui morbi puellas invadunt, ita obstinato animo cum iis pugnent, ut Medicorum operam ludant: quod cum alias ob humorum quandam ἰδιοσυγκρασίαν (a) contingat, tum maxime quia quicumque cum lienis tumoribus obscurisque affectionibus junguntur, nec non cum animi angoribus, eorum natura est indomita ac inexpugnabilis: Declarant plerique omnes qui angustiis animi pressi elisique in morbos incidunt: aut enim ab his non emergunt, aut longissime gravissimeque divexantur. Cur autem dolor animi viscera contrahens tam effrenes immedicabilesque morbos pariat, id dignum quod in quæstionem veniat: sed id explicationem arduam habet. Si enim una cum corpore animus ægrotat, unde ægrorum relatione perspectam cognitionem urgentis morbi habere possis? frustra ægrotanti de morbo narranti credideris; nam nil verisimile narraturus est: ac dubitatur an ægro animo, an corpori medela quærenda sit. Et frustra artis nostræ remediis exercentur, quum ægritudo pluris faciunda sit, quam ægrotatio corporis; illa aut minis, aut objurgationibus, aut animi libertate, aut optatæ rei adeptione ac fructu est lenienda, cura enim in corpus redundat.

An deses & otiosa vita fœdi virginum coloris causa. Hipp. l. 3. de diæta.

Sunt qui desidem otiosamque vitam virginum id morbi genus afferre comminiscuntur: Vestales virgines in exemplum constituunt: nec abs re fortassis. Nam divus Hippocrates præclara methodo statuit morbos alias oriri quum cibus laborem superat: alias quum cibus a labore superatur: Illi ad repletionem referuntur: hos in inanitione potius definies. Sanitas autem elucet tunc ac consistit quum laborum ciborumque æquabilitas ac symmetria adest. Ac de superante laborem cibo ita censuit. *Incipiente repletione quum cibus laborem vincit, somni longi ac dulces contingunt. Quum vero corpus non suscipit amplius repletionem, secretionem ac repurgationem aliquam jam intro remittit præ circuitus violentia, quæ secretio contraria est alimento a cibis profecto, & animam perturbat. Et tunc non amplius jucundi sunt somni, & necesse est hominem turbari, & videtur cum aliquo pugnare. Qualia enim corpus patitur, talia videt anima visu jam concluso.*

Idem l. de insomniis.

Quæ

(a) Idiosyncrasiam.

Quæ tametſi obſcuriora, ſatis tamen apta ſunt ad morbum illum virginum de quo quærimus, quum ex eis videantur illæ potiſſimum defœdari quæ prope moleſtas matres vitam otio & ſilentio tranſigunt. Quæ enim negotioſæ ſunt, aut animo liberiore ſunt, aut ſuæ ſpontis (ſi modo blandus tacituſque amor non feriat ſinus) aut liberalius educentur, nihil tale experiuntur: præterea ſolas urbanas id vitii attingit: quæ ruri degunt immunes videntur.

Solas urbanas id vitii attingit, rusticæ immunes.

Historiæ.

De virginibus ita affectis pauca narrare conſilium eſt. Aurifabri filia annos duodeviginti nata ſexennio fere fœdos colores patiebatur: nil artis remediis contra contumax malum proficitur. Dum peregre profectura curru ſuccuſſorio devehitur nauſeabunda tandem vomit incredibilem humorum variegatorum copiam: animam agere videtur: Intra quatuor quinqueve dies deperditus faciei color recuperatur, nulla ope medica, ſed ſolo vomitu ſpontaneo revocatus. Ut mirum non ſit ſi tantopere in omni repletionis ſpecie vomitiones Hippocrates commendaverit. Itaque credibile eſt a variis humoribus iiſdem corruptis malum hoc ali ac foveri. In vico ſancti Antonii quædam virgo viro matura anniſque plena præ fœdis coloribus mire languebat: incredibilibus ſymptomatis ac præſertim oppreſſione hyſtericaque ſuffocatione detinebatur: & huic virgini adeo os uteri totaque vulva hiabat, ita ut vix quiſquam credere poſſit: quo Medici colligebant præcipuam mali cauſam in veneris appetitione conſiſtere: & naturam iſto uteri hiatu ſatis indicare quodnam tam longi mali remedium aptum futurum eſſet. Ac plura de fœdorum colorum origine, deque affectuum ſimilitudine qui horum auctores eſſe poſſent, a nobis dicta ſunt, quam quod inſtitutum eſſet: ſed ordo & rerum ſeries in eam πολυλογίαν (*b*), ut ita dicam, traxit. Nunc quoad fieri poteſt accommodatiſſime θεράπειαν (*c*) conſectabimur: quod difficile eſt propter & ſymptomaton & affectuum complicationem & confuſionem. Quæ autem a nobis ea de re ſcribuntur, tametſi ſenioris cujuſdam Medici uſuque triti induſtriam videantur expetere, quia tamen & auditione, & lectione, & cogitatione, quæ quidem ſtudio & diligentia ætatem præcurrunt, nonnulla animo notata ac comprehenſa habemus quorum non negligenda explicatio, ea in communem utilitatem afferemus. Si ex ſententia Hippocratis ejuſdem eſt facultatis morbos noſſe, & eorum cauſas, ac morbos ipſos omnibus medicamentis, quæ morbos augeſcere prohibent, curare: ex perſpicientia cauſarum remedia quodammodo eruemus.

Lib. 3. de diæta.

Fœdi virg. coloris therapia.

In fœdis virginum coloribus curationis ratio vertitur in pharmacia & diæta: ſed ad diætam properandum potius & corporis conſtitutio, & contumacia morbi ſuadet: niſi forte aut erraticæ febres, aut epialæ adoriantur, quarum in depulſionem incumbendum, ut poſtea dicetur. Ideo autem pharmaciæ diætam anteponimus, quod illius uſus vix commodus idoneuſque eſſe poſſit. Nam quum vel extenuatio magna cum virore adeſſe ſoleat quamdam ἀτροφίαν (*d*) exprimens, vel tumor colorque plumbeus cacochy-

Aph. 36. lib. 2.

(*b*) Garrulitatem.

(*c*) Therapiam.

(*d*) Atrophiam.

cacochymiam cachexiamque adumbrans, in neutro audacter medicationes usucapiendæ sunt. De cacochymia illud Hippocratis audiendum, *qui pravo utuntur cibo per medicamenta evacuati cito exsolvuntur* : id est, qui pravis abundant humoribus, sive nomine pravi alimenti id quod externum est audiatur, sive humores humorumque ichores in corpore contenti auctore Galeno, maxime autem cacochymi, medicationes ægre ferunt, quod paucos bonos habeant spiritus & calorem imbecillum; præterea vix robur virium in cacochymia, præsertim si magna sit, constare potest: deinde dum pravi humores exagitantur tetros efferunt ex se fumos, a quibus leipopsychiæ inducuntur: tertio dum humores vitiosi per partes sensibiles deferuntur pungunt feriuntque, unde verenda sequuntur symptomata: unde cautio adhiberi debet in purgatione corporum malis humoribus præditorum: minus vero extenuatum emaciatumque corpus pharmacis vexandum: impense enim corpora ejusmodi a medicamentis calidis divexantur: & major marcor inducitur & tabes; ut gravissimus error eorum exsistat, qui dum corporibus tabefactis aridisque opem afferre volunt, experti semel quod eorum corporum alvus non facile laxetur, ad scammoniata valentiaque medicamenta confugiunt, quibus tantam corpori vim afferunt, ut plerisque perniciem hinc contractam noverimus. At non noverunt isti proceres Medici (si diis placet) difficultatem subducendæ alvi ideo evenire quod alvus sit exsucca aridaque, ut colliquationem afferas potius, quam aliquid educas. At melius Hippocrates non vult graciles dejectoriis medicamentis vacuandos, sed vomitoriis: contra mediocriter carnosos subductoriis exercendos: videt inclinationem & ῥοπὴν (*e*) humorum in gracilibus, & præsens periculum si subductoriis agitentur. Ac de gracilibus natura & temperamento Hippocrates intelligit, dicat quispiam, non de iis qui propter morbum, aut humorum cacochymiam tales evasere, quibus maxima ex parte imbecillus stomachus, ac propterea ad vomitionem ineptus: quod & Celsi opinione sunt confirmaturi: *vomitus* (ait) *inutilis est gracilibus & imbecillum ventriculum habentibus* : Immo Galenus abdominis tabem ad vomitiones nocere contendit. Quæ Celsi auctoritas nos valde pungit, in eamque opinionem adducit ut credamus nil pro nobis facere aphorismum illum Hippocratis quo docere voluimus corpora gracilia & emaciata medicamentis non esse tentanda: immo contra stat sententia Hippocratis qui nos hortatur ad purgationem corporum tabefactorum. *Medicamentum*, ait, *donec corpus floret*, *non propinetur*: *non enim evacuatio fit nisi exigua. Quum autem gracilis ac macilentus fuerit*, *tunc bibendum exhibe*, *& evacuabitur* : itaque convincet audentius minusque cunctanter extenuata corpora esse medicanda, quam bene habita & εὔσαρκα (*f*). Sed Hippocratis verba benevole sunt accipienda, non detorquenda. Nomine florentis corporis sanos intelligit, quibus medicationes sunt inutiles ex sententia Hippocratis, immo si qua illis a sanitatis gradu decessio videatur, ad prophylacticon potius recurrendum consilio Galen. Nomine gracilium

Gal. com. in aphor prædictum & l. de loc. in homin. scribit, quum intumuerit pallidus exsistens exsolvitur si quod attenuans datur medicamentū.

Siccis & squalidis alvi duritie præditis nocent violenta medicamenta. Aph. 6. lib. 4.

Celsus c. 3. l. 1.

Com. in aph. 36. lib. 2.

Hipp. l. de loc. in hom.

Hipp. ap. 36. & 37. l. 2. Gal. l. quos & quando.

(*e*) Impetum. (*f*) Carnosa.

gracilium cacochymos intelligit, utpote quibus propter ſuccorum latens vitium corpus nihilum quidem proficit, aut parum admodum: ſic emaciantur & tabeſcunt, ut *ex ſexto Epidem.* paullo ante demonſtratum eſt. Quod autem ea mens ſit Hippocratis, ita ex iis quæ ſequuntur audiendum. *Medicamenta cholagoga* (ſupple in ictero) *ne exhibeantur, quia corpus conturbatur. Ubi autem ſiccum fuerit corpus quod conturbatum eſt, corpus nutrito, nec medicamine dejice alvum: Sin homo viridis & luteus ſit, purgato, nequaquam ſiccato, ut is color ſtabilis non ſit.* In quibus verbis rerum ad hunc ſcopum pertinentium diorismi continentur: nam monet ictericum humectandum, deinde purgandum: & quum corpus reſiccatum fuerit, non eſſe pharmaco turbandum. Sin ſit luteus & viridis (χλωρὸς Græcis) audacter purgandum: id eſt, ſi ſuperſtes ſit cacochymia cujus ſoboles ſit coloris deſœdatio, a purgatione temperare nefas eſt. Sic graciles, id eſt, cacochymos a ſigno & communi ſymptomate nomenclaturam deſumens, libentius ad medicationem adegit. Itaque ex iis legitima ratio medendi deſumenda eſt, ne temere parcamus medicamentis quum opus non eſt, aut eadem uſurpemus. Et ſi turgidulum corpus ſit, & pravis ſcatens ſuccis, purgatio quidem tentanda eſt, ſed per epicraſin ratione virium imbecillarum. Sin extenuatum aridumque, ſequendum Hippocratis conſilium, ut corpus præhumectetur: deinde ſi locus ſit medicamento, id præſtabitur. Ut mirum non ſit ſi ad diætam potiſſimum curationis caput revocaverimus: ſive ea in cibo & potu, ſive vitæ inſtituto, ſive alia in re cernatur.

Gal. c. 11. l. 6. de ſan. tuend. & l. de conſ.

Ibidem.

Quum extenuatum aridumque corpus eſt & cacochymum, præhumectetur, dein per Epicraſin repurgetur.

Ac docuimus confuſa promiſcuaque multa eſſe ſymptomata, quæ alias icterum, alias hypochondriacum quid, alias erotica, alias vitium in liene, alias in hepate deſignent: ut dubitaverimus de curatione an confuſa mixtaque eſſe debeat, ut & capiti, & utero, & utrique viſceri conſulatur. Sed res ita exigere conſilium non eſt, quum vix commentandi finis eſſet. Unum admonere æquum eſt ad curationem apprime faciens, non perpetuo ſuſpicari nos oportere aut obſtructionem in alterutro viſcere, aut inflammationem, aut ſcirrhum, quum corpus pravo calore infectum eſt: quod plerique faciunt ad id ſuum conſilium dirigentes, ſed perperam. Galenus autem in hepate κακοπραγίαν ἄνευ ὄγκου (*g*) agnovit: pote quum in ſua ſubſtantia affectum hepar eſt, & parvo etiam tinctum colore. *Sic*, inquit, *in corpore & viridis color eſt, & plumbeus, & alii colores ineffabiles cernuntur jecore probe ſuum officium non faciente ſine tumore ullo*: *idem de liene intelligendum ſcribit.* Sic & inflammatio in hepate (quæ alias dolorem infert quum circum membranas eſt, alias quid grave, quum in ſubſtantia eſt: ipſe autem Hippocrates abſolute dixit circa hepar dolores acerrimos eſſe) & obſtructio, & totius ſubſtantiæ vitium (quod ad διαφθορὰν (*h*) revocari poteſt) reperitur: idem de liene cenſendum eſt. Maxime vero in lienis corpore vitium latet in fœdo colore, tracto in conſenſum ventriculo, de quo nuſquam non queruntur defœdatæ virgines. At fieri

Cap. 7. l. 5. de loc. aff.

Gal. com. in aph. 5. l. 6. locus præclarus.

Hipp. ſub finem l. de priſca medicina.

(*g*) Malam elaborationem ſine tumore. (*h*) Corruptionem.

fieri non poteſt quin ventriculus lieni maxime conſentiat, præſertim in ſplenicis, ex Galeni ſententia, qui veriſimile eſſe ait a liene ſanioſam illuviem in ventriculum regeri, quæ gravium eſt cauſa ſymptomaton. An vero ſit ſanioſum quid quod a liene regeritur, dubium eſſe poteſt: Item an a corpore ipſius lienis. Galenus per jejunia attractionem fieri ait a jecore & liene, ut ſufficiatur alimentum ventriculo trahenti & ſuctionis ſenſum habenti: & id alimentum laudabile eſſe poteſt. Qui enim in meſaraicis venis ſuccus continetur vitio maxima ex parte caret. Tamen alio loco dum loquitur de eo alimento quod mendicat in inedia ventriculus ab alterutro viſcere, illud damnat, aitque ſaniem eſſe aut bilioſam, aut pituitoſam, aut ſeroſam: immo dum alimentum hoc repetitur, excrementis corpus impletur: quod falſum videtur, quum eodem in capite dicat culpa vacare ſanguinem qui a venis meſaraicis & lactibus in ventriculum recurrit atque eructatur. Itaque ſibi diſſentaneus eſt Galenus, modo ſaniem vocans id quod ſerie & continuatione quadam ab aliis partibus relabitur, modo laudabilem ſanguinem & ſuccum appellans, hæc ἀσύςατα (*i*). Item ſecum pugnat de jecore diſputans: nam modo ait a lactium & meſenterii venis aliquid refluere in penuria alimenti, non ipſo vero jecore & vaſis in eo contentis, negat: paullo poſt vero ait mirum non eſſe ſi ab ultimo corpore aliquid intro recurrat, nec ſi a jecore & liene per eas vias per quas deductum erat, refluat: itaque & a liene, & ab jecore aliquid relabi aſſeverat. *Totúm enim corpus apertum undique, ſpirans, ac incitatum*, ait Hippocrates. Controverſia utraque dirimetur pæne filo. Quod in ventriculum refluit, id & ſanies eſt, & quid laudabile. Sanies, ſi eouſquè progrediatur attractio, ut pars obvio quovis alimento in meſaræo contento non ſatiata ſit: ſanguis vero laudabilis eſt, ſi a primis venis tantum aliquid mendicetur. Nam, ut ait Galenus, non eſt credibile illum ſuccum qui in parte ipſa contentus eſt, a ventriculo reſumi: itaque non fit attractio ab ipſius hepatis corpore, ſed a venis ei affinibus, non a contentis in ipſo: quæ omnia obſcurius explicantur a Galeno, eodem in loco: tamen dubium eſſe poteſt num ab interno corpore ipſius lienis abducatur revellaturque aliquid, ut declarant appetentiæ melancholicorum vehementes ob refluxum humoris acidioris: Immo, ait Galenus, hepar & lien ſæpe ex ſe excrementa in ventriculum rejiciunt: immo & pus & ſanguis in parte contentus, ejuſdem opinione, redit. Tamen Hippocrates alia eſt in opinione: dum enim rationem reddit cur pulmones, mammæ, lien facile humorem admittant, eumdemque ægre deponant, ait in illis partibus ventriculum atque capacitatem non eſſe, cujus, & commoditate & beneficio partes illæ exhauriantur, ac propter id facile indurantur. Sed hæc facile intelligi poſſunt. Jam vero in penuria alimenti ex liene & jecinore attractio fieri poteſt, & partes hæ nimio humore obrutæ in ventre eructare aliquid valent, maxime vero lien ob vaſis venoſi fundum ventris contingentis commoditatem. Si quid ab intimo corpore deraditur, eorum præſertim quæ jam nutritura erant, ſaniei ſpeciem referre poteſt: & tametſi forte hepati aut

Gal. c. 6. l. 5. de loc. aff. & c. 7. lib. 3. Cap. 13. l. de nat. facult. & 7. c. l. de atra bile.

Dum ventriculus eſt vacuus, corpore fruitur colliqueſcente.

Cap. 13. l. 3. de nat. facult.

Ibidem & c. 19. l. 14. de uſu part.

8.

Ibidem.

Hip. l. de loc. in hom.

De iſta ſanie quæ in ventriculum refluit ſive dolor adſit, ſive mœror, ſive jejunium, ſive corpus bilioſum. Gal. com. in aph. 50. l. 6. ampliſſime.

Cap. 13. l. 3. de nat. facult.

Cap 1. l. 6. de loc. aff.

Cap. 9. l 5. de loc. aff.

Cap. 9 l. 5 de loc. aff.

Vide ſub finē c. 13. l. 1. de ſan. tuend.

(*i*) Inconſiſtentia.

aut lieni sanies esse non possit, ventriculo saniosum est & non ὁμοιότροπον (*k*): quod enim uni commodum est & nutrimentum, alteri excrementum est, & contra. Ideo dicebat Hippocrates, alimentum non alimentum, ut chylus ventriculo excrementum est, benignior vero pars eidem alimentum, quum nutritio veræ nutritionis æmula in ea parte fiat.

Lib. de alimento.

Sed ad ea quæ de curatione quasi partiendo dicere incipiebamus redeuntes, quod de sectione venæ dicturos, nos pollicebamur, id nunc resumemus. Visum enim satis est de controversia an purgationi locus hic foret, aperuisse, quum non minus ea quæ solet adesse infirmitas cum quadam extenuatione a pharmacis nos debeat avertere, quam ad eamdem adducere tumida quædam moles cum pallore & cacochymiæ aut potius cacoethiæ & cachexiæ signis copulata: quamquam in utroque forte ne tutus quidem medicamentorum usus: Quod idem de venæ sectione dici potest; ut non præter rem dubitent Medici an hic sectioni locus, an purgationi, an omisso utroque, quicquid est negotii in tam obstinato malo, naturæ soli committendum. Videamus an aliquid ea de re Hippocrates litteris prodiderit. Locus est præclarus his verbis contextus: *Cognoscere oportet quam ob causam quidam dolore capitis teneantur: Item decolores*, græce ἀχρόους, *raucos*, *lienosos*, τοὺς λειφαίμους, id est, *exsangues*, *item quibus contenta hypochondria*, *præterea morbo regio laborantes quorum venter cruda egerit*, deinde subdit: *Nulli horum medicamentum propinato.* Qui locus ad virgines fœdis coloribus laborantes pertinebit: nam & hæ gravissimis capitis lacessuntur doloribus præsertim vero ἑτεροκρανίη (*l*), sunt lienosæ, ut ante docuimus, ἄχροοι καὶ λείφαιμοι (*m*), distenta hypochondria maxime habent, ictoroque cum cruda ventris egestione deturpantur; Itaque decreto Hippocratis purgatione interdici debent, multo magis & venæ sectione. Porro hujus aphorismi explicatio magnam vim habebit, ad eam tractationem quam suscepimus. Galenus omnia hæc probat; præterquam quod meminerit lienosorum, sed tamen ἀδιορίστως (*n*) capienda non esse contendit, sed pro varietate causarum & corporum singulis accommodanda censet. Quum enim dolentes capite a purgatione excludit, non omnes audit, sed eos qui sine cacochymia ob externum errorem aut excessum ita affecti sunt, quibus potius jusculis, cibo potioneque est consulendum. Vel forte de iis doloribus intelligit qui cum febre sunt, in quibus obest purpatio capitis: illi enim a vapore elato & a febrili calore suscitato surgunt: quod defœdatis virginibus maxime contingit, siquidem experientia vidimus in fœdis coloribus cum febre quadam lenta & obstructione junctis immedicabiles capitis dolores paruisse, quibus tollendis Medicorum opera nil plane contulit. Item loquens de diuturnis doloribus capitis ait eodem in libro, *si caput purgaveris magis affliges*: hoc autem evenit quum materia adhuc cruda est: nam si dantur pilulæ aut alia medicamenta valida & valide e capite humores abducere solita, dum movetur humor, pote crudus, magis

An fœdis virg. col. venæ sect.

Hip. par. 115. lib. 4. acuto.

Aph. 24. l. 1. expresse e numero repurgandorum eos rejicit qui distenta habent hypochondria.

Lib. de loc. in hom.

(*k*) Assimile.
(*l*) Hemicrania.
(*m*) Decolores & exsangues.
(*n*) Indefinitè.

gis ferocit atque irritatur, itaque expectandum donec mansuescat, ita enim medicamento trahenti patebit: de iis Hippocrates dixit, *febricitanti caput ne purgato: alioqui furiosus fiet*: quod diligenter notandum est ne frustra in fœdis coloribus pilularum cephalicarum usu capitis dolorem rebellem profligare tentemus. Nos enim asserimus id frustra sæpe tentatum a Medicis, qui non habita ratione doloris capitis virgines affixere soliti ad pilulas confugerunt, dolorem auxerunt, nedum sustulerunt, immo ne lenivere quidem. Videndum an ἄχροοι ϗ λείφαιμοι non sint purgandi. Ἄχροοι proprie λειφαίμους significant, id est exsangues: nam λειφαιμεῖν apud Aristotelem sanguine destitui significat: sed qui ita decolores sunt paucique sanguinis exercitatione potius sunt calefaciendi: item usu vini generosioris & cibo ait Galenus: quod ad virgines accommodari potest quum videantur esse ἄχροοι. Si ἄχροον τὸ λείφαιμον (*o*) significet, cur duo hæc nomina usurpantur? Proprie quidem ἄχροον τὸ λείφαιμον significat, sed tamen in se τὸ λείφαιμον (*p*) aliquid habet peculiare, nam significat inopiam sanguinis sine manifesta illa decoloratione quæ in ἀχρόῳ (*q*) esse solet: nam ἄχροον decolorationem perspicuam designat. Sic non abs re e numero purgandorum ϗ τοὺς ἀχρόους ϗ τοὺς λειφαίμους (*r*) eximit. Sed ut præclare Galenus eodem in commentario monet, aliud longe est κακόχροον (*s*), aliud vero ἄχροον ϗ λείφαιμον (*t*): nam illud κακόχροον vitium in colore notat ut vel plumbeus, vel lividus, vel niger, vel æruginosus, vel cum virore pallidus color sit: ac necessario visceris vitium & peculiarem affectionem insequitur, quod *ex libris de locis affectis* ante demonstratum est. Ut enim hepate & liene probe suum officium faciente sanguis purus est, floridus ac defæcatus: ita alterutro aut utroque laborante defœdatio cutis consequitur. Sed ἄχροον ϗ λείφαιμον non vitium in colore ob cacochymiam aut cruditatem significat, sed coloris defœdationem improprie dictam per penuriam & defectum caloris & spiritus qui partes illustrantes colorem nitidum splendentemque præstant. Nec abs re dixi defœdationem improprie dici cum id a politico loquendi modo petatur: vulgus enim decolores ἀχρόους male coloratos appellat: quum color malus vitium subesse demonstret: ἀχροια (*u*) autem ab inopia & exhaustu, aut refluxu intro caloris & spiritus oritur. Sic pallentes & ἀχρόους ϗ κακοχρόους dicere possimus diversa ratione: ἀχρόους (*x*) quidem si color non sit alienus ut viridis, plumbeus, livens nigricansve: κακοχρόους (*y*) autem si aut superstitis aut succrescentis cacochymiæ ratione mala coloratio adsit, ut in ictericis suffusisque cernitur. Et utroque modo ab effectu & mors pallida, ut apud Virgilium Ditis regnum describentem,

Vesti-

Gal. com. in aph. 115. l. 4. acut.

Gal. ibid.

Gal. ibid.

Ἄχροοι ϗ λείφαιμοι & κακόχροοι *distinguantur.*

(*o*) Decolor exsangue.
(*p*) Exsangue.
(*q*) Decolore.
(*r*) Decolores & exsangues.
(*s*) Male coloratum.
(*t*) Decolor & exsangue.
(*u*) Decoloratio.
(*x*) Decolores.
(*y*) Male coloratos.

Vestibulum ante ipsum
Luctus & ultrices posuere cubilia curæ,
Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.

Morbi pallentes dicuntur quod homines reddant & decolores & male coloratos: decolores quidem non consumpto sanguine & spiritu, male coloratos ob residuam cacochymiam, aut quia diuturnitate morbi, præsertim si impurgati manserint ægri, carnes corrumpuntur ac liquescunt, unde leucophlegmatiæ origo, ut scribit Hippocrates. Præterea decolor pro obscuro sumitur apud eumdem Virgilium, ut quum ait,

Rebus nox abstulit atra colorem.

Nam res obscurat lumine substracto: quum aër illustratus medium sit quo res aspectabiles sub sensum cadunt ut Aristoteles docet. Quæ omnia nobis longiori oratione explicantur, ne temere quis τὸ κακόχροον ἀντὶ τοῦ ἀχρόου ϗ λειφαίμου (z) male usurpet: nam κακόχροια (a) peculiaris alicujus affectionis soboles est & pravi alimenti in venis contenti. Ut mirum sit cur dum Hippocrates de colorum mutationis causa agit, hanc a corde repetit: *Colorum mutationes* (inquit) *corde venas astringente fiunt, & eodem sese laxante. Laxante quidem rubicundi fiunt, bene colorati ac pellucidi; constringente vero se, virides cum pallore & lividi.* At hæ mutationes attribuuntur potius alimento. Sed id fit tantum ob revocationem spirituum, aut ratione caloris aut frigoris, aut casus ipsius facultatis, ut Galenus de livore partium extimarum docet. At quæ mutationes ab alimento sunt, aliis signis sunt inquirendæ. Nec mirum si corde affecto mutationes istæ contingant, quum verum illud sit Galeni: *Quicquid cor per caliditatem aut frigiditatem patitur, hujus confestim aliæ corporis partes participes fiunt.* Ex superioribus jam abunde patet non parvi interesse ad corporum & morborum distinctionem an corpus decolor sit, an pravo infectum colore. Quod autem Hippocrates lienosos medicamenti usu prohibeat, id non probatur Galeno, immo ob nigrorum melancholicorumque excrementorum proventum eos præ ceteris medicamentis agitari vult, idque ἀδροτέρως (b), id est, valide vehementerque, ut loquitur in aphorismis Hippocrates. Si splenicos medicamentis interdicimus, in eorum censu habere oportet virgines colore fœdo laborantes: demonstratum siquidem est ante in iis lienem maxime de causa esse. Sed ut hac in parte deserto Galeno pro Hippocrate stemus, arbitri honorarii partes agemus. Est ubi lienosi medicandi sunt sicut & icterici, est ubi non. Non adeo imprudens est Hippocrates ut eos lienosos purgare prohibeat, quarum in liene plurimum humoris fæculenti conclusum coacervatumque est, quum medicatio eis plurimum ex usu profutura sit: sed de iis mihi videtur maxime intelligere quibus imbecillus lien, aut præ imbecillitate nequit corpus præsertimque hepar defæcare, ut inde totum abdomen intumeat, præcipue flatibus malis ibidem coercitis, nec non corpus emacietur ac deflorescat.

6. Æneid.

Hip. l. de affection.

Eod. l. 6.

Arist. in l. de sensu & sensili.

Hipp. l. de ossium nat. Unde videas multos & biliosos & melancholicos per adustionem quibus facies pallet utpote corde se constringente.

Gal. com. in par. 8. & 9. l. 2. prognost.

Gal. c. 5. l. de sang. missione.

De lienosis locus est praclarus huc faciens l. 2. de morb. cap. de Erysip.

Com. in part. 115. l. 4. acut.

Hipp. 4. aph. Quibus lienosis & ictericis medicatio est ex usu.

(z) Quod est male coloratum loco decoloris & ex sanguis.

(a) Mala coloratio.

(b) Validè & vehementer.

florescat. Quis enim eos medicamento præsertim valido agitabit? Itaque non erit alienum duas has voces conjungere, λειφαίμες καὶ σπληνώδεις (c), ut de lienosis emaciatis & extenuatis locus intelligatur, quibus nimirum imbecillus est lien, & corpus pæne exsangue: quod in plerisque patet: at κακοχρόων (d) alia longe ratio est. Sic signis syllogisticis venanda est distinctio τῶν ἀχρόων καὶ κακοχρόων (e), alioqui non mediocris error committetur. Plura de purgatione hic dicta sunt, quam propositum esset: sed difficultates quæ recens oboriuntur, sæpe orationis filum producunt. De sectione venæ dicendum est non paucioribus verbis. Quæ enim de purgatione & sectione venæ dicuntur, non tam accommodata sunt huic de fœdis coloribus instituto sermoni, quam ut exacta diligensque explicatio nobis axiomata & postulata ab Hippocratis sequacibus appellata suppeditet, quum ad alia sese nostra convertet ratio. Quum ea quæ generalius sunt tractata, facile pro re nata in angustum coerceri possint.

10.

An fœdis coloribus venæ sect. conferat.

Ac de sectione venæ jam aliquid attigeramus in dubitationem adducentes, an in fœdo colore sectio ex usu foret: nam quum in ea affectione aut alimenti defectio sit, aut ejusdem, cum mole corporis crudi aut corrupti, & sanguinis limites infra suprave excedentis, excessus aliquis, plenitudinem ad vires potius quam ad vasa inducens, non præter rem de ea re quæritur. Nam si succorum defectio, quid attinet venam tundere? Si crudus humor & proxime leucophlegmatiam accersiturus, coquendum potius: si cacochymia, purgandum: si contumax obstructio, liberandum & aperiundum. Qua vero sit ingrediendum, quidve hac in re sequendum, illud ex artis fontibus hauriendum: siquidem hic idem quod & in decernendis judicandisque litibus contingit, ut nimirum facti quam juris quæstio sit obscurior. Sæpe enim æquum videtur ut quid fiat, quod tamen faciundum non est: ut contra multa faciunda sunt, quæ an jure, an loco, an tempore fieri debeant, scitu est difficile: ut de diæta *in libris acutorum* demonstravit Hippocrates. Ac sectione venæ in primis plethora præsertim cum viribus juncta (a quibus prima indicatio desumetur) evadet; hæc aut ad vasa, aut ad vires est; utraque vel pura dicitur, vel impura: pura quidem quum succi laudabiles cum quadam æquabilitate redundant: impura autem cacochymiæ particeps cum succorum in vasis impurorum redundantia. Pura plethora, suis signis sese proferens quæ Galenus copiose expressit, tuto sectione tollitur, alioqui metus est gravioris mali; in impura cunctantius agendum: parcius vero atque restrictius quo impurior fuerit. Nam Galenus de lassitudine ulcerosa disputans, rem definivit: *videndum*, ait, *an lassitudo cum sanguinis copia sit, an cum crudis humoribus, an per se solus consistat vitiosus humor lassitudinis auctor: nam si est cum sanguinis copia, aut secanda vena, aut aliquid suppar agendum, ut provocanda hæmorrhois, aut sanguinis fluor: quod si vitiosi tantum succi, hique citra sanguinis copiam, purgatio tentanda est: idque pro*

11.

Lib. 1. & 2. de diæt. acut. Loc. annotatus a me præcl. init. l. 1. Epid. meorum quum agitur an sit purgationi præmittenda venæ sect. Gal. l. de com. in aph. 3. l. 1. Gal. c. 4. l. 4. de san. tuend.

(c) Exsangues & lienosos.
(d) Malè coloratorum.
(e) Decolorum, & malè coloratorum.

pro dominatu humoris agendum. Sin crudi humores, mitificatione domabuntur: coctionis autem argumenta ex ſudoribus & urinis petentur: nam vel tenues manent: vel craſſæ meiuntur & manent; vel tenues mejuntur, & tamen poſtea fit ſecretio: vel tenues quum excernantur, turbantur ſtatim, aut longe poſt. Quorum omnium ratio ad unguem tenenda: petendaque *ex quarto de ſanit. tuend.* Ceterum ſi corpus virginis probe erat conſtitutum, ſed aut interno vitio, aut victus errore cacochymia contracta eſt, eouſque tantum demendus ſanguis, dum plenitudinis metus vitetur, deinde impuritati conſulendum: quæ ſi in meſenterio primaque adeo regione, frequentius audentiuſque ad purgandum tete accinges. Ac calida biliosaque plenitudo eſt tuto ſectione venæ minuenda propter eam maxime, quæ inde ſequitur refrigerationem: melancholica parcius: quod verum quidem ſi refrigerationem ſpectes, quæ tanta non requiritur, quanta in ſuperiore bilioſa: ſed ratione aut humoris fæculenti multi calorem obruentis, aut aduſtionis modo generati ſucci melancholici, ut in iis contingit qui olim fuerint εὐανθεῖς καὶ ἐξέρυθροι, id eſt floridi & prærubri ſanguine dominante, temporis autem ſucceſſu corporis prohibita difflatione melancholici redduntur, & cum frontis rigiditate quam Hippocrates apte nomine σκυθρωπότητος ſignificat, plenius largiuſque ſanguinem demimus: quod & faciundum Galenus ſuadet *in ſuis libris de locorum affect. notitia.* Sed inter ceteras in pituitoſa reſtrictiores eſſe oportet: quum enim humor ſit frigidus, ſectione duplicatur frigiditas; hinc difficultas coctionis conſequetur: accedit quod huic maxima ex parte comes ſit virium imbecillitas, quæ evacuationem iſtam diſſuadet: Et quum morbus longus ſit, temporeque egeat ad mitificationem, aut ſectionem venæ differimus, aut eam parce celebramus. Quod autem in copia crudorum humorum vires langueant, manifeſte Galenus explicat, docens illam impedimento eſſe quominus ſanguis mittatur, idque ratione virium. Non tamen quoties a copia gravantur vires, a phlebotomia deſiſtendum: ſed ſi humores ſunt laudabiles qui gravant & pulſus inæqualitatem afferunt, neceſſario ad phlebotomiam eundum; ſi moles ſit & oppreſſio a crudis ſuccis aliud conſilium ineundum. Quamquam infirmitas omnis per ſe non diſſuadet phlebotomiam, ſed ea maxime quæ ab exhauſto eſt; quæ a ſuccorum pondere aut copia nonniſi homonymως: in quo pulſus maxime ſunt obſervandi. Nam ſi inæqualitas eſt ut modo magnus, modo parvus, modo tardus, modo celer, frequens aut rarus, mollis aut durus, videndum an plures majores, frequentiores, duriores, ordinati, an contra: & his obſervatis de virium, non præſentium, ſed potius futurarum, ſtatu divinare conjectarique oportet: atque hic prudentia Medicorum elucet.. Ac de cruditate & ejus ſignis, præſertim quum redundant crudi ſucci, qui turgentes præ copia periculum forte tranſlationis crearent, abunde Galenus *in ſuis comment.* Verba ſunt: *ſic ubi corpus albius pituitoſum humorem arguit: Item videas ceu plumbi colorem, vel miſtionem albi lividique, vel lividum ſolum: ergo hi colores crudos dominari ſuccos ſignificant, qui quum de genere ſint pituitæ, minus tamen humiditatis habent, quam ea quæ publice nominatur pituita: plerumque ei nec lentor ineſt. Sanguis*

Cap. 4.

Quæ plenitudinis ſpecies venæ ſect. minuenda.

Gal. com. in part. 14. lib. 2. prorrh. & c. 7. l. 3. loco aff. Hipp. par. 14. l. 2. prorrh. Cap. 7. l. 3. loco aff.

Cap. 9. l. de ſang. miſſione.

Cap. 4. l. 4. ſanit. tuend.

guis autem velut medius est inter biliosos & hos crudos : illi ex sanguine nimium cocto fiunt, hi ex eo nondum satis cocto : Itaque de pituitæ natura participant. Et quoniam variæ species sunt, prout vel supra vel infra sanguinem receditur, ubi paullum vel citra sanguinem restitum, vel ultra processum est, audacter mittendus sanguis; ubi plus, consideratius agendum, ubi plurimum, in his nullo modo mittendus sanguis. Inspicies quantitatem : ut si bonus sanguis paucus sit, reliquus succus multus a sectione temperandum. Sin bonus multus, succus paucus, audacter secundum. Hinc idem Galenus, *quibus copiosus sanguis & nondum insigniter in alterius humoris naturam versus, audacter detrahendus : contra agendum si jam mutatus est.*

Part. 43 *sect.* 3. *l.* 6. *Epid.* *Admirabilis hic est locus de phlebotomia.*

Atque hic duo quæri possunt observatione digna. Prius, si ubi paucus sanguis bonus, & reliquus succus multus a phlebotomia temperandum, cur in summa extenuatione, & sanguine jam in naturam aliam converso & pici simillimo mulieri sanguinem largus detraxit Galenus? Bis enim peccat contra ea quæ dicta sunt *in libro de sanitate tuenda.* Posterius, an verum illud, mutatio sanguinis in naturam alienam etiam insignis a secanda vena avocat, ut ante dictum est? Contra enim videmus feliciter detrahi sanguinem bis terve dum etiamnum insigniter mutatus sanguis, ut dum cum virore pallet, aut ὠχρὸς (*f*) est, aut viridis, aut lividus, aut puri varii coloris finitimus : Præterea ex sententia Galeni : Is dum interpretatur quid vocet Hippocrates in pleuritide ad coloris mutationem sanguinem detrahere, ait, *si sanguis pituitosior sit qui in toto corpore ægroti sparsus est, ille qui in obsessa a phlegmone parte continetur rubicundior apparebit : Sin rubeat universus sanguis, niger ab affecta parte evacuabitur : Sin lividus est, talis exsistit dum a rubro in nigrum proceditur.* Itaque si commode rubeus pro pituitoso, niger aut lividus pro rubro & florente educitur, quum in aliam naturam mutatio insignis facta sit, cur non ex universo corpore convenienter & lividus, & niger, & viridis tunsa apertaque vena eximetur? Eadem & partis & totius ratio videtur. Sed ne quid animos legentium moretur atque suspendat, utramque quæstionem dirimemus; de priore quidem hoc videtur statuendum. Ubi paucus quidem sanguis bonus, multus vero alius est, vel est crudus, vel vitiosus, vel utriusque naturæ particeps. Si crudus sit vel vitiosus, constat quidem vires hic stare non posse : itaque secundum canones a Galeno propositos *in libro de phlebotomia* in neutro secanda vena est. Tamen hic consideratos esse oportet : nam quum vitiosus sanguis ac velut coinquinatus fiat vel ratione suppressæ solennis evacuationis, vel propter dominatum caloris æstuosi qui κακοήθειαν (*g*) quamdam inducit omniaque inficit, vel ob pravam partis dispositionem, unde κακοπραγία (*h*) & prava hæmatosis in hepate, unde & colorum contra naturam apparitio Galeni opinione, hepate labem quæ minime elui potest, quæque proxime accedit ad lanas arte infectoria intinctas, (ut de cerebro omnium clarissime docet Galenus explicans vim τῆς παρακρούσεως ἀσαφοῦς (*i*) *in Prorrhet.*) item & in

Com. *in par.* 29. *sect.* 3. *l.* 6. *Epid.*

Com. *in par.* 10. *de diæt. acut.* *Quid sit sanguinem detrahere ad mutationem coloris.*

12.

Gal. c. 7. *l.* 5. *de loc. aff.* *Magna vis ipsius* διαθέσεως (*k*) *ad alendum fovendumque morborum semen.*

(*f*) Pallidus.
(*g*) Malignitatem.
(*h*) Mala elaboratio.
(*i*) Desipientiæ obscuræ.
(*k*) Dispositionis.

in pulmonicis vulgo dictis, præsertim qui phthoe laborant, ob peculiare vitium eo malignitatis humores deveniunt, ut labes immedicabilis corpori contrahatur; cum, inquam, omnibus his modis vitiosus maleque moratus fiat sanguis, videndum quid opus facto. In solenni suppressione si contracta labes, vel quæ in marcorem jam corpus conjecerit, Veteres minus sectioni venæ pepercerunt, si alia arte procurari evacuatio solita non posset. Quamquam etiam in suppressione mensium sola malleolorum scarificatione contentus est Galenus, ac si dicat in solennis evacuationis suppressione satis superque esse si naturam invitemus ad cursum solitum repetendum, nec ad evacuationem arte nostra progrediundum. Atque causa paullo superius adducta Galenum invitavit ad celebrem profusamque phlebotomiam in muliere extenuata. Et *in Epidemiis* in affectu quem ἀνακτησιν (*l*) vocat, etiam venam secat ut *in nostris commentariis* scripsimus. Sin autem acer calor sit, ut in iis quos ante ex Hippocrate θερμοκοίλους (*m*) vocavimus, & quibus extimam carnem alvo æstuante esse diximus, satis est temperare sanguinem. Et si quando phlebotomiæ locus est, præparce id faciendum refrigerationis moderationisque ergo. At si in parte totius substantiæ vitium sit corruptionis auctor, alio forte quam ad phlebotomiam recurrendum. Sed dicat quis: quid de crudo sanguine censendum, hic enim sæpe talis fit ob suppressam solennem evacuationem? Præterea quid vitiosus a crudo distinguitur? nam *in libris de sanitate* quum lividi coloris plumbeique causas inquirit, eum a crudis succis originem ducere scribit. Et tamen id genus colores non modo ab iis humoribus qui infra sanguinem sunt (quo genere omnes pituitæ differentiæ continentur) ducuntur, sed ab iis etiam qui supra sanguinem sunt, ut sunt atrabilarii & biliosi. Inter utrosque enim sanguis ambigit ut aperte demonstrat Galenus. Locus itaque postulat ut τ ὠμῶν κ̓ ἀπέπτων (*n*) distinctio afferatur: incoctum, Græcis ἄπεπτον, non omni ex parte coctum, quod & Veteribus Medicis ἄσηπτον dicebatur, ac si dicas, imputrefactum: mos enim fuit Antiquis cocta, putrefacta appellare, & incocta, imputrefacta ut ex Hippocrate demonstrat Galenus *in aphorismis*. Ita enim putrefactionis nomine coctionem indicabant, unde Empedocles, ut Aristoteles & Plutarchus notant, vinum aquam in vite putrefactam esse dicebat, id est, coctam ac mitificatam. Et Plistonicus cibum in ventriculo putrescere dicebat ut ait Celsus. Sed hanc convulsit opinionem de putrefactione Galenus. Ut ad rem redeamus. Quum humores mitificati non sunt ἄπεπτοι (*p*) dicuntur: quum in ventriculo chylus aut in hepate sanguis nondum est satis coctus, ἄπεπτος (*q*) dicitur: sed diversa ratione: omne pituitæ genus ἄπεπτον dicitur, quia infra sanguinem est: & qui morbi inde surgunt, ex incocto humore proveniunt. Tamen ut rerum distinctiones vere assignentur: dicemus τὰ ὠμὰ, id est cruda, τῇ πέψει (*r*) opponi, & τὰ ἄπεπτα τῷ πεπασμῷ

Com. in par. pen. sect. 1. l. 1. prorrhet. 13.

Gal. c. 11. l. de sang. missione.

Cap. 4. l. 4.

Ibidem.

Ut differant ὠμὰ κ̓ ἄπεπτα (o).

Gal. com. in aph. 1. lib. 6.

Hipp. l. de aff.

Plutarch. in nat. quæst.

Arist. c. 5. l. 4. topic. Plutarch. in nat. quæst.

Arist. c. 5. l. 4. topic.

Celsus in proœmio l. 1.

Gal. c. 1. lib. 3. de sympt. caussis.

(*l*) Analepsin, virium resumptionem, anactesin.
(*m*) Ventre calidos.
(*n*) Crudorum & incoctorum.
(*o*) Cruda & incocta.
(*p*) Incocti.
(*q*) Incoctus.
(*r*) Concoctioni.

πασμῷ (*s*) : id eſt quum abſoluta nondum coctio eſt, cruditas exſiſtit coctioni proprie dictæ oppoſita : quum humores mitificati non ſunt, mitificationis exſiſtit vacuitas pepaſmo objecta atque adverſa. Sic bilioſi humores etiam aduſti recoctique dicuntur ἄπεπτοι, crudique, ſumto nomine τοῦ ὠμοῦ (*t*) largius. Hippocrates ait, *attrahuntur a thorace & pulmone bilioſa cruda*, græcè ὠμά : Galenus ἄπεπτα (*u*) proprie vocat, aitque vocari multa ab Hippocrate & Medicis cocta quæ tamen in naturam noſtram non poſſunt faceſſere, minimeque ſunt alibilia : eatenus autem cocta dicuntur, quod vi naturæ evicta, domita, ſuperataque ſint antequam excludantur, ut bilis utraque & ichores, id eſt ſerum mitificationem non facile admittens : quæ omnia a Galeno fuſiſſime *illo in comment.* Et Ariſtoteles idem docuit dum explicat quomodo urinæ & corporis excrementa generalius cocta dicantur. Itaque non abs re diſtinximus crudos humores a vitioſis, & incoctis, ut crudi dicantur infra ſanguinem ſubſiſtentes, vitioſi & incocti, qui vix naturæ gratiam recipiunt. Sic evacuatio ſuppreſſa & crudos & vitioſos humores poteſt inducere : crudos quidem, dum refluxu humoris evacuandi calorem nativum aut minuit aut ſtrangulat, quod in mulieribus quibus menſes non reſpondent videre eſt : nam pingueſcunt & craſſiores redduntur copia crudorum humorum præ caloris paupertate in corpore ſuccreſcentium : item & vitioſos inducit humores, dum qui ſanguis humorve ſupprimitur inficit reliquum corpus atque contaminat. Itaque hic aliter atque aliter ſe gerere oportet. Nam ſi cruditas humorum proprie dicta adſit ob caloris inopiam in coquendo & mitificando incumbere oportet, immo ſi illam ſuppreſſa evacuatio induxerit, initio ut tuta eſt ſectio venæ, ita calore jam obruto ſtrangulatoque cautiores eſſe oportet. Sin vitioſi ſucci ſint ac contaminati, aliqua oneris parte levari poteſt natura ad reliquum evincendum. Nec abs re in muliere extenuata, largius ſanguinem detraxit, ratus e re futurum, ſi detracta peſſimi ſucci magna parte, natura in reliquum ſeſe accingeret : quod Galenum feciſſe intrepide credibile eſt viribus aliqua ex parte firmis : nec enim debilitatis viribus tantam evacuationem molitus fuiſſet is qui tanti vires in phlebotomiæ controverſia facit, ut ab iis fere ſolis indicationem ſecandi deſumat. Quamquam vix ac ne vix quidem fieri poteſt ut vel vitioſis ſuccis redundantibus, vel crudis cum paucitate ſanguinis laudabilis virium aliqua ſit firmitas. Sic facti quam juris controverſia difficilior eſt. Reſtat unum explicandum de mutatione ſanguinis : obſcurum eſt enim quid hac in re ſequendum. Etenim ſi ex Galeni ſuperius adducta opinione ſectio venæ omittenda eſt, quum inſigniter ſanguis mutatus eſt, multis perperam celebratur ſectio in ſanguinis corruptione : tamen felici ſucceſſu id fit. Et quod objectum eſt de pleuritide in qua lividus, vermiculans, nigerque ſanguis detrahitur, aliud eſt peculiaris ſectionis venæ rationem habere, aliud totius corporis : nam

Hipp. par. 44. l. 2. de diæt. acut.

Ariſt. c. 2. l. 4. met.

Credibile eſt in illa muliere potius τῷ συναθροισμῷ (x) peccaviſſe ſanguinem quãvis qualitatem vulgo terrificam acquiſiverat, quam τῇ γενέσει (y). Quod notandum. Nam in hoc conſiſtit diſtinctio, quæ poteſt deſumi ex com. in aph. l. 4.

(*s*) Incocta concoctioni, maturationi.
(*t*) Crudi.
(*u*) Incocta.
(*x*) Coacervatione.
(*y*) Generatione.

nam dum a parte inflammata aut vicina ſanguis deducitur, neceſſe eſt ratione phlegmones primo quoque tempore ſanguinem mutari etiam inſigniter: quod ſi in ea inſignis mutatio totam ſanguinis maſſam attingeret, cautiores eſſe oporteret in phlebotomia. Atque hæc ſufficiant.

An in fœdis coloribus & in cruditate ſi febris jungitur, vena tundenda?

Unum eſt reliquum quod nobis negotium faceſſeret. Si in fœdis coloribus & cruditate plenitudineque ad vires febris jungitur, an ratione febris phlebotomia ſuſcipienda? Nam hoc hodie factitari videmus, ut audito nomine febris ad ſectionem ſtatim accurramus. Immo in crudorum humorum proventu febris quædam analoga commoditatem aliquam afferre videbitur. Etenim juvat humores frigidos mitificando, ut *in Prorrh.* explicat de Apoplexia loquens, frigiditatem humorum temperat eodem auctore, immo coquit, ut *in Epidemiis* exemplo gravedinum cum febribus junctarum explicat. Et quartanarum febrium calor morborum frigidorum vindex eſt, auctore Hippocrate, *Epidem. ſexto.* Itaque in iſta cruditate excitanda potius febris eſſet, nedum quum orta eſt reprimenda. De ea re Galenum audiamus dum de cruditatibus loquitur & plenitudine ad vires: *Crudis humoribus*, ait, *abundantibus antequam ægrotent caute vacuandum: ubi febricitant, nequaquam.* Quod ut intelligatur, repetenda, quæ ſunt prius dicta. *Ubi plenitudo ad vires gravat non ſemper ſanguis trahendus: nam fieri poteſt ut per corpus univerſum humor ſit ſparſus, in quo attendas quantum valeat virtus, quantumque ſit humoris: nam a crudis ſuccis virtus exſoluta in extremum malum per ſectionem venæ incidet, a quo numquam emerget. Quod ſi factum fuerit, aut leve ſequetur periculum, præſertim ſi æſtiva conſtitutione, ſtomacho male habente, febris acceſſerit, aut ſi corpus univerſum molle & humidum ſit. Hi enim facile digeruntur & leipothymiis prehenduntur, etiam ſi mediocris febris accedat.* His & conſentanea *in methodo* ſcribit: *febricitare incipiunt quidam ubi maximam crudorum humorum copiam cum oris ventriculi offenſa, vel ex cruditatibus, vel alia occaſione collegerunt; his & præcordia inflata, & corpus tumet; tum color aliis ad albidius, quam pro naturali habitu, & fere qualis in hydropicis: aliis ad nigrius ac lividius. Omnibus pulſus minores quam pro caloris ratione, præterea obſcuri & inæquales. Nulli talium ſanguis mitti ſine maximo periculo poteſt, quum tamen vacuationem exoptent: immo nec purgationem, nec ſanguinis miſſionem ferre poſſunt, pote quos ex facili ſyncope adoriatur.* Atque ita ex utroque loco patet in ejuſmodi cruditatibus neutri remedio locum dari, atque multo magis ſi febris adſit. An vero febris ipſa per ſe diſſuadet? nequaquam. Sed aliæ conditiones ad hanc adjungi debent: alioqui erronea hæc erunt, quum febrilis calor ex ſe ſectionem venæ, aut ſaltem refrigerium poſtulet. Primum jam conſtat copiam eſſe crudorum ſuccorum a qua vires obruuntur; ſi febris auctario accedat, adhuc magis metuitur viribus: omnes enim norunt a febre & vires labefactari & actiones lædi: maxime vero & cruditas, & febris per ſe lædentes venæ ſectionem dehortantur ſi & æſtiva ſit conſtitutio, & ſi delicatius os ſit ventriculi. Quum itaque Galenus ſupra dixit, *caute vacuandum eſt quum ſucci crudi ſunt antequam quis ægrotet, quum vero febris adeſt, nequaquam*, ita intelligi debet hæc periodus de febre, ut diſcamus a febre indicationem non peti diſſuadendæ ſectionis

Com. in par. 49. l. 2. prorrh.

Com. in apho. l. 4.

Com. in part. 10. ſect. l. 6. Epid.

Gal. c. 10. l. de ſang. miſſ.

Gal. c. 6. l. de ſang. miſſ.

Cap. 3. l. 12. meth.

nis venæ, sed id fieri tantum per accidens, aut si febris dissuadeat, debent quoque alia accedere, nempe si æstiva sit constitutio, & si exquisitius osculum sit alvi ipsius. Tamen hoc addemus ad τέκμαρσιν (z) pertinens & usu probatum: Si quæ succedit febris humorum cruditati a putredine, eaque, ut solet, majorem inducat in humores corruptelam, sitim adaugeat, ἀνορεξίαν (a) majorem pariat, denique ad se curantis consilium revocet, ratione ipsius febris nonnulla tentari per phlebotomiam potest evacuatio.

Hæc omnia plenius a nobis dicta sunt, ut animadvertant ii qui fœdatis virgunculis operam aliquam sunt navaturi, cautos sese hic gerere oportere, ac forte sequendum consilium Galeni quod in crudorum succorum abundantia proponit, maxime vero *in libro de sanguinis missione*, ut nimirum & in frictionibus consistamus, & in unctionibus mediocriter calefacientibus, & potibus crassitudinem humorum incidentibus. Sed ita res sunt temperandæ, ut nec valde calefacientia, nec impense attenuantia usurpemus: nam ab illis febris aut accersitur, aut accersita augetur, indeque major vis facultatibus infertur: ab iis vero periculum majoris obstructionis affertur, & tumultus violenti. Et quod in pituitosorum humorum copia Galenus facit, abstinens a diureticis, & iis quæ sanguinem fundunt ac liquant, id ipsum sequendum est: nam ut præclare docet, *iis quæ coquenda sunt, magna & subita agitatio non quadrat.* Quibus consentanea sunt ea quæ *in aphorismis* dicuntur, quum demonstrat quid sit facere corpus apertum ac perspirabile. *Qui extenuat atque incidit crassos humores, meatusque per quos educi debent humores aperit, recte facit: qui vero hoc negligentes vomitus purgationesque tentant, iis corpora purgantur non sine torminibus, vertigine, malo pulsu, dissolutione atque difficultate.* Itaque mature incidere oportet, meatuum libertatem comparare, & naturæ vim excitare, quod Hippocrates disputans de viribus oxymelitis in affectibus pulmonum explicavit. Et alio loco Galenus loquens de tollenda obstructione putredinis parente, *si*, ait, *auxiliis quæ obstructiones eximunt uti velimus, non vacuata prius redundantia, non modo nil proficiemus, sed majorem reddemus affectum: sin vacuata multitudine ad obstructionem accedimus, medicamentis utemur quæ citra calefactionem expedient.* In quibus Galenus secum maximè dissentit: nam alias in cruditate usum incidentium reformidat, metu majoris mali; alias paullo post usum diatrion pipereon in copia succorum crudorum usurpat. Præterea *in aphorismis* in humorum tenacitate utitur origano, calamo, pulegio, chymo, oxymelle, quæ omnia videbuntur infarcire humores nisi corpus repurgatum fuerit: Et *in methodo*, cavet ne iride, panaceque utamur aliisque detergentibus: Contra *in libris de simplic.* non reformidat in plenitudine ecphratica medicamenta, *quoniam*, ait, *etiam si astringant aliquatenus, non nocent tamen, quando quidem meatus interni sunt patentes.* Et quum vult cocta non cruda medicanda,

Cap. 3. l. 12. & c. 7. l. de sang. missione.

In pituitosorum humorū copia abstinendum a diureticis.

Cap. 4. l. 4. de sanit. tuend. Com. in aph. 9. l. 2.

Hipp. l. 3. acut. c. de oxymel.

Nonnisi vacuata redundantia obstructio putredinis parens tollenda.

Cap 4. l. 4. sanit. tuend. 8. meth.

Cap. 12. l. 5. simpl.

(z) Cognitionem conjecturalem & artificiosam.

(a) Inappetentiam.

canda, hoc intelligi volunt de vacuante non autem de alterante medicamento: proptereaque nil impedire quo minus incidentibus detergentibusque utamur. Sed & major longe difficultas. Corpus plenum ſuccis crudis, cujuſmodi ante finximus fœdatarum virginum corpus, nec purgandum, nec ad phlebotomiam adducendum, ſed ad frictiones & olea chalaſtica: Item ut clarius docet Galenus: *quibus cruditates multæ, tenaceſque ac crudi ſunt ſucci, nec non hypochondria contenta, aut urina ſupra modum calida, maxime ſi qua inflammatio, hi omnes ad purgationem inepti ſunt*: ſic ea corpora præparanda ſunt attenuantibus, incidentibus, frictionibus, chalaſticis, & ut abſolute dicam, εὔροα (b) facienda ſunt; tamen *in methodo* diſertis verbis vetat Galenus ne quis corpus rarefaciat priuſquam purgatum evacuatumque fuerit. Qui locus ſuperius adductus de frictionibus, de uſu oleorum in cruditatibus, de uſu ecphraticorum plane pugnat, nec non iis quæ Hippocrates de elleboriſmo ſcribit: nam hominem elleboro purgandum præhumectari vult cibo, quiete, balneo: at id corpus rarefacere eſt. Quis enim dubitat quin ſi corpori obſtructo conſtipatoque (nam conſtipatio ad ſuperficiem poroſque corporis externos, obſtructio vero ad internum corpus proprie pertinet ex Galeno) præſcribamus τὰ ἀραιωτικὰ ἢ χαλαςικὰ, ἢ ἐκφρατικὰ, ἢ διυρητικὰ, ἢ ὀξύπωρα (c) & alia id genus, & ea quæ detergunt, non aucturus ſit obſtructiones, & in inanes capacitates humores impacturus, niſi accurate prima corporis regio ſit repurgata? Numquid etiamſi exercitationibus frictionibuſque utaris incommoda ſis allaturus? Cur enim impuro plenoque corpore vetant therapeutica præcepta ne frictiones parti uni adhibeantur metu tumoris? Quinetiam ſi pleno impurove corpore exſiſtente exercitatio injungitur & ruptionis vaſorum, & epilepſiæ & apoplexiæ aut tumorum ulcerumque metus adeſt ut *in aphor.* explicat Galenus: Unde a vetere magiſtro dictum: *Si impurus laboret, ulcera erumpent*: Quibus omnibus quis eliciat facile in cruditate humorum, in cacochymia magna formidabilem eſſe uſum & purgationis, & venæſectionis, & medicamentorum aperientium, incidentium, extergentiumque ob eas quæ explicatæ ſunt incommoditates. Tamen ut non omnia ad unguem accipienda ſunt, nocetque plurimum in arte medica exactam nimis methodum ſequi, quod agendorum cognitio valde ſit difficilis, ita in fœdis coloribus, eſt ubi ſecanda vena purgandumque eſt, ubi negotium naturæ tradendum, & eſt ſæpe locus medicamentis aperientibus, detergentibus, rarefacientibuſque, idque pro re nata. Sed auctorum ſæpe in remediorum uſu exquirendo diligens ſedatumque examen eſt, ut nos ad errorem committendum ſimus tardiores.

Com. in aph. 24. l. 1.

Aph. 9. lib. 2.

Aph. 13. lib. 4.

Gal. l. 1. de diff. feb.

Com. in aph. 20. l. 3. par. 34. ſect. 5. l. 6. Epid.

Concluſio præcedentium.

His relictis quæ generalioris ſunt contemplationis, rem inſtitutam perſequamur. In fœdis virginum coloribus & cauſa, & morbus, & partes peculiariter affectæ, deinde & ſymptomata ſive quæ aſſident, ſive quæ demonſtrandi vim habeant, ſive quæ affectionis propria ſint, conſideranda

 veniunt;

(b) Fluxilia.
(c) Rarefactionem inducentia, laxantia, deobſtruentia, diuretica, cito penetrantia.

veniunt; quum sæpe hic neglecto morbo, præsertim quum obscurior est, cujusque causa in contumaci & intestino malo consistit, symptomaton cura nos ad sese trahat. Nam & hic dolores capitis gravissimi exercent, & surarum crurumque molestæ sensiones, ac præ ceteris stomachi dolor, sensus ponderis, inflatio, hypochondriorum contentio, lienis tumores, hypochondriaca symptomata, icterica, splenica, immo & febris epiala, cujus forte hic ratio habenda, quoniam ut ante ex Hippocrate docuimus, in fœdis virginum coloribus, hæc vexat aliquando. Atque quod huc pertinet maxime, quærat quispiam, an in fœdis virginum coloribus ut & in alio quopiam affectu febris quædam peculiaris accedat, quæ morbi aut partis, ut sic dicam, ἰδιοσυγκρασίαν (*d*) sequatur, hoc fortassis inauditum ac insolens est? Siquidem omnes dividunt febres in essentiales ac symptomaticas; ut essentiales dicantur, in quibus non est peculiaris in parte aliqua affectio ut nec obstructio, nec dolor, nec erysipelas, nec inflammatio: quod si ob lateris inflammationem, vel pulmonis vel alicujus partis febricitent, symptomatica febris dicitur, atque hujus cura gerenda non est, quum priore morbo sublato ea facile tollatur, hinc hepatici, lienosi, peripneumonicique qui ita laborant, dicuntur. Et alio in loco, queis sine partis inflammatione qui in venis putrent humores febrem accendunt, ii proprie febricitant, hinc differentiæ, epialos, lipyria, elodes, typhodes, tertianæ, quartanæ, synochi putres & imputres, tritæophyes, hæmitritæus. Hepaticam autem febrem, vel lienosam, vel pulmonicam nemo umquam dixit. Sic in symptomaticis locus nobis peculiariter affectus aut dolens, aut inflammatus considerari debet, ut febris symptoma tantum sit: in essentialibus nil tale. Sed aliquis objiciat, in periodicis febribus peculiaris affectio est partis: nam vel lien vel hepar, vel ventriculus, vel mesenterium in vitio est, in his partibus mala diathesis, obstructio est, & dolor. Si itaque ubi obstructio, aut dolor, aut inflammatio partis alicujus, hinc symptomatica febris nascitur, periodicam omnem febrem symptomaticis febribus attribuere necesse est. Et Galenus statuens discrimen inter febres periodo redeuntes & continuas essentiales, ait ideo periodo redire febres quod in partibus aut excipientibus aut mittentibus dispositio sit aliqua: continuas vero fieri, quod in venis atque arteriis humores æqualiter accendantur. Itaque in periodicis aut lienis aut hepatis obstructio diathesisque erit; proinde nascitura hinc febris non morbi sed symptomatis nomine donanda erit. Quinetiam τριταιοφυὴς (*e*) febris & lipyria e numero censentur essentialium febrium, & tamen lipyria sequitur inflammationem aut ventriculi, aut hepatis aut momentaneæ alicujus partis, sed maxime ventriculi, opinione Aëtii. Nam si inflammatio in pulmone, algida dicitur, si circum hepar, adurens sive formosa: τριταιοφυὴς autem phlogosin partis alicujus internæ sequi videtur opinione Galeni, & quorumdam veterum quos imitatur Galenus: Et tamen utramque febrem tamquam essentialem propriis remediis Medici profligant, ut febrem lipyriam Aëtius

Lib. de superfœt.

An in fœdis coloribus febris accedat peculiaris morbi aut partis ἰδιοσυγκρασίαν sequens.

Com. ad aph. 73. lib. 4. Febres in essentiales, vel symptomaticas dividantur.

Com. in aph. 42. l. 7. 1. ad Glauconem. Sub finem 2. de diff. feb.

Gal. com. ad aph. 66. l. 4. feb. a vehementi obstructione, & ab inflammatione vult esse symptomaticas, quod ad virg. fœdatas valde pertinet.

(*d*) Idiosyncrasiam.

(*e*) Tertianarum naturam referens.

tius loco adducto. Sed dicendum febres symptomaticas inflammationum comites, pote cum illis intereuntium & orientium, essentiales quoque dici posse propter ea symptomata quæ excitant quatenus febres sunt, quibus amovendis Medicus studet. Et id primus observavit Galenus. Quamquam symptomaticæ successu temporis essentiales esse possunt, ut de febre Anaxionis pleuritici constat. Atque hercle magna quæstio esse potest, an non essentiales febres peculiarem affectionem partium aliquarum internarum sequantur? Nunc ad rem propositam. Cur non licebit febrem aliquam lienosam, pulmonicam, capitalem, alvinam (ut quæ ad ventriculum proprie pertinet) mesentericam appellare, ut quæ febres mediæ sint inter symptomaticas proprie dictas, & essentiales? Ut in fœdis coloribus nescio quæ febris species apparet non symptomatica, non essentialis, ut ad se medentis curam trahat, & quam non possis nominare, fit autem ob peculiare vitium aut lienis, aut hepatis, aut alius partis internæ, non tamen symptomatica dicenda est, quum per se symptomatica curanda non sit, & habet aliquam intermissionem, nulla autem symptomatica proprie dicta intermissionis particeps est. Ac veteres quidem practici quum inflammatio est in parte aliqua, febrem continuam symptomaticam appellaverunt, sed quum aliud peculiare vitium est in parte quod febrim quamdam lentam foveat, eam non dubitarunt lienosam, mesentericamque appellare: ut eo nomine nos invitent ad dicandam illi parti operam tollendumque vitium quod morbum tamdiu fovet. Et hæc febris vere essentialis non dicitur: quum febrium essentialium fundamentum in humoribus maxime stabiliatur, qui si fusi sunt per majora vasa, synochos continuasque febres efficiunt, sin per minora ut habitum corporis fere contingant, periodicas. Quamquam de ea re dubitatur.

Aëtius c. 89. tetrabil. 1. serm. 5.

Gal. com. in par. 5. sect. 3. l. 1. Epid.

Gal. l. de diff. mor.

Histor. 8. constitut. l. 3. Ep.

Vide locum præclar. c. 18. l. 1. de Crisib.

Et quærat quis, cur si vitium in liene non quartanæ essentiales, aut erraticæ potius fœdas virgines adoriantur? Quum enim quartanarum ἑστία, id est focus, lien ipse sit, humorque crassus qui in illis etiam redundare solet earum causa & materies sit, consentaneum videtur, ut quartanis erraticisve potius prehendantur. Immo & dispositio partis ad eas febres facit plurimum, quum periodicæ febres ut nec morbi, sine partis alicujus momentaneæ diathesi surgere, ali foverique non soleant, quod a Galeno amplissime demonstratum est *in libris de febribus*. Atque occurrit aliquando locus apud Sylvium quo docet in quartanis febribus cancrosam, ut ita dicam, lienis esse dispositionem quæ eas tamdiu foveat, ut diathesis illa absimilis non sit ei quæ in partibus extimis apparet quas cancer occupat atque deturpat: quæ si vera sunt, cur non fœdatæ virgines quartanis laborant? Sed jam experientia probatum est familiariter illas quartanas experiri: cur ergo & lentas sæpe habent quum lienis ipsius vitium aliquod sit? Quæratur itaque an lien tales febres generet, & quare, quoque nomine donandæ sint. Nullus meo judicio rem hanc tractasse melius accuratiusque videtur quam Fernelius immo nec Galenus ipse quidem. Febris symptomaticæ continens causa in venis majoribus non est, sed in parte quapiam a qua vapor in cor obrepit: vel inflammationem, vel obstructionem contumaxque vitium partis insequitur. Si inflammationem, ea aut

Cur si vitium in liene non quartanæ aut erraticæ feb. potius fœdatas virgines adoriantur.

Gal sub finem l. 2. de diff. feb.

Cap. 8. l. de feb.

remota,

Sympt. febres ut a continuis distinguantur

Symptomatic feb. duplex.

remota, aut propinqua, rursus aut est manifesta, aut occulta. Si manifesta, & sanguinea symptomatica, phlegmonodes sequitur, si biliosa, typhodes. Hoc distinguitur ab essentiali quod symptomatica nullis certis periodis exacuatur, urinæ nullum putredinis signum (nisi ex affecta parte putredo obrepat) exhibeant, item in symptomatica progressu temporis inflammatæ sedis notæ sese proferunt: accedit quod raro diebus criticis solvatur: quæ omnia tamen in controversiam possunt adduci. Alia est symptomatica latentis obstructionis vitiique soboles: nam non oritur ab inflammatione, sed a latente obstructione & putredine quæ visceri contumaciter adhærescit, adeo ut ipsa visceris substantia labefactetur. Si putredo effertur, ad putridas febres accedit, sed omnium putridarum est mitissima, æger nullo gravi symptomate premitur, quod intelliges, ratione ipsius febris. Putredinis notæ elucent in urinis, in pulsu, æger imbecillior in dies fit, non proficit, & quotidie macrescit, atque liquatur: focus sæpe in pulmonibus, in ventriculo, jecore, aut liene, in quibus semimala putredo cumulatur. Alias sensus tumoris est perspicui, alias in substantia vitium latet qui τῆς ὅλης οὐσίας (*f*) morbus dicitur ad διαφθορὰν (*g*) referendus. Idem auctor febrem istam lentam in fœdis virginum coloribus agnoscit, quam serosæ pituitæ putredo levis inducat. Si itaque aut obscura est phlogosis, aut impactus contumaciter visceri humor, aut obstructio contumax ac rebellis, tunc ea symptomatica febris surgit quam explicavimus: sin autem vitium corruptioque in parte est, alia symptomatica longe deterior nascitur: quod in purulentis pulmonibus, renibus, hepateque similiter affecto, aut in distantioribus etiam partibus contingit. Et eam febrem quidam rerum affinitate ac similitudine ducti ad hecticam revocarunt: tamen ab hectica distinguitur. Ac proprie tabificæ febres dicuntur, quibus non solum intemperies calida adsit sed & putredo, non qualis in febribus ab humore putrente natis. Hecticæ autem imputres sunt, nisi forte sint complicatæ, ut Galenus docet. Atque non omittendum videtur quod a Galeno & Hippocrate scribitur huc maxime pertinens, febres nimirum semitertianas (quæ κατ' ἐξοχὴν φρικώδεις (*h*) dicuntur) tabidos prehendere, eosque qui longis morbis impediuntur: & hæ sunt letales maximam partem. Cur autem illæ semitertianæ tabidos occupent non alia ratione evenit quam propter aut contumacem obstructionem, aut latens vitium, ut purulentis contingit. Et in commento Galenus in tabidis & longis morbis nasci solitas febres semitertianas ait non esse necesse ut retineant illam proprietatem qua dicuntur horrificæ, quum sine horrore esse possint: quod mirum est, & a Veterum sententia alienum. Sed de natura & sede τῶν ἡμιτριταίων (*i*) non est dicendum hoc loco, quum nec disputatio huc pertineat, & de iis abunde dictum sit *in lib. definitionum medicarum a nobis conscripto.* Præterea quum Hippocrates ait, *Quintana omnium pessima, nam & ante tabem, & jam tabidis superveniens necando est,* numquid

Quæ a Fernelio dicuntur sunt consentanea iis quæ Gal dicit com. ad aph. 66. l. 4. ubi ait feb. a forti obstructione esse symptom.

Gal. c. 10. & 11. l. 1. de diff. feb. Par. 5. sec. 4. l. 1. Epid.

Abunde natura semitertianæ explicatur in l. Ballonii definit. medicarum superioribus annis in lucem edito.

Hip. par. 9. sect. 3. l. primi Ep.

(*f*) Totius substantiæ.
(*g*) Corruptionem.
(*h*) Per excellentiam horrificæ.
(*i*) Semitertianarum.

quid quintana hæc febris aut collectionem puris in thorace ; aut aliquid tale, aut vitium peculiare parti consequitur? Quod si ita sit, cur non symptomatica? Si symptomatica, falso itaque ante dictum est nullam symptomaticam intermissionis esse participem. Et cur putredo in parte longinquiore, aut in propinqua quidem, sed quæ per venas & arterias non habeat eum consensum cum corde quem & partes in ventre contentæ, in quibus colluvies corporis maxime congeritur, non possit evocare febrem aliquam semiputrem symptomaticam, eamque intermittentem? Sed hæc alius loci sunt: ut autem orationis vela contrahamus, satis jam dictum alias symptomaticis febribus deberi curationem, alias non. Quod tenendum fuit necessario ut quisque intelligat febres lentas symptomaticasque fœdis coloribus adjungi, quas si ideo negligat quod sint symptomaticæ, aberret turpissime, & in miserorum ægrorum perniciem conspiret.

Feb. lent. & sympt. fœdis colorib. adjunguntur.

Part. 18. l. 1. prorrh.

Dicamus ergo paullum discedentes a doctrina Galeni febrem aliquam esse cephalicam, aliam lienosam, ventriculi aliam, hepaticam, aut quum partibus ipsis inusta obstructio, aut impactus mordicus humor, aut corruptio contracta est. Ut ii erroris convincendi sint qui & febrium continuarum & intermittentium, & hecticarum, & marasimodων sedem perpetuo in ventre inferiore constituunt. Contra enim sentiendum, immo, quod notandum est, febrium ardentium focum Hippocrates in capite videtur constituere; & Galenus pulmonis venas. Si in ardente febre aurium sonitus cum caligine, proveniatque in naribus gravitas, mente ex melancholia aberrant: Galenus hunc locum explicat de febre ardente cujus focus est in cerebro propter collectam in eo bilem quæ inflammationem excitat: eaque febris distinguitur ab altera quæ fit non coacervata in cerebro materia, sed in venis inferioribus reside, a qua flatuosa exspiratio suscitatur delirium excitans: nam cujus febris ardentis materia in cerebro mansionem habet, ea continuam habet desipientiam, & symptomata non ita sunt fugacia: atque materia dum ibi ebullit atque effervescit flatulentam naturam acquirit, cujus signa in variis capitis partibus apparent, prout illa in varias cerebri partes repserit, parque hoc vel illud nervorum obsederit: at quæ ardens febris materiam habet in aliis partibus, non habet desipientiam assiduam. Prior febris phrenitidi simillima est ob symptomaton cognationem: sed in phrenitide symptomatica ea est febris quæ adest. Præterea ardens febris primario cerebri affectu contracta fere statim insilit apparetque: Phrenitis non tam cito, sed tempore acquiritur. Ita enim Galenus *phrenitis*, ait, *paullatim accidere solet, non autem quiescere subito atque confertim.* Immo ne in declinatione quidem febris deliria quiescunt, quod aliter contingit in iis febribus quarum deliria sunt symptomata tantum; prout enim mansuescit febris, ita & deliria. Nisi quis forte objiciat duo adversum ea quæ dicuntur: prius quidem quod nota hæc phrenitidis & febris ardentis primario cerebrum impetentis male assignetur, nimirum phrenitin non subito nasci, contra febrem ardentem cephalicam statim adoriri: contra Hippocrates *in Epid.* animadvertit quemdam phreniticum primo die factum, sed hoc ex iis est quæ raro eveniunt. Quamquam ut Galenus *in com.* non ita fuit subita causæ generatio, ut & ipsius

Gal. com. in par. 73. sect. 2. l. 1. Epid.

Sedes feb. continuarum & intermittentium, alia quam in ventre inferiore.

Locus commemorabilis.

Si materia in cerebro fit a massa sanguinis separata, vere fit phrenitis, si autem perfundetur adhuc & nondum pedem fixerit, fit feb. capitalis.

Gal. com. in par. 73. sect. 2. l. 1. Epid.

Gal. c. 4. l. 5. loc. affect. plene item. c. 7. l. 3. ejusdem operis.

Hist. part. 4. sect. 3. l. 3. Ep.

Hip. de diæta. ipſius morbi. Si quidem primus Hippocrates ſcripſit, non de repente morbi hominibus accidunt, ſed paullatim collecti, confertim apparent. Poſterius vero, quod in declinatione febris cum phrenitide conjunctæ deliria non quieſcant: quod alienum videtur. Nam ſi febris ſymptoma eſt phrenitidis (quæ eſt inflammatio in cerebro, materia ipſi cerebro, & ejus meningibus impacta ut Galenus *in Epid.* explicat) & mutuo fere ſeſe conſequuntur, non poteſt ea febris declinare, quin & morbus ipſe deſæviat. Sed id dictum per comparationem. Nam quæ deliria ſunt ardentium febrium ſymptomata, ideoque excitata quod venulas in cerebro membranuliſque ſitas humores tantum præterfluant, non autem impinguantur, ut annotavit docte Galenus, neceſſe eſt in earum declinatione paraphroſynen iſtam quieſcere: Sed quæ delirationes in phrenitide ſunt ejus naturam neceſſario conſequentes & tamquam de eſſentia exſiſtentes, tametſi febris ſymptomatica declinet, non quieſcunt tamen: non quod non remittantur, ſed non tanta tranquillitas adeſt, quanta in febribus eſſentialibus quarum deliria ſymptomata tantum exſiſtunt. Quemadmodum itaque caput febris cujuſdam focus eſſe poteſt, ita & partes reliquæ, ut in fœdis coloribus magni interſit ſcire cujuſmodi febris ſit, ut illius ſedes animo luſtretur, tandemque parti quæ in vitio erit legitima cura adhibeatur.

Phrenitis affectio membranar. aucto. Gal. com. in par. 23 ſect. 2. l. 1. Epid.

Com. in part. 73. ſect. 2. l. 1. Epid.

Sed neſcio quomodo fit ut minima occaſione filum orationis producamus, pluraque quam inſtitutum fuerat, proſequamur: ſed rerum, quæ recens in quæſtionem vocantur, dignitas ad id invitat. Jam promiſſum factum exſolventes fidemque datam liberantes ad rem propius accedamus, in qua docuimus quam difficile ſit privati cujuſdam morbi rationem proſequi, cum ſymptomaton magna ſit confuſio medendi rationem obſcurans. Hoc enim experientia docet in ſuppreſſione alicujus ſolennis evacuationis affectionem miram eſſe feturam, aliarum quippe ex aliis naſcentium: atque pro variis humorum in has aut illas partes motibus, aut inquinamentis variis ob eluviem ſuppreſſæ materiæ, ſymptomaton ſequitur quædam ſeries, ac ſi vere eſſet cujuſdam longioris catenæ continuatio. Accedit ἰδιοσυγκρασία (*l*) & corporum & morborum: nam morbus idem, non eſt in diverſis idem, ut nec alimentum idem in diverſis idem eſt, quum alias medicamenti, alias alimenti, alias utriuſque rationem ſubeat. In quibuſdam virginibus venæ uteri natura anguſtæ ſunt, hepatis vero amplæ ac capaces, aut contra quæ ad hepar attinent anguſtiores ſunt, quæ vero ad uterum patent: & pro iſta varietate idem affectus varias ſortitur proprietates. Et tametſi a Galeno ſit pronuntiatum totum corpus utero ſimile eſſe, fit tamen, ut aliquando uterus aliqua de cauſa frigidus ſit, corpus vero reliquum calidum, & contra. Quæ omnia certis ſignis venanda ſunt priuſquam divinam τέκμαρσιν (*m*), id eſt, cuique pro peculiari natura medendi rationem conſequi poſſis. Atque hæc prælibabit in omni morborum curatione ſi catus & cautus in medendo eſſe velit.

In ſuppreſſione ſolennis alicujus vacuationis mira affectionū fetura eſſe ſolet.

Hip. l. de vet. med. & lib. de alimento.

Com. in apho 62. l. 5.

Aggre-

(*l*) Idioſyncraſia.

(*m*) Cognitionem certis ſignis innitentem.

Aggrediens fœdi in virginibus coloris curationem non memet uni causæ & symptomati addicam; sed varietatem symptomaton intuitus, paullo generalius progrediar. Si ex Hippocratis sententia una prohibita mensium eruptio tot affectionum procreatrix est & conservatrix, in eo fuga illarum consistere videtur, ut naturam in eo tenendo cursu assuefaciamus. Etenim quibus virginibus aut libertate meatuum, aut vi naturæ (nisi accedat sedulus in negotio labor qui consumens siccaneæque vacuationis instar sit) fluxus iste satisfacit, eas color non defœdat: item quæ viro junctæ prius fœdis coloribus erant infectæ nitorem statim recuperant: quod arguit, aut amplexus desiderio, aut angustia vasorum, aut conditionis tædio, aut naturæ infirmitate, aut potius languore uteri, partis natura appetentis, ut ex Platone ante demonstravimus contra Galenum, præsertim si amoribus pellectæ incitatæque fuerint, ista symptomata surgere: Sed unde ista progrediundi difficultas? angustia vasorum ad uterum attinentium, ac præsertim quia natura nondum quippiam tale agere consueverit. Cur non ante istud tempus quippiam simile patiebantur? Nondum sanguis redundabat, sed in alimentum ac incrementum insumebatur. An tamen ideo potest tam sævas adducere affectiones, & virguncularum corpora tamquam effeta, & moribunda efficere? Cur non domatur a natura? Illud ante docuimus, nec repetere alienum, omnem humorem aut qui excerni præstituto tempore solitus est, aut quum nondum fluendi consuetudinem tenuerit, naturæ tamen decreto exire excernique debet, quantuluscumque fluat, quum naturæ oneri sit, tantam molestiam rectrici corporis naturæ afferre, ut brevi κακοήθειαν (*n*) in corpore nactus, œconomiam corporis inficiat atque labefactet: quod & lochia a partu testantur. Mirum enim est sanguinem per novem menses suppressum aut nulla, aut levia admodum mala inferre, unius autem dieculæ aut duarum spatio post editum fetum tantam cladem corpori afferre, ut nisi provideatur, malum arte nulla reparari possit. Quinetiam menstruo circuitu sæpe ad uncias tantum quatuor sanguis erumpit isque rubeus floridus, & recens mactatæ victimæ sanguini similis, ut scribit Hippocrates; & tamen tantula excretio plurimum adjuvat. Quod excernitur paucum, laudabile, an suppressum tantum incommodi adferre poterat? Si hoc verum, cur non potius incredibilis humorum corruptorum eluvies per corpus alias sparsorum, alias in mesenterio scaturientium eas molestias affert? Hic miracula naturæ contemplanda veniunt. Nam quod stato tempore, & menstrua periodo excretio illa sit redux & recidiva, id non quantitati sanguinis, aut malignæ qualitati tribuendum est. Etenim etsi paucus fluat, retinetur tamen cursus, & juvatur natura plurimum, tanto magis, quanto plus fluxerit pro natura ejus quæ menstruum patitur effluvium. Ad malignam qualitatem recurrere absurdius est. Quæ enim aliena qualitas in sanguine rubeo, florido, laudabili? Quæ omnia vim provisionemque naturæ maximam declarant in præstituendo cursu rei alioqui ex sese innocuæ, ut quum opus fuerit, plura excernat per eam viam

Therapia fœdi virg. coloris.

Lib. de superfet.

Lib. de nat. pueri, per unum aut alterum diem lochiorum suppressio cur periculosa, non item menstrui sanguin. 9. mens. spatio ad fetus formationem.

Lib. 1. de morb. mul.

(*n*) Malignitatem.

Lib. de arte par. 2. sect. l. 6. Epid. Com. in aph. 54. l. 7. Hip. l. de superfetatione in virg. menses erumpere debentes τὰ ὡραῖα (p) nomine satis accommodato vocat. Materia quantula sit quæ excerni debet si supprimatur a natura amplius non regitur eique vim infert. Nullam habet vim maleficam sanguis menstruus nisi is diu suppressus sit. Refluxus sanguinis viam foras affectantis & restitant. fœd. colorũ causa.

viam quam semel instituerit. Quam prudentiam Hippocrates demonstrat passim, præsertim quum ait naturam τὰς ἐφόδους invenisse, id est vias, inclinationes, impetus ad hæc aut illa faciunda. Et *in aphor.* Galenus ait, *natura materiei* τὰς ὁδοὺς (*o*) *invenit si valida sit, quum per ossa abscessus faciat.* Itaque fit ut ea materia, quantula sit, quæ excerni debet, si supprimatur vis naturæ inferatur: cum enim instituit materiem aliquam foras pellere, si id nequeat, hujus curam non habet, hanc non regit amplius, quo fit ut illa superflua existens, nec amplius recta gubernataque naturæ molestiam infligat. Atque hinc scire licet materiam menstruam per se quidem vitio carere, sed quum primum substitit, prius quidem quantitate peccans qualitate mala afficitur, unde mira novorum affectuum in muliebri corpore soboles, a qua asserit una eruptio, ut capite de suppressione mensium plenius apparebit. Et quum Plinius ac plerique alii vim maleficam menstruo sanguini tribuerunt, toto cælo aberrarunt, nescientes, ab uno sanguine menstruo tam maleficam vim manare non posse, nisi is diu suppressus sit. Sed ea de re hoc loco nihil sumus explicaturi, quamquam multa habemus quæ in medium adducamus.

Hoc itaque jam constet refluxum sanguinis viam foras affectantis, sed propter assignatas prius causas restitantis, fœdorum colorum causam esse; quæ curatio? At pleræque, dices, virgunculæ decolores fiunt, quum nondum menstruæ purgationis tempus instet. Verum quidem hoc, sed de eo quod fit ut plurimum nobis sermo est. Nam eæ maxime fœdo colore inficiuntur quæ jam in propinquo sunt ut menstruæ fiant, atque eæ potissimum quæ domi septæ tenentur liberalibus custodiis, quum & impudentes proci, quorum adulatoria oratione deliniuntur, repudiantur, & eas parentes ut adultas virgines caste tuentur, & ab amatorum impetu prohibent. Quamquam non omnes fiunt decolores, sed quædam fiunt ἐξέρυθροι, id est saturato colore rubeoque præditæ, ob refluxum sanguinis a partibus inferis ad partes superiores: & a Græcis εὔχροια (*q*) dicitur, maleque & καταχρηστικῶς (*r*) usurpatur, quum in bonis ducenda non sit. Nam in purulentis & peripneumonicis istam εὔχροιαν (*s*) Hippocrates observat; an ea laudanda? nequaquam: *In Prorrhetico* autem quum vituperat istam coloris suavitatem quæ vulgo placet, adjungit vocem σκυθρωπὸν (*t*), ut bonitas coloris cum rigiditate quæ Græcis σκυθρωπότης (*u*) dicitur, in malis ponenda sit: quum corpus ita affectum proxime ad melancholicam naturam accedat. Sed de nomine τῆς εὐχροίας (*x*) plenius in nostris definitionibus medicis. Decoloratio cutisque defœdatio, nec non rubor faciei ab una mensium eruptione potest contingere. Quibus enim virginibus partes sunt robustiores & calore nativo præditæ majore qui non facile copia sanguinis,

Hipp. in Coacis & in par. 60. l. 2. progn.

Vide l. definit. med. Ballon. in nomine εὐχροίας.

(*o*) Vias.
(*p*) Tempestiva.
(*q*) Bonus color.
(*r*) Abusivè.
(*s*) Bonam colorationem.
(*t*) Tristioris faciei.
(*u*) Aspectus tristioris faciei.
(*x*) Bonæ colorationis.

nis ſtranguletur, in iis coloris bonitas vituperanda tamen viſitur, & plenitudinis ad vaſa metus adeſt maximus. Sin partium infirmitas ſit, caloris paupertas, præſertimque ſi ſervitutis jugo ſub matribus addictæ vivant, iis recurſu ſanguinis calor opprimitur, partes inficiuntur, & plenitudinis ad vires metus adeſt: immo cachexia, hydrops, & atrophia, & lienis tumores aliis oboriuntur. Quum iſta coloris ſuavitas eſt, ſuffuſa rubore facies, a ſuppreſſis menſibus multo minus afficiuntur, quam quibus cutis maculatur. Immo & multas jam pubertatis annos egreſſas, immo & nuptas vidimus quæ numquam menſtruæ fuerant, incolumes ſatis vixiſſe: In ſolis quippe uteri venis prohibitio evacuationis conſiſtit, quibus quum conſultum fuerit, eruptionis ſpes eſt major. Has ſectio venæ in malleolo juvat, uſus apozematon aperientium, uni utero reſerando, operam ſuam addicentium: frictiones crurum. Sed antequam ad ſectionem venæ in malleolo accedamus, ſequendum eſt Galeni conſilium de ſecanda vena gibberi ad plethoram minuendam. Nullus vero eſt qui ſic affectis navare operam non poſſit. Sed in iis quibus defœdata cutis, cautio major eſt adhibenda. Nam ſi certis colligas argumentis menſtruæ tempus purgationis ingruere, & ob inanem naturæ conatum ſupprimi ſanguinem, & ad ſuperiora vergere, qui tandem & partes a quibus recurrerit, & eas in qua influxerit vitiaturus eſt & oppreſſurus, nil debet impedire quominus ad ea recurras remedia quibus incitandis menſibus ſumus uſuri: communis enim eſt ea curatio. Ac Hippocrates hanc maxime cauſam videtur inveniſſe, niſi quis & uteri furorem, & ἐρωτικὰ in cauſa eſſe putet: ſed uteri furor ſeſe facile prodit nec tam diuturnis ſymptomatis eget ad ſui explicationem: Ἐρωτικὰ (y) autem morbum potius animi ab impotentia natum, quam corporis affectum ſignificant.

Lib. de ſang. miſſ.

Secanda vena gibberi ad plethoram minuendam antequam aperiatur vena malleoli.

Brevem itaque methodon aperiamus qua quis fœdis coloribus a ſuppreſſione natis opem ferre poſſit, plura in capite de ſuppreſſione menſium explicaturus. Quum menſtruæ purgationis tempus inſtat, ita de virginibus ſollicitos eſſe oportet ut & præcautione, & diæta, & vitæ inſtituti mutatione impendentes caſus arceamus. Si enim ut ante demonſtratum eſt, eo præſertim tempore ea urgent ſymptomata a variis affectionibus intus reconditis orta, & varie eluceſcentia, prout partium obſeſſarum varietas eſt: primum ſtudium Medici ſit in provocandis menſibus, aut conſulendo ne qua ſumantur quæ ſanguinis fluxitatem prohibeant, venaſque obſtruant per quas curſus ſanguinis debet incitari. At non in omnibus idem eſt tempus quo menſtruæ purgationis occaſio inſtat: Etenim pleræque circa annum duodecimum menſtruæ eſſe poſſunt: aliæ anno ætatis decimo quarto: a neotericis obſervatæ ſunt quæ nono ætatis anno peperint: ſic annis id deſcribere alienum eſt. Sed quum mammæ pruriunt, vocem aſperiorem edunt; quum ubera prominent, pecten, lumbi & caput dolent, & bilis aut pituitæ vomitus adeſt, purgationem menſtruam inſtare credibile eſt: atque tunc ſi cetera conſenſerint levibus etiam remediis adjutæ virgines, menſtruæ eſſe poſſunt. Inter eas autem aliis laudabilis

Non in omnibus virg. idē tempus quo menſtruæ purgationis occaſio inſtat.

Silvius l. de menſ. mulier.

Inſtantis lunaris purgationis ſigna.

Lib. de morbis mulier.

(y) Amatoria.

bilis excernitur, & ſecundum ſententiam Hippocratis recens mactati animalis ſanguini aſſimilis. Obſervant autem quidam ex Neotericis menſtrua alba virginibus adeſſe poſſe ſi crudus ſanguis fuerit, eaque parvis adhuc & admodum puellis provenire contendunt, maxime ſi cibo utantur humidiore & crudiore: illaque ſi diutius fluant, puellas ipſas extenuare aſſeverant. At iſta menſtrua alba cum eo affectu confundere qui ῥοῦς γυναικεῖος (z) dicitur, a ratione alienum eſt: quum hic affectus, ut poſt dicetur, aliam longe cauſam agnoſcat. Sed talis albicans excretio ſolet ob cacochymiam, ut pro rubore albedo ſupponatur: at ῥῷ γυναικείῳ etiam præſenti comes eſſe ſolet menſtrua purgatio. Quorum explicatio alius eſt inſtituti.

Alba menſtrua.

Quicumque legitimam fœdorum colorum curationem inſtituere volet, ei multa conſideranda erunt, ut non tam in unius affectus curam incumbat, quam multa ſymptomata inſpiciat, quorum quodque Medici conſilium ad ſeſe convertet: nec enim tam ſymptomatis, quam morbi rationem præ ſe ferunt. Et ne a trita via medendi deflectamus, primum hunc affectum perſequemur, quatenus ſplenicum quid habet. Videas enim maximam virginum fœdis coloribus laborantium partem quippiam in ſiniſtro hypochondrio dolitans habere, fœdum anhelitum, dentes luridos alias, alias autem hæmodia laborare: quod melancholicis proprium eſſe veteres animadverterunt. Præterea multis adeo alvus adſtricta eſt, ut nonniſi vi ſolvatur: alias liquidior, alias aquoſa, alias ſeroſa reddens, alias chyloſa & putria per ἀναδόσεως (a) impedimentum: borborygmos aliquando ſentiunt & in ventre murmura; colicis doloribus alias exercentur. Porro quum ex ſententia Galeni viſcus hoc maxime indurari ſoleat ſanguine facile in iſto viſcere concluſo, qui exitum liberum quum non habeat facile duritiem afferat, indeque tumorem, mirum ne ſit ſi de ea potiſſimum parte virgines queruntur: & quæ patiuntur aliquid ſplenicum reſipiant: ſive enim congeſtio fiat, ſive refluxus ab imis ad ſuperas partes, ſive affluxus a ſuperis in inferas ſplen talia incommoda perſentiſcit: hinc imbecillitas, hinc durities. Quod a nobis dicitur ne temere affingamus ſemper ſplenis tumorem aliquem eſſe, quoties quis de ſiniſtro hypochondrio queritur: quod factitant Eraſiſtratei quidam noſtra ætate Medici, qui quum de dolore in alterutro hypochondrio audiunt, male admodum comminiſcuntur duritiem contractam. Ac Eraſiſtratus omnem morbum hepatis aut ſplenis ad tumorem aut ulcus referebat: cujus opinio in Galeni libris exploſa jam eſt. Itaque ſi infirmitas in liene contracta eſt, propter quam nequeat legitime hepar repurgare, aut, ſi durities eſt, aliud ineatur conſilium: item & aliud quum febris adeſt, aliud quum eadem abeſt. Ideo Galenus legitimæ lieni medendi rationis ſumma attingens capita, primum ſi incidere, tenuare, referreque conſilium eſt, ita temperatos nos eſſe vult ut iis utamur quæ vim tenuandi citra manifeſtam qualitatem habent, ne vehementius ſuccus calefactus incraſſetur obturetque magis. Quoniam

Quæ conſideranda ſunt antequam ad curationem fœd. col. ſeſe accingat Medicus.

Curatio fœd. col. ut ſplenicum quid habet.

Cap. 2. l. 9. ſecundum locos.

Gal. c. 1. l. 6. loc. aff.

Sub finem l. 3. de nat. facult.

(z) Fluor muliebris. (a) Diſtributionis.

Quoniam vero pars ſpongioſa eſt lien, cujus attrahendi facultas (quam tamen unam eſſe oportet ut coloris ſuavitas concilietur, heparque defæcetur) facile hebeſcit ac molleſcit, ita nativi temperamenti ratio gerenda eſt, ut quidquid moliamur, robur concilietur: alioqui humore nigro non profecto color malus fœduſque corpori inuritur. Et hæc primum videnda ſunt. In fœdis coloribus difficultas eſt anhelitus ob diaphragmatis oppreſſionem vel a tumore lienis, vel a flatibus qui facile in iis partibus ſurgunt ac concluduntur: gravitatis ſenſus ex copia materiæ, vel obtuſo partis ipſius ſenſu, niſi forte ad membranas dolor pertineat & inflammatio: ut de renis & hepatis doloribus præclare demonſtravit Galenus: Sitis, aut propter corrupti humoris copiam affluxumque, aut propter aliquam phlogoſeos ſpeciem in partibus pyloro propinquis, quod in melancholicis hypochondriacis ex Dioclis ſententia obſervat Galenus: & hæc poſterior ſitis cauſa animadvertenda eſt: de qua re paullo poſt forte diſſeremus. Pedum quoque inflatio & ventris aliquando eſſe ſolet propter ſeroſorum humorum per genus venoſum diffluentium proventum, maxime vero id fit quum lienis vitio hydrops eſt in propinquo, aut quum corpus lienis eſt ἀνάῤῥοπον (*b*): tum enim partes ſuperiores calidiores eſſe veriſimile eſt: ſin ſit κατάῤῥοπον (*c*), id eſt ad partes inferiores inclinet, manibus & nare refrigeratis, pedes calefieri conſentaneum eſt, ut Hippocrates *in Epidemiis* ſcribit. Unde nos audemus aſſerere quibuſdam in ſplenicis obſervaſſe tantum in pedibus calorem ut magnas moleſtias afferret. Nec lienem audire oportet κατάῤῥοπον, ut a ſuo naturali ſitu diſceſſerit, ſed aut quia tumores ſunt circum lienem, qui ut in hanc aut illam partem inclinant potius, ita aut in partibus ſuperioribus, aut in inferioribus magis ſigna apparent: aut quia lien laborans deponit ſua excrementa in imum ventrem, aut partem quæ ſitum habere ſuperiorem videatur: itaque prout aut ſuperiores aut inferiores partes decubitus humorum aut collectio magis reſpicit, ita aut caloris aut frigoris ſignificatio aut hic aut illic exſiſtit. Quæ omnia aphoriſmi veritate nituntur, *ubi ſudor, ibi morbus*: *ubi calor aut frigus, ibi morbus*: quod non tantum de circumſcriptione ipſius partis audiendum eſt, ſed & de iis quæ ſitu & vaſorum communione cum illa parte conſentiunt. Sic *in libris de articulis* ſcribit aut manus brachiaque, aut pedes gracileſcere, prout gibberi occaſio, id eſt tuberculum conſtiterit, aut in ſuperiore ſpinæ parte, aut inferiore. Itaque quum virginibus decoloribus partes ſuperæ aut inferæ caloris frigoriſve notas habent, ita de morbi inclinatione judicandum eſt. Et quum lien declivis dicitur, morbus dicitur κατάῤῥοπος: Et *in com.* Galeni in particulam unde hæc deſumuntur male legitur νοσήμασι κατάῤῥοποις, pro νοσήματι καταῤῥόπῳ (*d*): quamquam utrumque tolerabile: ſed prior lectio arridet magis. In iiſdem autem, præſertim ſi tumor eſt opprimens diaphragma, dolor ad jugulum uſque ſiniſtrum tendit diaphragmatis ipſius ſympathia, quæ

Cauſæ ſympt. fœd. col.

Com. in aph. 5. l. 6. cap. 7. l. 3. loc. aff.

Quid ſit corpus lienis eſſe ἀνάῤῥοπον aut κατάῤῥοπον.

Part. 39. ſect. 2. l. 6. Epid. 14.

Aph. 39. & 40. l. 4.

Par. 9. 10. 11. 12. l. 3. de articul.

(*b*) Surſum vergens.

(*c*) Deorſum vergens.

(*d*) Morbis deorſum vergentibus pro morbo deorſum vergente.

quæ tunicæ coſtas ſuccingenti communicatur : diſtenſio quoque magnorum fit vaſorum , & membranæ ipſius: quod & in pleuritide percipi ſolet : alia enim in parte inflammatio conſiſtit : & tamen de claviculæ dolore queruntur. Sed hæc omnia Galenus fuſiſſime explicavit. Omitto fœtoris ipſius oris in virgine decolore cauſas , & pudendorum turgeſcentiæ nec non cutis ſqualoris : quorum explicatio fuſior longe eſſet. Si febris ægras virgines detineat cujus occaſione & humores corrumpuntur magis , ut diſfletur calor qui in corpore ſqualente & minimum perſpirabili continetur , non erit alienum venam reſerare : idque partito , ſi iterare conſilium eſſe debeat , nec unam evacuationem paullo largiorem ſuſtineat : aliis placet venam , quæ inter minimum digitum & medium decurrit , aperire , ut minor virium jactura fiat : nonnullis veterinariorum morem ſequentibus videtur legitima aut apertio , aut ſcarificatio venarum quæ ad lienis regionem ſitæ ſunt , hæc autem topica potius ſunt. Sed antequam id fit , corpus repurgare oportet , non valide quidem , ſed leniter , ut hic admitti non debeat Hippocratis ſententia qui melancholicos per inferiora purgat ἁδροτέρως (e). Si enim melancholicis morbis vehementiora debentur medicamenta , cur *in curatione ad Glauconem* lenius mitiuſque cum febribus quartanis agit Galenus quum experientia perſpectum ſit ex ſimplice quartana duplicem triplicemque naſci niſi ſummiſſius egeris ? Cancros autem ſi duriuſculis acriuſculiſque medicamentis vexaveris , ferociunt , inſultantque magis & medendo ægreſcunt. Uterque autem affectus in melancholicorum morborum cenſu numeratur. Et laborantes hypochondriaca obſervavimus uſu validiorum deterius longe habuiſſe : contra vero medicationes blandiores facile tuliſſe. Quinetiam de muliere quartanam patiente conſtat , quæ quum liberata eſſet a morbo , quoties animi potius quam neceſſitatis gratia decoctum folliculorum hauſiſſet , ſepulta febris ſuſcitabatur , pejuſque ſolito habebat. Et tamen placet Hippocrati durius agendum eſſe cum melancholicis. Et quæ abſtruſa ſunt , firma contumaciaque ea magnam vim quæ demoliatur expoſcunt , id eſt & multo tempore , & ſæpius & per fortiora medicamenta negotium tranſigendum eſt , ut explicat Galenus *in aphoriſmis*. Si quid ſit ejuſmodi , humor eſt melancholicus , & præſertim atra bilis , cujus contumacia blandiorum vires eludit : unde vulgo melancholicis peplium & elleborum ex uſu eſſe celebratur. Et ne quid hic , ut nec in aliis melancholicis morbis peccetur , ita cum diſtinctione rem definire oportet. Quidam dicunt melancholicis morbis , ſi purgatione egeant , validiorum remediorum uſum convenire : volunt autem conditionem iſtam (ſi purgatione egeant) addi ut excludantur quartanæ febres quibuſcum mitius agi debet , negant enim illas purgatione egere , ſed potius mitificatione quadam ac temperatione. Sic dicemus alias in melancholicis morbis utendum eſſe medicamentis levioribus , alias validioribus , alias nullis , aut leviſſimis. Levioribus autem uteris initio morborum melancholicorum : cocta enim medicanda ſunt : nec Aphoriſmus quo cenſet melancholicos ἁδροτέρως agitandos eſſe quicquam ei detrahit quo

Cap. 7. l. 2. loc. aff. & c. 5. 15.

Melancholici blande purgandi & cur?

Lib. 1. ad Glauc.

Guido de Cauliaco Hiſtoria.

Splenicos negat purgandos.

Hipp. 2. de morb. immo ne lac quidem dat. Com. in aph. 30. l. 4. Deciſio quæſt. de purgat. melanch. juxta aph. 9. l. 4. 16.

(e) Validè & fortius.

quo mitificationem coctionemque expectat, nisi materia turgeat. Et ne putes in morbis melancholicis frustra expectari mitificationem quamdam, eorum festinationem temeritatemque imitatus qui atræ bilis nomine aut melancholici humoris, statim ad confectionem hamech, aut pilulas e lapide lazuli aut cyaneo confugiunt, consulendus est Hippocrates: hic enim *in aphoris.* scribit, *morbis quibuslibet incipientibus*, *si atra bilis supra vel infra exiverit*, *letale*, satis docet excretionem bilis atræ perniciosam esse nisi sit mitificata: non potest autem mitificari nisi cum tempore. Et *in com.* Galenus de excretione atræ bilis, ut & omnis humoris, si initio morborum fiat, loquens hoc axioma conficit, quum natura a causis morborum opprimitur, estque humorum cruditas, non potis est quippiam salutariter excerni. Hinc disces initio morborum melancholicorum lenioribus locum dari medicamentis. At quum materia jam aliqua ex parte mitificari cœpit, libertas meatuum est, locus valentioribus esto, quoniam humores tenaces, crassi, viscosique leniorum vim facile effugiunt. Et illud ἀδροτέρως per comparationem audiendum est. Quum enim paullo ante gracilium & biliosorum purgationis inclinationes adumbrasset, quæ faciles sunt, melancholicorum purgationem instituit, eo nomine & humorem pituitosum & melancholicum intelligens: nam ob crassitudinem analogia est inter utrumque magna. Vel illud ἀδροτέρως audies, multum & sæpe, ut si semel validiuscule exagitare non licet, frequentia & purgandi assiduitate compensetur. Et hæc via tutior est. Quamquam, ut ante dictum est, de purgatione contumacis materiei Galenus loquens tria requirit, ut multo tempore, ut sæpius, ut per validiora fiat purgatio. Porro incidunt ea tempora, ut in melancholicis morbis purgationes officiant plurimum, præsertim quum in mala partium diathesi potius, quam in copia materiæ morbus consistit: tunc enim a medicatione temperandum est. Ac in virginibus utrumque considerandum: nam aliquando nescio quæ diathesis & prava impressio in partibus spectanda est, aliquando humorum copia; fit enim aliquando ut & alvo sint satis libera, & humorum superfluorum nulla sit significatio, quum tamen gravissime laborent; hic purgare, movere, agitare nefas est. Itaque si lienis male affecti signa adsunt; si alvus adstrictior, de ea solvenda cogitandum est: fere fit autem ut splenici alvum adstrictiorem habeant, maxime vero, ut ex Galeno patet, si lien ipse, aut vasa ad eum attinentia, cujusmodi est vena quæ a porta in lienem porrigitur, aut quæ a liene in ventriculum tendit, sint inflammata, aut obstructa, aut angustiora reddantur & conniveant. At primum hoc medicamentulo corpus repurgabis.

Aph.2.lib.4.

Aph.16. lib.4.

Adverbii ἀδροτέρως explicatio. 17.

Cap. 13. l. de sanit. tuend. 18.

Catharticum.

℞. *Radicis petroselini*, *fœniculi*, *brusci*, *ana*, *dr. iij*: *macerentur in vino albo*: *corticis tamarisci*, *dr. ij*: *scolopendrii*, *ceterach*, *ana*, *man. j*: *absinthii sub finem positi*, *pug. ß*: *fiet decoctio cum folliculorum sennæ justa dosi pro ratione ætatis & corporis*: *in colatura infunde rhei*, *dr. jß*: *cinnamomi*, *scr. j*: *expressioni adde catholici duplicati*, *dr. vj*: *syrupi capillorum veneris*, *unc. j*: *fiat potus.*

Tria animadvertere oportet, initio quidem morbi non probari usum sennæ orientalis, quod crassorum humorum proliciendorum vim habeat:

Tria observatione digna

Initio curationis fœd. col. at id initio facere non juvat: itaque contra quam fiat, differri debet ejus usus. Atque existimo magna ex parte fœdatas virgines ut incuratas relinqui, quod temere nullaque methodo morbi curatio suscipiatur: at hic maxime methodicos esse oportet. Secundo, in iis omnibus quæ propinabuntur, aromaton debet esse paullo crebrior usus, tum quod naturam roborent, spiritus illustrent ac recreent, ventriculo robur addant, cujus hic maxime cura geri debet, quod ad orificium ventriculi dolorem sentiant, sæpe nauseant, vomituriant, immo & eis quodammodo cor fatuum ventriculusque laxus & dissolutus esse videatur. Tertio non valde probantur ea quæ majore leniendi facultate pollent ut sunt cassia & catholicon; hæc enim ac præsertim cassia, suo virore ventriculum subvertunt ac molliunt: tamen loco aliorum medicamentorum, potest cassia exhiberi sumpto aut jusculo aut decocto sequenti. Quod ne cui mirum videatur, audemus asserere multis & leipothymias, & torsiones alvi usu cassiæ excitatas, immo & quasdam stomachi subversiones; flatuosum enim quid habet, & virosum, quod ventriculo molestum est. Immo doctissimus Rondeletius observavit quasdam affectiones catalepticas contigisse usu cassiæ & eorum quæ illam recipiunt, quoniam caput facile fumis replet, & ventriculum subvertit: Hippocrates *in libris acutorum* scripsit, quum quis medicamentum bibit, ptisanam protinus sorbendam dato: Galenus id fieri ait ut detergat, deorsum trahat medicamentum quod viis adhæreat, & qualitatem medicamenti temperet & permutet: sed illo loco de vehementioribus agit. Quamquam de omni medicamentorum genere audisse videatur Galenus, ut qui omnis medicamenti naturam corporibus nostris adversam & deleteriam esse asseveret: sed id plus minusve: Cassia autem potius suo lentore & virore molesta est.

Rondeletius in annotat. in c. de somno profundo.

Par. 12. l. 2. acut.

Bolus.

℞. *Cassiæ fistulæ, unc. j: cinnamomi, scr. ß: fiat bolus: capiat vel ex vino albo vel ex jusculo vel decocto sequenti.*

℞. *Absinthii pontici loti, pug. ß: seminis citrii, cardui, ana, dr. j: florum rorismarini, violarum, ana, pug. ß: rasuræ eboris, dr. v. fiat decoctio addendo cinnamomi, scr. j: in colatura dissolve syrupi capillorum veneris, unc. j: fiat dosis aromatizanda pauco pulvere caryophyllorum, aut pulvere ireos, aut electuarii alicujus, ut de geminis, aromatici rosati; hauriat post sumtum jusculum.*

In curatione fœd. col. hiera maxime laudatur, eaque potissimũ quæ Gal. auctorẽ habet, non quæ Nicolaũ.

Inter cetera autem laudatur pulvis hieræ, & confectio ejus: nisi forte febris impediverit. Si symptomatica, non impediet: sin essentialis, major causa dubitandi esse debet. Confectio autem suspecta magis esse debet, si dolores capitis adsunt, recipit enim multa aromata: omnia autem pæne gravitatem capiti afferunt, omnia enim calida sunt: calida autem id efficiunt quod sua natura calor superiora petat, ut ait Galenus: in hieram autem injiciuntur cinnamomon, xylobalsamum, asarum, crocus, & spica nardina. Quamquam etiam in morbis capitis aromata usurpantur, quod & cerebrum roborent, & sua tenuitate medicamenta ad caput conducant. Ex hieris autem ea laudatur quæ Galenum auctorem habet, non quæ Nicolaum, hic enim injecit colocynthidem, turbith, agaricum, quorum nullum in suam hieram Galenus contulit. Quæ Nicolai est, majores

Com. in aph. 28. l. 5.

res vires habet, quæ Galeni minores, & præterquam quod aliqua ex parte affectibus capitis, renum juncturarumque prosit, ea proprie ventriculo dicat operam, roborando si aloe lauta fuerit, purgando, si illota, & obstructiones infarctusque tollit: idque sine valido motu facit, nam aloe non superat hepar, si credere est Galeno: Et Mesuæo aloes magna vis purgandi & attrahendi crassa haud exsistit. Quæ a nobis eo consilio dicuntur, ut aloes usum non reformides, licet hepar sit calidius. Quum itaque hieræ picræ usus incidet, ita vel boli, vel potiones parabuntur.

Rondel. c. de cap. dolore a bile. 7. Meth. l. 8. de compos. med. local. Gal. l. 8. secundũ locos. Mesu. c. de aloe.

Pilulæ.

♃. *Rhei electi dr. ij: pulveris hieræ ex aloe non lauta, dr. iij: pilularum aloephanginarum, dr. jß: pilularum sine quibus, dr. j: spicæ nardi & ligni aloes, ana, dr. ß: cum aqua alkekengi, vel melissæ vel calendulæ infusionis granorum sex zingiberis, fiet massa pilularum ad usum.*

Melius est si circa quartam matutinam tantum sumantur. Aloëphanginarum, quæ & aromaticæ dicuntur a Mesuæo, usus est commodus, quod roborando ventriculum adversus impuram ejus colluviem faciant.

Vel has pilulas in modum pilularum mastichinarum a Conciliatore concinnatarum ita formabis.

♃. *Mastiches, dr. j: aloes succotrinæ, dr. ij: agarici, scr. ij: excipe succo arthemisiæ, vel halicacabi, vel succo absinthii, vel in aquis, & utatur ut supra.*

Vel si purgare magis consilium est:

♃. *Foliorum sennæ mundatorum, in vino albo lotorum, dr. iij: polypodii querni contusi cum semine anisi, dr. iij: glycyrrhizæ, dr. ij: cassuthæ, pug. j: fiat decoctio lento igne, dum redeat ad consistentiam: ad usum qui dicetur.*

♃. *Mastiches, dr. ij: aloes lucidæ, dr. iij: rhei, dr. ij: agarici trochiscati, dr. jß: pulveris pleris archontici Nicolai Præpositi, aromatici rosati Gabrielis, ana, scr. ß: foliorum sennæ mundatorum, pulveris ceterach, ana, dr. j: excipiantur omnia decocto superiore.*

In omnibus istis pilulis locus erit rasuræ eboris, & cornu cervino.

Sin autem solidiora aversentur medicamenta, aut quod delicatiore ventriculo, his potionibus erit utendum.

Carthartică.

♃. *Radicum aperientium, polypodii, ana, unc. ß: calendulæ, lupulorum, ana, man. ß: absinthii, bipinellæ, tormentillæ, ana, pug. ß: seminis cassuthæ, dr. j: florum genistæ, violarum, rorismarini, ana, pug. ß: radicis gentianæ, dr. j: foliorum sennæ, dr. ij: fiat decoctio ad dosin, in qua maceretur agaricus trochiscatus cum tribus caryophyllis aut spica nardi, rhei barbari, dr. jß; expressioni adde pulveris hieræ, dr. j: vel scr. iv: vel confectionis ejus, dr. ij. syrupi rosarum pallidarum, unc. j. fiat potus.*

Syrupus rosarum pallidarum in usum venire non debet, nisi constet proventum esse seri quod ἰχῶρα Græci vocant, quod ut plurimum cutim defœdat, & vix gratiam naturæ recipit.

Decoctum polypodii, aut scolopendrii, aut capillarium omnium, aut ceterach ex usu est maxime: item usus benedictæ laxativæ cum syrupo rosarum laxativo: in grandioribus quarum serosis humoribus corpus specie ipsa appareat plenum. Laudatur hic pulvis.

Apozemata.

♃. *Pulveris Ceterach, & radicis gentianæ ana, scr. iv: pulveris corticis cappa-*

Minorè quantitate dabitur pulvis gentianæ ob ingratum ſaporem.

capparidis, *dr. j*: *raſuræ eboris*, *cornu cervi*, *margaritarum electarum*, *ana*, *dr. v*: *cinnamomi*, *ſcr. j*: *pulveris trochiſcorum de capparibus*, *Meſuæ*, *&* *lætificantis Galeni*, *ana*, *dr. ß*: *cum ſaccharo bugloſſato fiat pulvis*, *utendus ex vino albo*, *vel aqua alkekengi*, *vel caſſuthæ*, *aut decocto earumdem herbarum pauco cinnamomo addito* : cicerum quoque rubrorum, radicis petroſelini & ſimilium decoctum plurimum conferet.

Item ♃. *Radicum graminis*, *ruſci*, *aſparagi & fœniculi in vino albo maceratarum*, *ana*, *unc. ij*: *foliorum betonicæ*, *ſcrophulariæ*, *filipendulæ*, *piloſellæ*, *ana*, *man. j*: *radicis ireos & ariſtolochiæ*, *ana*, *unc. j. chamædryos*, *chamæpityos*, *ana*, *man. j*: *ſeminum halicacabi*, *& milii ſolis*, *ana*, *dr. ij*: *ſeminis aniſi*, *unc. ß*: *quatuor ſeminum frigidorum majorum*, *ana*, *dr. ß*: *florum ſtœchados & roſarum*, *ana*, *pug. j*: *macerentur per noctem & diem in libr. iv vini albi & aquæ*; *adde mellis libr. ß. aromatizetur cinnamomo* : *capiat unc. iv. quotidie mane.*

Inter cetera in antiquis obſtructionibus in uſum expetetur radix enulæ campanæ in taleolas ſectæ, & in vino albo maceratæ : miraculo creditur fœdos virginum colores tollere; omiſimus autem præ ceteris juvare frequentem uſum enematon. Quoniam enim malum contumax eſt, & nonniſi temporis ſucceſſu remediis cedit, tum ut ne in malam conſuetudinem corpus adducamus, ventriculum lædamus de cujus dolore querulæ ſunt virgines, tum ut ne nimium ſimus ægris moleſti, hypoclyſmatis locus erit : atque id maxime fiet, quod in vitiis lienis & hypochondriorum eorum uſus ſit peropportunus.

Clyſteres.

♃. *Hydromelitis bene cocti*, *unc. ix*, *in quibus diſſolve confectionis hieræ*, *& catholici*, *ana*, *dr. iij*: *ſacchari rubri & mellis violati*, *ana*, *unc. j*: *olei violacei*, *aut chamæmelini*, *aut anethini*, *ſi flatus adſint*, *dr. ij*: *aut butyri recentis*, *unc. ij.*

Butyrum addetur ſi alvus adſtricta ſit admodum ob cauma, id eſt, æſtum in hypochondriis contentorum : nam olea inflammantur facile ſi alvus calidior fuerit. Præterea in eo ſæpe graviter peccatur quod inteſtinis admodum cacochymis oleum ſæpe infunditur, hoc enim malum eſt. Galenus multis demonſtrat & acria ſalſuginoſaque aliquando demorſis ab humorum acrimonia inteſtinis conferre, & dulcia ut oleum acrimoniam inducere. Priora quidem, dum adimunt humores qui ſua qualitate moleſtiam inferrent : butyrum autem & oleum & omne genus τῶν ἐπικεραστικῶν (*f*), dum ſuam εὐήθειαν (*g*) facile deponunt & alienam naturam facile induunt, ſi in ventrem cacochymum inducuntur, converſa immutataque in alienam naturam cacochymiam ex eventu augent : quæ annotari debent ne quid ea in re peccetur. Clyſmata quoque conferent ex ſuccis betæ & mercurialis, vel ita comparabuntur.

Cap. 12. l. 2. de ſimp. med. fac.

Oleoſa maxime inflammantur & cacochymiam augent ex eventu.

♃. *Polypodii contuſi*, *unc. j*: *ſeminis fœniculi*, *dr. iij*: *brancæ urſinæ*, *violarum*, *ſcolopendrii*, *ceterach*, *ana*, *man. j*: *mercurialis*, *man. j. ſeminis rutæ*, *ammeos*, *ana*, *dr. ij*: *ficus & pruna*, *ana*, *num. iv*: *fiet decoctio vel in aqua*,

(*f*) Demulcentium, temperantium. (*g*) Benignitatem.

aqua, vel sero lactis præsertim æstate, vel in hydromelle: dissolve confectionem hieræ, confectionem baccarum lauri, vel confectionem hamech si grandiores sunt, & duriusculæ, item succum betæ expressum & mercurialis.

Si provocare menses consilium est, artemisiam, tanacetum, galeopsin & alia id genus incoques. Denique sive sit icterus, sive lienis vitium, sive obstructio viscerum ac mesaræi, sive hypochondriacum quid, ista remedia eam fidem ac operam quam diximus, sunt præstatura.

Apozematum materia.

Apozematon vero & syruporum solennium, in quibus ea locum habitura sunt quæ partium imbecillitati consulunt, usus erit frequens. Incoquentur maxime buglossum utrumque, bipinella, solsequium, intybi & seridis genus omne, filipendula, capillares herbæ, anchusa, fœniculum, gentiana, aristolochia, radices omnes aperientes in aceto albo aut vino albo maceratæ, securidaca, chamæpitys, chamædrys, rosmarinus, serpillum, hypericum, marrubium, nepetha, asarum, petroselinum macedonicum, amara omnia, rasura eboris, cornu cervi, vermes terreni, costus dulcis; apozemata ex his vel julepi conficientur, vel succenturiabuntur, aquæ rubiæ tinctorum, cuscutæ, fumariæ, capillorum veneris, lupuli, acetosellæ, scolopendrii, raphani, apii, fœniculi, lappæ rubeæ, levistici, eryngiorum, rusci, asparagi, & sic progrediendum ut a levioribus incipiatur. Quæ vero vehementiora sunt, ut diagrydium & elleborus, tametsi nonnullorum consilio in ictericis affectionibus usurpantur, nobis non valde placent. Vomitiones conferent ex intervallis, ideo a veteribus olim in diuturnis affectibus probabantur. Agaricus & senna & polypodium & cassutha & alia, quæ crassos lentosque humores educere possunt, conferent: immo si serosorum humorum suspicio sit aliqua, poterit concinnari electuarium ex rheo & pulvere diacarthami: vel dimidia tabella scr. iij. diacarthami cum syrupo rosarum solutivo apprime conferet, vel,

Cap. 4. l. 5. de usu partium.

℞. Rhabarbari pulverisati, dr. v: pulveris diacarthami nondum in tabellas consumpti, dr. j: cinnamomi, scr. j: pulveris aromatici rosati, vel pleris archontici, scr. ß: pulveris triasantali, gr. viij: cum saccharo in aqua scolopendrii, vel decoctionis angelicæ & scolopendrii, infusionis dr. ij foliorum sennæ mundatorum dissoluto, fiat electuarium per tabellas ponderis unc. ß: capiat jejuna mane vel ex vino albo odorifero, vel ex jusculo, vel per se.

In curat. fœd. col. maxime habenda ratio ventriculi.

Hip. sub finē lib. de prisc. medic.

Maxime vero hic ratio haberi debet ventriculi, cujus distributio sæpe impeditur, & coctio labefactatur, imminuitur, immo & corruptio fit chyli: quo fit ut virgines decolores de ventriculi dolore sæpe conquerantur: id autem tum ventriculo ipsi tribuitur, tum errori externo in ordine & assumptis. Sed ut ventriculi ratio ineatur, tum assumtis, tum adhibitis ei consulendum est. Quum autem vel intemperies sit eaque aut calida aut frigida, aut sicca, aut inæqualis (eoque deterior) aut humorum excrementosorum cumulus, sive per propriam affectionem ventriculi, sive ob venarum lactium obstructionem, unde decoctio alimenti prohibetur, quod in hypochondriacis usu venit, sive ob refluxum humorum aliunde, quod ventriculo maxime convenit ob capacitatem, sed etiam facile depellit, nisi adhæsus fiat ut prudenter Hippocrates animadvertit, cauti erit Medici hæc discernere. Magni enim interest scire an actio ventri-

Cap. 3. l. 1. de loc. aff.

Cap. 4. l. 1. loc. aff.
Vid. c. 3. l. 1. loc. aff.
Aliud est incoctum, aliud crudum: incoctum ab externo vitio alimenti pendere potest, cruditas autem ab impedita læsaque actione partis.
4. sanitat. tuend. c. 4.

culi læsa sit aut per propriam ejus affectionem, aut ex eventu tantum, siquidem ut Galenus exactiore quadam regula & examine, quod facile vocat ζήτησιν διαλεκτικωτέραν (*h*), expendit, aliud est ventriculum per se propriamque affectionem laborare, aliud per proventum excrementorum, aliud per alimenti qualitatem: quod exemplis illustrat, ut ne quis accuset ventriculum quum ipse integer & incolumis sit: ut ideo ignavus non dicetur, quod uvarum acinos non putrefaciat, ut verbo vetusto utar, conficiat aut corrumpat. Unde quidam ex veteribus (quod tamen valde non placet Galeno) distinctionis ergo dixerunt aliud esse ἠπεπτῆσθαι, aliud μὴ πεπέφθαι (*i*). In fœdis coloribus maxima ex parte ventriculo sua est prima vernaculaque integritas, nec ægrotat, sed afficitur aut collectione aut affluxu colluviei humorum, aut consensu lienis, unde successu temporis non bene suum officium facit. Si itaque pituitosi aut alii id genus humores in alvo collecti fuerint, conferet vomitus jejuno stomacho Galeni consilio. Tamen *eodem in loco lib.* 4. *sanitatis conservandæ* contra Philotimum & Praxagoram magnos vomitus assertores negat vomitui locum esse quum ventriculus ita scatet colluvie humorum: in quo sui dissimilis est, & dissentit ab iis quæ dicta sunt de colicis & nephriticis *in lib. Epid.* immo laudat Veteres qui bis mense vomitiones provocabant. Sed duabus de causis vomitum non consulit: tametsi ventriculus offarctus esse videatur. Priore quidem si in aliis venis a ventriculo longe dissitis acres humores contineantur: quod ex ulcerosa quadam lassitudine & observatione tum excrementorum corporis, tum coloris ejusdem colliges: quo tempore si vomitus incitatur, metus magnæ agitationis raptusque humorum in partes nobiles, interea dum per os evocare eos frustra conaris. Posterior vero ratio est quod vomitus quidem confert si materia in alvo ipsa continetur, non autem si in habitu corporis: nam auctore Galeno sola ea vomitu secundum naturam excluduntur, quæ in alvo ipsa includuntur: quum nihil eorum quæ in intestinis aut fluitant aut inhærescunt per vomitum exigi excludique possit. Nisi forte quis objiciat id quod ab Hippocrate scriptum est, si quem diuturnus alvi fluor infestat, is vomitu sponte nato & superveniente liberatur. Si enim verum hoc est, non est verisimile diuturnæ diarrhœæ causam in solo ventriculo esse, sed in intestinis aut partibus a ventriculo remotis contineri par est, eamque vomitu exclusam, solutionis caussam esse. Sic non ea sola excludentur quæ in ventriculo aut fluctuant aut adhærent. Tamen verum est id quod prius explicatum est. Si itaque suspicetur colluviem humorum esse in ventriculo, eam vomitu excludat Medicus. Si contumacior sit, ea quæ ciendi vomitus facultate pollent usurpentur: vel exhibeatur pulvis hieræ: vel præparetur materia ad vomitum eo modo.

Com. in par. 16. sect. 1. l. 6. Epid.
Gal. c. 4. l. 5. de usu part.
Vomitus an conferat.
Com. in aph. 12. lib. 4.
Hipp. aph. 15. lib. 6.
19.

℞. *Menthæ, origani, malabathri seu folii indici, & majoranæ, ana, man. j: schoenanthi, unc. j: florum chamæmeli, melissæ stœchadis & salviæ, ana, pug. j: fiat*

(*h*) Perquisitionem dialecticam. (*i*) Incoctum esse, aliud non concoqui.

fiat decoctio in aqua & vino: fiat fotus cum ſpongiis: nil adſtringens hic adjecimus, quia materiæ præparandæ & excitandæ naturæ ventriculi ſtudemus.

Nos autem hoc aſſerimus maxime profuturos nos ſi in curam ipſius ventriculi incubuerimus, ſive humores coquere ſtudium ſit, ſive vim ventriculi ignavam excitare, ſive calorem augere, mitificare, reſerareque conſilium ſit: caveaturque ne augeatur intemperies calida, ſi de ea ſuſpicio ſit.

℞. *Betonicæ, ſampſuchi, abſinthii, menthæ, ana, man. j: ſiſymbrii ſeu balſamitæ ſeu menthæ aquaticæ, pug. j: galangæ, maceris, caryophyllorum, ana, dr. j: agallochi, ſeu ligni aloes, dr. j: cytini ſeu floris mali punici, pug. ß: cyperi, unc. ß: roſarum, pug. ß: behen albi, behen rubri, ana, dr. jß: fiat decoctio in æquis partibus aquæ & vini rubri aut albi pro fotu ſtomachi.*

℞. *Furfuris, man. j: milii conquaſſati, pug. ij: ſalis, dr. j: frigantur in ſartagine: perfumetur ſacculus vino aqua roſacea diluto & effuſo in laterem candentem.*

Conferrent itaque & myrtus tum baccis tum folio, roſa, coriandri ſemen corroborando ventriculo: Ad frigidos crudoſque ichores calidorum uſu providebis ut maſtiches, croci, ambræ, galangæ, maceris, agallochi, caryophyllorum. Maxime vero ſacculus minutim tranſſutus ventriculo applicitus conferre videatur.

℞. *Roſarum rubrarum, cytinorum, menthæ, abſinthii, ſampſuchi arefactorum & contritorum, ana, dr. iij: ſpicæ nardi, galangæ, nucis moſchatæ, caryophyllorum, ana, dr. ij: maceris, dr. j: croci, ſcr. j. conferantur omnia in ſcutum.*

Repurgato ventriculo blandis iſtis pilulis, fotus, ſcuta applicare magis conveniet.

℞. *Maſſæ pilularum aloëphanginarum, aſſaiereth. ana, dr. j: pilularum ſine quibus, ſcr. ij: agarici, & rhei electi ſucco violarum irrorati, deinde ſiccati & pulveriſati, ana, dr. j: ambræ griſeæ, & ligni aloës, ana, gran. iv. cum aqua menthæ vel ſucco meliſſæ infuſionis ſcrup. j: cinnamomi, fiat maſſa pilularum utenda ad dr. j: vel,*

℞. *Abſinthii, menthæ, ana, pug. ß: ſeminis aniſi, fœniculi, ana, dr. j: trageæ communis, dr. ß: origani, pug. ß: fiat decoctio pro doſi, in qua infunde rheum, & cinnamomi aut nucis moſchatæ, ſcr. j: diſſolve pulveris hieræ, dr. jß: ſyrupi capillorum veneris vel ſacchari candi, ana, quantum ſatis.*

Hic potus valet ad eluendas ſordes quæ parietibus ventriculi adhærent: & quæ ſæpe colicam ſtomachicam & ſupinationem ſtomachi efficiunt, præſertim quum in flatulentam naturam converſæ fuerint, unde magna acerbitas doloris: nec exiſtimo repurgandum eſſe ventriculum niſi prius materia præparetur fotu: nec enim verendum ut fotu ante purgationem uſurpato fiat attractio in ventriculum. Si enim ſpongiæ imbutæ decocto conveniente ventriculo applicentur, tuto commodeque id fiet. Præterea videndum ne liquidius ſit medicamentum ſi e ventriculo quippiam educendum ſit, ſed moram trahere oportet. Tertio vereri oportet ne tormina excitentur: ideo folliculorum tutus non eſt uſus, nec caſſiæ, nec catholiconis, nec trypherarum, quoniam flatuoſum quid habent, & diſſolvunt vim

Sunt qui medentes ventriculo aſſumendis aut electuariis aut conditis adjunt myrrham: hanc damnat Silvius quod noſtra myrrha ſit κακοστόμαχος (k).

(k) Stomacho inimica.

vim ventriculi ſuo virore. Denique imbecillius medicamentum non ſit, alioqui dolores excitabuntur ſi humor cieatur & non foras exigatur.

Tabellæ hæ magnas habent opportunitates ad roborandum ventriculum.

Tabellæ. ℞. *Pulveris electuarii aromatici roſati majoris, diatrion ſantalon, ana, ſcr. j: pulveris electuarii diacubebarum & diacurcumæ, ana, ſcr. ß: pleris archontici, & ambræ, ana, gr. iv: rhei electi pulveriſati cum momento cinnamomi, dr. ij: ſacchari diſſoluti in aqua hyſſopi vel cardui vel abſinthii, quantum ſatis, ut fiant tabellæ utendæ cum vino aromatite. Poteſt addi dr. ß, vel ſcr. j pulvis diatrion pipereon.*

Nos hic commendamus plurimum electuarium diacurcumæ quod peculiarem dicet operam cachecticis, obſtructione hepatis & lienis laborantibus, fœdiſque coloribus: & recentiores eam διὰ κρόκου (*l*), vel διὰ ἐρυθροδάνε (*m*) vocaverunt: quod Meſuæo curcuma ſit crocum, Arabibus erythrodanum. Si electuarium dialaccæ in officinis pararetur, eaſdem cum ſuperioribus vires haberet: laccæ nomine accipientes quoddam gummi quo tinctores utuntur ad colorem baphicum kermeſinum. Valent & hæ pilulæ.

Pilulæ. ℞. *Aloës lotæ, pulv. gentianæ, & ariſtolochiæ, ana, ſcr. j: croci & myrrhæ, ana, dr. j: mithridatii, unc. j: ſyrupi quantum de abſinthio ſatis eſt, formetur maſſa pilularum*: in purgantibus medicamentis addetur oxymel ſcilliticum ad incidendam materiam.

℞. *Oxymellis ſimplicis & ſcillitici, ana, unc. jß: ſyrupi de hyſſopo & de mentha, ana, unc. j: miſce cum decocto acori, paſſularum, glycyrrhizæ, cinnamomi, in tres doſes: ſuperaddatur tabella una electuarii aromatici roſati, vel diarrhodon abbatis.*

Puellis poculum hoc confert plurimum.

Potus. ℞. *Agarici trochiſcati, dr. j: infunde in aqua hyſſopi & vino albo cum roſarum rubrarum, ſcr. j: paſſetur per manicam Hippocratis cum cinnamomo, adde ſyrupi de cichoreo cum rheo, unc. j: fiat potus*: maxime vero in uſum veniet, ſi de vermibus, quod fere fit, ſuſpicio ſit aliqua.

Valet mane cochlear unum aquæ vitæ, vel vini aromatitis, vel abſinthitis cum ſaccharo roſaceo, vel canellatum, radix acori condita, nux condita, zinziber conditum, aniſum & coriandrum vel conſerva enulæ campanæ vel eryngiorum & florum perſici.

Si ventriculus humidior fuerit, valet pulvis ex ambra citrina, pulvere maſtiches & ireos cum pulvere roſarum ſiccarum; dabitur autem cum vino granatorum; ſi frigiditas jungatur, addentur aromata.

Scutum. ℞. *Pulveris ſpicæ nardi, macis, galangæ, caryophyllorum, ana, dr. j: olei maſtichini, & roſati, ana, unc. j: miſce & ſuper cineres calidos macera biduo: deinde exprimatur, expreſſumque regionem ventriculi illinito. Superponatur ſcutum ex confortativo Galeni.*

Pulvis. ℞. *Cerati ſtomachici Galeni, unc. ß: ſpicæ nardi, macis, galangæ, caryophyllorum, ana, dr. ij: baccarum juniperi, unc. ß: florum roſarum & roriſmarini,*

(*l*) Ex croco. (*m*) Ex erythrodano.

marini, *ana*, *dr. j*: *fiat pulvis*, *miſceatur cum cerato*: optimum remedium in dolore ventriculi & partium propinquarum.

Emplaſtrum.

℞. *Pulveris roſarum & abſinthii*, *ana*, *unc.* ß: *pulveris maſtiches*, *unc. j*: *caryophyllorum*, *dr. j*: *excipiantur ſapa*, *& coquantur ad ſpiſſitudinem*: *inſtar emplaſtri ventriculo applicetur.*

Quoniam autem ſæpe cruditatibus ſcatet ventriculus, partim proprio ipſius vitio, partim catarrhi in eum deſcenſu, ut Hippocrates docet, enumerans incommoda quæ conſequuntur ob deſtillationem a capite in partes ſubjectas, ſi quid tale contingat, hoc ſyrupo commode occurretur.

Hipp. l. de gland. & Gal. apertiſſime com. in illum aph. l. 6. quibus cerebrum & nares humidiores &c.

Syrupus.

℞. *Ramentorum ligni ſancti*, *unc. j*: *polypodii*, *unc. j*: *corticis ſambuci*, *cyperi*, *acori*, *ana*, *dr. iij*: *betonicæ*, *meliſſophylli*, *morſus*, *ſcabioſæ*, *pentaphylli*, *tormentillæ*, *ana*, *dr. j*: *menthæ*, *coſti dulcis*, *ana*, *pug. j*: *cytini*, *dr. ij*: *ſeminis rutæ*, *ſeſeleos*, *baccarum juniperi & ſeminis pœoniæ*, *ana*, *dr. j*: *galangæ*, *dr. j*: *ſeminis cartami*, *unc.* ß: *paſſularum*, *unc. j*: *florum roriſmarini*, *pug. j*: *lavendulæ*, *pug.* ß: *foliorum ſennæ*, *unc. ij*: *cinnamomi & nucis moſchatæ*, *ana*, *dr. j*ß: *cum oxymelle ſcillitico & ſaccharo fiat ſyrupus coctus perfecte*: *adde expreſſionem unc. j. rhei*: *vel unc. ij. rhei macerabuntur in ſucco mercurialis & menthæ cum nuce moſchata & cinnamomo.*

Scutum.

℞. *Cerati ſtomachici Galeni*, *maſtiches*, *ana*, *unc. j*: *abſinthii*, *menthæ*, *ana*, *dr. ij*: *coralliorum rubrorum*, *galangæ*, *ana*, *ſcr. j*: *fiat ſcutum pro ſtomacho.*

Pulvis.

℞. *Coriandri præparati*, *unc.* ß: *roſarum rubrarum*, *dr. j*ß: *raſuræ eboris*, *cornu cervi*, *fragmentorum ſmaragdi*, *ana*, *ſcr. j*: *ambræ griſeæ*, *gr. iv*: *cinnamomi*, *ſcr. j*: *aniſi conditi*, *dr. ij*: *ſpodii*, *dr.* ß: *pulveris electuarii diambræ*, *de gemmis*, *& pleris archontici*, *ana*, *gr. vj*: *cum ſaccharo fiat pulvis.*

Hipp. 1. de diæt. acut.

Aſtringendũ in affectibus ventricul. ſed nimia aſtrictio parit ſiccitatem: quẽadmodum & humectatio diſſolutionem.

Hollerius in praxi.

Hepat. & ventr. virtus ſervanda licet ſit aliqua ἀντένδειξις (o).

Gal. c. 15. l. 13. meth.

Gal. l. 11. meth.

Hæ cautiones ſunt adhibendæ in uſu remediorum uni ventriculi ſaluti conſulentium, ne imperitorum more ſuſque deque omnia habeamus, temerario auſu ſæpe venantes auram popularem & ut ſic dicam ἀμεθόδως (n) infinitam remediorum ſilvam proponentes. Incidunt enim in errorem veterum Gnidiorum, quos Hippocrates ſuggillat, qui cum apparatu medicamentorum nomina pronuntiantes ſeſe Medicos profitebantur; hoc monitum volumus quoniam in affectibus ventriculi curandis graviter peccatur, & tamen magni intereſt ſi quid peccetur: Primum quocumque te convertas, & quidquid agas, ſemper ventriculi robori conſulendum eſt, ſi enim diſſolvatur, clades maxima eſt: omnibus itaque remediis aſtringentia roborantiaque convenient: & nullus affectus eſt in quo non ſit intendendum robori ventriculi, tametſi ipſa affectio contrariam indicationem inſinuet. Quidam tamen objiciunt ſingultum, qui quum affectus ventriculi proprius ſit, ab aſtringentibus eſt temperandum: quod audiendum eſt ſi ſingultus a materia frigida ſit, nam impingeretur magis adſtringentium uſu. Galenus paſſim duas partes recenſet quarum virtus ſervanda ſit, tametſi ἀντένδειξις aliqua ſit, hepar & ventriculum. Pote ſi utramque partem vel alteram inflammatio obleſerit, affectus quidem relaxantia poſtulat ad tol-

 lendum

(n) Sine methodo; temerè. (o) Contraindicatio.

lendum ichorem, sed pars adstringentia ad conservationem sui postulat: hinc Attalum medicum ridet qui Theageni inflammationem hepatis patienti sola χαλαστικὰ (p) adhiberet: ita enim interiit: sed id plenius alio loco *in methodo medendi* demonstravit. Hoc autem ita intelligendum, quoniam in aliarum partium inflammationibus initio quidem adstringentia & repellentia usurpamus, sed hepati & ventriculo inflammatis omni tempore usu adstringentium providemus. Nisi quis duo objiciat, prius quidem omne adstringens esse frigidum: at frigus inimicum ventriculo, ut paullo post dicetur: unde dissidium obortum inter Græcos & Arabes, hi actu etiam frigida non sunt veriti hepati & ventriculo calefactis adhibere, illi vero contra senserunt: quod Galenus *in methodo medendi* docet. Posterius autem si objicit quod a Galeno scriptum est *libro* 13. *methodi*: *novimus*, ait, *dulcibus jecur ac lienem intumescere*; *supersunt in cibis ptisana*, *in pharmacis oxymeli aqua mixtum. Nam quæ adstringunt*, *omnia*, *dum bilis meatus os obstruunt*, *bilem supprimunt*, *atque inde jecoris phlegmonis sunt incommoda*, *maxime quæ in cavis consistunt*: pugnant hæc cum iis quæ dicta sunt. De priore dicam. Non est necesse omnia adstringentia esse frigida, quamquam Galenus dicat omne exquisite adstringens frigidum se perpetuo comperisse: tamen est ubi quædam calida adstrictionis vim habeant, quum tamen ratione terrenæ partis frigida esse videantur. Unde contra Metrodoron misy & chalcanthum objicit, quæ quum calida sint, maxima tamen adstringendi facultate polleant. Ad posteriorem objectionem ex sententia Galeni, ut evertatur propositio ea qua diximus perpetuo & jecur & ventriculum & roboratione & adstrictione opus habere, dicemus Galenum illo loco maxime de cavæ partis jecoris inflammatione loqui, in qua revera ob inflammationem mesaræi, minus tutus adstringentium usus: secundo de cibis mentio potissimum injicitur: nemo dubitat in cavæ partis inflammatione adstringentes cibos & crassos officere. Tertio loquitur de adstringentibus non mixtis. Sed quum simæ hepatis inflammantur, tutius usurpantur adstringentia quod longo anfractu eorum vis pertundatur. Quod autem paullo ante dictum est de usu frigidi; revera quæ actu sunt frigida lædunt ventriculum, est enim membranosa substantia: accedit quod actionis officina sit, eoque servandus est calor coctionis auctor, in quo erraruut Arabes frigida actu usurpantes si quando corrigenda esset calida intemperies, debuerunt potius ad id quod scribit Hippocrates advertere; merito thorax & ventriculus a frigida superatus moleste fert, & mortem minatur quia maxime desuetus est: nisi quis objiciat experientiam quotidianam. Videmus enim ventriculum tantopere frigidæ usu delectari, immo & aquæ potores etiamnum bene coquere, quum multum cibi sumant, secundum illud Hippocratis, *aqua vorax*, *vigilia vorax*. Quæ & Hippocrates loco paullo ante citato explicavit obscurius, *plurimum abest ab eo ut patiatur ventriculus*, *propinquissima autem sunt inter se egere & pati. Merito igitur frigidæ potu delectatur*. Quod nos ita explicamus, frigidum qui-

Actu frigida vent. nocent.

Gal. c. 12. l. 13. meth. Cap. 14.

Gal. c. 7. l. 4. de simp.

Gal. c. 33. lib. 1. de simpl.

20.

Hip. l. de liquidor. usu.

Hip. 6. Epid.

(p) Laxantia.

quidem alvo ipsi ac thoraci inimicum est bellumque indicit, quamvis tamen ab usu frigidæ magnam capiat oblectationem. Sed aliud est ventriculo adhiberi frigidum propter indigentiam & usum, aliud excluso usu adhiberi idque immodice. Si propter indigentiam, patitur quodammodo dum indiget, sed dum fruitur delectatur, dum passionis ob desiderium ortæ occasio tollitur: tunc enim non offenditur nisi magno excessu: ac proprie non dicitur πάθεον (q). Itaque quum ventriculus humidi ac frigidi est indigus, proprie dicitur egere, pati autem improprie: Si offenditur usu nimio, non dicitur simpliciter πάθεον, sed κρατεῖσθαι, id est vinci ac superari. De ventriculo unum moneri debet, quod plurimum usu caloris sicci offendatur, nisi suspicio sit colluviei multæque humiditatis: sed frequenti usu dissolvitur arentiorque fit. Itaque errant qui pannis plurimum ac sæpe ad ignem appositis ventriculum fovent: nam augent intemperiem hepatis, & ventriculum fovent, arefaciuntque: ac hic usu tepidi caloris delectatur: de quo calore dictum ab Hippocrate *in aphorismis* quod sit φίλον καὶ κρίνον (r): ita enim vernaculus calor ejus conservatur. Quamquam si quis eo paullo plus utatur dissolvit, laxat, & ἐκθήλυνσιν (s) adfert ut idem Hippocrates scribit: quod autem calor acer, aridus squalidusque obsit ventriculo, satis inde patet quod febricantium biliosorumque ventriculus oblangueat inappetensque fiat: id quod Galenus pluribus locis explicavit. De ventriculo præterea unum hoc notari debet quoad usum oleorum quibus foris ejus regio illinitur: oleorum arte chymica extractorum, tutus usus non est: nam ob ἐμπύρευμα (t) contractum facile læderent. Quinetiam illud sciendum in imbecillitate stomachi, subversione, (quam Græci ἀνατροπὴν vocant) crebro vomitu aliisque consimilibus affectibus remedia non anticæ tantum parti admoveri debere, sed & posticæ: quod ratione anatomica & exemplo obstetricum docet doctissimus Langius. *Hæ*, ait, *obstetrices pueros, quos crebro vomitu & stomachi* τῇ ἀνατροπῇ *gulam ac ventriculi os convellisse putant, supra ventrem collocant, & cutim circa duodecimam spinæ vertebram complicatam digitisque apprehensam in sublime trahunt, aut id in cucurbitula urceolove succensa stupa moliuntur.* Et id primus observavit optimus medendi magister Aëtius. Quoniam autem paullo ante dictum est & aloën, & absinthium vinumque ex eo confectum in affectibus ventriculi conferre: ne quid hic peccetur, non alienum erit de quibusdam admonere: id enim vulgo videtur ubi quis de ventriculo queritur statim ad usum vini absinthitis confugi: unde in cœnobiis magno apparatu precario multis distribuitur. Hieræ usus commendatur præsertim quum humor est imbibitus tunicis ventriculi: eluit enim facile ac deterget: & id plurimum commendat Galenus. Tamen ut ex eodem colligere est, non tam laudatur ista confectio ratione aloës quam ob cinnamomon & alia aromatica ex quibus constat: hæc enim valde ventriculo prosunt. Ideo vituperandi sunt qui in cruditatibus ventriculi aloë sola utuntur: non

Vid. com. in par. 25. sect. 4. l. 6. Epid.
Aph. 22. lib. 5.
Aph. 16. lib. 5.
Errant qui pannis ad ignem sæpe appositis plurimum ventricul. fovent.
Com. in aph. 20. l. 2. 7. c. de simp. caus.
Com. in aph. 17. l. 4. l. de arte parva.
Affect. ventr. prosunt remedia 12. vertebræ dorsi admota.
Langius epist. 42. lib. 2.
Aëtius l. 5. c. 127.
Hieræ usus quando commendatur.

 enim

(q) Pati.
(r) Amicum & judicans.
(s) Effœminationem.
(t) Empyreuma, ignitio.

Gal. c. 10. l. 6. sanit. tuend. 22.

enim prodest nisi aromaton quoque societatem habeat: quod & Galenus asseverat. Nec abs re *in libris de simplicibus* amara dixit ventriculo esse inimica: sed addit quæ sunt μόνον πικρὰ, id est solo amarore donata sunt, ac præter eum nullas facultates alias habent. De absinthio vero hoc sciendum: ventriculo quidem operam dicat, sed alias atque alias: Pontico absinthio (quod & Romanum Mesuæus vocat auctore Sylvio) vis inest adstringendi plurima, amara autem exigua; in ceteris amaror est maximus, adstrictio autem obscura: ideo sunt inimicissima ventriculo: Ponticum terget sordes ventriculi, si modo altius contumaciusque imbibitæ non sunt: ac dicunt absinthium vulgare ob amarorem insignem vim habere tergendi, ideo ad contumaces humores valere: si vero non adsit ea cruditas obest plurimum: ac pontico quum adstrictio multa insit, detersio exigua, si eo utamur, valet quidem ad subducendos humores in ventriculo hærentes: sed si contumacius inhæreant, nocet, quia impingit magis tunicis ventriculi: vinum autem absinthites ex vulgari absinthite comparari solet, hinc insigni amarore præditum est: absinthium enim illud vulgare alvinam vocant, quasi qualitate & amaritudine proxime ad aloën accedens.

Pontici & vulgaris Absinth. vires.

Gal. c. 10. l. 6. sanit. tuend.

Cur Absinthium Alvinam vocant.

Sympt. quæ in fœdatis virg. aliquid hypochond. esse declarant.

In fœdatis virginibus ante docuimus sæpe hypochondriacum aliquid esse: nam & ructus, & borborygmi, & sitis quæ plerumque urget, & hypochondriorum tumores inflationesque, ventriculi inappetentia malaque coctio, repletio facilis, marmarygæ quæ ob oculos versantur, turbulenta insomnia & peregrina, vibrationes corporis, vertigines capitis, sonitus flatuum circum aures & sibili, sexcenta denique alia quæ adesse solent in virginibus fœdos patientibus colores, satis declarant subesse affectionem aliquam flatuosam ac hypochondriacam. Principium hujus affectus a cruditatibus repetit Galenus & Rufus ut ex Aëtio colligere licet, unde surgunt flatus; tamen obstructionem fieri per quamdam phlogosin ex Diocle eodem in loco asseverat. Ac existimo & cruditates primam hypochondriacæ melancholiæ occasionem dare, & phlogosin quamdam: sed id alia atque alia ratione. Nam quum homines ἐξέρυθροι (*u*) & hirsuti squalidique ac atrabilarii in eam incidant sæpe affectionem, & virgines quibus obstruuntur venæ tum ob immoderatam vitæ rationem, tum ob refluxum menstrui sanguinis, potest & cruditas, & obstructio ob phlogosin illius affectus causa esse: & si ita res distinctæ fuerint, vitabitur omnis obscuritas & rerum confusio: nec enim verisimile est eamdem esse ideam illius affectus in his & illis. Itaque quibus magnus est proventus humoris atri per adustionem geniti, ii hypochondriaci fiunt per calorem, & febris lenta comes est: nec enim tametsi affectio phlogosi similis sit quæ obstruat ἀνάδοσινque (*x*) impediat, præterea magnam aliquam consequi febrem necesse est: contra tamen Rondeletius contendit. Galenus autem *in Prorrhetico* docet non necessario acutas febres sequi; tametsi vel in ventre, vel in jecore, vel septo transverso phlegmone oriatur: multo minus si in partibus

Gal. 7. c. l. 3. de loc. aff. Aëtius c. 9. serm. 2. tetrabil. 2. Gal. ibid.

Rondel. c. de melanch. hypo. Com. in part. 21. sect. 2. prorrh.

(*u*) Prærubri.

(*x*) Distributionem.

bus minus momentaneis. Ac in virginibus hypochondriacam affectionem parit potius cruditas & cacochymia; juvante refluxu ſanguinis impurioris quæ natura lubens excerneret. Quod ſi verum hoc eſt non erit utendum illis remediis quæ ad hypochondriacum affectum per phlogoſin aliquam natum, ſed cruditates dicuntur pertinere: horum ſilvam viſi ſumus explicaſſe paullo ante quum de affectibus ventriculi diceremus. Aëtius primum cenſet habendam eſſe rationem coctionis, quoniam ea aut imminuitur aut pervertitur, unde ſymptomaton accretio: deinde ad aloën & epithymum recurrit, pauca quantitate exhibens, ut ſenſim atque ſenſim alvus educatur. Si menſium ſuppreſſio ſit, venam poplitis incidit. In clyſteribus incoquit polypodium & epithymum cum furfuribus & pauco nitro: urinas provocat decocto dauci, petroſelini, aſari, phu, mei, nardi, fœniculi & ſimilibus: Utitur quoque decocto abſinthii tribus de cauſis; quod flatus generari non permittat, ſeceſſum non prohibeat, urinam cieat, coctionemque adjuvet: immo ſolo iſto decocto plurimos ſe ſanaviſſe confirmat. Serum exhibet cum melle & ſale. Tamen ante docuimus, lac iis non conferre quibus & inflata ſunt hypochondria, aut obmurmurant: tamen prodeſt his potius quam illis. Sed hunc nodum diſſolvit Galenus, qui etiamnum inflatis hypochondriis ſerum lactis exhibet, quia alvum ſubducit, quod notandum eſt: ſed non conferet virginibus; hypochondriacis per aduſtionem proficiet magis; proſunt ex intervallis vomitus præſertim a cibo: ſed vomitoria valida (quæ tum a nonnullis male præſcribuntur) obſunt plurimum ærumnamque ventriculo afferunt. *Immo*, ait Aëtius, *quidam vehementioribus vomitoriis melancholia correpti ſunt, ut mirum non ſit ſi multi curati non ſint. Dimiſſa medicorum curatione ſunt reſtituti, natura ante curationem prævalente contra morbos jam debiles ex medela factos. Sic naturæ danda remiſſio: nam una cum curatione affligi videtur. In quiete vero invaleſcit, & ſuperat morbos jam tenuatos.* Quod Aëtii conſilium in curatione morborum præſertim melancholicorum ſequi debemus: immo & indulgendum ægris, tametſi illud quod indultum fuerit minus e re videatur. Nam ut ait Hippocrates, diuturnam ægrotantis concupiſcentiam erigit indulgentia in morbo diuturno: quod quum alias tum maxime in morbis melancholicis faciundum: nam quæ nunc placent, mox ingrata erunt. Ceterum ob ingenii imbecillitatem in his affectibus facile virginum mens percellitur, delirantque & varia elucent ſymptomata in his atque in illis, prout olim ſeſe geſſerint. Nam ut varias animi partes unuſquiſque exercuit dum integra ſanitate frueretur, nempe aut τὸ θυμοειδὲς, vel ἡγεμονικὸν, vel ἐπιθυμητικὸν (y), ita dum melancholia detinetur, aliquam ſuæ priſtinæ conſuetudinis ideam retinet. Præter remedia paullo ante generalius ex mente Aëtii explicata conferent hæc tum ad reficiundas vires quæ hic ſæpe infirmæ ſunt, tum ad illuſtrandos ſpiritus qui hic obſcurantur & inficiuntur, unde terrores & pavores, ut idem nobis

Aëtius c. 10. ſerm. 2. tetrab. 2.

Poteſt tuto melancholicis lac aſininum exhiberi, ſed debes certo ſcire an cito diſtribuatur & qualitatem malam in ventr. non acquirat, & non ſemel tantum, ſed ſæpius.

Com. in aph. 64. lib. 5.

Sub finem c. 10. ſermone 2. tetrab. 2.

Hip. ſub finem lib. de præcept.

Ut vinum (ait Ariſtot.) potantium & naturæ motibus, ita melancholia laborantium conſtitutioni ſeſe accommodat.

(y) Quod eſt animoſum, vel quod eſt principale, vel quod eſt concupiſcibile.

nobis hypochondriaca affectione laborantibus contingat quod iis qui tenebris circumdantur; horum fusiorem explicationem Galenus *in libris de symtomatis* proposuit.

Gal. c.7. l.3. de loc. aff. & c. ult. l.2. de sympt. caus.

Carminativis clysmatis locus esse debet in quibus largius dissolvetur aut succus betæ & mercurialis, aut mel ex succo mercuriali compositum. Alimentorum ratio ita tenenda est ut media sint: nam imbecilliora facile corrumpentur & nihilum proficient: si mediocria, juvabunt: si validiora quæ Hippocrates *in Epidem.* ἰσχυρὰ vocat, id est insigni qualitate prædita, calorem & acrimoniam augebunt. Sic in melancholicis morbis id fieri debet quod Hippocrates scribit, ut in medicamento sit alimentum, & contra.

6. Epid.

Lib. de alimentis.

Pilulæ.

℞. *Pulveris hieræ, dr. ij: pilularum sine quibus, dr. jß: rhei, dr. j: ambræ grisεæ, gr. iv: rasuræ eboris, scr. j: cum syrupo de mentha fiat massa pilularum*: vel

Syrupus.

℞. *Succorum menthæ, absinthii pontici, buglossi, lupuli, & de curtipendula, ana, unc. iv: succi seridis, unc. ij: infunde rhei electi, unc. ij: cinnamomi & nucis moschatæ, ana, dr. j: serici crudi, & kermes, ana, scr. j: cum saccharo fiat syrupus coctus*: vel agaricum & folliculos sennæ infundes, aut dabis sæpe ex sero lactis aut decocto buglossi & borraginis cum melissa & calendula aut tunica.

Valet in corporibus delicatioribus, quibus perturbationem afferre nolunt.

Potus.

℞. *Radicis cichorii sylvestris, acetosæ & graminis, ana, unc. jß: absinthii pontici, pug. j. buglossi, man. j: fiat decoctio in libr. j aquæ: ad tertias infunde rhei, dr. iij: cinnamomi, scr. j: utatur ad unc. iv singulis matutinis cum saccharo cando aut buglossato, aut cum tabella una electuarii diatrion santalon simplicis, vel tabella sequenti.*

Tabellæ.

℞. *Pulveris aromatici rosati Gabrielis, dr. j: electuarii triasantalon, rasuræ eboris, dr. ß: cum saccharo in aqua menthæ dissoluto fiant tabellæ.*

Pilulæ.

℞. *Massæ pilularum de hiera, dr. ij: aggregativarum, dr. j: seminis citri mundati, & cardui benedicti, ana, dr. ß: cum syrupo facto ex decocto folliculorum in jure pulli borragine alterati fiat massa pilularis.*

Musa Brasavolus commendat plurimum pilulas indas, epithymi pulverem; sunt qui trypheram persicam laudant si contumaciores sint humores.

Syrupus perfecte coctus.

℞. *Succi pomorum odoriferorum, buglossi, melissæ, scariolæ, endiviæ, citrii, ana, unc. iij: decocti florum buglossi, borraginis, epithymi, polypodii, & ceterach, unc. iv: sacchari, lib. j: coque ad perfectam coctionem addendo expressioni, unc. iv foliorum sennæ, & unc. jß agarici trochiscati infusorum in decocto hyssopi & calaminthæ cum cinnamomo & nuce moschata, vel cum ambra grisea pro ditioribus: fiat syrupus coctus perfecte: utatur ad unc. ij aut paulo plus: utatur hoc syrupo cum decocto radicis fœniculi, corticis capparis, & rubiæ majoris.*

Opiata.

℞. *Conservæ buglossi & borraginis, ana, unc. ß: corticis citrii conditi, dr. iij: confectionis alkermes, dr. ij: speciei diamargariti frigidi, dr. j: rasuræ unicor-*

unicornis & cornu cervi, ana, ſcr. j: cum ſyrupo de pomis redolentibus fiat opiata utenda, & capiatur parum vini odoriferi.

Hæc opiata & quæ ſequuntur magnas habent dotes in virgunculis pallido colore infectis, præſertim quum vaporum melancholicorum vis aut in cerebro aut in corde apparet: nam ſi propter arteriolas quæ in ſplenis corpore multæ ſunt, palpitationem cordis experiuntur, ad ea confugiendum eſt quæ cordi roborando operam ſuam dicant: hoc autem ut plurimum in fœdis coloribus apparet: itaque cordi hæc applicabuntur.

Cardiaca melancholicis vaporibus diſcutiendis conferunt.

℞. *Conſervæ meliſſæ & bugloſſi, ana, dr. jß: theriacæ, dr. ij: confectionis de granis tinctoriis, pulveris diamargariti frigidi, & de hyacintho, ana, ſcr. j: fiat emplaſtrum pro corde.*

Emplaſtrum.

℞. *Fragmentorum gemmarum, ſapphyri, hyacinthi, ſmaragdi, corallii, ana, ſcr. j: oſſis e corde cervi, ſeminis ocymi* (*), *cardui benedicti, citrii, oxalidis, radicum tunicæ, tormentillæ, angelicæ, doronici, ana, dr. ß: ambræ griſeæ & ſuccini, ana, gran. iv: pulveris lætificantis, ſcr. ß: cum ſaccharo in aqua meliſſophylli diſſoluto fiat electuarium per tabellas:*

** Legendum potius ocymū vel ozimon ἀπὸ τοῦ ὄζειν (z). Nam ocymon per y pabulum quoddam boum armentorumque ſignificat, ocymion autem herbam vulgo dictam baſiliſcon ſignificat. Matthiolus.*

℞. *Aquarum meliſſophylli, cardui, ana, lib. ß: diſſolve pulveris electuarii diamargariti frigidi, & lætificantis, ana, ſcr. j: xyloaloës, caryophyllorum, ana, dr. ß: croci, ſcr. j: trochiſcorum è camphora dr. j.*

℞. *Roſarum rubrarum, radicis angelicæ, ana, dr. ß: foliorum meliſſæ & cardui attractylidis, ana, pug. ß: florum betonicæ, & tunicæ, ana, pug. ß: pulveris dimargariti frigidi, behen rubri, behen albi, ana, dr. ß: fiat ſacculus inter duas ſindones rubras cocco baphica tinctas ad formam cordis humani: irroretur vel vino albo odoro, vel aqua roſacea & applicetur regioni cordis: utatur tantillo radicis angelicæ conditæ, aut cortice citrii condito.*

℞. *Decoctionis chamædryos, chamæpityos, hyperici, ſcolopendrii, betonicæ, agrimoniæ, ſeminum ſeſeleos, caſſuthæ, fumiterræ, meliſſæ, paſſularum, lib. ij. in quibus diſſolve ſucci pomorum, unc. iv: ſucci florum violarum & granatorum, ana, unc. ij: aceti roſati, unc. j: fiat ſyrupus coctus cum ſaccharo: capiat unc. jß: pro doſi.*

Syrupus.

℞. *Seri caprilli, unc. vj: ſucci lupuli & cichorii depurati, ana, unc. j: ſacchari albi, unc. ß: detur tepidiuſculum, capiat ſæpe.*

℞. *Pulveris ranarum præparatarum, (hæ contra malignos vapores dicuntur efficaces) dr. ij: corticis citrii conditi, unc. ß: raſuræ eboris, oſſis de corde cervi, ana, dr. ß: ligni aloës, ſcr. ß: corallii rubri, limaturæ chalybis, ana, dr. j: ſeminis citrii, ocymi, cardui attractylidis, ana, dr. jß: ambræ & cinnamomi, ana, ſcr. ß: conſervarum roriſmarini, meliſſæ, bugloſſi, ana, unc ß: cum ſyrupo conſervationis myrobolanorum fiat opiata.* Vel

Opiata.

℞. *Confectionis de hyacintho, unc. j: confectionis alkermes, unc. ß: conſervæ roſarum & bugloſſi, ana, unc. j: fiat opiata.*

℞. *Roſarum rubrarum, malabathri, tunicæ, ſcabioſæ & ſtoebes, ana, pug. ij: radicis dictamni, dr. ß: cyperi, calami aromatici, ſchœnanthi, ana, unc. ß: ligni aloes & cedri, ana, dr. ß: fiat decoctio in vino albo & aqua roſarum; in colatura ad libr. j: diſſolve pulveris diamargariti frigidi, dr. j: theriacæ:*

Epithema.

(z) Ab olendo.

riacæ & mithridatii, ana, dr. jß: confectionis alkermes, dr. j: fiat epithema pro corde.

24. Denique in pallore eo de quo abunde dictum est lieni incumbendum est, sive obstructionem liberare consilium sit, sive confirmare, sive minuere, sive repurgare. Quo multa pertinent a Veteribus conscripta, & ex illorum libris repetenda: inter quæ potu conferunt lupulus, cassutha, raphanus, apii radix, tamarisci cortex, agnus qui tertio gradu calidus & siccus est, chamædrys, acorus, rubiæ semen, quod cum oxymellite datum lienem minuit, cancamum, vulgo gummi lacca; foris autem cataplasmatis loco & fotu adhibentur ruta, nasturtium & ejus semen, utrumque cum melle illitum, struthium, centaurium minus & cyclaminus: cujus postremi magnus est usus ad durities & tumores minuendos. Inter cetera creditur pulvis chalybis, & aqua quæ distillat depluitque ex cotibus versatilibus, dum acuuntur gladii & enses lienem minuere: formulas in quibus chalybis pulvis addetur, paullo post exponemus.

℞. *Limaturæ chalybis in aceto præparati, unc. ß: radicis rubiæ majoris pulverisatæ, unc. ß: pulveris cyclamini, dr. iij. rasuræ eboris, & seminis agni casti, ana, dr. j: pulveris ceterach, scr. ij: pulveris lumbricorum terræ, vino albo lotorum & præparatorum, dr. ij: folia auri, num. iij: sacchari, lib. ß. fiat pulvis utendus mane ex cochleari.*

Ad fœdos colores remedia propria.

℞. *Limaturæ chalybis fideliter præparati, unc. ß: rasuræ eboris, dr. ij: pulveris lætificantis Galeni, & aromatici majoris, ana, dr. ß: galangæ, dr. ß: trochiscorum de eupatorio, & de capparibus, ana, scr. ij: cinnamomi, dr. j: conservæ florum stoechados, buglossi, corticis citrii conditi, ana, unc. ß: misceantur cum syrupo conservationis zinziberis conditi, fiat opiata, utenda quotidie mane ad dr. iij. cum pauco vino albo.*

Apozema.

℞. *Radicis petroselini, unc. ij: glycyrrhizæ unc. ß: conservæ eryngiorum, unc. j: lentium, pug. ij: conservæ capillorum veneris & enulæ campanæ, ana, unc. ß: ceterach, man. jß: dragetæ communis, dr. ij: fiat decoctio in aqua fabrorum, in qua ferrum exstinctum fuerit, addendo cinnamomi, dr. ij: nucis moschatæ, dr. ß: in colatura dissolve syrupi rosarum pallidarum, unc. iij: syrupi capillorum Veneris, vel byzantini, vel de lupulo, aut de pomis redolentibus, unc. ij. Fiat Apozema in plures doses.*

An affectibus lienis conferat oxymel.

25. Syrupus rosarum solutivus conveniet si aquæ collectæ aut pravi ichoris suspicio sit, immo oxymeli in usu erit. Et tamen mirum totam antiquitatem in affectibus lienis perpetuo commendasse usum aceti, sive foris, sive intus quid agendum foret: unde aut radices in aceto macerant, si quando apozematon usus inciderit, aut pulveres radicum siccatarum cum oxymelite exhibent, immo nil perinde familiare ac oxymeli. Unde & paullo ante nostram ætatem omnium pharmacopolarum officinæ oxymeli resipiebant: nullumque vel medicamentulum exhibebatur in quo non aliquid oxymelitis remisceretur: sed nunc quo modo id factum sit nescio, plane videtur inolevisse. Miror autem veteres in usu oxymelitis tam liberales fuisse, præsertim quum de lienis affectionibus ageretur, quum tamen plane Hippocrati repugnet, cujus tamen se assertores esse volunt. *In libris acutorum* postquam usum oxymelitis & in morbis thoracis, & ventris inferioris

Hipp. 3. acutorum.

rioris docuit, quod & provocandi ſputi facultatem habeat, & flatus in hypochondriis contentos diſcutiendi, non quidem per ſe, quia calorem non habet materiæ potentem, ſed tantum ex eventu, nimirum dum vias parat excluſioni, & incidit tenuatque humores craſſos & glutinoſos: unam tantum noxam affert, quod acetum oxymelique aceti maxime vim retinens alvum efficiat πλαδαρωτέραν (a) (nomen enim τοῦ πλάδου (b) immodicum humiditatis exceſſum facit) dum nimirum inciſum tenuatumque craſſum humorem ad excretionem parat & ſubducit, qui diutius morans abradit exaſperatque inteſtinum, unde dyſentericum πάθος (c): maxime vero in acutis morbis iſta noxa paret, dum uſu oxymelitis læſum eſt inteſtinum. Nam ita offenſum non patitur celerem fieri excretionem materiei bilioſæ quam natura expellit: & ſic impediuntur exitu flatus & ſurſum recurrunt humores fæculenti, læditurque motus inteſtinorum περισαλτικὸς (d), quem non verto comprimentem, complectentem, conſtringentemque, ſed conſtringendo exprimentem: quæ vox περισαλτικὸν a paucis latine adhuc reddita eſt. Sed præter iſtud incommodum, aliud longe deterius oxymeli affert: ſiquidem & hyſtericis mulieribus officit, id eſt quæ hyſtera præditæ ſunt præſertim delicatiore: lædit omnes partes nervoſas acetum. An vero uterus pars ſit nervoſa abunde ante dictum eſt: præterea & melancholicis nocet plurimum: nam μέλαινα χολὴ, id eſt, atra bilis, eſt acida, præſertim cum corpore præter naturam habente eſt κατάκορος ἢ ἄκρητος, id eſt, ſincera meracaque, ut pote ſuo naturali ſero deſtituta quod humorem contemperat, dominantemque qualitatem micare non ſinit; quod ſi verum eſt acetum majorem humori acredinem comparat, atque ita lædit. Obiter autem quæram, cur dixerit μέλαιναν χολὴν (e) acidam eſſe, quum eſt ſincera corpuſque male habet. Numquid perpetuo eſt ejuſmodi? id audies καθ' ἧττον καὶ μᾶλλον (f): nobis enim ſanis acuties humori non ita eſt exquiſita ob ſeri mixtionem. Ideo diligenter hoc notandum eſt, ſiquidem quum ægrotamus & de ſplene querimur, tum ad oxymeli confugimus, & tamen humor ater jam acuit plurimum, ut mirum non ſit ſi ferociat magis uſu aceti: ſiquidem ut docte Hippocrates ſcribit ὄξος ἀναγωγὸν μελάνων ἐςί (g), acetum ita eſt affectum ad humores nigros & atrabilarios, ut uteros moveat, incitet, impellat ac cieat: quod ſi ſuo ſero (quod Galeno eſt τὸ ὄχημα (h), id eſt inſtar vehiculi non ſolum πρὸς τὴν τροφὴν, ſed πρὸς ἀναγωγὴν, non ſolum ad nutricatum ſed ad excluſionem) deſtituti fuerint, rebelles ſunt ac obſtinati, & dum ſubit acetum ſubigit. Sic humor ater ζυμοῦται, μετεωρίζεται, πολλαπλασιαῦται (i), id eſt, aceti ſubigentis vi fermentatur, aut fermenti modo ſubigitur, intumeſcit attolliturve, nec non multiplicatur, immo id aliquando obſerva- tum

Gal. com. in par. 32. lib. 3. acut.
Com. in aph. 33. l. 3. acut.

Mulierib. hyſtericis oxymel officit & melancholicis. 39. part. l. 3. acut.

Nomen ἀναγωγὸν vertit quidam, ſurſum ducit: ad verbum quidem bene; ſed non ad rem, ſic ἀναγωγὸν ἀντὶ τοῦ ἀγωγοῦ (k) capitur.
Part. 39. l. 3. acut.
Lib. 1. de nat. fac.

(a) Humidiorem.
(b) Immodicæ humiditatis.
(c) Paſſio.
(d) Periſtalticus.
(e) Atram bilem.
(f) Secundum magis & minus.
(g) Acetum eſt eductivum nigrorum.
(h) Vehiculum.
(i) Fermentatur, attollitur, multiplicatur.
(k) Eductivum loco ejus quod educitur.

tum eſt melancholiæ morbo detentam mulierem cum dolore ſiniſtri hypochondrii, uſu vini albi quod ſubigendi tenuandique vim habet, ita afflictam, ut nullo pæne loco conſiſteret.

Si itaque ea incommoda aceti uſus affert, majore cum religione oxymeli in uſum frequentem venire debet: ut mirum non ſit ſi uſu eorum quæ vim oxymelitis ſortita ſunt in morbis melancholicis nihil proficiatur. Eſt enim potius eruditæ Hippocratis opinioni aſſentiendum, quam temerariæ quorumdam periclitationi acquieſcendum.

Redeamus ad ea remedia quæ privatim reſpiciunt fœdos colores. Sive pulveres, ſive condita, ſive electuaria concinnaveris, pulvis lumbricorum terreſtrium & limatura chalybis non ſunt omittenda.

Electuaria.

℞. Pulveris eboris, dr. ß: limaturæ chalybis, dr. ß: electuarii triaſantalon, ſcr. ij: diarrhodonis Abbatis, aromatici Gabrielis, ana, ſcr. j: cinnamomi, gr. iij: margaritarum electarum, ſcr. ß: cum ſaccharo in aqua bugloſſi ſoluto fiat electuarium.

℞. Rheibarbari, dr. ij: pulveris gentianæ & ariſtolochiæ rotundæ, ana, ſcr. j: lumbricorum terræ præparatorum, dr. ij: chalybis præparati, dr. jß: pulveris ducis in vino albo & aqua bugloſſæ excepti, quantum ſufficit, fiat electuarii forma. Nomine pulveris ducis audimus eum qui ex cinnamomo & ſaccharo componitur.

℞. Mithridatii & theriacæ, ana, unc. ß: pulveris angelicæ, dr. ß: foliorum & florum dictamni, radicis tormentillæ, ana, dr. j: conſervæ enulæ campanulæ, radicis ireos, ana, unc. jß: conſervæ roſarum, unc. iv: aromatici roſati majoris, unc. ß: oxymelite excipiantur omnia.

℞. Raſuræ cornu cervi, ſcr. j: unicornis, gr. x: oſſis de corde cervi, ſcr. ß: margaritarum electarum, ſcr. j: pulveris aromatici majoris, dr. ß: angelicæ, gr. iv: cum ſaccharo ſoluto in aqua morſus & roſarum, & ſcr. ij cinnamomi fiant tabellæ.

℞. Vermium terreſtrium ſiccorum prius in vino albo lotorum, unc. ij: foliorum menthæ, majoranæ ſiccorum, ana, dr. j: pulveris ducis quadruplum, fiat pulvis: capiat cochlear unum & ſuperbibat unc. ij vini abſinthitis cum unc. j decocti radicum aperitivarum.

Apozema.

℞. Radicis coſti dulcis, dr. iij: agrimoniæ, adianthi, hyſſopi, chamædryos, ana, man. j: paſſularum mundatarum, ſeminis cartami, ana, unc. j: glycyrrhizæ, dr. iij: ſeminis aniſi, fœniculi, cuſcutæ, fumiterræ, ocymi, cucumeris, ana, dr. ij: fiat decoctio ad lib. j: in colatura diſſolve oxymellis ſimplicis, unc. iij: fiat apozema.

Probatur decoctum ex ciceribus rubris, malvis, cum melle in modum hydromelitis.

℞. Aniſi conditi, unc. j: margaritarum, dr. ß: cinnamomi, gr. iv. fiat pulvis.

℞. Raſuræ eboris, cornu cervi, ſpodii, margaritarum electarum, fragmentorum pretioſorum, ana, ſcr. ß: pulveris ceterach, radicis capparis & tamariſci, ana, ſcr. j: corallii rubri, & ſuccini, ana, ſcr. ß: cum ſaccharo diſſoluto fiant tabellæ. Vel

℞. Corticis radicis capparis, unc. j: ſeminis acetoſæ, fœniculi, aniſi, ana, dr. iij:

dr. iij: corticis radicis tamarisci, unc. ß: sacchari, parum: pulveris eboris, dr. ij: capiat frequenter de hoc pulvere.

℞. *Diamargariti frigidi (si calor multus esse videatur) dr. j: trochiscorum de capparibus, dr. ß: pulveris ceterach, scr. ij: corallii, scr. j: cum saccharo in aqua soluto fiat electuarium per tabellas.*

Sed & fotus & litus, & emplastra, & litus apprime conferunt: sed in his ut & in internis cautos esse oportet: nam quum primum quis de lienis tumore aliquo conqueritur, statim ad emplastra solennia ex gummi ammoniaco in aceto forti soluto, gummi elemi, opopanace, bdellio. Nam his quum digerendi, immo & ex alto attrahendi vis insit, dum quod in liene tenuius est proliciunt, materiam contumaciorem reddunt. Si itaque emollias & non digeras, cancri metus esse debet; scirrhus in parte spongiosa emollitus & non digestus facile carcinomatis naturam induit. Si digeras tenuemque humoris partem elicias, scirrhum contumaciorem reddes. Sic par utriusque studium esse debet, & alias remolliendum, alias digerendum.

Si lieni ut imbecilliori robur addere velis, hoc fotu erit occurrendum.

Fotus.

℞. *Foliorum & baccarum lauri, ana, man. j: absinthii, ceterach, scolopendrii, ana, man. j. rosarum rubrarum, pug. j: schœnanthi, pug. ß: origani, calamenthi, ana, pug. ß: seminis lini, basilici, cumini, ana, dr. ß: behen albi & rubri, ana, dr. ij: santalorum, dr. jß: fiat decoctio in vino albo & rubro paullulum styptico, in quo decocto pannus escarlatæ madeat & applicetur regioni lienis.* Vel rosæ, nardus, santala, cortex capparum & tamarisci in vino macerabuntur, & fovebitur lien.

Quidam utuntur hoc syrupo:

Syrupus.

℞. *Corticis radicis fœniculi, apii, capparis, ana, unc. j: seminis scariolæ, anisi, fœniculi, ana, unc. ß: spicæ, schœnanthi, ana, unc. ß: capillorum veneris, frondium tamarisci, ana, man. j: frondium salicis, corrigiolæ, ana, man. j: cuscutæ, cardamomi, ana, dr. ij: scolopendrii, foliorum scariolæ, anisi, buglossi, ana, pug. j: aquæ & aceti, lib. iij: contusa in prædicto aceto & aqua madeant per noctem: adde sacchari & croci, dr. ß: utatur cum aqua salicis & tamarisci.*

Si aperiundi consilium sit, fotus ex ebulo, radice ireos, radice capparum, tamarisci, scolopendrio, ruta, ceterach, & similibus conveniet, materialiaque applicabuntur. Eodem & rosmarinus, & semen agni casti, radix filicis, & fraxini cortex pertinebunt, item & oleum de capparibus, amygdalorum amarorum, & nardinum.

2. ad Glauconem. Litus, fotus, unguent. Emplastrum.

Si remollire consilium est, fotus ex brionia, radice cucumeris asinini, radice liliorum, bismalvæ, scilla, ficubus pinguibus, & litus ex oleo de been, liliorum, de cucumere asinino, de hypericone cum emplastro de meliloto, dialthea, diachylo magno, agrippæ, aregon, & similibus. Primum remollies, leviter digerentia addendo; quum remollieris excipietur fumus ex lapide pyrite, aut molari, aut lateribus candentibus aceto forti exstinctis: tum remollies rursus, deinde ad ammoniacum, bdellium & alia gummi confugies.

℞. *Mucaginis seminis lini, fœnu-Græci, extractæ in succo rutæ, bryoniæ, aut*

aut decocto rutæ, seminis agni casti cum remollitivis, lib. ß: butyri recentis in aqua scolopendrii & vino albo loti, unc. ij: olei de capparibus, unc. jß: pulveris rutæ & ceterach, & rosarum, ana, dr. j: Fiat linimentum pro liene: addi possunt medulla vituli, adipes anserinus, gallinaceus, anatinus.

Quod si flatus continentur, fluctuatioque aliqua & rugitus obauditur, sacculis impletis furfure & milio nec non sale torrefactis in tegula calida, & suffitis vapore elato a lapide candente aceti acrioris perfusione exstincto regio lienis fovenda est. Clysterum usus ex decocto capitis vervecini. Rursus sacculi impleantur semine cumini, seseleos, agni casti & rutæ, fiat ut paullo ante.

Et hæc ad quartanarios spectant.

Sed ad duritiem tumoremque id quod sequitur accommodatissimum erit, nec officiet.

℞. Radicis altheæ & liliorum, ana, unc. jß: seminis lini, altheæ, anisi, ana, unc. j: foliorum malvæ, altheæ & violarum, ana, man. j: agrimoniæ, scolopendrii, ceterach, ana, man. j: schœnanthi, cyperi, & spicæ nardi, ana, pug. j: florum chamæmeli & meliloti, ana, man. ß: fiat decoctum in olla munda, addendo aceti quantum satis: foveatur regio lienis.

℞. Gummi ammoniaci in aceto dissoluti, mucaginis seminis fœnugræci in aqua scolopendrii, ana, unc. ß: butyri loti in vino albo, & axungiæ gallorum, ana, dr. iij: medulæ cervi, dr. ij: fiat unguentum.

℞. Item *Emplastri de meliloto, unc. j: diachyli ireati, unc. ß: gummi ammoniaci in aceto soluti, unc. ij: seminis anisi, cyperi, corticis radicum capparis, ana, dr. j: cum oleo de capparibus & liliorum fiat magdaleon, addendo resinæ parum.*

℞. Medullæ cervi, aut cruris vituli, butyri recentis, olei de capparibus, ana, lib. j: ammoniaci in aceto soluti, unc. iij: aquæ rosarum, lib. jß: coquantur ad consumptionem prædictæ aquæ in balneo mariæ: eo linimento regio lienis liniatur.

℞. Ammoniaci in succo rutæ & oxymelite simplici soluti, dr. vj: foliorum rutæ siccatorum, dr. ij: pulveris galangæ & ceterach, ana, dr. j: mucaginis seminis altheæ, & fœnu-græci extractæ in aqua hyssopi, ana, dr. vj: aquæ vitæ parum, emplastri philagrii & de meliloto, ana, unc. jß: Fiat emplastrum pro liene.

℞. Bdellii in aqua vitæ soluti, dr. j: pulveris ceterach & corallii, ana, dr. j: aloës, scr. iv: cum syrupo de pomis formentur pilulæ: capiat dr. ij ante pastus in tumore lienis.

℞. Radicis bryoniæ, unc. iv: macerentur in aceto, colentur, colaturæ adde pulveris ceterach, & rutæ, ana, dr. vj: cum oleo de capparibus fiat emplastrum pro regione lienis. Potest addi pulvis cyclaminis, opopanax, bdellium, semen agni casti & cetera id genus.

Hippoc. περὶ παθῶν, Lien commode aliquando per renes & vesicam repurgatur. Gal. ex sen-

Porro illud non omittendum, ut Medicus naturæ imitatorem sese præbeat, lienem aliquando commode per renes & vesicam repurgando: quamquam nulla communis via est, & per varios anfractus oportet ad hepar sanguinem refluere; tamen illud experientia docuit. Lienem autem per urinæ excretionem, præsertim nigrioris, juvari declarant melancholici & mulieres non menstruæ quibus ad lienem congeritur multus humor niger, cujus pars in cerebrum lata mentem percellit, altera subsistens dolores & tumores

tumores lienis excitat: quod & apud Hippocratem legere eſt: nam ait mulierem in Thaſo fuiſſe δυσάνιον, id eſt moroſam, quæ leviter iraſcitur, & ut ait Lyricus,

Prave ſectum ſtomachatur ob unguem.

Illi urinæ erant nigræ, non tamen peſtiferæ, quoniam συναθροισμὸν (*l*) humoris melancholici ob ſuppreſſos menſes ſequebatur. Et ut nephriticis per fluentes hæmorrhoides ſalus obvenit, tametſi viam qua id fiat nulla ratio demonſtret (unde quidam pro νεφριτικοῖς (*m*) legunt φρενιτικοῖς (*n*),) ita & lienoſis per renes. Non erit itaque alienum in lienoſis affectibus diuretica aliquando præſcribere, non ut materia in renes retrahatur, ſed ut ſpleni uſu attenuantium & incidentium conſulatur. Ad extremum tamquam ſummam manum diſputationi impoſituri ex Hippocrate afferemus expreſſam effigiem morbi quem tractandum ſuſcepimus; ita autem Hippocrates: *Quibus lien magnus, ſi bilioſi ſunt, mali fiunt coloris, malis ulceribus ſcatent, ore grave olent, tenues evadunt, ſplen dureſcit, cibi non ſecedunt. Si pituitoſi hæc & minus patiuntur, ſplen alias major, alias minor efficitur: his conducit & caput & reliquum corpus purgare. Si purgatione non egeant, pituitoſorum corpus ſiccandum, tenuandum vomitu, & exercitatione, vere valet veratrum. Bilioſorum humectandum corpus, alvus & veſica ſubducenda, de vena ſplenitide frequenter ſanguis demendus, medicamentis diureticis, quæ ſplenem molliunt, utendum. Quidam ſplenici a pharmacis non juvantur: nec a reliqua curatione ſplen gracileſcit: morbus remedia ſuperat, & progreſſu temporis hydropici fiunt. Aliquibus ſplen ſuppuratur, uſti ſani fiunt. Quibuſdam ſplen conſeneſcit. Morbus fit quum ex febribus & mala curatione, aut bilis, aut pituita, aut ambo in ſplenem incubuerint*, & cetera. Quod paullo ante dictum eſt de ulceribus quibus ſcatent lienoſi: illud moneri oportet, magnam adhiberi debere curationem quum virgines decolores aut gravedine laborant aut cacoethea latent in tibiis ulcera; hæc enim etſi mala ſunt, juvant tamen, quia educitur materia, quæ in aliam partem rapta, novum affectum pareret. At optabilius eſt inveterato uno malo detineri, quam novam ſuppeditare occaſionem generationi novi affectus. Et hoc ex Hippocrate deſumptum eſt qui de affectibus lienis diſputans ait; minus hoc aut illo modo affici lienem in iis quibus gravedo adeſt. Quia, ut demonſtrat Galenus, numquam tam ſui diſſimile eſt corpus, ut duæ partes æqualiter afficiantur. Ad fœdos colores ex lienis obſtructione ſumma ortos Medicus noſtras apprime doctus balneum inſtituit, in quod recens mactati arietis inteſtina conjicerentur. Quæ eo remedio convaluit, affirmavit numquam ſeſe levatam niſi eo remedio; ipſe videbis an conveniat, ut non tam melancholicæ mulierculæ (quæ leves & faciles ſunt ad perſuadendum) hic habeant auctoritatis, quam ratio certa experientia firmata.

tentia Eraſiſtrati c.8. lib. de atra bile.
Hipp. hiſt.11. ſect.3.l.3. Ep.
Horat. in Ep. 1. l. 1.
Aph.11.lib.6.
Hipp. l.de aff.
Diuretica conferunt ſplenicis.
Hip. part.41. & 42. l. 6. Epid. ſect. 2.
Gal. com. in part. 42. ſuperſectionis.

(*l*) Coacervationem.
(*m*) Nephriticis.
(*n*) Phreniticis.

ANNOTATIONES.

1. *Locus eſt præclarus apud Hippocratem* lib.2. Epid. *ubi docere videtur omnem malum colorem ab hepate eſſe: an hoc ſit verum videndum.*

2. *De virginibus decoloribus maxime audiendum hoc Hippocratis oraculum:* quibus ad ſeptimum uſque annum vis lucet multum fœdatis, cum anxio ſpiritu progrediendo, & terræ concupiſcentia, ſanguinis corruptionem & exſolutionem ſignificat.

3. *Quid? fortaſſe malus iſte qui apparet color non tam eſt forte ob cruditatem, aut cacochymiam quam ob caloris naturalis oppreſſionem qui non habet ſuam effulgeſcentiam: ut idem contingat hic, quod iis qui animo linquuntur ob caloris & ſpiritus afflictionem, palleſcunt omnino.*

4. *Horum meminit Galenus* com. in particul. 11. lib. 1. prognoſt. *docens qua arte & ipſe & Eraſiſtratus colligerent paſſionem animi amatoriam, docetque an aliquis pulſus ſit proprius ipſius amoris.*

5. *In fœdis coloribus non eſt verus hydrops, ſed ſucceſſu temporis fieri debet: eſt autem pituita alba. Ne quis autem decipiatur, aliud eſt pituita alba, Græcis* λευκὸν φλέγμα, *aliud* ὕδρωψ (*o*): *conſulendus Hippocrates* lib. 1. de morbis, *& Galenus* com. ad aphoriſmum 70. lib. 7.

6. *Illo quidem loco de fœdis coloribus agere videtur, ſed aperte* lib. de internis affectionibus *quum loquitur de morbis lienis.* Venter inflatur, ſplen intumeſcit, durus eſt, dolores acuti in ſplenem incidunt, color mutatur, niger eſt, pallidus malicorio ſimilis, ex ore male olet, gingivæ male olent & a dentibus diſcedunt, ex tibiis ulcera erumpunt veluti puſtulæ nocturnæ ἐπινυκτίδες dictæ, membra attenuantur.

7. *Et eam molem* καὶ τὸ θάλλειν (*p*) *ipſius lienis explicat Hippocrates* 3. cap. lib. de aëre & locis, *loquens de uſu malarum aquarum quæ febres quartanas æſtivas & longas (contra aphoriſmum) excitant:* in ſplene (ait) carnes colliquantur, quare homines gracileſcunt.

8. *Inter ceteros locos uberrimus eſt locus* cap. 9. lib. 6. de ſanit. tuend. *ubi docet in iis qui temperamento ſunt billioſo, præſertim ſi ventriculus imbecillior ſit, defluere in ventriculum ichoras, quorum vapor dolores capitis infert. Et illud eſt quod vulgo dicitur,* mal de tête veut manger.

9. Lib. 1. *Hippocrates* de morbis *prudenter admodum monet ſplenicis alvum valde turbatam conferre, ſed addit ſplenicis a pituita alba detentis, hinc colligas fœdatas virgines agitandas medicamentis: ſed intelligit moderatos alvi fluores utiles eſſe ad excretionem pituitæ albæ in venis contentæ, quæ prius hydropem accerſeret, quam coqueretur.*

10. *Aëtius* c. 10. tetrab. 2. ſerm. 2. *præclare monet melancholicos non eſſe ita medicamentis aſſidue fatigandos, quod natura in curatione ipſa quæ per valida ſit medicamenta affligatur plurimum: dum vero quieſcimus, vires acquirit ad oppugnandum morbum jam quodammodo noſtris remediis debiliorem effectum.*

(*o*) Hydrops. (*p*) Et effloreſcere.

effectum. Aëtius de hiera Archigenis serm. 2. tetrab. 1. *duo genera melancholicorum facit, ut sint melancholici, quorum in corpore humor melancholicus multus collectus sit, alii toto fere habitu, & partibus solidis naturam istam & habitum contrahentibus; quod observatione dignissimum est.*

11. *Nam quodam loco* methodi medendi *dum Galenus de sectione venæ agit, videtur suadere non ideo secari venam ut liberetur obstructio, ut aperiantur vasa; sed iis affectionibus sua debentur remedia.*

12. *Quum Medici vident sanguinem mutatum & corruptum audacius repetunt phlebotomiam: contra evenire debet si vera sunt ea quæ a Galeno dicuntur: ait enim cunctantius detrahendum si plane mutatus est. Et hæc mutatio non debet intelligi tantum de sanguine quarto humore qui facile corrumpitur, sed de aliis sanguinis massam constituentibus.*

13. *Summæ est prudentiæ atque doctrinæ scire quid sit insignis mutatio, & an sit in omnibus partibus sanguinis & quousque progrediatur, nam Galenus* com. in part. 1. lib. 2. prorrh. *docet quum facta est mutatio & inducta diathesis frustra nos laborare: manet enim, licet omnem humorem evacuaverimus; non est in nostra potestate morbos inde natos fautos & altos tollere, immo ne impedire quo minus aut septennis aut septimestris morbus fiat. Itaque non humoribus hæc morborum tædiosa prolixitas, non naturæ, non artis impotentiæ tribuenda, sed partium diathesi, quæ fomitis instar & alit, & fovet, & renovat morbos fere exstinctos: unde non mirum si post diuturnum àlvi profluvium, quo omnis corporis sentina exhausta est, si post liberam atque copiosam sputi in morbis thoracis excretionem, febres etiamnum maneant æque pertinaces ut plurimum atque ante.*

14. *Intelligunt alii lienem* ἀνάῤῥοπον ἢ κατάῤῥοπον (q), *quia deponit sua excrementa aut in partem superiorem aut inferiorem. Etenim hominum lienosorum quidam malum sentiunt in claviculis, & tunc acclivis esse lien dicitur; aut in lumbis, & tunc declivis dicitur, quam quidem opinionem probabiliorem judico.*

15. *Occasione febris humores corrumpuntur & actio ventriculi pervertitur. Quod Galenus* cap. 8. lib. 2. de nat. facult. *docet exemplo eorum qui tumorem habent in inguine. Si cum bubone est febris, statim, inquit, ob febrem coctio in ventriculo pervertitur.*

16. *Adverbium* ἁδροτέρως (r) Aph. 9. lib. 4. *de frequentia & vehementia intelligi potest, obscurumque esse videtur. Tamen Galenus audiri vult de vehementia, ut idem sonet quod* σφοδρῶς (s). *Si ita est cur quartanarios tam blande purgamus, immo sæpe ne purgamus quidem? cancros ut blande tractamus, ita humores melancholicos blande evacuare deberemus: quæ quidem sententia, Mesuæi auctoritate comprobatur, quæ est ejusmodi:* In ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est vacuatio, ita temperata vacuatio esse debet, ut natura regat evacuationem, non evacuatio naturam: *quod quidem solenne axioma therapeuticum citatur e Joanne Vigonio* lib. de morbo gallico.

17. *Quod*

(q) Sursum vergentem vel deorsum vergentem.

(r) Validè & fortiter.

(s) Vehementer.

17. *Quod ad curationem attinet, jam annotavimus quodam loco historiam cujusdam, quæ post agitationem in curru magna vomitione fuit liberata: ad eam historiam accedere debet historia Damisellæ* de la Migene, *quæ isto affectu liberata est scabie multa oborta toto corpore, & præsertim in manibus cum calore pæne incredibili, & intolerabili.*

18. *Ad tractatum de fœdis coloribus maxime pertinet id quod vulgo observatur virgines decolores potu aquæ frigidæ impensius uti. Fernelius* cap. 8. lib. 6. Pathol. *docet quæ incommoda aqua adferat & inter ceteros Aëtius* tetrab. I. serm. 3. cap. 65. & sequentibus; *locus autem præterea est memorabilis apud eumdem auctorem ex Herodoto* tetrab. I. serm. 4. cap. 47.

19. *Sunt qui ad provocandum vomitum oxymeli temperant. Valet quidem ad attenuandum incidendumque, sed non ad ciendum. Reformidandum est acetum stillatitium, nam periculum creat. Valet potius decoctum raphani cum mulsa, aut semen ejus, aut seminis urticæ, vel asarum quod Fernelius innocuum censet, folia minus mala, radix cum cautione potius usurpanda. Maxime probat illos catulos nucis juglandis qui florem antecedunt, & frondescente arbore decidunt. Hæc Fernelius* cap. 13. lib. 5. methodi: *contra quem Fernelium objiciat quis Hippocratem* in 3. acut. ὄξος ἐςὶ ἀναγωγὸν μελάνων (*t*), *id est sursum ducit.*

20. *In imbecillitate ventriculi usus adstringentium commendatur, caute tamen id faciendum. Quod attinet ad austera, acerba & acida, quæ eamdem naturam habent, commemorabilis locus apud Galenum*: austeris (*ait*) utimur quum calidam ob intemperiem, vel nimiam humiditatem ventriculus est imbecillus: acerbis (*quæ maxime adstringunt*) quum intemperies & humiditas erunt plurimum aucta; acidis quæ succum habent frigidum ac tenuium partium quum erit succus crassus & non multum frigidus. Nam succus frigidus non acida, sed acria postulat.

21. *Calor acer inimicus ventriculo: immo quibus talis calor, ii sunt iracundiores, nam is os ventriculi contristat, & animam facile in sympathiam adducit. Hinc colligere queas an ventriculus sit æstuans.*

22. *Galenus ibidem. Ideo autem non probatur solum ratione aloes, (tametsi aloe ventriculum juvet maxime) quia si pituita ventriculo multum hæreat, aloe ipsa non habet eam vim ut detergeat, sed aliquando impingit: verum acrimonia & calore aromaton mixtorum ob facultatem incidendi laudatur.*

23. *In melancholico morbo hic dicimus non adesse febrem: unde per delirium febris expers definitur. Quod verum est si de hyparxi ipsius morbi intelligatur: nam generatione ipsa non semper febris est expers. Etenim collectio humoris melancholici, præsertim si quod vitium lien contraxerit labefacit œconomiam naturalem, hepar afficit & putredinem advocat, hinc febris.*

24. *Dictamnum potum & illitum Dioscorides mire commendat, & ad lienem minuendum bryoniæ decoctum per dies 30. usurpatum. Eadem bryonia cum ficubus pista applicataque confert: filicis maris radix pota: Betonicæ folia: periclymeni semen: polemonii radix.*

25. *Quoniam*

(*t*) Acetum sursum educit quæ nigra sunt.

25. *Quoniam in fœdis coloribus ſæpe vitium in gibbis hepatis, ſæpe in ſimis, ſæpe in corpore ipſius lienis, ſtudendum iis partibus, atque ſequendum Aëtii conſilium* cap. 146. 147. 148. tetrabil. 1. ſerm. 3. *ubi ad ſimas hepatis, laudat polypodium, mercurialem, chamæleam cum abſinthio, cyclamini radicem, heliotropii ſuccum, galli veteris juſculum; ad gibbas, decoctum amomi, florem junci odorati, radicem acori, gentianam, corticem radicis lauri, abſinthii comam, ſpicam nardi, ſuccum radicis quinquefolii, ſemen viticis, dauci, fumariam, chelidonium, ſymphyton, polygonum, anagallidem flore cæruleo, calaminth† am, coſtum, opobalſamum, phu, lupinum, aſarum, meon: ad lienem veratrum nigrum, epithymum, polypodium, ſcolopendrium, radicem pæoniæ, decoctum chamædryos, chamæpityos, centaurii minoris, mercurialem. Et hæc remedia negliguntur a multis, quæ ab Empiricis uſurpantur magna cum laude.*

26. *Arnaldus coquit flores tamariſci, & dr. ij. decoctionis dat cum decoctione cicerum rubrorum aut nigrorum: valet potius pulvis eorum florum. Septimo poſt die dat decoctum dr. ij. foliorum ſennæ cum ſero lactis: quarto quoque die dr. j. limaturæ argenti cum ſapa ſumat.*

CAPUT VIII.

De febribus Epialis virginum fœdis coloribus laborantium.

QUoniam ut ante dictum eſt, una cum fœdis coloribus maximam partem febres & erroneæ & epialæ conjunctæ ſunt, relictis erroneis, ad Epialas, quæ hic aliquid habent peculiare, & Medicos ſæpe commovent, convertenda videtur oratio: nam & earum natura, & curatio, & diſtinctionis notæ ob oculos ponendæ ſunt, quod ſæpe Medicorum fallant induſtriam: maxime vero, quod defectiones animi & leipothymiæ febrium illarum comites ſint, quas ignara rerum Medicorum turba ad τὸ κακόηθες (*u*) aut ad occultum divinumque referre ſolet, ſuo ſcobe unicornis mira expectatione, & non exiguo ſumptu ſalutem pollicendo. Sed Avicennæ opinione & in febre quam ſyncopalem humoralem barbare ſed apte vocat, & in epialo defectiones ſunt animi (quæ συγκοπαὶ proprie non dicuntur) quas inducit adhæſus humoris tenacis, viſcoſi in parietibus ventriculi, quique obvius eſt in partibus ventriculo vicinis. Hinc actionis imbecillitas ob caloris oppreſſionem & humoris exceſſum: qui quum prius ſua quantitate contumaciaque naturam obruerit, ſucceſſu temporis dum a natura non vincitur aut regitur alienam naturam adſciſcit, & ſic multo deterior exſiſtit quam ante. Quod Galenus accurate demonſtrat *in lib. de febribus: Si interdum*, ait, *præ craſſitie, copia vel lentore excrementi, vel meatuum ſtipatione, aut ſua ipſius infirmitate natura nequit excernere omnem* humo-

Avicennas c. 52. l. 4. fen. 1. tractat. 2.

Gal. c. 5. l. 2. de diff. feb.

(*u*) Malignum.

humorem pravum, eum diutius cunctantem necesse est putrescere. Nullus enim alius humor talis manere potest, qualis initio erat, nedum is qui adeo vitiosus est, ut amplius naturæ cultum recipere non possit. Itaque pituita (sicut & alius humor) in ventriculi regione cunctando vitium acquirit, & utroque modo naturæ gravis est, vitæque nostræ stamen videtur præcidere, præsertim si os ventriculi aut natura aut alio modo sit delicatius: eoque plus negotii datur quo magis iste humor movetur & putrescit, ut inde vires sæpe vacillent ac labascant: quod sæpe in febribus quotidianis apparet, & quas pituita aut acida aut vitrea procrearit: nam & parvus pulsus, & confusæ urinæ, alias crudæ, ἐφίδρωσις (*x*), defectiones animi, viriumque languor apparet, quæ omnia terrifica sunt, & ab audendo Medicum solent avocare. Quod in tertianis febribus leipothymiæ ob mordacis bilis affluxum contingunt, in epialis ob contumacem materiem languores & exiguæ animi defectiones cernuntur: id maxime in mulieribus & fœdatis virginibus apparet, in quibus, aut caloris magna infirmitas est, aut succrescit multa colluvies, sive id natura fiat, sive vitio alimenti. Tribus enim modis id fit. Epialæ febris causa est non quævis pituita, nec quovis modo putrefacta: nam acida & vitrea quum in corpore redundant alias inducunt febrem, alias solos rigores inferunt, alias epialon, alias quotidianam. Nam si utraque pituita sensibiles corporis partes perreptet, infert rigorem sine febre: quod apud antiquos numquam evenisse testatur Galenus: nam perpetuo rigorem febris sequebatur: sed ii moderato victu cultuque utebantur. Rigor autem a pituitis istis citatus proprie rigor non dicitur sed καταχρηστικῶς (*y*) & politico loquendi modo, quum pigriores & tardiores sint quam ut rigorem invehant. Porro si contingat putredo acidæ vitreæque pituitæ eaque moderata, ut pars una putreat, imputrisque maneat altera, epialos nascitur: Tunc autem τοῦ ἠπιάλου (*z*) nomen non pro rigore periodico sumitur ut apud Atticos ob similitudinem rigoris periodici & epialæ febris. Sin magis putrescat, rigor prævenit, febris subsequitur frigore a calore devicto: non amplius sentitur in reliquis temporibus febris rigor: & tunc quotidiana febris surgit: & eadem pituita acida & epialon, & quotidianam inducit, diversa longe ratione: nam acida & vitrea pituita multum discrepant: quamquam Galenus ut retineat suam pituitæ divisionem in dulcem, acidam, salsamque, vitream sub acida comprehendit: quod fit tum quia frigus immodicum & acidæ & vitreæ pituitæ auctor est, tum quia vitrea acidulum quippiam habet, ait Galenus: sed dum vitrea, indomita magis est, in eamque frigus majorem impressionem fecit: immo in colicis doloribus quum acrium calidorumque clysterum vi educitur vitreum phlegma, & a loco calido, tamen frigidissimum percipitur tactu. Ut mirum non sit si in epialo cujus auctor est, sensus simul caloris & frigoris adsit, immo & in iisdem partibus: quod constituit τοῦ ἠπιάλου ὕπαρξιν (*a*). Nec obest dicere si hoc

Acida & vitrea pituita etiam quotidianam inferunt.

Gal. c. 6. l. 2. de diff. feb.

Quo modo rigor sine febre fiat, plenissime Gal. lib. 2. de diff. feb. c. 5. & l. de inæq. intemperie & com. 3. in 1. Epid.

Vide initium 6. c. l. 2. de diff. feb.

Ibidem.

Ibidem.

Gal. in l. de loc. aff.

(*x*) Sudatiuncula.
(*y*) Abusivè.
(*z*) Epialæ.
(*a*) Epialæ essentiam.

hoc fiat erit aliqua intemperies composita in calido simul & frigido consistens : non enim composita est intemperies , sed duplex intemperies simul exsistens : quod Galenus scribit : ait enim , itaque ex duplici inæquali intemperie epialus consistit : ergo duo contraria eodem in loco erunt. Si duo dolores , auctore Galeno , eumdem simul locum stricte sumptum occupare nequeunt , multo minus duæ doloris contrariæ causæ una in parte hæreant. Tertio nil videtur mirum si perceptio simul fit caloris & frigoris , quum & initio paroxysmorum febrium periodo reducum idem fiat. De hoc posteriore respondet Galenus. Initio paroxysmorum ægri quidem sentiunt calorem & frigus , sed non eodem loco : est enim facile partes calefactas a refrigeratis discernere. An vero in eadem parte sensus tristis caloris & frigoris consistat , majore plenum est difficultate : fatetur quidem simul rigere posse quempiam & febricitare , & calorem frigusque percipi simul posse , sed non facile explicat quomodo in eadem parte. Prius illustrat exemplo & hypothesi. Si quis in Sole versetur calefit, & si aqua perfundatur , sensum caloris & frigoris trahet. Item si quis abundet vitreo humore & amara bile , uterque humor autem per sensibilia corporis incitetur , & caloris & frigoris sensus exsistit : quod febres semitertianæ & ἡμιτριταῖοι καὶ οἱ τριταιοφυεῖς (*c*) declarant , in quibus inæqualitas est summa & horrores , sensusque caloris & frigoris , quum duplex sit materia , una biliosa , altera pituitosa , ut Galenus *com. in Epid.* explicavit. Sed Galenus , ut est acutus & diligens rerum æstimator , distinguit causam perceptionis simul caloris & frigoris in iis qui insolati aqua frigida perfunduntur , & in febre epiala : nam in illis externa utraque causa est , nempe insolatio frigidæque perfusio : & non in exiguas partes incidit causa utraque ; est pars aliqua quæ forte manifestum calorem non sensit : sed in febre epiala contra fit : nam & interna causa est , nempe humor impense frigidus , & in exiguis partibus mutationis alterationisque causæ insistunt : nam tenuissimis portiunculis calor & frigus per corpus sparsus est , adeo ut nullam sensibilem alterius portionem deprehendere possis , in qua alterum quoque non sit comprehensum : ut mirum non sit si in universo corpore & singulis ejus particulis calor & frigus simul percipiantur. In lipyriis , initiis accessionum , & in ardentibus quibusdam perniciosis frigus & calor adsunt , sed in magnis partibus & distinctis , ut certo definias internas aduri partes , extimas algere , sed in epialo per minutas partes percipitur utrumque. Initio paroxysmorum quis dubitat revocari intro calorem , & intima calefieri, declarat id sitis ingens etiam antequam expansus sit calor. Quo fit ut quodam loco dicat Galenus eos existimari debere febricitantes quorum in partibus extimis calor adsit , sed eos magis quibus intus conceptum incendium est : & ut *in com. in Epid.* scribit , satis est partes principes incendium concepisse : nil morari nos debet si particulis quibusdam hoc non insit. Princeps longe aliam rationem excogitavit cur in epialo calor & frigus

Gal. sub fine l. de inæqu. intemperie.

Gal. com. in aph. 46. lib. 2.

Ex Gal. c. 16. l. 3. de simpl. docetur quomodo in eadem linguæ parte τὸ γλυκύπικρον (b) percipiatur.

Gal. l. de inæqu. intemperie.

Ibid.

2.

Com. par. 25. sect. 2. l. 1. Ep. Gal. l. de inæqu. intemperie.

In c. 16. l. 3. simpl. præclare docet exemplo lipyriarũ, & epialar. feb. duo contraria simul posse percipi.

De causis revocationis intro caloris initio paroxysmorum com. in aph. 46. l. 4. vide com. aph. 1. l. 2.

R 2

(*b*) Quod est dulce amarum.

(*c*) Semitertianæ , & tertianarum naturam referentes.

Com. in part. 5. l. 1. prorrh. Com. in l. 6. Epid.

frigus sentiatur, in lipyriis urantur intima, extima tamen refrigescant privativo quodam frigore, ut veteres loquuntur Practici: Epialos, ait, fit a pituita vitrea in imo corporis occulta: ita enim locum cui inest refrigerat. Hinc sensio frigoris, verum post accidit putredo, a qua vapor excitatur qui incurrens in partes extimas calefacit, hinc sensus caloris. Sic interna algent ob contentum phlegma impense frigidum, quod dum movetur & putrere incidit refrigerat: contra in lipyria fit, nam algent extimæ partes, intimæ autem conflagrant. Ratio Principis hæc est, lipyriæ causa est pituita frigida, aut humor biliosus admodum crassus & tenax: Pituita illarum inflammatur, locum quum inest calefacit, quoniam autem non resolvitur, non calefacit extimas partes per diffusionem vaporis intus foras a pituita calefacta putrefactaque excitati. Accedit quod virtus ad locum laborantem accurrat, unde destituuntur partes externæ; hæc quidem ratio posterior probabilis est, nam inflammatis internis partibus, eo revocantur calor & spiritus quod in causis, lipyriis & initio paroxysmorum fit ut ait Galenus. Sed aliæ excogitatæ rationes minus sunt plausibiles. Quo fit ut Medicorum calculis reclamatum jam sit Principis opinioni de causis Epialæ & lipyriæ febris. Nam si idem pæne pituitosus humor & Epiali & lipyriarum auctor sit, cur potius in Epialo refrigerat, quàm in lipyriis? Nam auctore Principe in utraque febre humor continetur intus, inflammatur, ardet, putrescit. Si in Epialo putrescit, alienum calorem acquirit, propterea calefaciet interna. Si præterea ideo calescunt partes extimæ in Epialo quoniam a pituita vitrea putrescente excitatur vapor calidus, ergo oportet resolvi illam pituitam, resolvitur ergo a calore: Itaque nata est prius calefacere partes internas quam emittat a se vaporem calidum cui satis virium est ut calorem partibus externis conciliet? Quinetiam si in Epialo humor frigidissimus, quum etiam parum calefactus emittit vaporem per quamdam materiei διάλυσιν καὶ διαφόρησιν (*d*), cur non idem præstabit in lipyria humor non adeo frigidus, non adeo δύσλυτος (*e*), non adeo δυσδιαφόρητος (*f*), quum putreat, calescat, immo ardeat quodammodo? Et tamen ideo ait algere extima in lipyriis quia humor intus conclusus non digeritur. At dicet Avicennas, vis inflammationis perfectam revocationem facit ut nulla sit ὑπανάκλησις (*g*): in Epialo autem non tanta est inflammatio. Sed objiciemus quod a Galeno scriptum est quodam loco dum rationem reddit cur in malignis febribus partes extimæ modo calefiant, modo algeant: *quoniam calor nativus in partibus illis exstinctus est, viget febrilis intus: cujus particula instar flammæ exiens calefacit extimas partes.* Si itaque in illis febribus in quibus interni incendii summa sunt omnia, etiamnum aliquando recalescunt partes, cur non in lipyriis id fiet, si humor est frigidus qui intus incalescit? forte probabilis erat ratio de Epiala febre, quum ait vitreum humorem sensum frigoris inducere intus, caloris vero in extimis ob vaporem excitatum a materia calefacta & putrente, quæ

Frig. lipyr. initii access. & malig. feb. differt a frig. epial. Avicennas c. 49. l. 4. fen. 1. tractat. 2. Avicen. c. 50. fen. 1. tract. 2. l. 4. Gal. com. in aph. 48. l. 4. c. 7. l. 2. de crisibus, & c. 10.

Gal. com. in part. 8. lib. 2. prorrh.

Immo in omni naturali somno ob revocationem caloris magnus vaporum

(*d*) Dissolutionem & evaporationem.
(*e*) Ægrè solubilis.
(*f*) Ægrè evaporabilis.
(*g*) Occulta revocatio.

quæ quum ſit contumacior per totam acceſſionem ſenſum caloris & frigoris infert: non idem in quotidiana fit febre, tametſi humor ſit ἀνάλογος (*h*) & congener, nec enim humor tam ægre domatur. Nam illud in febribus putridis apparet alias in extimis partibus majorem alias minorem calorem apparere pro motu vaporis a materia intus coercita ſuſcitati tamquam a fumo quodam. Si diſſolubilior calidiorque ſit humor, calor paullo major apparet, ſin minus, inferior, & ſenſus frigoris adeſſe poteſt ſi in præcordiis actu frigidus exſiſtat, & per partes ſenſibiles feratur. Hoc autem loco tria quæri poſſunt animadverſione digna. Ideo humor frigidus & vitreus febrem committit Epialam caloris & frigoris participem quod ægre calefiat, ægre dometur a calore, eumque facile non concipiat: unde humor ſemiputrefactus eſt ratione putrefactæ partis calorem inducens, imputris vero ratione frigoris, idque eodem tempore, & quavis corporis parte etiam minima ut ante dictum eſt: in quo difficultatis nodus conſiſtit. An non idem ceteris febribus periodicis contingit? Quis enim dubitat quin ejus humoris qui nunc paroxyſmum committit pars putreat, altera imputris maneat, aut ſaltem levis quædam impreſſio caloris manet, quæ cauſa erit ut tertio aut quarto poſt die repetat novus paroxyſmus? Verbi gratia, Sophroniſcus aut diæta aut vitæ inſtituto multam humoris melancholici & fæculenti copiam coegit: ejus pars putret ad paroxyſmi febrilis generationem: deinde ſuccedit ἀπυρεξία (*i*), quoniam quicquid de humore melancholico calorem putredinemque contraxerat, id totum abſumitur, diſcutitur & evaneſcit, ut docet Galenus: tamen remanet quoddam ἐμπύρευμα (*k*) ut vocant, dum videlicet remanſit nonnihil caloris in reliqua materiei parte, unde nova repetitionis occaſio ſuppetit. Id ipſum fimi columbini exemplo demonſtrat Galenus docens quomodo calor continuatione quadam corpora putreſcentia attingat & depaſcatur: unde nova occaſio ſuſcitationis vaporum cor ferientium, ac proinde novæ exacerbationis. Si itaque pars una melancholici humoris putret, alia vitioſa quidem, cruda, viſcidaque exſiſtit, cur non quæ pars putret ſenſum caloris, quæ cruda exſiſtit ſenſum frigoris exhibet? At dices duplex eſt materia: nam quæ factura eſt præſentem paroxyſmum movetur, putret, incitatur, naturam proritat; materia morbi conjuncta eſſe dicitur: Altera quæ etiamnum jam incipit caloris febrilis veſtigium recipere nondum putret, immota manet, naturæ vim moleſtiamque non infert, antecedens novæ acceſſionis febrilis materies eſſe dicitur, quo fit ut expectanda non ſit inæqualis ea duplex intemperies quæ in Epialo apparet. At materia etiam Epiali duplex eſt, itaque vix tete eximes iſto ſcopulo; duplicem autem τοῦ ἐπιάλου (*l*) eſſe materiem Galenus *in ſuis com.* docet his verbis, *fortaſſe vero nec ſimpliciter, nec a ſimplice cauſa quis æſtimaverit tales fieri febres Epialas*, aut febres cum rigore (ſiquidem dixerat pituitam dulcem non inducere rigorem, ſed levem quamdam refrigerationem:) *nam quidquid*

fit proventus; cur in Epiala feb. non fiet?

Gal. c. 6. l. 2. de diff. feb.

Gal. c. 5. l. 2. de diff. feb.

Gal. c. 7. l. 1. de diff. feb.

Gal. c. 6. l. 2. de diff. feb.

(*h*) Analogus.
(*i*) Infebricitatio.
(*k*) Empyreuma, ignitio.
(*l*) Epialæ.

quid pituitæ putreſcit accendit febrem, reliquum nondum putreſcens, ex quo rigent, non eſt ejuſdem qualitatis cum ea quæ putreſcit. Si ab imputri rigor ſit, & a putrefacta febris, duplex erit cauſa. Sic febris ab alio fit cauſæ genere, rigor ab alio. Quamquam bilis per febres tertianas & rigores & febrem efficit. Dicendum aliter inæqualitatem fieri in febribus periodicis, aliter in Epialo, tametſi Galenus, quod notare oportet, omnes febres, præter hecticas, ex duplici inæquali intemperie, calida ſcilicet & frigida fieri aſſeveret: Item alio modo duplicem ſpectari materiam in Epialo, aliter in aliis febribus: inæqualitas in periodicis febribus initio tantum fit propter motum materiæ putreſcentis & affectionem caloris naturalis. Etenim tametſi humor calidus acerque ſit, tamen rigorem & frigus inducit ex eventu tantum ob recurſum caloris & ſpiritus. At in Epialo frigus eſt quodammodo poſitivum, ut vocant, cum τῇ ἐνεργείᾳ (*m*) humor vitreus ſit frigidus & vix ac ne vix frigus deponat, nec ſe facile a calore vinci patiatur. Item non tantum initio acceſſionum & in quibuſdam tantum partibus rigor inæqualitaſque apparet, ſed per omnia febris tempora, & in ſingulis corporis partibus. Quod ſi materia adeo fridida non foret, lenis tantum περίψυξις (*n*) appareret: ſic major minorve rigoris eſt occaſio pro conditione humoris. Præterea quum in corpore ſuccreſcit humor pituitoſus frigiduſque & bilis flava calidaque rigendi eſt occaſio, ſed potius eſt viciſſitudo caloris & frigoris, quam ejuſdem ſimul perceptio: & qui calor adeſt vehementior eſt quam qui in Epialo: ſiquidem a bile eſt: in Epialo a nata tantum neſcio qua putredine, idque magno temporis ſucceſſu. Præterea omnes cacochymi ſi inſolantur caleſcuntque inæqualitatem habent ſenſumque caloris & frigoris, ſed non eodem modo quo & in Epialo, potius viciſſitudo eſt. De materia Epialon & aliarum febrium ita paucis diſſerendum. In Epialo contumacia, frigiditas ſumma, pervicaciaque, efficit ut neceſſario ſumma inæqualitas oriatur, non quod duplex reapſe ſit materia, ut videtur placuiſſe Galeno, hic enim tantum dubitando ſcribit, forſitan vero neque ſimpliciter &c. quia enim frigidus actu rigorem inducit, febrem vero calidus & putris, quoniam putre & imputre, calidum & frigidum diverſas conſtituunt differentias, non abs re dubitat Galenus, an idem humor ſit. Si duo eſſent humores re diſtincti non inducerent calorem & frigus in iiſdem locorum anguſtiis minutiſque partibus. Sic eſt idem humor nempe vitreus qui propter diverſas ſui partes, totas tamen in totis & in ſe confuſas eam ἀνωμαλίαν (*o*) inducit. Quomodo & idem calor eſt ſubjecto naturalis & contra naturam ut Arculanus & Gentilis tuentur. Et in Epialo iſte humor vitreus ſecundum ſe totum unus, ſecundum partes diverſus movetur & aliqua ſui parte putreſcit (cuilibet enim humori partes quædam ſunt ἑτερογενεῖς (*p*) in tenuitate & craſſitie, ut hujus una pars craſſior ſit, tenuior áltera, ut demonſtrat Galenus *in Epid.*) & quia movetur naturam caloremque afficit; & partes ſenſibi-

Gal. com. in aph. 26. ſect. 3. l. 6. Epid.

Quanam ſit materia feb. Epial.

Gal. com. in par. 48. ſect. 3. l. 3. Epid.

(*m*) Energia.
(*n*) Perfrigeratio.
(*o*) Inæqualitatem.
(*p*) Heterogeneæ, diſſimiles.

ſenſibiles affligit. Sed in aliarum febrium materia major eſt æqualitas καὶ τὸ ὁμοιότροπον (q), ut non ſit neceſſe induci caloris ſenſum ratione partis humoris qui præſentem paroxyſmum committit, frigoris vero propter aliam partem quæ cras aut perendie novum tumultum eſt excitatura: nam ea nondum movetur citatque naturam; quod ſi moveretur forte inæqualitatem induceret. Præterea non tanta actu frigiditas eſt, quanta in vitrea pituita, quæ quodammodo ſtrangulat calorem naturalem. Quod ſi tanta eſſet pervicacia & frigiditas, quis dubitat quin par quoque ratio foret? declarant & ii qui defluxionibus frigidis obnoxii dum febricitant calefiunt refrigeranturque facile, rigent caleſcuntque, in lecto vix continent membra, extra emittere reformidant. Quæſtio alia de quantitate humoris. Paucus eſt, & ideo, tametſi pituitæ propriam putredinem concipiat tamen periodos non habet motuſque febris quotidianæ, immo ut annotat Arnaldus idque ex Avicenna circuitiones habet tertianas & quartanas: quod Princeps ad paucitatem materiæ refert. Si ita paucus & tenax qui fit ut in toto corpore & ſingulis ejus partibus, immo & in minutis caloris & frigoris ſenſus adſit. Oportet itaque actu adeſſe talem in ſingulis partibus humorem. Similis eſt pæne ratio quæ induxit Fernelium, ut exiſtimet febrium intermittentium materiam non diffundi in habitum corporis, ſed in præcordiis contineri. Citat ex Avicenna raro admodum in venis majoribus putreſcere ſuccum melancholicum. Si itaque, ait, raro in vaſis ſuccus melancholicus vitioſus eſt, qui fiat ut tam copioſus ſufficiatur, aut crebro in habitum corporis pellatur, ut tot gignendis febribus quartanis eſſe ſatis poſſit, id eſt acceſſionibus tot & tantis? Idem itaque de humore vitreo: nam paucitas ejus impedit ne quaquaverſum in ſingulas partes expendatur. Sed id alius eſt contemplationis. Relictis illis difficultatibus quas tamen proponere abs re non fuit, tempus eſt ut rem ipſam propoſitam explicemus. Epialæ febres multis de cauſis adoriuntur virgines fœdis coloribus deturpatas. Primum ob ſuppreſſionem excrementi quod duce natura foras deberet exigi: ita enim corruptio fit aliqua quæ reliquum alimentum inficit crudiuſque efficit: hinc caloris naturalis ſtrangulatus. Deinde quum mulierum corpus pituitoſum ſit orificiumque ventriculi frigidiuſculum ſit, rerum ſimilium deſiderio tenentur; unde horariis fructibus acetariiſque immodice utuntur, immo & dormituræ frigidam ſatis ſuperque bibunt: accedit quod voraces ſint, velut ab Hippocrate demonſtratum eſt *in Epid. Aqua vorax*, quæ ſunt frigida tergora ventriculi cogunt: inde excretio & ſuctionis ſenſus facilis. Præter cetera autem deſes ſedentariaque vita ad id plurimum confert: ut mirum non ſit ſi horrificas febres, erraticaſque nec non Epialas experiantur, immo & tormina alvinoſque dolores, quod ignara mulierum turba ad uterum, impudenter magno ægrarum virginum diſpendio, referre ſolet. Acida enim vitreaque pituita, quæ ob cauſas dictas ſuccreſcit, & tormina, & colicos dolores, & iliacas paſſiones ſtranguriaſque, quæ febre ſuperveniente ſolvuntur ob diſſipationem mitificationemque humoris frigidioris,

Arnaldus cap. de Epiala.
Avicenn. c. 49. l. 4. tract. 2. fen. 1.

Cur feb. Epialæ virg. fœd. color. depurgatas adoriantur.
Gal. in arte parva. 6. Ep.

(q) Similitudo.

Aph.44.lib.6. ris, proritat. Si languidus calor causa est Epiali potius quam vitium alimenti, alia ratio est ineunda. Si vitio alimenti crudioris contigerit, cavendum est ne agitemus humores, alioqui torsiones excitabimus & deliquia animi inducemus. Et de iis maxime morbis audiendi sunt *aphor.* Hippocratis quibus cavet ne cruda moveantur: & quum scribit *in aphor.* eos qui pravo utuntur cibo ægre medicationes ferre: quod plenius alio loco demonstrat dum ait eos qui crudis cibis & humoribus abundant ineptos esse ad purgationem: ideoque materiam esse præparandam, libertatem meatuum esse procurandam, utendum decoctis origani, tetragorigani, hyssopi, thymi, melicrato & id genus aliis: maxime vero ventriculo consulendum est in Epialis: alioqui cœliacas torsiones inducemus, frustraque operam navabimus. Hujus enim febris ut & quotidianæ focus maxime statuitur ventriculus, quum pituitosum excrementum in ea parte maxime superfluat auctore Galeno. Consulemus autem ventriculo usu rerum operam ei dicantium: vanumque esset repetere fotus capite superiore descriptos, qui in eum scopum comparantur ut calor alvi suscitetur, recreeturque multo humore obrutus. Bis aut ter blando medicamento conabimur primam regionem repurgare, quo locus sit apozematis aperientibus, coquentibus, incidentibus, attenuantibus: quo autem pituita vitrea reliquis pituitæ generibus frigidior contumaciorque exsistit, eo diligentius validiora medicamenta sunt usurpanda: salsa siquidem nec tam calida, nec tam longo tempore postulat: valent oxymeli simplex, syrupus acetosus, oxysaccharum, mel rosatum, syrupus de bizantiis, de hyssopo, de fumaria, de lupulo & stoechade, decoctum radicum aperientium aut in aceto, aut vino albo maceratarum. Et ut libere dicam quæstio esse posset, an tutus sit acetosarum rerum usus, quas tamen ad incidendum tenuandumque mirifice conferre contendunt: & apud antiquos nil æque ac oxymeli in usu fuit in febribus quas pituita parit. Tamen si omne frigidum partibus nervosis inimicum est Hippocratis sententia, multo magis lædit acetum, quod partium tenuitate cum frigore præditum est, quæ efficit ut intro penetret vis frigoris: easque ob causas rejicit repudiatque Galenus *in suis in lib. de acutis commentariis.* Quæ si vera sunt, erroris convincenda est omnis antiquitas quæ tam frequenter oxymeli usurparit. At Hippocratis verba ad unguem non sunt capienda, alioqui multarum rerum usu prohiberemur. Quid ptisana melius, & tamen eam integram vetat dari in pleuritide? Quid aquæ frigidæ potu, & ventriculo gratius & familiare magis, & tamen aqua ab Hippocrate dicitur inimica ventriculo & partibus nervosis, sicut & omne frigidum? usum recipit Hippocrates, abusum condemnat, idem de oxymelite censendum est. Quoniam Hippocrates divina velut mentis agitatione præsentiebat facile peccatum commissum iri in usu ptisanæ, oxymelitis, aquæ frigidæ, melicrati, ideo quosdam veluti cancellos & terminos statuere voluit quibus coerceremur: iis enim quæ familiaria sunt, quæque obvia sunt cuique & in usu frequenti, fere omnes abutuntur; quod si plus minusve in usum venerit, nihilo deterius putant contingere: Oxymeli magnas habet commoditates in præparatione materiæ ventriculum occupantis: non minimum etiam lædit nisi jure

Lib. 2. Crudi humores ante purgat. præparandi. Com. in aph. 24. lib. 1. Gal. 1. ad Glauconem.

Gal. c.8. l.de atra bile.

Capita curationis Epial.

Lib. 5. aph. 18. aph. Com. in par. 39. l.3.acut.

jure & loco adhibeatur: Si ventriculus vacuus ſit, nulla pituita obſitus; quis dubitat quin oxymeli nociturum ſit? Nam integris viribus afficit ventriculum. Sin multa ſit materia frigida, pervicax, lenta & glutinoſa, quandoquidem exerit ſuas vires in eam, vis ejus prius obtunditur & hebeſcit quam ventriculi corpus attingat. Idem de medicamentis judicium eſto, hæc enim, ſicut & oxymeli, ſi ſano corpori darentur, incommoda non mediocria adferrent. Itaque etſi nonnullam noxam ob aceti vires oxymeli infert, eam magna utilitate elevat ac compenſat. Illud in febre Epiala ut & in omni quotidiana, & quæ a crudis frigidiſque humoribus naſcitur, diligenter videndum eſt, ut dum prodeſſe volumus, non obſimus. Quid enim eſt illud quod in clyſmaton decoctionibus, & medicamentorum incoquimus radices incidentes, aperientes, acriores, calidiores, item ſemina, herbas, immo & calidiſſima quæque adhibemus? At hæc febrem augent, pugnant quidem cum materia. Nec valet quod reponi poſſit: In febribus morbiſque acutis contra indicationem quæ a morbo ſumitur tuto exhiberi medicamenta quæ calida ſunt & ſicca: hæc ſiquidem morbum fovebunt. Galenus autem non reformidat, quoniam major ſequitur utilitas ex evacuatione humorum nocuorum, quam incommodum ex ea calefactione quam inducunt medicamenta. Aliter enim *in methodo medendi*, quam major pars catharticorum, ait, calida ſit, febrem ipſam illa augent, deligenda autem Medico ſunt quæ citra calefactionem ſiccationemque inſignem ipſas vacuationes moliantur, ut ſunt cremor ptiſanæ, oxymeli, apomeli, apii radix. In quo duo mihi videntur abſurda. Nam & metuit uſum calidorum medicamentorum in febribus, quem tamen amplectitur *in aphoriſmis*, & male numero vacuantium medicamentorum, apomeli, ptiſanam, & oxymeli accenſet. Sed hæ alius ſunt loci. Itaque in febre Epiala minus eſt formidandus uſus rerum calidarum, quum is cum materia pugnet, incidendo, tenuando, excluſionique præparando eam materiam quæ acceſſiones multas eſt productura. Niſi forte etiam quis dicat & uſu calidorum, & calore ipſo febrili in Epialo plurimum adferri adjumenti: nam & febris convulſionem ſedat ab humoribus frigidis natam, & tetanos rigoreſque minuit: quartana Epilepſiam fugat: quæ coryzæ ſunt obnoxii ſi febricitant facilius liberantur. Nam quemadmodum ante dictum eſt ex Galeno calor febrilis mitigat, temperat, frigiditatem tollit, immo & coquit: nomine τῆς πέψεως (r) ſumpto καταχρηστικῶς (s): quod ſi verum eſt, non eſt febri ipſi ſtudendum, ſed ſoli materiei, immo adaugere febrim juvabit. Nam quum diſcutiendus eſt humor tepefaciendusque præſertim natura impenſe frigidus, oportet calorem eſſe auctiorem & materiei analogon: alioqui opera ludetur. Unde Mumemi filius apoplecticus interiit quod febricitaret tantum λελυμένως, id eſt μετρίως (t). Quod ſi febris humori reſpondiſſet, ſpes aliqua ſperabilis foret. Tamen hoc audemus aſſerere. Calori febrili hoc quidem proprium eſt ut frigidos

Et feb. & materiæ feb. Epial. committentis ratio habenda.

Com. in aph. 24. l. 1.

Lib. 11. methodi.

(r) Concoctionis.
(s) Abuſivè.
(t) Exſolutè, id eſt mediocriter.

dos humores quodammodo mitificet, temperetque, ut ea ratione ab eo expectari possit utilitas aliqua, unde dubium est quin longior futura sit Epiala febris, quo minor moderatiorque exsistit: brevior autem, si validior. Tamen fortasse dicemus, calorem febrilem juvare alienam materiam mitificando, non suam. Quum enim dicimus epilepsiæ vindicem esse quartanam, hoc audiendum est quoniam excrementitium humorem absumit diuturnitate temporis, sed suum humorem deteriorem facit accersendo putredinem. Contra objicies: In singulis accessionibus an non est calor febrilis qui discutit materiam, digerit, coquit, excludit prius a se attenuatam? Quæstione hoc dignum est. Et ut quod sentio dicam: opus hoc soli calori tribuendum esse videtur, ut & puris confectio. Nam quicquid in febre male geritur, id totum caloris contra naturam est: quicquid in pure alienum a calore contra naturam est, unde soli calori opus ϰ̀ πέψεως ϰ̀ πεπασμοῦ (*u*) tribuit, ut materia differant, non agente causa: & *in Epid.* per conclusionem meatuum in abscessibus augetur calor naturalis auctor pepasmi. Itaque condemnandus calor videtur contra naturam ut qui nil juvet, aut potius omnia pervertat. Et humores acres quo magis a calore febrili agitantur, eo crudiores esse dicuntur: in hydropicis secunda serosa excrementa congeruntur, coctionesque pervertuntur, quum tamen internæ partes dominatu caloris contra naturam adaucti teneantur. Et Mesuæus timet ne in frigidis affectibus etiam a medicamento inducatur febris, quod hujus successu materia reddatur efferata. Unde in febribus longis congeruntur in hypochondriis multa cruda, pituitosa, quare non excussit calor febrilis? Immo coctiones labefactando & calori nativo omnium bonorum auctori bellum indicendo crudorum humorum iliadem parit. Hoc accedit, quod tametsi aliquid utilitatis afferre calor contra naturam videatur, audiendum illud est si materia imputris maneat. Nam si vi caloris contra naturam putredinem acquirat, procul dubio infestus erit naturæ. Itaque si tot horrenda symptomata in febribus Epialis, & syncopalibus ab eadem oriundis materia surgant, id non materiei tribuendum puto, sed calori contra naturam in putredine fundato, qui calorem nativum quantuluscumque est nititur oppugnare. Nunc autem, ut rem institutam resumamus, ita sese gerere oportet in Epialarum cura ut materiei & febris ratio habeatur. Quod consilium est Galeni qui quum contrariæ proponuntur indicationes, ita se gerit, ut neglecta ad tempus febre, materiei det operam, aut contra. Quis enim adeo temerarius qui calorem in Epialo observans aliquantulum acrem, ad juscula sese conferat, eaque ægris plenius præscribenda putet? febrem aliqua ex parte respiciet, at febris materiam augebit. Et hic sequi possumus Galeni consilium qui in quartanis febribus acria, salsa, piperataque adhibet, a principio ad vigorem usque: quod hercle Galenus indistincte proposuit, ut eo exemplo nonnullos possit seducere a via veritatis. Sed venia Galeno danda, ut qui brevitatis studio singulas indicationes non perstrinxerit. Singula Princeps est persecutus.

Partic. 49. sect. 2. l. 1. prorrh.
Cap. 6. l. 1. defer.feb. contra tamen sentit com. in aph. 47. l. 2. aphor.
Idem quoque Gal c. 6. l. 5. de simpl.
Com. in par., 31. sect.2.l.6. Epid.
Com. in 2. acut.
Mesuæus.

4.

Gal. l. 1. ad Glauconem. Avicenn. in tract. de feb. & l. 3. tract. 2.

Ceterum

(*u*) Concoctionis & maturationis.

Ceterum in Epialo clysteres instituentur in eam formam:

Clysteres.

℞. Radicum apii, petroselini, enulæ campanæ, ana, unc. j: seminis cartami conquassati, unc. ß: seminis anisi, ammeos, petroselini Macedonici, doronici Romani, ana, dr. ij: origani, trigorigani, calaminthæ, centaurii minoris, ana, man. ß: florum genistæ, stœchados, ana, man. ß: summitatum absinthii, lavendulæ & rorismarini, ana, pug. j: fiat decoctio: dissolve confectionem hieræ: confectionem de dactylis, & progressu temporis confectionem hamech, cum oleo irino, liliaceo, rutaceo.

Potest quoque & vinum album addi: Cicerum rubrorum pugillus addetur: non alienum erit incoquere semen pæoniæ, artemisiam, nepetam, agripalmam, meum, phu, folia pœoniæ fœminæ, aristolochiam, iridem, eryngium, peucedanum, galeopsin, rubiam quoque ipsam, salviam, majoranam, betonicam, polium, ivam arthriticam: Agaricus quoque & folia sennæ in decocto locum habebunt: Cyperus, schœnanthi flores, calamus aromaticus & spica nardi, baccæ lauri, juniperi, hederæ. Et quoniam ut plurimum eis inflantur præcordia, tum ob malam coctionem præ imbecillitate caloris, tum propter flatus qui facile surgunt in ea febre, ea quæ flatus discutiendi vim habent apprime conferent, eaque tum admota, tum assumpta. Valet hic potus:

Potus.

℞. Aquarum absinthii, & melissæ, ana, quantum sufficit: in quibus infunde seorsim, rheibarbari, & agarici seorsim, ana, dr. ij: cinnamomi & nucis moschatæ, ana, scr. j: in expressione dissolve confectionis hieræ, dr. ij: aut pulveris ejus, dr. j: syrupi conservationis zingiberis, aut nucis moschatæ, aut nucis conditæ, unc. ß: aut oxymellis, aut syrupi de stœchade, aut mellis rosati colati; potest addi aut diaphœnicon aut electuarium diacarthami.

Cassia nocet febre Epiala laborantibus.

Cassiæ & iis quæ cassiam recipiunt locus esse non debet: quia enim ea leniunt tantum & suo virore lentoreque dissolvunt ventriculum, ideo minus quadrant. Rheum barbarum non convenit quidem humori acido depurgando: sed tamen quia robur addit ventriculo, potest aliquando usu capi. Hiera in primis confert in hac febre; si quando alias epicrasi utendum, tum quia nonnisi tempore materia detergetur, coquitur, deraditur & expellitur, tum quia & tempore vires deteruntur, & specie ipsa morbi imbecillimi exsistunt: quicumque enim morbus ventriculum occupat, cujusmodicumque sit, is cum virium imbecillitate perpetuo junctus est: itaque a levioribus incipiendum, & sensim ad validiora progrediundum. Vomitus conferunt ex semine raphani, asaro, semine atriplicis cum oxymelite, ut ante superiore capite expositum est.

℞. Hydromelitis, lib. ß: syrupi acetosæ simplicis vel oxymellis simplicis, ana, unc. jß. Fiat vomitorium.

Hippocrates lib. de salub. diæta *hyssopum incoquit in aqua & decoctum dat tepidum. Aliis cum decocto radicis raphani & seminis atriplicis datur oleum amygdalarum dulcium.*

Vel datur decoctum ex agarico. Sudorifica non prosunt initio quia materiam crudam in venas raperent: in fine materia mitificata conferunt. Sunt qui pilularum usum probant: ac præ ceteris Arabes eas commendant: aliis id non videtur, quoniam pilularum tum usus incidit necessarius

rius quum e partibus remotis abducenda est materia : sed hic in alvo continetur. Tamen ob contumaciam humoris, & quia quæ sunt liquida dum cito transfluunt vires integras in ventriculum non exerunt, nisi te revocaverit calor quidam immoderatus, pilularum usus non est repudiandus.

Pilulæ.

℞. *Massæ pilularum aloëphanginarum, assaiareth, & imperialium, ana, dr. j: pulveris hieræ picræ dupla aloë, dr. ij: rhabarbari electi, dr. j: agarici trochiscati, dr. jß: pulveris galangæ, & aromatici rosati, ana, scr. j. cinnamomi, scr. ß: cum syrupo conservationis nucum conditarum, aut nucis moschatæ fiat massa pilularis.*

℞. *Zingiberis, scr. j: pyrethri, gr. viij: rosarum, scr. j: aloës lotæ in aqua sampsuchi, dr. ij: massæ pilularum aggregativarum Mesve, dr. j: agarici & pilularum sine quibus, ana, dr. ß: cum tantillo Mithridatii, aut confectionis aureæ Alexandrinæ, aut theriacæ aut confectionis alkermes fiat massa pilularis. Addi debent pulveres electuarii aromatici rosati, pleris archontici, diarrhodon abbatis, diambræ, lætificantes, galangæ, nucis moschatæ, caryophyllorum, mastiches, ambræ.* Cautio hæc adhiberi debet, ut quum ventriculus repurgatus fuerit, sequenti die illum confirmemus & applicitis & assumptis de quibus dictum superiore capite. Scutum hoc admovebitur gestandum fere semper.

Scutum.

℞. *Pulveris caryophyllorum, nucis moschatæ, & galangæ, ana, dr. ß: pulveris cubebarum, dr. j: sampsuchi, origani, rorismarini, stœchados, ana, scr. ß: coriandri, unc. ß: balsamitæ seu menthæ aquaticæ, pug. ß. redigantur in pulverem pro scuto.*

Et interdum valet hoc decoctum ad præparandum, tenuandum & incidendum.

Potus præparans materiam.

℞. *Radicis Chinæ vel sarsæparillæ, unc. ß: coriandri præparati, dr. ß: radicis ireos, dr. j: rosarum, pug. j: calaminthæ & absinthii pontici, ana, pug. ß: seminis citrii, ammeos, ana, dr. j: fœniculi, dr. ß: fiat decoctio ad lib. vj: ad consumptionem medietatis, addendo vini albi, unc. xij: aromatizetur nuce moschata, aut cinnamomo, aut ligno aloës: capiat unc. iv. quotidie mane cum tabella una electuarii aromatici rosati.*

Decoctum vero radicis chinæ aut sarsæparillæ bene aromatizatum quovis tempore potest adhiberi: nec enim ad prolectandos sudores usurpatur, sed ad præparandum & superfluam humiditatem quæ alvum ipsam πλαδαρωτέραν, καὶ χαλαρωτέραν, καὶ ἐκτετηλυσμένην (x), id est effeminatam reddit.

Syrupus magistralis ita concinnari potest, ut in parato sit, & ut medicamenta cocta minus deleteria sint.

Syrupus.

℞. *Radicis helenii, ireos, apii, eryngii, ari, ana, unc. j: cyperi, galangæ, dr. iij: limaturæ ligni sancti, unc. ij: betonicæ, salviæ vitæ hortensis, solsequii, polii, herbæ paralyseos, verbenæ, ana, man. j: seminis pæoniæ, dr. ij: menthæ, stœchados utriusque, absinthii pontici, ana, man. j: junci odorati, dr. j: seminis smyrnii, ligustici, anisi, fœniculi, ana, dr. jß: seminis seseleos, dr. ij: radicis pæoniæ & zingiberis, ana, dr. j: in fine addendo vel flores lavendulæ, rorismarini, vel conservam rorismarini, buglossi: infunde foliorum sennæ, unc. iij: santali citrini, nucis moschatæ, & cinnamomi, ana, dr. j: in ex-*

(x) Humidiorem, & laxiorem & effœminatam.

expressione dissolve expressionem, unc. j. agarici trochiscati infusi cum ligno aloës, aut cum zinzibere & cinnamomo & dr. j: rhabarbari electi pariter infusi vel in vino albo; oxymellis simplicis, & syrupi de hyssopo, ana, unc. ij: sacchari candi, lib. ß: fiat syrupus.

Potest turpethum addi, quod ei vis insit pituitam non modo tenuem, sed & crassam & frigidam lentamque educendi, tum ex capite, tum ventriculo & visceribus: quod per se quidem ventriculum perturbat, sed quum infunditur ejus virulentia zingibere aut nuce moschata, aut cinnamomo corrigi potest.

Syrupus prædictus aut per se sumetur, aut cum aquis melissæ, absinthii, buglossæ, sampsuchi, & ceteris id genus, vel etiam cum vino albo. Vel tabellæ diacarthami aliquando accipientur eo modo.

Potus.

℞. *Aquæ theriacalis, dr. iij: vini albi odoriferi, unc. jß: aquæ melissæ, unc. j: cum unc. ß: tabellarum diacarthami & syrupo de quinque radicibus, aut byzantina fiat potus*: vel hic potus parabitur, tametsi sit ingratus.

℞. *Pulveris hieræ dupla aloë, dr. ijß vel iij: syrupi capillorum veneris, unc. j: vini albi, unc. iij, vel destillativi restaurativi tantundem; vel dissolvetur in aquis prædictis: nisi sapor & amaror intolerabilis dehortaretur, confectio hieræ cum tryphera magna involuta in auro conferret.*

Quoniam autem rigores & horrores maxime perturbant, immo in Epialis & quartanis & erraticis sæpe plus molestiarum afferunt quam reliqua symptomata, ideo veteres de iis leniendis cogitaverunt: in primis probatur Fernelii nostratis Medici consilium: hic affirmat compesci sedarique solere rigoris fotu ad sedem febris applicato. In Epialo & quotidiana fovebis regionem ventriculi: in virginibus decoloribus Epialam patientibus, lienem & ventriculum, in tertianis hepatis regionem fovebis. Aut linies totam spinam oleo irino, oleo vulpino, de castoreo præsertim in febribus pituitosis, & mulieribus, muliebribusque corporibus, quibus maxime rigores ex dorso fiunt Hippocratis sententia: quod partes anteriores magis venosæ arteriosæve exsistant, minus proinde rigore (nomine rigoris latius sumpto pro omni perfrigeratione) excipiant: posteriores vero sint magis nervosæ & frigidæ: Galeni sententia theriaca & mithridatum commode illini possunt. Alii id remedii instituunt:

Fernel. c. 10. lib. de feb.

Hipp. aph. 69. l. 5.

Gal. com. in aph. 65. l. 5.

Litus.

℞. *Thuris masculi pulverati, unc. ij: succi menthæ & majoranæ quantum sufficit, addendo theriacæ & castorei, ana, dr. j: fiat linimentum ad spinam dorsi ineunte accessione.* Aëtius in genere de iis quæ valent ad horrores ineuntibus febribus, ea commendat quæ vim habent proliciendorum sudorum, ut smyrnii seminis, dr. j: potandam ex vino duabus horis ante accessionem: aristolochiam, iridem, calaminthani. Probat etiam illud:

Aëtius c. 88. serm. 5. tetrab. 1.

℞. *Seminis hyoscyami albi, myrrhæ troglodyticæ, opii, styracis, ana, dr. j: croci, zingiberis, aloës, ana, dr. x: excipe melle & da ad magnitudinem nucis avellanæ.*

℞. *Piperis, dr. j: cassiæ, staphidis agrestis, aristolochiæ & myrrhæ, ana, dr. jß: cum oleo irino, & liniantur partes a quibus horrores incipiunt.*

Theriaca potu data cum aliqua aqua & syrupo calefaciente eodem pertinet. Hic nullam de phlebotomia mentionem injecimus, quod in tanta crudi-

An venæ sect. Epial. feb. conferat.

tate non videtur conferre posse. In aliis quidem febribus, quarum materia partim in venis minoribus, partim majoribus concluditur, præsertim quum putredinis signa elucent, non ratione antecedentis materiæ tantum, sed & conjunctæ, sanguis demitur, quoniam materia febrem accendens in venis confusa esse videtur, non tantum in primordiis ut placet recentioribus, quum sunt interpolatæ: sed in hac materia videtur plane secreta, & ut ita dicam, sequestrata: & tunc minus a natura regitur. Hanc opinionem confirmat bonus medendi magister Savonarola ex sententia Ferrarii; circum loca arteriarum & venarum non videtur probabile pituitam tantæ frigiditatis coerceri posse, idque sensim; plurima enim adest in illis locis caliditas: sed in profundioribus locis longeque a corde semotis coercetur, ut sunt intestina, ventriculus, venæ profundæ musculorum. Quod veteres in eam adduxit opinionem, ut audacter in febre Epiala, febribusque natis a cruditate humorum non secarent. In quotidianis tamen sanguinem educunt, præsertim si urina rubra & calor auctus id suaserint. Arabes nescio quid novi excogitant de secanda vena in febre quotidiana: secant enim basilicam sinistram, præsertim in frigida cæli constitutione: in calida autem, dextram; hoc forte illis in mentem venit quod legerint apud Galenum facilius promptiusque educi sanguinem crassiorem aperta sinistri brachii vena quam dextri. Nescio ubi hæc Galenus scripserit. Et ubi occurrerint dabimus operam ut quorsum dicta sint aperiamus.

Savonarola c. de feb. Epial.

De febre Epiala hæc dicta sint plenius quam putaremus. Sed quoniam plerisque Medicis febris hæc negotium dat, & ejus curatio quodammodo etiam ad febres ex cruditate natas pertinet, ideo in ea explicanda fuimus paullo longiores.

ANNOTATIONES.

1. *Nullo loco melius quotidianas febres Galenus describit, quam* cap. 4. lib. de typis: habitus est humiditas, vomitus pituitosi, sitis haud magna, corporis gravitas, somnus καρώδης (*y*) & cataphoricus, pulsus magnus, rarus, laxus; facies sublivida, laxa, flaccida, multam cachexiam & τὴν τροπὴν (*z*) materiæ significans, lienis etiam durities, si perseverat, ῥευματισμοὶ (*a*) thoracis & παρεγχύσεις ὑδερικαὶ hydropicæ superfusiones.

2. *Hic ex hypothesi docet si humor in corpore frigidus sit, & pariter calidus qui feratur per sensibilia corpora calorem & frigus percipi simul. Quod falsum est; nam in tertianis humor qui rigorem facit biliosus est, & tamen sensum frigoris inducit.*

3. *Sequendum est consilium Arculani* cap. de dolore stomachi, cavendum est (*ait*) ne dum calefacimus, inducamus majorem calorem febrilem: ita enim in gradu augetur calor, sed in humiditate & quantitate minuitur.

4. *Quum*

(*y*) Caroticus.
(*z*) Conversionem.
(*a*) Rheumatismi.

4. *Quum multa est materia cruda & frigida, in qua calor febrilis sepultus non ἐπιλάμπει (d), si calor febrilis gradu augeatur, conferre potest. At calor omnis febrilis malus est præsertim si putredinalis sit: sed si gradu tantum a calore naturali discedit, potest ea ratione si sit materiæ ἀνάλογος (e) conferre.*

CAPUT IX.

De insano virginum amore.

DE insano virginum amore, qui Græcis Ἔρως (*f*) dicitur, superiore quodam loco nos dicturos pollicemur: quod nunc præstamus, tum quia id ad Medicum morborum virgineorum æstimatorem futurum pertineat, tum quod ei perturbationi animique ægrotationi, nisi occursum fuerit, sæpe aut desperationis, aut languoris extremi, aut miserrimæ mortis præcipitisque casus periculum sæpe ingruat maximum. Morbus vere est animi & perturbatio, id est ut apud Cicer. definit Zeno philosophus, *aversa a recta ratione contra naturam animi commotio, aut appetitus quidam vehementior*: eodemque loco definitur, *opinatio quædam vehemens de re non expetenda, tamquam valde expetenda sit, inhærens & penitus insita.* Et qui ita afficiuntur, judicant se scire, quod tamen nesciunt, hinc mens percellitur concutiturque, eaque pars animi quæ voluptate alitur eam sibi subjicit subditque quæ mentis & consilii est, quodque altius sese erigens, suoque dominatu omnia regens, dum omnia secundum naturam sunt, & eam partem quæ voluptatum illecebris capitur oblectaturque tamquam summo bono, & in qua irarum ardor exsistit, temperat atque moderatur. Eum affectum ἔρωτα (*g*), unde τὰ ἐρωτικὰ & ἐρωμανία (*h*) deducuntur, Veteres appellaverunt, insanum amorem vocamus, quum quid perdite amatur, ut nil prius, nil pulchrius, nil carius videri possit; immo quisquis ita insanit, quocumque animum cogitationemque converterit, præ impotentia objectam semper rei adamatæ speciem habet, gestus, motus, verba & alia id genus: quæ omnia ita alte in animo infixa sunt, ut nulla ratione decuti avellique possint. Itaque Aristoteles convincit ira turpiorem esse istam cupiditatem. Nam ira quodammodo parere rationi videtur, sed attente non audit more ministrorum præpostere omnia obeuntium, quæ antequam omnia quæ præscribuntur, audiverint, abeunt, & sic desunt officio: At cupiditas, si ratio vel sensus modo moneat illud aut hoc esse suave, inflammata rapitur ad perfruendas voluptates. Hoc vero maxime fallit quod se honestam amoris causam habere putent. Sed in

Nomen ἔρωτος in hac significatione usurpatur a Gal. com. in par. 11. l. 1. prognost. quærens quomodo Erasist. noverit puerum amatorem.

Cicero 4. Tuscul. Defin. insani amoris.

Cap. 6. l. 7. Eth.

Amor insanus turpior ira.

(*d*) Effulget.
(*e*) Analogus.
(*f*) Amor.
(*g*) Amorem.
(*h*) Amatoria, & amoris insania.

in hoc exſuperantia eſſe poteſt. Ut Satyrus φιλοπάτωρ (*i*) dicebatur quod inſano in patrem amore afficeretur. Quum autem in virginibus τὸ φανταστικὸν (*k*) in vitio ſit, & fax rationis ipſi menti prærepta ſit, mirum non eſt ſi amor earum ad inſaniam proxime accedere videatur: & hic, ut ait Euripides,

Cicero 4. Tuſcul.

Nil plus agas,
Quam ſi des operam, ut cum ratione inſanias.

Nam ſi naturalis eſſet iſte amor, & amarent omnes, & ſemper amarent, & idem amarent, nec alium pudor, alium cogitatio, alium turpitudo deterreret. At dices, virginibus majorem licentiam natura dedit; ſed nimietas non poteſt eſſe conjuncta cum turpitudine, & quippiam exuberans habere, quum conceptam ſemel in animo de re amabili opinionem nulla ratio quantumvis firma oppugnare, debilitare ac frangere valeat. Jamque tametſi naturalis in amore quidam modus adeſſe poſſit, ita omnem mediocritatem ſuperat, ut non in quibuſdam vitium, ſed feritas & immanitas eſſe videatur. Quemadmodum enim quum divinioris cujuſdam virtutis ſignificatio nonnulla in quopiam apparet, non virtutis nomine donatur, ſed eximia, divina, auguſta, heroicaque virtus dicitur, ita & feritas immanitaſque vocanda, quum vitii excellentia proxime ad feras beſtias accedimus, humanum vitium ipſa feritate ſuperantes. Heroicam iſtam virtutem adumbrat Homerus dum Priamum de Hectore loquentem facit,

Homerus.

Non hic mortali eſt, ſed divum ſanguine natus.

Ariſt. I. c. l. 7. Eth.

Dicta paſſio heroica non ab heroibus ſed ab amore inſano.

Laertius l. 7.

Sic feritas iis tribuitur qui ſcelere, flagitiis, voluptatumque immoderatione alios ſuperant ac vincunt. Ut in humana ſpecie feritatis imago aliqua repræſentetur, hoc forte conſilio veteres heroicam paſſionem vocaverunt, quod in iis quibus æſtu libidinum pars animi deflagrat ac excandeſcit, aliquid heroicum eſſe exiſtiment: ſed decepti ſunt longe vocis ſimilitudine. Non enim dicitur paſſio heroica ἀπὸ τοῦ ἥρωος (*l*), quod heroas, id eſt homines auguſtos & eximios tamquam ἡμιθέους (*m*) exſiſtentes deceat, aut quod ad hominum ſapientum animas corporibus his abſolutas pertineat, quo nomine heroas intelligit Zeno apud Laertium, unde apud eumdem Pythagoras totum aërem plenum heroibus & dæmonibus dicebat, ſed potius ἀπὸ τοῦ ἔρωτος, id eſt, ab amore, deductum id eſt. Et quum heroica paſſio tam fœdam cupiditatem & velut humanitatem omnem ſuperantem ſignificet, huic ἐρωμανίῃ (*n*) nomen heroicum attribuere eſt nefaſtum. Quamquam placet Gazæ etiam τοῦ ἥρωος (*o*) nomen ἀπὸ τοῦ ἔρωτος ἐπαινετοῦ (*p*) derivari: at potius originem aut ἀπὸ τοῦ ἀέρος aut ἀπὸ τῆς ἥρας (*q*), id eſt ab Junone, ſortietur. Quidquid illud ſit, male & ignoratione græcarum litterarum heroica paſſio amor inſanus appellatur: niſi

(*i*) Amans patrem.
(*k*) Imaginatio.
(*l*) Ab heroe.
(*m*) Semideos.
(*n*) Amoris inſaniæ.
(*o*) Herois.
(*p*) Ab heroe & ab eo quod eſt laudatum & ſacrum.
(*q*) Ab aëre, aut à Junone.

nisi forte, quod & Savonarolæ videtur, ideo heroicæ passioni nomen tribuatur, quod inter homines Satrapæ, Principes, Magistratus, qui heroes dicuntur ob præstantem virtutis effigiem quæ in iis parere deberet, vel ob eum maximum quem tenent inter homines gradum, luxu & otio diffluentes: immoderata libidine gestiant, & insanorum amorum æstu facile exardescant: quod salse in Principes nostros dictum puto. Vel heroica passio dicta est ob exsuperantiam rei, quomodo apud Virgilium dicitur: *Auri sacra fames*: Id est ingens, magnaque: Et apud Medicos morbus ἱερὸς, sacer dictus, id est magnus & humanum captum difficultate rei superans: item ὀστοῦ ἱερὸν os sacrum appellationem a magnitudine & mole invenit: vel heroica passio dicitur, quod homines divino quodam modo afficiat irretiatque: quemadmodum & fabulæ narrant Jovem amore percitum omnesque Deos: Unde Homerus de Venere loquens ait,

Savonarola c. de heroica pass.

Virg. 6. Æneid.

Hipp. l. de sac. morb.

Ἀφροδίτη ἥτε θεοῖσιν ἐπὶ γλυκὺν ἵμερον ὦρσε,
Καί τ' ἐδαμάσσατο φῦλα καταθνητῶν ἀνθρώπων.

Homerus in hymno ad Vener.

Id est, *Dulceque tormentum divis incussit amica*
Humanasque Venus gentes domuisse videtur.

Vocat autem illud desiderium rei qua caremus ἵμερον, quemadmodum ἔρως fruendæ pulchritudinis quam valde expetimus desiderium significat: & πόθος rei qua fruiti sumus, fruique expetimus desiderium. Sed de nominibus frustra laborandum putamus. Quicquid sit, ea perturbatio quæ ad insaniam quodammodo puellas adigit ad τὸ ἐπιθυμητικὸν (r) pertinet: & est depravatio mentis falsa rerum præstantium imagine & opinione delusæ. Unde Tullius Cæcilium Poëtam irridet qui amorem Deum finxit, quum is omnis flagitii & levitatis auctor exsistat. Et inter antiquos de eo controversia oborta est: nam alii auctoritatem amori tribuerunt, alii etiam sapientem amaturum esse dixerunt; amoremque ipsum definiverunt conatum amicitiæ faciendæ ex pulchritudinis quadam specie, cum sollicitudine, cura, anxietate, desiderio & suspirio: adeoque vehemens ea animi perturbatio mentem de gradu rationis dejiciens, ut nisi ægro animo medicinam adhibueris, nil in consilium rationum suarum præter desperationem appellet: meraque est insania, ut sæpe in Dei contemtum hominem præcipitet. Unde illud libidinosi hominis:

ἵμερον, Ἔρως & πόθος ut differunt.

Cicero 4. Tuscul.

Si quidem sit quisquam Deus, cui ego sim curæ.

4. Tuscul.

Ac si Deo curandum sit quomodo libidinosus iste voluptate fruatur amatoria. Arabes, & qui eos secuti sunt hanc affectionem ilisci & alhach vocaverunt, id est, amatos, & amatores, est autem assidua sollicitaque cogitatio & ea melancholica qua rem valde & veluti perdite concupitam habere volumus. Ad morbos cerebri refertur, affectionibusque melancholicis annumeratur. Hoc autem differt ægritudo ista a melancholico cerebri affectu, quod hic humorem causam agnoscat veluti a massa sanguinis segregatum & jus vindiciarium in cerebrum habentem, quum diathesis jam sit aliqua: amatoria autem ægritudo, accidens animæ tantum defi-

Ut differat heroica pass. a melancholic. cerebri affectu.

(r) Concupiscibile.

definitur, cum diathesi melancholica. Id eam ob rem ita definitur, non quod humorum atrorum concursus sit aliquis ad illius perturbationis generationem: sed quoniam brevi ob affectionem animi recessumque caloris & angustiam animi viscerumque humoribus vis infertur, & ex benignis mansuetisque efferantur & exasperantur; hic memoria, & ratio & imaginatio læditur, perpetuaque est anxietudo. Quidam ilifcin ad insanum visendæ patriæ desiderium retulere. Sed hic de amatoris voluptatibus disputamus. Signa autem ex Arabibus hæc sunt, cibum & potum non capiunt, insomnes degunt, assiduis cogitationibus & occultis sese conficiunt, suspiriosi sunt, oculos habent profundos alias mobiles, si quid gratum audierint subrident, aliquando lacrymantur nulla de causa; & si suspiceris quemquam adamari, dum contrectatur pulsus, is nominandus est, atque statim manifesta accidet mutatio, nam ex humili, parvo, & occulto, contrarius resurget: & nisi præcaveatur horrenda accident symptomata tum corpori, tum animæ: immo in incurabiles morbos incident, ac de gradu mentis sæpe dejiciuntur. Curam hujus gravis affectionis tamquam animorum optimus Medicus edocuit Tullius: ita scribit: *sic igitur affecto hæc adhibenda curatio est, ut ei illud, quod cupiat, ostendat quam leve, quam contemnendum, quam nihil sit omnino, quam facile vel aliunde, vel alio modo perfici, vel omnino negligi possit. Abducendus est nonnumquam ad alia studia, curas, negotia. Loci denique mutatione, tamquam non convalescentes, sæpe curandus est. Etiam novo quodam amore, veterem amorem tamquam clavo clavum ejiciendum putant. Maxime autem admonendus quantus sit furor amoris.* Ita singula curationis capita homo philosophus est complexus. Paullus vero Aegineta peculiarem de iis disputationem instituit; *amores cerebri affectibus annumerare quum sint quædam curæ, haud fuerit absurdum. Cura vero affectus est animi ratiocinatione in motu laborioso occupata. Amantium hæ sunt notæ. Oculi concavi non illacrymant, sed tamquam voluptate pleni apparent, continens palpebrarum motus. Et quum reliquæ partes non collabuntur, hæ solæ amantibus concidunt. Pulsus proprie nullus, sed qualis eorum qui cura conficiuntur. Quum res amata in mentem occurrit, vel visu, vel auditu venerit, præsertimque repente, pulsum contingit mutari. Hæc quidam rem ignorantes tenui victu consumserunt. Prudentiores ad compotationem, balnea, ludos fabulasque animum abducunt. Nonnullis metum incutere convenit. Objurgandi: Mens ad alias curas abducenda est.* Ac mirum cur Paullus istam animi perturbationem per curam definiverit: nec abs re tamen, tum propter communia signa quæ amore occæcatis & cura affectis apparent: tum quia assidua est cogitatio, & a rebus omnibus ad id solum quod ita concupitur, abductio. Nescio an Hippocrates hunc affectum adumbrarit, dum disputat περὶ φροντίδος, curam vertit interpres. In illius affectus descriptione meminit & capitis & viscerum, quasi in utrisque morbi sedes exsistat. Ait in visceribus velut spinas sentiri, & puncturas, & anxietatem (græce ἄσσαν) corripere, fugere lucem, ad contactum dolere, expavescere: præterea censet caput purgari debere; hic affectus commune quid habet cum heroica passione: sed quum ante di-

xerimus

Avicennas l. 3. tract. 1. Signa insani virg. amoris.

4. Tuscul.

Paullus c. 17. lib. 3.

Sub finem lib. 2. de morbis.

xerimus in affectu amatorio nudam potius esse dispositionem quam humorum melancholicorum dominatum, is morbus quem describit Hippocrates potius ad melancholicum morbum accedit, & a communi accidente quod adesse solet, nempe sollicitudine & cura, dicitur φροντίς. Nos autem dicimus φροντίδα (s) ad animum pertinere, ut ἀλύκη καὶ ἄσση (t) ad corpus, ut φροντὶς sit mentis quædam anxia sollicitudo ad rem aliquam penitus defixæ: quamquam ἀλύκη potest ad animum & ad corpus pertinere. Nam auctor Galenus τὸ ἀλύειν (u) præter reliquas significationes ait significare anxietatem & curam aliquam, ut quum non quiescimus, sed ab uno ad alterum cito nos transferimus. Sed omnibus liberum judicium esto, quid Hippocrates illo nomine τῆς φροντίδος velit significare. Capita autem ex Avicenna partim Savonarola, partim suo marte comparavit. Primum admonendus de iis quæ ad pietatem & cultum Dei pertinent, quod omnia amori postponere isti insani soleant. Ut animus revocetur, constituendus in honore, vel alicujus magistratus spe lactandus juxta illud,

Φροντὶς ad animum ἀλύκη & ἄσση ad corpus pertinent. Com. in aph. 56. l. 7.

Da vacuæ menti, quo teneatur, opus.

Ovidius.

Tertio in longinquas relegandus est terras. Efficiundum ut pluribus amicis delectetur, juxta illud,

Quod hic de marib. dicitur, ad virgin. potest transferri.

Hortor & ut pariter plures habeatis amicas.

Durius forte est illud, quum suadet ad molliendum frangendumque ejus animum qui rebus venereis nimium deditus, nulla re adduci potuit, ut is qui ita amore perit certior fiat de occultioribus amicæ morbis, aut si quid deformius in illa est, reveletur. Plura sunt quæ eodem pertinent. Ceterum si temporis diuturnitate contracta sit quædam in melancholiam propensio, temperandi sunt humores eo modo quem *cap. de fœdis coloribus* explicavimus. Ac in primis & balnea, & purgationes quæ caput respiciant, & lac asininum, & syrupus Regis Saporis commendabuntur. Cetera tuo marte comparabis.

Langius caput privatim de insanis amoribus conscripsit ex quo multa desumet huc pertinentia. Epist. 24. l. 1. Epist.

CAPUT X.

De hysterica suffocatione & furore uterino.

Virgines & hysterica passio & furor uteri (qui affectus affinitate conjungi videntur) sæpe excruciat, adeo ut vel exitus e potestate mentis, vel mortis repentinæ ob sublatum respirationis usum ingruat. Hysterica quidem passio dum vias spiritus intercipit, immo & usum respirationis (quæ eadem cum vita est, & qua ne momento quidem carere possumus) tollit; furor uteri, dum eas in corpore tragœdias excitat ut facile mens percellatur & obruatur. Antequam autem ad furorem uteri accedа-

Gal. l. de util. resp. & c. 5. l. 6. de loc. aff.

(s) Curam.
(t) Anxietas & implaciditas.
(u) Fastidio capi & implaciditate.

accedamus, non alienum erit explicare an incolumi vita respiratio quemquam deficere possit: hoc in dubium disceptationemque adduci solet. Non desunt qui, adducto hystericarum mulierum exemplo quæ non respirant manifesto, contendant nullius esse usus respirationem, quum animal sine ea possit vivere: at respiratio non ad actionem gestionemque privatam spectat, sed ad vitam ipsam: siquidem nutritionem, & ventilationem, & fuliginosi excrementi exclusionem hæc una procurat: moderationemque esse oportet, id quod exemplum ab externa flamma ductum docet. In flamma ea quæ sub sensum cadit motus duplex est intro, & foras: intro fit dum ambiens potentior est, unde exstinctio: foras dum aër externus familiaritate cum flamma convenit, unde eam evocat & dissolvit: & major flamma liberiori ampliorique aëre eget, minor vero pauciori, omnis tamen flamma eo eget; calor naturalis, quantuluscumque sit, ventilatione opus habet. At in hystericis paucus calor est, coactus, & pæne strangulatus, vi frigoris ipsius corporis jam rigidi quodammodo temperatus: ideo exigua eget ventilatione ut ad id respiratio non sit necessaria, sed transpiratio sola quam Galenus ἄδηλον ἀναπνοὴν (*x*) vocat, unde Hippocrates præclare scribebat: *Principium alimenti spiritus, os, nares, & reliqua perspiratio.* Nomine perspirationis & manifestam respirationem intelligit, & eam quæ beneficio arteriarum & meatuum quibus corpus nostrum est pervium, fit, transpirationem. Ideo dicebat corpus totum inspirans, expirans, & confluens: idemque mulierculis hystericis contingit quod & animalculis quæ per hiemem in latibulis degunt, quasi semimortua sola transpiratione contenta: de quibus Galenus *in aphorismis agit*: Et quum perfrigeratum undique sit corpus muliercularum a causis paullo post explicandis, mirum ne sit si anapnoe contentæ vivant? Sed hic duo objici possunt quæ illud labefactabunt. Prius quidem, si revocatur intro calor, cogiturque ob perfrictionem externi halitus, cur non idem contingit quod in lipyriis febribus, aut causo, aut initio periodicarum febrium? nam in his perfrigerato rigenteque habitu interna uruntur, sitis ingens est, respiratio satis magna & frequens: omnis calor coactus seipso major fit: in hystericis cogi videtur. Premit quidem hæc ratio: sed ita satis debet fieri. Causon, & leipyriam febrem Hippocrates apposite vocat πυρετὸν περιψυχθέντα, id est febrem perfrigeratam, quod per revocationem intro caloris & spiritus interna adurantur: At in partibus externis expanditur calor, quod in hystericis non fit. Initio febrium frigus potius contingit, ut *ante cap. de Epiala* docuimus, propter inæqualitatem motus & affectionem caloris naturalis. Hic non est idem judicium quod & de hystericis. Et clarioris doctrinæ causa barbaris sed aptis verbis uti non erit abs re. Initio febrium, in leipyriis, epialis, frigus non est positivum, quod actu & reipsa tale exsistat per modum extinctionis, sed privativum, quia ex eventu partes suo calore & spiritu quo prius illustrabantur, sunt destitutæ. Sed in hystericis positivum fere est frigus, unde non longe absunt a morte, & est potius dissipatio caloris ob malignam qualitatem, quam coactio

Lib. de utilit. resp.

Lib. de usu respirationis. Cap. 12. l. 1. de san. tuend. Hipp. l. de alimentis. Lib. de locis in homine. De sufficientia perspirationis in animalculis. Gal. com. ad aph. 59. l. 7. Com. in 15. lib. 1. Plenius de his cap. 5. l. 6. de loc. aff. Part. 7. l. 1. prorrh. Quum infirmus est calor, aut paucus, omnis se confert intro tamquam ad proprium domicilium. In Epialis & leipyriis & initio accessionis frigus non est positi-

(*x*) Insensibilem transpirationem.

actio congestioque: nisi forte in cordis centro reliquias tantum exiguas inesse suspiceris. Quum dolor, aut incendium attrahit, vis aliqua naturæ elucet; quum maligna qualitas dissipat, omnia pessum eunt: idemque hystericis mulieribus contingit quod & Pythioni qui primo die quum febre acuta occuparetur, ei secundo perfrixerunt extimæ partes, & factus est βραχύπνους (y). Non in omni partium extimarum perfrictione est βραχύπνοια (z), ut ante de causo & leipyria dictum est, sed quoties cum partium extimarum algore extinctio pæne caloris est naturalis: & nunc frigus positivum esse dicitur. Galenus autem *in com.* ait Pythionem factum esse βραχύπνουν, quod primo die per putrescentes humores adeo insigniter calor febrilis sit accensus, ut relictus sit naturalis admodum infirmus, immo adeo infirmus, ut potius omnino exstinguatur, quam febrilis denuo accendatur. Et hic maxime pertinet ad hanc de hystericis disputationem. Posterius vero quod quæri possit est περὶ ἀναπνοῆς (a): An hæc in hystericis sit & sufficiat: videtur enim non adesse illa ἄδηλος ἀναπνοὴ (b) quam quidam comminiscuntur. Etenim Galenus loquens de sudoris excretione, & fuliginosi excrementi per insensiles corporis meatus, ait, *per insensilem difflationem etiam nonnihil crassioris excrementi educitur; huic autem & vehementiore deducente calore, & impetu impellente majore opus est: quum alioqui periculum sit, ne ante itineris finem sistatur.* Itaque ἀναπνοὴ magni caloris opus est. Eodem accedit quod in aphorismis scriptum est, *Quo calor innatus robustior fuerit, eo difflatio magis effugit sensum.* At in hystericis strangulatus pæne est, calor exiguus & paucus, quomodo ergo ἀναπνοὴν (c) procurabit? siquidem ad difflationem opus est majore calore. Sed utrumque locum facile est explicare. Quum ait, *huic autem opus est vehementiore calore*, non refert pronomen demonstrativum, αὐτῷ (d), ad ἀναπνοὴν sed ad excrementum: ut doceat necessum esse & plus caloris & facultatis concurrere ad excretionem crassiusculi excrementi, quam tenuioris. Quod est ita accipiendum. Diocles (ut refert Galenus) negabat sudores opus esse naturæ, quod si natura potens foret, in halitum potius quam sudorem aquam superfluasque humiditates converteret, cur nunc ait ad excretionem crassiusculæ superfluitatis & robur naturæ & vim caloris concurrere? Immo si crassiusculum excrementum sit caloris impotentia significatur Dioclis sententia. Quo calor potentior, eo attenuatur magis materies, exuviæque latent sensum, quod verum est de prima generatione, & comparatione facta crassioris excrementi cum tenuiori, quia in hoc elucet vis Naturæ: sed si ex hypothesi ponatur materia crassior quam natura excernat, quum facilius educatur tenuius quam crassius, in excernendis superfluis crassioribus apparet naturæ potentia. Sudores itaque & argumentum sunt naturæ infirmioris, & potentioris: infirmioris quidem, quia si potentissima foret, non in sudorem sed halitum materiam commutavisset, & hoc tantum secundum

vum, in hystericis positivum fere est.

Histor. 3. sect. 3. l. 3. Epid.

Cap. 12. l. 1. sanit. tuend.

Com. in aph. 15. l. 1.

Ibid.

3. de sympt. caus.

(y) Brevispirus.
(z) Brevispiratio.
(a) De respiratione.
(b) Insensibilis transpiratio.
(c) Transpirationem.
(d) Ipsi.

secundum quid fieri dicitur: potentioris autem, quia in hoc saltem vis naturæ paret quod affatim calidus sudor excernitur. Ideo ea de re ita Galenus voluit sanciri, de sudoribus dictum est quod resoluto interdum habitu fiunt, & passio Syncope vocatur. Huic contraria est constitutio quæ in indicibus diebus fit, robustam naturam docentibus. Tales sunt qui in moderatis exercitationibus fiunt. Et quum dicitur, *eo fugit magis sensuum difflatio, quo calor major*, non reciproca est conversio, quoties difflatio est argumentum esse aucti vegetique caloris: vel dicemus *locum illum aphor.* de difflatione materiali intelligi debere: Quum autem hic de difflatione in hystericis mentio injicitur, de ea quæ sine materia est audiendum: & quæ docet superesse adhuc nonnihil caloris, cui difflando ventilandoque satis est aliquantula διαπνοὴ (*e*), quum reliquorum usus non incidat: nec enim nutriendi caloris, nec a fuliginoso excremento repurgandi magna urget necessitas. Ac de furore uteri dicendum videtur, qui & causa & symptomatis ἀπὸ τῆς πνιγὸς ὑσερικῆς (*f*) distinguitur, ex Sorani sententia apud Aëtium: tamen confusa sunt sæpe symptomata, ut ignores sæpe an uteri sit suffocatio, an suffocatio & strangulatus. Tamen nomina quæ utrique affectui imponuntur, ab eo symptomate quod maxime elucet, satis indicant quæ idea & proprietas cujusque affectus sit. In hysterica passione quæ κατ' ἐξοχὴν τὴν πνίγα (*g*) significat, strangulatus, suffocatio ac si fauces præcluderentur, cum ἀφωνία (*h*) apparet; in furore uterino rabiosum quoddam est delirium & mentis abalienatio est: insultant enim virgines, garriunt, vociferantur. Itaque definitur, uteri intemperies quæ in affectionis consensum facile cerebrum pertrahit, ad quam rabida quædam mentis alienatio consequitur. Docuimus alias quis esset uteri cum cerebro consensus: nam Galenus dum rationem reddit cur humoribus circum uterum restagnantibus dolores capitis oriantur, & ad uteri substantiam id refert quæ membranosa est & quodammodo nervosa (quod facilis dilatatio indicat) & ad vasorum contextum. Etenim præ reliquis corporis partibus uteri plurimas maximasque venas habent, quo fit ut aut lochiis, aut mensibus suppressis, aut phlegmone aliqua oborta, magna vaporum calidorum ilias in caput feratur, quæ dolores creat in syncipite, maxime propter eam, quæ eodem loco assignatur, causam. Quum autem definitur intemperies, aut calida aut frigida esse debet: si calida, aut cum humore est, aut sine. Si cum humore, phlogosin faciet, aut phlegmonem, aut ἐπιφλόγισμα, quod a Leoniceno male inflamen vertitur, melius deflagrationem, aut ardorum alicujus partis velut a flamma ustæ, ob exsuperantem humorum caliditatem, dices. Ut libere tamen dicamus, non hic peculiarem in utero affectionem significari volumus, sed fervorem quemdam ardoremque ob libidinis cupiditatem accensum: ac si dicas turgere, incitarique partem aliquam naturali quodam igne deflagrantem. Non hic materies, non cumulus

Vide Manard. Ep. 1. lib. 15.

Aëtius serm. 4. tetrab. 4. c. 74.

1.

Com. in part. 1. sect. 1. l. 6. Epid.

2.

Uteri suffocationis & furoris uterini differentia.

In aph. 23. lib. 5.

(*e*) Transpiratio.
(*f*) A strangulatione hysterica.
(*g*) Per excellentiam strangulationem.
(*h*) Aphonia, vocis defectu.

mulus humoris ſpectatur, quamquam velut cauſa procatarctica adeſſe ſolet, ſed incendium, æſtus, impetus, incitatio quædam naturalis, illud ὀργᾶν dici poteſt accommodatum animantibus quæ impetu toto ad libidinem perfruendamque voluptatem ruunt, nec ullo conſiſtunt loco, nec quieſcunt, donec illud expleverint: quod explicat Galenus *in aphor.* Soranus & cauſa & ſymptomatis uteri furorem a præfocatione uterina diſtinguit. In hyſterico ſtrangulatu uterus de loco dimovetur aut vapore tetro, aut morſu, aut vaſorum plenitudine, ac ſi convulſio aliqua foret, tumque partes alias comprimit, & ſuperiores in conſenſum trahit per vaſorum propagines tetrum vaporem halitumve immittens: in furore hyſterico immotus manet, ſed neſcio quam qualitatem per ſpinæ medullam cerebro communicat. Signa verò quibus a ſe invicem ſeparentur, hæc ſunt: in ſuffocatione hyſterica ἀφωνία eſt, torpor ſæpe corporis & pallor præcedit, crurum imbecillitas, immo pleræque pro mortuis ad ſepulchrum delatæ ſunt, pulſus adeſt nullus, intercepta eſt reſpiratio ob oppreſſionem inſtrumentorum reſpirationi inſervientium, mutæ ac velut emortuæ jacent virgines: in uterino furore garrulæ ſunt, ſæpe ridibundæ, alias lacrymantur, alias effuſe rident, maxime quum de rebus voluptuariis quid audiunt, jactantur perpetuo, & indecora ſæpe corporis compoſitione verborumque abſurditate παρενεχθῆναι, παραφρονεῖν, παραλαλεῖν, παραπαῖσαι καὶ παρακρούειν (*i*) videntur. Unde illud mirum eſt quod ſcribit doctiſſimus Hollerius quod duabus filiabus Præſidis Rhotomagenſis contigiſſe ſcribit, in quodam motu ſurſum uteri ut putabatur: riſu enim longo ad horam & horas duas imminente paroxyſmo capiebantur, quem neque metu injecto, neque hortatu, nec aliis artibus poterant compeſcere: ac parentibus illæ interrogatæ objurgatæque reſpondebant eum riſum ſeſe cohibere non poſſe. At meo quidem judicio non hæc hiſtoria ad caput de ſtrangulatu uteri ab Hollerio erat referenda, ſed potius vitandæ confuſionis ergo caput de furore uteri erat conſcribendum. Quum enim aut riſus adeſt, aut modo lacrymæ, modo riſus, potius de furore uteri & ſatyriaſi quædam eſt ſuſpicio. Unde quæri poteſt, num hyſtericæ paſſionis, id eſt ſtrangulatus uteri propria ὕπαρξις (*k*) in eo ſit, ut aut exigua reſpiratio, aut nulla reliqua ſit, hoc enim ſignificat affectus vulgo dictus πνὶξ ὑςερικὴ, ἀπὸ τοῦ πνίγειν, id eſt, ἄγχειν (*l*). Et tamen idem ait in hyſtericis nonnullis magnam eſſe reſpirationem, quod nulla ſit ſtomachi, cordis, præcordiorumque compreſſio, ſed alio materia traducatur. Quoniam enim, ut Galenus diligenter explicat, partes anteriores magis ſunt venoſæ & arterioſæ, poſteriores autem nervoſæ membranoſæque magis, eadem materia tum foris admota, tum per cæcos internoſque ductus tranſlata in eodem corpore varios producit effectus: Frigida aqua poſticis applicata affuſaque magis moleſta eſſe ſolet, quam ſi anticis: præterea ſi vapor feriat partes anteriores

Com. in aph. 22. l. 1. & com. in aph. 1. l. 4.

Fernelius videtur uteri furorem cum neſcio qua converſione uteri ad coxas confudiſſe. An hoc ſit verum dubitari poteſt.

Verba tamen hæc græca in com. in Epid. & prorrh. diſtinguit Gal. cum Hipp. Cap. de hyſterica ſuffocatione.

Error Hollerii.

Holler. eodem in cap.

Com. in aph. 65. l. 5. apho. Hipp. de liquidorum uſu.

(*i*) Leviter delirare, nugari, temerè obloqui, & abſurda, deſipere & leviter inſanire.

(*k*) Eſſentia.

(*l*) Suffocatio hyſterica à ſuffocando, id eſt ſtrangulando.

riores cerebri insaniæ metum afferret, si posteriores, tremoris, horroris, ac convulsionis. In hystericis itaque materia non perducta per partes priores eam δύσπνοιαν (*m*) non est allatura. Tamen si in strangulatu uteri, contorsio, aut derelictio propriæ sedis ipsius uteri est, nullus adesse poterit integra respiratione, quoquoversus se illa materia proripuerit. Ideo in strangulatu voluit Aëtius moveri uterum, in furore eumdem manere. Et inde quæstiones moveri possunt an uterus ita moveatur, de qua priore quæstione ante plenissime dictum est, & an necesse sit de suo dimoveri detrudique loco, ut efficiatur is, qui essentiam morbi constituit, strangulatus. At ex prioribus Hollerii verbis & strangulatum abesse posse patet, siquidem est magna respiratio, & motum materiei aut in hanc aut in illam partem varias hystericæ passionis ideas constituere. Nisi forte dicat quis videri quidem virginem strangulari, non tamen necessariam esse respirationis interceptionem: immo & in dominatu irritationeque vermium vidimus puellas ita affectas, ut sibi præcludi fauces narrarent, quum tamen libere satis spiritum ducerent; & in attonito morbo, quem ἀποπληξίαν ἀπὸ τοῦ ἀποπλήττεσθαι (*n*) nuncupant, & faucium interclusionem, & libertatis respirandi interceptionem, & privationem motus & sensus, quum tamen nullus uterus, aut alia similis in corpore pars turgeat, loco moveatur, impetumque faciat, & alias situ superiores pessundet & opprimat, unde suffocatio consequatur. Ac de motu uteri magna est inter primarios Medicos dissensio, nondum decreta definitaque, quod in primis distinctionem inter strangulatum uteri, & furorem obscuram reddat. Sed Hippocrati hoc loco subscribamus qui ἀνατροπὰς καὶ κινήσεις καὶ πλάνας τῶν ὑστερέων (*o*) animadvertit. Sed Galenus multis convincit rationibus motus ipsius principium non esse ab utero, sed per consensum tantum fieri & διὰ τὴν ἀδελφιξίαν, id est communionem, consensum & cognationem aliarum partium repletarum aut siccatarum, aut aliud simile patientium: Verba hæc sunt Galeni. *Similiter uterus modo sursum abit, modo in latus promovetur, nec id quidem proprio suo motu, sed ab altero tractus e sede propria recedit; quæ enim trahunt multa sunt: nexus enim, nervi, arteriæ, venæ quæ in ipsum pertinent, omnia hæc id efficere possunt, quum in tumorem exturgentia tantum dement de longitudine quantum in tumorem creverat. Et hoc commune omnibus corporibus quæ distentiones & contractiones habent.* Et quod mirum est ut suam defendat sententiam exemplum affert viduarum hystericarum quibus vasa sanguine non implentur, & propterea a plenitudine non contrahuntur: *in iis*, ait, *seminis suppressio hystericæ affectionis causa est, quum nulla fiat retractio uteri.* Tandem concludit perversionem uteri eorum symptomaton quæ hystericas virgines infestant causam non esse, sed plenitudinem ipsam: quod a ratione alienum videtur: nam & malignus vapor, & contractio, & plenitudo, concurrere videntur. Pars vero ipsa, uterus nempe, adeo magnum consensum cum partibus nobilioribus

Hipp. aph. 65. l. 5.

Lib. de superfet. l. de locis in homine l. 3. de Articul. part. 100.

Com. in part. 100. l. 3. de Articulis.

Cap. 5. l. 6. de locis aff. 3.

(*m*) Difficultatem respirationis.
(*n*) Apoplexiam à percutiendo.
(*o*) Subversiones, & motiones & errores uterorum.

lioribus affert, ut eas facile in suæ affectionis contagionem trahat. Ac paullo ante diximus in nonnullis hystericis aliquando servari respirationem quod materia non appetat præcordia, sed alio converti videatur, & quod prout anticas, aut posticas corporis partes humor sollicitet petatque, ita varietas symptomaton contingat: Sed tamen mirum esse possit quomodo suppressa evacuatio aliqua alias corpus totum refrigeret, alias respirationem intercipiat, alias alia adferat. An ea varietas ex parte membrorum partiumque affectarum, an ratione humorum contingat, an utrorumque: Galenus in eo laboravit, sed paullo generalius edisseruit: Ita scribit, *pro ratione multitudinis qualitatisque tum menstruorum tum seminis, alias aliæ symptomaton species oriuntur. Nam noxia causa universum corpus refrigerare potente adeo vehementer refrigeratur corpus, ut & respiratio, & arteriarum pulsus deprehendi nequeant. Quæ si crassa fuerit vel acris, convulsiones; si atræ bilis naturam habuerit, mœstitias; aut animi quoque defectiones & ad fortes extensiones, & refrigerationes, & stomachi æstuationem sequuntur.* Distinctionem quoque affectuum a varietate humorum & qualitate petit idem dum explicat quid adferat somnus in febribus quibuscum juncta sit plethora: *si*, ait, *humorum multitudo magis ad atræ bilis naturam vergit, timores fiunt; sed si talis non fuerit, labores & convulsiones perpetuo oboriuntur* in hystericis virginibus, quum materiam necesse sit acrimonia præditam esse. Non enim omnis suppressio mensium aut seminis hystericæ affectionis causa est, nec quovis tempore, sed quum diuturna est, ut temporis diuturnitate humores aliam naturam induerint, immo eo malitiæ devenerint, ut sua virulentia toxicum ipsum adæquent. Quod demonstravit Galenus dum ait necessum esse, ut omnis humor diutius in corpore moram trahens corrumpatur, quod nec consentaneus naturæ, nec alienus idem manere diu possit. Si ista diuturna est suppressio, cacoethia jam contracta est, proinde & acrimonia, quæ si requiritur ad convulsiones faciendas naturamque sollicitandam (ut de sternutamento docet Galenus, quod ait non a quavis causa frigida fieri, sed aut a flatulenta, aut acri) in omnibus hystericis affectionibus convulsiones consequentur. Cur enim elatus a tibia vapor convulsiones peperit, idem non faciet cumulus vaporum suppressis excrementis circum uterum elatorum? Itaque male meo judicio Galenus varietatis eorum symptomaton causam reperit ab humoribus ipsis (quamquam & juvat plurimum ea qualitas) sed duas potius causas assignare debuit, nempe secretionem (quam barbare practici sequestrationem vocavere) humorum a sanguinis massa, & naturam partium per quas vapor aut efferus humor fertur, aut quas impetit, aut in quibus residet ac restagnat. Nemo enim dubitat alias & affectuum & dolorum differentias sequi si in nervosum genus humores incubuerint, alias si in venosum, alias si in musculosum, alias si in membranas, alias si per inania spatiola humor relatus fuerit. Quamdiu enim in venis humores continentur aut fluunt, longe aliter sese res habet, quam quum in nervos incurrerunt. Et multis per inanes mæandros cæcosque corporis ductus, acres vapores inferne feruntur, qui si nervos invaderent, convulsiones nervorumque affectus afferrent: quod Hippocrates explicavit, dum rationem reddit

Consensus uteri cum ceteris partibus. Cap. 5. l. 6. de loc. aff.

Com. in aph. 67. l. 4.

Gal. c. 5. l. 2. de locis differ. feb.

Com. in aph. 51. l. 7. In lib. de loci aff.

4.

reddit cur quum in hydropicis artus omnes humore imbuti ſint dolores articulares non oriantur, quum tamen paucula materia atroces nervorum dolores afferre ſoleat. In hydropicis fluxum refluxumque materiei animadvertit, in arthritide obſidionem in nervo. Sed in hyſtericæ ſtrangulationis explicatione multi fuimus, quum tamen de furore uteri inſtitutum eſſet diſputare: ſed rerum affinitas eo nos adduxit. Nunc ad furorem uteri redeamus. Jam explicuimus quibus ſignis furor uteri a ſtrangulatu diſtingueretur, nunc tria reſtant explicanda, quale ſit delirium virginum furore uteri detentarum, quibus item hic morbus contingat, & an materia aliqua ſit quæ communicetur cerebro; de tertio dicam paucis. Strangulatus uteri magis materialis eſſe videtur: quum & ichor, & vapor, & humor eum indicat: declarat ſanatio: nam pleriſque hyſtericis quum liberarentur a paroxyſino contigit aut ſeminis aut rei ſimilis excretio, parteſque pudibundæ velut madefactæ viſæ ſunt. Sed furor uteri expers materiæ eſſe videtur. Quemadmodum enim diaphragmate inflammato ita laborat cerebrum τῇ συμπαθείᾳ (p) ut omnia phrenitidis adſint argumenta, non quod materia communicetur, ſed ob ardorem partis quæ cum cerebro magnum conſenſum habet, immo in qua quidam ſapientiæ ſedem conſtituerent (quamquam hoc Hippocrates explodit), ita æſtu quodam fervoreque occulto uteri, tamquam partis ſenſu exacto præditæ, perturbatio aliqua mentis contingit, quam furorem uterinum vocaverunt. Cur non utero ut & ori ſuperiori ventriculi appetitus quidam inceſſat rei jucundæ? Etenim dum natura partes conſtruit & effingit, ita eas comparat, ut illæ proprias functiones aggrediantur & perficiant nulla doctrina edoctæ, ſed ſolo inſtinctu motæ, & inter ceteras exacto ſenſu alias donavit quæ rerum quarumdam deſiderio teneri ac langueſcere videntur. Numquid enim ventriculus in fame animali, facta velut in chorea harum illarumque partium attractione, ſuctionis ſenſum quidem habet, immo præ inopia adlatrare quodammodo videatur? Quod ſi ventriculo evenit, cur non eodem jure idem utero contigerit? ut non abs re animal facultate concupiſcendi præditum Plato vocarit: quod tamen Galenus confutat. At noſſe debuit Galenus quemadmodum a Langio doctiſſime explicatur, uterum ut & reliquas corporis partes quadam vernacula congenitaque vires proprias conſectari, contrarias vero averſari; & ut pars diviniore quadam vi ſenſuque exquiſitiore prædita eſt, ita expetitio deſideriumque rerum ſuavium magis in propatulo eſt, & averſatio fugaque injucundarum. Non inepte itaque ab illa ſenſus deſideriique præſtantia quæ in utero rerum venerearum ardore parturiente apparet animal concupiſcens vocatur, hinc furores in utero, hiatus quodammodo, titillatio, orgaſmus, impetus ad venerem, & in maribus priapiſmus, pudendi arrectio quæ inſpecta formoſa muliere, aut attactu illius ſolo, aut baſiolo tamquam in articulo contingit: & narrant mulieres pruritum ſæpe uteri perſentire ludi venerei deſiderio excitatum. Quo vero tam ſubitam pudendi arrectionem revocares niſi ad innatam illis partibus cupiditatem qua geſtiunt

Hipp. l. de locis in homin.

Hipp. ſub finem l. de ſac. morb.

Gal. c. 6. l. 6. de loc. aff.

5.

Langius Epiſt. 23. l. 1.

6.

Cap. 6. l. de loc. aff.

(p) Conſenſu, ſympathia.

fluunt turgentque facultate ea præsertim quæ voluptate est suscitata? Maxime vero, ut ad secundam instituti partem accedamus, & furores & priapismi contingunt iis qui temperamento calidiores sunt cum animi quadam impotentia & concupiscendi facultatis robore: ac tum quum aut rerum istarum obscœnarum usu edoctæ sunt, aut auditu eruditæ ac pellectæ, unde narrat Galenus plerisque intermisso veneris usu, & gravissimos dolores capitis & ἀθυμίας (q), tristitias melancholicasque passiones, inappetentias, febres denique ipsas contigisse: alios torpidulos, timidos, ignavosque redditos: illos arboribus immodice fructiferis Plato comparavit: aliis palpitationes arrectionesque assiduæ colis contigerunt; hujus rei rationem reddit Galenus ex Platonis sententia, ignavia corpus exsolvit, proprii autem officii exercitatio robur addit. Nam quum venere uti consuevimus vasa ampliora reddita sunt, major sanguinis & spiritus fit attractio, unde exercendæ veneris cupiditas increscit. Contra evenit quibusdam Cantoribus & Athletis qui laboriosis muniis animum corpusque addicentes, quum nullam vitæ suæ partem veneris illecebris contaminarent, iis pudendum effetum, rugosum ac collapsum erat. Itaque si virgines salaciores sint & quicquam de voluptuoso amplexu audiverint, facile uterino furore corripiuntur: qui quum adest, mens perturbatione quatitur, dumque delirant de venere libidineque loquuntur, satisque verborum obscœnitate declarant avide concubitum appetere: & nisi brevi jucundum hymenæum celebraverint, præsertim formosi amatoris blandis colloquiis lascivoque basio pellectæ, expallescunt, maciantur, moriuntur denique ut quotidiana experientia constat: at nubant potius quam urantur, nisi votum pietasque impediat. Et hoc uterini furoris suum sit remedium. Tamen ne desint remedia quibus aut absentia mariti, aut contrahendarum nuptiarum difficultate furor iste vires acquirens compescatur, brevi hæc explicabuntur. Hic & capiti & utero prospiciendum est: tametsi enim ab uno utero mali prima labes sit, tamen quoniam cerebro facile impressio fit visque infertur, quum utero prospectum fuerit, ad caput ipsum læsum & facile ex sympathia in πρωτοπάθειαν (r) incidens est concurrendum. Utero autem consulemus assumptis & admotis. Decoctiones parabuntur ex blito, portulaca, cucurbita, peponibus, atriplice, semine melonum, cucumeris & consimilibus quibus vis insit refrigerandi & humectandi: quin etiam emulsionibus locus esse poterit, ut in urinæ ardore, mistis iis quæ tenuitatem partium habent, ut artemisia, nepetha, matricaria, bistorta quæ operam utero dicant: ita facile frigidiorum vis ad uterum devehetur: emulsiones parabuntur ex polygono, umbilico veneris, plantagine, nymphea, sempervivo, portulaca, lactuca, addito parthenio, melissophyllo, sabina, hyssopo, seminibus frigidis, tum quæ majora, tum quæ minora vocantur, semine pœoniæ & urticæ mortuæ, nec non hordei; affundetur aut aqua nympheæ aut liliorum; potest addi nonnihil trochiscorum de camphora. Notandum vero illud quod Aëtius ex Sorano trochiscos Trigoni

Cap. 5. & 6. l. 6. de loc. aff.

Sub finem l. de loc. aff.

Cap. de furore uteri.

Dioscorid. c. 24. l. 1. Aëtius c. 99.

(q) Animi defectus & imbecillitates. (r) Affectum primarium.

ferm. 1. tetrab. 4. Paullus l. 7. duplex cyphi facit solare & lunare, & utrumque epithematibus admiſcetque, cyphi ideo vocantur. Dioſcorid. c. 26. l. 1. Aëtius c. 50. ferm. 3. tetrab. 2. Croci vires in curat. furoris uterini. Cap. 25. l. 1.

Trigoni præſcribit quorum deſcriptionem non inveni. Veriſimile eſt eos ex iis componi quæ temperandi & refrigerandi vim habent: ut poſſent eo pertinere trochiſci de camphora deſcriptionis Meſuæi, & quod mirum eſt illis trochiſcis admiſcet portiones æquas crocomagmatis & cypheos aromatici. Sunt autem compoſitiones ex Dioſcoride & Aëtio in quarum complexum multa calida ingrediuntur: in cyphi uvæ paſſæ aſſumuntur, terebenthina uſta, myrrha, cinnamomum, flos junci odorati, cyperus, bdellium, mel, vinum odoratum. Ad viſcera ulcerata, obturatas partes nec non ad ſuſpirioſos opinione Dioſcoridis valere dicitur. Crocomagma vero componunt crocus (quod largius hunc aſſumunt ita nomen meretur) myrrha troglodytica, roſæ ſiccæ & gummi aliquot. Dubitatur autem an crocomagma & cyphi aromaticum uſurparit Soranus in cibo, an in admotis: utroque enim modo accipi poteſt: nam & illita dolores capitis leniunt, & aſſumta calefaciunt, coquunt, urinam cient. Sed ſi crocus cerebrum maxime ferit, ſi replet caput, quis ejus uſus eſſe poteſt in furore uteri quem & calidioribus naturis contingere diximus? conſentaneum enim eſt adaugeri calorem rerum calidarum uſu, malumque malo cumulari: immo ex Dioſcoridis ſententia crocus venerem ſtimulat; at uſu crocomagmatis & ſimilium immoderatum rei venereæ appetitum compeſcere ſtudemus. Si vero quis objiciat coquere, mulcere, mitificare, apteque cataplaſmatis miſcere ſolere: verum illud, quum ad ſuppuratum tenditur. Sed in furore uterino nil tale intendimus, immo nil aut exiguum eſſe in hoc affectu materiæ demonſtravimus. Iſtis objectionibus fiet ſatis ſi dixerimus crocomagma ſolum non uſurpari, ſed frigidioribus ad contemperationem admiſceri: aut potius id fieri maxime quod inflammationes ad ſacrum ignem vergentes crocum juvet plurimum, quod in variolis papuliſque puerorum apparet, quibus oculi croco illiti venenatam ſerpentemque papularum ecthymatonque vim facile depellunt. Verendum eſſet ne ſi frigida ſola adhiberemus, uterus læderetur, cui tamquam parti nervoſæ frigus obeſſe ante ex Hippocrate docuimus: Ideo etiam in phrenitide affectu calidiſſimo remedia frigida calidis contemperantur, ne in contrarium affectum pars adducatur. Sed id facilius metuendum eſt ubi materia aliqua adeſt quæ affectum alit: nam dum quæ ſunt frigida applicantur, duplex incommodum ſequitur, unum quia difflatu prohibetur materia acris & tenuis quæ affectum committit: alterum incommodum eſt quod quum calidum & frigidum par in agendo tempus habeant, diſpar ſit ſecuritas. Galenus 7. *method.* 4. *acutorum.* Utpote ex ſententia Hippocratis febris ardens fit quum tenues ichores a venulis arefactis attrahuntur: deliria oboriuntur tribus de cauſis, quum in febre ſanguis (qui plurimum ad prudentiam facit Hippocratis ſententia) de propria ſtatione dimovetur, quum concitatur, & ſeroſus ichoroſuſque fit, (quod græce dicitur διουρεῖν) accedit & quod tetri vapores ſurſum efferuntur. Uſu frigidorum, præſertim ſi hypnoticum quid habent, præſertim quum applicantur, reprimuntur intro ii tetri vapores qui mentis arcem magis labefaciunt, & quum alioqui fluant refluantque eorum motus ſiſtitur, ut mirum non ſit ſi in partem in qua ſiſtuntur tyrannidem exerceant, & pro affectu momentaneo, ac fugace conſtans fixuſque

Hipp. l. de Aliment. Aëtius c. 2. tetrab. 2. l. 2.

Hipp. 1. de morb. l. de flatib. de ſac. morb. Hipp. l. 1. de morb.

fixuſque inducatur. Sed in uterino furore minus eſt formidabilis refrigerantium uſus, quod nil tale metuamus. Eo autem magis immoderatos eſſe ſæpe hic oportet; omnemque medendi ſeriem pervertere quod cum mulierculis res ſit, quibus hoc proprium eſt ob ingenii impotentiam ut nitantur in vetitum negataque cupiant, & maxime cum iis quibus uterino affectu mens aberrat, deliratque: captanda tamen eſt occaſio, & vi cogi debent, ſi nil precario fieri poteſt. Etenim muliercularum affectus ſæpe ſunt immedicabiles, quod omne remedii genus rejiciat, & tantum ſi qua fors tulerit, nonnulla admittant. Jam vero utero foris hæc applicari debent: primum ſtupæ cannabinæ in aqua frigidiſſima maceratæ exprimentur, deinde in butyro & oleo violato, aut roſaceo, aut nenupharino madebunt, eoque ſatiabuntur, & toti ventri applicabuntur. Vel,

Therapia furoris uterini.

Fotus, litus, unctiones.

℞. *Solatri, aeizoi, ſonchi, umbilici veneris, portulacæ, lactucæ, mercurialis, ana, man. iij: caput papaveris contunde, exprimatur ſuccus, additaque portione myrrhæ & camphoræ & lib. ß olei roſati immergantur lintea; & oſſi ſacro, lumbiſque admoveantur.* Item,

℞. *Oxyrhodini, lib. iij: pulveris ſantalorum, dr. iij: crocomagmatis, unc. ij: philonii Romani, unc. ß: miſce & fiat unctio ad eaſdem partes.* Vel,

℞. *Folia hyoſcyami decem, lactucam, portulacam contunde cum oxycrato, & oxyrhodino: poſſunt addi ſemina aniſi, fœniculi, ſeſeleos, ad frigoris contemperationem.*

Vel, eadem hyoſcyami folia, & capita papaveris in vino albo macerabuntur, & admovebuntur, ut ſtudeatur conſervationi partis: immo & caſtoreum addetur. Soranus utero calidiori mercurialem applicat circum pectinis oſſa, & peſſulos format in ſinum pudoris immittendos. Unguentum roſatum Meſuæi & refrigerans Galeni conferet. Hydroroſatum confert: & philonium romanum, & antidotus ſeu opiata zazenea quæ & azaranii eſſe dicitur, hæc caſtoreum, opium, piper, macropiper, galbanum, coſtum, cinnamomum, phus daucum, aſarum, crocumque admittit, ut ex Avicenna patet. Etſi enim hæc antidotus ut & philonium romanum magnos uſus habet in doloribus a cauſa frigida obortis, ſi recens parata ſit propter opium in furioſis affectibus plurimum eſt profutura. Inter cetera vero Nicolai requies ita vocata a Romanis, ut ſcribit Alexandrinus; quod in acutis febribus, affectibuſque cum inquietudine agitationeque junctis mirum afferat fructum. Et ad eam formulam ita effingi poteſt ſimile:

Avicennas l. 5.

℞. *Roſarum, coriandri præparati, ana, pug. ß: violarum, dr. ij: opii, hyoſcyami, papaveris albi, corticum mandragoræ, nucis moſchatæ, cinnamomi, ambræ, ana, dr. j: ſeridis, pſyllii, polygoni, ana, pug. j: ſantali utriuſque, ſpodii, tragacanthi, ana, ſcr. j: ſacchari candi unc. ß: ſacchari & ſucci roſarum, quantum ſatis: fiat opiata, ut ars docebit. Uſus erit ad ſcr. ij: aut dr. j: aut*

Opiata.

℞. *Aquarum meliſſophylli, betonicæ, acetoſæ, aromatizatarum pauco cinnamomo, & electuarii diatragacanthi frigidi, aut diamargariti frigidi, ana, unc. jß: opiatæ prædictæ, dr. ß: trochiſcorum de camphora ſcr. j: julepi roſati, unc. j: fiat potus: addi poteſt conſerva florum nepupharis aut roriſmarini.*

Potio.

Temporibus & fronti hæc applicabuntur.

Frontalis.

℞. Succorum lactucæ, & portulacæ, ana, unc. ß: aquæ rosarum, unc. j: pulveris betonicæ & salviæ, ana, dr. j: cum æquis partibus unguenti ex oculis populi facti, & unguenti rosati Mesvæ fiat frontale. Vel

℞. Conservarum nenupharis, violarum & anthos, ana, unc. ß: populeonis, dr. ij: oxyrhodini, unc. jß: intingantur lintea & applicentur fronti.

℞. Pulveris coriandri, unc. ß: florum violarum, rosarum, & nenupharis, ana, pug. j: seminis lactucæ, hyoscyami, papaveris albi, vel nigri, ana, dr. j: santali albi, scr. j: florum lavendulæ, dr. j: caphuræ, parum: fiat pulvis excipiendus sindone interpuncta pro frontali.

Hoc tamen notari potest in usu τῶν ἀνακολλημάτων (s) quæ fronti applicantur, si affectus calidus est & siccus, utendum iis esse potius quæ humida sunt actu: Sin humidus affectus, iis quæ sicca sunt. In delirio uterino utendum humidioribus ob causam supra dictam.

℞. Olei rosati, nenupharis, violacei, ana, unc. j: opii, dr. ß: illinantur nares interiores ad somnum conciliandum. Opio locus esse non debet si corpus molliusculum sit, nisi vis ejus emendetur floribus lavendulæ, nuce moschata, caryophyllis, pulvere majoranæ: non autem croco, euphorbio, aut castoreo: sunt enim καρηβαρικά.

Plurimum interest ut concilietur somnus, alioqui verendum est ne vigiliarum assiduitate & consumptione spirituum animalium partes ab exhausto laborent, unde augeantur cerebri symptomata, immo & phrenitis aucta calida & sicca intemperie contingat: itaque & caput & pedes humectandi sunt: caput quidem eo modo. Maxime vero conferent emulsiones vulgo dictæ quæ ad ardorem urinæ institui solent, sed ad devehendam earum vim uterinas herbas adhibere oportet.

℞. Lactucæ, portulacæ, plantaginis, sempervivi, polygoni seu geniculatæ, ana, man. j: solani, pug. j: florum violarum, nenupharis, florum narcissi, ana, pug. iij: foliorum lambrusci & vitis sativæ, ana, man. iij: seminis melonum, cucumerum, lactucæ, scariolæ, coriandri, ana, unc: j: meconii, pug. j: florum rorismarini, & lavendulæ, ana, pug. ij: fiat decoctio in aqua decoctionis capitis vervecini: irrigetur caput eo decocto; vel vapor illius decocti adempto capite vervecino excipietur naribus: Potio hæc interea dari poterit.

℞. Lactucæ, sempervivi, morsus, salviæ vitæ, ana, pug. j: seminis lactucæ, & papaveris, ana, dr. ß: florum nymphææ, narcissi, & vitis, ana, pug. j: florum anthos, stœchados, ana, pug. j: seminis coriandri, dr. jß: fiat decoctio: dissolve syrupi de agresta, & nenupharis, ana, unc. ß: philonii Romani, scr. j: pulveris diamargariti frigidi, gr. viij: fiat potus.

Emulsiones.

℞. Passularum Corinthiacarum, jujubarum, sebesten, & prunorum, ana, unc. ß: lactucæ, scariolæ, portulacæ, & plantaginis, ana, man. j: artemisiæ, pug. j: seminis bombacis, melonum, cucumerum, citrullorum & lactucæ, ana, dr. jß: seminis meconii, dr. jß: florum nenupharis, pug. j: fiat decoctio: in colaturæ libr. j. dissolve electuarii diatragacanthi frigidi & syrupi de althæa, ana, unc. ij: fiat emulsionis modo.

Herbarum supradictarum decocto, adaucta quantitate solatri, fovebuntur

(s) Frontalium.

tur pedes, immo addetur pars aliqua oxycrati: folia ſalicis valent plurimum.

Capiti deraſo oxyrhodinum affundetur: vel pulvis qui ſequitur cujus magnus eſt uſus.

℞. *Pulveris coriandri, unc. j: ſeminis papaveris albi, lactucæ, florum nymphææ, violarum, dr. jß: florum anthos, pug. ij: granorum tinctorum, pulveris roſarum, ana, dr. j: fiat pulvis quo caput perſpergatur.*

Nos aliquando mulieri medicinam fecimus quæ magna furoris uterini & phlogoſes argumenta habebat: Paullo ante metus erat volvuli ob ἐπιφλόγισμα (*t*) ventris inferioris. Clyſteribus anodynis refrigerantibus paratisque cum decocto capitis vervecini cum herbis refrigerantibus alterati: item frequenti venæ ſectione ei occurſum eſt. Incredibilis æſtus erat in lumbis, calor in profundo ſinus pudoris percipiebatur, illa ſæpe divexabatur adeo ut nulla ope medica occurreretur. Somniabat ſe rem cum marito habere, ab eoque tempore omnia ſunt exacerbata. Colligebamus, aut uteri furorem eſſe, aut phlogoſin quamdam. Tantus plantæ pedis & ſurarum dolor erat, ut eam pæne ad rabiem adigeret. Urinæ ſæpe præ ardore nigricabant, alias aliæ & diſtantes: at diſtantes urinæ tumultus perturbationiſque ſunt argumenta ex ſententia Hippocratis. Non erat ingens febris; uſu peſſorum levabatur præſertim quum loco peſſi ſubderetur candela ex ſevo arietino. Inſeſſus parati ſunt ex ruta, chamæmelo, meliloto: nil proficitur; oxyrhodinum pectini ſæpiſſime affundebatur, olea chalaſtica & anodyna in uterum per metrenchiten injiciebantur: Aegreſcebat medendo. Tandem hoc remedium parum quidem tutum uſurpatur, quo ſolo convaleſcit. *Hipp. aph. 33. l. 3.*

℞. *Radicis altheæ & ebuli, ana, unc. iv: plantaginis, malvæ, ſenecionis, umbilici veneris, burſæ paſtoris, biſmalvæ, chamæmeli, ana, man. iij: creſſionis, man. iij: ſeminis lini, cydoniorum, pſyllii, lactucæ, ana, unc. jß: ſeminis fœni burgundici, & altheæ, bombacis, melonum, ana, unc. ij: hyperici* (quod in ſegetibus naſcitur, foliis rutæ & refrigerandi vim habet Dioſcoridi), *hyoſcyami & papaveris albi, ana, man. iij: fiat decoctio in aqua: tranſcoletur per ſetaceum: adde mucori tranſmiſſo opii thebaici & populeonis, ana, unc. jß: fiat cataplaſma pro pectinis oſſe & inguinibus.* *Cataplaſma.* *Dioſco. c. 63. l. 4.*

Eadem materies in lebete incocta eſt: decoctum in vas inſeſſui aptum immittitur. Ea inſedit: & ex parte ejus per μητρεγχύτην (*u*) in ſinum pudoris infuſum eſt. Renum regioni illinitur hoc quod ſequitur. *Semicupium.*

℞. *Unguenti Comitiſſæ, unc. iv: philonii romani, unc. iij: pulveris coriandri & chamæmeli, ana, unc. ß: ex his litus fiet ad partes ſupradictas.* *Litus.*

Præterea & veſicæ ſuillæ decocto ſuperiore implentur admoventurque lumbis & pectini, item & hoc.

℞. *Mucoris ſeminis pſyllii extracti in aqua plantaginis, lib. ij: butyri colati in aqua roſarum, lib. ß: trochiſcorum alborum Rhaſis, & de camphora, ana, unc. ß: unguenti refrigerantis Galeni, unc. ij: fiat linimentum.* *Litus.*

Omnia hæc remedia & in furore uterino, & in uteri inflammatione (præſer-

(*t*) Ardorem & deflagrationem. (*u*) Metrenchyten.

(præsertim ſi materia multa non ſit, ſed phlogoſis) aptiſſime uſurpari poſſunt. Quoniam in remediorum ſuperiorum uſu narcotica ſæpe uſurpavimus, ſive utero conſuleremus ipſi, ſive ſomnum conciliare ſtuderemus, non alienum erit docere cautionem hic maximam adhibendam eſſe. Quod enim Hippocrates ſcribit, nil temere, eo id conſilium pertinet, ut interea dum prodeſſe ſtudemus, non obſimus. Quamquam propter rerum difficultatem, & eam periclitationem quam rebus ambiguis ſuſcipere debemus, multa ſæpe ſunt aggrediunda, de quibus eventum præſtare ſæpe in nobis ſitum non eſt: itaque quod in Oratore Marcus Tullius, id in Medico prudenti deſideramus: etenim Medico maxime cavendum ac providendum eſt, idque illum ſollicitare ſumme debet, ut dum prodeſſe elaborat ne quid obſit: Et quamquam in utroque enitendum ſit, tamen multo eſt Medico turpius nocuiſſe videri, quam non profuiſſe: quod quum alias proſpiciendum eſt, tum maxime quum cogitamus περὶ τῶν παρηγορικῶν καὶ ἀνωδύνων (*x*). Sunt enim plerique qui quoties de ſedando dolore agunt, primo quoque tempore ad narcotica confugiunt rati ſedandi doloris rationem omnem in ſtupefacientibus collocari: at narcotica καταχρηστικῶς (*y*) tantum ἀνώδυνα (*z*) dicuntur: ſedant quidem dolores, ſed magno partium incommodo. Illis relictis paucula remedia ad furorem pertinentia perſequamur. Peſſi ex uſu ſunt ex ladano, gummi tragacanthæ, & quibuſdam aliis quæ temperandi vim habent, aut ex mucagine ſeminis pſyllii extracta in aqua uterina, addito momento ceræ, & granis quinque zibethi aut moſchi. Ita enim revelletur impetus illius conſenſus cum partibus ſuperioribus: nec furendi tanta erit occaſio. Præterea ſi cogi poteſt ad inſeſſus aut balnea, ex aquis temperatis in quibus folia vitis agreſtis aut ſativæ, aut ſalicis, aut nenupharis incoquentur. De furore uteri hæc dicta ſint. Nunc ad ſuffocationem hyſtericam.

Hipp. 6. Epid. *Cautio adhibenda in uſu narcoticorum.* *Hæc ex l. 2. de Oratore.* *Nota.* *Vide Gal. c. 19. l. 5. de ſimpl. med. fac.*

Ne quis temere hyſtericam ſtrangulationem cum quovis affectu uterino confundat, jam ante notas aliquot exhibuimus: nec ſolum in eo difficultas exſiſtit ut ſtrangulatum vulvæ a reliquis ſymptomatis hyſtericis diſtinguas, ſed ut a melancholicis & cardiacis ſepares. Si enim vaporis natura conſideretur plurimorum venenorum conditione frigidus & melancholicus eſſe videtur: unde & mulieres hypochondriacas vidimus quæ eadem cum hyſtericis mulieribus paterentur: ut ægre admodum Medici dignoſcerent uteruſne illius fundi calamitas eſſet, an hypochondria. Quid de hyſterico ſtrangulatu dicam, haud in promptu habeo. Quidam enim ſtrangulatum uteri definiunt vulvæ ad ſuperiora recurſum principaliſſimas partes in doloris conſortium perducentem: ſuffocatio autem nil aliud eſt quam reſpirationis defectus: Idem Soranus, ut ante dictum eſt, voluit: nam ſtrangulatus uterini eſſentiam quodammodo in motu illo recurſuque conſtituit. Fernelius autem aliud ſtatuit πνῖγα ὑστερικὴν (*a*), aliud τῆς μήτρας ἀναῤ-ῥοπίην

Gorræus in definition. *Uteri ſtrangulatus definitio.* *Fernel. c. 16. lib. 6. de par. morb.*

(*x*) De Paregoricis & Anodynis.
(*y*) Abuſivè.
(*z*) Narcotica.
(*a*) Suffocationem uterinam.

ῥοπίην (*b*); ut differat uteri πρόπτωσις ἀπὸ τῆς καταῤῥοπίης (*c*), & ut κατωῤῥοπίη (*d*) opponatur τῇ ἀνωῤῥοπίῃ (*e*). Aſcenſus autem uteri hæc ſunt ſymptomata, dumtaxat premitur mulier quodam præcordiorum dolore, ſpirandi difficultate aut animi defectione, ſine metu, delirio, aut alio ſymptomate graviore; at longe iſtæ opiniones diſcrepant, & multum intereſt an ſtrangulatus uteri per aſcenſum & recurſum definiatur: ut forte hoc loco excuſari poſſit Galenus, dum diſputat de aſcenſu uteri. Negat tam gravium horrendorumque ſymptomaton quæ in hyſtericis obſervantur cauſam uteri aſcenſum eſſe: id rationibus multis convincit. Si quid corporis uteri aſcendat, perexiguum id eſt, nec ſufficiet ut totum ipſius ſpatium ne ad ventriculum quidem aſcendiſſe oſtendat: tantum abeſt ut ventriculum prætereundo diaphragma pertingat. Quid ſi etiam attingat, an reſpirationem tollet, defectionem animi inducet, aut membrorum contractionem ſoporemque integrum? Nam & quum ventriculus intumuit cibo, reſpirationem non intercipit, & in gravidis mulieribus, aut quæ molam utero concluſam habent, quum tamen inteſtina premantur ſurſumque reſilierint diaphragma prementia, nil inducitur tamen quale in hyſtericis diximus apparere. Sic ſtrangulatus uterini aliam agnoſcit cauſam quam uteri recurſum: ut male & recentiores & priſci aliquot crediderint hyſtericam affectionem ſine eo recurſu non poſſe contingere. Tamen in eo peccaret Galenus ſi omnino ſtatueret nullam eſſe uteri ἀναῤῥοπίαν aut καταῤῥοπίαν (*f*): quod Fernelius & experientia & ratione comprobavit: Diſtinguamus uteri aſcenſum a ſtrangulatu, quoniam diverſa utriuſque ratio, diverſaque elucent ſymptomata: niſi forte complicati ſint affectus πνὶξ ὑστερικὴ καὶ τῆς ὑστέρας ἀνωῤῥοπίη (*g*). Et revera ſine errore recurſuque uteri ſuffocatio contingere poteſt. Incubo ſæpe ſuffocationis metus adeſt, & tamen uterus non eſt qui recurrit. Quod autem faucium videatur eſſe præcluſio, declarat etymon dictionis græcæ; ἐφιάλτης (*h*) enim alio nomine πνιγαλίων dicitur, & accommodate ſatis Πνιγαλίων ἀπὸ τοῦ πνίγεσθαι (*i*) appellationem invenit. Initio paroxyſmorum febrilium vidimus pæne ſuffocatos ægros, quum tamen uterus in cauſa non ſit: Itaque perperam rerum ſuaveolentium graveolentiumque partes ſuperas appetentis, quum non aſcendat nec recurrat: Vetus itaque illa explodi debet opinio, quum exiſtiment ſtrangulatum maxime ab iſto recurſu pendere. Jam vero ſtrangulatus uterini cauſam in tetro, acri, maligno & peſtilente vapore ſtatuimus, qui ab olida putrique materia in utero aut circum uterum contenta effertur, feritque partes ſuperas, & prout aut in nervos, aut venas, aut cæca corporis ſpiracula incurrit, ita varia inducit ſymptomata: adeo magna vis eſt vaporis & tetri halitus, ut non abs re Hippocrates ex ſententia Medicorum pneumaticorum, cujuſmodi fuit Archigenes, omnium pæne morborum cauſam ab uno flatu repetiverit. Cauſa itaque uterus eſt humore aliquo aut ſemine vitioſo pu-

Cap. 5. l. 6. de loc. aff. Cauſa a nonnullis ſtrangulatus ſtatuitur ſiccitas uteri qui dum humectari cupit furit; & ſtrangulatum facit. Hipp. l. de morb. mulierum in gravidis ſtrangulatus cauſam ſtatuit, quia humectari cupit.

Cauſa ſtrangulatus uteri.

Aëtius docte. c. 68. ſerm. 3. tetrab. 4. ait ſtrangulatum uteri flatuo-

(*b*) Converſionem & aſcenſum uteri.
(*c*) Prolapſus à deſcenſu.
(*d*) Deſcenſus.
(*e*) Aſcenſui.
(*f*) Aſcenſum aut deſcenſum.
(*g*) Suffocatio uterina & aſcenſus uteri.
(*h*) Ephialtes.
(*i*) A ſuffocando.

sam esse perfrigerationẽ, non autem inflammationem veluti Sorano videtur.

trique refertus, tetro, magisque mordaci & frigidiusculo vapore nobiles partes offendens: dicimus propinqua accessione torporem mentis adesse, pigritiam, crurum imbecillitatem, pallorem faciei & aspectum oleosum: Instante vero strangulatio premit, sopor gravis quem κατaφορὰν vocant, desipit mens, sensus intercipiuntur, vox perit, crura contrahuntur, malæ rubent, facies intumescit: pulsus, auctore Galeno, protenditur ac si convelleretur, cum raritate junctus est: quod si letalis suffocatio sit, creber est, inordinatus ac nonnihil deficiens: Aliquæ sine respiratione jacent. At hic gradus sæpe sunt: nec enim eadem in omnibus apparent symptomata, ne forte omnia. Nam si exigua mali causa est, sublatus ex utero vapor viscera ventriculumque feriens nauseam quamdam movet, cui raro succedit vomitio, sæpe cibi fastidium idque interdum cum ventris murmure, interdum sine hoc. Si vapor in diaphragma thoracisque partes effertur, respirationem brevem & crebram tamquam compresso pectore facit: simul cor obsidens defectionem animi levem inducit, qua vix pulsus immutatur: metus hinc atque desperatio ægram concutit, plerumque tanta ut se mox morituram putet, nullaque ratione in spem erigitur. Malum autem altius in fauces invadens eas quasi vinculo constringere, aut manu præcludere videtur, prorsusque spiritum intercipere magno suffocationis metu. Ubi cerebri arcem conscendit, alias furorem uterinum cum garrulitate, iracundia, & inquietudine movet, aut alia desipientiæ genera metus horrorisque plena invehit: alias velut soporem inducit, ut sine motu ac sensu mulier attonita jaceat, sine respiratione, aliquando & sine pulsu: quamquam aliquando pulsus constat validusque est. Sub illius accessionis finem (quæ sæpe more aliorum reducum morborum certa stataque periodo redit) humor quidam aliquando ex muliebribus locis excurrit, intestina obmurmurant, sensus excitantur, corpus firmari incipit: sæpe deprehenditur frigus tum temporis e capite per cervicem in scapulam & brachium illabi, quod stuporem induceret, exhiberetque quamdam paralyseos aut hemiplegiæ speciem, quæ cito discuteretur. Quæri hoc loco duo possunt, cur iste vapor malignus qui effertur aut a semine putri, aut a reside menstruorum colluvie epilepsiam, tetanos, convulsionesque non inferat, sed contra universi corporis perfrigerationem. Posterius vero de quo quæri potest an ea symptomata horrenda quæ in hystericis apparent non possint in viris apparere, & an menstrui sanguinis seminisque corrupti tantum sint soboles. De priore ita paucis accipiendum. Certum illud est multas prægnantes mulieres epilepsia prehendi qua liberantur aut sub imprægnationis finem, aut quum enixæ fuerint, ac revera etiam tetro vapore hysterici affectus causa potest epilepsia induci: nam, ut sæpe ante docuimus ex Hippocrate, prout exhalatio aut irrepit in posteriores anterioresve partes, aut eas ferit, aut genus venosum, aut arteriosum, aut partem hanc aut illam invadit, ita varietas affectuum elucet. Quis enim nescius est elata anathymiasi ab utero convulsionem induci posse, si illa nervos occuparit; palpitationem cordis, si arterias; epilepsiam si anticas cerebri partes; cardiogmos, si osculum ventriculi infestant. At quum vapores a partibus inferis assurgunt, alias venas, alias arterias aut nervos, alias cæca latentiaque spiracula interni corporis;

Gal. libel. de introd. pulsuum ad tyrones.

Fernel. c. de hist. pass.

7.

Cur vapor malignus elatus a semine putri perfrigerationem non Epilepf. tetan. &c. infert.

Item cur hæc sympt. non in viris possunt apparere.

8.

corporis appetunt: quum has aut illas, peculiaris ſurgit affectus; quum omnia ſimul, quia ſingulis corporis partibus vis infertur, confuſi quodammodo ſunt affectus, & corpus ignavum attonitumque manet. Hyſtericæ mulieres videntur meo quidem judicio fieri quod & nervi, & arteriæ & cæci occultique meatus obſideantur & feriantur: & tamen plus minuſve laborant pro copia aut qualitate elati vaporis, & multitudine vaſorum partiumque occupatarum. Et hæc de priore. Major in explicatione quæſtionis poſterioris latet difficultas: explicare enim cur in viris tam horrenda non adſint ſymptomata, & an hæc ſuppreſſi menſtrui aut ſpermatis ſoboles ſint ſolum non eſt facile. Tamen ſi meminerimus eorum quæ ante demonſtrata ſunt, intelligemus cur peculiares affectus cernantur in viris, peculiares in mulieribus. Corpus differt a corpore, pars a parte, immo & Socrates puer a ſeipſo ſene diſcrepat: propterea affectuum ideæ diſtinguuntur, hyſterica ideo ſuffocatio dicta eſt, quod & uterum, Græcis ὑστέραν, unde τὸ ὑστερικὸν, mali fontem agnoſcat, in quo reſtagnet reſideatque colluvies, quæ alia inducit ſymptomata quum in utero collecta eſt, alia dum in alia parte. In viris ſupprimitur ſemen, ſed nihil infert hyſtericum, quum idea affectionis certam ἰδιοσυγκρασίαν (*k*), & partium διάθεσιν (*l*) conſequi debeat. Immo in eodem cerebro partes diverſæ variarum geſtionum functionumque cauſæ exſiſtunt. Et tametſi in uno hepate unum ſit temperamentum a quo actiones pendeant, tamen aliter attractrix ejus facultas retentrixve læditur, aliter vis ejus coquens & αἱματοποιητικὴ (*m*); in viris ſuppreſſio ſeminis ſtrangulatum uterinum non invehit, utero enim carent, ſed poteſt affectum quemdam analogon inducere. Unde ante ex Galeno docuimus ſuppreſſione ſeminis ob veneris abſtinentiam corpori toti in viris inductum eſſe torporem, maciem, ἀποσιτίαν (*n*); poteſt quoque & eos attonitos reddere & ut ait melancholica ſymptomata procreare. Unde & novimus quemdam qui cœlibem agit vitam & opipare vivit ſuppreſſo ſemine ſcroti quamdam corruptionem habuiſſe, quam ipſe ferre non poſſet propter fœtoris exſuperantiam. Quod ſpectat ad virus illud quod tantam refrigerationem in corpus hyſtericarum mulierum immittit, non videtur aliunde manare quam ab excellentia quadam putredinis ob ſuppreſſum ſemen & menſes: eo enim malignitatis utrumque ſuppreſſum procedere poteſt, ut ſua virulentia veneno æquipolleat. Fernelius tamen qui ſuum θεῖον proſequitur ubique parum probabili ratione videtur docere tanti mali cauſam non incluſam in ſemine aut ſanguine corrupto. Ita autem ſcribit, *hyſterica ſymptomata vix putem dumtaxat vel a menſtruo vel a ſemine ſuſcitari, quum & eas quæ bene purgantur, & uterum geſtant, & viri conſuetudine fruuntur ea plerumque fatigent; quumque ſupra quingentas eodem cœnobio degere videamus, quæ diu conſuetum veneris uſum intermiſerunt, nullo tamen hyſterico ſymptomate.* At illo loco vult ſemen aut menſtruum in eam malignam qualitatem corrumpi poſſe, ſed alium etiam humorem in uteris ipſis

Gal. c. 5. l. 6. de locis aff.

Hiſtoria. Scroti corruptio a ſuppreſſo ſemine.

Cap. 16. l. 6. de part. morbis.

(*k*) Idioſyncraſian.
(*l*) Diſpoſitionem.
(*m*) Sanguificatrix.
(*n*) Ciborum faſtidium.

ipsis corruptum infectumque idem posse efficere putat: quod non videtur alienum a re. Et revera sui quodammodo dissimilis est. Nam quod objicit de vestalibus multis quæ hystericæ non fiunt, velle videtur præter semen aut menstruum aliquid tertium esse quod hystericæ affectionis causa esse possit: sed errat longe. Tametsi enim statuamus semen & menstruum auctorem mali, ex millibus virginum duæ aut tres tantum hystericæ esse possunt: itaque ista objectio nulla est. Quamquam fateor quemvis humorem in utero eo modo quo diximus corruptum ejus generis vaporem ex loci natura exspirare posse venenatum, unde & ita ab eodem summa veneni pernicies exoriri potest. Unde veteres Practici dicunt abscessum uteri, & albos pravosque humores in utero contentos, vapores posse malignos excitare suffocationis hystericæ auctores. Atque quæstione dignum videtur, an ea perfrigeratio quæ corpus hystericarum occupat primo ac per se fiat, id est, quoniam virus ipsum frigidum est: omne autem frigidum actu corpus refrigerat; an tantum ex eventu, id est per revocationem caloris a superficie ad interiora, an per dissipationem caloris & spiritus & ejus pæne quod reliquum est strangulationem: calor siquidem & dissipatione extinguitur, & oppressione, & defectu alimenti. Aëtius frigus quoddam quod inest actu in semine corrupto menstruove illius perfrictionis auctorem statuit, aut etiam refrigerationem ipsius uteri; *semen in utero paullatim coacervatum*, ait, *aut alia quæpiam materies insita ac putrefacta perfrigeratur, frigiditatem autem ad cor & cerebrum remittit, tum demum partes istæ refrigeratæ ea inducunt symptomata.* Hinc citat historiam de muliere hysterica, qualem & Galenus descripsit, cui contigit excretio multi crassi & viscosi seminis tum ob titillationem, tum ob usum rerum calidarum admotarum. Et paullo ante: *Oritur autem affectio hysterica utero ab aliqua causa perfrigerato, dum fluunt menses, vel ob abortionem.* Et Galenus *in sexto de male affectis locis*, dum rationem reddit quomodo pro qualitate & humoris quantitate affectus evarient, ita scribit, *noxia causa, universum corpus refrigerare valente, adeo refrigescit corpus ut & respiratio & arteriarum pulsus deprehendi nequeat: quæ si crassa vel acris fuerit, convulsiones facit.* Quibus ex Aëtii & Galeni locis duo videre licet absurda, & quæ vix intelligantur; prius est quod frigiditas humoris eam hystericam perfrigerationem partibus principibus communicet, deinde toti corpori: posterius si crassa materia est, convulsionis erit causa. Atqui crassa est materia, ut declarat solutio curatioque: nam multis, ut ante exemplo probatum est, totus pudoris sinus humore crasso, glutinoso, frigidiusculoque madet: quod satis arguit qualis subsit materies & causa: Immo & Aëtius secum valde pugnat: nam ut videre licet, statuit hystericæ affectionis causam semen corruptum, crassum, viscidum suppressumque: quod dum post paroxysmum excernitur, ægras liberat: At id certum est ex Galeno in quodam loco, & quo excreto illico dolor sistitur, hoc ex communi hominum opinione doloris causam censeri par est: & vacuatum humorem infestantis mali causam esse, quo tempore in parte continebatur, putandum est. Si semen crassum frigidumque mali auctor est, cur idem definit hystericum strangulatum perfrigerationem

An perfrigeratio uteri per se aut per accidens fiat.

Cap. 68. lib. 4. tetrab. 4.

Cap. 5. l. 6. de loc. aff.

5. cap.

Gal. c. 2. l. 1. de loc. aff.

nem

nem quamdam flatulentam, Græce περίψυξιν πνευματώδεα; hoc enim nomen πνευματώδες (o) repugnat substantiæ crassæ, frigidæ, glutinosæ. Pugnat & secum Galenus qui ex hypothesi statuit, si materia crassa est, convulsiones facit: atqui eodem auctore & oculato teste crassa frigidaque materia est: potius itaque convulsiones inferret. Nec video quid respondere possit Galenus. Si enim dicat a crassa materia efferri vaporem malignum qui strangulatum indicat, videbitur effugere, quum vapor idem non sit quod materia crassa: ut autem Epilepsia fiat, crassam oportet esse materiam, ut aphorismus docet. Si quia excitatur vapor a materia frigida, orgasmum quemdam efficiens, inducitur strangulatus, non epilepsia, aliud absurdum consequetur: nam id pugnat doctrinæ Hippocratis & Galeni. Hippocrates ex sententia τῶν ἰατρῶν πνευματικῶν (p) negat fieri epilepsiam & reliquas convulsiones sine flatu & subtili materia agitante: Galenus ad sternutamentum, quod cum epilepsia analogiam habet, requirit naturam quamdam flatulentam. Ut autem res proposita definiatur, dicendum est duabus de causis spermaticam materiam convulsiones non facere, tum quod nervos immediate non obsideat: horum enim obsidio convulsionum aut paralyseos auctor est: aliaque est natura humoris patientibus nervis paralysin excitantis, alia ejus qui spasmos inducit. Affectio hysterica aliquid commune habet cum paralysi: Spermatica autem materia epilepsiam non infert propter peculiarem quamdam naturam, quam explicare difficile est. Quamquam non est parum probabile quin si illa crassa frigidaque materies anteriores ventriculos cerebri occuparet, aut apoplexiam aut epilepsiam induceret. Quæstio posterior subobscura est magis, qui tanta refrigeratio & νωθρότης (q) lentitudo & effeminatio corpori contingat: an vi humoris? an vi vaporis? Si materia spermatica putret cur vapor non effertur calidus præsertim a loco calido eo modo quo & in febribus, ut in quartanis & epialo, quas accendit humor frigidus actu & τῇ ἐνεργείᾳ (r); nisi dicas in quartanis & epialo horrores & algorem inferri initio paroxysmorum, qui durare posset nisi reaccenderetur humor. Et in hysterica passione si calor humori adeo frigido impressionem faceret aliquam, & domaret, febris calefactioque contingeret, sed est inexpugnabilis ille humor, & vix πεπάσματα (s) admittit. An est multus humor qui hystericum strangulatum facit? Aëtius pugnantia continet. Nam quum adduxit historiam mulieris hystericæ, quæ effusa per sinum pudoris multa materia spermatica liberata est, ait *multam materiam excerni quæ sensim coacervata est*: paullo post scribit, *mirum non sit si ex minima humorum mole tanta totque accidentia contingant*: exemplum de veneno adducit quod paucula quantitate varias infligit molestias. Si minima humorum moles, cur dixit liberatam esse hysterico paroxysmo effusione multæ materiæ? Debet potius confugere ad malignam qualitatem, & naturam flatulentam quæ

Aph. 45. l. 3. & c. 3. 7. lib. 3. de loc. aff.

Hipp. l. de flatibus.

Gal. com. in aph. 51. lib. 7.

Quæstionis explicatio.

Locis ante citatis.

 conclusa

(o) Flatulentum.
(p) Medicorum Pneumaticorum.
(q) Stupor, segnities.
(r) Energia.
(s) Coctiones.

conclusa latet in semine aut in menstruo: quod utrumque quum a naturali symmetria descivit, incredibile quantis damnis nos oppleat ac obruat. Et revera confusius obscuriusque rem ipsam Aëtius est prosecutus: melius & clarius Galenus. Restat unum de ista tam insigni refrigeratione quam inducit non materia, sed vapor: nam materia in uteris conclusa manet, non rapitur alio, declarat ex utero ipso excretio. Si materia ipsa, Aëtio auctore, tantam refrigerationem causatur, cur & gypsea vitreaque pituita in intestinis contenta non inducit quid simile? At intervallum locorumque distantia non patitur. Sic a vapore maligno ipsa clades & pernicies. Paucus & exiguus est vapor: fateor quidem etiamnum exiguum vaporem bellum naturæ posse indicere, & ejus œconomiam labefacere, at quomodo tanta refrigeratio actu inducitur? At ex Galeni sententia dum loquitur de iis quæ actu frigida sunt, & quæ naturam oppugnant, quicquid agit, etiamsi valentissimum, aliquam tamen magnitudinem habeat oportet: sic quæcumque frigiditate interimunt, si paucula sumantur, nutrire corpus posse: frigidus est vapor qui a semine corrupto exspirat, isque paucus, vix itaque auctor tantæ refrigerationis erit. At nos dicemus eorum quæ frigiditatem lædunt duo esse genera, quædam excessu tantum frigoris interimunt, alia non solum excessu, sed & maligno vapore qui corpus ipsum medicamenti comitatur. De prioribus agit Galenus, *in tertio de simplicibus*, de posterioribus locus notandus est *in quinto. Sunt quæ tota substantia* (ait Galenus) *nobis contraria sunt, vel si minimum eorum assumtum fuerit, ceu pityocampe, thapsia, solanum maniacum*: at solanum hoc quarto gradu frigidum est, sed præter manifestum frigus venenata quædam vis in eo reconditur. Atque ita de utraque quæstione sancitum oportuit.

An refrigeratio a materia in utero conclusa aut a vapore.

Cap.23. lib.3. de simpl.

Gal. c. 18. lib.5.de simpl.

Essentia itaque hysterici strangulatus consistit in collectione suppressioneque seminis & menstruorum, a quibus ob moram flatulentus spiritus exspirat qui principes corporis partes invadens, defectiones animi, perfrigerationem totius corporis, nec non respirationis quamdam privationem adducit. Ut autem semen & menstruum specie distinguuntur, ita quæ corruptela semini inusta corpori communicatur, ea symptomata magis terrifica advehit, quam menstrui putredo & contaminatio: quod Galenus *sexto de locis affect.* explicat. Itaque aliam affectus ideam suppressum semen, aliam menstruum repræsentat, immo (quod notandum valde) Galenus videtur statuere uteri perversionem a retentis menstruis potius esse, & ligamentorum repletionem, semen autem retentum perversionem non facere. Ac si diceret hystericam affectionem a menstruo suppresso magis esse materialem, & nonnisi larga copia longaque mora molestias facessere (quod pleræque declarant quibus satis diu supprimuntur menses sine id genus terrificis symptomatis), affectionem eamdem a suppressione seminis minus materialem, quod in spiritu, ichore, flatuque efferato potius consistat. Verba Galeni hæc sunt, *uteri perversiones ad suppressa sequuntur menstrua, quæ vero citra perversionem, aut menstruorum retentionem infestant viduas, molestiæ hæ ob retentum semen evenire putantur*: quasi vero perversiones istæ uteri collectionem seminis non sequantur. Tamen paullo

In quo consistat essentia strangulatus hysterici.

Cap. 5. & Aëtium c. 68. ser.4.tetrab.4.

Cap. 5. l. 6. de locis aff.

paullo ante contrarium plane fcripfit, *viduæ quædam quæ æque ac ante a menftruo repurgantur, ea fymptomata hyfterica patiuntur: nam medicæ feu medicaftræ mulieres* (Græce ἰατρεῖναι, quam tamen vocem Ælianus negat vere Græcam) *quæ viduas exquifite contigere, fatentur circa uterum quafdam fuppreffi feminis notas: adeffe: nam cervix inclinata videtur, ac fi retractus fit uterus, interdum velut ad latus dimotus.* Ergo perverfio uteri etiam ex feminis fuppreffione contingit, fi modo iftis mulierculis fides deroganda non fit. Ut dicam quod fentio, fuppreffione menftruorum, quoniam mole & fubftantiæ quantitate tantum incipit follicitare naturam, non folent gravia fymptomata furgere, nifi vafa & ligamenta pleniora convellantur: Itaque ob plenitudinem iftam manifefta uterorum perverfio & ad latus inclinatio percipitur: quantam non infert fuppreffum femen, quod mole exigua vaporem ex fe mittit perniciofum & naturæ noftræ primordiis apprime adverfum: declarat fumma perfrigeratio, ac fi calor nofter naturalis oppugnanti irruentique hofti victus cederet. Semen enim ex fe frigidum eft, ratione fpiritus infufi calidum, ut non abs re dixerit Hippocrates, (quamquam hoc problematicum) coitum calefacere, quod per eum rei frigidæ contingat excretio. Quicquid fit uterus horum malorum radix & fons exfiftit: ut mirum fit cur aliam in opinionem Aëtius difceflerit, quum tamen verba Galeni *ex fexto de locis affect.* tranfcribat: eamque opinionem ipfe effingit, & magni intereft an ea vera exfiftat an non, verba ejus hæc funt, *fciendum affectionem hyftericam non folum ob uteri afcenfum fieri, vitiofo humore in eo collecto, fed fæpe etiam ex ventris repletione utero affectionem remitti. Et aliquando hepatis aut fplenis caufa, vafa, ex quibus uterus dependet, retrahuntur.* Quæ omnia præter rationem dicta videri debent. Ego vero hoc dictum ab Aëtio puto bifariam intelligi poffe, vel quod congeries humorum in ventre inferiore contentorum, præfertim qua parte major cum utero confenfus & vicinia eft, poteft vel ob copiam molefta effe, vel ob qualitatem infefta, quum præfertim rerum jucundarum & ingratarum fenfum quodammodo habere uterus videatur: maxime vero id fiet fi venæ hepatis & fplenis & præfertim quæ ad uterum feruntur vafa fanguine aut humore turgeant. Vel quod probabilius eft, id ex vulgi opinione pendet: Vulgo enim videmus ancillas & virgines nimium gulæ deditas, præfertim fi pinguiori fint aqualiculo, & horariorum fructuum ufu delectentur, dolores incredibiles in imo ventre fentire, unde defectiones animi, pulfus inæqualitas, refpirandi difficultas, & id totum hyftericum effe putant: tamen vere non eft: fed quoniam in ifto humorum impetu perturbationeque ob partium cum partibus confenfum vix incolumis uterus effe poteft, quæ peculiaria quædam inducit fymptomata, politico potius loquendi modo, quam quod res ita habeat, uterina affectio nominatur. Caufas, fedem, ideas, differentias, generationifque modum hyfterici ftrangulatus explicuimus, nunc brevi expediendum quibus hic affectus quadret, deinde per caufarum explicationem curandi methodus exftabit. Morbus hic hieme & autumno, ob cruditatum copiam paroxyfmum provocantium, magis infeftat quam alio tempore, (quamquam poteft vere facile exacerbari quod femen & fanguis

Uterus fons & radix hyftericorum fympt.

Cap. 68. ferm. 4. tetrab. 4. Nota.

10.

Notandus valde locus.

guis facile redundent, & quod humorum fusio fiat quæ morbos a plenitudine facile accersat ut accurate Galenus *in aphor.* explicat) & juvenculas præsertim salaciores prehendit, steriles, viduas præsertim marito multum salaci, nec non steriles præsertim vi medicamenti factas: nam quum naturalis est sterilitas, tantus sanguinis & seminis ardor & impetus non adest. Moniales non carent his molestiis, aut quæ sponte continent sese, aut quæ maritis parum mulierosis nupserunt. Hæc facilius eo surgunt si vel illecebris, vel mammarum aut pubis contactu pelliciantur ac incitentur. Signa aliquot ante tum instantis strangulatus, tum jam præsentis prodidimus, quibus & hæc breviter adnectemus. Uterus multis dolet ac tumet, & tunc non eriguntur facile sed curvatæ in ventrem incumbunt indolentius, & conantur ascensum, quem falso comminiscuntur, prohibere: Sitis urget a tetro vapore excitata: Crura facilius labant, quia a cerebro remotiora, & parti affectæ viciniora: Omnia hæc in paroxysmo augentur. Plurimæ mortuis simillimæ post triduum revixerunt: Plurimæ in ipsa accessione præsertim quum gravior urget causa, &

Com. in aph. 15. l. 1. & aph. 17. ejusdem.

Ollis dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus, in æternam clauduntur lumina noctem.

Distinctionis signa explicuimus, quibus tibi innotescat an uterus ascenderit, an vero strangulatus adsit. Etsi enim in strangulatu uteri ascensus quidam aut inclinatio conjicitur fieri, alia tamen atque alia utriusque ratio exsistit. A flatu, a menstruis, ab odore rerum εὐωδέων (*t*), aut inflatio ipsius uteri ascensus fieri dicitur, & symptomata suffocationi quidem sunt similia, ut vertigo, suspirium, scotoma, capitis dolor, cibi fastidium, nausea, ructus, intestinorum crepitus, maxime si flatus adsint: gravitas & oppressio tamquam a rotundo corpore circum umbilicum sentitur. Si perversio in latus fiat, sive in anticam, sive in posticam partem, gravantur, dolet, tumet vel ilia, vel pecten & vesica, vel intestinum rectum, quorsum scilicet uterus devergit: Si coeat mulier, semen non subit: obstetrix id digito deprehendit. His signis colligas aut suppressionem mensium, aut seminis symptomaton causam esse. Si symptomata graviora, si subita, si statim dyspnœa, mox apnœa, si crura sursum contrahat, si summa perfrigeratio contingat, si ab utero ad cor dicat se sentire quippiam attolli, si mulier virosa, salax, diu continens, aut si virgo frequenti basio utens, & congressu colloquioque amatorum, si carnosa, otio utens, si ei menses responderint, hanc labem a semine esse deprehendas. A mensibus esse levitas symptomaton docebit, si menses substiterint, si plenitudinis argumenta, mammæ tumentes, corpus grave, caloris ad faciem recursus frequens, ponderis sensus ad os pectinis, si colli & aliarum partium dolores. Si ad melancholiam suppressus sanguis accedat, mœror adest; si pituitosus sit, pigrities adest corporis, albedo, multa sputatio; si biliosus, vehementer ociorque motus. Hystericam ab Epileptica distingues; quum Epileptica est non recordatur eorum quæ contigerint, non audit, non videt, spuma in os occurrit, si præsertim malum vehementius, menses suppressos

Uterus dolet, sed de ea doloris specie credendum mulieribus hinc Gal. ridet Archigenem qui studuerit explicare omnes doloris uteri species, quum tamen eum non tulerit.

Hystericas mulieres si ineantur certum est statim concipere.

(*t*) Bene olentium.

pressos non habet, crebro coitu læditur, contra hysterica juvatur. Apoplectica sine respiratione est, sine motu ullo, sine gemitu. Lethargica autem febrem habet lentam, una fere corporis parte qua tumor est, dolet, pulsum habet magnum & undosum, hysterica rarum & convulsorium: item audit vocantes; si mitius malum, nonnulla respiratio, meminit actorum dictorumque sæpe, febris est expers, nisi forte in utero vitium aliquod sit, ut inflammatio. Porro suffocatio a semine tanto deterior est ea quæ a sanguine quanto semen prolificum est tenuius, in generatione actuosius, & ipso menstruo efficacius. Nec omitti debet quod ante dictum est non solum aut semen retentum, aut exuberans menstruum hujus affectionis causam esse, sed & collectos pravos humores in uteris ipsis: hinc & sexagenariæ mulieres annos & seminis & sanguinis egressæ hystericæ fiunt ob cumulum. Vide ergo quantum ii peccent qui falsa opinione de ascensu uteri persuasi, ut fugent uterum proliciantque grata ac ingrata suffiunt. Quod si nulla hysterica passio foret sine aut perversione uteri, aut ejusdem ascensu, tolerabilius quidem hoc factum foret: sic majus multo incommodum inde consequitur, quod utroque suffitu caput impleatur, quam ex fuga uteri commodum, quum uterus sæpe suo in loco consistat. At vulgaribus mulierum remediis fidem facit quod unam aut alteram allevatam viderint. Et quum ut plurimum post alicujus remedii usum, tametsi plurimum officiat, aut saltem non prosit, æger restituitur, fortuitam hanc curationem inani suo remedio attribuentes, illud jactitant, venditant, pro secreto asservant, & præ illo methodicas Medicorum observationes & regulas parvi pendunt. Ego vero suffitum suaveolentem ad os uteri ideo profuisse conjicio, non quod uterum aliorsum raptum attrahat alliciatque, sed quod illuviem in utero contentam prolectet vasis reseratis, aut quod crassam materiam attenuet incidatque: & hæc ratio probabilis est. Galenus enim dum suffituum usum explicat, ait, *suffitus aromaton sua vi vasa obserata aperit, humorum crassitudinem extenuat, obstructiones incidendo tollit. Et totum corpus per uterum suffiri potest in omnibus frigidis atque humidis dispositionibus, nisi timeremus eam, quæ ex suffitu contingit, capitis gravitatem, præsertim in febribus.* Ex his duo elicere possumus ad præsentem disputationem accommodanda, prius est, quod dixit in febribus maxime timendum esse usum aromaton, quod hæc dolorem capitis, qui adesse solet, adaugeant. At hysterica passio expers fere febris est, nisi sit uteri aliqua phlogosis quæ adesse potest, & causa esse strangulatus uterini: siquidem auctore Galeno & perversio uteri, & inflammatio purgationem ejus sistere potest, & proinde strangulatus causam accersere. Posterius, quod tuto suffiri potest sinus pudoris, tum ut uterus stimuletur, calefiat, humor præparetur, evacueturque tandem, tum ut totum corpus humidius & frigidius incalescat. Sic eo fine aromata sunt profectura, non autem ad ascensum prohibendum, ut male & mulieribus & Medicis persuasum est. Ut tandem ægras ipsas satis tetro malignoque vapore infectas desinamus suffire rebus ad os admotis quæ fœtoris & nidoris excellentia cetera sunt superatura: Hoc enim male reique inscitia, & simiarum more, imitatione tantum & gestu hactenus est factitatum. Quamquam

Hyst. suff. causæ non solum semen aut menstruum sed & pravi humores.

Com. in aph. 28. l. 5. Aphor.

Ibid.

Hysterica passio fere febris est expers.

quam is non ſum qui non potius experientiæ certa ratione firmatæ aſſentiar, quam meæ opinioni præjudicatæ: tamen vix mihi perſuadeo, niſi aſcenſus manifeſti argumenta adſint, tam fœdo tetroque ſuffitu quicquam oppreſſis ſtrangulatiſque ægris afferri: ſed omnes hac in re ſuo utuntur judicio: niſi forte dicant ideo res fœtidas naribus adhiberi quod ingratus earum odor ſpiritum vitalem & animalem ſopitum facilius moveat, & naturam ad reſurgendum facilius incitet ac impellat. At non animadvertunt oppleri cerebrum id genus vaporibus: qui ſi ſanum replendo feriendoque lædunt, multo magis & ægrum.

II.
Videndum præterea eſt an mulier ſit hyſterica, quod alia medelæ ſit ineunda ratio, ne fetæ & fetui officiatur.

In hyſterica paſſione alias intentos nos eſſe oportet in profligando paroxyſmo, alias in præcavendo ne poſtliminio redeat malum. Siquidem ſæpe ſtata periodo redit periculum mortis intentans ob reſpirationis uſum quem adimit ſi res gravius urget. Ut autem cauſam reſcindamus, quoniam curationis momenta ex varietate & corporum & cauſarum petuntur, alia medendi ratio in his ſeſe offert, alia in illis. Si virgines ſunt aut moniales a peſſis & priapiſcotis temperandum, ne hymen & clauſtrum pudoris violetur: magna tamen vis eſt in peſſulis: major ſi vir lacertoſus oſtiolo peſſulum obdiderit. Aliud quoque conſilium ineundum ſi affectio fiat ob ventris repletionem aut propter viſcus aliquod, quod ante expoſuimus ex Aëtio. Aliud quum viduæ ſic afficiuntur: aliud quum vetulæ ſexagenariæ aut virgines multa humorum colluvie ſcatentes. Præterea non idem factitandum quum ſuppreſſi ſunt menſes ac quum ſemen, nec idem faciundum quum ſtrangulatus eſt a repletione aut ab inanitione quadam. Nam & Aëtius docet refrigerationem hyſtericæ paſſionis cauſam eſſe poſſe, & Rondeletius *cap. de ſuffocat.* ait ſe obſervaſſe poſt largam menſium evacuationem illam contingere, quod uterus flatu repleatur, qui diſtendens hoc afferat. Rondeletius hoc deſcripſit *ex cap. 68. Aëtii ſerm. 4. tetrab. 4.* Sed in paroxyſmo ipſo quidvis agendum ut a caſu præcipiti languidas moribundaſque vindicemus: quin & omnia fere præpoſtere aguntur. Ac primum & maxime commune remedium & ab antiquis & a recentioribus uſurpatum eſt ſuffitus fœtidarum rerum ad os: ingeſta autem ſuaveolentium copia ad ſinum pudoris: quod eo factum eſt quoniam omnibus perſuaſum, in iis affectibus uterum de ſuo moveri loco, aſcendere, & comprimere præcordia: qui dum fugit graveolentiam rerum ori adhibitarum, ſequitur amplectiturque ea quæ bonum fragrantemque ſpirant odorem: in quo duo animadverti debent: Si in hyſtericis ſtrangulationibus non ſit uteri aſcenſus, ſed ſæpe eo in ſua ſede ſtanti id ſymptoma ob vaporem ſolum contingat qui partibus primariis infenſus ſit, quorſum pertinet ſuffitus rei jucundæ aut contrariæ?

Aph. 28. l. 5. aphor.

Item quum cerebrum obſeſſum ſit & veluti attonitum, minus quadrare videtur rerum fœtidarum ſuffumigatio, quum ea caput repleat plurimum.

Suffitus aromatum καρηβαρίας inducit.

Omnis enim rerum calidarum ſuffitus καρηβαρίας (*u*) inducit: at gravitates capitis ad ſopitam jam ejus vim & veluti ſenſuum ligationem a vapore maligno & frigido accedentes plurimum afferunt

(*u*) Capitis gravitates.

runt damni. Immo & hoc Rondeletius annotat uſu rei nidoroſæ & graveolentis, epilepſiam induci.

Cap. de Epilepſ.

Quod ad curationem ſpectat ut mulier a paroxyſmo promte liberetur. Hyſtericam mulierem ſpina recta collocabimus, ut facilius ſpiret, laqueos pectoris & ventris ſolvemus, nomen ad aures inclamabimus, pili convellentur, manus, & pedes primum ſeorſum, poſt in medio & imo dolorificis vinculis vinciemus: Pannis calefactis & aſperis corpus fricabimus, & ſal quoque aſpergemus quo frictio aſperior ſit, plantis pedum oleum laurinum, nardinum, aut irinum, aut coſtinum illinemus. Sive autem uterus loco dimoveatur, ſive vapores ſurſum eleventur, non alienum erit cucurbitulas applicare. At non eo modo adhibebuntur quo ſolent mulierculæ quæ figulina aut ſtannea vaſa umbilico adhibent; cohibent enim quo minus in ſuum locum recedat, & vaſa repleta quodammodo ſurſum trahunt, nam ille ſitus ſuperior eſt quam deceat. Præſtat itaque inguinibus affigere quod uterum attrahant propter uteri ligamenta quæ illo pertinent: juvat quoque earum applicatio ad imum ventrem. Quoniam autem invaluit uſus ut naribus fœtentia adhibeantur ad naturam excitandam quæ ſopita eſt, accipiatur galbanum, opopanax, aſſa fœtida, petroleum, oleum ex gagate: quin & lapis gagates & thracius (qui viribus ſunt affines ex Galeno & Dioſcoride) admotus naribus, præſertim ſi igni ante appoſitus fuerit, ob gravem quem ſpirat odorem, vim habet fugandi uterum. Sexcenta alia ſunt quæ odorata poſſunt uteri ſtrangulatui occurrere: in primis autem valet caſtoreum, blatta bizantia qui Serapioni & Avicennæ idem quod onyx ſeu unguis odoratus, Actuario conchula indica odorata: non eſt autem os narium purpuræ ut defendit Matthiolus. Blattium ergo bizantium ſive onyx & unguis odoratus, qui ex conchyliorum genere (tegmentum enim conchylii dicitur) ſtrangulatum uteri ſuffitu ad nares prohibet. At dices, qui hoc fit quum gratus ſpiret odor, immo odoriferum malabathrum olim redolebat, ſic potius evocabit ſurſum uterum? Dioſcorides ait quodammodo caſtoreum olere, cur ergo ſuaveolens erit? Matthiolus argute reſpondet ſuavem illum odorem partibus quidem tenuibus onychis inhærere, qui vi ignis facile exhalat, teſta autem quæ remanet grave quid reſpirat, quo fit ut ea ratione ſtrangulatum arceat; laudant plurimum ſi nares ſuffiantur, hoc quod ſequitur: Potu autem diductis dentibus hoc injici poteſt.

Suffocat. uteri remedia dicata.

Rondeletius.

Gal. 9. Dioſcorid. c. 103. & 184. l. 5.

Com. in c. 8. l. 2.

Cap. 8. l. 2.

℞. *Galbani, aſſæ fœtidæ, caſtorei, ana, dr. iij: galbanum in aceto ſolvatur: adde ſulphuris vivi, dr. ij.*

Potus.

℞. *Pulveris hieræ & theriacæ antiquiſſimæ, ana, dr. ß: pulveris caryophyllorum, ſcr. j: cum vino aromatite aut aqua theriacali aut imperiali fiat potus:* Vel

℞. *Maceris, dr. ß: nucis moſchatæ, ſcr. j, aut dr. ß: cum vino aromatite fiat potus: capiat.* Si caſtoreum in pulverem redigi poſſet, juvaret quoque potum exhibitum: ſin minus, formentur pilulæ aliquot quæ dentur devorandæ, ſi modo morbus permittat, quoniam deglutitionis munus intercipit. Veteres compoſitionem commendarunt quæ, ab effectu eximio quem præſtat, mirabilis dicitur, cujus autor eſt Meſve.

12.

Meſve c. de tuſſi humida.

℞. *Caſto-*

Pilulæ.

℞. *Castorei, piperis longi & nigri, styracis, spicæ nardi, costi, galbani, opii, ana, dr. j: croci, dr. ß: cum melle a spuma purgato fiat massa, de qua capiat ad magnitudinem nucis avellanæ cum aqua mellita.* Ad eam formam alia institui possunt.

℞. *Radicis dictamni, tormentillæ & tunicæ, ana, scr. j: costi, spicæ, piperis longi, cinnamomi, zedoariæ, ana, dr. ß: castorei, dr. ß: theriacæ, scr. j, vel aureorum Alexandrinorum, dr. ß: pulveris caryophyllorum & nucis moschatæ, ana, dr. ß: fiat veluti opiata, vel massa pilularum, vel si pulveres seligi possunt accipientur, & infusæ in jure aut aqua convenienti potui dabuntur.*

Pilulæ de Sagapeno hic non debent omitti, tum in paroxysmo si fieri potest ut exhibeantur, tum extra paroxysmum. Ad uterum fugandum dant dr. i. pulveris agni casti cum hydromelite tepente: miraculo prodest. Valet hoc:

℞. *Sigilli beatæ Mariæ, unc. ß: radicis dictamni, tormentillæ, tunicæ, ana, dr. j: cinnamomi, dr. ß: coque in vino albo & pauca aqua, detur potui, confert plurimum.*

℞. *Galbani & assæ fœtidæ, ana, scr. j: agarici, dr. ß: cum pauca theriaca fiat pilula.*

℞. *Cumini, dr. jß: agni casti pulverisati, dr. ß: cum decocto absinthii & rutæ fiat potus.*

Vel sequens potus dabitur; quæcumque autem dabuntur aromatizabuntur cinnamomo.

℞. *Baccarum Juniperi pulverisatarum, scr. j: granorum pæoniæ fœminæ aut maris in pulverem redactorum, dr. j: cum aqua artemisiæ, vel cum decocto ejus, fiat potus: addi potest pulveris ducis, dr. j.* Non solum autem semen pæoniæ sed & radix ad eum strangulatum potu confert. Nil erit incommodi, si ea omnia dentur cum vino albo aromatizato: potentissime enim digerit & penitissime subit. Eodem pertinet decoctum seminis & radicis seseleos, item & urticæ. Paratu facile est cornu cervinum ustum naribus admotum.

Magna vero vis est in frictionibus, insessibus, balanis seu collyriis, & suffitibus partium inferiorum, nec non pessulis tum in paroxysmo ad naturam irritandam, tum extra paroxysmum ad reliquias morbi tollendas, impediendumque ne morbus recidat recurratque. Si non sit suspicio aut inflammationis, aut magnæ plenitudinis, aut sanguinis ferventioris, in congerie pravorum humorum obstruentium & majorem spirandi difficultatem inducentium, valet syrupus is quo hystericam mulierem usam vidimus magno profectu.

Syrupus.

℞. *Aquæ vitæ, lib. j: sacchari, unc. ix. aquæ rosarum & artemisiæ aut liliorum, ana, unc. iij: aquæ theriacalis, unc. jß: cinnamomi & nucis moschatæ, ana, dr. ij: dictamni, dr. jß: fiat syrupus asservandus in usum, vel parabitur hæc aqua.*

℞. *Parthenii, trifolii odorati, melissophylli, verbenæ, betonicæ, costi dulcis, artemisiæ, ana, man. iij: seminis seseleos & pæoniæ, ana, unc. j: radicis pæoniæ & filicis, tormentillæ, eryngiorum, ana, dr. vj: dictamni & rubiæ tinctorum,*

ctorum, ana, unc. j: menthastri, mercurialis, bipinellæ, peucedani, ocymi, hyssopi, serpilli, ana, man. j: seminis urticæ, & juniperi & citrii, ana, unc. ß: theriacæ, unc. j: pulveris diamargariti frigidi, dialaccæ, & diacalaminthes, ana, dr. j: fiat omnium confusio & destillatio in alambico: destillata aqua in usum asservetur; ut succurratur eis mulieribus quæ a corrupto semine, aut frigida intemperie, aut corruptis in utero humoribus, hysterico strangulatui sunt obnoxiæ. Si mulieres hystericæ jam corruptæ fuerint, juvat indere pessaria, eaque subinde repetere, quo major eorum sit vis.

Semen urticæ præsertim id quod semen lini refert majore quantitate præbitum lædit auctore Matthiolo in Dioscoridem.

Fotus.

℞. Origani, calaminthæ, fœni burgundiaci, matricariæ, galeopsidis, ana, man. j: seminis seseleos, baccarum juniperi, seminis dauci, baccarum lauri, ana, unc. j: filicis, rubiæ tinctorum, ana, unc. j: fiat decoctio in vino albo: foveatur sinus pudoris, deinde subjiciatur pessus qui sequitur.

Pessus.

13.

℞. Ladani & opi cyrenaici (benjon vel vocant), ana, unc. ß, vel dr. vj: pulveris hieræ, diacolocynthidos, diasatyrii, diatrion pipereon, & aristolochiæ, ana, dr. j: zibethi, gr. ij: aut moschi, aut pulveris aromatici rosati, aut diambræ, & cum pauca terebenthina, fiat pessus cum sindone aut panno serico.

℞. Opopanacis, bdellii, gummi elemi, ana, dr. ij: benzoini, styracis, ana, dr. jß: pulveris lavendulæ, & melanthii, & styracis liquidæ, ana, dr. j: fiat pessus cum cera, si opus sit, aut tantillo terebenthinæ.

℞. Myrrhæ troglodyticæ, dr. iij: gummi elemi & theriacæ, ana, dr. j: pulveris hieræ, scr. j: agarici non trochiscati, dr. ß: pulveris dictamni, ireos & aristolochiæ, ana, scr. j: cum tantillo ceræ, aut melle cocto, aut succo abrotani, aut sampsuchi fiat pessus.

14.

Itaque gummi ipsis aut terebenthinæ, aut adipi alicui, si forte defuerint illa, aut etiam melli addi possunt pulveres aristolochiæ, florum lavendulæ, rorismarini, seminis urticæ, melanthii, aloës, sagapeni, dictamni, acori, ireos, rubiæ, cyclaminis, bryoniæ, & alia id genus. In penuria horum omnium rosmarinus, abrotanum, sampsuchus, ocymum, serpillum, artemisia, parthenium, rubiæ, & maxime mercurialis, quæ tunsa pessuli instar immittentur in collum uteri: vel exprimentur succi qui cum melle mixti post ejus coctionem pro pessulo immittentur. Omisimus trochiscos aliptæ moschatæ, de gallia moschata & de myrrha, vel diambræ, qui vel suffientur, vel cum pessis conjungentur ad uterum excitandum, ut colluviei exitus pateat. Maximas autem habent opportunitates suffitus, tum ad virgines hystericas, tum ad eas quæ pessum non admittunt. Hinc enim substitui solent balani hedricæ, quæ in anum immissæ ob uteri cum recto intestino consensum, uterum juvant, & insessus.

Balani.

℞. Ladani, dr. iij: mellis parum, pulveris zinziberis, & galliæ moschatæ, ana, scr. j: theriacæ & confectionis alkermes, ana, dr. ß: cum tantillo terebenthinæ fiat balanus immittenda in anum, aut ad collum vesicæ; cavendum ne irritato aut ulcerato vesicæ collo inducatur dysuria, aut ardor urinæ.

℞. Pulveris aliptæ moschatæ, galliæ moschatæ, & lavendulæ, ana, scr. j: benzoini, styracis liquidæ, myrrhæ troglodyticæ & ladani, ana, dr. ij: fiat cum pauco melle cocto pessus aut balanus indenda in anum: Vel trochiscos ex iisdem conficie-

conficiemus: vel pulveres prædictos melle cocto excipiemus, hedricas balanos apte effecturi.

℞. *Gummi elemi, unc. j: pulveris caryophyllorum, dr. ij: cum cera fiat pessus, vel per se imponatur.*

Vel per metrenchyten injectio fiat ex decocto herbarum, florum, seminum, & radicum prædictarum ad excitandam naturæ vim, recreandos spiritus vapore juris infusi toti corpori per cæcos ductus concitato, tum ad dissipationem auræ venenatæ vitæ arcem obsidentis. Suffietur autem libanotis, cinnamomum, costus, verbena, cyclamen, lignum aloes, cedrus, melissophyllum & caryophyllata, calamintha, artemisia rubra, moschus, alipta & gallia moschata, ambarum, pulegium, iris florentina; cotto imbutus moscho sinui pudoris apponetur, cyperus, caryophylli, calamus aromaticus eodem pertinent. Præ ceteris autem juvat plurimum fricare partes pudendas queis sensus exquisitus vernaculus est: ideoque obstetricibus aut clinicis mulieribus imperandum ut oleo moschatellino, aut de spica, aut laurino manus imbuant, & ita immittant in collum uteri. Ditiores a paroxysmo liberabis facile si in oleo laurino, aut costino, aut irino dissolvatur scr. i. moschi & galliæ moschatæ pulvis, & hoc linimento os vulvæ linatur: immo ventri admoveatur hoc emplastrum.

℞. *Galbani, apopanacis, ana, unc. j: zibethi, ambræ, ana, gr. ij: pulveris aliptæ moschatæ, scr. j: theriacæ, unc. ß. Misce & in aluta extensio fiat.*

15. Si mulier gravida est, cavendum ab iis quæ tetrum odorem spirant, quod ea aversatus uterus forte vi ad partes inferas ferretur, & abortionis metum minaretur. Si ad vulvam adoleant aromata, verendum quoque ne oris uteri apertione aqua afflueret, & una cum ea fetus, aut exsuccus arensque in utero non sine vitæ discrimine remaneret. Veteres gravidas hystericas concubitu mariti a paroxysmo vindicari asseverant, item & viduas si sese viro commiscuerint: nam ludi venerei intermissio eam calamitatem advehit. Errhina quoque valent ut pulvis pyrethri, piperis, melanthii, nasturtium; elleborus quoque ipse. Interea clysteres injicientur eo modo parati.

Errhina.

Clysteres. 16.

℞. *Seminis seseleos, cumini, pæoniæ, & baccarum lauri & juniperi, ana, dr. ij: radicis aristolochiæ, pæoniæ, phu, ana, unc. j: sampsuchi, parthenii, filicis, rorismarini, peucedani, valerianæ, galeopsidis, ana, man. j: cyclaminis, dr. ij: fiat decoctio, addendo agarici recenter trochiscati, dr. iij. in colaturæ libr. j dissolve vini optimi albi, vel odoriferi, vel aromatitis, unc. iv. confectionis de baccis, mellis mercurialis, ana, unc. j: succi mercurialis loco mellis, unc. iij: diaphœnici, aut benedictæ, aut electuarii indi, aut diacarthami, unc. ß: syrupi rosarum pallidarum, unc. ij.* Potest addi terebinthina, theriaca, mithridatium, aurea alexandrina, pulveres electuariorum prædictorum. Nec abs re syrupum rosarum pallidarum adjecimus, quod ejus usus plurimus sit ad serosos & acres ichores deturbandos qui sunt omnis venenatæ qualitatis maxime subjecta materies. Nec etiam succum ireos, aut ebuli aut mercurialis aut brassicæ marinæ aut betæ infundere alienum erit.

Nos autem probamus duo quæ ab antiquis usurpantur, ut caput primum oleo

oleo de behen; irino, de majorana, de ſpica per embrochen foveatur: in ſummo ſuffocationis periculo cauterium adhibebis. Et ad diſſipationem flatus maligni ventriculi litus & fotus ex iis quæ diſcutiunt flatus, ſi prius omni modo tentaveris ut vomitio provocetur. Quamquam ante docuimus id minus Avicennæ probari.

Savonarola ex Avicenna. 17.

℞. Malabathri, ſpicæ nardi, ſpicæ celticæ, juniperi, ſchœnanthi, cyperi, calami aromatici, carpobalſami, xylobalſami, ana, unc. ß: foliorum majoranæ, artemiſiæ, abſinthii, ana, man. j: acori, dr. ij: ligni cedri, dr. jß: cinnamomi, ſcr. ij: fiat decoctio cum ſemine lini, fœnugræci, ammeos, ſeſeleos, juniperi, lauri & hederæ; & ſaccis fiat fotus ad ventrem & abdomen. Incoquentur autem iſta in vino albo aut aromatite pro ditioribus.

Fotus. 18. 19.

Poſt fotum quid oberit partes linere oleis chalaſticis vulpino, coſtino, irino, de balano myrepſica, nardino, nucis moſchatæ, jaſmino & ceteris id genus?

Sed quum a paroxyſmo liberata eſt, quod fit maxime quum aquoſa quædam excrementa, aut ſemen rerum ſuppoſitarum vi fluxerint, tum cogitare oportet, ne morbus recurrat. Quum ſuppreſſi ſunt menſes, aut intermiſſa venus quæ coacervat ſemen, potius repetit morbus. Gravidæ enim, etſi hyſtericæ fiunt, minus tamen de his ſollicitos eſſe oportet, ſed tantum de paroxyſmo ſuffocationis metu. Ceterum ſi menſes ſubſiſtunt, ac inde mali labem conjicis, in id incumbendum ut menſes cieas. Immo contra quam fit in hyſterica paſſione a ſemine, juvat plurimum reſerare venam malleoli, aut poplitis ſi peritus chirurgiæ adſit. Ac præmittere conveniet fotum crurum & tibiarum ex herbis ante dictis, quia hoc in affectu calor fere obruitur, ideoque ſanguis & ſpiritus amne alveoque libero non fluit: ac niſi fluat, Æthiopem lavas. Præterea ſi qua te occaſio ab hoc conatu avertat abducatque aut ſanguiſugas aut cucurbitulas majore cum flamma, cæſuriſque punctim factis adhibebis, quod ſectionis vicem ſuppleat: immo ſi magna ſit plenitudo & morbus dat inducias ne malleoli ſectio advocans vi ſanguinem copioſum tamquam conculcatum, ut ſic loquar, majorem obſtructionis cauſam afferat, e re futurum eſt ſi largius e cubito ſanguis ducatur, ut ſequenti die, aut maturius ad malleolum properetur. Denique in paroxyſmo tuto id fieri poteſt, niſi forte prægnans mulier fuerit. A ſectione malleoli abortionis aut partionis metus foret, non tantus ex gibberi ſectione: immo ne tentanda quidem in gibbero, licet menſtruum ſuppreſſum mali auctor ſit: niſi plenitudinis magnæ affuerint argumenta, ut propter eam magna ſuffocationis occaſio naſcatur. Sollicitos autem valde eſſe oportet hic quoniam mulier prægnans aëris attracti duplo eget ad refrigerationem cordis & fetæ & fetus. Itaque ut quam cito ad ſe redeat videto, & in os quippiam immittatur, quo hians os teneatur brevioris ſtrangulatus metu. At ſi ſuppreſſum ſperma ſit, a ſectione venæ temperandum, nec enim juvat, immo refrigerationem majorem adducit quam ante fuerit. Quum ergo facile relapſum morbi ſuſpicaris ob menſes ſuppreſſos, ad remedia accurres menſium ſuppreſſioni dicata: ſi autem ſemen horum malorum cauſa eſt, ſi nil impediverit, nubat, quo veneris exercitatio eam ſuppreſſionem prohibeat:

Nota.

unus

Hystericorũ symptomatum vindex coitus.

unus enim coitus tantorum symptomaton est vindex. Quod si aut votum, aut alia ratio prohibet quominus fundi uxorii cultus tamquam unum & proprium remedium adhibeatur, videndum ne id succrescat in corpore, cujus proventus præcipites istos casus afferre soleat. Seminis generationem prohibere oportet, & illud genitum exstinguere. Galenus *in libris de simplicibus* aliud esse docet semen gignere, aliud provocare, quemadmodum aliud est exstinguere & supprimere. Nam quum seminis substantia benignum sit excrementum & superfluum, nec non in se habet aliquid ἀφρῶδες (*x*), (immo Venus Græcis Αφροδίτη (*y*) dicitur ἀπὸ τοῦ ἀφροῦ (*z*), quod e maris spuma generari dicatur) oportet alimenta quæ seminis progignendi facultatem habent multum nutrire, & flatuosa esse. Porro tum alimenta, tum medicamenta semen & generant & exstinguunt, & gignere, sciendum nil aliud esse semen gignere, quam id quod non est producere, ad quod etiam pertinent ea quæ seminis multiplicandi vim habent: provocare autem, est id quod in profundo corporis situm est promovere: producere & emittere: ut sunt ea quæ ad libidinem excitandam instituuntur. Alimenta calida, flatuosa, multum nutrientia & tota substantia familiaria semen generant, item & medicamenta calida & flatuosa. Quæ vero desiccant & refrigerant, extinguunt, & quæ tota substantia sunt contraria: quod notandum est: nam ad generationem aut exstinctionem non est satis si alimenta medicamentaque idoneis ad id instructa sint qualitatibus, sed præterea quamdam totius substantiæ consensionem, aut ejusdem dissidium adesse oportet. Provocant calida & flatuosa, sine desiccatione: supprimunt frigida non flatuosa & desiccantia. Quæ refrigerant supprimunt semen, sed non corrumpunt; si calida & siccantia sunt, ne generari quidem permittunt; si frigida sint & siccent, multo minus permittunt. Sed quærat quis si quæ vim sistendi seminis habent quia frigidiora sunt, ut quæ vel illinuntur renibus vel applicantur, cujus generis oculi populi & opiata populeon dicta ex iisdem confecta, folia & flores nymphheæ, salicis & vitis folia & sexcenta alia ejus generis, ea potius inducent symptomata & morbos ab utero, quia supprimunt & non exstinguunt: omnis enim excrementi calidi suppressio, congeneres morbos inducit: at semen omne calidum est spirituque omnis generis turget: quæ vero frigida idem sistunt ac supprimunt: itaque horum tutus non est usus: at potius usurpanda sunt quæ tota substantia idem exstinguunt. Nisi forte dixeris frequentiori usu rerum frigidiorum tandem prohiberi generationem hujusmodi seminis, ut quod postea generatur effeminatum, aqueum languidumque sit; imminere autem aliquando periculum ab usu rerum calidarum siccarumque, quod dum exstinctioni seminis student, verendum sit ne inducant intemperiem quamdam calidam siccamque quæ corpus impense sit læsura. Præterea si auctore Galeno in siccioribus natura semen crassius sicciusque sit, quod aquea quædam substantia semen diluens absit: consequi

Cap. 23. lib. 5.

Venus ἀφροδίτη dicta.

Nota.

Com. in aph. 2. lib. 6.

(*x*) Spumosum.
(*y*) Spumosa.
(*z*) A spuma.

consequi videtur, ut rerum siccantium (quæ tamen exstinguere semen, & generationem ejus prohibere dicuntur) usus crassitudinem tantum seminis inducat. Relictis tamen his quæstiunculis, dicendum est & usu rerum frigidarum supprimi semen, nec supprimi solum sed fieri ὑδατώδες (a), evanidum & elanguescens : calidarum vero & siccantium exstingui plane : quod tamen audiendum pro corporum distinctione. Nam calamintha, & agni semen, similiaque (nisi a proprietate semen exstinguendi facultate valeant) pinguioribus, mucosisque corporibus tradita possent in superfluos humores agere, & semen non attingere. Sic juscula frequentia lac augere dicuntur, in mollioribus humidioribusque mulieribus idem non augent, sed aqueum dum reddunt, eas lactare minime queuntes efficiunt. Sic idem quatenus idem eadem non potest in diversis : ut a contrariis causis idem in diverso subjecto fieri natum est. Nec solum usurpanda sunt quæ semen minuunt aut exstinguunt, sed vitanda sunt quæ ad libidinem alliciunt. Itaque relegare eos oportet ad caput de suffocatione uterina & de insano amore. Sed si, ut in senioribus mulieribus contingere ante docuimus, colluvies aliqua circum uterum corrupto semini analoga hystericam affectionem aut simile quid adfert, commode ea instituentur quæ eam minuere poterunt. Quem in usum medicamenta purgantia ex agarico & folliculis sæpius repetita valitura sunt : vel pilulæ ex aloe & agarico.

20.

Syrupus.

℞. Radicis rubiæ tinctorum, eryngiorum, urticæ & cyclaminis, ana, unc. j: radicis apii, petroselini, ireos, fœniculi, ana, unc. ß: corticis fraxini, juniperi, ana, dr. vj: seminis nasturtii, seseleos, ammeos, fœniculi & pæoniæ maris, ana, dr. iij: calaminthæ, parthenii, stœchados, menthastri sive menthæ sylvestris, filicis, tormentillæ, mercurialis, ana, man. j: seminis cartami conquassati, unc. ij: cassuthæ, man. j: fiat decoctio ad lib. j: dissolve in ea expressionem unc. iv. foliorum sennæ infusorum in aqua menthæ & artemisiæ, cum calami aromatici, junci odorati & cinnamomi, ana, dr. jß: item expressum unc. x. agarici recens trochiscati similiter infusi: adde ut fiat syrupus magistralis, syrupi rosarum pallidarum, & oxymellis simplicis, ana, unc. iij, vel syrupi de artemisia tantumdem, vel syrupi de lupulo, bysantini, aut de quinque radicibus.

Vel pilularum massa instituetur ex radice mei, cinnamomo, & similibus.

℞. Trochiscorum de myrrha, scr. j: castorei, cinnamomi, radicis asari, & radicis pæoniæ, ana, dr. ß: aloes, dr. iij: agarici recenter trochiscati, dr. jß: cum aqua melissophylli aut fœniculi, infusionis dr. ß: zinziberis, & scr. j nucis moschatæ fiat massa pilularum utenda ut dictum est ante.

Castoreum non omittendum, immo frequens ejus usus vel cum aqua mulsa, vel cum dicto artemisiæ decocto hoc malum fugat.

Nec omittentur suffitus ex his quæ uterum excitandi vim habent, vasa aperiendi, ut tandem via illi colluviei paretur.

Sin autem post immodicum mensium fluorem uteri ea refrigeratio contingat, ut unde strangulatus uterini occasio nascatur, fovendus est uterus ex iis quæ roborandi vim habent, ne, si ea quæ tenuium partium sunt usur-

(a) Aquosum.

usurpemus, menses moveantur, & ita major perfrigeratio consequatur. Valet id quod sequitur.

Pilulæ. ℞. *Seminis Pæoniæ nigri, unc. j: musci arborei, man. j: nardi indicæ, corticis thuris, visci querni, cupularum glandium, foliorum brassicæ marinæ, foliorum myrthi & lentisci, ana, man. j: ramorum rubi, man. ij: menthæ & symphyti petræi, ana, pug. j: seminis papaveris, unc. j: fiat decoctio in vino rubro adstringente ad fotum uteri.*

Eademque materies conclusa potest pectini & perinæo applicari cum decocto magmatis rosarum. Quum post immodicos menses uterus refrigeratur, vel simpliciter refrigeratur, vel cum flatibus: nam nimiæ excretioni flatus succedunt sæpe; si simpliciter, valet hoc remedium quod hic assignamus si sustuleris semen papaveris; sin flatus adsit in fotu ex iis quæ flatus dissolvunt magnam allevationem ægro afferes. Et valet hoc remedium.

℞. *Radicis althææ, eryngiorum, fœniculi, ana, unc. iij: farinæ lini, unc. ij: seminis lini, orobi, fœnugræci, lentium & milii, ana, unc. ij: malvæ, mercurialis, foliorum sampsuchi, sambuci, calaminthæ, origani, ana, man. ij: florum chamæmeli, meliloti, summitatum anethi, ana, man. ij: coque in vino albo, passentur addito oleo liliorum, chamæmeli & butyro recenti: fiat cataplasma addendo foliorum rutæ cum butyro recenti & axungia porci coctorum, man. ij: croci, dr. jß: cinnamomi, dr. jß:*

ADDITIO.

Explicatis omnibus causis hystericæ affectionis, alienum non erit aliquot remedia ex Aëtii libris repetere. Quum mulier videt se quodammodo primæ restitui sanitati ex eo quod minus solito repetant paroxysmi, non desinat purgari, menses provocare, parum seminis generare, sæpe cucurbitulas femoribus applicet, pectini cataplasmata remollientia, postea vero ea quæ sua acrimonia & calore vesiculas excitent; frequentes sint exercitationes, sed moderatæ, modulatio & vox clara. Conferunt & naturalia balnea tum calida, tum frigida, maxime vero ex usu sunt insessus ex uterinis, qui quum exiguis sumptibus fiant, & facile parentur, omitti non debent.

21.

22.

Pessus. ℞. *Spicæ nardi, croci cum vino odoro triti, ana, dr. j: ammoniaci, mastiches, ana, unc. j: styracis, unc. ß: cum pauca cera fiat pessus.*

Potest addi adeps anserinus ad remolliendum uterum; quum balnea mulier ingressa fuerit, ut præcaveatur, non erit alienum inungere os pectinis & perinæon oleo in quo sub sole maduerit semen rutæ, viticis, casia, cinnamomum, cardamo-piper quoque tritum & nigella romana. Hos autem canones in primis animadvertere convenit; quibus non declinat, aut aversus est uterus pro humiditatis aut siccitatis ratione remedia adhibentur: mollioribus rarioribusque remedia sunto imbecilliora: junioribus leviuscula, provectioribus duriuscula. Si a flatu malum natum suspiceris, flatus discutientia; sin ob humores gravitas adsit, incidentia tenuantiaque usurpentur: si humorum acrimonia vexat, mollientia laxantiaque in

Philagrius apud Aëtium c. 71. sermo. 4. tetrab. 4.

in usu sunto: si aversio sit uteri, aut inflammatio, aut inclinatio, remedia sint minus efficacia, nam fortiora morbum exacerbant, prohibentque seminis excretionem. Contra moderata utrumque præstant. 23.

ANNOTATIONES.

1. *Tamen videtur potius verum ut in uteri furore fiat ipsius error, impetus & recursus quam in hysterica passione. Quoniam in uteri furore vis concupiscens ardori ipsius partis magis apparet.*

2. In isto com. *Galenus quærit cur non æque dolores exerceant occiput ac synciput. Ceterum locus præclarus est* lib. 1. de morbis, *ubi ait uterum partem esse delicatam, exquisiti sensus & nervosam habere cavitatem, item habere consensum cum syncipite & stomacho, & eo affecto utero mentem percelli ac turbari.*

3. *Quum natura certo statoque ordine excernit quippiam & tali juvatur excretione, succenset plurimum offensionemque habet si illud supprimitur: ut mirum non sit si menstrua suppressio multis naturam obruat incommodis.* Natura enim, *ut quorumdam opinione definit Cicero* 2. de Natur. Deor. est vis quædam sine ratione ciens motus in corpore necessarios.

4. *Locus est præclarus* com. in partic. 27. l. 3. prorrh. *ubi intelligere queas in hysterica affectione convulsiones esse posse*: mulieribus hystericis & quæ strangulatu tenentur fiunt & continuæ totius corporis contractiones convulsivæ (*græcè* σωνολκαὶ ἀπασμάδεες καὶ σωνεχέες.) Et hæ non sunt periculosæ respectu earum quæ sequuntur ob inflammationem insignem uteri. *Et dubitatur maxime an contractiones convulsivæ in uterino strangulatu esse possint. Avicenna & epilepsiam & strangulatum uteri ab eodem esse posse contendit: quatenus est morbus officialis, id est, quatenus uterus convellitur vulvæ proprie strangulatus; quatenus est morbus materialis, id est facit procedere vapores ad cerebrum, comitiale malum est.*

5. *Immo illud apparet in iis qui quum libidinosi sint a Venere abstinent, penem sæpe ac sæpe arrigi, intumescere ac turgere, & sæpe jactant se dormientes; cur non idem potius utero contingat tamquam parti in intimo corpore calidoque loco reconditæ? Ceterum de subita arrectione & pruritu subito videtur Hippocrates audire dum* initio lib. de genitura *nervos & venas a capite in pudendum protendit.*

6. *Quid declarat illa exacta uteri clausio semine concepto? quid gestatio per novem menses, & delectatio ejus allecto semine? Ventriculi exemplum maxime id docet. In fame videtur obvius esse cibis, immo eos minime præmansos præripere.*

7. *Hic Fernelius contra sententiam Sorani quam ante explicuimus eamdem causam hystericæ passionis & furoris uterini agnoscit. At Soranus furorem uteri quoddam malum esse dicebat sine materia. Sed forte audiendum hoc est* κατ' ἧττον καὶ μᾶλλον (*b*). *Revera potest furor uteri contingere sine materiei*

(*b*) Secundum magis & minus.

riei communicatione, per abſolutam ſympathiam, ut loquitur Arculanus: ut cum læſo punctoque in pede nervo abſoluta quadam ſympathia cerebrum conſentit.

8. *Magna quæſtio an ſemen in utero ipſo, an in vaſis ſpermaticis corrumpatur. Aiunt in his conſervari, & ſi plus ſit quam oporteat, facultas expellit in uterum, ibique corrumpitur. At ſanguis in vaſis ſuis putreſcit, cur non & ſemen? quia ſanguis eſt minus coctus & defæcatus: & ſemen benignum excrementum dicitur non ratione ſuæ qualitatis ſed quantitatis. Tamen de hoc poteſt controverti: Rondeletium vide* cap. de ſtrangul. uteri.

9. *Revera ſemen retentum potius eſt cauſa ſtrangulatus quam menſtruum: Et menſtruum retractionem, recurſumque & inclinationem uteri facit nec non perverſionem, ſed non ſtatim ſuffocationem. Si æqualiter uterus trahatur, recta ſurſum aſcendere videtur, ſi inæqualiter, vel ante, vel retro, vel aliorſum trahatur: & hæc retractio crebriorem reſpirationem facit, ſed eam non tollit; ſic menſtruum* ἀναῤῥοπίην καὶ ἀνατροπάς (*c*) *facit, ſemen potius* πνῖγα ὑστερικήν. (*d*).

10. *Statim initio juvat provocare vomitum præſertim ſi mulier plena ſit, nam malum auget: & hoc ſuadet Aëtius* cap. de ſtrangul. uteri. *Quamquam diſſuadet Avicennas & alii Arabes, quoniam, ut ajunt, ſurſum vomitu retrahitur putris materia quæ ſyncopen adauget.*

11. *Annotat quidam non eſſe alienum etiam in os immittere, quum urgeat affectio hyſterica, diambram, diamoſchum, mithridatium, licet ſint aromata, metu uteri retractus ad ſuperiora, quia hæc ratione ſyncopes dantur, & plus hinc commodi quam incommodi: Item certum eſt quod hæc ut & alkermes ſpiritus recreant ac inſtaurant, at non eſt verum certumque uterum aſcendere.*

12. *Aëtius citat ex quodam in hoc affectu quum nil profeciſſet acceptos eſſe duos ſtaminum glomos eoſque in oleum anethinum fervens immiſſos, & in ſinum pudoris viciſſim poſitos: hinc miraculo convaluit.*

13. *Vel peſſi dantur, vel herbæ tunſæ induntur. Si fieri poteſt, diſtinguas an ſit menſtruum ſuppreſſum an ſemen (quamquam in paroxyſmo ambigua eſt curatio): ſi menſtrua ſubſint euphorbium ſuppoſitum peculiarem dicat operam; ſi ſemen radix ſatyrii & horminum (quod utrumque ciet Venerem. Dioſcor.* lib. 3.) *impoſita proliciunt illud: item folia urticæ: item ſal & nitrum. At prius fricare corpus convenit.*

14. *In muliere gravida hyſterica poſſunt quidem foris adhiberi quæ intemperiem minuunt; clyſteres, præſertim quales hic uſurpantur, & ſectio venæ vitanda. In uterum aut per os nil infundatur, niſi forte ad cardiaca confugias, & clyſteres ex pauca terebenthina, aut ex theriaca, vino, oleo ſeſamico, & confectione de baccis lauri.*

15. *De lauro, quæ hic commendatur, hoc ſcias, folia & baccæ conferunt in hos ſcopos, ſed ſi conceperit mulier caveatur a radicis lauri cortice; conceptum enim enecat.*

16. *Avicennas inſeſſus parat (ſi modo uſurpari poſſunt) ex decocto baccarum & foliorum lauri, marrubii, artemiſiæ, nepethæ, conyzæ, ſabinæ, centaurii,*

(*c*) Aſcenſum & ſubverſiones. (*d*) Suffocationem uterinam.

taurii, dictamni, sampsuchi, fœnugræci, aristolochiæ, ireos, serpilli. Et insessus tempore caput oxyrhodino rigatur, & in aceto prius ruta, serpillum, baccæ lauri & castoreum coquuntur.

17. *Atque quum hysterica affectio & gravidas & vacuas prehendat, aliter se gerere oportet in his & illis: alioqui periculum ingruet. Ac de suffocatione quæ adoritur prægnantem Hippocrates abunde dixit* lib. 1. de morbis mulierum.

18. *Semen exstinguunt ruta, agnus, contra salvia franca; Illa id præstant & siccandi vi & calore. Tamen eruca, satyrium alioqui calida semen augent; agnus & ruta quæ calida sunt exstinguunt. Unde? satyrium & eruca non tam semen augent quam ad Venerem excitant, & illa multaque alia, quod flatuosa sint, venerem excitant. Ruta & agnus quum calidiora sint flatus discutiunt, semen exstinguunt, proinde Veneris ardorem exstinguunt, aut refrenant.*

19. *Ceterum hysterica affectio cur non per contractiones quasdam convulsivas tolli potest, veluti translata materia, & symptomatis per mutationem sese mutuo excipientibus? Ita enim contra multorum opinionem docuimus ex Galeno* comment. in particul. 27. lib. 3. prorrhetici, τὰς σωολκὰς (*e*) *in strangulatum uteri cadere posse. Et* com. in part. 26. lib. 3. prorrh. *convulsiones possunt apoplexias solvere & paraplegias: quod notandum. Cur non idem de strangulatu uterino dicatur?*

20. *Præter commemoratas hoc in capite causas suffocationis hystericæ: ne decipiamur unum morbum pro alio supponentes: meminisse oportet, suffocationem posse contingere ob erysipelas in utero contentum, ut Hippocrates* lib. de natura mulieb. *docet. An tunc non secanda vena etiam si animo linqui videatur, ut ibi docet Hippocrates?*

21. *Flatus qui hystericam inducunt affectionem, aut sunt maligni, ut qui excitantur a semine, aut non sunt maligni, ut quum post eruptionem mensium immodicam flatus succedunt distendentes & hanc affectionem inducentes.*

CAPUT XI.

De prolapsu & descensu Uteri.

SAtis superque ante disputatum est an uterus loco moveretur an non; dictumque utero, ut & omni parti quæ exquisitiore sensu prædita officium in corpore munusque publicum habet, insitum quoddam esse desiderium, quo res potius hæc quam illa summo veluti voto expetitur. Sed quum distinctionis causa illud animale sit, in quo non modo naturalis propensio, sed quædam ὁρμὴ (*f*) incitatioque cum manifesto sensu aut naturale, quod ipsum occultum est, & in ipsis naturæ primordiis inclusum; quædam sunt partes in quibus animalis ista appetitio viget, ut sunt uterus,

(*e*) Contractiones.

(*f*) Impetus.

uterus, & ventriculus. Hinc quum rerum jucundarum desiderio prurit uterus tumultuari videtur ac turgescere, & sua ipsius incitatione & entelechia, aut superiora petit; aut quasi hians & extremam sitim explere cupiens obvius fit, provolviturque, seminis tamquam rei jucundissimæ appetitione incitatus. Hinc Aristoteles sedulus rerum naturalium indagator scripsit quibusdam coitus desiderio, aut longiore Veneris abstinentia uterum excidisse, quam prolapsionem unus coitus curaturus sit. Itaque uterus, quatenus pars est organica constans suis tunicis & ligamentis, quibus ante & retro vicinis partibus adnectitur, potest cadere, provolvi, ac prolabi: in quo prolapsu nil fere animale est, nisi ut ante dictum est, id coeundi ardore contigerit; sed totum hoc aut causa externa, aut interna evenire putandum est. Sed quum impetu quodam incitatus effrenis turget errores quosdam habet & motus impulsionesque animales, unde ἀναῤῥοπὴν, ϗ καταῤῥοπὴν (g). Itaque hic considerare oportet τῆς ὑστέρας ἀρτήματα πεπονθότα (h) appendices affectas, ἀναῤῥοπίας, καταῤῥοπίας, ἐντάσεις, ἕλξεις, ἑτεροῤῥοπίας (i) sive διαστροφὰς (k) sive περισπασμούς: hinc dicitur ἕλκεσθαι, συνεσπᾶσθαι, περισπᾶσθαι, ἀνεσπᾶσθαι, διαστραφῆναι (l): qui omnes motus vel ab utero sunt, vel a ligamentis; si ab utero, tamquam a quodam animali id proficiscitur, quod rerum expetitarum aut desiderio languet, aut ad easdem obvius rapitur: & tunc πλανᾶσθαι (m) dicetur opinione Platonis, suosque motus sursum, deorsum habet maxime: & ii motus, errores & inclinationes aliquid ζωτικὸν, id est animale, habent, ac si in bruta natura instinctus aculeusque naturalis insit cum animali quodam appetitu ad ea persequenda quorum desiderio occupatur. Unde ante diximus plerisque visum esse numquam hystericam strangulationem contingere sine ista animali perturbatione quæ ἀναῤῥοπίαν (n) faceret, aut καταῤῥοπίαν (o), ut quum libidine pellectus incandescensque uterus superiora capessit, strangulatum afferat, quum inferiora πρόπτωσιν efficiat, nullo in ligamentis appendicibusque uteri vitio concepto. Quamquam non negent procidere non posse uterum sine ligamentorum vitio. Nam si ligamentis aut non laxatis, aut non mollefactis coitus desiderio uterus provolveretur procideretque, id non posset fieri citra divulsionem retractionemque appendicum, & difficultas spirandi magna afferretur. Nec aliter forte contingeret, quam quod scriptum est a Galeno, dum ait hydropicos, dum aqua per paracentesim evacuatur, non solum impense lædi ratione confertæ evacuationis, sed quia viscus duriusculum hepar reliquas partes attrahat dyspnœan inducens, utpote quod non amplius utatur aqua in abdomine contenta tamquam sustentaculo. Sed sane hoc tribuamus utero, ut voluptate persusus hos motus a se habeat: insistendum quoque videtur in opinione

7. Historia animal. — 1. — 2. — *Com. in aph. 27. l. 6. Aph.*

(g) Ascensus & descensus.
(h) Appendices uteri affectas.
(i) Sursum & deorsum vergentias, tensiones, tractus, conversiones, vergentias.
(k) Divulsiones, avulsiones.
(l) Trahi, divelli, avelli, converti, distorqueri.
(m) Errare.
(n) Ascensum.
(o) Descensum.

opinione Galeni qui utero ipſo non affecto, ſed aut appendicibus plenis, aut vaſis ſanguine ſemineque abundantibus has revulſiones, contorſiones, aſcenſus, retractiones, prolapſioneſque contingere poſſe aſſeverat: & hoc totum ad ſolennem aphoriſmum de convulſione, quæ aut inanitione, aut repletione contingit, revocavit. Quemadmodum enim aut pars antica corporis, aut poſtica, aut totum corpus (unde tetanus, id eſt Celſo, rigor) convellitur, idque aut humorum copia aut eorumdem exhauſto, ita accidit utero: vel enim deorſum fertur, aut ſurſum, aut in latus. Si deorſum fertur vi impulſuque naturali, ſeminiſque deſiderio, potius καταῤῥοπὴ (p) dicetur; ſin vitio ligamentorum, πρόπτωσις (q), præcipitatio, aut retractio ad inferiora, quum vel totus, vel pars procidit pervertiturque aliquando ut fundus appareat. Quum ἔντασις aut ἕλξις adeſt, id eſt retractio, & contentio, aut eſt ἑτεροῤῥοπὴ, aut ἰσοῤῥοπὴ, aut ἀναῤῥοπὴ (r). Ετεροῤῥοπὴ quæ τῷ ὀπισθοτόνῳ (s) eſt analoga, eſt quum in hanc, aut illam partem uterus proripitur, contorqueturque, alio modo διαστροφὴ (t) (non διάστρεμμα (u), quamquam ab eodem derivantur verbo, ſed aliud ſignificat ut docet Galenus) aut παρασπασμὸς (x), quo verbo utitur paſſim Galenus: Fernelius male convulſionem vertit, melius, contorſionem in latus aut in latus perverſionem inclinationemque dicemus. Ισοῤῥοπὴ τῷ τετάνῳ (y) eſt conſimilis, & fit quum ſuo quaſi loco manet uterus, æqualiter hinc & inde tractus, diſtentuſque: Galenus vocat μετάστασιν ἀπαρέγκλιτον, id eſt recta mutationem omniſque obliquitatis & inflexionis expertem: quum alioqui διαστροφὴ fiat τῆς μήτρας ἑλκομένης ἄλλο τ' ἀλλοκότε (z). Et quum ita intorquetur uterus dolores inguinis & coxendicis ſæpe acerbiſſimi oriuntur, crus aliquando obtorpeſcit: unde ſæpe mulieres claudicant, & ita coxa afficitur, ac ſi iſchiade laboraret. Hoc primus Galenus obſervavit in pleriſque quibus quum ſuppreſſi menſes eſſent in latus detorquetur inclinatque uterus; hinc dolor coxæ & ingrediundi difficultas: immo & tumores naſcuntur, & uterus ibi putreſcit. De quo audiendus *aphor. Si uterus vergat incumbatque in coxam, neceſſe eſt linimentum fieri.* Quo loco non vocat μήτραν διεστρεμμένην aut διεσπασμένην, ſed ἐγκειμένην (a), incubantem iſchio, quod temporis diuturnitate ob corruptos menſes ita ſunt affectæ appendices ut non amplius uterus retrahatur: & τὸ διεστρεμμένον & διαστροφὴ (b) motum aliquem & ἔντασιν (c) ſignificant, ſed τὸ ἐγκείμενον (d) languorem partis & ἀκινησίαν (e) ut ſic loquar. Nec alienum erit hoc loco, ut verbis Galeni major fides habeatur, narrare hiſtoriam de muliere quæ iſchiade

Lib. 6. de loc. aff.

Convulſio a repletione aut inanitione.

3. De officina med. 6. loc. aff. cap. 5.

Hipp. l. 2. de morbis mulierum de contorſionibus uteri & iis quæ ſuperveniunt ampliſſime diſputavit. de loc. aff.

Cap. 5. l. 6. de loc. aff. 47. l. 5. & lib. 2. de morb. mulierum.

(p) Deſcenſus.
(q) Prolapſus, decidentia.
(r) Alio tendentia, æqualis tendentia, ſurſum tendentia.
(s) Alio tendentia quæ opiſthotono.
(t) Converſio.
(u) Divulſio.
(x) Converſio in latus, perverſio, & inclinatio.
(y) Aequalis vergentia tetano.
(z) Converſio fiat uteri retractione alio & alios in locos.
(a) Uterum converſum aut contractum ſed jacentem.
(b) Converſum & divulſio.
(c) Tenſionem.
(d) Jacens & incubans.
(e) Motus impotentiam.

iſchiade laborare putaretur, quum tamen id totum a decubitu uteri in latus naſceretur: huic ſubſtiterant menſes: ad coxendicis morbum, ut credebatur, tollendum omnis remediorum ſilva adhibebatur: in malleolo ſecatur vena: nil profectum eſt: tandem quum eluſam omnium remediorum vim Medici conjicerent, forte quæritur num menſes ſuppreſſi contorſionem uteri attuliſſent: Obſtetricibus id muneris demandatur: comperiunt uterum in dextram magis partem vergere; fluxerunt menſes, in locum priſtinum uterus reſtituitur: convaleſcit. Ea de re volunt quidam intelligi ſententiam Hippocratis. *Quædam prius quam conciperet coxam dolebat, quum concepit non amplius doluit: ubi peperit viceſima die doluit*: quod repetitum eſt ab eodem *libro de ſuperfetatione.* Item eodem hoc pertinet, *cui inteſtinum a dextra parte, articulorum morbo laboravit, morbus erat quietior*: id eſt, illud inteſtinum quod devergens in coxam, opprimebat, iſchiadicum affectum intulit (improprie enim articularem morbum appellat) quum in ſcrotum non amplius committebat. Atque ita loci illi de diſceſſu partis alicujus a ſede propria ſunt audiendi. Quamquam Avicennas ideo ait eum dolorem coxæ quem mulier ante conceptum ſentit, ideo poſt conceptum finiri, quod concepto ſemine uterus calefiat: uteri autem calefactio partes vicinas attingat, unde dolorum ante imprægnationem urgentium alienatio, ac ſi illi a perfrictione orti forent. Sed an vera ſit Principis opinio, an non potius id ad uteri inclinationem referendum ſit, liberum cuique ſit judicium. Hoc itaque ratum ſit perverſionem uteri poſſe dolores coxarios inferre, quos temere ſolennibus ad arthritin remediis profligare ſtudueris. Ac forte ridiculum eſſe debet quod Fernelius ſcribit: quum uterus in latus divertit ac contorquetur inguinis ac ſæpe coxendicis tum dolor exercet, qui ſi atrocius excandeſcat, uteri furor appellatur. At nos ante explicuimus, non iſto intolerabili dolore coxendicis uteri furorem definiri, ſed potius cerebri læſione, phantaſiæ errore, & ratiocinationis mentiſque abalienatione: immo in furore iſto ne moveri quidem uterum docuimus, quamquam quidam definiverunt illum furorem per ἀνατροπάς, πλάνας, καὶ ἀναῤῥοπίας (*f*) ipſius uteri. Niſi dixerimus, ut venia detur Fernelio, poſſe quidem tamquam συγγενὲς, καὶ τὸ συνεδρεύον (*g*) uteri furoris eſſe implacabilem iſchii, coxendicis, & inguinis dolorem: poſſunt enim & ſimilia adeſſe ſymptomata, ſed quæ ὕπαρξιν (*h*) furoris uterini non proprie conſequuntur tamquam παθογνωμονικά (*i*). Vel nomine uterini furoris privato nomine audiendus eſt ſubitus & vehemens uteri motus in hanc aut illam partem, unde vicinis in partibus dolores acerbi oboriantur. Nunc ad inſtitutum revertamur Πρόπτωσις καὶ καταῤῥοπὴ (*k*), ut explicuimus, ſunt affectus congeneres, niſi quod illa ligamentorum laxitatem reſolutionemque ſequatur, hæc neſcio quem depra-

2. Epid. ſectio. 2. & l. de ſuperfetatione.

Part. 3 ſectio. 4. l. 6. Epid.

Cap. 11. l. 3. fen. 21. tract. 1.

Perverſio uteri poteſt dolores coxarios inferre.

Cap. de morb. uteri lib. 6. path.

Πρόπτωσις & καταῤῥοπὴ ut differant.

(*f*) Converſiones, errores & ſurſum vergentias.
(*g*) Concomitans, congenitum & aſſidens.
(*h*) Eſſentiam.
(*i*) Pathognomonica.
(*k*) Decidentia & deſcenſus.

depravatum motum ipſius uteri ab inſita quadam vi prodeuntem, quem ita appendicum vitium juvare poteſt. Πρόπτωσις ut eſt nomen generale ita non ſignificat ex ſe prolapſum uteri niſi cum adjunctione, ut τῆς ὑςέρας πρόπτωσις dicatur. Omnis autem procidentia partis fit aut propter laxitatem, aut mollitiem, aut reſolutionem muſculorum aut ligamentorum quibus pars unaquæque continetur ac firmatur; ſive cauſa ſit interna, ſive ſit externa. Sic prolabitur uterus relaxatis vinculis quibus uterus coaleſcit, adjungitur, movetur, nutritur, ſive refrigeratio ſit uteri & appendicum, ut contingit mulieribus lotricibus, aut quæ frigidiſſimis lapidibus aut aqua inſident; ſive mucoſa ſit ſubſtantia tum in corpore uteri, tum in acetabulis, ut gravior factus uterus ſuo non contineatur loco; ſive id ab externo aëre frigido proveniat, maxime tempore menſtruorum hiante utero, caſu, motu, reſolutione ipſa & paralyſi; accedit & coeundi libido quæ proprie καταῤῥοπίαν (*l*) inducit ut ante expoſuimus: Difficilis partus maxime id facit, quod rumpantur aliquando appendices ad oſſa pubis pertinentes, aut peritonæon. Sunt qui tenſionem inferiorum ligamentorum id poſſe inducere dicant, ſed errant, quum ea occaſione ad oſſa pubis traheretur potius. Aëtius violentam ſecundinarum extractionem, aut inartificioſam fetus extractionem, aut nimiam ſpiritus retentionem, (ut quum nimium nitimur cohibito ſpiritu in egerendo) partuum frequentiam, terrores, animi affectus, immenſi ponderis ſublationem, periculi metum cauſam eſſe cenſuit: ut quemadmodum totum corpus præſente periculo cohorreſcit, concutitur ac diſſolvitur, ita & uterus. Prolapſus gravior eſt quam deſcenſus, quod everſus uterus foras totus procidat, ejuſque fundus promineat, & manu attrectetur anſerini ovi magnitudine; Aëtius ſtruthiocameli ovo ſimile quid eſſe putat. Quæritur an totus uterus procidat, an vero pars aliqua tantum. In utero, ut ante explicuimus in capite ea de re conſcripto, ſpectatur corpus ipſum, os, collum, appendices & ligamenta. Corpus alias majus, alias minus, & quod facile in omnem dimenſionem dilatari poteſt, cornibus duobus præditum eſt. Uterus os habet, collum, & os colli: falluntur enim qui putant ſe os uteri manu contingere poſſe. Galenus *com. in aphoriſmos* explicans quid ſit os uteri, græce τὸ ςόμα τῶν ὑςερίων, ab epiploo comprimi, ait, dictum eſt ab Hippocrate os, id ſcilicet quod intus eſt ubi uterus deſinit, collum vero incipit; illud autem proprie eſt os uteri. Nam altera ipſius colli extremitas, quæ mulieris pudendis conjungitur, non uteri os, ſed os colli, græce αὐχένος ςόμα, nominari debet. Ligatur autem parte inferiore validis ligamentis, quæ eum ita continent, ne partes ſupra ſitas comprimat, aut in alterutram partem devergat, & meatum vel cornu, vel os interius dilatans. Si alterum ligamentorum ſolvatur contrahaturve in hanc illamve partem inclinat. Parte autem ſuperiore firmatur vaſis ſpermaticis, & venis in ſuperiorem ejus partem pertinentibus. Ne autem arteriæ venæque rumpantur, firmo præſidio eas munivit, pote peritonæo. Si itaque perito-

4.

Cap. 2. l. 7. de hiſt. animal.

Cap. 76. ſerm. 4. tetrab.

5.

6.

Com. in aph. 46. lib. 5.

(*l*) Deſcenſum, deorſum vergentiam.

peritonæum rumpatur, aut laxetur, provolvitur, aut procidit, in aliis magis, in aliis minus. De quæſtione, an uterus totus procidat, non eſt adhuc ratum inter veteres. Aëtius ex Sorano ita de utero prolapſo ſentit, *prolabitur uterus quum ita evertitur ut foras promineat. Nec enim totus a ſuis appendicibus exſolutus excidit: alioqui id incurabile foret.* Contra nititur Arabum auctoritas qui exiſtimant totum excidere prolabique poſſe. Aëtio Paullus ſubſcribit, aitque, *quidam vero totam vulvam prolabi putant, ſed hoc falſum eſt.* Qua enim ratione ſurſum acta queat affirmari? Nos autem ut utroſque conciliemus, ita interpretari oportet procidentiæ nomen ut uterus plane non ſit abſolutus & ligamentis non contentus, ſed tamen quum magna laxitas eſt omnino invertitur, ac ſi a nulla re penderet, ſignumque magnæ reſolutionis laxitatiſque exſiſtit: atque opinor ita Arabes intelligunt: Græci vero quum defendunt totum non excidere, id audiendum, ut abſoluta perfectaque exſolutio non ſit, alioqui numquam exponeretur firmareturque. At ante ex Rondeletio docuimus quodam in oppido maximam partem mulieres iſta procidentia laborare, quæ tamen concipiunt, uterumque gerunt. Sic aliquando collum, aliquando fundum excidit. Quum collum excidit, velut glans viri rubens apparet, quæ ſe in ore pudendi profert cum ſuo foramine; quum fundum vero prolabitur, abſoluta inverſio apparet.

Cap. 76. lib. vel ſerm. 4. tetrab. 4.

Cap. 72. lib. 3.

Solutio quæſtionis.

Quoniam autem magni refert an ſit deſcenſus, an procidentia, quod deſcenſus a minimis cauſis fiat, & ſæpe libidinis impetum ipſius uteri conſequatur, & actio quædam ſit & τῆς ἐνεργείας (n) aliquid habet, procidentia autem paſſio quædam ſit cauſas vehementes ſecuta, aut magnam reſolutionem partis, aut vim ab obſtetrice illatam, aut quoniam cum violenta ſecundinarum extractione eductus quoque eſt ipſe, dum inſtituendæ curationis initur conſilium, videndum primum an ad procidentiam ipſam faciat quædam ipſius uteri ὁρμὴ καὶ ῥοπὴ, καὶ ἔφοδος (o), an vero aliqua alia ratione contigerit. Quamquam enim prima quaſi fronte communis curandi ratio ſeſe offert, tamen quum ex profeſſo res inſtituitur, tam quod eſt in fronte non ſpectatur, quam quod in receſſu, nec Empiricorum more, ſed Methodicorum potius certa ratione rei conſulitur; ut ſunt cauſæ diverſæ morbique unius diverſæ ideæ, ita varia debent eſſe remediorum genera ad unum finem ſpectantium. Si itaque vere procidentia eſt, non autem deſcenſus, inquirendæ ſunt cauſæ. Si deſcenſus proprie dictus, ob motum ipſius uteri quo provolvitur in pudendum, & ab obſtetrice obvius deprehenditur, & laborans, ſi recta ſteterit, ſenſum habet ponderis cujuſdam incumbentis in pudendum; ſin ſederit ſupinave jacuerit, aut alvum exonerarit, ſentiet quaſi pondere rectum inteſtinum premi: ſin prona, difficultas urinæ aderit, ut etiam viri congreſſum pertimeſcat, ac tum ad ea remedia veniundum erit quæ in hyſterica affectione explicata ſunt, niſi quod ὕστερον πρότερον (p) uſurpanda ſunt. Nam quæ naribus

Deſcenſum uteri Hippoc. docens actionem quădam eſſe vocat τῶν μητρίων ὁρμὰς (m), Deſcenſus uteri a minimis cauſis procidentia a validis.

(m) Uterorum impetus.
(n) Energiæ.
(o) Impetus, vergentia & inclinatio.
(p) Quod eſt poſterius prius.

naribus admoventur insuavitate odoris uterum fugantia, ea sinui pudoris suffienda erunt: in suaveolentibus eodem modo se gerere oportebit. At quum prolapsus est uterus ligamentis solutis, videndum an id fiat per se, an per accidens, an cum humore, an sine humore. Per accidens quidem quum partes in quas ligamenta aut nervi implantantur læsæ sunt, quum idem fortassis possit contingere quod in aliis casibus observatum est. Narrat enim Galenus plerisque resolutionem sphincteris musculi ani & vesicæ contigisse, quum tamen ea pars non per se laboraret, sed ob læsionem spinæ a qua deducerentur nervi eo pertingentes: item & digitos manuum paralysin passos, quum nulla vis illata esset manui, sed quod primæ vertebræ læsionem percepissent; cur non idem eveniat utero? id συμπάσχειν (q), & per συμπάθειαν (r) laborare Græci dicunt. Alias pars per sympathiam laborare afficitur, alias non afficitur, aut non læditur potius. Ut ei qui ex curru deciderat sensus digitorum amissus erat, & tamen in nulla parte ipsa manus læsa erat, sed in primo exortu nervi post septimam vertebram prodeuntis particula aliqua a qua nervus sensum impertiturus derivaretur, inflammatio erat. Et quoniam tribus fere modis affectus per consensum fit, aut quoniam materia actionis auctor non suppetit, aut quoniam facultas non transmittitur, aut vaporum humorumque translatione, est ubi pars lædatur, est ubi non lædatur. Ita enim Galenus scribit. *Quibus partibus vel materiæ, vel facultatis suppeditatio corrumpitur* (in græco legitur διαφθείρεται (s), in latino codice legitur, suppeditatio non transmittitur) *actionem lædi probabiliter dixeris, parte ipsam actionem suscipiente nequaquam læsa. At vero si vel a vaporibus, vel ab humoribus ad ipsam venientibus lædatur, eam non recte illæsam dixeris.* Quod diligenter est annotandum. Si per se ligamenta lædantur, ut si nimio delibuta humore madeant, laxentur ac remollescant, videndum an id ab aliis partibus, an in ipsamet parte fiat. Ab aliis partibus, dico, ut quum a capite, aut ab hepate, aut alia quavis parte perennis fluxio est, quæ partes subjectas ita imbuat, ut naturalem earum statum immutet ac invertat: docuimus enim ante ex Hippocratis sententia uterum ratione & situs & conformationis maxime obnoxium esse rheumatismo: immo facile in eo potest formari ea diathesis quam accommodate Galenus ῥευματικὴν (t) vocavit. Si itaque ab hepate, vel a capite, quod plurimum fit opinione Hippocratis, fluxus fiat, perennitate ejus humentiora imbecillioraque uteri ligamenta reddantur, unde laxationis uteri prolapsionisque nascitur occasio. Et hæc ab aliis partibus. Circum uterum ipsum, sicuti ante demonstratum est, copia sanguinis cogi potest qua tandem erumpente relaxatis præ humiditate ligamentis uterus procidit. Hinc Aëtius lapsus uterini signa aliquot explicans scribit principio ipsius prolapsus sanguinem multum manare, unde præcordiorum dolor insequitur, lumborum, pudendorum ac imi ventris: hinc sæpe periculum est ne refrigeratis illis locis convulsio

Cap. 6. l. 1. de loc. aff.

Quot modis fiat affectus per consensū.

Cap. 6. l. 1. de loc. aff.

Cap. 4. l. 1. de loc. aff.

Cap. 76. tetra. 4. serm. 4.

(q) Compati.
(r) Sympathiam.
(s) Corrumpitur.
(t) Rheumaticam.

convulſio uteri conſequatur: ſed ſucceſſu temporis uteri calloſi fiunt: aut, ut in veteribus annoſiſque contingere docuimus ante, mucoſus humor poteſt ſuccreſcere qui quemadmodum in illis neſcio quas ſtrangulationes uterinas invehit, ita nimia mollificatione laxitatem uterorum poteſt inducere. Si enim (ut dictum eſt ab Hippocrate) abortionis fere metus adeſt quum cotyledones (quæ ſunt ora venarum & arteriarum ad uterum pertinentium, ex quibus chorion pendet, non autem adnatæ ipſis oſculis venarum carnes adenoſæ ut contra quoſdam Galenus diſputat) plenæ ſunt pituitoſo mucore qui partes lubricas reddit, quum etiam nulla extrinſecus vis incidat, nonne ſi idem mucus obliverit obſeveritque appendices uteri, immo & totum locum, præcipitationis metus adſit? Nemo hercle dubitat. Itaque conſiderabis quis habitus ſit corporis, an plumbeus, mollis, pituitoſus, ut inde ad occulti uteri diagnoſin via muniatur: etenim magna ex parte totum corpus uteris ſimile eſt. Si nec caſus, nec vis externa, nec alia excuſatio afferatur, ex coloris inſpectione perſpecto humorum dominatu, in humoris mucoſi & aquoſi redundantiam, ligamentorumque uteri laxitatem & mollitiem cauſa referenda erit, ideoque primo quoque tempore uterus e ſua ſede prolapſus in eam reponi debet, repoſituſque ne iterum decidat aut prolabatur in ſuo loco erit continendus; ligamenta vero laxa humiditate madentia, & uligine oblita exſiccanda erunt & adſtringenda. Verum antequam has curativas indicationes medendique rationem perſequamur, ut cauſa hæc methodo recta exſcindi & ſummoveri poſſit, quo perfectior ſuccedat curatio, operæ pretium eſt ſigna in medium proferre, quibus diſtinguere poſſis deſcenſum uteri a prolapſu tum etiam utrumque affectum a ceteris uteri tumoribus. Deinde an a cauſis externis, puta caſu, contuſione, ictu, gravi uteri geſtatione, partu difficili & improſpero, an ab internis, appendicum nimirum uteri laxitate, copioſique humoris perfuſione ambo affectus ortum ducant. Si ergo deſcenſus uteri ſit extra vulvam, vel etiam intra eam, exigua tumoris ſpecie apparet percipitque obſtetrix uterum pudendo obvium; ſi autem laborans erecta ſteterit quoddam gravitatis pondus in pudendum incumbere ſentit; ſi vero ſedeat aut ſupina jaceat, vel alvum exoneret, quaſi onere rectum inteſtinum aut etiam veſicam premi animadvertit; ſin prona jaceat, urinæ difficultate premitur & viri congreſſum amplexuſque venereos refugit & pertimeſcit. Deſcenſu uteri procidentiam graviorem eſſe extra controverſiam eſt quod everſus uterus procidat foras, ejus fundus promineat, & manu attrectari poſſit anſerini aut majoris alicujus ovi magnitudine, in cujus ima parte foramen conſpicuum eſt, quod internum eſt uteri ipſius orificium. Initio partium circumjacentium puta lumborum, hypogaſtrii, & pudendi dolor eſt inſignis; febris magna & hæmorrhagia laborantem exercent ob ligamentorum tenſionem & ruptionem, ſed poſt aliquod temporis intervallum dolore miteſcente dumtaxat gravitatis & ponderis ſenſus percipitur, moleſtiamque non levem percipit mulier ſi quando ambulare & incedere cogatur: ſi ruptio aliqua præceſſit ob immoderatum ſanguinis profluvium ſæpius laborans in ſummum vitæ diſcrimen conjicitur, excrementorumque alvi & urinæ ſuppreſſiones contingunt.

Aph. 45. l. 5. & l. de morbis mul.

Com. in prædictum.

8.

Com. in aph. 62. l. 5.

Et ex initio lib. de natura muliebri colores fidem faciunt de natura & temperamento mulier.

Signa deſcenſus aut prolapſus uteri.

tingunt.

tingunt : Quum vero a laxitate ligamentorum uteri decidentia aut prolapſus oritur, pedetentim malum fit, vireſque acquirit eundo, non adeo vehemens dolor ægram fatigat affligitque; præceſſerunt cauſæ appendices uteri laxantes & humectantes ut inſeſſus in aquis, ſeſſio ſuper lapidibus frigidis, victus ratio humidior, aut uteri hydrops. Denique quum ab ulcere ligamentorum eroſio contingit, ut ulceris indicia apparent, ita purulenta quædam colluvies ſenſim per ſinum pudoris ſtillat & effluit.

Hæc autem multo difficilius curatur quam ea quæ a ſimplici appendicum uteri laxitate oritur : immo rupta uteri ligamenta conſolidare impoſſibile eſt, ſi maxime calloſa exſiſtant malumque jam inveteravit. At ſimplex deſcenſus aut etiam prolapſus raro ex ſe lethalis exſiſtit, verum mulieribus moleſtus & tædioſus eſſe ſolet, ſeminiſque attractionem impedit, deinde liberum & liberalem menſtruæ ſive lunaris purgationis effluxum prohibet: interdum vero recens enixis maxime, ratione febris, convulſionis aut atrociſſimi doloris, mortis periculum creat. Deſcenſus multo facilius curari ſolet quam extra vulvam procidentia. Adultæ hoc affectu laborantes gravius ægrotant & triſtius curantur, nam in illis levi momento & occaſione repoſitus prolabitur uterus, deinde ſic ab ambiente aëre alteratur ut gangræna ſæpius corripiatur, quod etiam contingit ob violentam uteri compreſſionem, quo in caſu quidam ex Paulli ſententia citra mortis periculum abſcindi poſſe memoriæ prodiderunt, ſatiuſque eſſe putant dum ars malo victa eſt, anceps iſtud remedium experiri quam nullum. Danda ergo eſt opera ut uterus in ſuum locum ſtatim reponatur antequam ab externo aëre alteretur, vel ob partium circumjacentium compreſſionem intumeſcat, aut phlegmone & ſphacelo corripiatur : In id juvat alvi & veſicæ excrementa aut flatus vacuare præmiſſo clyſtere ex hydromelite, electuario lenitivo, catholico aut ex decocto hordei, origani, agrimoniæ, betonicæ, ſeminis lini, fœnugræci, florum chamomillæ, & meliloti : demum laborans reddito enemate ſupina in lecto collocetur & coxis elevatis ac poplitibus reflexis, capite demiſſo ipſa tumeſcentis uteri baſim manibus apprehendat eumque introrſum adigat & quod ſatis eſt ſuaviter impellat : quod ſi ita præſtare non poſſit Chirurgus aut ſagax mulier ſeu obſtetrix manibus ſubſerviat, vel inſtrumento virgæ virili proximo, aut aliquo peſſario utatur pulvere maſtiches, bolo armena conſperſo & ad id accommodato, aut emplaſtro duriore ex galbano, bdellio, ſarcocolla & ſimilibus parato : poſtea clunibus elatis cubet aliquot diebus : ſi autem inflatio prohibeat quominus loco nativo reſtituatur, fotibus locus erit paratis ex origano, cumino, aniſo, baccis lauri, floribus chamomillæ & meliloti, hydromeliti aut vino rubro & adſtringente incoctis; mox autem ne recidat pulveribus ſtypticis inſpergendus erit uterus, ut maſliche, thure, bolo armena & ſimilibus in hanc formam.

℞. *Thuris*, *maſtiches*, *ana*, *dr.* ʒß: *ſarcocollæ in lacte mulieris nutritæ*, *dr.* ß: *mumiæ*, *balauſtiorum*, *ſanguinis draconis*, *ana*, *ſcr. ij*: *fiat pulvis ad uſum.*

Ad facilem quoque vulvæ repoſitionem non mediocriter conferunt cucurbitulæ cum multa flamma ilibus, umbilico, aut ſub mammis appoſi-

tæ: suffitus quoque rerum graveolentium ut pennarum perdicis, assæ fœtidæ, castorei & similium excepti per infundibulum aut cathedram perforatam; in eamque rem quidam ovum sub gallina corruptum fractum agitatum lanis illinunt, & imponunt vulvæ: odoret autem simul jucunda ut galliam moschatam, ambram, benzoinum & similia, contra quam fieri solet in suffocatione hysterica. Interim alvus neque pigrior neque nimium laxa sit: si enim fæces duræ exsistant in egerendi conatu facile descendit aut prolabitur uterus: Si laxior membranas uterum alligantes laxat & mollit: At vero dum hæc fiunt, omnes causæ quæ prolapsum excitare possunt tollendæ sunt ut sunt cantus, saltus, vociferationes, risus, & quantum fieri poterit tussis & sternutatio: deinde vero inter animi pathemata iram fugiat & maxime metum & terrorem: Caute dein toto curationis progressu observandum ne medicamentorum adstringentium usu menses statis temporibus fluere soliti sistantur. Purgatio ex intervallis decernenda erit ex infusione rhei & agarici facta in decocto seminis carthami, rosarum, betonicæ, summitatum absinthii, florum violarum & buglossi: vel his uti poterit mulier pilulis:

℞. *Pilularum de agarico, scr. ij: rhei electi, scr. j: trochiscorum de myrrha, dr. ß: cum syrupo de artemisia fiant pilulæ quatuor aut quinque.*

Interim corpus idonea victus lege exsiccandum erit, pinguiori corporis mole præditis mulieribus commodum erit aliquot diluculis radicis chinæ, guajaci aut salsæparillæ decoctum propinare; demum quiete & tranquille vivat, cibisque boni succi & odorato vino & tenui utatur laborans. Denique restituto in suum locum utero ut a procidentia secura sit mulier, subligaculum, seu zonam Hippocraticam gestabit, qua munita sine prolapsus metu ambulare & actiones suas perficere poterit.

ANNOTATIONES.

1. *Quum descendit uterus actio quædam est veluti sponte suscepta; quum procidit resolutis ligamentis, passio potius est quædam. Quum avis præpete penna devolat deorsum actio est, quum icta deorsum fertur suum nequiens sistere volatum, passio est.*

2. *Hippocrates* lib. 2. de morbis mulierum *vocat* τῶν μητρέων ϛόμα κλίνεσθαι ἑτέρωσε, καὶ προσπίπτειν τῷ ἰσχίῳ (*u*).

3. *Hippocrates* lib. 2. de morbis mulierum *ait, omnis occasio uteros e suo loco potest propellere, si quid mali habuerit. Multas autem occasiones profert.*

4. *Rondeletius narrat de quodam pago in quo mulieres solitæ aquis immergi prolapsum uteri facile omnes pæne patiuntur, & tamen concipiunt.*

5. *Has causas desumsimus ex Ægineta* cap. 72. lib. 3. *ubi recenset etiam corporis resolutionem quamdam inducere posse procidentiam uteri.*

6. *Fernelius narrat prolapsum non posse a vehementissimis causis fieri: descensum*

(*u*) Os uterorum inclinare alios in locos, & prolabi ad coxendicem.

censum vero a minimis occasionibus. Et signa quibus colligas descensum esse explicat.

7. *Galenus* com. in aphorismum 57. lib. 5. *ait naturam sanguinem ad venas quæ sunt uteri expellere (ut fluxu rheumatico videre est , in quo alias in aliam partem fluxus est) unde mensium immodica evacuatio fieri solet.*

8. *Quomodo mucus græce* μύξη *lubricitatem faciat Galenus demonstrat loquens de relaxatione articuli* com. in Apho. ultimum lib. 6.

9. *Si uterus gangræna corripiatur nec ea sisti possit , sed in sphacelum abeat , uterus abscindendus erit , aut si mulier abscissionem quæ ferro fit reformidat , ligatura præscindi & auferri potest , quæ in dies nova & arctior fieri debet ; contigit enim nobis videre mulierem , cui post octavam ligaturam sensim sine sensu per aliquot dies arctiorem factam uterus excidit. Quod vero sine vitæ periculo abscindi possit , Medicorum observationes docent & auctoritates. Paullus* lib. 3. cap. 72. & *Aëtius* lib. 16. cap. 76. *observarunt mulieres exscisso utero sanas supervixisse , quod etiam avorum nostrorum temporibus se vidisse testatus est Nicolaus Florentinus. Si tamen post uteri sectionem & abscissionem totum quod putruit , & gangræna vitiatum fuit auferri non possit , ne pars sincera trahatur , id est ne putredo altius serpat , caustico medicamento aut ferro candenti locus erit , parsque putrida urenda erit , sed magna cum cautione , ne ob uteri cum omnibus corporis partibus consensum gravissima & maxime formidanda sequantur symptomata , puta convulsiones & hæmorrhagiæ.*

FINIS.

INDEX

INDEX LIBRI DE MORBIS VIRGINUM AC MULIERUM.

GULIEL-

GULIELMI
BALLONII,
MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,
OPUSCULA MEDICA,
DE ARTHRITIDE, DE CALCULO ET DE URINARUM HYPOSTASI.

In quibus omnibus GALENI *& Veterum auctoritas contra* JO. FERNELIUM *defenditur.*

Item libellus vere aureus de RHEUMATISMO & PLEURITIDE DORSALI. Qui duo affectus ab Antiquis non ſat abunde fuerunt explicati & definiti.

EDITORE

M. JACOBO THEVART,

Doctore Medico Pariſienſi Auctoris pronepote.

NOBILISSIMO
ET CLARISSIMO VIRO DOMINO
JACOBO CUSINOTO,

In utroque Regis Conſiſtorio Secretiori Conſiliario, Profeſſori Regio, & Archiatrorum Comiti digniſſimo,

JACOBUS THEVART

Doctor Medicus Parienſis,

S. P. D.

M*Agna certe mihi dubitandi occaſio inceſſit* (Archiatrorum Comes digniſſime) *num hæc diu ſuppreſſa* Ballonii opuſcula de Arthritide, Calculo & urinarum hypoſtaſi *pro Galeni Veterumque defenſione adverſus* Fernelium *in lucem emitterem, paterérque in vulgus emanare; quantum enim ſalutaris noſtræ profeſſionis exornandæ & amplificandæ ſtudium me ad id munus exſequendum acrius incitabat, tantum* Fernelii *doctiſſimorum eloquentiſſimi viri fama & exiſtimatio ab eo me revocabat. Id enim in animo mihi ſæpe verſabatur, magni momenti eſſe, immo multis nefas videri poſſe ab hujus ſententia vel latum unguem decedere, qui tot inſumptis laboribus artem medicam non modo meliori formæ reddidit, ſed &, vel teſtante invidia, veram ejus imaginem, omnibuſque numeris abſolutam poſteritati conſecravit. Verum quum validiſſimis eruditorum virorum rationibus tamquam machinis oppugnatam fuiſſe novam hanc opinionem e diametro Galeno & veritati adverſam animadverterem : viſum fuit ex clariſſimorum Medicorum conſilio, quibus* Ballonii Conſilia & Epidemia *ſuperioribus annis per me edita non modo in deliciis, ſed & in divitiis erant, horum quoque editionem promovere, apertoque marte pro veritatis tutela Galenique patrocinio velut pro aris & focis decertare. Peccarem itaque* (Vir ſpectatiſſime) *in publica commoda, ſi diutius paterer Rempublicam litterariam carere hoc pretioſo monimento, gravius autem in virtutem, ſupremamque tuam dignitatem,*

si te susceptæ hujus in Fernelium *Archiatrum præstantissimum a* Ballonio *Principe Medico commentationis non modo arbitrum aut patronum, sed & Ægyptium vere judicem æquissimum non agnoscerem & profiterer. Archiatrorum Comitis dignitatem iis olim concessam fuisse legimus, qui quum ceteris præstantiores essent eruditione, experientia, & prudentia non modo Imperatoriæ aut Regiæ Majestatis valetudinem curabant, sed & omnes de rebus medicis ortas dissensiones & controversias dirimebant. Ecquis quæso ortam inter Principes Medicos* Fernelium *&* Ballonium *litem dirimere, aut de operis præstantia & dignitate melius judicare potest quam tu qui visendis juvandisque populosæ nostræ urbis ægrotantibus magna cum felicitate, & Regiis privatisque lectionibus adornandis maxima cum omnium admiratione consenuisti, tandemque ad hoc summum jatricæ dignitatis fastigium pervenisti? Quis, inquam, Hippocratis aut Galeni, veterumque scriptorum sententias controversiarum obscuritatibus implicitas enodare, difficiles explicare, aut dubias stabilire melius potest quam tu qui purioris sincerioris que doctrinæ, omniumque bonarum disciplinarum, nedum Medicinæ & philosophiæ, semina assiduis dein vigiliis & laboribus exculta cum ipsis naturæ primordiis accepisti a Clarissimo* Cusinoto *parente tuo non minus medendi sollertia, felicitate, doctrina, probitate & prudentia quam ætate venerando? Sed quia elatis in cumulum hisce tuis bonis nihil adjici potest, velit Deus Optimus Maximus tutari propria quæ dedit, & per te, Regem nostrum potentissimum Imperio Gallico, teque Regi Christianissimo, ordinique nostro celeberrimo diutissime servare incolumem, ut in posterum saluberrima Facultas nostra (tot nuper agitata procellis & fluctibus) humanæ salutis conservatrix, tot bonorum altrix ingeniorum, a Regibus fundata, privilegiis aucta, & a solis, quum opus fuit, Pontificibus reformata, Senatus, denique auctoritate confirmata, nativum per te splendorem ac decus conservatum, propagatum, & in solido locatum videat, sentiat, intelligat. Interim vero munusculum istud sic habeto, ut ipsum, ob Auctoris Facultatis olim Decani Medicique Regii summam eruditionem, & Editoris tibi devinctissimi gratissimam erga te animi voluntatem, tibi devotum & consecratum esse existimes. Vale. Lutetiæ Parisiorum Calend. Septembris Anno Dom. M. DC. XLIII.*

IN

IN SEQUENTEM EPISTOLAM

ADMONITIO.

IN ſequenti Epiſtola in eo maxime deſudat Auctor ut probet poſteros antiquorum gloria & inventis avocari non debere, quo minus aliquid auſint, tentent, augeant, illuſtrent, inveniant, immo ipſi, ſi quid minus recte dictum, reprehendant & melius reddant. Niſi hoc licuiſſet, multis retro actis ſæculis infinitorum refrixiſſet ac relanguiſſet induſtria. Etſi copioſe id demonſtratum eſt, immo per ſe ipſum clarum eſt, tamen ut illuſtrius fiat, Senecæ, ſummo judicio philoſophi præditi, auctoritate conſignandum erit. *Qui nos præceſſerunt non debent præripere nobis quæ dicamus, ſed aperuerunt. Multum intereſt an ad conſumptam materiam, an ad ſubactam accedas. Creſcit in dies & inventuris inventa non obſtant. Conditio enim optima eſt ultimi aut inventoris, aut ſcriptoris. Parata verba invenit quæ aliter inſtructa novam faciem habent: nec iis tamquam alienis manum injicit: ſunt enim publica.* Et ut ait Naſo:

Hoc argumentum tractavit Horatius l. 2. Epiſt. contra eos qui vetuſtiſſima quæque poemata aliaſque res laudant.

> *Quæ publica tangunt*
> *Carpere conceſſum eſt.*

Et Juriſprudentum opinione nil publicum uſucapitur. Et quum majores noſtros gloriæ ſtimulus inſtigarit, an ea erit mollitie animus ut aliorum territus laboribus nil novi cudat, nil moliatur?

AD LECTOREM

M. GULIEL. BALLONII,

Doctoris Medici Parisiensis,

EPISTOLA.

Susceptæ hujus in Fernelium *commentationis causa exponitur, non tam contradicendi reprehendendique studio, quam veritatem inquirendi. Doceturque juniorum quoque inventa non esse rejicienda, dummodo ii veterum gloriam nolint obscurare, quasi quotidie cornicum oculos configant.*

ITA est comparata hominum natura, ut pro vario naturæ instinctu aliis atque aliis rebus moveantur & delectentur: & ut quæque res nobis arridet, ita amor ejus quidam blandus sensim in animos influit, ut ad hoc se non ad illud adjiciant & adjungant: id quod omnes a natura hauserunt. Nam & infantulos in ipsis cunis, cum bruto, certo tamen delectu quædam res allicit. Hinc nata varia vitæ ratio, hinc studiorum fluxit varietas. Si hunc laudamus quod ad id sese applicat, immerito eum arguimus qui idem repudiat. Hæc, credo, causa est cur multis Veterum scripta situ ac pulvere magis obducta placeant: alii Recentiorum inventis potius moveantur, & prisca, ut ad stomachum minus facientia, aversentur. Is tamen est rerum progressus ut juniorum labor ad ea accedens quæ excogitavit antiquitas, omnia meliora faciat, limet ac perficiat. Ac frustra alii post alios nascerentur, nisi esset, ut annorum, ita laborum ac operum progressio rebus maturitatem allatura. Sua cuique est tempestivitas, & quod in ipsis fructibus cernitur, quorum prima ex cruditate acerbitas benignioris succi, tamquam nectaris, temperatione conditur, idem in hominum operibus cerni debet. Nil est in rerum natura quod se universum profundat, raroque est diuturnus ejus rei succus quæ cito suam maturitatem est affecuta. Nil simul ortum ac perfectum, & quod antecessorum aciem effugit, posteritatis limam experitur. Ceterum nec eorum placet consilium qui solum vetera sequuntur, nec eorum qui ad juniorum inventa, relictis priscis se applicaverunt. Minuenda hæc opinio ab æmulatione, nescio quo animi affectu, & præjudicata opinione profecta: id facile se affectationis labe inquinaret. Habet antiquitas in quo laudetur, habent & posteri. Quamquam nostra industria excellentium virorum,

rorum, qui nos ut annis, ſic auctoritate præceſſerunt, inventis ut adminiculis ſuſtentatur. Horum laboribus tamquam vicariis humeris utimur quibus innixi longinquiora videmus quam illi viderint, tamen id quidquid eſt acceptum ferri debet iis qui nos humeris ſuſtentarunt : niſi operam in inveniendo prius poſuiſſent, noſtra forte frigeret induſtria. Non tamen tantum iis tribuendum qui quidam juniores eo proceſſerint ut nil priſcis invideant. Ac præ ceteris eorum ſupina eſt opinio qui quod ſemel aliis placuerit ita ſanctum tenent, ut eum qui contra ſentiat aut ignorantiæ, aut ſuperbiæ ſuggillent. Ut in moribus ſuſpenſam bene aut male vivendi rationem ex aliorum factis pendere levius eſt, ſic in artibus ita vacillare ut ex aliorum factis pendeas opinione ridiculum eſt: non quid quiſque dicat ſentiatve, ſed quid verum, æſtimetur : quem veritatis cognitio delectat, is debet, *Nullius addictus* &c. alioqui vix hominum ſannam & levitatis ſuſpicionem effugiet. Quod ſi rerum novitate allectus in alicujus auctoritatem juraverit, eam poteſt uſu rerum edoctus, quum ſe imprudens addixerit, non modo deſerere, ſed etiam ſine ſcelere ejurare : is nulla lege tenebitur tamquam militiæ deſertor. *Joannes Fernelius* ſummo vir judicio, de re medica multa præclare ſcripſit : eam domi foriſque aluit gloriam quam pauci aſſequuntur : artem nudam & horridam veſte & lepore donavit : adeo ſemper placuit ut magnæ nobis fuerit admirationi : ſed in paucis cæpit non placere, & maxime in quibus a Veterum ſententia deflexit : ejus præſidium ita munitum viſum eſt, ut ſub eo mereri ac militare animus fuerit. Primum quidem omnia ſeſe mihi probaverunt, ſed quum rem attendi, ab ejus caſtris ſenſim pedem removi, a Veterum partibus ſteti, quod juſta magis cauſa videretur. *Fernelio* me addixeram, ſed amor veritatis adduxit. Non me movet antiquitas aut novitas, ut in illam partem animus meus inclinet : non temporum, ſed judiciorum habenda eſt ratio, hinc enim pendet rerum æſtimatio. Maxime attigi partem eam quæ eſt *de Arthritide* & *de Calculo*, quod in ea parum titubaſſe videatur : & quum alias, tum in arte medica humanæ vitæ præſide, laborandum ne quis ex præjudicata opinione error manet perniciem innumeris creaturus. Veritas licet oppreſſa, vincit tamen, & opinionum commenta delet dies, naturæ judicia confirmat. Dum hanc honeſtam excuſationem prætexo, facile me malevolorum linguæ procacitatem declinaturum credo. Magni referre putavi ſi quid hic quod verum non ſit, ſtatuatur. Qui enim de induſtria in falſo connivet, is aut inertiæ, aut ignorantiæ ſuſpicionem incurrit; & tacite veritati bellum indicit, qui quum poſſit, falſum non oppugnat. At, dices, ſcribentium famæ detrahitur; quid tum? Non eſt tam pertimeſcenda læſa leviter quorumdam famæ ſuſpicio, quam prætermiſſi in veritate confirmanda officii accuſatio. Si quid hic peccatur, id ſe utilitate publica, tamquam firmo tuetur præſidio. Simulatione falſitas corroboratur, & mollibus noſtris ſententiis ſcribentium alitur ignorantia. Si quid in ſalutem ægrorum redundat, magis peccat qui connivet, quam qui ſcripſit : is enim veniam deprecari poteſt. Quum cuique, innata in nos indulgentia, ſua ſcripta placeant, facilis a veritate eſt deflexus. Contra, æquum judicem implorare

rare poteſt, qui a ſe nil humani alienum putat: niſi ſi quem ſua φιλαυτία (*a*) tranſverſum agat, ut errare ſe non poſſe credat. Et arbitri etiam honorarii partes agit, qui candido animo aliena ſcripta æſtimat, ut ne ſit in alieno opere nimium ingenioſus. Nec placet eorum cenſura qui in præſens de rebus judicium importunum vultum, non ingenuum afferunt; verus æſtimator rationem & judicium, non rugas & ſupercilium afferre debet: ingenuum hominem quærimus, non ambitioſe triſtem, non larvas, non puerile terriculamentum: Siquidem ratione non ſupercilio res æſtimantur. In alieno opere, ſi alias, candor eſt adhibendus, ut omnis opprimatur invidia, quum non verborum acerbitate, ſed rationum vi lenitate quadam temperata in errores inquiratur. Si qua immerito naſcatur invidia, ea homini de utilitate publica laboranti non eſt timenda: invidia enim virtute parta gloria potius cenſenda eſt. Hanc gloriam Apelles propoſita tabula ſe poſſe conſequi putavit: ſutorem pupugit, non quod peritorum judicium reformidaret, ſed ut hominis vulgaris impudentiam coerceret. Qui emendat, nullam ſcriptori facit injuriam, immo providet ne fiat. Emergens veritas falſi radices elidit, nec ſinit ea diutius eminere quæ falſi aliquid prætexerunt. Si *Fernelii* omnino ſcripta non placent, in quo maxime ab Hippocrate, ut a ſcopo, aberrat, non tamen debita laude fraudatur: non hunc dolorem cineribus Fernelianis inuro, nec cum larvis luctor. Quod Platonis ſcripta in omnibus Ariſtoteli non placuerunt, non ideo ſua laus Platoni detracta eſt: ingenii aciem, non malitiam Ariſtoteles probavit, & ea contentione res magis illuſtrantur. Aliena ſcripta expendere & interlinire quum opus eſt, hominis eſt veritatem exquirentis. Omnes, pro ſe quiſque, ſtudere debent, ut diſcuſſa ignorantiæ nube veritas exſiſtat: ac niſi majores noſtri id feciſſent, in inſcientiæ noctem incidiſſemus. Malignus eſt hominum de aliis judicantium animus, ni ſolo veri amore inſtigetur. Miſera eſt eorumdem conditio, ſi diligentia ſimultatem & malevolentiam parit, & negligentia vituperationem. Arduum eſt omnibus facere ſatis. Alii *Fernelii* opera ne pili faciunt, alii mire ſuſpiciunt. Et ut ſpernentium opinio a quodam faſtidio, quo male feriati facile laborant, naſcitur, ita nimis admirantium a præcocis amicitiæ impetu mota, aut admirandi facilitate, tamquam igniculo excitata, ſeſe nimis jactat opinio: ac utrique peccant: illi faſtidiendi laſcivia, hi præpropero amandi æſtu: Nam,

Ab amore præpropero odium differt parum.

Admirationis ſæpe parens eſt ignorantia. Nec paſtor Argonautarum navem, tamquam quid divinum, admiratus fuiſſet, ſi eam alias vidiſſet. Ceterum de me hoc dicam: conſcius ſum mihi quanti *Fernelium* faciam: ſemper putavi cuique licere ſuam ſententiam dicere, bonique conſuli debere, ſi ab animo invidia non ulcerato id ſit profectum: nec a ſcribendo deterrere debuit ejus auctoritas & orationis majeſtas: tantum abeſt ut illuſtrium ſcriptorum ſplendor aciem animi indoctiorum diſtringere debeat,

(*a*) Amor ſui ipſius.

beat, & altitudo gloriæ aliorum luminibus obſtruere ac officere, quin contra tamquam fax nobis eſt præferenda qua nos illuſtrati aliquid præclari moliamur : & dum hic laboro plus Fernelio ad laudem collatum, quam detractum puto ; forte in hac gravi contentione ipſe vincar : & ideo ſuſcepi ut vincerer. Victus enim non minorem gloriam, quam qui vicerit ſum aſſecuturus : ita vinci viris bonis glorioſum fuit. Non licuit cum eo juſto militiæ ſacramento contendere, pugna tamen non fuit detrectanda: Æquitas cauſæ crimen elevabit. Non ſpes victoriæ quæ homines leves alit, non contradicendi ſtudium, ſed amor veri ad id invitavit. Si indicta cauſa *Fernelium* victum diceremus, noſtra hæc culpa, noſtrum hoc crimen foret. Si noſtræ orationes cum illius argumentis conferuntur, ſingulæ inferiores erunt, in turba forte ſuperiores : ſi non pondere, numero vincemus. Non mea laudo, ſed removeo multorum licitationem qui, quoniam nil ſecum ferunt pretii, ne pili quidem licentur vel optima : & qui ſcribendis libris operam dat in ea eſt ipſe fortuna in qua is qui in ſcenam prodit ſpectante Roſcio. Quidam, quo plus aliis ſapere videantur, ambitioſe triſtes eſſe ſolent : contra quibus natura meliorem indolem indulſit, aliorum labores, ſi populo proſint, laudant. Librorum hereditatem aut amittere, aut alterare deſidiæ eſt & malitiæ : contra heredis boni frugique ſervare legata, ac augere, quum etiam in quiſquiliis aliquid nitidi lateat. Ac horum inique alienos labores obſervantium turba ideo latius manat, quod nulla lex in eos ſcribatur qui iis quæ ignorant contradicunt : fas eſt injurias judicio perſequi, & qui falſo accuſat, quique late intendit, ea mulctatur pœna, qua accuſatus, ſi convinceretur, plecteretur. Sed in calumniatores nil ſtatuitur, quo fit ut audaciſſimo cuique ad ſcripta Doctorum detorquenda aditus pateat : ac in ea incidimus tempora, ut quo quis in alienis cenſuris eſt malitioſior, eo acutior ingenioſiorque habeatur. Utinam mos Ægyptiorum retineretur, ut aliorum inventa communi aſſenſu probata publicis columnis imponerentur : ſi quid imperitum, ſupprimebatur : ſic gliſcenti ac laſciventi ſciolorum gloriolæ germana virtus probis moribus ac legibus alta ac educata reſiſtebat. Nec omitti debet eorum audacia qui fortiſſimos quoſque aggrediuntur, quo pretium operæ majus feciſſe videantur, & magis, juveniliter tamen, gloriari poſſint. Si vicerint, plus accedet gloriæ, ſi ceciderint, minus dedecoris. Enimvero hac oratione provectiore præluſimus, ut honeſta ratione tacitæ aliorum reprehenſioni occurreretur. Quis enim eum non arguat qui olim *Fernelii* ſcripta non probarit, aut ſi probarit, nunc ſui diſſimilis ac deſultorius eadem repudiarit ? Ipſi nos cauſam noſtram agere voluimus, nec cujuſquam opem implorare qui nos excuſaret aut ficta accuſatione nos deferret. Id ſuſpicione fraudis non careret, & quum velut prævaricatorem nobis apponeremus, id quod acutorum judicum aciem non effugeret. At lectio horum libellorum in quibus ſtilum preſſi, ne e diſputandi genere ſuccincto diſſiliret, omnium fidem faciet. Interea æquum judicem appello, a quo dum lis pendebit vindicias poſtulamus, ut tantiſper rei controverſæ poſſeſſores ſimus, donec lis dirimatur. Nil deterius in poſſeſſione continget. Et ſi adverſa-

rius ſponſione me provocaverit certæ æſtimationis, quam amittam ni mea fiat hereditas, hoc promitto, ſi cauſa cecidero, quum nullo dolo litem intenderim, pœnam quantamvis, lite conteſtata, me daturum: ſin minus licet Sacramento cum eo contendere, ut depoſita velut pecunia ei cedat qui vicerit. Si uterque victus fuerit, cuidam tertio, tamquam ærario cedat. Hoc meo labore fruetur quiſquis eo in nos candore fuerit, quo nos in *Fernelium* fuimus: quamquam non eadem omnino ratio: nam qui hos libellos lecturus eſt, ut æſtimator litis erit: nos qui animadverſione delatoria utimur, non tam æſtimatoris quam cenſoris (ſi modo hoc nomen durius non erit, ſed nominis triſtitiam res ipſa & utilitas, & candor noſter mitigabit) perſonam ſuſtinemus. Vale. Lutetiæ Pariſiorum 3. Idus Novemb. 1591.

In *Ballonii* Librum de Calculo.

THevarte, *veſtri gloriam Collegii*
Ne publicare differas Ballonium:
Nam quæ diſerte diſputat de calculo,
Numeris (ut ajunt) abſoluta ſunt ſuis,
Et ſingulorum comprobanda calculis.

H. VALESIUS.

AD

AD LECTOREM

De causa suscepti hujus operis.

NE mirere novis quod de scriptoribus unus
Audaci carpam Ferneliana stilo.
Quæ nunc sunt magno Medicorum tuta favore,
Aureolis etiam digna nitere typis.
Scripta olim hæc toti dederat vir maximus orbi,
Et fama dives, dives & ille libris.
Doctorum ingeniis sese bene nata probarunt,
Atque Asclepiadis jam placuere viris:
Auspiciis liquidum felicibus aëra spirant,
Gratia & auctori sæpe relata suo est.
Sed novus exsurgo medicæ tirunculus artis.
Perfricta veterem fronte lacesso ducem.
Arguo Fernelium: per me detecta patescunt
Quæcumque in magno menda latent opere.
Tempus at errores ostendere debuit index,
(Falsa etenim tempus prodere dicta solet.)
Esse ut non videatur opus Censore severo,
Qui dudum cunctis scripta probata notet.
Tentantur frustra bene nota volumina, frustra
Lydius explorat scripta probata lapis.
Ferneliana nitent succo, multoque lepore,
Antiquos æquant & modo nata libros.
Non ergo Auctoris fœtura eviluit hujus,
Et labor, atque stilo tradita scripta gravi.
Quod novus est, quod eum nostri videre parentes,
Ostensus puero quod mihi forte senex:
Quin potius Gallis quod quondam est natus in oris,
Commune ambobus contigeritque solum:
Multo erit is nobis idcirco gratior auctor,
Sic fuerit cunctis nostra probata fides.
Nec de tabifico cuiquam livore (veneni
Qui mortale genus lentior instar edit)
Sim suspectus ego, quoniam candore probavi
Auctoris libros candidiore novi.
Et quid candidius, genioque quadrantius isti?
Præventus medicas morte reliquit opes:

Hoc eſt, innumeros libros, animique labores,
Quod verſare manu lecta juventa ſolet.
Poſthuma ſic proles gremiis excepta medentum
Audacter patriis exiit e laribus.
Nacta tamen quoſdam fato meliore patronos,
Et tutelares ſorte beata Deos,
Qui patris exſtincti dum prole ſuperſtite gaudent,
In qua vitalis ſpirat imago patris.
Hanc fovere ſinu, tamquamque aluere parentes,
Pollice tum docto perpoliere rudem.
Sic & amica fides ſuffecta vicaria patri
Externam proles poſthuma ſenſit opem.
Huic ego non gravior, non dicar triſtior hoſtis,
Si rigidus Cenſor vera ſecutus ero.
Non odium facit hoc, non livor peſſima labes,
Hac animum teſtor labe carere meum.
Urget amor veri, cujus validiſſima vis eſt,
Quæ nec amicitiæ debilitatur ope.
Humanum eſt peccare, quibus mos edere multa,
Sæpe ſopore graves ſcripturiendo labant.
Dum verum inquiro, dum tollo nubila falſa,
Dum ſcripta excutio, diſcutioque vigil,
Auctorem juſta non fraudo laude diſertum,
Huic a me meritus ſed tribuetur honos.
Si trutina æquali, juſtave examino lance
Fernelii libros, gratia agenda mihi:
At ſi futilibus contra rationibus utor,
Momenti pereunt quæ levitate ſui:
Me nota deceptum merito cenſoria plectat,
Pro laude invidiam concilietque mihi.
Sannam hominum ſemper tulit, & dicteria linguæ,
Quicumque in ſcriptis Cenſor iniquus erat.

Lutetiæ 22. Septemb. anno D. 1591.

GULIEL-

GULIELMI
BALLONII
MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,
LIBER
DE ARTHRITIDE,

In quo GALENI *& veterum auctoritas contra* JOANNEM FERNELIUM *defenditur.*

MORBORUM alias difficilis, alias facilis eſt cognitio, alias in utroque ambigit. Et quum veritas partim facile, partim ægre cognoſcatur, cauſa ejus rei non tam a rebus, quam a nobis pendet: nam animus noſter ad ea etiam quæ clara ſunt, eodem modo affectus eſt, quo noctuarum oculi ad lumen diurnum; etſi laboris fuga in has ignorantiæ tenebras nos alioqui rerum a communi ſenſu remotarum capaces adegit. Et quum multi morbi vel natura ſua, vel errore noſtro incogniti adhuc latuerint, Methodicorum & Empiricorum inſtrumenta in multis architectandis in manum ſumimus, hæc ſunt λογισμὸς καὶ ἐπιλογισμὸς (*b*): ille definitur ratione quæ ab evidenti profecta rei obſcuræ fidem facit: hic communi quadam ratione, quæ omnium aſſenſu approbatur. Sic Empiricis evidentia non placent, ſed ratio communis: Dogmaticis contra. Sic dum in rebus abditis de remediis decertatur, quantum detrimenti genus hominum capiat, nemo ambigit. Melius foret homines tanti non emere aut ſuorum Medicorum incuriam, aut ignorantiam: hinc tollitur ea fiducia & alacritas quæ in homine perito elucet, hinc impotentia in medendo, & temeraria audacia: quarum illa ab ipſa timiditate, hæc ab ignorantia proficiſcitur. Quod ſi ars divite quadam facultate prædita foret, vis animi

Ariſt. 2. Metaphyſ.

Gal. lib. de ſectis com. ad part. 6. 1. progno.

(*b*) Ratiocinatio & Epilogiſmus.

animi in occultorum morborum penetralia invaderet, nec majus negotium quam cogniti morbi facesserent. Et hoc dolendum quod aut nil proficitur, aut quod quum deliberationi & consilio locus sit, graviter peccatur. Tale peccatum nulla excusatione aut elevatur aut eluitur: hoc autem Medicum sollicitare debet, non tam ut prosit, quam ut non obsit: non quin in utroque enitendum sit, sed turpius est videri nocuisse, quam non profuisse. Quid agas si res latent? Excogitanda remedia, ut in ea rerum difficultate, quia nil dum statuitur, dum læsio dolorisque exacerbatio abest, innocens officium appareat. Ac morbi cognitio remedium suum insinuat: immo morbi cognitio & curatio in se retro meant ac convertuntur. Non tamen si morbus in specie & in idea cognitus est, omnino curationem admittit. In cancrum occultum animi acies penetrat, eum prosequitur ac persequitur, non tamen radicitus exstinguitur, ni membri resectionem curationem voces. Morbus lunaticus, febris quartana, pestis sub intelligentiam cadunt, non tamen facile curantur: immo arti probro est quod ab his sæpe vincatur. Sit ita apud eos qui ab arte medica tamquam a Deo omnium morborum curationem stulti exspectant: quibus melius est ingenium, aut genius, probe norunt quosdam morbos esse incurabiles; hoc tamen artis impotentiam non indicat. Ceterum inter morbos quorum cognitio juxta & curatio ardua est, censetur arthritis; *hujus*, ait Paullus, *cæca origo est*: non tamen cessatum oportet donec innotuerit. Operæ pretium est eorum audire magnifica verba περὶ ἀδήλου καὶ θείου (c), quo se explicent & culpa vacent, dum superba nomina pronuntiantes in remediis jejuni & steriles frigent: Id quod Hippocrates in Gnidiis medendi magistris reprehendit, ut sæpe unius homunculi periclitatoris opera temeraria plus ægro prosit, quam Medici ampullosa & ad pompam spectans disputatio. Admirari morbos, non autem curare, hominis est sua arte & ingenio abutentis: dumque divina animi vis voluptaria illecebrisque plena admiratione retinetur, melior pars artis Medicæ inculta jacet; hinc pro ubere fructu nil inde redit nisi cassum quiddam & inani vocis sono decoratum.

Hipp. 6. Epid.
Cic. in orat. ad Quint. fratr.
Hipp. lib. 1. de victu acut.

Quoniam autem vulgo Arthritis Medicorum vocatur opprobrium, quod incurata aut ignorantiam, aut inertiam indicet, de ea paucis dicemus. Qui enim Arthritin quis profligabit, quum nondum de ejus origine constet? immo plenæ sunt controversiarum scholæ. Arthritis porro dicitur quum articuli aut omnes, aut maxima eorum pars periodice laborat: sic Arthritis ab articulorum dolore generalius sumpto distinguitur. Id Galenus explicat quum Hippocrates ait in squalloribus Arthritides generari, id quod non placet Galeno: necesse est enim ut humor aliquis doloris sit causa, at in squallore aut nullus est, aut perexiguus: sic tunc dolores quidem oriuntur, non Arthritis, ut quæ ab humore sit. Quod autem aliud sit dolor, aliud Arthritis, hinc patet. In Oeno legumina comedentibus genuum dolores erant, non Arthritis. Sic concludit Galenus vocari Arthritin, non quum unius articuli dolor est, sed quum multorum, licet

Com. ad aph. 16. l. 3.
Hipp. 2. Epid. part. 13. sect. 4. lib. 6. Epid.

(c) De inconspicuo & divino.

licet & eo loci deficiat Galenus. Et Savonarola caput ſcripſit de junctu-rarum dolore : in febre laborioſa ſunt ſymptomata Arthritidis, non ta-men Arthritis.

De Arthritide quærendum, de cauſa, materia, origine, motu, perio-dis; an unus humor, an multiplex, quæ ejus indoles, an inflammatio; & remediorum caput attingetur; ſeries quoque diſputationis alia enuclea-bit. Jam dictum eſt Arthriticis proprium eſſe ut non in una parte dolor concludatur, ſed ut eſt efferus humor in partes irruens, ita modo hic, modo illic dolor moveatur : unde quæritur qui fiat ut qui iſchiade labo-rat, raro aut numquam aliis articulis doleat, quum tamen iſchias Arthri-tidis nomine includi videatur. At ut quis Arthritide laborare dicatur, neceſſe eſt ut ad varios articulos malum proſerpat. Sic dolor eſt vagus, periodicus cum tenſione & acerbitate. Cur iſchiadis materia ſeſe alio non confert? hanc enim ab Arthritide Paullus non ſeparat, niſi quod iſchia-dis cauſa in ſola coxarum compage inhæreat; quaſi dicat in iſchiade ma-teriem eſſe craſſiorem ac contumaciorem, in Arthritidis ſpeciebus mobi-liorem, nec ita frigidam, ut ſua ſponte ac vi ſeſe impellens, ac conci-tans, concurſu facultatis expultricis modo huc modo illuc irrepat. Quam-quam in Iſchiadicis fere fixus ea parte dolor non eſt, ſed occupata ſum-ma natium parte, tota tibia & pes affluxu ejuſdem materiæ torquetur: ſed id fit tantum ex eventu, & non in vera iſchiade. Alii definiunt Ar-thritin articuli dolorificum tumorem quem fluxio in eum incumbens exci-tat; alii inflammationem, ſed male quum ſæpe plus ſit œdematis, quam inflammationis, ni tandem humor ſuppreſſus inflammetur. Marcellus de-finit inflammationem permanentem affectis nervis dolores graves excitan-tem : at fit ſæpe ſine inflammatione, nec ſemper eſt dolor permanens, nec in nervis ſemper, nec dolores ubique graves.

Cap. 77. li. 3.

Manard. lib. 8.

Atque ut clarior fluat diſputatio, dicam oſſa tribus modis connecti. Aut invicem coaleſcunt, idque vel alicujus interventu, ut in mollioribus & fungoſis; aut contra, ut in duris & ſiccis, κατὰ τὴν σύμφυσιν (*d*): aut ita committuntur inter ſe ut obſcurum motum habeant, quod fit κατὰ συνάρθρωσιν (*e*), vel manifeſtum, κατὰ διάρθρωσιν (*f*). In prima conne-xione dolores non moventur : in ſecunda raro, niſi quod tophi & œde-mata fiunt, ut in articulatione carpi: tertia Arthritidis ſedes eſt, vel in-ter membranas, tendines, ligamenta membranoſa (nam poſtea duo eſſe dicentur) quæ a perioſtio oriuntur, & ita ſentiunt, ex quibus articulus firmatur; hinc acerbitas doloris ſi qua ibi materies coercetur. Nam vel ſua acrimonia ferit, ut bilis & ſerum, vel frigore moleſta eſt, ut pituita, vel aſperitate, ut gypſea, vel diſtenſione membranarum, aut ab inflam-matione, quod humores aut ſigillatim, aut promiſcue efficiunt ſuis ſignis diſtincti.

Ac primum quæritur an a ſanguine Arthritis, an humor a venis & arteriis,

(*d*) Per coalitum.
(*e*) Per coarticulationem.
(*f*) Per articulationem.

arteriis, an a ſolo capite in nervos refundatur? an in acetabulo materia contineatur, an non? Et Fernelius ab aliis multum diſſentit. Paſſis velis navigandum conſtitueramus, at potius contractis eſt utendum. Negant quidam ſanguinem eſſe cauſam, quod neceſſario ſuppuraretur in articulum illapſus. Contra, non omnis ſanguis influens phlegmonem ſuppurati capacem excitat, niſi in muſculum carnemque inciderit, nec pus fit ni calore partis juvetur: id quod in nervo exſangui frigidoque vix fiet: loci enim natura refrigeſcit, & potius in mucum pituitoſum verteretur, quod φλεγματοῦσθαι (g) dicunt; unde etiam abſceſſus critici in articulos, licet a loco calido manent, & materiæ ſint calidæ, nonniſi longo tempore ſuppurantur. Itaque Arthritis non proprie phlegmone eſt, ſed ſi materia calet, tumor eſt φλεγμονώδης (h).

An vero in acetabulum humor influat, dubitatur. Fernelio in cavitatem humor non deſcendit, nec in ſpatium quod inter oſſium extrema intereſt, ſed putat vincula & membranas quæ extrinſecus oſſium extrema nectunt, & tendines eo directos imbui ſolere: horum duplex ratio. Prior in chiragra tophacea humor lapideſcens aperta cute ex articulis digitorum eruitur, vinculo, quod ſitum in pyxide utrumque os colligat, illæſo. Poſterior, ſi in iſchiade humor in pyxidem conderetur, non tantus dolor foret, quod vinculum expers ſenſus ſit, nec tam late diffuſum, unde Galeno dum fiunt abſceſſus in febre laborioſa, dolorum ſponte natorum ſubjectum eſt totum genus muſculoſum. Et ſi ex motu labor accidit, ut quid peculiare, adeſt articuli caliditas: ut ne ſit mirum in eo motu ad articulum humorem abſcedere, ut qui una cum muſculo concaluerit ac laborarit. Spontaneo labori accidit ut uno modo in articulum humor decumbat quum latiora articuli ſpatia humorem excipiant: nec tamen conſtat an humor dearticulationis locum ſubeat. Eodem & id pertinet, fluxio Arthritin faciens primum loco dearticulationis excipitur, deinde a locis adjacentibus ad cutim uſque: & quoniam articulationes implentur, ligamenta adjacentia tenduntur: nervi & chordæ non inflammantur, ſed dolent articulatione diſtenſa. Nec valet ratio Fernelii de vinculo interno (de externo enim nil dicitur.) Si enim fatetur in acetabulo tophum concreſcere; materia quoque in hoc ſpatium incidet: at vinculum interius non facile afficitur ab humore ut forte, validum, inſenſile: dolor excitatur non ob vinculum hoc ſenſu carens, ſed ob vicinorum tenſionem, & incluſionem materiæ eo loco quo non debet: ſic ratio Fernelii friget. At melius aliquis explicans quid ſit articulum occupari: Articuli nomine non modo caput oſſis quod inſeritur, aut alterius oſſis cotylen audiemus, ſed & ligamenta, tendines, & quicquid ad articuli firmitatem ſtructuramque pertinet. Per Arthritides non modo eæ partes non ſunt immunes, ſed etiam in longius diſſitas partes affectionis labes pervenit: nec tamen patet an cavum oſſis humor ſubeat. Tamen doctrinæ cauſa duo ligamentorum genera ſtatuentur, unum ſenſum habentium, alterum ſenſus expertium:

ad aph. 31. l. 4.

Gal. ad aph. 39. lib. 6.

Gorr. in definit.

(g) In pituitam converti.

(h) Inflammatorius.

tium : quæ ligamenta a media offis parte ducuntur, ea fenfu vacant; quæ a perioftio exquifite fentiunt, eaque ut & tendines in Arthritide laborant, ut non fit mirum fi tantus fit dolor : nam inter tendinem & ligamentum quod tendinem integit, materies collecta eft. Alii fic dicunt, alia ligamenta offea funt, alia membranofa, illa haud fentiunt, hæc contra.

Nunc materies & locus a quo emanet, explicetur : Fernelio, a capite eft folo, eaque frigida eft, aut ferum, non fanguis, aut bilis, aut fuccus melancholicus. Si humor frigidus eft, cur ftuporem non affert potius? Pituitæ & fero ejus ineft ut torporem efficiat, non mordacitatem : ni utrumque ita alienum fit, ut aut falfum, aut acidum fiat. Si frigidus eft, unde tanta doloris acerbitas? Et dum quæritur cur hieme & autumno podagrici dolores renoventur; Galeno, vere qualitate & quantitate humor infeftat, autumno autem qualitate folum. Et dubites an vox *μόνον* (*i*) ad qualitatem, an ad autumnum referatur, ut fit hic fenfus; fecundum folam qualitatem humor morbum facit autumno, vel in folo autumno fecundum qualitatem. Unde fola qualitas Arthritidis caufa effe poffit cum pauculo humore, nec ea adeft quantitas quam Fernelius commentus eft. Rondeletius male Fernelii verba detorquet : nec enim Fernelio placet per venam, fpinalem medullam & nervos fluxum fieri, fed per inanitates fub cute : nec vult eum mucum qui per palatum deerrat Arthritin committere, fed per partes corporis externas & extra calvam pofitas credit humorem Arthritidis caufam decurrere.

Gal. 6. Epid.

Ad aph. 55. lib. 6.

Sed pro Fernelio militant hæc. Si bilis aut quivis humor calidus Arthritin committeret, cur non ftatim inflammatio fequeretur? Impedit articuli frigiditas, inquies. Cur non & membranæ coftis intextæ ægre concipiunt inflammationem? Tamen in iis alioqui frigidis facile inflammatio concipitur, ut pleuritidum ilias demonftrat : facile quoque humor biliofus eryfipelata & herpetes in cute concitat. Favebit & Fernelio locus Hippocratis explicans feptem genera fluxionum a capite orientium, & a parte poftica : *fiunt articulorum ac coxendicum dolores* (ait) *a talibus morbis fanatis* (id eft hydrope & fuffufionibus aquæ) *quum id quod morbum facit fanatur, & quod in carne relictum fuerit cui non erit exitus, fed tuberculum faciens fugit in id quod cedit, ac tum articulorum dolorem excitat.* Nifi forte in Fernelium faciat id quod idem Hippocrates ftatuit, nempe *duplicem effe mucum, unum ab interno capite, eumque aliqua præditum falfedine, alterum fubtus calvariam ad inferiora defcendentem, eumque infulfum & dolorem non cientem*; fic qui ab externo capite humor eft, aut Arthritin non movebit, vel fi manans a capite humor Arthritin facit, is ab interiore parte manabit, quod Fernelio non placet.

Lib. de locis in homine.

Lib. de loc. in homine.

At a pericranio eft (ait.) Cur non & aliæ partes infirmæ a validis partibus depulfum humorem non excipient? Sit ita, magna fluxionum pars a capite fit, quid attinet novos & obfcuros aquæ ductus effingere? Quum abfcedat humor per venas, arterias, nervos, offa, credibilius eft humo-

(*i*) Solum.

humores per eas partes fluere & refluere, per quas alimentum ad partes defertur, facilitas enim fluxus & refluxus per vasa fit. Et quum in Arthritide subita motio sit humorum, ea per vasa fit, non per cæcos ductus. Fernelius ad caput confugit ratus tam sincerum humorem a venis reliquos humores complexis, ad articulos affligendos secerni non posse. At facile sincerus humores id faciet, seu in parte congestio fiat, seu a cerebro humor descendat: non quod sit ea pituita quæ per infundibulum in pulmonem alvumque deerrat, quia in venas & arterias eam resumi oporteret, ut inde ad nervos traduceretur: Id quod non fit. At probabilis est ista derivatio sub cute per inania musculorum spatia, ut quasi inundatio alvei ipsa humorum eluvies in cavitatem articulorum & partes vicinas illabatur. Quod si neget ab interno corpore eo rapi humorem, quod & via non sit facilis, & fiat a massa sanguinis secretio, quid dicet de abscessibus criticis, materia morbifica in articulos seposita a sanguinis massa secreta, aut ab ipso mesenterio traducta? In maxillas & articulos passim fiunt, quum id a solo capite non fit, alioqui omnis febris materiam a capite repeteremus. Quum copiosa mictio Archigenis servum ab abscessu vindicat, an non illa materia prius in venis contenta erat? Alba, lævis & æqualis hypostasis morbum solvens an non a capite est? Ejus pars critice exclusa in articulos Arthritin facit. Dum fiunt apostemata modo sincero humore fluente, modo mixto, exanthemata, numquid a venis ea est materies eademque in articulos rejecta Arthritin movebit? Et tamen caput culpa caret. Apud Hippocratem, Arthriticus dolor cessat, colico exacerbato, & contra, unde est? Quia, ait Galenus, humorum in artus currentium impetus ad colon convertitur. Ita ab interno corpore per ductus obvios & obscuros fluentes humores in articulos repunt, fitque συντιμωρία (*k*) inter articulos & intestina: item dysenteria suppressa facit abscessum in costis, visceribus & articulis. Num biliosus abscessus in articulis, sanguineus in costis fit & visceribus? Id evertit dogma Fernelianum. Nec Hippocrates scripsisset ab ipsa bile Arthritin fieri, ni ipse vidisset. Et quidam Arthritici desierunt laborare, deinde obortis erysipelatis interierunt. An non fuit materia biliosa quæ Arthritin committebat? Si humor dysenteriæ in articulum procumbit, ergo a cerebro frustra Arthritis repetitur: nam & a ventre in artus, & contra refluere potest. Quod autem dubitarit Hippocrates an biliosis abscessus in articulis, sanguineus in costis: ideo fecit, non quod non credat bilem Arthritidis causam esse posse, sed quod præter rationem videtur ut humor biliosus sua sponte levis inferiora petens in articulos procumbat: aut quia potius alvum irritaret, dysenteriamque crearet quam per cæcos meatus in articulos sese insinuaret. Item confert abscessum sanguineum cum bilioso; in costas enim facile sanguis reperitur ob viciniam hepatis & venæ cavæ, quæ per quamdam ναυτίωσιν (*l*) eructant biliosum sanguinem in partes respirationi consecratas. Et in *Aphoris.* quum agitur de Arthritide in ver incidente, in phymatis & articularibus morbis

41 aphor.

Part. 3. sect. 34. l. 6. Ep.

In Coacis. Notandus locus.

Holl. part. 28. l. 6. com. 1. sect. 2. & Duret. c. 20.

Aph. 23. lib. 3.

(*k*) Consensus, participatio. (*l*) Nauseam.

morbis vernantibus corpus profundum expurgatur, fitque in extimas partes pravorum humorum traductio: sic non a capite Arthritis pendet. At dicet Fernelius: dysenteriarum & alvinarum fluxionum caput auctor est Hippocrati: sic qui humor in alvum labens dysenteriam parit, nonne alio cursum inflectens Arthritin committet? Sic enim αἱ μεταῤῥύσιες, μεταστάσιες καὶ αἱ νούσων μεταβολαὶ (m) fiunt: sic vomitus alvi profluvium compescit. Sed hæc Fernelium exagitabunt. Si in lassitudine spontanea cum membrorum confractione καὶ μετὰ ὀστεοκόπου (n), cum articulorum dolore, aut ob diffusum serum per genus nervosum & musculosum, vel ob colliquationem ipsarum carnium si motio præcesserit vehementior, si (inquam) causa augeatur supprimaturque, numquid Arthritin pariet? Et tamen caput accusare ignorantis est. In ulcerosa lassitudine numquid Arthritidis speciem dicas esse? Juveni dolores articulares contigere exanthematis infra modum erumpentibus: an id a capite? unde Hippocrates, *Quibus satis hieme circa lumbos frigiditas & gravitas ex levi causa & alvus suppressa, ventriculo bene agente, his ischias, aut renum dolor, aut stillicidium urinæ forte continget.* Hinc patet ischiadem non tam ab externo quam ab interno corpore oriri. Item Hippocrates, *splenis & viscerum tumores & inflammationes in articulorum dolores desinunt.* Febres quartanæ in speciem Arthritidis aliquando desinunt facto abscessu καταῤῥόπῳ (o), alimento ipsius partis corrupto, & articulo effeminato. Tusses laboriosæ contingunt locos læsos, & maxime articulos. In febribus laboriosis tusses siccæ ad articulos decumbunt cum febre si intus relinquantur: hoc fit quia materia tussis aut alio transfertur, aut quum in pulmone moram traxerit (sic enim suppressa virulenta materia tussim facit, cujus perennitatem ad caput male vulgus refert) tandem vi naturæ expulsa in articulos irrumpit, hinc Arthritis: In alio loco apparebit dum docebitur cur gibbosi aut asthmatici fiant dysenterici, aut varicosi: idem de articulis dici potest. Præterea suppressis mensibus dolores & rubores articulorum oriuntur Hippocrati: Et mulieres podagra non laborant ni menses sint suppressi, Arthritin accersent, frustra ad caput & externam fluxionem recurres: id totum ab interno est. Si in partibus externis ulcera fuerint, & tumores in articulis, quum hæc evanuerint, dysenteria oritur: numquid facilis & quasi pervius partium internarum & externarum consensus adest? Item solemnis omnis suppressio Arthritidis auctor esse potest capite illæso, nulla per extima corporis fluxione facta. Addit Hippocrates: *Quibus repente febris expertibus præcordii & cordis dolor, circa crura & infernas partes alvus intumescit, hos liberat venæ sectio & alvi fluxus, his febrire nocet: Longæ enim febres fiunt & tussis & singultus, his ad solutionem tendentibus dolor fortis coxarum & crurum, aut puris sputum, aut oculorum privatio: Dolores ad hypochondria in febre voce intercepta sine sudore soluti, malum; his ad coxendices dolores fiunt.* Patet quod materia dolores articulorum motura sæpe ab hypochondriis est non

Gal. cap. 10. l. 2. de simpl. med.

In Coacis.

Sect. 3. l. 2. Epid.

Sect. 7. lib. 6. Epid.

Ex lib. 2. de art.

Sect. 8. lib. 6. Epid.

De Phaetusa Pytheæ uxore ad finem sectionis.

Aph. 6. l. 5.

Dd 2 a

(m) Transfluxiones, metastases & morborum mutationes.

(n) Et cum dolore ossa frangente.

(o) Deorsum vergente.

a capite: unde videmus melancholicos & hypochondriacos tot doloribus pungentibus & distendentibus affligi, ut articulare quid sit, an id a capite? Ab interno corpore ea materies prodit aut Arthritin aut quid simile creatura. Fernelium convincet historia cujusdam qui quotidie genio indulgens vomebat: suppressa vomitio, frequentes rigores, febris: hanc desinentem excepit paralysis partium quæ sunt sub capite, inde mors. Inventa est bilis sincera in cavo hepatis libræ pondo membranis inhærens, hujus portio in nervos irrepserat, unde paralysis. Sic sua se historia convincet Fernelius, quod ab interno corpore per cæcos ductus materia in nervorum genus, eaque sincera potest irrepere. Apud eumdem febres multæ in colicos dolores, & hi in paralysin terminantur. Sic a capite more vulgi hoc repetere ridiculum est: licet origo periostii in omnem ossium compagem diffusi ducatur anatomicorum opinione: hac ratione ductus fingit fluxum superne deorsum, & quod non ita sincerus humor a vasis sit, nec liber est exitus si ab interno humor repat, qui satis patet pituitæ seroque ejus per subjectas cuti partes & cæcos ductus, videtur aliquid efficere exemplo hydropicorum, quorum tibiæ crudo succo scatent, sine dolore tamen. Gorræus putat Fernelium uti hoc argumento ut probet Arthritin a pituita non oriri, & ideo rationum hastas in Fernelium contorquet, sed perperam: nec id vult Fernelius contra, omnem ab ipsa pituita & sero Arthritin repetit. Sed hoc usus exemplo suam opinionem tuetur, partim ut doceat pituitam a capite labentem habere quid proprium & συγγενὲς (p) ad Arthritidos generationem, seu materiem spectes (non enim quævis alia pituita id facit) sive opportunitatem fluendi sub cute totius corporis. Si enim succus crudus aliunde manans quam a capite Arthritin committeret, hydropici fierent Arthritici quum suppetat materies. Et num humor is per tibias sparsus si in articulum fluat Arthritin faciet. Si idem humor & natura, & consistentia, a cerebro manaret in articulum illapsus auctorne foret Arthritidis? si non facit, an quia per venas & arterias fluit? At Fernelius alias vias quam vasa comminiscitur. An quia a cerebro humor non est, ideo non est aptus Arthritidi? Et quia sincerus non possit aliunde manare. Idem loquens de tumoribus ait, tumor est indolens ni quum membranas vi divellit & distendit. Sic idem humor tumorem facit dolentem & indolentem. Et vero, cur humor a corpore interno cacochymo, a rene purulento, pulmone, in articulos vi naturæ impulsus, idem non pariat quod & humor crudus a capite deerrans? quasi eam proprietatem & ἰδιοσυγκρασίαν (q) qua Arthritin pariat ab uno cerebro sortiatur? Et sincerus humor non aliunde defluat? Nunc de sincero. Mulierum ῥοῦς (r) viridis a sincero est (ἄκρητον enim impermixtum significat quum nudus simplexque humor apparet) an ideo a cerebro? Nequaquam: a ventre enim sæpe est. Quum quis gonorrhœam contraxit initu impuri scorti, malignus & sincerus humor fluit, & ab interno est: Sincerus ergo aliunde quam a capite. Virgines defœdatæ suras, articulos dolent,

Fernel. c. 10. l. de feb.

De feb.

Cap. 3. lib. 7. Patho.

(p) Congenitum.
(q) Idiosyncrasiam.
(r) Fluxus.

dolent, an id a capite? ſi humor is in inanitatibus tibiarum dolorem ciens articulos ſubiret, quam immanem Arthritin excitaret? Icterici poſt dolores colicos refuſo in tibias ſero dolores illic ſævos ſentiunt: & tamen a ventre, id eſt, a febre quartana tibiarum articulorumque dolores moventur tenuis ſeri diffuſione, quod divellit membranas: an id a capite? Humor melancholicus varices faciens, in capite defluvium capillorum affert, numquid & ſævam Arthritin pariet? Sed cur hydropicis dolor non adeſt? Multus eſt humor, diſtendit, diſtentio maxime dolorem facit in Arthritide, in qua tamen paucus ſæpe humor diſtendens acerbum dolorem ciet. Hunc nodum ſolvit Hippocrates. Si modicus fluxus fit (reſpectu magni fluxus qui in hydrope fit, unde pars tumet ac detumet) coxendicum & articulorum dolorem quum fluere deſiit, facit. Nam ut modicus, & undique a partibus fortibus depulſus, ad articulos refugit: non ſatis tamen. Si enim paucus humor dolorem facit, cur non & multus, quum idem ſit humor? In cachecticis & hydropicis abundat. Fruſtra affert Fernelius ſuccum crudum cachecticorum & hydropicorum a quo non fiat Arthritis, ut efficiat, ſi dolor ſit, a capite cauſam arceſſendam eſſe. Quatuor in loco adducto requirit Hippocrates ad dolorem articularem, ut ſit humor modicus, ut fluere deſinat, ut a fortioribus repellatur, ut ad articulum confluat: Vis in eo eſt, ut ſit paucus, & a parte forti pellatur.

Gal. ad aph. 49. lib. 6. De loc. in homine.

Seneca cauſas tanti in nervoſis partibus doloris, & cur multus humor obruat non moveat dolorem; explicat lib. 11. Epiſt. 79. Vide ſub finē hujus libri appendicem de dentium & nervorum dolore.

Si multus eſt, partem in æqualem intemperiem adducit, & mole obruens in iſta æqualitate indolentiam facit; unde quibus artus intumuerunt, iis fere vacuitas doloris adeſt. Sed quum paucus in nervos effunditur, quum mole ſua dolorem non inferat, quid qualitas poſſit, apparet. Paucus eſt humor quantitate, ſed magnus viribus: & poſt articulares dolores, & dentium, genæ tument & articuli, & tamen tunc dolor ceſſat. Ceterum quum a parte valide humor regeratur, docet ſuam virulentiam quæ ὀργασμοῦ (s), & doloris parens eſt, unde ad ἄκοπα & ἀνώδυνα (t) confugi ſolet. Et quum dolor minatur, a medicamento abſtinetur, ne concitatus humor in nervos, partes debiliores, deferatur. Et vis eſt magna illius humoris tam ſubito partes peragrantis, quum nil ſæpe tumeat, ſed ſe in corpuſculo nervi agitans, cruciatus infert: immo ſæpe fiunt membranarum ἐπαναστάσεις. Contra in leucophlegmatia & cachexia vacuitas eſt doloris, quum ſit & quantitas ſucci crudi, & ſeri mali proventus, quamquam in fœdo colore gradiendi ſæpe impotentia eſt præ gravi tibiarum dolore, qui dolori articulari ſuppar eſt. Secunda conditio eſt, ut humor fluere deſinat, vel ut jam fluxio conſiſtat, aut dolor non aderit, niſi forte fugax, vel in nervoſo genere ſit, non in venoſo: in venis enim fluxilis eſt, in nervis ſtat. At falſum eſt dolorem non moveri ni ſteterit fluxio: ſed ut dolor perſeveret, humorem inhærere fas eſt. Hippocrates docet morbos venarum fugaces eſſe, nervorum ſtabiliores, contumaciores, & qui etiam ſtatis temporibus memoriam ſui renovant: Hippocrates hic textus: *Qui morbus a venis eſt, levior eſt quam qui a nervis. Diffluit una cum*

In Coacis Hipp. de morbis nervorum repullulantibus.

(s) Orgaſmi.

(t) Laſſitudinem & dolorem tollentia.

cum humore qui venis inest, & non quiescit. Et natura venis in humore est in carnibus, Gr. καὶ ἡ φύσις τῇσι φλεψὶν ἐν ὑγρῷ ἐστιν, ἐν τῇσι σαρξίν. Nervi sicci sunt & cavitates non habent; ad ossa consistunt, ab ossibus nutriuntur, & a carnibus, & calorem inter ossa & carnem medium habent, & humidiores sunt & carnosiores quam ossa, sicciores, & magis ossei quam carnes. Morbus nervorum firmatur, quiescit in his. Hinc disces cur partes tumeant ac detumeant sine dolore articuli. Humor enim in vena continetur non in nervo, aut in hoc non sedet: quiescat oportet, ut doleat pars. Explicabo illud, καὶ ἡ φύσις τῇσι φλεψὶν (*u*), &c. confert genus venosum cum nervoso: nervosi nomine audit nervos, membranas, ligamenta, tendines, periostiumque: vult genus nervosum humidius bifariam, tum quod venæ cavæ humores contineant quæ consistentia liquidi sunt, corpus humectant cui insunt & illud proluunt, tum quod venæ carnibus insint quas nutriunt. Sic, natura venis in humore est in carnibus, id est, proprium est venarum, ut humorem contineant & in re humida sint, id est in carne. Nervi duriores, ut cavitatis expertes. Venæ molliores ob cavitatem, & quia a jecore pendeant. Sic res continens humida dicitur mollis & humida tum ratione rei quam continet, tum rei in qua continetur, vel hoc, in humore, id est in carnibus, caro enim τὸ ὑγρὸν (*x*) vocatur. Sic vena in humore est, id est in carnibus, in quibus & sedem, & firmitatem, & augmentum, & munus habet vena: Nervi sicci sunt, quia non in carnibus, & res humidas non continent ut venæ, & a siccis ossibus & membranis oriuntur. Unde ait: Nervi ad ossa consistunt, & ab iis nutriuntur. Et si alii a carnibus nutriuntur, ut qui musculos contexunt: ergo morbi in nervis firmiores, in venis non item. Sic docet Hippocrates: *Confluunt omnes venæ mutuo, aliæ aliis coincidunt, aliæ per venulas a venulis extentas. Quod siccius est magis morbos recipit & dolet natura, humidum minus. Morbus in sicco stabilitur; in humido fluit, alias aliam partem transmigrat & quiescit, & citius sedatur ut in humido non confirmatus*: unde patet distinctio inter morbos nervosi & venosi generis. Quamquam in Fernelium ex eo loco quis objiciat: In Articulari morbo, humor furibunde & erratico modo in hos & illos articulos involat, ergo est in vasis, non in nervis & extra vasa.

De loc. in homine.

De loc. in hom.

Lib. de loc. in homine.

Locus notandus.

** Huc referre oportet illud Platonis quod fons omnium fluxionum pituita salsa & acida.*

Et nisi pituita has vires nacta sit, non infert dolorẽ. Nam inde peti potest ratio cur in leucophlegmatia quum crus aut tibia intumescat, tamen adsit indolentia. Id quod paullo

Ad Arthritidem requiritur ut humor, aut in articulum incidat, aut in partes proxime eum ambientes, easque sensibiles: quod non animadvertit Fernelius sine distinctione ponens in cachectico non oriri Arthritin quum tamen sit multus humor crudus: tamen concludit necessario a cerebro eum humorem qui peculiari modo Arthritin est creaturus. Et virgines decolores patiuntur post diuturnam lentam febrem istum vulgarem ῥευματισμὸν (*y*) universi corporis inflammato sero a genere venoso in nervosum excluso: nec animadvertit in cachexia etiam dolores articulares oriri posse si humor in nervos repat, putreat, inflammetur, si præsertim articuli * sit nativa

(*u*) Et natura est in venis.
(*x*) Liquidum.
(*y*) Rheumatismum.

nativa quædam imbecillitas. Nec enim omne excrementum in partem influens dolorem facit: ſed alias quum efferum eſt ſtatim dolorificum eſt, alias nonniſi cum tempore acrimoniam adeptum: ad id facit partis διάθεσις (z). Non quivis humor dolorem dentium facit, nec quovis tempore: non ſimpliciter frigidus, ni inſigni alia qualitate ſit præditus: requiritur & dentis diſpoſitio: unde cui dens vitioſus, aura frigidiuſcula, & quivis fere humor dolorem accerſit. Si non vitioſus, acerrimum eſſe oportet humorem qui dolorem pariat: aut jam diatheſis eſt, aut pravus humor ſua maleſica vi eam inducet. Extracto dente, dicto citius omnia ſymptomata delentur: nil ſalivæ, nil humoris affluit: ſic & diatheſis, & certa humoris requiritur conditio. Multis gingivæ & facies ſine tamen dolore tument, aliis tument cum dolore: idem in hemicraniis contingit, quæ non a quovis vapore irritantur, niſi diatheſis inuſta ſit. Et hanc diatheſin præcipuam cauſam febrium & ſymptomatum certa periodo redeuntium ſtatuit Galenus: & quum inducta eſt, omnis humorum evacuatio eſt fere inutiiis. In Arthritide quidam ſtatim dolent, quia humor aut efferus eſt per ſe, aut ſtatim malignitatem acquirit: alii nonniſi ſucceſſu temporis, quum leves dolores prænuntii fuerunt: alii ſtatim, ob ſenſum exactum. Status temporis plurimum facit. Et qui ſunt Arthritici fere tempeſtates præſentiunt dum quid circa nervos moveri incipit, ac quaſi germinari & effloreſcere: ſic modo quodam inexplicabili, dolent nervi: eſt latens cauſa inquietudinis in parte nervoſa, dolor dolorem accerſit, humoremque ciet, & humor dolorem geminat, ſic rerum fit adglomeratio & concurſus: ſic non neceſſe a capite id repetere, & ſub cute novos ductus comminiſci. * Sed & qui in parte collectus ob veterem infirmitatem, & qui a proximis vaſis tranſſumitur antecedens eſt doloris cauſa. Ægris arthriticis fere putris & ſeroſus eſt ſanguis, unde fluendi & dolendi facilis occaſio eſt: iis maxime quibus labes nativa contracta eſt, aut adſcititia, fomes & occaſio mali redivivi. Quibus cerebrum ad epilepſiam eſt opportunum, ii repente prehenduntur, quod vix efficiat in ſano cerebro omnium intemperantiarum ilias. Quot videmus cerebro humidiſſimo, & valde excrementoſo præditos nullo articulari affectu tentatos? At quibus imbecillitas eſt neſcio quæ, leviſſima de cauſa ægrotant. Et cauſa in procinctu eſt; cuicumque enim pars morboſa diſpoſitione affecta eſt, in ea nec coctio, nec aliæ functiones naturales adminiſtrantur: multum excrementi congeritur, & quamvis benignum alimentum, ipſum corrumpitur, aut alteratur: & pars in ſinu ſuo fovet dolendi occaſionem quam ſepultam & dormientem αἱ φυσικαὶ (a) & externæ προφάσεις (b) excitant: immo in ipſa parte morbus eſt, & habitus morboſus cernitur. Paroxyſmus autem arthriticus excitatur, non vitio capitis, ſed totius corporis præſertim cacochymi: nam excitantur dolores iis quibus per æſtatem bilioſi humores fuerint coacervati. Partes expellunt viciſſim pravos humores: pravi.

ante expendimus. Forte eorum demonſtratio peti quoque poteſt ex verbis Macro. cap. 9. lib. 7. ubi quærit cur cerebrum non ſentiat. Opus naturæ eſt (ait) ut ſenſum vel nimium ſicca, vel nimium humida non cupiant. Id quod in oſſibus & adipe & ſpinali medulla apparet. Ideo fit ut in partibus vel nimis humectatis vel ſiccatis ſenſus non ſit.

** Partis imbecillitatem ad novos arthritidis paroxyſmos agnoſcit Gal. Sic per congeſtionem non per affluxum] malum repueraſcit ac repullulat, unde Gal. cap. 8. lib. de ſang.] miſſ. Citra plenitudinem inflammatio fit in parte ob partis imbecillitatem. Facile enim pars gravata*

(z) Diſpoſitio.
(a) Cauſæ naturales.
(b) Occaſiones.

tur a suo excremento, & ab affluxu alieno. Plura eo loci vide tamen Gal. com. in aph. de Eunuchis. Docet imbecillitatem partis non esse causam redeuntis mali si æger in victu non peccet. Tamen ad finem 2. De symp.causis ait, licet maneat sola imbecillitas partis, nec superfluitates allabantur, tamen morbum, id est febrem recrudescere.

Aët. tetrab. 3. ser. 4. cap. 14. 15. 16.

vi qualitate infestant & quantitate maxime si deliquerint in victu hieme: verno enim diuturnæ passiones moventur fusis humoribus & mox a parte robustiore depulsis. Secundum qualitatem potius Autumno. Vere appetente repurgato corpore interno expullulant lepræ, vitiligines, arthritides. An id a capite? Corpus & foris & intus plenum est & turget; & ut humores habent suos motus, ita varios dolores emovent. Et si a capite est humor, cur non propinquas capiti partes cubitum, manum prehendit? Nec refert objicere senes potius esse arthriticos quam juvenes, & ideo illorum humores esse potius καταῤῥόπυς (*c*). Diximus non quemvis humorem crudum doloris auctorem esse: plerisque genua tument & articuli, sed humor est mansuetus. In cachecticis & hydropicis ob caloris penuriam crudus est sanguis, & infra sanguinem est, sic, ni aliud concurrat, dolorem non excitat: Aliud autem est ἄπεπτον (*d*), aliud ὠμόν (*e*). Illud quovis tempore molestat: hoc non item, nam vi caloris naturalis mitificatur; τὸ ἄπεπτον non item. In fœdis coloribus, alias nulli sunt dolores, alias graves. Si quum fœdi colores sunt, humores quoque ἄπεπτοι (*f*) sunt, dolor adest, immo halitus venenatus est, ἐν ὠμότησι (*g*) non item. Vidimus tusses quibus juncta erant symptomata arthriticis pæne similia. Inter species pituitæ a capite manantis, quædam est ἄπιος insulsa quæ nil dat negotii: alia acris & salsa quæ brevi corrumpit & rodit partes in quas, & per quas fluit: alia est per se εὐήθης (*h*), sed quæ mora fit deterior: hinc tussium varietas. Et apud Hippocratem tusses sunt quæ resolutionem partium afferunt & siderationem. Idem de humoribus in articulos repentibus judicandum. Alias humor initio mitis, sed qualitatem nactus postea afficit, ferocitas enim tempore acquiritur, & hæ distinctiones sunt tenendæ.

Nunc vera Arthritidis materia explicetur, & quid de ea Fernelius senserit dicatur. *Humor* (ait) *continens Arthritidis causa non tam varius est atque traditur; nec enim sanguineus, nec biliosus est, nec melancholicus: sed omnino vel pituitosus vel serosus.* Errandi occasio est quod caput humoris fons ab eo credatur, quod nec ita sincerus ut Arthritin faciat, nec tam facile ab interno corpore emanet. Utraque opinio antiquitati opponitur. Si enim unus specie humor, frustra varietas remediorum pro varietate causarum quæsita fuisset: at alia remedia Arthritin biliosam, sanguineam alia, serosam alia respiciunt. Sic in commoda ægrorum peccaretur, quod uni enim prodesset, alteri officeret: ac magni refert an hic vena secanda, an non: si omnis ab humore frigido, nocet phlebotomia: si a calido, prodest; sic magni interest ad sanitatem veram causam inquirere.

Jam explosa est sententia negantium a sanguine esse, suppuratio foret: quum enim in ventrem fluens sanguis suppurari dicatur, non stricte sumitur pro mutatione ad pus, sed ἀντὶ τῦ διαφθείρεσθαι (*i*) dicitur: Suppuratio

(*c*) Deorsum vergentes.
(*d*) Incoctile.
(*e*) Crudum.
(*f*) Incoctiles.
(*g*) In crudis.
(*h*) Benigna.
(*i*) Pro corrumpi.

puratio enim magnarum inflammationum eſt, ait Galenus. Si ergo ingens non eſt inflammatio, nec pus fit. Minus vero circa articulum mutatio fit, ſed non ad ſuppuratum, contra in carnoſa parte. Immo ob articulorum frigus, humor calidus refrigeſcit ac recrudeſcit, hinc puris prohibitio. Quod autem humor ſumat alterationem, docet rubor & dolor pulſatilis: immo quorumdam opinione Arthritis velut quædam febris articulorum nuncupatur. Si in empyico pus thoracis jam maturam ex pulmone in capacitatem transferatur, ſuam maturitatem mutatione loci amittit, & recrudeſcit, & fit ἡμισαπὴς (*k*), ut rurſus quindecim dies expectandi ſint donec iterum matureſcat; probabilius eſt ſanguinem refrigerari quum a loco calido in frigidum, ab interno in externum depellitur. Quo pertinet illud Aetii: *Cauſa cur inflammatio podagrica non ſuppuret, primum eſt partium affectarum ſubſtantia, tum natura, tum ægre mutabilis exſiſtens. Partes nervoſæ duræ ſunt & tolerandi cura anguntur; item partes carne nudatæ frigidiores ſunt, influentes humores corruptioni minus patent, & remedia adhiberi ſolita ad putrefaciendum ſunt inepta.* Plura illo loco notanda ſunt: hæc miror Fernelium non legiſſe. Quia enim vidit Arthritidis dolores & inflammationes nonniſi intra dies 40. ſedari, humoremque in articulum fluentem pituiteſcere ac refrigerari, pronuntiavit omnem humorem frigidum eſſe. At diſtinguere oportuit: acer enim & ſubtilis, calidus, ſanguineus cauſa antecedens eſſe poteſt, ſed ob loci naturam immutatur: id quod notandum ne temere remedia adhibeantur. Hippocrates ait ſanguinem eſſe frigidum, & ſemen frigidum natura, quia quum utrumque de genere aqueorum ſit & ſpiritu turgeat, calore evaneſcente & ſpiritu refrigeſcit & tactu frigidum percipitur. Maturitas ſi qua adeſt, facile mutatione loci deperditur, aut diminuta retunditur. Immo quod jam coctionem in parte receperat, in alium repulſum locum amittit eam ac recrudeſcit: id quod in ardentibus febribus abſceſſus teſtantur: hi enim nonniſi longo tempore maturantur licet humor origine ſit calidus & bilioſus: id quod & in articulis evenit. Sic Hippocrates quæ circa linguas elevantur concretiones & humiles calculi, & quæ podagricis circa debiles eorum articulos fiunt: nam oſſium natura cauſa eſt ut hæc indurentur & diſtendantur: & quoniam hæ inflammationes non ſunt ſuppurabiles, Fernelio impoſuere. At Galenus rem omnino aperuit, inflammatio partium carnoſarum acutis morbis annumeratur: (Immo Hippocrates ſtatuit terminum dierum quadraginta ut articulorum dolores ceſſent, aut omnino ſe minuant ut loquitur Plinius:) eſt enim mollior ligamentis; & nervi & chordæ tardius inflammantur vulneratæ, tardius conſiſtunt & ſanantur: vix aliquid externi recipiunt quia duræ ſunt; & quum in articulationibus humores ſint per ligamenta eas complexa, evacuatur τὸ ἀτμῶδες (*l*). Quis tamen contra objiciat, facile hic aut ille nervus in Arthritide afficitur, quod non eveniret ſi tam ægre corpora nervoſa humorem admitterent. Et in febribus

Ad aph. 20. lib. 6.

Gal. c. 3. lib. 2. loc. aff.

Locus præclarus lib. 3. de morb.

Cap. 12. ſerm. 4. tetra. 8.

Lib. de cord. 1. de diat.

Sect. 3. lib. 2. Epid.

Ad aphor. 56. lib. 6.

(*k*) Semiputridum. (*l*) Vaporoſum.

tremores & convulsiones contingunt minimo humoris lancinantis appulsu. Si nervorum ea durities, cur tanta ad patiendum aptitudo? Et quum Galenus confert pulmonem cum membranis costarum, ait, ratione suæ mollitiei pulmonem quemvis humorem admittere; non membranas. Sed hæ biliosum humorem admittunt; unde pleuritides a bilioso fere sanguine. Si ea est ratio articulorum quæ & membranarum, in articulis aut non facile dolor excitatur, aut qui affluit humor tenuis est & subtilis. Si pituita est & humor crudus, quum partes frigidæ, densæ, compactæ, duræ, unde humoris recipiundi & dolendi tanta facilitas? Nam frigiditas & lentor motum in locum διαρθρώσεως (*m*) impediret, unde aut erit sanguis, aut bilis, aut serum, aut a capite humor serinus: Fernelius dicet quamdam esse articulorum imbecillitatem cui nonnulla dissolutio est, unde propensio ad humorem excipiendum, unde senibus facile Arthritis evenit, quod carnibus liquefactis eorum articuli laxiores more antiquorum parietum dehiscunt, unde & in senibus ἀραίωσίς τις (*n*) ab Hippocrate celebratur. Præter articuli imbecillitatem dicet & humori Arthritin committenti orgasmum esse: hic orgasmus ab ichore est facultatem irritante qui crassiori corpori inclusus hoc alioqui deses ciet ac impellit.

Ad aphor. 33. lib. 6.

Notandus locus de senibus.

Ad rationes quibus Fernelii opinio de humore frigido convellitur accedet veterum auctoritas. Hippocrates morbos συντρόφους (*o*) in senectute ait relinquere, Galenus audit hoc de hemicrania & Arthritide biliosa: senectus enim frigida huic causæ calidæ medetur. Et quum Galenus non probat hanc Aphorismi partem qua Hippocrates in squalloribus Arthritides ait vagari, non negat eas ab humore bilioso & acri nasci, sed negat in tanto squallore, vix humorem suppetere qui in articulum fluat. Atqui tanta siccitas & squallor erit, ut omnis humor absumatur? Cum squallore si calor adsit, humores acuentur & naturam irritantes in articulum depellentur. Eone usque procedetur ut corpora exarescant? Do minores humores, sed qualitate erunt deteriores. Immo in carnibus ichor latebit fuso sanguine qui maligni humoris vicem gerens morbos malignos excitabit: nam & in tempore sicco, squalido & calido, causi grassantur quorum ichor est parens.

Galen. quum ad aph. 47. lib. 6. ait morbos articulares si cum multa caliditate fuerint, postulare evacuationem bilis.

Hipp. sect. 2. lib. 2. Epid.

Sed & quæri potest an in squallore verus articulorum dolor non orietur, id quod Galeno placet? * Tempus αὐχμηρὸν (*p*) aut cum calore est aut cum frigore: cum calore dicamus esse. Aliud est αὐχμὸς (*q*), aliud ξηρότης αὐχμὸς (*r*), excessum siccitatis significat, ut ustio fit humoris, squallor fuliginosaque natura acquiratur. Nomine ξηρότητος (*s*) non tanta siccitas audietur quin quamdam mediocritatem tempus sit habiturum. Sed do, constitutio duret sicca & squalida, an tanta erit humorum consumptio ut non restent ad Arthritin concitandam: & Arthritidi obnoxii aut mali paroxysmum

** Non omnis dolor articulorum est Arthritis; fit enim per siccas temporum constitutiones dolor in articulo humidi-*

(*m*) Dearticulationis.
(*n*) Quædam rarefactio.
(*o*) Connutritos.
(*p*) Squallidum.
(*q*) Squallor.
(*r*) Excessus siccitatis.
(*s*) Siccitatis.

roxyſmum omnino evitent, aut eum leviſſimum experiantur? Si auctore Galeno in ſiccioribus ſecundum naturam temperaturis nulla omnino ſit ſuperfluitas manifeſta per nares effluens, aut per ſudores, ſed omnis in tempore calido & ſicco fiat per διαπνοὴν (t) evacuatio ſuperfluorum, ut jam jam conſumpto humore corpus exareſcat, nulli credo morbi fient? At quæ contra hanc ſententiam faciant explicabo. Anno 1575. primi tres menſes humidi fuerunt: æſtas & autumnus ita ſicca & ſqualida fuerunt ut omnes pæne lacus & fluvii exaruerint, vina generoſa. Obſervatum eſt numquam fere articulorum dolores acerbiores fuiſſe: & quibus familiaris hic morbus erat, paroxyſmus tam longus Arthritidis fuit, & tanta dolorum longitudo, ut qui olim ſpatio menſtruo ceſſare viſi ſunt, in multo longius tempus provecti ſint. Mirum erat in tanto ſquallore, quum omnes pæne alii ceſſarent morbi; cur tanta articularium affectuum eſſet ſævities: & illo anno jam hos commentarios animo premebamus, ut ad inſtitutum id quod ipſi oculis videbamus, accommodaremus. Iſchiadum magna erat ubertas circa autumnum, & hæ mulieribus erant fere infeſtæ: plerique hemiplegici ac paralytici. An hoc fiebat quum annus ſiccus eſſet, & ideo ſaluber? Apud Hippocratem ſit mentio conſtitutionis ſiccæ in qua circa hiemem hemiplegiæ multæ: id fuit, quod caput oppletum fuerat per æſtatem & conſtitutio erat hieme aquilonia quæ caput lædebat. Omnia hic divina dicimus, ſed tum ita divina ut nil ſine ratione fiat. Rationes aliquot proferemus quibus aliqua ex parte exquiramus, qui fiat ut quum omnes per æſtatem ſqualidam bene habeant (αὐχμοὶ (u) autem ſunt omnino ſalubriores, quam τὰ ἐπόμβρια (x)) ſub finem æſtatis & autumnum ineuntem dolores articulorum ita ſæviant. Si autumnus diſcedens a temperie præcedentis æſtatis frigidus & humidus fuiſſet, facta in contrarium mutatio tantum mali peperiſſet: at id non contigit. Deinde cur præ ceteris genus mulierum? Immo tota hiems & autumnus infeſta fuerunt mulieribus magna cum omnium admiratione. Tertio, cur inter homines in ſiccitatibus laborantes erant calido & ſicco temperamento præditi, & tamen mulieres, quæ ab eorum temperamento diſſident, laborabant.

tate articulorum nativa conſumta: & qui per famē leguminibus veſcebantur, genuum dolores patiebantur, non erant tamen Arthritici.

Ad aph. 2. lib. 2. Hic locus paullo poſt fuſius explic.

Ut primæ quæſtioni fiat ſatis, dicendum, licet ſiccitas per ſe conſiderata humiditate ſit ſalubrior, hoc tamen quibuſdam cancellis coercendum eſt. Exceſſus ſiccitatis forte ipſa humiditate deterior eſt, iis præſertim quibus cutis perſpiratum non habet. Per τοὺς αὐχμοὺς (y) humoris ubertas non adeſt, ſed quod reliquum eſt, licet quantitate paucum, qualitate peſſimum eſt: ſuccreſcit ichor & ſanies, humor fit fuliginoſus, acer, mordax, & qui in partibus in quas influit ſphacelum facile committit. Horum demonſtratio peti poteſt *ex libris de articulis*, ubi docetur macilentis articulos eſſe mucoſiores liquatis carnibus, quam ſucculentis. Ceterum per ſqualores malus ichor gignitur & dominatur: is eſt qui in venulas arefactas tractus febres ardentes parit. Et diximus jam hemiplegias vagari

Vide com. part. 29. l. 1. de articulis.

(t) Tranſpirationem.
(u) Squallores.
(x) Pluvioſæ tempeſtates.
(y) Squallores.

gari hieme quum alioqui ſqualida tempeſtas longa præceſſiſſet. Quoties enim æſtatem calidam & ſqualidam autumnus aquilonius excipit, hemiplegiarum proventus eſt: rarefactum enim corpus Aquilo ſubiens lædit, caputque exprimit: & hi morbi non tam ob copiam humorum eveniunt, quam ob indicibilem nervorum diatheſin. Item per ſquallores neſcio quis ichor fit; omnis autem morbi vis maligna eſt fere a ſero iſto. Si tempore ſqualido ſerum dominatur, & ſi ei tempori tribuendum, ejus tamen copia & ſquallori non adſcribetur, per id enim tempus aquea ſuperfluitas abſumi videtur, ſed forma & vis venenata ipſius ſeri ſquallori tribuetur. Sic a tempore humido & auſtrino copia materiei pendet, a ſquallore, vis, forma, virus: τὸ γὰρ αὐχμηρὸν (z) ſignificat τὴν ὑπερβολήν τινα (a). Diximus autem tres primos menſes pluvios præceſſiſſe, & tempus longum ſqualidum ſecutum: ſquallor & caliditas uſſit humores. Quod autem concurſus temporis pluvii, deinde ſqualidi ſequentis id facit, ex Hippocrate patet: Carbunculi æſtivi in Cranone. Pluebat in ardoribus aqua larga. Contingebat hoc per totum, maxime ab Auſtro. Subnaſcebantur in cute ſanies. Hic mentio fit pluviarum auſtrinarum & ſquallorum. Squallor ſupprimens humores, ichorem parit. Ichor minimus plus poteſt, quam humiditas multa. In ſquallore ſpiritus ſqualent, ſiccantur, caliginoſi fiunt: immo corpora arent & extabeſcunt. Αὐχμὸς (b) enim ἀπὸ τοῦ αὔειν (c), non ἀπὸ τοῦ αὕειν (d) cum aſpiratione quod ſplendere ſignificat: τὸ δὲ αὔειν ξηραίνειν (e) notat: hinc αὔανσις (f) ſquallor, tabes corporis depaſtiove facta ſpirituum, humorum, partium ſolidarum. Et apud Hippocratem γλῶσσαι αὖαι ἀπὸ τοῦ αὔειν (g): Siccæ linguæ a fuliginoſa exuſtione: & vis ſqualloris explicatur nomine λιγνυώδεος ἐγκαύσεως (h). Et æſtivo tempore ſquallido non ſæviebant Arthritides, ſed ophthalmiæ, faucium dolores, tuſſes ſicciſſimæ: denique ubique vis ichoris apparebat: nec enim tam quantitas, quam qualitas humoris afficiebat: nullus enim tumor, & affectiones omnes ad ignes ſacros accedebant. Autumno appetente quum ſerum eſſet potius καταῤῥοπον (i) Arthridides & iſchiades natæ ſunt. Unde Galenus notat autumno iſchiades vagatas ob malignitatem & frigus: autumno autem ichor & ſanies dominatur. Hippocrates. Et in ſqualloribus ophthalmiæ ſiccæ ſqualidæque populantur. Et quum temporis conſtitutioniſque ſqualidæ meminiſſet, ait in vulgus ſæviiſſe tuſſes ſiccas quæ partium ſiderationem afferrent, ophthalmias ſiccas, anginas ſiccas.

Nunc explicemus, cur mulierum genus in ſqualloribus moleſtaretur, quum potius ea conſtitutio ei profutura eſſet. Tale quid obſervat Hippocrates, loquens de puſtularum eruptione in ſqualloribus, ait, *Nulli maſculo tales eruperunt. Nulla autem mulier mortua eſt cui hæc fiebant*: alio loco *ſolæ ſervæ laborarunt*: & alio loco, *Mulieres nequaquam ſimiliter ac viri*

Com. ad part. 60. ſect. 2. lib. 1. Epid.

2. Ep. ſect. 1.

6. Epid. part. 14. ſect. 5.

Ad aph. 22. lib. 3.

Lib. de ſtruct. hom.

7. ſect. lib. 6. Ep.

Sect. lib. 6. Ep.

Sect. 7. lib. 6. Ep.

(z) Quod ſquallidum eſt.
(a) Exceſſum quendam.
(b) Squallor.
(c) Ab exſiccando.
(d) A ſplendendo.
(e) Exſiccari, ſiccitatem induere.
(f) Exſiccatio.
(g) Linguæ ſiccæ ab exſiccando.
(h) Fuliginoſæ excretionis.
(i) Surſum vergentem.

viri morbis afficiuntur. Mulieres ineunte autumno ac hieme laborabant, quia quum fusus humor cutis astrictione prohiberetur, saniosus factus molestus fuit: viri calidissimi si articulis dolent ἐν αὐχμῷ (*k*), non tam Arthritis est quam dolor. Aliud est de mulieribus judicium quando seri suppressio fit. Quidam docet cur siccitas Arthritin committat. Intemperies sicca dolorem facit in articulo exsiccando & effluvium prohibendo, hinc post ad articulos suppressa humiditas amandatur.

Sect. 3. lib. 2. Ep.

Savon.

Tertiæ quæstionis examen persequamur. Hæc non videntur cohærere ut inter viros calidissimi eo tempore laborarint, & mulieres; sunt enim contraria temperamenta. Idem apud Hippocratem observatur in quadam constitutione in qua morbi invadebant juvenes viros & mulierum genus, reliquis ætatibus parcebant. Ingeniose Galenus rationem reddit, aliud est considerare temperamentum, aliud ætatem. Ratione ætatis juvenes morbis prehendebantur; quum enim ætas esset calidior, morbo congenere corripiebantur. mulieres temperamenti ratione morbis capiebantur degeneribus alioqui: id autem fiebat per suppressionem: serum enim non difflabatur ob cutim astrictam. Propria & per se erat generatio horum morborum in junioribus, in mulieribus per suppressionem. Patet quum mulieres sint frigidæ, squalida tempestate etiam laborarunt, atque inter eas quæ æstuantia præcordia habebant. Sic facilis erat ichoris ob squallorem generatio, at difficilis transpiratio, partim ob nativum temperamentum mulierum, partim διὰ τοὺς αὐχμοὺς (*l*).

Sect. 2. lib. 1. Ep.

Com. ad part. 78 sect. 2. lib. 1. Ep.

Ac constat ratione, experientia & auctoritate Arthritin, & a sanguine & a sero, & a bile o[illegible] Id maxime sentit Hippocrates ac præsertim biliosas esse Arthritides. [illegible]em duos humores statuit, pituitam & bilem: Illius nomine quivis humo[r f]rigidus; istius, calidus auditur. Idem omnes a bile febres esse statuit: ne[c] [illegible]i libri sunt nothi. Et ista Hippocratis opinio ratione firmari potest, si [illegible] & illa; coxendicum morbus ex his caussis fit in plerisque, si quis d[iu i]n sole versetur & coxendices calefiant, & humor qui est in articulis [c]alore siccetur; fit autem morbus a bile & pituita, item a sanguine. [illegible] in articulorum doloribus aquam affundit frigidam: dolor enim tolli[tur] tum revocatione caloris, tum inductione torporis: qui dolor si ab [hum]ore frigido foret, quid hoc frigus frigore curare? Galenus in coxendi[cis] dolore arteriotomiam in malleolo celebrat, ratus nequaquam malum a [h]umore esse frigido, sed a valde calido: quamquam alio loco etiam [illegible] ischiadem a crudo & frigido succo, tamen non prætermittit phlebot[omia]m. Et tamen Fernelium secuti ad omnem Arthritidem calidis remediis [illegible]emur: contra, hoc malum calidis irritatur. Sæpe quidem humor ge[illegible]ione & ortu calidus est, at ob naturam articuli refrigescit: & id forte [illegible]nelio imposuit: & semper caloris ἐμπύρευμα (*m*) remanet, irritam facien[s] fri[gi]dorum administrationem. Et in cerebrum vapores calidi efferuntur, [illegible] concrescunt, & qui in-

Lib. de aff. inter.

Lib. de sacr. morb.

Lib. 1. de morbis.

Lib. de diebus Decretor.

Aph. 25. lib. 5.

3 de:

(*k*) In squallore.

(*l*) Propter squallores.

(*m*) Empy[illegible], ignitio.

de fit humor nec perspicue calidus nec frigidus, sed nova qualitas ex utriusque pugna ac concursu consurgit, ut inde humor salsus aut nitrosus fiat qui manifestis qualitatibus non cedat. Ideo taxat veteres Medic's ut nimis physicos Hippocrates qui primas qualitates morborum causas nimis celebrabant. At salsum, acre, mordax, & id genus consideranda sunt, in quibus temperandis & oppugnandis hoc opus, hic labor est. Ideo calorem & frigus imbecilles qualitates Hippocrates statuit contra philosophorum opinionem: facile enim mutuo sese domant, ideo sunt nbecilliora: non sic de amaro & salso. Si in febre sola caliditas aut fi-itas spectaretur, facile curaretur, sed succorum qualitates considerantur Et damnat eos Hippocrates qui contenti primis qualitatibus Thessal; methodum sequuntur. Si Arthritis a frigido foret, facillime calore c-aretur: sed enim secundæ sint qualitates, non mirum si vis nostrum re-diorum tanti mali immanitate eludatur. Quod nunc prodest, statim n-et. Nec calor nec frigus nec quicquam fere agens manifestis qualita-us proficit: id quod pendet aut a natura humoris, aut partium. Et s-uid remedia ἐπικεραςικὰ (*n*) conferunt, symptomata potius leniend conferunt, quam causam oppugnando. Nec plausibile quod statuit F-nelius a capite humorem esse quod sit sincerus. Numquid in austri constitutione in vasis serosus humor coercetur, qui sua qualitate irri-is ab arteriis & venis in nervos repellitur & Arthritin movet? Materi-udorum quæ serum est in nervos pulsa & fusa, num impotentiam, - dolorem, aut ἡμιπληγικόν τι (*o*) inducet. Et tamen sincerum qu; est. Si nutriuntur nervi per quas vias occultas ii & ossa nutriuntur, umquid malignum serum potest subire Arthritin creaturum? Si a m-ibranis, ossibus, ligamentis sudor manans arthritidis dolorem minuit ium per easdem vias delata causa fuit? fere videmus plerosque corp-seroso humore scatente, sudore copioso liberatos quum nulla salv-spes foret. An id a cerebro fuit? Quum a cerebro est, & princip-iervorum imbuuntur, alia ratio est. Plerique arthritici nec caput, n-ollum, nec partes superiores doluerunt, quasi tam venenatus humo-ibtus perreptet ad articulos nullo obiter excitato dolore? Contra si gravia sint tormina, & iis sedatis arthritis oritur, nunc eadem mate-, & eodem ingenio prædita, & alio translata, si a capite est, cur non-imum superas affecit partes? Ita enim ait Hippocrates. Considera o-nes unde quis ægrotat, seu dolor capitis, seu auris. Signum sur-ibusdam dentes, & inguinum tumores. Si a capite fluxio nitrosa t-, obiter in metaphreno dolores excitat, ut sæpe partes tabefaciat -suas transit, ut Hippocrates notat, an materia Arthritidis jam in s-onte mala cuniculatim per summa corporis transiens, nil mali affere-nseundo? Et a venis sinceri humores manant, non a solo capite, &-s internis profecti in externa sæviunt. Et in Hippocrate dominat-nor adustione melancholicam naturam adeptus, cujus ea feritas ut -quam sanam partem appetat, eam maxime affligat.

Lib. de veter. med.

Idem Fernelius opinioni nostræ patronus est. Nam 9. cap. meth. feb. ait, febres continuas in dolores articularios terminari excussa materia e genere venoso in summa corporis, id est, in habitu. Numquid nostra hæc est opinio, & Fernelius a se dissentit.

(*n*) Lenientia.

(*o*) Quidpiam hemiplegicon.

gat. Quid minima quantitate in mammis facit? Quid in ſuris tibiarum flatulentus ejus ſpiritus? συνολκὰς (*p*) facit non inferiores Arthritide? Cur ſubiens articulationis locum Arthritin non faciat? Itaque nullo humore a capite labente, Arthriticus dolor orietur, aut depulſo a viſceribus tetro humore, aut nitro proprio articulorum. Ulcera tibiarum foventur ſanie perpetuo affluente eaque ſincera, numquid a venis & arteriis eſt? Sic ſinceritas capiti non eſt tribuenda. At dices, tenuis iſte humor affluens per ſe laudabilis eſt, ſed per contagionem ulceris inficitur. Ergo ſi laudabilis intercipi aut ſupprimi poſſet: an nonniſi diſpendio ægrorum id fit; ut ſit probabile propagatione quadam, & continuatione malam qualitatem ratione ulceris acquiri. Nunc redeamus; Imbecillitas partium ſive naturalis, ſeu adſcititia ad Arthritidem facit: in articulo œconomia naturalis afficitur in coctione, expulſione, attractione: fit in parte ipſa generatio perpetua ſucci crudi & mali, unde paroxyſmus arthriticus facile redit, immo ipſius habitus fit quidam morbus. Nec abs re ſucci crudi meminimus quum Galenus dicat Arthritin veram non tam a pituitoſo humore, quam a ſucco crudo oriri. Quum præſens eſt articuli infirmitas, propenſus eſt quis in morbum. Et ſi qua humorum fit a natura defæcatio, ea fæx ſe ad aliam materiam aggregat donec fluxio aut partis imbecillitate, aut dolore, aut fluendi conſuetudine moveatur. Mirus naturæ conatus in excernenda re moleſta. Et dicet *Fernelius*: is humor qui a capite manat non habet eam virulentiam, quam poſtea in articulis acquirit, ideo innocenter pervadit partes cuti ſubjectas. Et ſe tuebitur Galeno qui explicans cur poſt tuſſes ſcorti inflammatio ſequatur ait materiam in pulmone moram facientem ſe ipſa deteriorem factam, unde in ſcorto quid deterius attulit quam in pulmone, aut in capite a quo primum fluxit. Jam confutavimus eas ſub cute vias ut a capite humor fluat, non quod negemus a carnibus, & ab habitu corporis humores in articulos influere: jam meminimus mulierum, in quibus ſuppreſſio menſium Arthritin accerſit illæſo capite, & capite materiam non ſuppeditante: in vinoſis ipſa crapula & cruditas, id mali proritat, nil tamen a capite: mulieres quum habeant fere caput catarrhoſum, dolens, pituitoſum, arthriticæ non fiunt: menſibus ſemel ſuppreſſis metus eſt hujus mali: & ſanguis intus foras prodit contra Fernelium, & articulos occupat: dicet, ideo non fiunt quidem Arthriticæ quod ſanguis fluat: ſed quæ communicatio pituitæ frigidæ, ſecretæ, a capite lambenti cum ipſis menſibus? Contra, & fluere poſſunt commode menſes, & a capite per extima humor fluere poteſt ad Arthritin faciendam. Quot abſceſſus fiunt κατ' ἔκρουν καὶ ἀπόθεσιν (*q*), quot μεταστάσεις (*r*) intus foras? Et jam ante ex eodem *Fernelio* attulimus dolores colicos febribus ſuccedaneos in paralyſin deſiiſſe, & id totum ab interno eſt. Eodem quoque Fernelius errore jacet, quo & dum excogitat novum modum quo ſerum in abdomen ad aſciten refunditur: quaſdam

Notanda de ſucco crudo.

Com. in part. 12. ſect. 1. lib. 1. Epid.

De hydrope in Fernel.

(*p*) Tractiones.

(*q*) Per affluxum & depoſitionem.

(*r*) Metaſtaſes & tranſmigrationes.

dam fiſſuras fingit, quas præterfluens ſerum capacitatem implet. Contra per oſſa abſceſſus fiunt partium parenchymate duriora. Melius Hippocrates de hydrope. *Splen elevatus & impletus diſtribuit per venas corpori, & in omentum maxime, & locos circa ventrem & crura. Alia pars delegat ad aliam, ubi ceteris plus quam oportet affuerit.* Id quod *Fernelius* non animadvertit de aſcite diſputans. In hydrope tamen pulmonis approbare videtur non ſine contradictione. *Serum*, ait, ex *abdominis capacitate cæco ductu in thoracem redundat.* Et tamen idem ridet eos qui cæcos ductus in aſcite generando fingunt. Et male ſe tuetur ea ſententia, quibus hepar aqua plenum eſt εἰς τὸ ἐπίπλουν ῥαγῆ (s), iis venter aqua repletur ac moriuntur: putat ex eo loco ruptionem viſceri contingere: at verbum ῥαγῆναι (t) potius ſubitam eruptionem ſignificat. Galenus non meminit ruptionis in hepate quam Fernelius fingit: ait quidem aquam non fluere in Epiploon niſi exedatur, quia ſolidum ac firmum eſt, etſi legitur pro ἐπίπλουν τὸ περιτοναῖον (u) codicis errore: at non mentio fit rupti hepatis. Immo ne aperte quidem docet erodi rumpive peritonæon aut epiploon ut aqua recipiatur: ſique fieret hepatis fiſſura ruptione, vix ſine cruenta aut dejectione alvi, aut mictu id contingeret. At negat Galenus in ulla ſpecie hydropis cruentum aut dejici, aut meji. Id quod quæſtione dignum eſt, ſed de hoc alias.

Lib. 1. mul.

Opinio auctoris.

Nunc noſtram de Arthritide ſententiam aperiamus. Non placet opinio Fernelii de Arthritide, nec omnino eorum qui caput non accuſant: nec eorum qui ad ſolam partem affectam confugiunt. Aliæ Arthritides per defluxum fiunt, aliæ per congeſtionem: in utriſque ſupponitur articulorum impotentia & diatheſis ἀρθριτική (x). Quum fiunt per defluxum, vel ratione cacochymiæ fiunt corporis, vel humoris a capite manantis, quod poſterius ſolum agnovit Fernelius, & male. Cacochymiam voco & cruditatem quum viſcerum impuritas eſt, maſſa ſanguinis vitium contraxit, & corpus ῥοῶδες καὶ (y) laborans τῷ ῥευματισμῷ (z), maxime cum ſucco nitroſo ſcatet. Hippocrates agnovit enim quorumdam corpus ἁλμώδες (a). Et in tali facilis eſt dolorum generatio, & arthritidis ſubeunte ſalſo humore locum dearticulationis. Et quod in mulieribus τὸ ῥεῦν (b) parit, idem διαθέσεις ῥευματικὰς καὶ ῥευματισμοὺς (c) gignere poteſt. Et in iis ulcera ſunt ſanatu difficilia, tum ratione ſalſæ pituitæ, & ῥευματισμοῦ (d). De iis Hippocrates exponens cur ulcera ſint δυσελκέα (e), nempe quibus corpus exalbidum & lentiginoſum, id eſt, lentis colorem referens. *Cutis diffringitur ac labia, ab humoribus ex corpore ſalſuginoſo quod ſub cute maxime & a capite contingit, quum a pulmone fuerit concalefactum.* In iis facies ſæpe tumidior, corpus crudo pravoque ſucco ſcatet: qui ſanguis detrahitur

2. Ep.

Sect. 1. lib. 2. Epid.

(s) Si in omentum diſrumpatur.
(t) Diſrumpi.
(u) Omentum peritonæum.
(x) Arthritica.
(y) Fluxile &.
(z) Rheumatiſmo.
(a) Salſuginoſum.
(b) Fluorem.
(c) Diſpoſitiones rheumaticas & rheumatiſmos.
(d) Rheumatiſmi.
(e) Difficilia.

trahitur eſt fere totus putris, & alimenta corrumpuntur: in eorum albo numerabuntur gulæ dediti ac libidinoſi, ſub dio noctem tranſigentes, robur nervorum ſolvitur, & ſuccreſcentis cacochymiæ ſunt argumenta. Et licet libidinoſorum commune flagellum ſit Arthritis, non deſinunt tamen libidinum prurire deſiderio. Hæc autem maxime cauſa eſt: proventus nempe ſeri acris & mordacis. Hoc quum adeſt, & propenſionem ad Arthritin facit præſente nonnulla nervorum articulorumque imbecillitate, & irritando libidinis explendæ affert deſiderium. Hinc Arthritici valde ſunt libidinoſi. Et Aëtius quum theriacalem ſalem inſtituit, dimidiam partem ſatyrii tollit, vitando ne rabioſas & membra exſolventes libidines excitet. Satis enim, ſi in iis dominetur acre iſtud ſerum, ſua ſponte in venerem ruunt. Niſi quis objiciat illud Hippocratis: ad increſcentes & frigidos morbos confert venus.

Antequam de capite fluxionum fonte obiter dicam, propoſitis jam cacochymis, lentiginoſis, cruditate laborantibus, libidinoſis (ut ne omnino a capite arceſſatur malum) dicam unum de morbo ipſius habitus, ut nec accuſetur caput, nec ad internas partes, tamquam principia mali recurratur. Princeps Avicenna explicans illud quod ſcripſit Galenus *in arte parva*, habitudo corporis eſt in iis partibus quæ oculis ſubjiciuntur, vult quoſdam eſſe proprios ipſius habitus morbos. Quum a pede aut inanitate ſub cute dolores implacabiles excitans aura venenata ad caput ſurgit, id nec a viſceribus nec ab interno eſt corpore: unde male epileptici curantur habita tantum ratione interni corporis, potius habitui providendum eſt. Idem in Arthritide: nam peculiari generatione humoris, aut in hac, aut illa parte externa, vitio ipſius habitus morbus orietur: unde quidam crudeliſſimos morbos ſunt experti; quum partes internæ plane ſanæ forent. In arthriticorum externo corpore peculiaris humor generatur, ut in pulmone & jecore. Et apud Hippocratem a carnibus in articulos humor liquatur proprio vitio ipſius carnis. Et hac ratione idem Avicenna ait, id quod nocet cum vapore malæ ſubſtantiæ, in toto corpore eſt, id eſt in habitu. Sic in partibus externis vitium eſt peculiare & catarrhus, & colliquatio. Nec omnino malo eſt quod quis arthriticus fiat tamquam natura a centro corporis ad habitum virus amandante, ut ſub finem hujus libri dicetur ex Hippocrate. Ceterum quum cutis defœdata eſt, & ſanguis tamen in vaſis purus eſt, numquid affectio eſt ipſius habitus? Capillares venæ malo ſero ſcatent. In elephante morbus eſt ipſius habitus in quo prava fit aſſimilatio, & pars ἰδίην ἰδέαν (*f*) amittit Hippocrati: eſt autem elephas ſymptoma facultatis alteratricis tertiæ concoctionis: nec tam deficit ea facultas, quam prave officium facit, non per ſe, ſed ob pravam qualitatem alimento proprio impreſſam. Ideo qui Medici curantes elephanticos ſanguinem largius demunt, quia ab habitu non demunt, minuunt calidum nativum, & habitus facultatem deteriorem faciunt.

Lib. de loc. in homine.

Ex lib. Hipp. 2. de nat. hum.

Lib. de alimento.

(*f*) Propriam ideam.

In 2. libro prorrh.

faciunt. Apud Hippocratem impetiginem alias ut τὸ ἐξάνθημα (*g*) spectat, & cutis, & habitus sit solum depositarius, alias ut νόσον (*h*) ipsius habitus, quod notandum est.

Nunc ad caput ipsum redeamus, & generationem peculiaris pituitæ. Non negamus a capite fluxiones oriri Arthritidis auctores; sed omnes negamus. Quibus caput humidius, iis proclivis est defluxus in partes subjectas, hinc morborum proventus. De iis Galenus. *Qui totum cerebrum, aut corpus humidius habent, ii salubriter non vivunt, destillationibus levi de causa capiuntur. Pituita per palatum dilapsa, guttur, fauces, ventriculus laborant: tusses, anginæ, diarrhœæ*, &c. Nec quævis pituitosa fluxio offendit: non quævis pituita dentes rodit: non quivis humor sternutamentum facit Galeno. Humor qui a capite est, Arthritidis auctor esse potest: sæpe enim acer est, quod docet dentis rosio: quos dentes nec flamma, nec ignis cremat nisi ægre, hi pituita mala cavantur. Et prout sunt fluxiones, aut in partes internas, aut in externas a capite, ita affectus evariant. Primo Hippocrates ex quorumdam veterum opinione potius quam sua, fontes humorum (maxime excrementorum) explorans, caput pituitæ fontem statuit: & revera multa a capite excrementa manant. Et forte *Fernelius* ei sectæ addictus caput Arthritidis auctorem credidit: quod aliquatenus verum conspicies Arthritides a fluxione oriri solitas contemplatus: quamquam & fluxiones, & humorum transmissiones ab internis fiunt partibus. Ac ante τῆς διαθέσεως (*i*) vim expendimus. Ut enim in aliis cancrosa est dispositio, elephantica & chœradica, ita & arthritica est, sive corpus spectes, sive partes. Quibus læsus articulus, iis in Arthritin est propensitas. An humor a capite descendit ad malum suscitandum aut alendum? In ulcere chironio est perennis affluxus seri & corruptio alimenti ob læsam partis ὀσίαν (*k*) (nam malum τῆς ὅλης ὀσίας (*l*) vocatur) & serum virulentum progignitur, & nil a capite est. Eadem materies num in articulum imbecillum influet? Immo magna articularium dolorum pars fit a generatione seri & collectione in ipsa parte, non tam quanto quam quali infestantis? Est enim inexplicabilis διάθεσις (*m*), & velut febris lenta ipsius articuli, hinc alimenti corruptio, hinc tabes partis. Et circa articulos tristis semper est sensus, qui stata periodo habet suas exacerbationes, & in parte materia fovetur. * Nec placet omnino Galenus qui necessariam articuli imbecillitatem præsumens, aliunde humorem affluere debere, & in vitæ lege peccari statuit. Hic modus omnis congestionis tollitur: id quod miror non vidisse Galenum. Imbecilla pars non probe alita a suo ipsius læditur excremento. Id Hippocratem vidisse ante diximus; mucus in omnibus a natura est: quum purus, sani sunt articuli: labor & dolor fit quum a carnibus humiditas fluxit vitiosa.

Comm. ad Aph. 2. lib. 6.

4. de morb.

Galen. ad aph. 28. lib. 6.

* *Præclara quæstio, an partis imbecillitas per se, sine humoris affluxu causa sit morbi redeuntis.*

Sed

(*g*) Efflorescentiam.
(*h*) Morbum.
(*i*) Dispositionis.
(*k*) Substantiam.
(*l*) Totius substantiæ.
(*m*) Diathesis, dispositio.

Sed & de motu humoris Arthritin facientis inquiratur. De natura dictum est, & quod remedia calida ac pariter frigida noceant. Cur repetant abunde dictum dum diatheseos Arthriticæ vim aperuimus. Dubitet quis an hic conatus naturæ non sit intus foras pellentis ut fit in exanthematis. Cur autem certa periodo repetant, illud in proprietate quadam positum est: quamquam invitus ad eam occultam proprietatem descendo: licet res certo sciri nequeat, ex effectis æstimetur. Articulares dolores fere noctu exacerbantur, ut & multi alii morbi, & res non facile scitur: de ea re *in aliis nostris commentariis*. Communem causam hujus rei ad recessum caloris naturalis ad interiora, referunt. Sic enim partes extimæ suo velut genio defraudantur, & illustratione spirituum carent. Solemnis est analogia humorum ad partes anni, & ad diei partes ut biliosi morbi circa meridiem exacerbentur, melancholicus ad vesperam, pituitosi ad noctem. Quod forte Fernelio suasit ut omnium arthritidum causam humorem frigidum statuat. Motus enim humorum sequitur aut occultas, aut manifestas qualitates.

Gal. enim ridet eos qui partis imbecillitatem morborum causam dictitant.

Sed & non minus ardua quæstio cur arthritis fere medendo ingravescat: si frigidus humor, cur calido non curatur, & contra? Phlogoses & erysipelata admotis refrigerantibus temperantur, & perfrigerata calore leniuntur. In arthritide auxilia omnia eluduntur, & hæc vulgo opprobrium vocatur Medicorum. Et quod hic humor sit indomitus ex eo esse possit quod quum sæpe origine sit calidus, & eventu refrigeratur, tum ratione earum mutationum, tum partium a quibus manat, præter caliditatem & frigiditatem, acquirit virulentiam aut salsedinem, aut acrimoniam, aut aliquid mixtum: id quod in coryza apparet: Hujus causa frigida esse videtur, tamen exulcerat calore quodam interno & salsedine nares qua transit: sic ascititiæ hæ qualitates ex aliis emanantes primis sunt multo deteriores. Galeni locus jam citatus est de Arthritide & Ischiade: * sed plenius enucleandus. Irruens humor sanguineus est aliquando, ut plurimum pituitosus, aut ex pituitoso biliosus mistus, aut sanguine cum iis misto: ut vere dicam, crudus est humor: est hic crassus ad similitudinem puris crassioris. Si humoribus ex æquo redundat corpus, a phlebotomia est inchoandum. Raro fit ischias ex sanguinis copia, cito curatur venis ad talum incisis. Si crudus humor arthritin committit aut ischiadem, cur secat venam? Si ischias raro a sanguine est, cur in talo ferietur vena? Immo ita de ischiade loquitur, ut sæpe sola sanguinis evacuatio ischiadis auxilium sit, & ante evacuationem obsunt topica. Et quia non sunt qualitates quæ ex diametro oppugnent, ideo horum morborum materia non facile vincitur: immo dum primas qualitates oppugnare volumus, novam quamdam inducimus: id materiæ coryzas committentis exemplo docuimus. Sic serum istud aut materia alia non facile ad æquum adducitur. In multis acquiritur talis materia, viridis, serosa, acris ob dominatum cujusdam extranei caloris omne alimentum corrumpentis. Revera Arthritin committens humor est μυξώδης (*n*) & assimilis substantiæ nervosæ

Cap. 2. lib. 10.

** Mirū quod Galenus in ischiade (licet a pituita, aut a succo potius crudo) sanguinem demat, non autem purget.*

Immo præfert vomitum purgationi quod supra revellat humores.

Quasi purgatio humores deorsum impellat.

Comm. in 6. Epidem.

Hpp. de loco in homine.

(*n*) Mucosus.

vosæ si ea liquaretur : & quod dolorem facit, sæpe est substantiæ nervosæ aut tendinosæ alimentum quod virosi excrementi vicem subit, aut ob intemperiem partis, aut ob διάθεσιν (o). Dolores a sanguine facile mitigantur, item a bile (sola enim lactis affusio id facit,) a pituita facile, quum pituita potius stuporem afferat. Ita Galenus. Sanguis morbum faciens dolorem exhibet, pituita gravitatem : quæ coryzas, Arthritides, dentium dolores facit, aliud habet ingenium & vim. * Et Platoni pituita salsa ac acida omnium affectionum καταῤῥοϊκῶν (q) fons exsistit : in tali pituita est vis maligna & natura ἑτερογενής (r), ideo omnia spernit remedia. Ad eam rem accedit substantiæ nervosæ ratio : medulla nervorum alius est naturæ, quam ipsæ membranæ : si qua uni naturæ prosunt, alteri nocent : & magnus remediorum apparatus sæpe est inutilis : & inertium hominum plus sæpe prodest fortuita medicatio, quam sollertium Medicorum cum ratione juncta curatio. Accedit nervorum sensus exactus, ut etiam vel levi de causa & dolores, & gravia insurgant symptomata. Itaque conditio humoris non tam habentis qualitates manifestas, quam occultas, partis natura, varietas substantiæ ejusdem efficiunt ut Arthritis omnem ludat operam. Attendere ad fontes oportet a quibus humor manat, ne temere pars innocens accusetur. A scopo aberratur, & pernicies ægris creatur, si male caput fons mali statuitur, dum pilulis, fotu, cataplasmate hæc immerens pars affligitur ; nativo sic partis temperamento corrumpendo, mala graviora accersuntur : si enim humorem noxium non continet, medicamentis eliquatur : deficit aliqua imbecillitas, ei conciliatur. Si malum non fovet caput, sed jecur, aut venter, aut cacochymia corporis, aut partis morbus, vide quam præpostere omnia agantur. In quo potius imitandus Hippocrates quam Fernelius. Hippocrates enim eos quibus magna sunt viscera, & quibus fuerunt frequentes hæmorrhagiæ dum juvenes forent, in ἀρθριτικόν τι (s) propensos esse ait : a visceribus & venis origo est. Et experientia notat eos quibus prærubra est facies, quod ni sibi caveant, ætate inclinante in Arthritin propendeant. Peccant & ii qui falso persuasi causam esse humorem frigidum aut frigus ipsum, ad calefacientia impense & olea chymica confugiunt ; & læditur nervosum genus : hinc nervorum contractiones, siccationes, contortiones, vitiatæ figuræ, ut artus varii, curvi, vari, inflexi & imbricatim facti evadant. Quæ forte olea medullæ nervorum conferre possint, eadem membranis eorum nocent. At prudentis est Medici providere ne dum boni officii specie ægrorum calamitatem levare conatur, eos in majores ærumnas conjiciat. Et Fernelius, cujus sententiam & problemata convellere, aut benignius interpretari animus nobis fuit, errore quodam seductus methodum medendi non quadrantem, jactis malis fundamentis, comminiscitur, & ita in ægrorum

** Plato ait pituitam ipsam per se dolorem non movere (excludit acidã & salsam) nisi cum excitat bullas, & ad eumdem scopum Gal. ait pituitam sternutamentum non ciere nisi in flatum vertatur : φῦσαι καὶ πομφολυγες (p) sunt synonyma. Vide aph. 51. lib. 7.*

(o) Dispositionem.
(p) Flatus & bullæ.
(q) Catarrhalium.
(r) Heterogenea.
(s) Malum arthriticum.

ægrorum ſalutem peccat, dum multus eſt in neſcio quibus remediis, tum aſſumptis, tum admotis; de phlebotomia, quæ in hac miſera ægrotantium jactatione eſt velut ſacra anchora, ne verbum quidem. Et tamen nefas eſt hoc genus remedii omittere, quod vulgo tam multis opitulatur.

Reſtat ut tria breviter proponantur antequam operi finis imponatur: primum ut doceamus quam ſæpe inutiliter medicamenta arthriticis exhibeantur: ſecundo, quam utilis ſæpe mortalium generi ſit Arthritis: tertium eſt, ut exponamus locum Hippocratis quo docet commodo ægrotantium fluxiones in partes nobiles, a quibus pelluntur, regeri. Videntur perperam agere qui, quoties quis de articuli dolore queritur, ad purgantia confugiunt: ſi enim dolorem excitat aut ichor, aut flatus, aut quid qualitate potius peccans, cur ei qualitati ſuum contrarium non opponitur? quorſum purgatio? Sæpe ſævus eſt dolor in articulo, aut ſuris tibiarum nullo tumore conſpicuo, nulla re ſub ſenſum cadente? Subitus iſtius tantulæ rei in articulos motus & σὺν ὀργασμῷ (*t*), numquam vim venenatam arguit concurrente ſenſu exquiſito nervorum, ut facultas expultrix ad ſingula quæque momenta excitetur? Laſſitudinum, doloris ortus id quoque manifeſtat. Oritur (ajunt veteres) laſſitudo ſæpe & ulceris ſenſus, quia in motionibus magnis pinguedinis & teneræ carnis fit colliquatio, cujus pars foras tranſpirat, altera ſupprimitur: id quod ſuppreſſum; ſi acre & mordax, ulceris ſenſum infert. Id quod in paroxyſmis arthritidis evenit: ut occaſio referatur non ad fluxionem, ſed ad ſuppreſſionem tetræ fuliginis ſua qualitate moleſtantis. Et quod motus velut ſeditioſus modo huc modo illuc, id qualitatem demonſtrat infeſtam: exquiſitus ſenſus partis cooperatur. Contra, ubi pars non multum ſentit, in ea facile fit congeſtio abſceſſuum & tumorum frigidorum parens. In ſenibus valde, & qui numquam arthritici facti fuerint, ſi arthritis oritur an non potius ab imbecillitate, caloris nativi inopia, ſpirituum defectu continget? Si ad remedia ſolemnia recurras, liquefacies humores, fruſtraque ægrum ſenem fatigabis. Non omittenda hiſtoria mulieris quæ dolores articulorum immanes eſt experta modo quodam admirabili, atque divina vindicta ortos. Hæc quum conceptum fallere vellet & fœtum elidere τὸ φθόριον (*u*) ſumſit ad provocandum ſanguinem & ſui temerarii conſilii pœnas pependit: fluxus enim ſanguinis eſt conſecutus eroſis potius quam apertis venis. Multo ſanguine per ſinum pudoris profuſo, adeo refrixit omne genus nervoſum, ut in ſummam imbecillitatem adductum ſit; hinc cruciatus articulares, membrorum contractio, ſquallor, macies, mors. Quæ immodica hæmorrhagia convulſionem ab inanitione affert, eadem articulares hos dolores excitare poteſt. Si ita eſt, quis adhibeat hæc remedia ſolemnia arthritica? quis in iis doloribus qui ἐν αὐχμοῖς (*x*) oriuntur? Nemo. Eſt potius utendum refectione. Ergo ut ſunt variæ

 cauſæ,

(*t*) Cum orgaſmo.
(*u*) Abortivum.
(*x*) In ſqualloribus.

causæ, & ideæ arthritidis, sic consilium mutandum est. Alii omittunt phlebotomiam omnino ut Fernelius: alii audacissime detrahunt. Et exemplo unius hominis sanguine detracto adjuti, in sanguine fundendo sunt nimis prodigi. Et quum de isto morbo, tum cognoscendo, tum medendo tam ancipites sint opiniones, mirum ne sit si magno Medicorum dedecore pro derelicto habeatur. Alii acerbitate doloris victi Medicos consulunt, & prophylactice non utuntur. Alii ne eos quidem adeunt quod jam tritum sit hic Medicos cæcutire. Non est tamen ita desperatus si loco & tempori provideretur. Ceterum minus recte medendi occasionem rationemque deteximus ab ipsa rei ignoratione ortam. Quum locus & tempora postulabunt, legitimam medendi rationem suisque constantem legibus & causis convenientem describemus: * nec non, si Deus nobis otium confirmaverit, signa quibus singulæ ideæ patebunt, aperiemus. Et hæc ex antiquorum scriptis quæ in nonnullis neglecta jacuerunt, quia recentiorum opinio (ut genus mortalium novitatis studio efflagrat) tamquam novus obortus ventus, ea agitaverit, ut illis eversis sola exstet ac sese jactet.

** Ceterum medicamenta data præsertim initio arthritidis, aut quum dolores vigent, dum humores concitant, nec foras excludunt, dolores in habitu corporis promovent. Nam humor movetur, & non promovetur.*

Quod autem utilis sit nonnullis arthritis, & ratio, & experientia, verum esse deprehendit. Quod pueris sunt exanthemata, juvenibus hæmorrhagiæ, idem sunt ingravescenti ætati Arthritides, & etiam naturis nonnullis: id quod Hippocrates docuit. Quamquam, ut ait Seneca, abominandum genus remedii est, sanitatem morbo debere: ut homo vitandi alicujus morbi causa, tam sævos & tyrannicos Arthritidis dolores experiatur. Ad hanc nostram sententiam accedit & Galenus, his verbis. *Sæpe vidimus interire quibus succi in dolore articulorum in artus delati, deinde expulsi in partem principem pervenerunt: ut una spes foret si ipsi humores ad artus revocarentur.* Unde vulgo dicitur longa est arthriticorum vita: Natura se exonerat in genus musculosum & nervosum. Ergo (dices) bonum est refluere ab hoc infirmo genere ad partes robustiores? Nam robustæ & coquendo, & digerendo facile se ab injuria asserent: id quod est contra communem omnium opinionem. Tamen ita sentit Hippocrates: *Qui morbi* (ait) *ab imbecillioribus partibus ad fortiores remearint, ii solutu sunt faciliores: Influxus enim facile a robore excludentur.* Galenus legit pro, excludentur, absumentur. Quidam intelligunt partes fortiores, principes; at melius est a præcipuis partibus in minus præcipuas humores repere. Iste locus Hippocratis est παράδοξος (y): Galenus tamen approbat. Et quæstio non est hæc inutilis: nam partes principes sunt fortiores, & se a periculo facilius vindicant suis usæ facultatibus; Imbecillis partibus id non est a natura concessum. Unde videmus si quis vapor efferus, aut obstructio, aut quid alienum appetat cerebrum, statim convelli, credentibus multis convulsionem esse symptoma morbi & naturæ, ut quæ se accingat ad exclusionem rei negotium ei facessentis.

Si

(y) Paradoxus.

Si in hoc diſputationum pelagus orationis noſtræ vela pandere vellemus, vix umquam in altum tranſvecti ad portum remigraremus: itaque ſolvimus quidem, ut non ita multo poſt tempore reveheremur. Quoniam autem Arthritis tam ſævus eſt tyrannus, ut mortalium genus ab iſta tyrannide liberemus, animus nobis eſt juxta canones & theoremata præſcripta medendi methodum conſcribere: ſed quoniam incidimus in rerum omnium perturbationem otium exſpectare conſtituimus ad ſcribendum conveniens.

FINIS.

APPENDIX

Ad paginam 214. Libri superioris,

De Dolore Dentium & nervorum.

QUÆREBATUR qui fiat ut in dolore dentium, coercito humore in dentis nervo & divellente, tam sævus oriatur dolor; qui tumente gena aut vicinis partibus, idque aut nullo, aut perexiguo dolore, evanescat: idem in tyrannide arthritica contingit. Et vulgus prudentia quadam communi persuasus, tumore partis mirum gaudet, ut sperans levamentum brevi dolenti parti affuturum. Humorem qualitate potius quam quantitate molestias inferre dicebamus: immo paucus humor, viribus multus esse dicitur. Exagitabatur Fernelius qui male causam reddidit cur in leucophlegmatia, in chronicis morbis in quibus tument partes, in cachexia, augeatur moles partium tumefactis carnibus, prolutisque humore phlegmatico nescio quo, idque citra dolorem: quum tamen alias tantulo humore tantulam particulam proluente, tantam excitet doloris acerbitatem. Seneca summus philosophus dolorem in angusto strictoque esse dicit. Quo in angustiore est, eo major est: consistit in solutione continui: & quum in angusto est, major est continui solutio, quam quum in lato consistit: extenditur enim; & ab angusto in longum latumve traducitur: id quod ceteris paribus audiendum est. Unde punctura nervi deterior est, quam incisio, aut vulneratio amplior. In punctura enim cogitur materia, coacta divellit solvitque continuum & dolorem excitat majorem: unde in dolore articuli major sæviorque dolor est ubi angusto concluditur humor, quam quum tota pars maxime elevatur ac intumescit: id quod pluribus exemplis exploratum apertumque esse potest. Et quoniam locus iste de angustia loci potest in controversiam venire, habetque aliquid delicatius & lepidiusculum, textum ipsius Senecæ describemus: vis enim in verbis ipsis erit. [Lib.II.Ep.79.] Explicat enim eodem filo cur tendinum, nervorum & partium similium dolores diuturniores sint: immo sui memoriam renovant ac refricant, maxime vero ubi fiunt τὰ σπάσματα ϗ ἀποσπάσματα (z). Divulsiones enim

(z) Avulsiones & divulsiones.

enim fiunt fibris musculorum distentis, & statis temporibus, præsertim ubi magnæ incidunt mutationes, dolores isti velut redivivi redeunt. Ita Hippocrates τὰ σπάσματα μὲν πάντα ὀχληρὰ γίνεται, ϗ πόνους τὸ ἐν ἀρχῇ συντόνους παρέχει, ϗ ἐξ ὑστέρου ἐνίοις ὑπομιμνήσκει, id est, omnes quidem avulsiones infestæ sunt, doloresque inferunt circa initia sævos, ac memoriam quorumdam de integro refricant ac renovant superstite partium divulsarum querela, quæ partes a divulsione infirmiores manent & dolent, vel ἀπὸ τοῦ ῥήγματος (*a*) disruptis fibris per insignem distensionem, hinc nova divulsionum generatio. Pars enim quælibet avulsa (σπάσμα vocatur) præter præteritas avulsionis causas ὦσιν appulsionem, vel impulsionem, & ἕλξιν attractionem (quæ sunt ἀπὸ τῶν ἐνεόντων, ab iis quæ insunt) novam in se causam continet, nempe collectionem humoris, ichoris, aut flatum ipsum, manente infirma facultate expultrice: & id causa est, cur periodis certis malum reviviscat. Ceterum illa tensio valida vel extrinsecam habet causam, vel intrinsecam, & quasi intercutem: extrinsecam, a tromate, lapsu, casu, vel si quis onus grave levare conetur: intrinsecam autem ab iis quæ insunt, ab humore pravo, ichore, flatu. Id autem fit κατ᾽ ὦσιν ἢ κατ᾽ ἕλξιν (*b*), appulsu & tractu: ὦσις dicitur impulsus, & κατ᾽ ὦσιν fieri aliquid dicitur motu quodam impulsorio: ὦσις δὲ κίνησίς ἐστι ἀπὸ τοῦ κινοῦντος ὑπὸ τῆς ἅψεως (*c*). In corpore autem hoc loco fit κατ᾽ ὦσιν (*d*) aliquid, ut quum humor quidam inutilis exsudans in partem aliquam impellitur, & vis facultatis expellentis exsistit: ἐν δὲ τῇ ἕλξει (*e*) attractio fit a carnibus & a venis, in qua vis facultatis attractricis sese exerit: quamquam natura αἱ σάρκες ἕλκοι (*f*) dicuntur Hippocrati. Nunc contextum ipsius Senecæ apponamus; *Nemo potest valde dolere & diu. Sic amantissima nostri natura disposuit ut dolorem, aut brevem, aut tolerabilem faciat. Maximi dolores consistunt in maxime macris corporis partibus: Nervi, articuli, & quicquid aliud exile est, acerrime sævit quum in arcto vitia conceperit: sed facile hæ partes obstupescunt, & ipso dolore sensum doloris amittunt: seu quia spiritus naturali prohibitus cursu, & mutatus in pejus vim suam qua viget, perdit: seu quia humor corruptus quum desiit habere quo confluat, ipse se elidit, & his quæ nimis implevit, excutit sensum. Dentium, oculorum, auriumque dolor, ideo acutissimus, quia inter angusta corporis nascitur. Et imperiti minus ferunt dolorem, quia multum illis fuit commercii cum corpore. Et revera sunt qui alacriter ferunt dolores, alii muliebri animo quati se vincique dolore patiuntur.* Ex hoc illustri loco duo nobis apparent, prius cur in nervosa substantia tam acutus dolor, præsertim quum in angusto est, & a punctura fit: posterius, quomodo copia humorum ipsa sese obruens sensum parti adimere soleat. Et si forte minus medice hoc Seneca, tamen quia rei scitu difficillimæ pro-

In Coacis.

Notandus locus.

Apud Hip. 1. de morbis carnes quidē attrahere dicuntur, sed venæ, ait Hippoc. magis attrahunt quam carnes, unde in venis fiunt varices, σπαδόνες, ναυτιώσιες (g).

(*a*) A disruptione.
(*b*) Secundum impulsionem & attractionem.
(*c*) Impulsio & motio est à movente ex contactu.
(*d*) Secundum impulsionem.
(*e*) In attractione.
(*f*) Carnes attractrices.
(*g*) Divulsiones & materiæ eructationes.

babilem quamdam causam exponit, in hunc de articulari dolore locum rejicere voluimus.

Ad eum notabilem Senecæ locum quo explicat qui fiat ut major sit dolor quum in angusto est, quam quum in lato & amplo, pertinet & locus Alexandri Aphrodisiensis. Hic quæritur inter ejus problemata qui fiat ut nervi puncti excitent inflammationem, non autem quum præciduntur. Unde Medicis punctio, licet πρὸς τὴν φαντασίαν (*h*) minor appareat & tolerabilior præcisione, est tamen ipsa incisione formidabilior & funestior: immo vitandi periculi causa quod imminet punctioni nervi, coguntur sæpe totum nervum incidere. Ita enim virus coercitum in angusto tantorum malorum, immo sæpe præproperam mortis causam, expandunt & evacuant. Ne multa; satius est contextum Alexandri exscribere; ut ad examen paucorum verborum industria nostra dirigatur. *Ideo puncti nervi, non præcisi inflammationem afferunt, quia spiritus inæquabili punctionis segmento occurrens retorquetur, atque in se coactus stipatur & recalescit. Sed quum omnino præcisus est nervus, spiritus omnis effluit & abit.* Notandum vero illud quod spiritus, aut flatus, aut virus paucum sed viribus eximium, cogitur, coercetur, stipatur ea in parte & refringitur ac retorquetur, quia exitum non habet. Quo forte pertinet definitio τῆς ὀδύνης νυγματώδεως, id est doloris punctorii qui circa membranas & partes nervosas maxime consistit, & ad eas partes maxime pertinet, veluti radice ipsius affectus eo loco fixa ubi membrana pungitur, dolore vero circa locum punctum ad magnum spatium circulatim se fundente. Ceterum verba Aphrodisæi significantia sunt, sed obscura: ac revera vix explicari potest quanta dolorum, symptomatumque sit series & sequela punctis nervis. Hæc pauca sufficiant.

Proble. 121. sect. 2. probl.

(*h*) Ad phantasiam.

FINIS.

GULIEL-

GULIELMI
BALLONII
MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,
LIBER
DE CALCULO,
In quo Neotericorum opinio defenditur contra
JOANNEM FERNELIUM.

UT cuique ætati ſua eſt ſanitas, ita ſuæ ſunt moleſtiæ, ſuus morbus. Recens natos umbilici inflammatio, dentientes gingivarum pruritus, ſanguinis ex oculorum angulis fluxus & inde alii affligunt morbi: Immo certis temporibus ſui attribuuntur morbi. Nec ſolum ætatum varietate, ſed & hominum conditione, & locorum varietate morbi diſtinguuntur. Etenim quidam certa terrarum parte, membriſque hominum certis, aut etiam fortunis, tamquam malo eligente, gignuntur: unde hi in pueros, illi in adultos, alii in proceres, in ſervitia alii humilemque plebem, in viros alii, in feminas alii, auctoritate Hippocratis ſævire conſueverunt. Unde fœdam mentagram in Italia primum ſenſere proceres veloci tranſitu oſculi, non autem ſervitia, non infima plebs: cujus rei ut cauſa abdita latenſque, ſic hominum captum fugit. Sic ætas, vitæ inſtitutum, fortunæ conditio, nec non ſexus conſideranda veniunt. Sed eſt communis animantium hoſtis qui nullo non tempore in omnes ætates ſævit: id genus eſt febris ſine qua nulli animanti vita abrumpi poteſt: nam & hanc omnium morborum comitem ſtatuit Hippocrates. Ad ejus immanitatem accedit λιθίασις (*a*), proprie pueris auctoritate Hippocratis attributa: * ſed eam luxus & ignavia in omnem ætatem ſexumque ſparſit: ut

Aëtius.

Plinius.

Lib. de Feb.

** Galen. ait creari in veſica pueris la-*

(*a*) Lithiaſis.

pidem ; sed eam affectionem, non ita esse pueris familiarem ut est epilepsia. Nunc contra observatur. Item ait sola manuum opera curari. part. 26. sect. 5. 6. Epid.
** Problema 42. lib. 10. problemat. Aristot. quærit cur homo inter cetera animantia unus obnoxius sit calculo: videatur locus iste huc pertinens.*
† Seneca ait Hipp. scripsisse mulieres nec podagra laborare, nec capillorum defluvio, non quod feminarum mutata sit natura, sed vita. epist. 1. lib. 15. Aphor. 76. lib. 4. Hipp. 1. lib. de morb. mul. Aristot. problem. 42. l. 10. Gal. ad par. 11. lib. 2. prognost.

* ut jam nullus sit morbus cujus vi atque impulsu de valetudinis præsidio sæpius decedatur: nam puerilem edacitatem lithiaseos parentem ceterarum ætatum facile vincit intemperantia: & quam podagram olim Hippocrates † eunuchis & mulieribus pepercisse narrat, & lithiasin pueris propriam, eam ab invito Hippocrate extorquet lascivia intemperantiaque, eamque cum aliis ætatibus communicat. Ut jam aphorismi veritatem intemperanter acta vita evertat.

Indulgentius cum priscis natura egit, sed eam juvit vitæ ratio moderata: ne quis nunc naturam novercari credat, & non potius ad corruptos mores, id quicquid est, referat; siquidem bona valetudo ob bonos mores aliquando contingit, quos nec desidia, nec luxuries vitiarit. Porro lithiasis affectio est contra naturam, calculus tamen morbus non est, sed morbi causa: laborat enim vesica tamquam instrumentum. Morbus autem in obstructione aut renis, aut vesicæ consistit, quam natura alii rei, non continendo calculo destinavit. Hoc qui fiat, commentario dignum est: si enim & generationis facilitas, & loci opportunitas, ceteraque innotuerint, præcautionis curationisque leges facilius statuentur. Omnes, pro suo quisque judicio, in varias de calculo distrahuntur opiniones: alii usum lacticiniorum caseique, & rerum similium accusant, alii paludosas aquas: Sit ita hercle. Quibus ista in usu sunt, sæpe calculosi vivunt, non tamen hæ præcipuæ causæ statui debent: fere fit enim ut calculo laborent ii quibus aut potu, aut cibo, seu ad voluptatem, seu ad necessitatem, crassa, paludosa ac glutinosa usurpantur. Hinc in urinis velut capillamenta apparuere multis qui in annonæ caritate fabis & orobo vescerentur: pituita enim aut cogitur, aut ducitur: si cogitur, lapis fit: si ducitur, capillus (unde Græcis τριχίασις (*b*) dicta) & aranearum reticulo aliquid simile. Et mulieribus aliquando purgamenta pelliculosa (Græce καταμήνια ὑμενώδεα) & veluti capillosa exeunt, quum pituita circum locos muliebres restagnat. Inter ceteras, duæ mihi probantur rationes, ob quas morbus hic passim sæviat, ut aut nulli, aut oppido pauci ab arenulis aut calculo immunes evadant: ingluvies, præsertim ciborum varietate expleta: deinde jus ipsum gentilitium, quum calculosa sati stirpe, fere ad λιθίασιν (*c*) propendeant: accedit facilitas generationis aut calculi, aut tophi, præsertim in corporibus densioribus & obstrui facilibus. At temporibus Hippocratis tam moderatus erat victus & cultus, ut non esset aliud vivere quam κατὰ φύσιν, καὶ κατὰ τὸ ἔθος (*d*) vivere. Sed quod ita facile calculus generetur, vel hinc patet, quod nulla non in parte corporis cogi possit: Natura enim in omni coctione & elaboratione, sive ea sit ex primo ejus instituto, seu ex secundo, tendit ad cogendum, & incrassandum. Uterus calculi expers non est, nec pulmo, nec cystis fellis, nec partes sub lingua: quin & ex variis humoribus generatur, ut post docebitur. Ac jubeatur illorum valere opinio anilis nimium quibus placet a sola pituita calculum causas principiumque

(*b*) Urinæ capilliformes.
(*c*) Lithiasin.
(*d*) Secundum naturam & consuetudinem.

cipiumque ducere, exclusis fere aliis humoribus, tamquam causa materiali, ut præ ceteris obesi, ac præpingues lapidosi vivant: experientia enim idipsum convellit. Sed quod primas ingluvies teneat, varietate satiata ac saturata, vel id fidem facit, quoniam cruditatis parens exsistit: cruditas autem materiem facile suppeditat. Varietas autem in diversis facultatibus & substantiis sese ostentans, plurimum dat negotii naturæ, quæ alioqui omnia in unum cogere conatur coquendo, alterando & similia a similibus seducendo: quod in primis Hippocrates animadvertit, dum suam ptisanam canonem & regulam ceterorum alimentorum constituit. Inter ceteras dotes hanc extulit, quod nullum in alvo tumultum excitet: οὔτε ἄραδον κακὸν ποιέει (*e*): non simpliciter ἄραδον (*f*), sed ἄραδον κακὸν (*g*) dixit, quod nil æque coctioni officiat, ac varietas quæ pluribus cibis inest. Et quum de glande mentio fit, ita interpres, glans tumultum affert, tum autem ἄραδος (*h*) fit, quum alimenta varias habent facultates, & dum unum facile, alterum ægre coquitur: unum inflat, pungit alterum. Id quod demonstratur Athletarum exemplo qui probe nutriuntur ac proficiunt, quibus in arenam descensuris solus panis mane, vesperi sola caro offerebatur: adeo simplicis cibi magna est opportunitas. Nam quum inflat unus, solvit alius, astringit alius, chyloseos officina, quæ in alvo in unum munus incumbit, facile læditur ac labefactatur. Hinc illud Lyrici:

1. Acut.

Gal. in com.

Gal. in 4. acut. & ad part. 18. lib. 1. acut.

Gorræus in defin. medicis. Athletarum diæta.

> *Accipe nunc, victus tenuis quæ quantaque secum*
> *Afferat; in primis valeas bene. Nam variæ res*
> *Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,*
> *Quæ simplex olim tibi sederit. At simul assis*
> *Miscueris elixa, simul conchylia turdis,*
> *Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum*
> *Lenta feret pituita.*

Horat. in Sat. Ad part. 18. lib. 1. acut.

Quamquam ex recentioribus quidam dissentanea ab iis quæ de victu Athletarum simplici dicta sunt scripsit: explicans enim vires τῆς ἕξεως ἀθλητικῆς (*i*), ait Athletas, ut robustiores evaderent, solitos esse quovis cibos assumere, nullo ordine, nulla lege; quod cum superiore opinione pugnat, nisi fortè quis dicat Athletas aliter in otio ali solere, aliter in negotio: quod ex Galeni verbis facile elicitur. Quibus itaque sanitas studio est, ii cibos deligant, varietatemque devitent: quod non solum in esculentis, sed & in potulentis audiendum: nam & aquarum varietas ut cruditatis parens est, ita & calculorum: quod minus verum alicui videatur, quum aqua παχύτητα (*k*) nullam habeat, quæ ad augmentationem facit: tamen aquarum varietatem calculis causas principiumque dare Hippocrates scripsit: calculis obnoxii sunt qui utuntur magnorum fluviorum aquis, in quos alii

Contra hunc Galeni & Horatii locū afferri potest quod scribit Arist. lib. de mundo ad Alexand. quod natura contrariis delectari videatur.

Hip. de locis aere.

(*e*) Neque perturbationem malam facit.
(*f*) Perturbationem.
(*g*) Perturbationem malam.
(*h*) Tumultus.
(*i*) Habitus athletici.
(*k*) Crassitudinem.

alii confluunt. Aqua enim aquæ ſimilis eſſe nequit, ac neceſſe unam præcellere alteri. Sed & quod jure hereditatis ad poſteros morbi perveniant, illud in confeſſo eſt: ac verum non eſſe plerique magno ſuo commodo expeterent: nam ſemini neſcio quæ vis impreſſa eſt, quæ ut valet ad ſpeciem, ita latenter morboſam diatheſin devehit & transfundit, & ut mores ingenerantur a ſtirpe generis & ſeminis, ita eſt ea diatheſis ingenita, atque ea vis ſemini inſita veluti tradux eſt cenſenda: quo fit ut macrocephali macrocephalos procrearint.

Com. ad. aph. 28. lib. 6. & Hipp. lib. de morbo ſacro.

His ita jactis fundamentis, ut in rei arcem invadatur, ſingula rerum capita perſtringenda ſunt: Lapidum materia explicabitur, cauſa efficiens, qui obnoxii, qui non, cur quidam in renibus potius, in veſica alii habeant: & curatio ad eam regulam dirigetur: maxime vero eos calculos hic attingimus quos aut alteruter ren, aut veſica cogit: qui in aliis corporis ſodinis concreſcunt, nil ad inſtitutum. Lapidis nomine quidam audiunt id quod in veſica coagmentatur: calculi autem, id quod ex arenulis concreſcens in rene coaleſcit. Quamquam, ut verborum aucupium fugiamus, τοὺς λιθιῶντας (*l*) & lapidoſos, & calculoſos vertere poſſumus.

λιθιᾷν & λιθιῶντας (m) veteres iis ſolum accommodarunt quibus in veſica lapis moleſtus eſt: & tametſi in renibus generetur, proprie tamen τὸ λιθιᾷν his non accommodatur. Hollerius cap. de Calculo.

Calculorum materia nonnullis aliquid purulentum eſſe videtur; obſervatum eſt in quodam pituitam putrem, & pus craſſum falſo calculum retuliſſe. Ac primum videndum an pus, aut purulenta materia generando calculo apta ſit. Atque evenit ſæpe ut pus in veſica manens calculum mentiatur, quum quicquid anguſtos aquæ ductus, quos urina præterfluit, obſtruit, lapidem exprimere poſſit. Quæſtio tamen eſt an vere calculus ſit: quibuſdam non videtur, Galeno contra. Sed illorum rationes exponendæ. Sanguis & ſanies, dum putreſcit, fibras amittit: at ſine fibris coagmentatio non fit: Damarum enim ſanguis non concreſcit quod fibrarum expers, ita pus calculum non facit. Deinde in abſceſſibus renum materia purulenta, ab iis defluens tota, urinæ toti permiſcetur: & ſi ſubſideat, minima agitatio eam deſtruit, dividit ac divellit, ac rurſus urinæ remiſcetur: hinc patet pus nil eſſe corpulentum, ſed divulſum, ut in calculum non abeat. Contra in ſemine & pituita apparet; utrumque, ut fibrarum particeps, cohæret, uniturque, & in urina, aut eminet, aut reſes in fundo manet: ſuam cohærentiam facile ſervat, nec agitatum in minimas partes refringitur: itaque conficiunt ac concludunt pus generando lapidi eſſe ineptum. Victi tamen fractique auctoritate Galeni, dum ſe ſubterfugio proripiunt, a pure rudimentum lapidis ac incruſtationem duci poſſe confitentur, calculum non poſſe. Quantumvis enim obducatur rudimentum lapidis, ſi pus quod oblinit obducitque fibrarum expers eſt, nihilo major lapis erit, quam ſi aqua alluat affundaturque: ſiquidem fibrarum carentia coagmentationi occaſionem præripit: & iis etiam auctoribus pus non cogitur; contra Galeni auctoritas primum nititur, rationibus aliis fulcienda; *in corpore*, ait Galenus, *ex humore purulento, aut cum pituitoſo mixto tophus nonnumquam fit, ut & in articulo-*

Ad particul. 6. ſect. 1. lib. 6. Epid.

(*l*) Calculoſos. (*m*) Calculos generare & calculoſos.

articulorum morbis contingit: eodem enim modo & in his, & in renibus lapides coguntur.

Sed & minus probabile quod dicunt ex pure calculum non fieri, quod pus vi putredinis fibras cogendis corporibus aptas amiserit: aliud enim est in pus converti, aliud corrumpi. In corruptione partium fit alienatio, quum & materies tota præter naturam fit, & causa efficiens. Si partium diremtus fit, absunt fibræ, coalitusque occasio sublata est. Sin pus fiat ex materia limites naturæ non egressa, tametsi alimento non sit, quia & bonitate naturæ, & causæ efficientis vi ad æqualitatem mediocritatemque reducitur, longe alia ratio est: adest lævor, albedo, æqualitasque, nil dispar ac dissimile: in hoc character naturæ exsistit: Idem opifex alimenti & puris: sed illud in naturam vertitur, hoc vi illius expellitur: sic in pure partium unio & coactio vi naturæ procurata: ejus omnis materia laudabilis erat, sed forte in locum alienum rejecta, aut sua sponte incitata, tantisper a natura descivit. Sed dum bonitatis illæ notæ adsunt, satis natura suo fecisse officio videtur. Æqualitas quippe vim caloris sese in omnes materiæ partes insinuantis significat, lævitas materiæ indolem & bonitatem, vimque partium solidarum albedo. Si per putredinem fibræ absunt, qui fit ut qui in febribus humores, aut in vasis, aut extra putrescunt in sedimentum legitimi puris dotibus ornatum faceſſant? Aut in pus, quod in criticis abscessibus cernitur? Quinetiam ex generibus puris aliud omnino contra Naturam videtur, fœtens ac livens, quod in morituris videre est: contra vero in iis qui sanitati proximi sunt. Immo licet materia distracta divulsaque sit, vi partis solidæ elaborata unitur: & τῶν ἑτερογενῶν (*n*) fit secretio; & quum in morbis urinæ crassæ ac grumosæ extenuari dicuntur, id non est aliud quam elaboratas reddi in calore, & consistentia, & contentis laudabiles, quantula sit hypostasis, dummodo culpa caruerit. Sic absurdum est eam soli pituitæ & semini adhæsionem unionemque tribuere, puri omni adimere: siquidem pus & sedimen laudabile cohæret. Quid si auctore Hippocrate omnia per putredinem crassescant? Et licet id quod in pus verti debet, tenue, serosum ac dissolutum fuerit, dum cogitur ac mitificatur, fibras lentoremque, coactionis causas acquirit: nam & omnis coctio incrassat. Immo nec omnis pituita coagmentatur, quum & in minimas partes diffringi videamus, & toti urinæ remisceri. Pus autem si a renibus manat, dum viæ anfractu, urinæ liquore dirimitur ac comminuitur, puris formam amittit. Sed male pus unione ac coagmentatione privant, ut in calculum cogi non posse conficiant: nam verum pus cogi necesse est. Empyici grandinosa sputa exfundunt e pectore, quod pus in grandinem & tophum coeat: in abscessibus tempore & loco non curatis pus lapidescit. Noverint itaque aliud esse corrumpi, aliud putrescere: corruptione unio tollitur, partium diremtio inducitur: per putredinem aut omnino retinetur, aut parum diminuitur, aut elaboratis partibus novarum fibrarum fit inductio: hinc conglu-

Hip. 4. Aphor.

Hip. lib. de carnibus.

(*n*) Heterogeneorum, dissimilium.

Hip. lib. 2. de natur. hum.

conglutinatio & connexio. Sed & Hippocrates a pure calculum esse voluit. *Quibus in lotiis subsident arenosa, iis initio circa venam crassam tubercula exstitere, versaque in pus fuere. Deinde tuberculis haud celeriter ruptis pus in tophum vertitur, qui foras per venam cum lotio exprimitur*: locum hunc forte rejiciet quis, quum nec verus esse videatur, nec idioma Hippocraticum resipiat: accedit quod liber nothus dicatur: tamen Galeno contextus placet alio in loco, & ut doceat a pure calculum esse, id loci citat: quamquam magis placet ab arefacta pituita cogi: In enarranda autem sententia ita scripsit: *Excretiones urinarum ejusmodi arenosarum possunt fieri a causa quam statuit Hippocrates: item & a rene obstructo contra venam magnam, sæpius autem sine tuberculis fiunt, quum succus crassus, vel glutinosus exitum retardans concreverit a calore loci arefactus.* Itaque agnovit arenulas a pure nasci posse, & sententiam incerti auctoris non rejicit.

Comm. ad particul. 6. sect. 1. lib. 6. Epid.
In lib. 2. de nat. hum.

Jam vero materiam lapidis constituit Galenus crassum glutinosumque humorem vias obstruentem: & paullo plenius alio in loco & causam efficientem & materiam exposuit: *Pueri multi, quia admodum sunt voraces, cumulant succum proprie crudum appellatum, a quo facile calculi generantur. Is humor ut materia est, ita & calor efficiens causa est*; ut non placeat opinio ejus qui *secundum de natura humana* scripsit, dum ait pueris lapidem nasci ob vesicæ calorem & totius corporis, viris ob corporis frigiditatem non nasci, sed posterior opinio minus plausibilis.

Comm. in lib. 2. de nat. hum.
Ad par. 13. lib. ejusd.

Quum sit consilium disputandi de causis lapidis, de corporum ad lithiasin idoneorum natura, de ætatibus, series disputationis e superioribus ducta postulat, ut in hunc locum nonnihil inquiratur: dubitare enim quis possit an caliditas vesicæ & totus corporis ad calculum faciat. Quoniam vero duplex calor est, quidam halituosus, multo humore perfusus, ἀτμώδης (*o*), manum minime pungens, an is calor, quo pueri abundant, generando calculo aptus? Nec enim id posse videbitur. Item quæri potest an calor vesicæ peculiariter calculum creabit, quum alias ejusdem partis frigiditas id posse afferatur, ut paullo post dicemus. Tertio an senes quod sint frigidi, calculo non vere obsideantur. Horum explicatio parem utilitatem juxta & voluptatem habitura est: voluptatem, quod rebus iis ad unguem exactis animus explebitur: utilitatem, ut & præcautionis & curationis lex in ægrorum salutem sanciatur. Si, ut fere omnibus placet, calor lapidum parens tenuitate & acrimonia præditus esse debet, immo febrili calori analogus est, unde absolute τὸ θερμὸν (*p*), aut ab efficientia τὸ πῦρ (*q*) dicitur, cur ita in calculosis ad oxypora & ecphractica confugimus? Ita enim causæ efficienti nervos addere est, & gravissime peccare. Sin calor calculi effector temperatus & halituosus, qualem in *secundo de natura humana* Hippocrates & Galenus constituunt, cur οὐρητικά (*r*), temperantia, lenientiaque præscribuntur? Ita fovent calorem naturalem lapidis

Notandum enim illud est Gal. ad part. 5. sect. 1. lib. 6. Epid. vesicæ lapis in pueris magis, renum vero affectus in ætate declinante potius contingit. Vide quid nomine affectus renū dicat, nam intelligit de eo affectu, de quo Hipp. in renem dolor gravis. Inter ceteros locos Hipp. ex quibus colligas maxime in puerorum vesica calculos

(*o*) Vaporosus.
(*p*) Calidum.
(*q*) Ignis.
(*r*) Urinam cientia.

pidis auctorem, materiamque sua viscositate reddunt mucaginosam, lentam & viscidam, atque ita aberraretur: verisimile itaque coagmentationem a calore potius acri promoveri, non a blando & naturali. Qui enim auctor est coactionis, vi & facultate digerendi resolvendique polleat necesse est: quod Galenus docet, *lapis propria passio puerorum est qui ob edacitatem non paucos crudos humores generant: ex quibus pars crassior cum urinis ad vesicam delabens, lapidis materia fit: accedit & vehementia caliditatis: nam & senes acervant crudum non paucum, non ob voracitatem, sed ob facultatis coquentis imbecillitatem: non validum tamen calorem habent qui crassam materiam resolvens lapidem generet.* Utitur verbo ἐξατμίζειν, quod exsiccare significat, arefacere, tenuemque substantiam e crassa elicere ut fæx resideat. Sic & potens calor esse debet, & resolvendi facultate insignis: quam facultatem calori naturali blando, humiditate multa perfuso non concedimus: * qui si fluens est, est veluti ἀτμός τις (*s*), si fixus partium solidarum est ἐντελέχεια τις (*t*). Calor hic naturalis sive fluens, & tamquam ἀπόῤῥοια τῆς ὑποκειμένης οὐσίας (*u*), sive fixus, quamdiu habet in quod agat, & depascatur, non se ad aliud convertit: ut vix credamus calorem illum blandum in pueris ita posse crudos succos resolvere, ut lapidescant: arefactio quippe ista, resolutio, digestio ignei potius caloris munus exsistit. Et quoties ἰσχυρὸν θερμὸν (*x*) legitur, de calore acri & febrili audiendum, cui ob eximiam vim, resolvendi potestatem in frigidis morbis Galenus attribuit, immo & coquendi, sed id καταχρηστικῶς (*y*), quum alio loco dicatur vim habere frigiditatem coquendi, id est, mitificandi. Et vero si in pueris calor blandus tepensque ita resolvat, ut corpus hinc lapidescat, an tanta in senibus frigiditas, ut quum ob vis coquentis languorem cruditas adsit, materies cruda non obstruat, arescat & lapidescat. Nam & calor acriusculus est, nec manente vita tam paucus, ut inefficax sit: nisi de iis hominibus qui defectæ sunt senectutis, audiamus. Sic & auctor *lib. de nat. humana*, & Galenus in idem conspirant: ille dum viros a calculo immunes esse ait ob frigiditatem, hic, in senibus materiam suppetere creando calculo, sed effetum calorem qui resolvendo non sit satis. Sed tamen sui dissimilis est Galenus: *Asthmata*, ait, *in senibus ex destillatione ortum habent, quum & respirandi instrumenta habeant proprium sui algoris principium, & in ipsis multæ superfluitates congeruntur, præterea præsente virium imbecillitate renes obstruuntur, lapidesque fiunt, quum tenax & crassa superfluitas in similem callo substantiam abiverit.* Contextus græcus a Leoniceno male versus est: nec enim legendum: *præsente virium imbecillitate renes obstruuntur, & lapides fiunt*, quum hæc verba, καὶ προσέτι τῆς δυνάμεως ἀσθενοῦς οὔσης (*z*), ad generationem superfluitatis anhelitus facientis revocentur: Legitur autem absolute

colligi est Hipp. l. 4. de morbis, dum de lacte nutricum agit, & notat quod cavitas ejus vesicæ ad id faciat, cum retinet fæcem urinæ, & quod dolor ipse micturientis valeat ad augendum lapidem. Pus enim præ dolore se constringit & impedit egressum pituitæ quæ glutinum est lapidis.

* *Com. ad Aph 26. lib. 3.*

Comm. in aph. lib. 4. aphorism.

Ad aphor. 31. lib. 3.

(*s*) Vapor quidam.
(*t*) Perfectio quædam.
(*u*) Evaporatio subjectæ substantiæ.
(*x*) Forte calidum.
(*y*) Abusivè.
(*z*) Convenit facultatis debilis exsistentis.

nulla facta mentione imbecillitatis: Εμφράττον δὲ πολλάκις οἱ νεφροὶ ϗ τοὺς λίθους γεννῶσι ὅταν (*a*) &c. Vitium & error ex male descripta periodo pendet. Quamquam non abs re fuerit si quis dicat præ imbecillitate virium calculorum opportunitatem adesse posse: nam coagmentatio arguit quamdam partis infirmitatem id quod molestum est a se amandare nequeuntis.

Curiosa verborum observatione relicta, rem ipsam perstringamus. Lithiasin proprie pueris attribuit, quod & voracitas, & cruditas, & calor concurrant. Cruditatem juvat cupiditas partium alimentum ab alvo vix dum mitificatum rapientium. Raptus autem fit, quod idem alimentum & auctioni, & nutritioni facere satis debeat. Quum varium sit desiderium, varium partium studium, mirum ne sit si utrique fini abunde non satisfiat. Nutritio fit, quia alimentum substantia est alendo corpori, post multiplicem confectionem, apta; auctio fit, quatenus id quantitate præditum est. Eamdem lithiasin a senibus removet, quod præsente causa materiali, efficiens desit. Alio loco obstructionem renum senibus tribuit, unde congeries viscida σύστασιν πωρώδη contrahat, id est, callosam concretionem, ac coagmentationem: concretio vero fit elicita parte tenuiori vi caloris exhalantis. Si in senibus Galeno frigiditas dominatur, ecquæ causa efficiens? Nec est quod quis ad senum latitudinem confugiat: ut dicat frigiditatem in decrepitis & capularibus senibus dominari: quum autem senibus attribuitur quædam callosæ substantiæ coagmentatio, ad viridem senectutem id referendum in qua calor non languet. Immo dum asthmati, stranguriæ & συστάσει πωρώδει (*b*) senes objicit de extremo senio intelligit: verba græca sunt, τοὺς τὴν ἐσχάτην ἄγοντας ἡλικίαν audit, id est, senes Hippocrates intelligit qui extremam ætatis partem exigunt: in iis enim suam orationem terminavit, tamquam singulas ætatum partes jam emensus. Si itaque extrema senectus concretionem callosam promovet, cur non antecedentes senii partes? Et absurdum est a senibus & viris lapideam compactionem removere, quum & præsto sit materies, & non sit id frigoris, ut calor acriusculus non supersit qui adjuvante loci angustia (cui primas partes concedimus) ad compingendum temporis tractu sufficiat. Ut quod affatim, celeriterque calor potentior efficaciorque in corpore vegeto facit, idem languidiusculus in corpore fracto & senili longiore tempore promoveat: quod verisimile mihi videtur. Atque eo consilio Hippocrates videtur hoc scripsisse: *Post mictum concretio magis pueris, an quod calidiores?* Cur dubitat, quum calorem coactionis auctorem passim edocuerit? Sed dubitandi occasio fuit forte, quod non videatur probabile calorem puerorum naturalem tot præstantium operum auctorem, tam male de nobis mereri ut tam dirum malum invehat. Malefico enim calori hoc quadrat: qui efficit ut una cum hereditate jus istud ad nepotes transferant: quod satius esset omnino heredes non scribere, & paternæ miseriæ consortes non reddere. Hæc forte πάρεργα.

6. Epidemiorũ partic. 15. sect. 3.

Nunc

(*a*) Obstruuntur sæpe renes & lapides generant, quando &c.

(*b*) Concretioni callosæ.

Nunc de senibus & pueris, id enim locus postulat, dicamus. Nondum definiemus quid sit concretio ante mictum, quid post. Lapides in vesica coguntur, in renibus, & in angustis ubique locis. Si in loco ampliore, & caloris ubertas, & materiæ copia significatur: nam quum materia effugerit in aliis locis coagmentationem, in vesicam, tum per se calidam, tum locorum vicina, illabens, præsentem materiam reperit cujus adhæsu facile adaugetur. Si in loco angustiore, obstructionis modo fiunt: nam materia viscida, terrena fit, angustia remoratur: hinc tempore cogitur lapis. In calidis naturis proprie generatur lapis, tum ratione loci, vesicæ scilicet, tum causæ efficientis, caloris nempe, temporis, quia brevi fit, effectionis modi, quia tenuior pars elicitur, unde vere concrescit corpus. In non calidis, aut jam ad frigiditatem vergentibus, quæcumque coactio fit, ea improprie fit, & fit potius ex parte ipsius materiei, quam ulla ratione causæ efficientis: id enim quod viscosum per se & crassiusculum est, jam fere lapis est illud quod vocamus σύςασιν πωρώδη. Nec enim coctionis modo, quæ in incrassatione cernitur, aut partium tenuium exhalatione sed obstructione potius fit. Ita quippe ren impeditur, retenta materia calor non difflatur, indeque congestio aliqua, veram concretionem ementiens, tempore procuratur: atque ea congestio in renibus fit. An non tam elucet vis caloris in cogendo lapide, si locus angustus est, quam si amplus. Angustia siquidem loci jam ipsius concretionis rudimentum affert, dum angustiis viarum humor paullum crassus inhærescit: nec ista requiritur resolutio tenuioris substantiæ vi caloris fieri solita, quum languens calor, locus autem arctus exsistat. Huc pertinet illud Hippocratis: *a quadragesimo anno ad sexagesimum tertium strumæ non fiunt in senibus, nec lapis in vesica, nisi prius fuerit.* Non negat fieri posse in renibus. Aphrodisæus vult & senes & pueros magis calculis esse obnoxios: quod forte minus accurate dictum, & Hippocrati repugnat.

Notandus locus ut ex eo capita curationis eruantur.

Hipp. in coacis.

Aphrodis. Problem. 41. lib. 2.

Ne distinctiones has effinxisse videamur, dum diximus in senibus concretionem esse impropriam obstructionis potius vi, in pueris propriam, resolutione caloris vi facta, vel ut verba Galeni exprimunt, de senibus dum loquitur: *Obstruuntur enim*, ait, *renes, & lapides generant, & callosa substantia fit*: Non meminit caloris, at solius obstructionis. Deinde meminit, συςάσεως πωρώδου (*c*), non absolute dixit, λίθος (*d*), quamquam λίθου nomen usurpat, proprie tamen non agnoscit λίθον, sed σύςασιν πωρώδη: quod abs re dictum non est. At dum exprimit veram in pueris concretionem, aliter longe locutus est: non meminit obstructionis, ut in senibus; immo rejicit angustiam ut causam; sed voracitatis, copiæ humorum, caloris resolutionis. Sic considerantur calor potens (qui senibus deest), copia materiæ (quæ senibus adest quidem, sed ob coctionis imbecillitatem, hæc autem paupertatem caloris denotat) & resolutio, quæ veram coagmentationem invehit. Atque ita secum conciliandus est Galenus;

Aphor. ultimo lib. 3.

Nota ad part. 15. sect. 3. lib. 6.

(*c*) Concretionis callosæ. (*d*) Lapidem.

lenus; quamquam obstructio ipsa per se non sufficit ad lapidem cogendum: sed hæc per comparationem audienda sunt.

Sed nunc quasi e portu paullum remigrantes, redeamus ad disputationem de calore, quoniam diximus non abs re Hippocratem dubitasse, an post mictum pueris concretio fieret, quod calidiores forent: præterea an calor naturalis, an acer & mordax sit opifex. Ac jam demonstratum est in genere calorem opificem esse, sive in toto corpore fusus sit, sive in parte ipsa (ut quum quibusdam renes impense calidi sunt) sive calidorum vicinitate: hæc enim ad id maxime facit, ut placet Hippocrati: *Quibus alvus liquida & sana est, non ardens, stomachus vesicæ non coardescit; ii facile meiunt, & nil in vesica cogitur. Quibus alvus ardet, idem vesica patitur: nam & os ejus inflammatur. Si id patitur, urinam non dimittit, sed in ipsa coquit aduritque, tenuissimum excernitur, purissimum percolatur. Quod crassum coacervatur, concrescitque magis ac magis. Dum volvitur ab urina quod crassum compactum fuerit ad se ipsum aptat, augescit, & in tophum concrescit. Quum meiit, ad os vesicæ allabitur, mictionem impedit, dolores infert. Sic pueri trahunt & fricant penem. Et causa mictionis videtur eo loco esse. Signum eorum est, urina splendida redditur, quia quod crassissimum & biliosum istic manet ac conglomeratur. Pueris lapis fit si lac salubre non fuerit, sed calidum ac biliosum: nam ventrem calefacit & vesicam.* Tria hic observanda. Primum, quomodo partium vicinarum ardor vesicæ communicetur, cogendi lapidis occasio: ita audiendum id de calore acri. Deinde, quod in vesica primo lapis fiat, quod Neotericis non placet. Tertium, de lacte calculorum in pueris auctore. Addo & urinas splendidas: vix enim hoc probabile, ut æstus adsit tantus & in vesica, & in adjacentibus partibus, & urinæ meiantur splendentes. Sed hoc forte fit, quod lentus, frigidusque humor subsideat, a quo serum resudans ut excretioni paratum facile meiitur: quod autem crassum & biliosum (id est, quod in mole ista calidum & æstuans, tamquam spiritus agitans & conficiens) remanet. Caloris præterea copia, præsertim si præter naturam sit, sæpe cruditatem parit, & renes, vesicamque calefaciens, tractum urinæ faciliorem facit: testis diabetes ab ardore renum natus. Relictis aliis quæramus, quoniam de ardore mentio fit, an tantus æstus ad coagmentationem requiratur: nam si excessus est caloris, præter naturam id est: coagmentatio vero & a calore, & a frigore per se fieri solet. Sed quid illud est quod illo loci Hippocrates dicat ardere & inflammari os vesicæ, & intestina? Benevole Hippocratis verba sunt excipienda, nec aliorsum detorquenda; justitiam suam significant, qui, quia aliorum mentem non capiunt, mendacii convincunt. Hippocratis consilium est docere qui fiat ut arenulæ in quibusdam generentur, in aliis non, quorum utrique utuntur aquis ab Aquilone perflatis, prout alvus bene maleve affecta est. Ut enim morbus fiat, non modo materies, sed & subjectum requiritur: & quibus alvus inferior ardet, in iis facilis calculorum proventus est: ardoris, inflammationisque nomine (ne quis hoc exquirat nimis) intelligit calorem multum & siccitatem, a quibus adstrictio alvi magna insequitur: tale quid vocat κοιλίην κεκαυμένην, alvum exustam

Hipp. lib. de aëre.

Hinc curationis ratio petetur.

Caliditas venosi generis ad arenulas in vasis ipsis gignendas multum facit.

Et ut ingenue fatear credo in rene & vesica fieri quidē coagmentationem: sed corpuscula, nempe arenulæ, coagmentanda in venis, præsertim corpus squalidius sit & biliosius, generantur a crassiuscula quadam substantia quæ in genus venosum rapitur, immo sanguinis pars in arenulas verti potest.

Unde apud Hipp. menses arenulenti, & post partū in secundinis arenulæ vere non sunt perspectæ.

Hipp. lib. de humor.

Hip. 5. aphor.

exustam ardentemque verto. Alvi siquidem adstrictio in primis ad concretionem lapidum facit. Et quum calor eorum auctor sit, ubi virtus ejus, major propensitas ad calculum: licet par in his aut illis materies adsit: adeo magna efficientis causæ vis exsistit. Immo & biliosis valde cystis fellis lapillis oppleta sæpe visa est. Acer quippe calor, & mordax exsuccum corpus, qualecumque id sit, reddit; Si intestina & hepar incaluerint, vesicæ id facile communicatur; si verum est ea maxime affici solere quæ sint propinqua: nam & inflammato recto intestino, stranguria, & utero ardente, tenesmus prope est. Contra si alvus profusior est, & generationis occasio minor est, & minores dolores adsunt: non enim urget premitque stercus; testatur clysmatum perfusio, una nephriticorum & calculosorum medela & levamen. Quibus contra alvus sicca, febres, capitis dolores, stranguriæ, renum ardores familiares sunt. Itaque ubi major calor, major quoque ad coactionem propensitas: ut non pigeat repetere illud Hippocratis: *Pueris arenæ cum lotio excernuntur tum ob vesicæ, tum totius corporis caliditatem.* *2. de nat. hum.*

Sed jam definiamus an blandus solum calor, an solum acer, an uterque calculum producat. Si eductio tenuioris partis per digestionem in calculo efficiendo quæritur, quid hoc promptius præstabit, quam calor acer? Ac resumamus illud: Post mictum pueris magis σύναγμα (*e*), an quod calidiores? Explicatio hujus sententiæ summam eorum quæ quæruntur faciet. Et primum de voce συνάγματος (*f*): σύναγμα ἀπὸ τοῦ τὸ γλισχρὸν χυμὸν συνάγεσθαι (*g*) ducetur: & duplex est, unum πρὸ οὐρήσεως (*h*), alterum μετ' οὔρησιν (*i*): loco nominis τῆς οὐρήσεως (*k*) legitur apud Hippocratem τὸ οὔρημα (*l*); sed male legitur pro τὸ οὖρα (*m*): aliud vero est οὖρον (*n*), aliud οὔρησις (*o*). Sed cur de pueris loquens subdit, ἄρα ὅτι θερμότερα, id est, an quod calidiores? Duas forte ob causas notam dubitationis adscripsit, partim quia adjecerat vocem μᾶλλον (*p*), quod æque verisimile foret, ut facilis adhæsio concretioque in juvenibus fieret: Immo magis, quia multo abundant calore, eoque acri: is autem calculorum effector est: & quod *in aphorismis* pueri calidissimi dicuntur, id nonnisi cum distinctione audiendum: quæ quum trita sit, omitti debet: quamquam absolute οἱ θερμοὶ (*q*) dicuntur calore acri abundantes. Secunda ratio est, si in pueris multa cruditas est calculi auctor, non est credibile multum esse in iis caloris: pugnant enim hæc, calorem abundare, & multum succi crudi superfluere. Sed hoc verum ex parte caloris: quippe si multa ingluvies, vix calor mitificando ac coquendo omnino est. Sic nimirum hieme multum est sedimenti, quod est residuum alimenti coctionem effu- *Lib. I.*

 gientis;

(*e*) Coacervatio, concretio.
(*f*) Concretionis.
(*g*) Collectio ab eo quod viscosus succus coacervetur.
(*h*) Ante mictionem.
(*i*) Post mictionem.
(*k*) Mictionis.
(*l*) Mictio.
(*m*) Urinæ.
(*n*) Urina.
(*o*) Mictio.
(*p*) Magis.
(*q*) Calidi.

Com. ad particul. ult. progn.

gientis; & tamen caloris ubertas adest. Sed satis natura suo functa videtur officio, si modo impressa sua vi in sedimentum, notas & characterem bonitatis induxerit. Nisi enim virtus alimenti hieme caperetur, calor & coqueret omnino, & nihil residui relinqueret. Et Hippocrates quærit, an quod pueri calidiores? Ac si quæreret, num alia coagmentationis causa est quam calor? Si enim calor ita potens est in pueris, is coqueret, ad æqualitatem reduceret, & tandem expelleret: itaque in vesica crassior pars non retineretur, lapidis parens. Et ita alia causa statuenda, nempe ingluvies. Et quod notandum, non videtur omnino dubitare dum ait, an quod calidiores? numquid τῦ συνάγματος (*r*) calor auctor sit, (siquidem & si cruditas causa est materialis, efficiendi vim habet calor) sed an post mictum, id est, secretam a renibus in capacitatem vesicæ urinam, in pueris coalitus fiat, quod in eis plus caloris insit; duplicemque habet intellectum ista periodus. Prior est, an in pueris concrescat lapis potius quam in aliis ætatibus quod sint calidiores: quod placet Galeno. Posterior, an in pueris potius fiat concretio post mictum, quam ante mictum, quod sint calidiores. Constat enim in puerorum vesica cogi lapidem, præeunte aliquo rudimento, ob viscosum excrementum, quod renes præterlapsum fuerat, exsistente & natura valida, & patentibus viis: remanet autem in vesica potius, quia grave, & corpus vesicæ flaccidum, & uligine multa obsitum; præterea excernitur tenuior pars: sic facile adhæsus fit. At in virorum renibus is adhæsus potius contingit. Diximus autem ante mictum cogi quid, non esse aliud quam fieri antequam urina a renibus delapsa sit: post mictum autem, id est, post effusam a renibus in vesicam urinam. Quamquam quidam putant post mictum συνάγμα (*s*) fieri, id est, post excretam a vesica urinam, ut crassior pars, & hypostasis remaneat legitima calculorum, & prompta materies. Sic post mictum, actum meiendi significaret. Quod si verum erit, quis sensus foret? quid dignum Hippocrate? Sit ita, in pueris concretio fiat post mictionem ipsam, quia excreta parte tenuiori fæx remanet, quid significaret illud, *Ante mictum*, ut vult Galenus *in comm. in viris fit concretio*? nam opponit τὸ μετ' οὔρησιν, τῷ πρὸ οὐρήσεως (*t*). Nec enim credibile in viris fieri concretionem, remanente potius urina in vesica: in pueris autem, excreta ab eadem vesica urina: nam contineatur necne urina in vesica, non ideo in renibus cogitur lapis. Placet autem Galeno, in viris concretionem lapidis renum esse propriam, & ad viros illud τὸ πρὸ οὐρήσεως (*u*) pertinere. Sed hæ convinci rejicive possunt argutiæ. Dicat enim quis: Hippocrates vult post mictum coactionem fieri, quod quum urina effluxerit, fæx facile lapidescat: quid attinet ad sententiam Hippocratis si inferamus, in aliis ætatibus fieri ante mictum concretionem; quod in pueris post mictum fiat? Nec enim Hippocrates virorum meminit, quod ei curæ non sit sive in renibus lapis fiat, sive non, πρὸ οὐρήσεως, sive non: tantum

In com. illius particulæ.

(*r*) Collectionis.
(*s*) Collectionem.
(*t*) Post mictionem, ante mictionem.
(*u*) Ante mictionem.

tantum de pueris follicitus esse videtur. Sed Galenus *in comment.* Arnal. Villanovanus ac plerique alii ex hac Hippocratis sententia, consecutione quadam, colligunt in viris lithiasin renum propriam esse, idque ante mictum, in pueris, ipsius vesicæ, idque post mictum.

Ac conjectura nostra non parum probabilis videtur, nimirum quod Hippocrates quæsierit an quod calidiores? quum videret colluviem magnam humorum esse in pueris, ut hæc per se calculorum parens foret: vel quod, si calor primarius auctor coagmentationis esset, idem quoque de aliis ætatibus, præsertim de juvenibus & florentibus ætate, judicium esset: maxime vero de juvenibus. In his enim calidum absolute dicitur, & calore naturali calidius: itaque major coalitus occasio. An vero ita certo statuendus sit primarius lithiaseos opifex calor, verbo uno explicemus. Quicquid ejusmodi est ut in materiam æqualitatem aliquam inducat, quæ ad coagmentationem (quam lævitas quædam præcedit & adjuvat) conducere queat, præterea quod a materia partes tenues elicere ac educere potest, id generando calculo accommodatum est, at calor etiam mediocris esse potest, ut ea ratione generator calculorum censeatur. Huic rei auctoritas primum Galeni suffragatur: *urinarum crassitudo creandorum calculorum prima ac potissima causa est. Caliditas etiam mediocris ad spissandam materiam sufficit: nam & in sponte aquis calidis, etsi moderatis tepidiores sint, tophi concrescunt.* Ideo Hippocrates dubitavit an compactionis causa calor esset qui in pueris uberrimus est. Sed ut concedamus calorem vim efficiendi habere, tamen copia materiei in vesica residis videretur ipsa sufficere, ut in sese coiret ac cogeretur sua viscositate, nullo calore concurrente: frigus enim, ut & calor cogit. Sic a sua frigiditate occasionem coagmentandi sponte materies mendicaret. Et nisi nos aliter doceret Galenus, existimaremus illud μετ' οὔρησιν audiendum esse, post effluxum urinæ a vesica. Nam quum retinetur adhuc in vesica urina, potius a liquore urinæ crassa diluitur materia quam cogitur: Et virorum renibus si adest etiam urina, arenulas diluit atque educit: nisi dicas παραφραστικῶς τὸ μετ' οὔρησιν (x) significare propriam in vesica lithiasin, τὸ δὲ πρὸ οὐρήσεως, lithiasin in renibus.

Sed itane facile cogitur lapis? Non placet quibusdam. Credunt a mediocri calore diutius assari, coquique materiam ut compingatur, a validiori brevius, ut idem fiat. Sed tribus modis fit. Uno per obstructionem potius, ut quum callosa substantia in senibus fit, ut Galeno placuit: patet enim cur in iis excrementa scateant: nec paupertas ea est caloris quam ante diximus Galenum male comminisci. Secundo, per coctionem: ac tunc multus analogus calor requiritur: exsuccus humor redditur, assatur, ac tunc propria est lithiasis: sic quibus alvus æstuat, in iis lapidum proventus exsistit. Tertius modus ex proxime dictis cernitur, quum demonstratum sit in pueris materiam crudam calculi causam esse, ac si materia ipsa in se conglobata, ac coiens, minimo calore requisito, indurescat: magna generationis facilitas, quum materia præsto fuerit: immo minimo fere

Galen. in com. illius particulæ.

Comm. ad part. 15. sect. 3. l. 6. Epid.

Ante adduximus opinionem auctoris libelli de renum affectibus.

Ea vero est. Materia crassa fere ex se calculus est, etiamsi tepidiusculus calor concurrat. Non sic de tenui. Itaque cum puerorũ corpus colluvie humorum abundet, suo ipsa materia nutu fere coagmentatur.

Est enim crassa. Idem dici potest de senibus, de quibus jam ante, ut loci concilientur.

(x) Paraphrastice post mictionem.

Ad part. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

fere tempore coagmentatio fit: quod Galeni auctoritas corroborat: *Crassities*, ait, *urinarum in unum coiens*, *idque in vesica* (de hoc enim loco loquitur) *quum semel aliquando non apto tempore excreta*, *intus diutius remanserit*, *concrescendi initium capit*, *& principio facto facile quicquid crassi in vesicam fluxerit priori agglutinatur*, *ut sponte natis aquis cernitur*, *& in vasis*, *in quibus aqua quotidie calesit.* Quo ex loco facilitas generationis & incrementi facile apparet. Sic non videtur requiri calor tantus qui requiri solet ad lithiasin, non diathesis a parentibus ducta, verum ignorantiæ eorum asylum, qui causas rerum longius accersunt. Quis enim dubitat usu casei primo quoque tempore non gigni posse lapidem? Sputorum crassitudo prompte adveniens id declarat.

Redeamus ad nostrum calorem. Is, si naturalis, coquit, unit, ad æqualitatem ducit, incrassat: coctio incrassando fit, crassities æqualitatem inducit, partibus separatis: & licet in ultima coctione aliquid coctione seipso tenuius reddatur, æqualius tamen est, & unitum magis: & in hoc vera crassitiei ratio cernitur. Si calor naturalis id facit, maxime calculum cogit, hac præsertim vi, quia adæquat, & incrassat: quod & placet Galeno. Crassam materiam in pueris tenuiorem esse, quod magis ab insito calido elaborata sit, rationi quadrat: nam quæcumque a calore coquendo mutantur, ea lentorem induunt, licet initio non habuerint. Nisi objiciatur aliud Galeni dictum, quum docet cur in rene pueri lapidem non habeant. *Pueri*, ait, *in rene calculos non generant*, *nam humorum crassitudo funditur liquaturque*, *quod facultates validas habeant*: *Et quum pueris multus calor sit insitus*, *& actiones firmæ*, *materia attenuata ad renes fertur*, *facileque in vesicam percolatur.* Hinc collige calorem naturalem fundere, liquare nedum cogere ac conglutinare. Et *in eodem comment.* agnovit coagmentationem materiæ in puerorum corpore redundantis a frigiditate vesicæ fieri. Si itaque frigiditas cogit, compingit eam materiam quam calor fudit, si contra calor liquat, cur coactionis auctor censetur? Pugnant enim hæc inter se. Sed ad unguem non sunt exquirenda Galeni verba. Nam quod ad facultatis robur in pueris confugit, & calorem fundere asserit, id eo fecit consilio ut evertat eorum opinionem qui causam generationis lapidum in pueris meatuum angustiam asseverabant: hæc si causa esset, non in vesica, sed in rene potius lapis cogeretur; immo ab aliis ætatibus concretionis causam meatuum angustiam removet, cruditatemque & imbecillitatem causatur: in pueris autem quum non sit ea imbecillitas, mirum ne sit cur in rene lapis non fiat. Immo quod ad vesicam usque pellatur materies, id vim naturæ arguit, & ad compingendam eam materiam facit ipsius vesicæ frigiditas. Ac primo per comparationem cum viris facultates in pueris potentes dicuntur: nec omnino calor fundere ac attenuare censendus est: nam si digestionis modo agit, liquat, fundit, attenuat: si coctionis modo, crassefacit. Sic alias intelliges calorem æqualitatem & crassitiem inducere, utpote dum coquit: alias fundere ac liquare, dum per comparationem cum aliis ætatibus (in quibus nec tantæ vires, nec calor tantus) digerendi partes tenet: & si vesicæ frigiditas coagmentationem juvare dicatur quod non excludit caloris munia coquendo ac incrassando. Nam ex eventu frigiditas cogit,

2 de temperamentis.

cogit, præsertim si adsit magna capacitas, in qua materia diu sit reses quod Galeno videtur (nec enim ea potest esse in corpore frigiditas, quæ aliquid cogere ac coagmentare possit.) Calor per se agit, dum ὁμογενῆ (y) congregat. Et licet materia sit attenuata, ut ei per renes aditus pateat, non hinc efficias tamen quin diutius circum eam materiam versando eam compingat: nec in lapidem converteret, si ea ad nutritionem abuti posset: quum verò sit excrementum, dum diutius subigitur, lapidescit. Ex quibus efficitur, calorem naturalem, blandum, ac halituosum concretionis auctorem esse: quod ratione confirmatum est: experientia vero est de aquis, in quibus tepidiusculis lapides generantur. Quod verba Galeni confirmant, *si ex sola pituita crassa & viscida subsidentia facta sit, color cinereus erit, aliorum tophorum colori similis qui in aquis sponte calidis, multis in regionibus, lapidibus adnasci adcrescereque solent.* Nec est quod quis dicat eos tophos generari in aquis calidissimis: quum meminerit Galenus conceptis verbis, aquarum quæ moderatis tepidiores sunt. Quod de industria factum, ne credas excessum caloris requiri.

Ad part. 6. sect. 1. lib. 6. Epid.

Hujus rei demonstratio manifestius apparet ex 1. Cap. lib. de renum affectibus, sive nothus sit liber, sive non, sed locus commemorabilis est.

Atque ut nostra terminetur oratio, nec eorum omnino placet opinio, qui calorem acrem calculorum parentem agnoscunt, nec qui solum calorem naturalem constituunt: * alias enim calor acer auctor est, ut in iis quos θερμοκοιλίους (z) vocat Hippocrates: alias blandus, isque longiore tempore id facit, & coquendi modo, quum potius digerendo acer mordaxque agat: alias materia ipsa multitudine sua, & lentore, parum habita caloris ratione, primas partes tenet: nam pauco præsente calore, ut senibus evenit, materies ista callosa fit, immo per se veluti tophosum est quid: siquidem est sedimentum multum, est & glutinum, nempe pituita; quod placet Hippocrati. Hoc autem glutinum eas habet vires, ut pauco etiamnum calore præsente materiam divulsam compingat: paucus autem calor longiore tempore id facit, quod breviore multus. Hinc patet errandi occasionem hac maxime ex opinione fluxisse, quod crediderint calorem acrem calculos generare, unde renum regioni refrigerantia sæpe adhibentur. Quin etiam multis densa est caro lumborum, & calor paucus difflatione prohibitus vires in renibus acquirit, numquid tunc refrigerantium usus conferet? Item in pituitosis obesisque quum lapides fiunt, (quod non tam sæpe fit quam in biliosis, licet Arnaldus Villanovanus aliter senserit) non credibile istius acris caloris proventum esse. Sed numquid etiam febrilis calor calculos promoveat? In apoplexia & tetano calor febrilis coquit, digerit, evacuat, frigus cogit, immo æqualitatem quamdam inducit: & coryzæ cum febre non diutius sunt, quia ait Galenus, πυρετὸς ἐπιγενόμενος ταῖς κορύζαις βεβαιοτέραν αὐτῶν ποιεῖ τὴν πέψιν (a): sic calor febrilis dissipat, non cogit ac compingit: quod tamen verum non est. Nam si coquit, ex eventu tenuiorem partem eliciens, concretionis occasionem prætexit. Ita censuit Galenus citra calorem non posse corpus ullum in halitum

6. Epid.

** Lib. de alimentorum facultatibus dum loquitur de pane lauto.*

Gal. calorem acrem renum maxime auctorem calculi facit.

Hipp. 4. de morbis.

Medendi ratio hinc peteretur.

Part. 10. sect. 3. lib. 6. Epid.

Gal. cap. ult. lib. 9. meth.

(y) Homogenea.
(z) Ventre calidos.
(a) Febris superveniens gravedini validiorem facit concoctionem.

halitum digeri, manente ſubſtantia compacta, nec tamen vi caloris corpus omne digeri poſſe, ſed quod eam propenſionem habet, ut eſt corpus humidum. Quod ſi non multum contumax materia, eam hercules attenuabit, ac digeret, alioqui hoc intendet ut tenuiorem educat partem: ſi id fit, craſſamentum quod remanet lapidem ponit. Præterea aliud eſt materiam in venoſo aut nervoſo genere contineri, aliud in capacitate aliqua & anguſtiis. Nam priore modo, ut in apoplexia, quia coactus humor non eſt, digeri non poteſt, ut nulla fæx commemorabilis remaneat. Si poſteriore modo, id eſt, ſi in vacuo continetur, & in ventre; dum conglobatur, & in ſeſe undique coit, facile concreſcit: id declarant in arthriticis tophi: nam quamdiu humor in venis eſt, vagatur, quum vaſis elapſus eſt, in acetabulum concreſcit ac lapideſcit.

Arguitur Fernelius. Gal. c. 5. l. 1. loc. aff. diſputans de his aff. qui his aut illis part. contingunt, ait ſuffuſionē ſolis oculis contingere. Et lapidem ſolis renibus ac veſicæ. Quamquam ex quorumdam opinione narrat quibuſdam in ſolo inteſtino calculum concreviſſe. Auctor libri de renum affectib. explicans cauſam lapidis efficientem ſcribit craſſam materiam ſufficere ad coagmentationem ſui, etiamſi moderatus ſit & tepidus calor, ſi tenuis materia eſt, calor vehementior requiritur, ſive ſit naturalis, ſi-

Reliqua jam perſequamur, an videlicet omne rudimentum calculi a renibus & in renibus eſt, quinam magis obnoxii calculo, & cur potius ren in viris calculo obſideatur, in pueris veſica. Ac in rene tantum non cogi lapidem teſtatur experientia, quum nulla non in corporis parte fere generentur: nam & in corde & in cyſti, & in hepate, & in pulmone deprehenſus eſt aliquando. In ea vero maxime parte cogi poteſt, ubi capacitas eſt aliqua, quum hæc ad coagmentationem magni ſit momenti, Galeno auctore. Sed an rudimentum omne in renibus, ejus præſertim lapidis, qui a veſica tandem detrahitur, inquiramus. Qui hanc opinionem induxit primus fuit Fernelius: etſi is agnovit in cyſti fellis, in venis, immo & in plerisque aliis partibus calculum cogi, cur a renibus primum coagmentationis initium repetivit? Ea de re dicet, nullus Veterum ſtatuit, quod nullus credidiſſet futuros olim qui adeo præjudicatæ ſuæ ſententiæ inniterentur, ut contra omnem rationem primo ac per ſe lapidem in veſica cogi poſſe inficiarentur; quod ſi præſenſiſſent firmis id, ut cetera ſolent, rationibus ſtabiliviſſent. Ac probarunt quidem, ſive materiam ſpectes, ſive locum, ſive efficientem cauſam in veſica generari poſſe, aut cogi potius; ſed an rudimentum a veſica eſſet, an a rene non ſtatuerunt. Quis putaſſet fore quoſdam qui in veſica primo confici lapidem negarent? Si in aliis partibus ſit primo, cur non in veſica? Cur rudimentum a rene mendicatur? Immo probabilius eſt in veſica fieri: nam eſt excrementorum ſentina, mucoſa materia in eam influit idonea calculi materia, ea frigidior eſt ſæpe caloris vim effugiens. Quis dubitat eam non facile in calculum obdureſcere? Primum itaque materies in veſica adeſt & quum mucoſa ſit, in loco capaci omnium facillime induratur, & ex minimo principio per acceſſionem novæ materiei in molem accreſcit: Locus præterea calidus, calidis partibus circumdatus, ratione ſuæ ſubſtantiæ, id eſt corporis veſicæ, frigidus. At ad veram coagmentationem, ut ad duritiem in lateribus, caloris & frigoris conſpirationem omnino conferre, veterum auctoritas probavit: unde lapidum ſubſtantia (ait Galenus) conſtans eſt ac ſtabilis propter frigus & ſiccitatem: ſic & materiæ ipſius frigiditas, & aliquantula veſicæ ipſius ob naturam ſpermaticam frigoris vis * plurimum ad lapidem confert. De renibus autem dubitatur, quum in renum calidiſſimis tantum cogi lapides pleriſque probetur. Præterea ſi in veſica

vesica facile fit tenuioris substantiæ dissipatio, si excretio fit liquidioris partis, & fæx remanet, cur non primo quoque tempore rudimentum lapidis adesse necesse est? Quamquam ante docuimus ex veterum opinione in rene potius cogi calculum per modum digestionis, in vesica vero per modum coctionis, quasi in renum calculo vis potius efficientis causæ; in vesicæ lapide vis materialis reluceat. Coctionem voco elaborationem & incrassationem; ut quum diutius urina retinetur, & natura non oriatur. At dicet, fæx illa residens a liquore facile diluitur, distringitur, & per os vesicæ, quod amplum Galeno, excluditur: ita coctionis occasio abest. Si hoc verum cur in aquis, quas αὐτοφυεῖς (*b*) dicimus, lapides concrescunt; cur materiam eorum aqua non diluit? Si arenula a rene deturbata augetur, & id quod apponitur vere est lapis, si omnes conditiones lapidis spectes, immo quid est durius quam quod in rene & a rene est, cur non primo & per se in vesica cogetur? Eadem enim ratio principii & incrementi videtur. Siquidem si materia & calor in vesica sufficit ad augendum, arenulasque in ingentem lapidem compingendas, cur non & ad generandum abunde erit? In articulis pituita lapidescit, nullo a renibus principio repetito; & in vesica idem non fiet, quum & materiæ, & loci, & causæ efficientis opportunitas adsit? urinæ grumosæ, paucæ, confusæ, in vesica retentæ, exiguum quoddam rudimentum non dabunt, & ab hoc auctius non erit quoddam corpus lapidosum? Nisi dicat, si ita grumosæ, crassæ, non transmittent renes, in iis residebunt, stranguriam parient, lapidem producent, maxime in renibus puerorum, in quibus omnia non patent, ut in viris. Huic sententiæ Galeni consentit quidem, dum ait: Non abs re crassæ urinæ & paucæ vix renes transibunt; tamen ita explicari potest. Jam demonstratum est puerorum actiones & facultates validas esse, calorem validum qui humores fundat ac tenuet, sic meabilem per renes faciat, exitus celeritatem afferat, si verum id est, credibilius in pueris facile permeare urinas illas quam in aliis. Præterea docuimus ante Galenum, non iis assentiri qui angustiam meatuum concretionis in renibus & puerorum, & adultiorum causam constituunt: itaque quantumvis crassæ, permeabunt tamen. Quod attinet ad illud crassamentum quod quis causam coactionis in renibus puerorum afferat, Galenus illud corpori vesicæ frigido attribuit: itaque ne is rei veritate motus fateretur colluviem istam in renibus remanere angustiam ratione ætatis habentibus, duo asserit, & vi caloris crassitiem tolli humoribus attenuatis, & nullam angustiam esse quæ hoc efficiat. Quod an verum sit videto.

ve non: nam calor partes materiæ tenues discutit, & si tunc validior fuerit calculum fingit.

Cap. ult. l. 9. Method.

Tamen auct. lib. de renum aff. ait in viventibus a solo calore esse concretionem. Nec enim tantum frigus esse potest, dum vita fruimur, ut à frigore concretio fiat. Quod verum est si quis existimet frigus vim causæ efficientis habere per se. Nam calor vere est opifex, & frigus ex eventu.

Ad part. 15. sect. 3. lib. 6. Epid.

Ad aph. 69. lib. 4.

Sed ne, indicta causa, Fernelium virum alioqui arte medendi clarissimum condemnemus, ejus verba in medium adducta ad unguem exquiremus. *Causam calculi*, ait ille, *tradunt omnes crassum ac frigidum succum, qui cum urina per venas in vesicæ capacitatem influit, in qua tamquam fæx subsidens loci calore arefactus sensim lapidescit. At vero quid limum istum, (nisi forte angusta vesicæ cervix) tamdiu possit remorari non video, quum & sanguinis grumus, & pus, & alia multa crassiora facile illinc profluant cum urina.*

(*b*) Sponte nascentes, minerales.

urina. Contra vero comperi omne calculum in vesica conclusum, quoddam rudimentum e renibus traxisse, e quibus per nephriticos dolores excidens, si grandiusculus, in vesica plerumque persistit, illicque allatarum sordium adhæsu coagmentatur, dum confectus lapis fiat. Et quicumque lapide vesicæ laborarunt, ii prius nephriticos dolores experti sunt: & quoscumque calculos obtrivi, in eorum medio nucleus repertus est, verum rudimentum e renibus exturbatum. Sed hæc leviora sunt quæ a tanto Philosopho profecta dicantur, quæque veterem de calculo in vesica primum coacto opinionem labefactent. Sed alia his opponenda sunt, ut facta utrimque contentione veritas eluceat. Tria ejus sunt argumenta: ut primum rudimentum a rene esse conficiat, nullumque lapidem primum in vesica concrescere concludat. Primum est: Nil videtur remorari crassum frigidumque succum calculi parentem, ut in vesica prima concretio fiat: prima itaque concretio a rene est: quod autem non moretur materia in vesica, sed facile transeat, hac conjectura probat, minimo negotio grumus & pus a vesica effluit, idem quoque illi viscido crassoque humori contingit: egregium vero argumentum. Pus & grumus a vesica excernitur facile, ergo humor ille glutinosus; si itaque lapis cogatur ibi, rudimentum oportet a rene mendicari. Si enim tam facilis a vesica exitus, cur nucleus a rene deturbatus per dolores nephriticos (quo tempore facultates omnes in unum nituntur) in vesica moratur? Nam & cervix vesicæ patet, te auctore, & maxime in pueris, & non minus natura nititur excutere arenulas, quam pus & grumum sanguinis: sic suo se confodit gladio Fernelius. Secunda ejus ratio hæc est: Ideo non moratur humor in vesica, quia eum, út & alia crassa probabile sit excerni. Eodem modo nec humor in renibus retinebitur, & non cogetur. Immo quum renum lapis potius per adhæsum arenularum fiat, quæ non tam contumaces sunt ad deturbandum, quam grandinosum corpusculum quod in vesica lapidis initium est, cur non quotidie exeunt a renibus arenæ, quum ab iis pus & grumus quotidie excernatur? Non enim potior est ratio cur humor viscosus moram non trahat in vesica, is autem in renibus subsistat & lapidescat: aut si in vesica non sit probabile humorem morari, quod grumus & pus excernatur, si verum quoque est a renibus multo sæpius, & per renes pus, & grumosa corpora effluere, cur non pari modo facile arenæ descendent, & sic calculi occasio tollatur? Tertia ratio differetur.

Ac quod capilli, carunculæ, grumi, pus a renibus, etiam facile excernantur, vel *quartus aphor. lib.* plenus est: testatur eorum historia qui fabis & orobo diu usi essent: testantur & carunculæ, quum hypostases orobo similes videntur: quod & in febribus evenit, in quibus crassus sanguis in hepate aut renibus exuritur. Sic grumus, pus, & corpora adusta a renibus deturbantur: ergo si calculus in iis cogitur, eodem modo aliunde repetendum lapidis rudimentum, quo & in vesica: idem enim de renibus & vesica judicium est: nisi dicat arenulas a rene non ita sæpe descendere, quod adsit glutinum quoddam quo conjunctio fit. Cur non idem glutinum in vesica erit? Immo in ea magis cernitur, quod in ea undique excrementa confluant. Renes corporis colluviem recipiunt,

sed

ſed utrorumque veſica, immo & ſuum habet proprium excrementum glutinoſum & tenax. Et quum ſpermatica ſit pars & frigida, dum nititur in ſuam naturam id quo voluptuatur convertere, id quod retinetur lentum & viſcidum redditur. Si ventriculus generis ſimilitudine veſicæ analogus etiam ex laudabili cibo videtur minimum ob errorem pituitam multam acervare, veſica ex iis quæ a natura ut aliena pelluntur, excrementum non cumulabit? At anguſtia renum id præſtabit, dicet. Si verum id eſſet, tam craſſa & glutinoſa a renibus, & per renes non delaberentur, quæ paullo ante expoſuimus. Si præterea quia pus & grumus a veſica facile pellitur, fæx quoque pelletur, tolleturque occaſio generandi per ſe lapidis, eodem modo convinceretur de pulmone, quod in eo lapilli grandinis inſtar non cogi queant: & tamen id in pulmone fieri fatetur. Pulmo facile pus & grumos ſanguinis extundit, ſequitur ut grandinis materiam non retineat. Sed ita reſpondendum Fernelio. Et pus, & grumus, & carnes, & ſimilia a veſica excludi poſſunt, & tamen alias glutinoſus humor expellitur, alias non: prout enim veſica affecta eſt, ita excluſionis major minorve eſt facilitas. Sic etiam aliquando & pus, & grumus, & ſimilia ſubſiſtunt, aliquando expelluntur. Unde Galenus docet ſæpe ſupprimi urinam a grumo ſanguinis a rene manantis & in veſica concreſcentis, & a carunculis, undelibet adventarint. Eodem modo non eſt neceſſe limum iſtum aut ſupprimi aut expelli, quovis modo affectum ſit os veſicæ. Accedit, quod fieri poſſit ut puri & grumo facilis exitus ſit, non propterea tamen fæci limo reſidi in veſica: etſi enim omnia hæc præter naturam ſint, aliter tamen atque aliter affecta ſunt, quoniam pus & grumus majores ſæpe moleſtias infert quam pituita, niſi ea forte a natura valde aliena fuerit, ideo natura magis de illis expellendis, quam de hoc cogitat. Sic grumus ut moleſtus pellitur, aliud excrementum remoratur. Immo pus craſſius ipſa pituita, ut irritans facultatem, ocyus exigitur foras. Unde minima particula humoris acriuſculi in veſicam illapſa ſtranguria ſtatim excitatur, quum alioqui ingens pituitæ acervus in veſica impune maneat. Itaque natura ad id quod irritat excutiendum incitatur, atque eo magis ſi id quod in ea parte redundat qualitate aliqua præditum ſit, quæ ſit velut calcar & ſtimulus; at humore mucoſo veſica ipſa voluptuatur.

Cap. 1. lib. 2. loc. aff.

Quod attinet ad nephriticos dolores, quos ait neceſſario præceſſiſſe lithiaſin veſicæ (quamquam λιθιάσεως (c) nomen proprie ad calculum in veſica refertur) ſi revera ita eſſet, magnam vim haberet ad confirmandam opinionem de neceſſaria nuclei cujuſdam deturbatione e renibus in veſicam. Sed quot pueris lapis extractus eſt, qui nil umquam in renibus ſe ſenſiſſe narrarint (nam de iis ſermo eſt quorum infantia pro excuſatione afferri non poteſt) quum tamen ſigna aliquot ipſi & incipientis lapidis, & jam grandeſcentis demonſtrarint? Et ut pleriſque in veſica repertus lapis, quibus ſani renes mortuis deprehenſi ſunt, ita in renibus lapidicina reperta eſt, quum in veſica nil lapidoſum eſſet: quamquam

(c) Lapidoſæ concretionis.

hæc omnino non convincunt: tamen si omne rudimentum esset a rene, vix laboraret quis lapide in vesica, quin renes lapidosi forent. Et quod asseverat omni lapidoso nephritin præcessisse, id fidem majoris experientiæ requirit. Ac de viris, quibus renes facile calculo obsidentur, constat magnam esse eorum ad nephriticos dolores propensionem: de pueris autem non ita certum esse potest. Necdum observatum esse comperimus an pueri nephritica passi sint, quod tamen verum esset, si illud argumentum Fernelii constare oportet, quum lithiasis propria puerorum affectio sit. An vero possent effugere dolorem nephriticum si deturbatur a rene rudimentum? Itaque negare oportet Fernelio istam experientiam de nephriticis doloribus. Quod enim idem de pueris conficere posset, ac de viris, illud falsum est, quum jam sit probatum viris potius in rene cogi lapidem.

Examen vero illud de corpusculo illo nucleum referente, quod in lapidis medio reperitur, in hunc usque locum distulimus. *Quotquot lapides obtrivimus*, ait, *in eorum medio nucleum reperimus.* Sed hoc an verum sit, dubium esse potest: in quibus a rene principium est, verisimile id quidem, utpote in viris: est enim in medio aliquid cineritium, alius coloris quam id quod adhæsu suo lapidem auxit: sic superficies non a rene, medium non a vesica esse videtur, sed contra. At non ubique ista coloris varietas cernitur, ut illud argumentum, quamvis e medio sumptum sit, jejunius esse censeatur. Immo etiam in vetulis lapides vidimus, quorum involucrum grandinosum erat, albicans, durum, lapidosum: aliquando colore fuscum, an non hæc a rene sunt? Nequaquam. Immo etiam, Fernelio teste, illud quod accrescit a vesica est: & tamen est veluti grando, fuscum est & cineritium colore, durum. Si tale quid apponitur, & a vesica est, nonne idem potest nondum exsistentis lapidis principium esse, & a vesica esse? Quibus enim corpus biliosum est, & æstuans, iis in vesica cogitur lapis ardore vesicæ & totius corporis, ut ante ex Hippocrate dictum est, & idem Galenus verum esse assevera. Respondeat Fernelius iis: Si crementi lapidis causa in vesica est, cur non & principii? Si urinæ crassæ sunt, & semel non apto tempore redduntur, coactio fit in vesica, ait Galenus. Sed & id unum Fernelii errorem detegit: In lapide quod subrubrum, a rene demissum quid indicat: erroneum illud plane: nam in febribus, præsertim quum multa est colluvies & cruditas, & natura post mitificationem excretionem molitur, in urina est confusio, & fæx non assimilis sanguini aut fæci sanguinis: numquid remoratum in vesica coagmentationis principium erit, præsertim si calor adsit, & illud quod in medio erit rubicundum apparebit? Ita hercle. Sic falso color iste rei mediæ convincit primam in rene conglutinationem factam esse. Satius est itaque statuere colorem calculi, quæcumque ejus pars accipiatur, non indicare locum in quo, aut a quo, sed materiam ipsam: nam & in rene albicans materia concrescit, veterem colorem asservans, & in vesica rubeus, & fæci sanguinis haud absimilis. Quamquam non negamus & arenulas a renibus esse, & ruborem istum aliquando ab iisdem dependere.

2. de nat. hum.

Notandus locus.

Aliquis

Aliquis præterea quærat, ſi per ſe & primo lapidem veſica cogit, an neceſſarius arenularum concurſus? & ſi ita eſt, an a rene ſunt, an etiam a veſica eſſe poſſunt? Putat quidam non oriri lapidem ſine arenulis, contra arenulas eſſe poſſe, nullo aut lapide præeunte, aut ſequente. Quamquam Galenus ait, *ut ramentum ulceris ſignum eſt, ita & ſabuloſæ urinæ lapidis ſunt argumentum. Et quibus multæ excernuntur arenæ, iis coagmentationis occaſio tollitur.* Revera arenularum creatio renibus tribuenda eſt, ſi Galeno creditur. Auctor *lib.* 2. *de nat. hum.* arenularum generationem ad calorem magnæ venæ retulit: quod quamquam obſcure dictum κατὰ τὴν συνεκδοχὴν (*d*) renum regio intelligitur, politico loquendi modo, nam quibus magna vena ardet, iis lumborum æſtus eſt, quod vulgus renes ardere dicit. Tamen ſi ad veſicam uſque urina, fæci ſanguinis hypoſtaſin ſimilem habens, defluet, quid erit abſurdum ſi dicamus particulas iſtas hypoſtaſeos ſubrubræ in arenulas converti poſſe? Nam & grandinoſa corpuſcula in veſica cogi poſſunt; & ſi eorum materia rubet, ſubrubra ſunt: hoc autem arenulentum eſt. Diximus ſiquidem colorem non locum in quo & a quo, ſed materiam cogi aptam indicare. Sed diſtinctionis gratia, arenuloſas urinas, renales dicamus, & proprias eorum quibus lumbi & venæ ardent, ſabuloſas autem, veſicæ proprias: utpote quum craſſæ, fæculentæ, hypoſtaſin ſubrubram habentes urinæ in veſicæ fundo diu delituerint.

Cap. 5. lib. 1. loc. aff.

Part. 18.

In hanc ſententiam Auctor l. de renum affect. ſcribit, ſi ægre ſolvitur quod in renis cavitatem ſubit, ad id quoque aliud ex cava vena immiſſum colligitur & adhæreſcit. Et veriſimile eſt primas arenulas in magnis iſtis venis generari, aut a bile aſſata aut ab alio humore in arenulam converti promto. Unde bilioſis & quibus calor ſiccus & ſqualens, nec non æſtuant venæ, urinæ ſunt arenulentæ: & vitri parietes ſabulo velut ſunt incruſtati.

Sed omnium difficillimum eſt ad explicandum, cur in viro ren potius calculo occupetur, dolorque eum nephriticus vexet, puer autem calculo in veſica potius laboret. Aniles & futiles ea de re ſunt quorumdam neotericorum opiniones: ſtatuunt enim anguſtiam meatuum, cauſam calculi in virorum renibus, quæ quum in pueris tanta non ſit, quæ materia in illorum renibus reſiſtit ac moratur, eadem in horum veſicam delabitur: Galenus ad imbecillitatem confugit, quam in viris majorem eſſe credit quam in pueris: ideoque natura non ſatis poteſt ad deturbandum ad veſicam uſque materiam: at non eſt veriſimile hoc; in viris enim & adultis, quos τοὺς τελείους (*e*) vocat Galenus, vix ſit credibile adeo imbecillem eſſe naturam, ut perducere ad veſicam uſque non poſſit materiam, quæ alioqui in veſica puerorum coagmentatur. Cur id potius in pueris fiat, quum inſtrumentorum mollities ſit, congeries multa humorum & cruditas, quam vix natura eo provehat? Si id poteſt, cur non foras cum urina ſedimentum pellit, quum amplam eſſe veſicæ cervicem Galenus fateatur? Immo ſi puerorum diſpoſitiones idem Galenus vult celerrime alterari ob corporis humiditatem, & nativæ potentiæ infirmitatem, fictitia eſſe videtur opinio de robore actionum in pueris, & earum imbecillitate in viris, καὶ τοῖς τελείοις (*f*). Sit ita, coquendi facultas vigeat, quia calor multus, expellendi tamen vis, quam ſiccitas quædam juvat, deficit, aut potius multo inferior eſt priore; at deducere ad veſicam uſque in pueris, quod alioqui

(*d*) Per ſynecdochen.
(*e*) Perfectos.
(*f*) Et perfectis.

alioqui ob infirmitatem in viris remoratur circum renum cavitates, facultatis expellentis ἐνέργειαν (g) significat. Nisi forte dixerimus, ut dictum Galeni fusius explicetur, depulsionem hanc non tam opus esse facultatis expellentis, quam caloris naturalis vegetioris. Is enim fundit atque liquat, & humor diffusus eo usque pellitur, donec sentiat appulsum corporis frigidiusculi, hoc autem vesica est. At in perfectis jam viris is calor non est, unde non diffunditur humor, nec ad vesicam pervenit: immo in pueris materia mollior est, in viris squalet & aret. Nisi forte etiam Galenum suo se marte oppugnare dicamus; adduximus enim ante locum quo Galenus censet calorem nativum glutinosam materiam cogere ac condensare, & ad æqualitatem reducere; idque maxime quia tenuiores elicit partes. Si id verum in pueris coget aut in renibus, aut in longinquioribus partibus, non autem liquabit atque dissolvet.

Quicquid tamen sit, placet Galeno pueris in vesica lapidem cogi, in renibus virorum calculum: ita enim πρὸ οὐρήσεως καὶ μετ' οὔρησιν (h) interpretatur: quod pluribus non persequendum. Et ex verbis Galeni colligimus, si lac ad lapidem non faceret, si tam crassæ in pueris urinæ non forent, si tanta non esset edacitas, constante facultatum robore, & vegeto nativo calore, cervice patente, nullus calculorum in pueris esset proventus, in eoque vis apparet, quod natura non cessat pellere, donec ad vesicam perveniatur: victa tamen materiei mole, crassitie, edacitatis incommodis, adjuvante vesicæ frigore, facilis in ea conglomeratio fit. Quod ad calorem spectat, idem si fusionis ac dissolutionis causa per se esse potest, coagmentationis occasio ex eventu statuetur.

Quod autem unam ex causis facilis coagmentationis meatuum angustiam Galenus ante negaverit, id sicce pertranseundum non est, conceptis tamen verbis id statuit: & longe aliter alias docuit, ait enim: *Quum crudus humor lentorem sumsit, & quibusdam transitus per renes angusti sunt, ibi quod crassum est, & maxime lentum, diutius moratur, πῶρον (i) promte gignit, cujusmodi in vasis in quibus aqua fit & accrescit. Confert & ad id maxime renum temperamentum, quum etiam calor acris fuerit, atque veluti igneus.* Cur ergo angustiam istam rejicit? Non ea est mens auctoris, ut neget omnino angustiam meatuum ad concretionem facere, sed evertit eorum opinionem qui ideo crederent potius in renibus virorum cogi calculum, quam in puerorum, quod illorum renes angustiores essent, quam horum. Sunt quoque & satis in pueris plerisque renum angusti meatus. Accedit & illud: Inter homines ii calculosi fiunt qui abundant calore acri, qui biliosi, qui θερμοκοίλιοι (k), quod calor majorem alimenti partem corrumpat, utpote febrilis, & cruditas quæ hinc nascitur, (quamquam non tam in iis humores dicuntur ὠμοὶ (l) quam ἄπεπτοι; ὠμότης (m) autem καὶ τὸ ἄπεπτον (n) distinguitur): at in talibus corporibus venæ patent; Et

Cap. 5. lib. 1. de aliment. facul.

(g) Energiam.
(h) Ante mictionem & post mictionem.
(i) Callum.
(k) Ventre calidi.
(l) Crudi.
(m) Incoctiles: cruditas.
(n) Et incoctile.

Et de iis Hippocrates: *Qui ventre calido ſunt, carnes habent frigidas, & graciles ſunt: iſti venoſi & iracundiores.* Niſi forte dicas venoſos non tam appellari, quod venæ amplæ ſint, ſed quod turgeant conſpicuæque ſint ob pravi ſanguinis abundantiam: utraque interpretatio cum Galeno conſentit. Præter hos obeſi & præpingues, quibus vaſa anguſta ſunt, calculoſi quoque fiunt. Sed priores calculos magis in renibus acervant, obeſi autem calloſas potius concretiones habent. Itaque quum Galenus negavit anguſtiam vaſorum cauſam eſſe concretionis in renibus virorum, ad infirmitatem recurrit: verba ejus ſunt: *In adultis caſeo frequentius utentibus lapides in renibus crebro generari conſpicimus.* Cauſam autem paullo ante efficientem aut adjuvantem infirmitatem poſuerat. Sed paullum imminutus Galenus videtur in reddenda ratione cur in renibus virorum calculus concreſcat, in puerorum veſica vero lapis: immo demonſtrationem horum pollicetur cumulatiſſimam, ſed dives promiſſum inane tantum fit. Nam cauſari imbecillitatem in viris, & cruditatem (idque dubitando tantum) coagmentationis potius in renibus quam in veſica, jejunius hoc eſt, & tanto demonſtratore indignum. Ego vero potius crederem acrimoniam caloris renum in viris, præſertim ſi cruditas & anguſtia nonnulla concurrat, legitimam concretionis cauſam. Nam quum arefactione, aſſatione, & digeſtione rei tenuioris compactio fiat ex materia cruda & craſſa, cauſa efficiens potentiſſima calor eſt acer, mordax, attenuans & digerens: & quia in adultis magis viget ac dominatur, qua parte plus ejus eſt, in ea cogitur ac compingitur materies: maxime vero ſi ignava ſit vita, & cruditatum cumulus. In pueris halituoſus eſt calor & blandus: materia fuſa a calore blando elabitur; ſic nulla coagmentatio fieret. Sed tum cruditas ob ingluviem, inordinatos motus & diætam, unde urinarum eſt craſſamentum, nullo modo ab opere ceſſans natura ad veſicam uſque excrementa depellit. Et hæc ſuopte pondere ac nutu conglomerata ac conglobata principium dant concretioni: calor enim naturalis coquendo & agendo in opus ſemper incumbit. Itaque quod facit acrimonia caloris in virorum lumbis, materia aliqua præſente, idem facit occaſio multæ materiæ in puerorum veſica. Hinc renales calculi ſunt friabiles, veſicæ lapis & quicquid in ea concreſcit, indiſſolubile & minime friabile exſiſtit & apparet; & virorum concretiones maxima ex parte ſunt parvæ & exiles, & nonniſi diuturno fiunt tempore; puerorum vero ingentes ſunt & brevi fiunt. Unde exciſa puerorum veſica, grandiores viſuntur lapides, & ſæpe duo treſve ſunt detracti. Sic calor acer & mordax in viris anticipat elapſum materiei in veſicam, & ante cogit quam natura depoſuerit: contra in pueris eouſque procedit, donec ad veſicam veniatur. Et ad coagmentationem in veſica facit frigiditas ipſius materiei, & ipſius veſicæ, utpote partis ſpermaticæ: Et quum pueri ſubligaculis careant, fundus veſicæ facile refrigeratur. Nil enim æque partes ſpermaticas & membranoſas afficit quam frigus ipſum: immo frigore corpus illarum fit βληχρὸν καὶ σφακελῶδες (o).

Gal. 2. de temp.
Hipp. part. 25. ſect. 4. lib. 6. Ep.

(o) Pigrum, debile & ſphacelodes.

Atque ut tandem commentandi finis fiat, in viris, potius habeatur ratio causæ efficientis, in pueris materialis, licet in utrisque utraque causa cernatur, sed secundum magis & minus. Accedit quod usu vini quo utuntur viri, ut calidioris & tenuioris, multa in renes convehantur, unde facile calculosi fiunt, præsertim si esculentis ad id accommodatis utantur. Gentilitiam & hereditariam diathesin quæ in multis latet, omittimus, quod nemo sit qui id non credat, & tantam vim ejus esse, ut eam vix effugere queat qui patre lapidoso, aut arthritico, aut lunatico sit satus.

At in viris acrimonia caloris renum & materiæ quidam squallor cernitur ut causa ipsius concretionis in renum corpore: at in pueris materia non est ita squalida, ideo diluitur ac diffunditur ad vesicam usque; in viris contra: nam vivere nostrum siccessere est: & major pars corporum curis, vino, venere, ætatis & annorum cursu squalet: & pro calore blando, halituoso ac amico naturæ, alius contra naturam excitatur. Quod autem in calculosis nephriticis dominetur calor contra naturam, patet, quia perpetuo fere sunt sitibundi ac nauseabundi: unde apparuit sæpe & constitit certis signis venas eorum quibus calor acer est ac mordax, aut quibus multa bilis in gibbo hepatis congeritur, arenulas multas continere: declarant urinæ eorum; immo in mulieribus observatæ sunt arenulæ in secundinis post partum, quod ob calorem loci & moram contigisse certum est. Sic illæ arenulæ a genere venoso possunt impune per renes transire ad vesicam, & ibi adhæsu pituitæ coagmentari: & quum rudimentum est in vesica, facile lapis augetur, præsertim si vesica scateat crudo succo. Accedit quod ubi mictio impeditur, tenuiore filo ac velut gracilescente urina excernitur, sic remanet id quod crassius est. Item qui habent lapidem in vesica, micturiunt, sæpe mejunt non affatim, nec educitur cum reliqua urina id quod crassius est. Idem contingit iis quibus in urethra caruncula est, congeritur enim pituita multa, quod tantum elapsum est quod tenuius erat.

CANONES THERAPEUTICI.

His ita explicatis quæ ad diagnosin pertinent, nonnulla attingere consilium est, quæ ad morbi ejusdem therapiam conferre videbimus. Paullo longiores & accuratiores fuimus, quod magni referat & ad diagnosin & therapiam scire quis locus sit in quo primo generetur lapis, quis non, quæ causa efficiens, an plus materiei tribuendum, an calori opifici, quæ corpora lithiasi apta, quæ tempora generationis & incrementi calculorum. Hæc nisi ad unguem teneantur, circumforaneorum, & circulatorum exemplo miseros mortales curatione nostra tumultuaria ac temeraria obruemus, ac opprimemus: nam audito difficultatis meiendi nomine aut calculo quisque ad curationem hujus affectionis se natum ac institutum putat. Operæ pretium est audire infinitas diureticorum formulas quas magnifacit muliercularum garrulitas. Sed si corpora valde biliosa, si corpus valde excrementis

Vulgo calculosis ob renū calorem quē supponimus magnum, foris refrigerantia præscribimus, & male. Nam Arist. ideo ait naturam renibus foris adipem mul-

mentis ſcateat, ſi confirmatus lapis ecquid erit pretii? Immo innumera ſequentur incommoda: induratur lapis, ſanguis liquatur, devehuntur excrementa, febris accerſitur. At non eodem modo in ſenibus, pueris & grandioribus fit lapis, ut ante dictum eſt, non ubique arefactio, & aſſatio, quo fit ut idem remedium uſui eſſe nequeat: idea remediorum ſtatuenda eſt. Errat qui credit nil intereſſe, ſive hic, ſive illic fiat lapis, quove modo, quo in corpore. Si enim in ea parte non cogitur lapis, cur topicis, & aſſumptis ei providetur? Si omnis & in rene & a rene lapis, huic primo occurrendum. Et quis adeo hebes qui in pueris ad renes recurrat, & non potius veſicæ rationem habeat, totiuſque corporis? Sic præjudicatæ quorumdam opinioni temere non aſſentiendum. Non ſunt nova dogmata inducenda, niſi quæ validis rationibus ſtabiliantur.

tum affinxiſſe, ut renes eſſent calidiores deſtituti carne lumborum, quia tegi deberent. Calidos autem renes eſſe oportet, ut & attrahant & ſecernant. Vide in noſtris comm. maxime in hiſtoria Hamelii calculoſi.

In calculo tria hæc ſpectantur, γένεσις, διαμονὴ, καὶ ἔξοδος (*p*): id eſt, generatio, manſio & exitus: in quibus locus eſt aut curationi aut præcautioni. Quum lapis perfectus eſt, fruſtra deturbare aut comminuere, diſſolvereque conamur: immo dum id fit, fuſa liquataque nova materia, & ad renes devecta, cumulatur aliquid quod ad veterem concretionem adhæreſcat. Si in præcautionem incumbimus, blanda & lenientia uſurpanda, niſi quid excitemus, aut dolores qui mille ſunt, accerſamus, aut præſentes augeamus. Si in curationem, Hippocrates præſcripſit vehementiora, ut elleborum: nec ſi præſcripſerit, tamen eodem jure veratrum uſurpandum eſt. Sæpe enim non ad verba Hippocratis, ſed ad mentem attendere oportet: ut quum pueris mulierem, capram & elaterium conveniens remedium eſſe ait, non adeo ſui obliviſcitur Hippocrates, ut elaterio lactentes pueros exagitandos eſſe cenſeat. Galenus rem totam diſtinctione temperavit: nam dum præceptum hoc ad affectus renum retulit, quum malum inveteratum eſt, & velut vectibus extrudendum, tum veratro locus eſt, id eſt, valido medicamento. Immo duo ſunt momenta curationis morborum renum, craſſorum humorum extenuatio, & corporum in renibus contentorum, & ſolidorum vicinorum mollities & laxitas. Porrò non per omnia tempora lapidis dolor eſt, ſed dum generatur, & excutitur a rene. Illic dolor gravis eſt, hic acutus, utrumque verbo quodam communi complectitur Hippocrates: *In renem dolor gravis.* Nam nomine τῆς βαρέως aut τῆς βαρέιης ὀδύνης & ὀξεῖαν ὀδύνην καὶ κυρίως λεγομένην βαρεῖαν (*q*) comprehendit. In eodem rene & dolor gravis eſt, id eſt, ſenſum gravitatis inferens, & acutus: gravis, quum ejus caro afficitur aut obſtructione, aut inflammatione: obſtructione, ut quum infoſſus eſt illi calculus. *Si*, ait Galenus, *carnoſa renum pars inflammatur, dolor gravis eſt, ac ſi ponderis adeſſet ſenſus*: quod mihi mirum videtur. Nam non videtur inflammari ren, quin tunica afficiatur: ſi tunica patitur, acutus erit etiam-

6. Epidem.

Par. 6. ſect. 1. lib. 6. Ep.

Cap. 4. lib. 2. loc. aff.

Aph. 3. lib. 6. aphor.

Cap. 2. lib. 6. de loc. aff.

Ad aph. 7. lib. 6.

(*p*) Generatio, manſio & exitus.

(*q*) Gravis aut gravis doloris, acutum dolorem & propriè appellatum gravem.

Ibidem.

etiamnum dolor, eodem Galeno teſte: tum enim acutus eſt, aut quum arteriæ, aut oſcula vaſorum, aut venter renis, aut tunica patitur. Idem cenſet de affecto hepate contra multorum opinionem: credunt enim ſenſum tantum adeſſe gravitatis, quum hepar laborat. At aberrant plane.

Aliter ſe habent lapides in bilioſis, ſiccis & ſobriis, aliter in guloſis, vino & abdomini deditis. Illi arenulas potius cogunt, hi corpus quoddam ex pituita nullo indiſſolubilius. Et credo quod qui cruſtis panis utuntur, arenulis poſſunt eſſe obnoxii.

Expendamus eorum errorem qui quovis tempore calculoſis diuretica præſcribunt, attenuantia, incidentia, ſanguinemque fundentia, idque omnibus corporibus, omni ætati, nulla cum rerum diſtinctione. Atque ex profeſſo *in lib. ſanit. tuendæ*, convellit eorum opinionem qui promiſcue calida & acria calculoſis offerunt. At primum demonſtrat nil eorum quæ valde calefaciunt, calculoſis prodeſſe. Producit hiſtoriam hominis bilioſi calculo impediti: huic quum calida diu Medici calculo providentes præſcripſiſſent, tandem eum in maraſmum conjecere: & contingit ut præ ſiccitate motus digitorum impediretur, adeo ut oſſa ipſa cavum ſonarent: quod quum eveniſſet, alii paralyticum eum eſſe crediderunt. In craſſis ac pinguibus attenuat quidem Galenus; ſi aliter affectum corpus, aliter quoque ſe gerit: nam ſæpe una indicatio ſumitur a corpore ſqualido & ſicco, altera a calculo, aut callo. Calculus ſæpe attenuari, & incidi requirit: Corpus autem ſive totum ſpectetur, ſive corpus renis intemperiem patientis, contraria remedia poſtulat. Ex ſuperioribus autem patet τὺς θερμοκοιλίους (*r*), ſi quid deliquerint, inter ceteros calculis obnoxios eſſe: immo & in rene maxime cogi a calore igneo & adurente. Quam ergo utilitatem afferent τὰ διυρητικὰ (*s*); Itaque & affectui & corpori ſtudere oportet. Affectui, non præſcribendo ea quæ viſcoſum ſuccum generant, ut ſunt carnes volatilium domi enutritorum: contra valent hordeata, volatilia, piſces ſaxatiles: omni a lacte temperandum, præter quam ab aſinino. Et victus ratio ambiget inter impinguantem, & extenuantem: quod Galeni conſilium optimum judicamus. Capita hæc attigiſſe ſufficiat.

Cap. 6. lib. 6. ſanit. tuend.

Cap. 11. lib. 6. ſan tuend. Aliter qui committitur error eſt, quia plerique defraudant ſuum geniū, & alterum paſtum omittunt. At contra alimenti benignitas oppugnat iſtum.

Sed & explicemus cur Galenus diſtinguens medicamenta arthritica & diuretica, dicat nil eorum quæ vehementer calefaciunt calculis conferre: parum ſibi conſtare videtur: nam diuretica eſſe vult ea quæ & calorem habent plurimum, & acrimoniam, ut ſmyrnium, petroſelinum, daucum, ſeſeli, phu, aſarum, acorum, quibus omnibus magna eſt acrimonia: hoc enim omni diuretico ineſſe Galenus ſtatuit, ut fundat & ſecernat, quod abſque immenſo calore non fit. Ideo hæc thoraci inimica ſunt, quæ tali vi prædita ſunt, quod craſſiorem reddendo materiam, eam contumaciorem efficiunt. Tres itaque ob cauſas ea non conferunt, primum, quia calidiora & ſanguinem fundunt; ſecundo, quia idem & in renibus præſtabunt, quod & in pulmonibus, hoc eſt, dum ſerum ſecernent, id quod remanet contumacius reddent: unde paullo ante calculoſos uſu calidorum & acrium interdixerat: tertio ſi Galenus, conferens medicamenta men-

(*r*) Ventre calidos.

(*s*) Diuretica.

menſes moventia cum iis quæ lac provocant, cenſet acriora eſſe debere & calidiora quæ menſes cient, quod non attrahat uterus, ſed ad eum ſanguis mittatur, contra ad mammas & ducatur ſanguis, & ab iis trahatur, ideoque minus calidis utendum eſſe, quorſum ad renes aut purgandos, aut curandos adeo calida præſcribimus, quum ſua ipſi natura attrahant valide? At hæc plenius explicanda ſunt. Quum enim intellecta fuerint, vetus ea conſuetudo concurrendi ad diuretica facile exſoleſcet. Aliud eſt abſolute aliquid diureticum eſſe, aliud habere vim movendæ urinæ, aut deterendi lapidis, aut materiei incidendæ. De his ita Galenus: *Quum plurimum urinam educere nitimur, acrioribus & calefacientibus magis quam quæ ſunt* ἐκφρακτικὰ (*u*) *utendum eſt*: nimirum fundentibus & liquantibus, & ſecernentibus. An propterea vult hæc calculoſis conferre? Nequaquam; ſed ex hypotheſi ita loquitur: ſi urinam movere conſilium eſt: propterea eadem interdicit aſthmaticis. Item alio loco dum confert acria tenuis ſubſtantiæ cum iis quæ ſunt craſſioris, quorum vis pernicioſa, ait, acria tenuis ſubſtantiæ vim habent movendi urinam, ſudores provocandi, expuitioni conferunt. Non tamen eorum uſus confert, ſed vires explicat: quum alias eorum uſu interdixerit in aſthmaticis. Aliud vero eſt urinam provocare velle, aliud expurgare, aliud calculum frangere, & materiam tenuare: quod & Galenus explicat. Nam ut ait quæ renes expurgant, ea incidunt, verum larga humiditate non egent. Quæ calloſas concretiones incidunt, tametſi incidere dicantur, minimum caloris habere debent. Caliditas enim callum exſiccando contrahit, non incidit, nec dividit: unde quæ non ſiccant, & modice excalefaciunt, lac generant: quæ plus calefaciunt, non tamen valenter ſiccant, menſes cient: utraque urinas provocant: Item quæ calefaciunt & exſiccant, & quæ ſunt ejuſmodi διουρητικὰ (*x*) dicuntur, non quia ſola moveant urinas, ſed quia ſolas moveant urinas, non autem lac & menſes, quod notandum. Paullo poſt enim diuretica quæ calefaciunt & ſiccant pulmonum morbis & calculis renum non conferre ſcripſit, quod nec calculoſi, nec aſthmatici ſiccitatem iſtam poſtulent. Itaque quum movere urinas conſilium eſt, aliquando diuretica uſurpare oportet: Item quum incidere aut tenuare opus eſt, aliquando τὰ οὐρητικὰ (*y*), non διουρητικὰ uſurpanda ſunt, quum leniendo, humectandoque & compagem calculorum diſſolvere conſilium eſt, & nullum tumultum, fuſionemque humorum afferre: hujus generis ſunt ſemina frigida, malva & biſmalva: ea uſui maxime eſſe debent in renibus a calculo occupatis. De calculorum generatione dictum ſatis. Hæc eo animo dicta ſunt, ut calculoſorum calamitatem convenienter medendo elevaremus: Videndum enim ne periclitatorum more iis vitam dediſſe credamus, quibus minime ademerimus. Et quo morbus hic frequentior eſt, eo ſi quid in curatione peccatur, ut hercle peccatur, dolendum magis, deteſtandaque hominum ignorantia: ſit

ſuum ſqualorem qui in nobis τῆς λιθιάσεως (t) occaſio eſt.

Cap. 13. lib. 5. ſimp.

Quæ vim humectandi & refrigerandi habent, quia ſqualori, ſiccitati, & adustioni repugnant, magnas habent ad curationē & præcautionem in calculoſis opportunitates. Immo aquæ potio calculum expellit renes corroborando & facultatem expultricem firmando, necnon calorem renum lapidis creatorem temperando. Hæc ex Aphrod. probl. 108. l. 2.

Cap. 22. l. 5. ſimp.

Cap. 13. l. 5. ſimp.

Cap. 19. l. 4. ſimp.

Cap. 22. lib. 5.

Cap. 22. lib. 5.

(*t*) Lithiaſeos.
(*u*) Deobſtruentia.
(*x*) Diuretica.
(*y*) Urinam moventia.

fit enim ſæpe ut circumforaneorum remedia uſurpantes arenulas multas foras expellamus, vana ſpe miſeros ægros producentes, dum interea contumacius id quod reſtat reddentes, grande creamus periculum. Care emitur tantula excretio arenularum, quam natura per ſe moliretur: & quæ plus habet calamitatis in receſſu, quam voluptatis in fronte. Silvam remediorum alio loco exponemus.

FINIS.

GULIEL-

GULIELMI BALLONII

MEDICI PARISIENSIS CELEBERRIMI,

LIBER DE URINARUM HYPOSTASI.

In quo continetur GALENI *defensio adversus* FERNELIUM:
Quod Urinarum ὑπόςασις (*a*) *puri proportione respondeat.*

PRÆFATIO.

Olim Medici ægros non adibant, nec visitabant, sed domi consulebantur.

NIL æque usu tritum est ac urinas Medico inspiciendas proponere: atque huic profano muneri ariobolare pretium statutum est, & juniorum Medicorum ædes ægrotantium lotiis veluti inaugurantur: nam & ab iis frequentibus quorumdam domus celebrior esse cœpit, & hinc prima domus initia vulgo duci creduntur: & quotus quisque pictor est, qui si in tabula Medicum exprimere velit, in ejus manu urinarum vas non depingat? Sed quod magis mirum, jampridem imperita mulierum garrulitas hujus Artis gnara esse creditur: & inspecto in urina corpusculo, signa coctionis apparere pronuntiat: immo si apicula vas quo urina continetur circumvolarit, aliquid inde præsagit: eo denique processit audacia, ut ea in re mulieres voce & judicio Medicis præire velint. Ad eam insaniam accedunt inconsulti Pharmacopæi, quibus si decoctum hordei pro urina proponitur, dii boni, quanto cum fastu de morbo effutiunt? At id multis fraudi esse solet: in hac quippe sollertia dolus latet magnus. Et quod dolendum magis, quidam Medici otio & litteris abutentes, in vili hoc negotio magni conjectores & augures haberi volunt. Nec enim ex urinis inspectis minorem sollertiam sese posse consequi credunt, quam si exta ipsa inspicerent. At ab inspiciendis extis manavit σπλαγχνοσκόπων (*b*) extispiscumque

(*a*) Subsidentia.

(*b*) Viscera inspicientium.

que divinatrix turba. Et dum levi gloriosæ vento illi impelluntur, Artem dedecorant. Relinquendus hic fucus seplasiariis ac periclitantibus, nec sacrum Artis ministerium dolo malo contaminandum: idipsum est teruncio æternam infantiam mercari: est & animas negotiari famam novitate aucupando. Melius vero esset nonnulla apud vulgus ignorantiæ suspicione, si ejus expectationi non fiat satis, expressam veritatis imaginem prosequi, quam tantum dedecori pretio exiguo pacisci. Eos appello quos conscientiæ stimulus sollicitat, dum perfricta fronte in suis sellis, tamquam in Apollinis tripode, ex urinis omnium morborum scientiam eliciunt. Sic mulierculæ a narrantis Medici ore pendent, & confictis nugis pellectæ magnum οὐρομάντιν *(c) ubique prædicant. Longe vero aliter res habet ac vulgo creditur. Nec hæc scribantur, ut urinarum inspectionem negligendam putemus, nemo enim sanæ mentis id faciat, sed ut eos accusem qui fucum faciunt & nil non ex inspectis urinis scire profitentur. Majorem forte horum opinione ad cognoscendos morbos opportunitatem urinarum inspectio affert, nec non etiam minorem, quam quis putet. Multa ei tribuo, multa quoque detraho: hic maxime prudentiam ac interiorem quamdam judicandi legem nobis insitam desidero. Et ut omnium morborum cognitionem ab iis peti posse, summæ est arrogantiæ profiteri, ita nullorum summæ ignorantiæ est. Quod si nulli animadvertissent, non ita* οὐρομαντικὴν *(d) profitendo quamplurimos suæ ignorantiæ arrogantiæve testes domestico præconio collegissent. Utrisque ut via obstruatur, de urinis tractare consilium fuit. Res hæc a multis trita est, sed de ea diversum est hominum judicium. Eodem tamen omnes spectant. Commune est iter quo Athenas itur, non desunt tamen aliæ viæ non ita communes quibus eodem iri solet, & id quidem commode. Inquisitione rei animus noster alitur ac delectatur. Immo si tota vita nil aliud agas, quam ut commenteris, tamen ipsa tractatio ex se aliquid gignit, quod cum desidiosa delectatione inquiras. Hæc dicta voluimus, ut relicto omni fuco, veritatis arcem inexpugnabilem invadere possimus.*

(c) Urinarum divinatorem.

(d) Urinæ divinationem.

LIBER

LIBER
DE URINARUM HYPOSTASI.

CONSTITUTUM eſt hoc loco de urinarum ſedimento diſputare : & id maxime quod pertinet ad ejus ſubſtantiam & qualitates, ut ea inquiratur proportio quæ inter ſedimentum & pus exſiſtit, ſi qua exſiſtit : non enim hic urina agitur, nec aliud eorum quæ in ea continentur. Si de iis tamen mentio injicitur aliqua, id non eſt ex profeſſo, ſed quod pertinet ad inſtitutum. Ac urina quidem non agitur, quod nemo ignoret ejus inſpectionem ad diagnoſin morborum & prognoſin pertinere : quamquam non placet eorum opinio qui omnium corporis affectuum in ſpecie & idea notitiam ab ea, tamquam ab oraculo Delphico, repetunt: minus vero aliorum qui eam inſpectionem omnino condemnant. In illis aut turpe lucri deſiderium notandum, aut inanis eruditionis oſtentatio: in his mera infantia & ignorantia. Accedunt & ii qui in utroque ambigunt: nam dum vacillant, moxque illud probant, moxque rejiciunt, non poſſunt urbanius ex confeſſione propriæ inſcitiæ labi. Sed οὐρομάντεις ϗ οὐροπότας (e) non dicam οὐροφάγους (f), fucum populo venditare ſinamus: quod verum expreſſum ac ſolidum retineamus. Porro novum quid de urina afferre velle aut levitatis aut perturbati animi ſignum eſt. Ex Veterum vero ſententiis rhapſodon quamdam componere, faſtidium pareret. At nec levitatis crimen ſubeundum, nec faſtidium afferendum : nam una cum ſatietate ſæpe rerum deperit memoria. Tamen ſi quid de urina dicatur, id obiter fiet, ut ne plus opere ἐν τῷ παρέργῳ, quam ἐν τῷ ἔργῳ (g) impendatur. Hoc crimen incurrunt qui orationi modum ſtatuere nequeunt, nec ſcopum quem colliment, habent : in his, ut in herbis in ſumma ubertate luxuries eſt, eaque ſtilo depaſcenda. Quod hic agitur eſt ejuſmodi, ut quæramus an quod placuit Galeno, hypoſtaſis puri proportione reſpondeat, an nulla ſit analogia, quod tuetur Fernelius. Hunc credo non contradicendi ſtudio laboraſſe (nec enim eo ſe ſcelere contaminare voluiſſet) ſed ut ſemper ille magna & ardua moliebatur, ita ſibi jure licere putavit ſuam ea de re ſententiam aperire. Porro rerum ſeries in alias quaſdam partes traxit, ut ea delibaremus quorum explicatio ad id quod quærimus ita facit, ut ſine iis id quod enitimur ut abortivum quid foret. Dum

(e) Urinarum divinatores & potores.
(f) Voratores.
(g) In eo quod eſt parergum, quam in opere.

enim de analogia puris & hypostaseos quærimus, de urina ipsa dicendum fuit, de ejus partibus, cujus sit actionis, quæ hypostaseon species, an materia earum sit quid de materia morbifica desectum, an sint alimenti reliquiæ, & cujus; an a prima coctione, an excrementum partium solidarum, ut tandem eliciamus ex his, an hypostasis puri sit analoga.

Aphrodis. probl. 19. lib. 2.

Hipp. 6. Epid.

In corpore nostro spectantur partes, spectantur & excrementa. Partes quæ corpus constituunt, nam & humores, & spiritus impetum facientes, licet partes dicantur, proprie tamen non sunt. Excrementa aut sunt alimenti reliquiæ, aut aliquid in parte præter naturam contentum, aut agnatum: In sanis excrementa considerantur ut alimenti pars superflua: alimenti quidem vel quod nutriturum est, vel actu nutrit. In ægris ut portio affectarum partium, vel peccantium humorum: ac tunc vim signi demonstrantis obtinent. Alimentorum desectæ reliquiæ naturales sunt, tum quod eas natura intendat, suumque eis characterem imprimat, tum quod usum in corpore aliquem habeant. Natura quidem intendit, quod nullum adeo simplex sit alimentum, in quo partium varietas non sit, & aliquid alendo non utile. Dum sedulo elaborat natura, secernit, & eodem ex alimento caloris vi elicit quod in penu suum recondat, & varietati partium alendarum accommodet. Et quæ in principio erat dissimilitudo, ea tandem aboletur: nam nulla fit exacte coctio, in qua partium non fiat & separatio, & unio. Interim tamen excrementum quod superest aliquid affine habet & proportione respondens ei a quo desectum est. Sic & ea similitudine quam habet cum re a qua decisum est, & charactere quem natura impressit, naturale esse dicitur: immo & idem alimentum dicitur, & excrementum, *hoc enim commune est omni parti*, inquit Galenus, *quæ utilem succum generat & conficit, ut ille humor sit quædam superfluitas partis eum generantis. Non quod pars ea norit cui conficiat & studeat*, nec enim *hanc habet prudentiam*, *sed qui eam partem condidit eum habet sensum*; hinc semen & sanguis menstruus benigna excrementa dicuntur: hinc chylus ventriculi excrementum materies sanguini subjicitur: hic porro & alimento est, & ceteris partibus. At serum urinæ materia est, & has dotes habet: nam & ab alimento decisum est quid, & usum aliquem in corpore habet. Sic in gremio naturæ retinetur, & ab ea ad tempus aliquod regitur, unde urina definitur serum sanguinis, & ejus vehiculum: dum serum dicitur, ejus natura explicatur. Nam ut in lacte, dum concrescit, ita & in sanguine serum a crassiore, terrenaque magis substantia secernitur: dum vero vehiculum dicitur, & a Galeno ὄχημα τῆς τροφῆς (*h*) (nam sanguis κατ' ἐξοχὴν (*i*) dicitur τροφὴ (*k*) Galeno hoc propterea fit quia permiscetur sanguini: permixtum autem facit ut sanguis fibrarum ope jam concretus diluatur, & hoc tamquam vehiculo deducatur. Nec tantum serum sanguinis in genere dicitur, sed & aliorum humorum. Quamquam meo judicio, si humores extra venas sunt & ἄκρητοι (*l*) non sunt,

Com. ad aph. 39. lib. 5.

Galenus Creatorem rerum aliquem agnoscit.

(*h*) Vehiculum alimenti.
(*i*) Per excellentiam.
(*k*) Alimentum.
(*l*) Meraci.

ſunt, id eſt ſuo naturali ſero deſtituti, ſerum illud quod eos humores diluit proxima urinæ materia non eſt: ſed maxime illud quod in venis eſt, & vehit revehitque ſanguinem: quamquam hoc & quæſtione dignum eſt. Nam ſive humor continetur in venis, ſive extra venas, tamen ſerum ejus, ſive tranſſumatur, ſive prono alveo per vaſa, utpote per arterias & venas fluat, urinæ materia eſſe poteſt. Hinc multa mictio iis eſſe ſolet, quibus caput calefit, & pituita a calore liquatur. Et quum ea fit eliquatio (quæ non σύντηξις (*m*) ſed διάχυσις (*n*) proprie dicitur) diffuſæ pituitæ ſerum vaſa ſubire, & ea perfluere oportet. Revera aliorum humorum ſerum proprie ὀῤῥὸς (*o*) & ſi a natura deſciverit ἰχὼρ (*p*) dicetur: unde αἷμα ἰχωροειδὲς (*q*) quum dicitur, non abſolute ſignificatur ſanguis aqueus & tenuis, ſed qui venenata aliqua qualitate præditus eſt. Et citat Platonem qui vocat ἰχῶρα (*r*) ſanguinis τὸν ὀῤῥὸν, id eſt ſerum ſanguinis, quod collatum cum aliorum humorum ſero benignum eſt & manſuetum: quo pertinet illud Hippocratis: *quum corpus ſanum eſt, ventres flatu pleni ſunt, quum ægrum, ichore.* Ignorant interpretes quam vocem Latinam τῷ ἰχῶρι (*s*) apponere poſſint: tamen exiſtimant τὸν ἰχῶρα in corpore aquoſam humiditatem dici poſſe, extra corpus, ut in ulceribus, ſaniem. Serum autem humorum naturale, & id præcipue quod ſanguini vehiculo eſt, proprie ὀῤῥὸς dici poteſt, & ὀῤῥὸς: ſerum lactis Nicandro ὀῤῥὸς dicitur: Et quia ſanguinis ſerum lactis ſero reſpondet, τοῦ ὀῤῥοῦ nomine donari poteſt. Sic ὀῤῥὸς dicetur in venis fluens, poſtquam autem ſecretum erit ſerum vi renum, & ad veſicam allapſum, οὖρον καὶ οὔρημα (*t*) dicetur. De iis nos ita ſentimus; Doctioribus ſuum eſto judicium.

Hipp. lib. 2. de morbis. Et lib. de morbo ſacro. Partic. 38. ſect. 1. lib. 6. Epid.

In Timæo.

Hipp. lib. de arte.

Sed quoniam de ſero diximus, quod excrementum eſſe docuimus duabus dotibus præditum, partim quod ſanguini vehiculo eſſet, partim materia urinæ, liceat & de eo unum quærere. An illud ſerum neceſſarium ſit? An natura eo modo ſerum facere intendit, quo & bilem utramque, & ſanguinem? An in alimento etiam ſicco ſerum eſt, ut ſanguis & bilis: An quia natura illud generat per ſe, & tametſi potulentis quis non utatur (ut quidam diutiſſime in morbis aut ſanitate ab iis abſtinent) illud producere non deſinit, vulgo egere dicimur ſicco & humido: ſicco ad partium ſolidarum inſtaurationem: humido, partim aëre, partim potu, ad ſpiritus & humorum continuo effluentium reparationem. Nulla fit mentio de ſero, quod renum velut nutrimentum eſt, & humorum vehiculum; unde apud Medicos humorem ἄκρητον eſſe, ſignificat ſuo ſero ſpoliatum. Quod peſſimum eſt ut ſignum, & ut cauſa: ut ſignum, quod incendium vimque caloris abſumentis deſignet; ut cauſa, quod magnas inferat naturæ moleſtias. Nam omnis humor meracus, id eſt ſuo ſero privatus, partibus quibus inhæret, & per quas traducitur magnam noxam affert:

Com. ad aph. 6. lib. 6. lib. 2. Epid. paſſim in Prorret.

(*m*) Colliquatio.
(*n*) Diffuſio.
(*o*) Serum.
(*p*) Ichor, ſanies.
(*q*) Sanguis ichoroides.
(*r*) Ichorem.
(*s*) Ichori.
(*t*) Urina.

affert: ratio, experientia & veterum auctoritas id confirmat. Sic non abs re quæritur an ille ὀῤῥὸς inclusus est in cibis ipsis immo in simplicibus: an natura per se id agit & producit ad eos quos explicuimus usus. Si bili naturali suum adest serum, si pituitæ suum, si sanguini suum, hoc non tam a re liquida quæ sumitur videtur esse, quam a vi quadam latente quam in sinu & penu suo habet natura; dum nativo quodam humido omnia perfundit, hinc biliosis, & πικροχόλοις (*u*) sæpe humores sunt sinceri: suo nativo sero & humido destituti, quo si perfunderentur, mansuetiores essent. Hac ratione Hippocrates annotat quædam esse χολώδεα ἀγαθὰ (*x*), quædam βλαβερὰ vel σινάμωρα (*y*), id est, excretiones sunt quædam bonæ bilis, quædam malæ. Mala bilis dicitur ab eodem quæ suum nativum serum non habet, unde magnas affert molestias, quia serum abest & ob colliquationem & ardorem: sic indicat talis bilis ardorem & phlegmonem, & dum excernitur parum juvat, nam ardorem non exstinguit, & transeundo inquietudinem affert: hæc Galenus. Contra aliquis credere possit serum naturale a potulentis esse: nam in cibo & potu quatuor humores continentur & quædam alimenta serum generant, ut horarii fructus quos Hippocrates σιτίον ἀσθενὲς (*z*) vocat, & brevioris vitæ esse ait, id est auctore Galeno parum nutrire, & celeriter secedere: ac tales fructus retenti in serum facile vertuntur. At quis objiciat, aqua (cujus tamen communis usus est) non nutrit; an serum nativum generabit? Vinum ex Galeno dicitur cito & ἀθρόως (*a*) nutrire, id est, totum ex se præbere corpori alimentum: sic a vino nil superest, ergo nec serum, nec urina. Si nil superest, nil excerni poterit, si nil excernitur, cur eorum quæ cito & confertim nutriunt celeris excretio est? Horum explicatio petenda ex aphorismis dum Galenus recurrit ad significationes τῆς ὑποχωρήσεως καὶ διαχωρήσεως (*b*). Contra tamen ea quæ de vino adducta sunt, quod totum in substantiam nostram cedat, aliam Galeni opinionem aliquis afferre possit. *Totum quod bibimus* (ait) *urinam fieri vel declarat copia ejus quod mejitur. Sæpe enim quantum potavit quis, totum id paullo minus mejit, tamquam quod bibitur totum ad renes feratur*; hoc dicit ut evertat opinionem Lyci qui credebat urinam esse excrementum nutritionis renum. *Si hoc verum esset*, ait Galenus, *quomodo renes, qui corpora sunt parva, tantum a nutritione sua relinquerent excrementi? aliquando enim urinæ tres congii visuntur*: non quod existimet plane tantumdem urinæ excerni, quantum potus sumtum est: siquidem hoc veritate careret. Nam alio loco temperans eam opinionem ita scribit, *Multis eorum qui immodice bibunt, & cito pertransit quod biberunt, & mejitur intra breve tempus, paullo minus totum, in iis enim tum qualitatis convenientia, tum humoris tenuitate, tum vasorum laxitate, tum facultatis trahentis robore celeritas digestionis perficitur.* Hinc patet non id totum quod bibitur urinam fieri nisi ex conditione

Par. 14. lib. 3. acuto.

Sect. 5. lib. 6. Epid.

Ad aph. 19. lib.

Cap. ult. lib. 2. de nat. facul.

Ad finem lib. 3. de nat. facul.

(*u*) Amaro-biliosis.
(*x*) Biliosa bona.
(*y*) Mala, noxia, malefica.
(*z*) Alimentum debile, infirmum.
(*a*) Cumulatim.
(*b*) Dejectionis & secretionis.

conditione aliqua: alioqui potulenta non nutrirent: ſed ea magis minuſve nutriunt pro ratione & qualitatum & ſubſtantiæ. Reliquas quæſtionis partes omittemus: tantum hoc ſcire oportet ſerum ſanguinis, & ab alimento ſicco eſſe, & a potulentis: ſuperfluum ſerum, & copia moleſtans a copia potus, aut liquidiori alimento, aut horariorum uſu. Quod attinet ad ſerum quoddam radicale, ut ita dicam, humorum, & in vaſis, & extra contentorum, illud primo quidem ab alimento eſt tum humido, tum ſicco, deinde a natura ipſa eſt. Hanc enim diximus in ſuo penu reconditum habere humidum, quod κατ᾽ ἐξοχὴν ὑγρὸν (*c*) dici poteſt, quo proluit & perfundit humores: & tale ſerum non amittitur niſi aut aduſtione ſumma, aut conſimili aliqua cauſa.

Quæſtionem hanc prætermittere poteramus, ut minus ad inſtitutum pertinentem: ſed quia ex hac elicere aliquid oportet quod e re ſit; de ea curſim dicendum fuit. Nunc ad hypoſtaſin veniamus, ut tandem eam quæramus analogiam quæ hypoſtaſi cum pure eſt. Ac de ea analogia, nemo apte dixerit niſi ejus materiam, generationem & vim hypoſtaſeos explicarit. Hypoſtaſeos nomen large ſumitur pro humorum ſtatu, conſiſtentia, ſive concretione: ut dum loquitur de nudatione cartilaginis aurium ait, ſi ſubſidentias purulentas, & bilioſas habuerit, (græce τὰς ὑποςάσιας πυώδεας καὶ χολώδεας;) id moleſtum eſt; hypoſtaſis purulenta dicitur, dum craſſior humorum pars purulenta remanſerit; & Theophraſtus dum diſputat de ſanguinis ſero cujus pars ſudoribus, pars urinæ materiam præbet ita ſcripſit, τὸ τοιῦτο ἐν μὲν τῇ ὑποςάσει τῇ κατὰ τὴν κύςιν ὖρον, ἐν δὲ τῇ σαρκὶ ἱδρὼς καλεῖται (*d*): ubi nomen preſſius ſumptum hic portionem urinæ craſſiorem ſecretam & ſubſidentem ſignat. Portionem eſſe vel hoc declarat, quod a renibus per emulgentes venas trahatur, & ſimul cum reliqua urina excernatur: ac omnis urina eam (licet aliquando tam tenuem, & obſcuram ut non appareat) vel confuſam, vel ſecretam continere dicitur. Præterea hypoſtaſis, ut & reliqua urina mutationem concoctionemque aliquam in renibus & veſica recipit: quæ utraque opinio cujuſdam eſt Neoterici, viri ſane eximii, ſed parum meo judicio plauſibilis: nec enim in omni urina ſedimentum eſt aut confuſum, aut ſecretum: quod innumeri loci, & rationes *in libris de criſibus* adductæ conficiunt, dum Galenus in perfecte cocta urina, & in bilioſis ſufficere ut ſignum abſolutæ coctionis, ſublimamentum, Græcis ἐναιώρημα: ſic excluſa eſt hypoſtaſis, niſi enæorematis, & hypoſtaſeos communem materiam dicas. Poſterior opinio hæc eſt, quod urina in renibus, & veſica mutetur & coquatur. At coqui minus eſt probabile; mutationem lenem accipere verum eſt quatenus urina index eſt eorum quæ in venis fiunt; ſignificandi vim & ex colore, & conſiſtentia & contentis non a renibus habet & veſica, ſed a venis ipſis: immo mutatio quæ ab his partibus accipitur, judicium interturbat: non quod in renibus non fiat ſecretio ſeu a ſanguine, & quod

Particul. 58. lib. 2. de articul.

(*c*) Per excellentiam humidum, liquidum.

(*d*) Tale quid in hypoſtaſi ſecundum veſicam urina vocatur, in carne ſudor.

quod nondum satis defæcatus sanguis ad renes affluat, alioqui malum esset ut signum: aut enim in sanis facultatis secretricis infirmitatem significaret; aut in ægris morbi longitudinem. Ita enim Galenus statuit, quum sanguinis serum pariter cum urina excernitur, hæc subrubra fit. Indicat autem exsuperantiam sanguinis non exquisite confecti, & quia integerrimi humoris exsuperantia est, ideo sine periculo est: quia humidioris & serosioris eget coctione. Hinc morbi longitudo significatur. Sed quid illud quod dicemus serum sanguinis urinam subrubram facere? Numquid omnis urina serum sanguinis est, ideoque omnis urina subrubra futura est? Sciendum urinam serum esse sanguinis omnes humores complectentis, aut quid mistum ex omnium humorum sero, non autem esse simpliciter sanguinis serum. Ita enim diximus ante quoddam serum commune omnium humorum, & sanguinis eos complexi, aliud humorum singulorum proprium. Et id serum commune in secunda coctione fit, ut paullo post dicemus. Cur ergo potius a bile coloratur? Nam urina naturalis modice pallida est, græcis ὠχρὰ dicitur, alii croceum vertunt, & male: & is color adest ex coctione humoris qui flavæ bilis parum recipit: & ea bilis si modum excedat, aut sincera sit urinæ permixta, rufa urina fit. Quidam subtilius eum colorem pallidum ex eo esse non credit, quod bilis urinæ remisceatur, quod Galeno placet, sed ex vi coctionis, ubi semper relinquitur aliqua pars sanguinis quæ ei miscetur. Et quia bilis est pars sanguinis spumans, fervens & tenuis, inflammans ipsum serum in coctione, ideo quum fit coctio sanguinis, semper bilis admiscetur sanguini, & in ipso est, quæ est pars inconcocta. Licet separata sint omnia, tamen quia ibi est pars sanguinis subtilis, licet pars minima, ideo quod facit minimum est, & tamen tingit. Sic concludit in urina nec esse sanguinem, nec bilem, nec humorem melancholicum, sed puram meramque aquositatem, & color similis paleæ hordei apparet, quia tantummodo tingitur ab ipsa bile, & color inde manat qui ὑπόπυῤῥος (e) dicitur. Ac paullo ante polliciti sumus demonstraturos nos a qua coctione serum esset: nam & hoc dubium esse potest. Et quum definierimus cujus coctionis serum excrementum sit, jam via ad hypostaseos materiam, & originem præmunita erit. Triplex vulgo statuitur coctio, una in ventriculo, hujus finis est chylosis: secunda in hepate, cujus finis est hæmatosis; tertia in toto corporis habitu; & perfecta assimilatio ejus finis est. Chylosis enim & hæmatosis publici muneris rationem quamdam obtinent. Primæ coctionis excrementum est fæx alvo succedens: secundæ bilis utraque & serum: tertiæ halitus materia & fuliginis: quidam male sudorum materiam dicunt. Nam serum generaliter sumptum & sudorum, & halitus, & urinæ materia est. Sed hic distinctione opus est. Galenus com. ad apho. 15. lib. 3. *alimenti partem unam serosam esse dixit quæ ipsi distributionis gratia admisceatur: alteram fuliginosam. Hæc naturæ gratiam subterfugit*, ait, *quum nec possit assimilari, nec agglutinari.* Serum quatenus in venis contentum potius est urinæ materia, quatenus in habitu corporis & in minimis venis, sudoris

Com ad part. 27. lib. 2. prog.

Gal. com. ad part. 30. lib. 2. prog.

Locus est commem. apud Gal. comm. ad aph. 15. lib. 3. Alimenti pars una serosa est, quæ ipsi gratia distributionis admiscetur, ita enim Hip. lib. de alimen.

(e) Subrufus.

ſudoris & halitus: unde qui multum ſudant, parum mejunt. Et Diocles volebat omnem ſudoris excretionem e natura non eſſe, quod caloris infirmitas ſignificaretur. Si enim calor eſſet multus & vegetus, non in ſudorem, manifeſtam excretionem, ſed in halitum alimenti reliquias & ſerum digereret. Attamen & utilitate quæ inſequitur, & quatenus vis in expellendo ſudore apparet, qui aut non provocaretur, aut imminute provocaretur (unde ἐφίδρωσις (*f*), & ſudor κεγχροειδὴς, καὶ μετὰ σαλαγμῶν, καὶ ἀτμίζων (*g*) in malis ponitur) naturalis quidam ſudor conſtituitur. Nunc ad rem. Serum itaque ſecundæ coctionis excrementum eſt, ut utraque bilis. Sed quidam ſecundam coctionem dividunt, ut prima quædam in hepate fiat, & ſecunda: prima in concavo, cujus excrementum eſt bilis ad lienem tendens: ſecunda in convexo, cujus excrementum eſt ea aquoſa ſubſtantia, quæ vi renum prolectatur. Sed ſi omnis coctio a fine definienda eſt; quum triplex tantum finis ſtatuatur, ei fini reſponſura eſt coctio. Triplicem autem finem eſſe jam ante explicatum eſt. Jam vero ſi ſerum ſecundæ coctionis eſt, ejus quoque partes ad eam pertinebunt. Et ſi qua eſt hypoſtaſis, aut aliud contentum, ſive illud confuſum ſit cum urina, ſive ſeparatum, ut quibuſdam placuit, ea a ſecunda coctione pendebit.

Ad Part. ultim. lib. 1. progn.

De hypoſtaſi multæ circumferuntur opiniones, nec dum de ea re conſtat. Nam primum aliud eſt hypoſtaſis in ægris, aliud in ſanis. Alimentum illud quod naturæ refugit concoctionem, materia hypoſtaſeos ſtatuitur: & id quidem inter ſanguinem & pus medium quid eſt: nam non eſt plane commutatum, ut ſanguis, nec eſt cauſæ præter naturam particeps ut pus. Cauſa autem præter naturam in pure eſt materies ipſa, aut calor: utrumque autem videtur eſſe: nam & putredo aliqua eſt humoris, & calor alienus adeſt, non tamen vincit. Si enim vinceret, aut ſi inſignis humoris eſſet putredo, pus non fieret laudabile, nec notas proprias haberet. Unde Galenus concludit eum ſanguinem qui probe ſit in pus mutatus, primo non putruiſſe, ſed potius concoctum eſſe: aut ſi quid putredinis fuerit, illud exiguum eſſe. Hinc Diſtinctiones manaverunt τοῦ πεπασμοῦ καὶ πέψεως (*h*): Et quamquam τὸν πεπασμὸν καὶ πέπανσιν τῇ πέψει (*i*) Ariſtoteles tamquam generi ſpeciem ſubjiciat, tamen aliud ab alio ad evitandam rerum perturbationem Medici diſtinctum eſſe voluerunt. De his plenius paullo poſt dicemus. Ideo Galenus hypoſtaſin voluit eſſe portionem crudi ſucci aut alimenti ſubterfugientis concoctionem: non abs re dicit, alimenti fugientis coctionem, ſive crudi ſucci: nec enim meminit humoris in morbis putrentis. Actuarius ejus tantum coctionis eſſe putat, quæ in extremis venis perficitur, aut ſolidarum partium excrementum. Alii cibi portionem crudam, quæ interdum e ventriculo in venas cum ſero provehitur. Alii hypoſtaſin cum urina ubique & ortum & generationem habere credunt: horum probabilior ratio videtur. Etſi enim ſerum

Ibid. & ad Aph. 47. lib. 2. Aph.

Lib. 4. meteo.

(*f*) Sudatiuncula.
(*g*) Miliaris, & guttatim & evaporans.
(*h*) Maturationis & coctionis.
(*i*) Maturationem coctioni.

rum secundæ coctionis sit, nondum tamen urina est, necdum partes, ut hypostasis & enæorema, expressæ sunt, sed adumbratæ tantum. Urinæ signorum vim habent, eaque demonstrant quæ fiunt in jecore & venis, ab iis enim manant. Signa porro salubria sunt, insalubria, aut neutra. Urinæ non ex colore tantum, liquore & consistentia indicandi vim habent, sed ex contentis maxime. Flava urina, in mediocritate substantiæ posita, potui proportione respondens, signum salubre est. Nec id tantum potest, quum immediate serum ab hepate ad renes prolectatur, aut cito pervadit primam regionem rei assumtæ tenuitate, sed quum moram aliquam in venis traxit; rapit enim, ut ita dicam, vim illam significandi serum, de statu earum partium in quibus generationem habuit, moram traxit, quas pervasit, & a quibus defluxit. Primum generali quodam modo in sanis coctionis vim declarat, ejus præsertim alimenti quod in secunda coctione conficitur: quamquam & de aliis indicium dat, quum actiones posteriores priorem non emendent. In ægris partim alimenti, partim morbifici humoris coctionem, mitificationemque seu maturationem indicat. Aliud enim in sanis spectatur, in ægris aliud. In sanis bene coloratæ urinæ, substantia mediocres, & etiam sine ullis contentis aperte laudantur: nam coctionis perfectio bonitasque indicatur. At in ægris tales urinæ non vacant suspicione: non est enim id tale quale excerni debet. Morbo jam eunte ad crisin, & præcedentibus signis coctionis jam commendantur. Nam si febris est simplex, non cum humorum putredine juncta, oportet in urinis ipsius incendii notas adesse, alioqui legitimæ non sunt. Si humorum putredo est, notæ putredinis apparere debent, alioqui cruditatis summa esse omnia dicentur. Unde Galenus: *Excrementa quidem inferioris alvi affectiones indicant, venosi generis urinæ: instrumentorum quibus causis respiramus, sputa.* Et alio loco, *facultatis in ventre existentis indicia sumuntur ex dejectionibus, facultatis in jecore ex urinis. In iis enim indicia clara sunt, partim exquisitioris, partim paucioris, partim irritæ in totum coctionis.* Et vero si urinæ appareant in morbo bene coloratæ, & ea quæ apparere debent non adsint, tametsi videantur bonæ, tales tamen non sunt, quales esse debent: & signum ambiguum sunt: nam nec mortem omnino significant, nec salutem præsentem, sed futuram. Unde in historia de Clazomenio Hippocrates narrat aliquid ad disputationem de urinarum sedimento valde pertinens: explicat enim quomodo hypostaseos absentia longitudinem morbi significarit, tametsi urinæ laudabiles viderentur: *urinæ erant perpetuo tenues, ceterum boni coloris, multa habebant enæoremata. Die* 16. *minxit paullo crassius, habebat aliquid sedimenti*, &c. In Com. Galenus addit: *Planum est tenues, sed boni coloris urinas ob coloris bonitatem salutem polliceri: quatenus erant tenues, catenus tempus requirebant coctioni. Die* 17. *parotides apparuisse dicit. Quod si urinæ fuissent crassæ, die vigesimo omnino ad sanitatem rediisset.* Et *com. ad part.* 71. *lib.* 3. *prorrh. Aquosæ urinæ absque enæoremate albo incoctum morbum significant. Quæ vero substantiam secundum naturam habent, atque præter id enæorema album habent, coctum morbum absque etiam sedimento indicant.* Sic multa indicantur generaliter ab urinis & in ægris & in sanis. Quo etiam pertinet illud Galeni dum

Comm. ad part. 26. *lib.* 2. *progn.*

Hist. 10. *sect.* 3. *l.* 1.

Ad part. 37. *lib.* 2. *progn.*

dum explicat indicia & affectuum totius corporis, & partium quarumdam quæ ſumuntur ab urina. *Quum valemus, excrementa totius corporis repurgantur per urinam: quæ vero ſunt in ventre, una cum fæcibus expurgantur. Quum præter naturam habemus, cum urina quædam etiam indicia morborum in renibus & veſica apparent, cum ſtercore vero totius corporis. Ac fœtida & bilioſa ſæpe redditur urina ob veſicam & renes, non raro propter totum corpus, id eſt, coctricem humorum facultatem, quæ velut focum ardentem & fontem obtinet jecur*: ubi interpretis lapſus eſt, legit enim, Perfectricem humorum facultatem, pro, coctricem: occaſio erroris fuit, quod legerit ποιητικὴν (*k*), non πεπτικὴν (*l*). Et Galenus dum explicat illud γλῶσσα οὖρον σημαίνει (*m*), primum nomine οὔρου τὸν ὀῤῥὸν (*n*) ſignificari ait, deinde ſubjicit: *Lingua & urina ſuccorum affectiones declarat*: nam ut ante dictum eſt, cuique humori ſuum eſt ſerum, & illud quod linguam tingit, non eſt is humor qui continetur in vaſis, nec enim ad linguam uſque venit, ſed ſeri pars tenuior in vaporem converſus: & quia humorum extra vaſa contentorum pars communicatur generi venoſo (unde perturbatio ſequitur) ideo lingua ſignificat dominatum & humorum contentorum intra vaſa, & in meſenterio, ſed id ſecundum magis & minus. Quod & Galenus explicat quum rationem reddit cur cardialgia adſit a ſuppreſſione hæmorhoidon, ut & mulieribus a ſuppreſſo menſtruo: *Copia*, ait, *in venis acervata, tenue quoddam ſerum in ventrem confluens cordis morſus parit, nimirum dum in os alvi aſcendit, nam facultate ſentiendi potiſſimum præditum eſt. Alia humoris portio ad locum inferiorem tendens lumborum dolores accerſit.* Ex ſuperioribus jam patet indicia ſumi ab urinis, & rerum univerſalium, & particularium: nam & totius corporis & partium quarumdam affectiones ab urinis indicantur. Quod Galenus confirmat: *In Aphoriſmis*, ait, *Hippocrates de urinis tractat, quatenus referunt vitia quædam renum & veſicæ. In prognoſticis, quatenus ad morbos acutos referuntur, & eorum ſunt indices.*

Part. 14. ſect. 5. lib. 6. Epid.

Ad part. 38. ſect. 3. lib. 1. prorrh.

Cap. 7. lib. 1. de Criſibus.

Sed his relictis propius ad ſcopum accedamus: forte enim ἐν τῷ παρέργῳ (*o*) nimii fuimus; veram hypoſtaſeos naturam explicemus. Definitio ejus ex Galeno producta eſt, & variæ de ea opiniones. Si dum ſanguis coquitur, in urina multum eſt ſedimenti; & quo coctio illa procedit magis, eo minus eſt ſedimenti, illud reliquum quod ſubſidet in urina, a prima & ſecunda coctione ſupereſt: necdum enim ad tertiam ventum eſt. At, inquiunt, nec a ventriculo eſt, nec a ſecunda coctione: non a ſecunda coctione, quia id quod reſiduum eſt rubeſceret. Sanguis rubet, & quæ in urinis continentur rubent maxima ex parte, & nonniſi longa mora albedo acquiritur. Galenus dum rationem reddit cur ſanguis in venis non albeſcat, quum ſemen album ſit, ſcribit: ſi tamdiu in venis ſanguis retineretur, quamdiu in vaſis quibus varie pertexuntur teſticuli,

(*k*) Perfectricem.
(*l*) Coctricem.
(*m*) Lingua lotium ſignificat.
(*n*) Urinæ ſerum.
(*o*) In eo quod parergum eſt.

eum alborem contraheret. Si itaque ſanguis præterfluit venas, & ſerum ejus, materiam hypoſtaſeos exalbeſcere non poſſe veriſimile eſt: ſic efficeretur eam potius a tertia coctione dependere. Aut quid eſt cur ita albeſcat ſedimentum? Si a ventriculo eſt materia, & quæ coctionem ſubterfugerit, jam a ventriculo ipſo eam traxit albedinem. Sic vis partium aliarum ſolidarum, ut venarum & arteriarum, ex albore non cernitur. Et ſi inducta eſt æqualitas, & albedo, ea feretur accepta ventriculo, utpote parti ſpermaticæ. In iis quibus venæ meſaraicæ obſtructæ ſunt, & in virginibus fœdos colores patientibus, urinæ alias valde tenues, alias veluti lacteæ ſunt, in iis cruditas multa, ventriculus probe chylum non conficit, & tamen nulla fere hypoſtaſis eſt: hoc autem non aliunde eſt, quam quia venæ obſtructæ ſunt, quas humor a ventriculo elabens non facile pertranſit: & ita dum mediis hæret viis, id tantum quod tenue eſt tranſcolatur: ſic libertatem meatuum adeſſe oportet, ut hypoſtaſis aliqua urinarum fundum teneat. Contra quum lacteæ ſunt urinæ, tales apparent, quia humor veluti chyloſus totus confractus eſt & imminutus, ut per urinam diffundatur, nec ulla ſecretio vi naturæ fiat. At & urinæ tenues apparent, ubi multa cruditas, & craſſæ, ubi eadem eſt: non propterea tamen adeſt hypoſtaſis, ut paullo poſt aperiemus. Et in multis ſanis urinæ non habent ſedimentum: non quod non ſint multi crudi ſucci, ſed talis cruditas a natura regitur: & is humor eſt qui calori noſtro pabulum eſt in jejuniis longis. Sed relictis multis argumentis, quibus partim probant hypoſtaſin non eſſe a ſecunda coctione, partim a prima, uno verbo ſententiam noſtram exponemus.

Ut ſanguis fiat, multiplices ſunt præparationes, & coctiones: nec enim iſte theſaurus juſtas qualitates & ſubſtantiam acquirit, niſi elaboratione multa præeunte. Et ſi qua in re natura ſedula eſt, in ſanguine uno conficiendo eam diligentiam præſtat: nec adeo facilis & prompta ex quovis alimento eſt ſanguinis generatio, ut quidam dictitant, quo facilius in effundendo ſanguine humano ſuam crudelitatem elevent: ſatis enim eſſet eos eſſe liberales, non prodigos. Itaque dum ſanguis exquiritur & elaboratur, multarum partium fit ſeparatio vi caloris nativi, fit & aliarum unio: id quod diverſi generis eſt ſeparatur, τὰ δὲ ὁμογενῆ (*p*) uniuntur. Et prout partes ſunt materiæ in craſſitie aut tenuitate, levitate, gravitate, caliditate, frigiditate, denſitate, aut raritate; ita in ſanguine diverſum quid exſiſtit. Nec propterea id quod agit, nempe calor diverſus eſt, niſi forte quod ad actiones pertinet. At ea varietas ex parte materiei eſt: ſic non ita exacte uno & eodem tempore elaboratio fit, quin ſit aliquid ſuperfluum refugiens coctionem: & tamen jam caloris vim & partium ſolidarum, conatumque earum aliquando expertum eſt; ut in eo quod defectum eſt & traductum, vis naturæ eluceat. Omne excrementum enim coctum eſſe dicitur, aliud alio modo pro ratione materiei quæ deciditur: hujus generis eſt materia ſedimenti: hæc nec bilis eſt, nec ſanguis, nec ſuccus melancholicus, nec ſerum: ſed aliquid eſt ex ea maſſa deciſum,

(*p*) Homogenea.

decisum, ex qua sanguinis fit, ut si æquale sit, declaret vim caloris nativi sese æqualiter in omnes materiæ partes insinuantis; si album, partium solidarum robur, in quibus ἡ φύσις (*q*) consistit; si læve, materiæ bonitatem & æqualitatem: quæ conditiones in ægris & sanis spectantur, & laudabilium urinarum sunt notæ ac veluti regulæ. Ac conjecturam meam apponere non verebor: nec enim quicquam assentior, sed dubitationem moveo. Quum in chyli elaboratione in simo hepatis, ut in sanguinem abeat, utraque bilis & sanguis appareat, quid erit alienum si hypostasin pituitæ rationem obtinere dicamus? Pituita semicoctum est alimentum, & proxime in sanguinem abit: albor qui hypostasi adest, & quod materia hypostaseos residuum alimenti dicatur, item quod in biliosis & calore acri abundantibus parum sit hujus excrementi, necnon prout ad coctionem magis proceditur, minus illius supersit, satis efficiunt hypostaseos materiam pituitam illam esse quæ progressu temporis absolutionem acquirit. Unde Galenus, si tenuiter vivitur nullum est sedimentum, si largius copiosum, si modice exiguum. Sed tamen si multum sit sedimenti etiam in sanis, non propterea male omnia administrari colliges: hieme enim laudabilis & multa est hypostasis, quum tamen, si quando alias, ubertas caloris nativi adesse dicatur. Non desunt tamen qui quum urinas inter signa salubria & insalubria statuant, ex eo colligant omnino sanum non esse corpus quum hypostasis in urinis est: & aliquid morbosum esse dicitur, aut ex parte diætæ, aut corporis, aut caloris, ut quum natura omnino transmutare nequeat, saltem suum characterem imprimat, & sui roboris notas exhibeat. Et si corporis integre sani urina non habet sedimentum, credibile est nullum esse corpus quod non reddat urinam cum sedimento aliquo, saltem post coctionem, non initio pastus: nullum enim adeo est sanum, ut in omni mediocritate constituatur. Corpus enim sanum omnino, quod ut Polycleti regula est, animo potius fingitur, quam revera tale exsistat. Et quod in plerisque sanis hypostasis non appareat, non tam hoc refero ad summam coctionis absolutionem, quam ad viarum obstructionem. Nullus enim integre sanus est, cujus in urina non debeat esse aut enæorema, aut hypostasis, tamquam roboris naturæ locuples argumentum. Quomodo hieme copiam sedimenti optimæ coctionis legitimum indicium dicimus, & facultatem expultricem vegetam exsistere: sæpe enim expultrix facultas infirma materiam hypostaseos non foras exigit. Et ut finem faciamus, copia sedimenti in sanis, si modo laudabile sit, ex parte materiei signi neutrius rationem habet, ex parte qualitatum in materiam inductarum, signi boni & salubris: nam ad urinæ coctionem, ut & excrementorum reliquorum, satis est si naturæ robur in sanis, in ægris autem vim ac potentiam contra causas morbificas ostendi dicamus. Nec enim quia est aliquid superfluum, ideo naturam imbecillam dicimus, sed si in eo excremento cruditatis notæ appareant.

Vide ante. Quæstione dignum est cum hieme sit hypostasis multa, etiam in sanis; & aliis temporibus non sit. Immo quo magis gulæ & genio indulgetur, eo fere minus est sedimenti, & urinæ magis tenues apparent.

Item, quæri potest cur in biliosis non adest hypostasis? Nam calor acer cruditatis aliquando auctor est.

An vero diversa sit materia hypostasin in sanis & in ægris faciens, & an

(*q*) Natura.

Si cruditas est, hypostaseos materia adest. Tamen quod attinet ad quæstionem posteriorem, dicimus qui calore acri abundant, potius corrumpere quam cruditatem afferre.

Aph. 69. lib. 4.

an analogia de pure & sedimento æque in utrisque intelligatur, locus jam postulat ut explicemus: deinde adversus adductas neotericorum rationes debilitare conabimur. Ac primum ut omnis error tollatur, ne etymo verbi quis decipiatur, non quicquid in fundo urinæ subsidet, id sedimentum est, nisi ὁμωνύμως (r). Aliud est enim fæx urinæ, aliud hypostasis: quo pertinet illud: *Quibus urinæ crassæ, grumosæ, paucæ, non sine febre, multitudo ex his veniens tenuis juvat. Præcipue vero tales veniunt, quibus ab initio, vel brevi sedimentum inest.* Hoc loco, ut patet ex com. Galeni, & id ad rem maxime spectat, in urinis crassis aliquid spectatur quod hypostasis non est, aliquid quod vere hypostasis existit. Quum enim Hippocrates urinas crassescentes laudat, tenues damnat, de ea crassitie quæ vi actionis fit audire oportet. Quædam enim urinæ crassæ sunt, & id symptomaticum est, ut in mulieribus sæpe perturbatæ urinæ & jumentorum similes apparent; aliæ crassæ, morbo eunte ad crisin, & ea crassitudo naturæ vi conciliatur. Sic est ubi tenues urinæ vituperantur, & ubi laudantur. Si tenues urinæ conferantur cum iis in quibus omnia sunt perturbata & confusa, laude non carent; si cum iis in quibus omnia suo quæque loco distincta sunt, damnandæ sunt. Et sic quum in fundo urinæ aliquid est crassum, divulsum, non uniusmodi, id fæx tantum dicitur, & exonerationem aut partis alicujus, aut totius corporis significat (sicut quibus putris est lien, aut circum corpus ipsius lienis congeries est humorum, iis urinæ fundum habent veluti cinericium & limosum; id non est ὑπόςασις (s).) Et quoniam character naturæ non impressus est, id symptomaticum dicitur, si rem ipsam spectes; sin aliqua inde alienatio naturæ consequatur, signi salubris ab eventu, non a causa, rationem habet: bonum enim est ut signum, ut causa nequaquam. Quum itaque dixit Hippocrates: *Tenuis juvat*, confert tenuitatem illam ea crassitie quæ initio morbi (quo tempore nil salutariter excernitur) apparuit, legitimum magnæ perturbationis & cruditatis non evictæ argumentum. Λεπτὸν enim sumitur ut extremum, & ut medium; extremum quidem, ut quum cruditas multa, necdum natura aggreditur coctionem: ut medium, ut quum perturbatæ confusæque urinæ fuerint; deinde ad aliquam mediocritatem deveniunt. Illo modo *in libris de crisibus* τὸ λεπτὸν (t) damnatur, hoc vero modo *in Aphorismis* laudatur: ut tandem concludamus, illud quod residet in fundo urinæ dissolutum ac dissipatum malum ut signum & ut causa: ut causa, quia colluvies magna humorum quam natura non vicit: ut signum, quia perturbationem magnam notat, & caloris eam impotentiam ut omnes materiæ partes non subegerit: immo talis fæx suopte potius pondere in urinis subsidet, quam segregantis caloris vi: facta est enim a toto corpore veluti καταῤῥηξις (u) quædam materiæ quæ naturam opprimebat. Quo in sensu forte audiendum illud: *Quibus urinæ distantes sunt, iis perturbatio fortis in corpore fit. Inæqualitas quædam significatur*, ait Galenus:

(r) Æquivocè.
(s) Hypostasis.
(t) Quod tenue est.
(u) Disruptio.

Galenus: *nam superante natura, omnia aequaliter se habent: at aegris caussis tumultuantibus, ac ei renitentibus, illud quod obtinetur atque coquitur aliam habet formam: renitens atque tumultuans, aliam.* Alii ad sedimenti aequalitatem referunt, ut uno die non appareat urina cum sedimento, alio die sine sedimento: hoc enim culpa non vacat, ut aperte Galenus explicavit. Et *in prorrh.* id dicitur ταχὺ καὶ ἐπ' ὀλίγον πεπαινόμενον, quum urina cito, & exigue coquitur, deinde coqui cessat; quod vitiosum est: Unde Hippocrates, *Urinae, quibus abscessus post aures fiunt, si celeriter & exigue coquuntur, malum.* Et quis quaerat, quae differentia itaque erit inter faecem illam urinarum, & hypostasin veram? In hypostasi partium unio est, nil est ἑτερογενὲς (x), nil diversum, sed partium coitio fit ac concursus: in faece autem omnia sunt dissipata ac divulsa: illic vis & character naturae elucet, hic materiae victoria, & naturae aut imbecillitas, aut oppressio, & veluti conculcatio. Ac vere illud est quod vulgo ex Aristotele citatur, coctione omnia incrassat: Crassities ea non ex mole spectatur, sed materiei unione, aequalitateque definitur: hinc semen, lac, pus laudabile unum, crassum, & ὁμογενὲς (y) dicitur. Nec nos fallere debet longinquitas viarum, per quas serum deductum est, & copia ipsius seri. Si enim a loco longinquiore devectum sit serum, suam hypostasin deferens, illa potest aliquantum divulsa apparere: sed divulsae hypostaseos particula uniusmodi exsistens, dat etiam indicium rei bene gestae ac administratae. Ita enim Hippocrates. *Quibus insidens pingue ac simul totum, iis renum vitium acutum significatur.* Graece legitur ἐπίστασις ἀθρόη (a), non ὑπόστασις (b), ut quidam legunt. Is autem sensus: Quum colliquatio in corpore est, vel unius partis est, ut renum, vel totius corporis: si renum est, aliquid eminet in urina pingue: item si & a toto corpore. Sed haec est utriusque ἐπιστάσεως (c) distinctio: nam si a renibus est, ἐπίστασις (d) conferta est ac tota, in sese suo nutu conglobata; si a toto corpore, ob anfractuum varietatem ἐπίστασις est divulsa, partibus videlicet rei eliquatae dissipatis, discissis ac dissitis: hoc exemplo illustratur in historia de uxore Nicostrati, & apertius libro *de morb. mulier.* Docet enim hoc libro distinctionis notas queis deprehendas excretionem esse aut ab utero ulcerato, aut a toto corpore: si ab utero est, κάθαρσίς ἐστι πυοειδὴς καὶ συνεστηκυῖα (e): si a toto corpore λεπτὴ καὶ ἰχωροειδὴς (f): longitudine enim viae materia divisa ac confracta fuit. Idem de hypostasi audiri potest, ne quis decipiatur. Est enim ubi a longinquiore loco materia decedit, & cum majori seri parte, & confertim magis minusve affluentis; est ubi e propinquiore. Porro non eadem videtur materia quae hypostasin in aegris, & quae in sanis facit. Quod primum veterum auctoritate, deinde ratione stabiliendum. Ac primum:

Aph.33.lib.7.

Com. ad part. 26.lib.2.prog. Part 61.sect. 3.lib.1.prorrh. Et ex Hipp. licet venari duplex esse sedimentum ἄκαιρον καὶ εὔκαιρον (z). Nam non deest crassior quaedam pars subsidens in urina, sed id est intempestivum. In quibus enim febribus multus est calor, & flammeus fervorē quemdam accendit crudorum & crassorum humorum, par est aut non esse sedimentum, aut esse crudum & incoctum, quod ἄκαιρον (g) vocat.

Aph.35.lib.7.

(x) Heterogeneum.
(y) Homogeneum.
(z) Intempestivum & tempestivum.
(a) Super eminentia cumulatim apparens.
(b) Hypostasis.
(c) Supereminentiae.
(d) Insidentia.
(e) Purgatio est puriformis & consistens.
(f) Tenuis & ichoroides.
(g) Intempestivum.

Hipp 4. Epid. Et primo de morbis 1. de crisibus, & 1. progn. Cap. 7. lib. 1. de præsag. ex pulsibus.

mum ita Galenus sedimentum in sanis considerat, ut absolute reliquias alimenti effugientis coctionem hypostaseos causam statuat: unde in sanis aut sedimentum esse, aut non esse, plus minusque constituit pro ratione diætæ, temporum, corporum, alimentorum, & reliquorum id genus: at in morbis aliud est. Ita enim ait: *Is est vigor accessionum, ubi fuliginosum excrementum expiratione & contractione arteriarum natura expellit.* Quod vero est veluti cineritium, non proinde potest excernere, quia est crassum, sed per insignes meatus educit; hoc in partibus inflammatis pus est, in vasis sedimentum urinæ: hinc patet sedimentum partem esse materiei morbum committentis. Et licet tota materia cocta sit, non tamen ea hypostaseos materia est, sed maxime ea pars quæ in extremis venis est, cujus resolvitur id quod est valde tenue, sedimentum fit in urina: alioqui tota morbi materia hypostasis fieret, quod non evenit. Galenus confuse admodum de hypostasi scribit: nam *in primo progn.* de sedimento disputans non distinguit an velit nomine illo includere hypostasin in morbis, an in sanis: solum hoc absolute enuntiat: Sedimentum velut pus obtinet generationem, & ei proportione respondet inter pus & naturales humores injectum: nam alimentum fugiens coctionem hypostasis fit, nec ut sanguis a natura commutatus, nec ut pus causæ præter naturam particeps. Si enim de sanorum hypostasi intelligit, quorsum eam comparationem cum pure facit, alimentum enim est, immo est ex dimidio coctus sanguis. Si habet tantum rationem albedinis, & pus & lac, & pituitam multam, & chylum ipsum puri proportione respondere jure potest enuntiare. Sic ista comparatio est inutilis, pace Galeni dicam. Si sermo est de hypostasi in morbis, revera valet quidem comparatio in uno, sed male dixit alimentum esse refugiens coctionem: item, causæ præter naturam non esse particeps. Nam & materia morbifica quum sit e genere τῶν ἀπιόντων (*h*), non autem τῶν τρεφόντων (*i*), & quum non admittat πέψιν (*k*), sed πεπασμὸν (*l*), & naturæ gratiam recipiat, non ut nutriat, sed ut desinat molesta esse, & facilius excludatur, causæ præter naturam est particeps. Materia enim ipsa per se aliena est a natura, & sæpe calorem contra naturam in suo sinu fovet. Et revera in singulis accessionibus est suppuratio quædam, & quod in statu omnia non urgeant, & dolores & febres, quemadmodum in abscessibus dum pus fit, omnia exacerbantur, *Aphoris. lib.* 2. sic utroque modo habet aliquid præter naturam: ex quibus patet indistincte de hypostasi dixisse Galenum *in primo prognostico*: minus vero distincte etiam *in secundo prognostico* locutus est de sedimento, dum notas ab Hippocrate assignatas explicat: nec enim docet an sedimentum sit e materia morbifica. Statim enim dicit nullum esse sedimentum in iis qui tenuiter vivunt, copiosum in iis qui largius. Et quum maxima pars ægrotantium tenuiter vivat, immo quidam omnino a cibo per dies multos abhorreant, consentaneum videtur ut nulla hypostasis in urinis supersit.

Quorsum

(*h*) Excretorum.
(*i*) Nutrientium.
(*k*) Concoctionem.
(*l*) Maturationem.

Quorſum hoc ? Nam *in ſecundo prognoſtico* de morbis agitur, & materia morbifica per urinas, quarum pars eſt hypoſtaſis, excernitur critice : quorſum ad ſanorum vitæ rationem refugit ? Præterea & alius eſt ſcrupulus : Hippocrates enim ita ait : *Urina optima eſt ſi hypoſtaſin albam, lævem & æqualem habeat per omne tempus, dum morbus judicetur.* Si in ægro hypoſtaſis de materia morbifica eſt, fieri non poteſt ut per omne tempus morbi appareat: nullus enim eſt qui ſua non habeat tempora. At principio nil ſalutariter excernitur ; & ſi ab initio ſedimentum eſt, aut eſt tantum reſiduum alimenti quod quotidie capitur, aut inane quid eſt : Sic Hippocrates falſum ſupponit. Et hercle ex hoc loco colligere poſſit quis hypoſtaſin bonam ſalubre eſſe ſignum in morbis, non quod ſit quippiam deſectum de materia morbifica (alioqui nec per omne tempus morbi appareret, & oporteret ingentem eſſe copiam hypoſtaſeos, ut morbo ſolvendo ſit) ſed quod materiam crudam obſequi naturæ deſignet, & quod natura circa alimentum rite verſetur, cujus nota eſt hypoſtaſis. Et hac maxime ratione nitetur, quod in ſanis ſedimentum non ſit, contra in ægris ob afflictionem naturæ, quæ minus bene alimentum conficit. Si ſit hypoſtaſis argumento eſt quod tum natura alimentum bene confecerit : Unde in multis febricitantibus hypoſtaſes videmus, & non deſinunt febricitare. In tertianis, & quartanis hypoſtaſes apparent laudabiles, quum tamen minus febricitare non deſinant. Sic ea in opinione quoſdam vidimus qui negent hypoſtaſin eſſe quid de materia morbifica, ſed ſi mala ſit, ſignum eſſe adhuc naturæ afflictæ, & laudabilis, naturæ vincentis. Sic eſt tantum ſignum, non cauſa : ſignum quidem naturæ materiam crudam vincentis, & alimentum conficientis : cauſa non eſt, quia hypoſtaſis ſolvere haud morbum dicitur. Et ſi de materia eſſet morbifica, non eſſet tantum analogia quædam inter pus & hypoſtaſin, ſed puri omnino ſimilis eſſet hypoſtaſis. Quod enim pus eſt extra vaſa, idem eſt hypoſtaſis in vaſis : febris enim eſt tamquam abſceſſus generalis venarum : loco tantum differrent. Pus materiæ morbi pars eſt ; & quia foras depulit natura materiam, ideo foris apparuit ; hypoſtaſis pars eſt quoque materiei morbificæ ; utrumque notas eaſdem habet : ſic differre non videntur niſi loco. Immo quoſdam videmus in febribus paullo longioribus venas ſanguine plenas habere, & eo ita immutato in qualitatibus primis & ſecundis, ut pus jam ſit. Aperto cadavere cujuſdam mulieris valde cacochymæ morbo exſtinctæ, repertus ſanguis eſt plane purulentus in omnibus pæne venis. Et quod pertinet ad eam puris & ſediminis analogiam, obiter quæri poteſt, cur hypoſtaſis imo fundoque reſidens naturæ vincentis ſignum ſit, & in morbis ex eo colligas jamjam adventare mortem, quum pus aut purulentum ſputum non ſublime pendet, ſed in profundum aquæ præceps ruit. Id quod fortaſſe difficultate non caret.

Atque illæ rationes pondus aliquod habere videntur, ut credamus hypoſtaſin eſſe aliquid e materia morbifica : niſi forte rationes ſuperius adductæ in contrariam nos rapuerint partem. Ac revera haud aliena videtur eſſe diſtinctio de hypoſtaſi ſanorum & ægrorum : Si enim aliud quid eſt in ægris & in ſanis, in his habet rationem ſigni tantum, in ægris ſigni

ſigni & cauſæ: ſigni quidem, quia ſi eſt hypoſtaſis vis naturæ ſignificatur, quæ quum nihil ſinat elabi niſi perfectum, quod omnino in alimentum non convertit, ſaltem ſuis qualitatibus inſignivit: In morbis autem, ut ſignum eſt & ut cauſa: ſignum, quia vim quoque naturæ ſignificat: ut cauſa, quia materia morbifica mitificata per urinas ſecedit, aliquando maxima ex parte, unde plerique urinæ profluvio liberati ſunt, aliquando aliquatenus. Sed quia hypoſtaſis materia & loco laudabilis eſt, ſignum dat ad bene ſperandum de futuro morbi exitu, aut ejus ſecuritate: non quod omnino expectemus ut tota materia hypoſtaſis fiat (abſurdum enim eſſet) ſed quum diu urinæ tenues, flammeæ & incoctæ fuerunt, ſenſim craſſeſcunt, materia jam putrefacta, & obſequente, & ejus ſero & craſſiuſcula parte venas ſubeunte, unde conatus naturæ, & materiæ præparatio ſignificatur: quod & in thoracicis morbis apparet: materia ſiquidem præparata, & victa a natura purulentum, & τὸ σαπὲς (*k*) extrudere e pectore dicuntur: & verbo politico id quod putrefactum eſt, vel putredinem excerni dicimus: hinc Hippocrates in contumaci pleuritide ſputum καταγλισχραινόμενον ἀσαπέως eſſe dicit, id eſt, maxime glutinoſum ſine putredine, id eſt, ſine coctione: Ασαπέως (*l*) enim idem eſt quod ἀπέπτως (*m*) Galeno. Et ob eam rem quidam veteres coctionem putredine ipſa definiebant. Et eam forte ob cauſam Hippocrates *lib. de Aliment.* pus alimentum venæ & arteriæ eſſe credidit: pars enim ſpermatica ſumme elaborato alimento nutritur: id autem colore pus refert, pus autem non eſt. Ut ergo in thoracis morbo σαπὲς ſignificat coctum, & id quod jam ad pus proxime accedit coctum dicitur: ita in venarum morbis iſtæ craſſæ, multam materiam putrem, albam & æqualem, immo, quod pæne dixerim, pus ipſum continentes, vulgus quidem ipſum perturbant, & contra Medicos bona ſpe conſolantur. Multa & pluribus diebus exiens hypoſtaſis bonum ſignum eſt, & cauſa in morbis; expellitur enim materia morbum faciens; pauca etiam ſub finem morbi bona eſt, nam declarat naturam ad primum ſtatum redire. Et ſi ſanorum urinæ quo magis coctæ ſunt, minus ex ſe ſedimenti habere debent; urinæ autem ægrorum tum demum bonæ ſunt quum ad ſanorum urinas accedunt, dum perfecta ſanitas ſeſe promittit: de hypoſtaſeos quantitate demitur, non autem de qualitate: quod notandum eſt. Nam & calor deponitur, & calor extraneus abit, & tenuitas abeſt, contra craſſities, hypoſtaſis multa, color bonus, chymoſis bona, & dum morbus plane deſinit, rurſus urina ſuam mediocritatem retinet, & hypoſtaſin nullam habet. Et hic eſt in operibus naturæ progreſſus: Unde in morbis venoſi generis tanti fit hypoſtaſis, ut ea præſente, & perſeverante nullus unquam interierit. Apud Medicos enim nullus interit apparentibus ſignis coctionis: quod eſt intelligendum vi morbi: nam ſi committitur aliquis error, mortis adeſt occaſio. Quidam dicunt apparentibus ſignis coctionis nonnullos interire præſertim ſi excernere

(*k*) Putridum.
(*l*) Sine putriditate.
(*m*) Sine coctione.

excernere id quod actum est non potuerit: potest enim ea sufficere ad coctionem, non ad excretionem: at bonæ crises non sola coctione, sed & exclusione sunt æstimandæ. Et quod antea objecimus de febribus intermittentibus in quibus aliquando laudabilis est hypostasis, & tamen non cessant: si perseveret hypostasis, non est dubium quin securitas & brevitas significetur: brevitas quidem etiam si post tres menses morbus non solvatur omnino: at brevitas est ad aliquid, ratione morbi quidem qui futurus erat multo longior. Et quod aliquando non cesset etiam apparentibus signis coctionis, id fit aut errore commisso, aut successione novi morbi qui aliquid affine habet cum priore, aut inductione malæ diathefeos in partem: Ratione materiei morbus solvi debuerat, at nova diathesis inducta parti, producit omnino.

Porro, quod attinet ad eam hypostasin quæ multa est aut pauca in morbis, licet sit e materia morbifica, id ex ratione corporis, diætæ & morbi definiendum est. Ita enim Galenus: *Æger sedimentum habet multum si morbus ex crudis humoribus fuerit. Nullo vero modo, aut omnino minimum, quoties biliosus fuerit, sed satis erit, si habeat* ἐναιώρημα. Et aliis locis quum sermo injicitur de pueris, & iis qui otio & silentio vitam transigunt, & modo indulserint genio, ait eos omnes, si sanitati restitui debent, urinas habere debere, multam hypostasin habentes, non semel, sed diu. Quod observatum est experientia, nisi se alio materia proripuerit, ut si per alium secesserit, aut abscessum fecerit. Ex morbis enim quidam per urinas magis, per secessum alii solvuntur: idque prout aut in gibba aut in sima hepatis rapitur materia. Atque ut brevi absolvam, quoniam paullo post de quibusdam hypostaseon differentiis in ægris dicemus, triplex omnino sedimentum statuemus. Indistincte hoc pronuntiatum est a Galeno ut ante dictum est, sed tamen ex ejus scriptis id eruemus, ne forte ei gloriæ palmam præripiamus. *Unum* est in sanis, sive sanitas absoluta sit, sive non (nihil enim hic ad nos) quod hiems ipsa declarat, in qua hypostasis est copiosa, & tamen sanum vegetumque corpus exsistit: declarant & pueri, & qui otio abundant: tale autem sedimentum e reliquiis est coctionis, indicat & inedia, qua sedimentum imminuitur. *Secundum* est succus crudus qui in multis redundat, quem natura subigere dum nititur, hypostasin multam facit, corpore etiam integre sano, aut saltem neutro: de utroque sedimento *lib.* I. *prognosticon* egit: & prius omnino in substantiam converti potest, quia ad pituitam naturalem accedit: posterius non ita, quamquam potest aliquid in eo esse alibile, præsertim si quid pituitæ naturalis adest; unde qui crudis abundant succis, ii famem ferunt, quia succus ille crudus rapitur in venas & coquitur; hujus index est suum sedimentum. Quum enim hepar tenuissimum quid alliciat, quod in sanguinem vertat, in mesenterio & intestinis multa superfluunt: accedit quod quotidiana dejectione non omne superfluum excernatur. Quale vero & illud, & quorsum manet? pituitæ rationem habet, nisi forte aut longiore mora, aut nova occasione corrumpatur. Contra qui pravis abundant succis non ferunt inediam, καρ-

Ad part. 26. lib. 2. prog.

Comm. ad part. 44. lib. 2. de Diæt. acut.

διαλγίας (*n*) inferunt: alimentum autem ἐπίκρασιν (*o*) affert. Unde nata distinctio inter τὰ ὠμὰ καὶ ἄπεπτα (*p*): hæc illis sunt deteriora: & τὰ ὠμὰ (*q*) naturæ gratiam recipiunt: immo ex iis mitificatis natura aliquid capessit alimenti: hinc Galenus: *ex pure nulla pars alimentum capit*, *at ex pituita & crudis succis capit*: In quo materiæ hypostasin facientis, & phlegmonem committentis distinctio latet: τὰ δὲ ἄπεπτα (*r*), ut bilis æruginosa, serum nitrosum, moderationem quamdam recipiunt, sed non eam gratiam recipiunt, quæ & ὠμά: immo sæpe τῶν ἀπέπτων πεπασμὸς (*s*) est tantum παχύτης incrassatio. Quod & Hippocrates præclare docet, fluxiones quæ ob humorum acrimoniam fiunt, restituuntur & curantur, ubi temperatæ & coctæ fuerint, ut in ophthalmia ardor oculorum cessat quum jam fluxiones fuerint coctæ & crassiores factæ: deinde subdit acrimoniæ temperationem in hujusmodi humoribus coctionem esse. Plura Galenus quum docet quid sit bilem coqui & pituitam: utrumque coqui dicitur, sed longe alia ratione. *Tertio* modo sumitur nomen hypostaseos pro ea parte materiei morbificæ quæ cocta, ac mitificata per urinas secedit, non tota quidem, sed pars ejus, ut ex parte hac judicare liceat de iis quæ sunt reliqua: nam cum materia cocta est, tunc Medicus, si forte natura id omnino non potest, datis medicamentis id quod reliquum est foras depellit. Ac duo notanda sunt, prius quod in omni morbo quem humor putris committit, duplex est materia, una tenuis & serosa, quæ ἰχὼρ (*t*) dicitur, & ea est quæ ὀργασμὸς (*u*) facit, & quæ a venulis arefactis trahitur: hanc partem tenuem domare ac temperare, coquere est: altera crassior, quæ in mesenterio reses una cum tempore coquitur ac mitificatur. Hoc & Galenus explicat de Epicratis uxore loquens: dixit enim morbum productum fuisse & acutum initio quod duplices essent humores biliosi & crudi: quod notandum; hinc fit ut quidam intra dies septem liberentur periculo & febre, domito humore tenuiore: sed crassior humor suas postmodum partes agit: hujus argumentum in hypostasi elucet. Et illud est quod fracta debilitataque vi morbi, aut profusio urinæ, aut alvi profluvium sequitur ægrorum commodo. Posterius autem, quod quum hypostasis adest, eaque laudabilis & multa, nullum est vel exiguum medicamentum quod non admirabiles effectus habeat: immo quum hypostasis apparet, eaque notas habet suas, & perseverat, plus uno medicamentulo proficitur quam duodecim etiam validis, tunc quum omnia cruda exsistunt: unde colligimus hypostaseos illius materiam partem esse humoris morbum committentis: & nisi averteremus cursum illius materiæ per urinas, dejectoriis medicamentis, diutissime urina proflueret cum multa hypostasi. Unde morbos quosdam urinæ multæ, crassæ, qualis Archigenis servo fluxit, fluxu solutos apud Hippocratem legimus. Avertimus autem cursum istum duabus de causis, una quidem, quoniam non esset bonum

Hipp. lib. de vetere medicina, & Gal. com. ad part. 44. lib. 2. acuto.

Ad partic. 44. lib. 2. acutor.

(*n*) Cardialgias.
(*o*) Contemperationem.
(*p*) Cruda & incocta.
(*q*) Cruda.
(*r*) Incocta.
(*s*) Incoctorum maturatio.
(*t*) Ichor.
(*u*) Orgasmos.

bonum omnem materiam morbificam a mesenterio traduci per gibbas hepatis, quod hercle fieret nisi impediremus: altera, quod dysuriæ & stranguriæ inducerentur sæpe: accedit quod confertim magis per alvum quam per venas & renes educitur. Ac nos testamur observasse in quadam muliere quæ febre putrida laborabat, quum omnia medicamenta purgantia aversaretur, & tamen purgationi locus esset, per octo menses continuos urinas crassas multa materia alba & purulenta plenas excrevisse: revera materia erat febris: & incredibile dictu quantum minxerit. Quidam abscessum in renibus esse existimabant: sed contra; materia illa, quæ facile per alvum secessisset, subibat venas jam cocta, putrefacta (ut verbo antiquorum utar) & mitificata: & hypostasin multam faciebat: argumento est, quod eo urinæ profluvio morbo symptomatis terrificis plenissimo liberata est: at medicamentum unum atque alterum hoc totum supplevisset. Præterea illud etiam observari potest in iis qui diu morbo ab humore putrenti nato fatigati sunt, & obstinato quodam animo a medicamentis abstinuerunt, tota massa sanguinis exalbescit, & proxime ad pus accedit: immo in leucophlegmatias incidunt defectu purgationis: quia communicatione putredinis, cujus humor subjectus non est eductus, carnes colliquantur & contabescunt, sanguis multus veluti purulentus in venis adest, & quicumque detrahitur saniosus est. Maxime vero eam labem contraxit is sanguis qui circum gibbas jecoris & simas stabulatur, & in partibus vicinis; facile enim corrumpitur. Hinc solvitur quæstio, qui fiat ut frequentissime saniosus sanguis ex vena basilica ducatur, raro ex cephalica, nisi ingens in superioribus partibus inflammatio fuerit.

Hipp. 4. de morbis.

Restat ut quod primum fuerat ac præcipuum, & cujus causa superior omnis disputatio suscepta est, pertractemus: illud vero est an sit analogia inter hypostasin & pus, & an hypostasis sit pars materiæ illius morbificæ quæ in febribus putrescit. Duo enim ista cohærent; ac de uno dictum est, sed confutatis Fernelii argumentis de utroque magis constabit. Existimabamus nobis rem tantum esse cum Fernelio, sed dum res in procinctu esset, novus athleta lacertosus & fortis obortus est, qui nobis quoque bellum indixit: is est Jo. Gorræus, qui ad singularem doctrinam summum judicium semper adjunxit. Sed liceat cum utroque seorsim experiri, ne victus cadam si cum utroque simul conseruero. Fernelii hic est contextus: *Qui de fricitantium urinæ hypostasi disseruerunt, illam statuunt puri proportione respondere, esseque portionem humoris qui in febre computruerat, sed jam coctam, secretam & vi naturæ depulsam cum urina; hoc in primis perniciosum est medicinæ commentum. Rationes hæ adducuntur.*

Cap. 17. lib. de urinis.

1. *Ardentis febris materia, quæ torrida bilis est, nec in quid simile puri vertitur.*

2. *Febris materia in statu morbi non excernitur purulenta, aut alba, sed flava atque biliosa. Si qua igitur hypostasis, ea non est pars materiæ quæ putruerat & quæ nunquam albescit.*

3. *Si materia in statu excidit, non initio, ergo crassior in statu foret, falsum. Nam initio confusa est urina, in statu acutarum febrium tenuior. Ergo non est pars humoris qui putruerat, sed similem atque in sanis materiam obtinet.*

tinet. Et quum apparet, significatur dominium naturæ quæ ferocientes humores repressit, & quæ jam ad functiones pristinas redit. Materiæ enim febris coctio non est suppuratio, nec maturatio proprie, sed solius putredinis repressio. Et in statu morbi materia sæpe in venis conclusa est, & nil dum crisi evacuatum, & tamen quia repressa est, urina cum hypostasi purior exsistit, quæ sedationem & victoriam declarat. Cui vulnus pus laudabile reddit, si febris superveniat etiam primaria, pus pervertit & ideo vulnus siccat, quod insitus calor laboret, nec recte coctioni incumbat. Ita per febres languidus calor, nequiens cibos secundum naturam coquere, nullam in urinis coctionem exhibet.

Hæ sunt rationes Fernelii quibus partim efficere vult, nec febricitantium urinæ hypostasin puri respondere, nec partem humoris esse morbum committentis: immo similem omnino vult materiam in sanis atque ægris: & in febribus coctionem non esse, sed tantum putredinis repressionem quamdam. Quod si verum est, si quid decedit cum urina hypostasin faciens, id signum tantum est, non causa: signum, quia tantum significat calorem nativum, fracto & debilitato calore febrili, superiorem esse, cujus nota & signum est hypostasis. Antequam eas rationes oppugnemus, auctoritatem Galeni opponere oportet, quam scio a Fernelio nihili hic fieri, quia in Galenum de industria agit hujus opinionis primum assertorem: Immo Fernelii aliam auctoritatem ipsi Fernelio opponemus. Miror tantum virum in hac controversia, in qua præter Veterum sententiam aliquid sentire velle visus est, a se ipso dissensisse, ut enim secum convenire prius oporteat quam de re disceptetur, suo enim gladio jugulari potest. Galenus dum ex professo agit de comparatione puris in abscessibus & phymatis, & materiei hypostaseos in febribus putridis ita scribit. *Humorum putredo quæ fit in vasis similis est ei quæ in inflammationibus & abscessibus accidit. Sed est ubi natura superat, est ubi superatur. Superante quidem natura in abscessibus pus fit, in venarum humoribus aliquid quod proportione puri respondet subsidens in urinis. Et ea putredo aliquid in se habet coctionis. Sic ea putrefactio quam coctionem dicimus, semper ad unam puris speciem, & ejus notas habentem terminatur.* Varias eo loco mutationes, in materia mala, aut omnino corrupta, aut semimala animadvertit. Si enim materia bona est, & calor valde infirmus, una mutatio evenit: si calor quidem bonus, sed perniciosa omnino materia, pus non fit bonum: & sic in ceteris: Alio vero loco concisius rem totam terminavit. *Tres in corpore omnino fiunt alterationes, una est plane secundum naturam, ut dum cibus coquitur: altera plane contra naturam, ut in humoribus plane putrescentibus, nullam gratiam naturæ recipientibus: tertia mixta.* In prima viget omnino calor naturalis: in secunda omnino res sunt contra naturam, & ex parte materiei, & ex parte causæ rei efficientis: in tertia materia quidem est contra naturam, sed calor naturalis omnino evincere non potest. Sic potens est calor, sed quia non patitur materia, in alimentum non convertit: at saltem, vim suam imprimit, unde magna commoditas sequitur: declarant abscessuum maturationes, quæ post symptomaton molestias, ad bonum terminantur. Et quod in alimentum natura non convertit,

Cap. 6. lib. 1. de diff. feb.

Cap. 6. lib. 5. de simp. medic. facult.

vertit, satis officio suo fecit si in pus laudabile commutet. Et in pestilenti constitutione notandum illud ab Hippocrate observatum: nam loquens de malignis abscessibus naturæ gratiam non recipientibus ait, ϰ̀ τὸ ῥεῦμα συνιςάμενον ὐκ ἴκελον τῷ πύῳ, ἀλλὰ σηπεδών τις ἄλλη (x). Si enim materia ista fuisset εὐήθης (y), in pus conversa fuisset: at falsam tantum puris imaginem retulit, & ob putredinis excellentiam & pessimam indolem potius ossa corrupit, quam naturæ legitimum characterem recipit. Relinquemus illam solemnem quæstionem a Medicis agitari solitam: an concursus sit naturalis caloris, & ejus qui contra naturam est, ad maturationem tum in abscessibus, tum in febrium humoribus. Quidam enim eumdem auctorem πέψεως & πεπασμῦ (z) constituunt, & diversos fines in materiei coquendæ vel mitificandæ diversitate pendere volunt. Ex his locis patet Galeno placere hypostasin, & vere puri analogam esse, & materiam aut saltem materiei esse partem ejus humoris qui febres committit. Et si, jam ut diximus, ut pueri a morbis liberentur, & mulieres, & desides, & gulæ dediti, plurimam hypostasin esse necesse est, plurimum crudi succi coqui necesse est. Is vero longitudinis morbi causa est, quia licet pars quædam evicta sit, alia ob febrem suscitatur quæ aut fovet febrem, aut ὑποςροφὰς (a) facit: & donec illa tota materia victa fuerit, coctaque, & tandem foras excussa, de morbo æger non erit securus: immo ne si e parte affecta in aliam humor erit excussus, securitas est, nisi natura in opus coctionis incubuerit. Hinc *comm. ad par.* 67. *lib.* 2. *prognost. si* peripneumonico abscessus fiat in cruribus citra coctionem, a peripneumoniæ quidem liberatur periculo, sed metus est claudicationis, & difficilior est abscessus curatio: itaque & mitificatio & exclusio requiritur materiæ: hæc autem hypostasin in urinis facit, nisi alio convertatur. Immo etiam licet morbus coctus sit & jam salutaris abscessus, tamen non desinit diuturnus esse & partem labefactare, quia fit loci mutatio a corpore interno ad externum: id quod Hippocrates 2. *de morbis* docet. Quod autem calor contra naturam, partes quasdam succi crudi excitet ad fovendam febrem (licet jam aliæ partes superatæ fuerint) & dolores excitandum, docte Galenus explicat. *Calor*, ait, *febrilis tenues humores consumit, crassiores attenuat.* Attenuare autem est quodammodo serosos reddere, & propterea ad dolores inferendos reddere idoneos.

Comm. ad par. 11. *lib.* 1. *prognost.*

Si itaque ea est Galeni assertio ratione & experientia confirmata, ut materia putrescens in febribus coctione purulenta fiat, & hypostasin committat partem materiei morbificæ defectam, quid est, cur Fernelius juratus hostis antiquam hanc opinionem evertat? At objiciet ipsi Galeno locum illum *ex primo prognost.* quod hypostasis causæ præter naturam non sit particeps ut pus: quod si materia foret febris, ea & calorem contra naturam in se haberet, & per se mala esset, ut quæ putredine accita,

 tantas

(x) Et rheuma consistens non est simile pueri, sed est quædam alia putrefactio.

(y) Benigna.

(z) Coctionis & maturationis.

(a) Recidivas.

tantas molestias attulisset: Et si sudor pars materiei morbificæ tam graveolens est sæpe, cur non hypostasis? Immo si hypostasis pars esset humoris morbifici, deterior sæpe ex se esset, quam materia abscessuum: nam hæc non raro laudabilis est, ut sanguis tantum quantitate peccans abscessum facit: contra hypostases non graveolent; quod si ad pus accederent, graveolentia non abesset: & quum a ventre graveolentia secedant, si de mesenterio in venas materia rapitur, cur non graveolet? Præterea adversus Galenum objicere licet ea quæ adversus Erasistratum scripsit. Erasistratus in febricitantium lotiis sedimentum, non succum mucosum existimabat, sed pus: ignorans quod voraces per sanitatem non exiguum quid ejusmodi sedimenti excernunt: Auctor *libri 2. de natura humana* explicans ea incommoda in quæ incidunt ii qui solita relinquentes munia se otio ac desidiæ dedunt, ait eos pus excernere, per os e pectore, per urinas, per alvum. Galenus nomine puris succum crudum intelligi vult, qui post aliquam elaborationem pus ipsum mentitur, atque subjicit Galenus multos se observasse otio deditos qui una cum urinis excernerent multa quæ a crudis succis & mucosis non differrent, atque id quod excerneretur puri simile esse, non secus atque id quod in thorace longiori tempore, inter coquendum, inficitur calore. At aliud est pus a succo crudo, & colore, & consistentia, & odore. Si itaque hypostasin urinarum in febricitantibus, aut pus, aut aliquid purulentum dicimus, in errorem Erasistrati incidemus. At contra vult Galenus, id quod in febricitantium urinis apparet mucum esse, & succum crudum, qui æqualitatem aliquam accepit vi caloris naturalis, & partium spermaticarum, non autem pus esse, nec quid aliud ab illo succo quem voraces per sanitatem excernunt. Et ut ingenue fatear, loci hujus explicatio ad id quod quærimus, valde confert. Sed antequam objectiunculas has dissolvamus, æquum est ut rationes Fernelii refellamus. Ad calcem autem libri referemus, id quod nos etiam pro Fernelio objecimus, & tandem Fernelium cum Galeno conciliabimus. Et hinc disputandi principium arcessemus.

Part. 16. lib. 2. de natura humana.

Dum integra sanitate fruimur, actiones omnes sunt legitimæ, & calor naturalis a nullo afficitur: dolor omnis abest quod in corpore omnia legitime administrentur; urinæ laudabiles, dejectiones & similia: ubi primum febris communis animantium hostis oboritur, dolores capitis atroces, lentitudo corporis, vigiliæ, aut in somnum propensitas, lassitudo & pæne membrorum confractio adest: unde hoc? quia intemperies toti corpori inducitur evertens nativam temperiem, & tumultus excitatur; humores, qui prius erant sereni & pacati, conturbantur ac cientur: nec hoc tam repente evenit: nam semen morbi jam sepultum erat, quod levis causa eaque procatarctica suscitavit. Et mirantur multi tam subitas morborum invasiones: sed morbi sensim fiunt ac generantur, at ἀθρόως ait Hippocrates, id est, de repente, ac confertim adoriuntur. Urinæ inflammantur sæpe, conturbantur, alias tenues apparent, qui sanguis detrahitur veluti sanies est, abscessus fiunt, parotides, & id genus alia: quæ omnia declarant summum tumultum fieri, & alterationem, & permixtionem,

Hip. lib. 2. de diæta.

mixtionem, sæpe alienationem. Idipsum Hippocrates explicavit: *Sanguis ad sapientiam facit, præsertim quum suam habet* εἰωθυῖαν σύστασιν (*b*), ut alio loco loquitur: id est, dum sanguis complectens quatuor humores, qui συγγεγονότα (*c*) dicuntur, quod parem vim ad generationem corporis nostri obtineant, in sua naturali statione est, & suas inclinationes motusque habet proprios, tunc sanum animal est, & nil peregrinum animo obversatur: sed quum motio propria deest, & aut alteratio, aut confusio permistioque rei alienæ fit, contra omnia eveniunt. Nomen autem συστάσεως obscurum est: nec aliquod verbum Latinum habemus, quod opponere possimus. Quidam ἥπατος σύστασιν vocat, hepatis complexionem, non satis apte, ut quum aut laxius est, aut compactius: Latini melius σύστασιν vocare possent constitutionem, ut quamdam εὐεξίαν (*d*) indicet. Et αἵματος σύστασιν vocare possemus consistentiam ipsius sanguinis, ut cujus partes uniantur & cohæreant: Ceterum sanguinis σύστασιν plenius explicat aliis locis, phrenitidis & febrium docens generationem: *quum bilis in venas commota fuerit, tunc maxime ad sanguinem ingreditur, eum dimovet ex propria motione & solita compage, item calefacit, & serosum facit: hinc homo febrit & desipit.* Serosum facere, Græce dixit δηιουρεῖν, id est, sanguinem alium a se facere, & mixtione rei alienæ, & alteratione ipsa ob calorem alienum. Id brevius explicat quum ait causon fieri, quod venulæ arefactæ biliosos & tenues ichores attrahant: ichor enim dum sanguini confunditur eum alterat, immo alienat sæpe. Sanguis enim & serum fit, & saniosus (sanies enim consistentia medium quid est inter sanguinem & pus Celso) maxime vero in corporibus humidioribus, si perflatu careant, & adsit febris: quod Aristoteles explicat. Si sanguis (ait) immodice humescit, morbus infestat: sic in speciem saniei diluitur & ita serosus fit (quod διυγρεῖν dixit) ut jam nonnulli sudore cruento exsudarint. Atque credo sudorum copiam quæ in cacochymis fit, & apparet a permistione alieni humoris aut seri contingere. Eumdem humorem, perturbationem, & alterationem in pariendis morbis explicavit, alio loco Hippocrates: Acutus morbus fit quum bilis in hepar ἐπιῤῥυῇ, καὶ εἰς κεφαλὴν καταστῇ (*e*). Hepar enim intumescit, καὶ ἀναπτύσσεται πρὸς τὰς φρένας, id est, ad septum expanditur, hinc angustiæ & oppressionis sensus initio paroxysmorum. Et τὰς ἐπιῤῥοὰς τῶν χυμῶν (*f*) vocat, τὰς κινήσεις ἐκ τῆς εἰωθυίας συστάσεως, veluti ex consueta statione ac compage emotiones. Huc denique pertinet nota dignus locus *ad particul.* 13. *sect.* 1. *lib.* 1. *Prorrh. Crudus est morbus* (ait Galenus) *in quo una cum sanguine bilis sursum fertur, quocumque tempore id fiat, & magis quippiam tale contingit quum igneæ caliditatis in cerebro collectæ immoderatio fuerit.* Hæc primum animadvertere voluimus, quoniam ex iis eliciemus nonnulla disputationis fundamenta, quibus oratio nostra innixa facilius Fernelii sententiam labefactabit.

Hip. lib. de sacro morbo; & 1. de morbis.

1. *de morbis.*

4. *acutorum.*

Cur in initiis paroxysmorū febrilium angustiæ & oppressiones eveniant.

(*b*) Consuetam concretionem.
(*c*) Congenita.
(*d*) Bonum habitum.
(*e*) Fluxerit & in capite consliterit.
(*f*) Transfluxiones succorum.

bit. Si enim humorum confuſio fiat, ſi ſanguis alteretur, ſi alieni humoris ſuum locum deſerentis remiſſio fiat, antequam morbus ſolvatur, neceſſe eſt, & ſecretionem ſeri a ſanguine fieri, & id quod alienum eſt expelli, item putredinem corrigi. Ita videmus & phlebotomia, & alteratione, & purgatione, & ſudoribus, item contemperatione humorum morbos minui ac tolli. Ex quibus patet fundamentum illud Fernelii, quo ſuam aſſertionem a Veterum decretis alienam ſtabilit, nullum pæne eſſe. Ait enim materiei febrium coctionem nec ſuppurationem eſſe, nec maturationem proprie, ſed ſolius putredinis repreſſionem. Argumento eſt, quod quum in ſtatu morbi tota febris materia in venis etiamnum concludatur, & nil per criſin evacuatum ſit, nihilominus quia vi naturæ ſedata eſt, & repreſſa materia, urina purior exſiſtat, eaque cum hypoſtaſi quæ victoriam naturæ declarat. Primum enim falſum id eſt: nam dicere coctionem eſſe ſolum putredinis repreſſionem in morbis, idem eſt ac ſi dicas in phlegmone, quia poſt vigorem febris conceſſit, & ſymptomata mitiora fiunt, ſolum eſſe cohibitionem putredinis. Dum pus fit, febris major eſt & dolor, quia coctio fit, & pugna eſt inter calorem naturalem, & contra naturam in humore jam a natura alieno; non tamen prius dicetur phlegmone curata, quam pus evacuatum fuerit: id autem criticum eſt quid. Criſis autem non ſolum in mitificatione humoris conſiſtit, ſed poſt coctionem in evacuatione, quomodocumque ea fiat. Galenus quidem dum confert morbos ſalutares cum pernicioſis, ait quidem in morbis ſalutaribus diſpoſitionem in vigore meliorem eſſe: id autem fit, quia licet gravia adſint ſymptomata, tamen dum fit coctio, & ejus argumenta apparent, naturæ vis appareat, ut proxime de materia morbifica ſit triumphatura. Galenus 11. *meth.* roborandas eſſe perpetuo vires conſulit, quo natura putredinem ſuperet, ut ita ſuperata concoquat: nec enim prius coctionem perficit, quam putredinem repreſſerit. Itaque in morbis repreſſio putredinis veluti coctio quædam eſt καταχρηςικῶς (*g*) ſumpta, aut potius ad coctionem προπαρασκευή (*h*). Galenus plenius id explicat, dum ait omnem coctionem morborum in alteratione humorum eſſe: ea autem alteratur & coctio a ſolis partibus fit ſolidis. Revera magna eſt analogia inter phlegmonem externoſque abſceſſus, aut internos, & inter febres a materia aliqua natas: nam quum in pleuritide factus eſt abſceſſus & materia purulenta adhuc concluſa eſt, tuſſes mitiores ſunt, febris remiſſior, alacritas ægri (niſi forte laterum ſumma ſit infirmitas, ut ea expectorando non ſint) ſed hoc nil ad morbum, aut id tantum evenit, quia putredo cohibita eſt? Nequaquam, ſed quia materia cruda partes habens ἑτερογενεῖς (*i*) mitificata eſt, & ad æqualitatem adducta. Hoc quidem ſcio non fieri niſi cohibitione putredinis: ſed tamen tota hæc actio a natura inventa, & a vi partium ſolidarum perfecta, non eſt ſimplex putredinis repreſſio, ſed coctio, maturatio, & ad æqualitatem reductio: & ſi materia pateretur, in alimentum cederet: ſic idem eſt agens, eadem actio, vis,

Ad Apho. 29. lib. 2.

(*g*) Abuſivè.
(*h*) Præparatio.
(*i*) Heterogeneas.

vis eadem in pepaſmo & coctione, ſed finis eſt diverſus, & a materia pendet. Quum eryſipelas fit, quum bilis furibunda involat, & adurit partes, quum ſerum acre moleſtias infert, applicatio τῶν ἀνωδύνων, καὶ ἐπικεραστικῶν (*k*) reprimit ac cohibet vim ac malitiam humoris, incraſſat quadamtenus, id repreſſio, id cohibitio putredinis & malignitatis, ſed coctio non eſt, nec maturatio, quamquam incraſſatio ſeroſorum humorum & acrium repreſſioque coctio quædam eſt, ſed id καταχρηστικόν; & in ferinis deſtillationibus uſu papaverum humoris pruritum facientis & indomiti incraſſatio quædam coctio eſt, unde poſtea natura promovet expectoratum: ſed id ſubflavum eſt ſæpe ac viride, ob qualitatem humoris illapſi in pulmones, contra albicans ac purulentum quodammodo, ſi pituita dulcis fuerit. Repreſſio quidem maxime fit humoris turgentis, turget bilis & ſerum inter cæteros humores, & orgaſmus maxime in bilioſis morbis & acutis cernitur: accedit & calor febrilis qui in ſpiritu & ſero concipitur, cujus temperatio, atque refrenatio coctionis legitimæ æmula eſt. At in morbis nullus humor eſt adeo tenuis qui non ſuſcitetur a quodam craſſiore reſide in concavo hepatis, aut meſenterio, aut ubicumque primarius eſt febris focus. Et ſerum quod a venulis arefactis trahitur ad febrium ardentium generationem, non aliunde ducitur ac deciditur, quam a contumaciore quadam materia quæ circum pancreas, & meſenterium tamquam ignobiles partes reſedit. Serum iſtud ſæpe temperatur, aut per ſudores excernitur; craſſior ejus pars, ſi in venis eſt, hæmorrhagia pellitur, maxime in ſynochis: ſi in meſenterio, diarrhœa, dyſenteria, aut larga alvi ſubductione: hinc ſolutiones morborum diſtinguuntur. Et idem morbus multis modis eodem in corpore ſolvitur, & judicatur. Quod ſi quædam tantum repreſſio humoris, non autem vera mitificatio & coctio ſpectetur, nil evacuationes inſignes conferrent. Et tamen materia eſt morbifica, alias per urinas diffuſa, alias in meſenterio latens, indicat id curatio. Et Hippocrates in curandis morbis non vult rationem haberi calidi, frigidi, humidi & ſicci, ſed acris, ſalſi, nitroſi. Quorſum hoc? Quia ſi intemperies ſola morborum cauſa foret, ſola temperatione, ac repreſſione quadam opus eſſet, & ſolus refrigerantium humectantiumque uſus conferret: ſic neglecta ſuccorum ſubſtantia, aut in eorum qualitates ſolum reprimendas, aut intemperiem corrigendam incumberetur. Quod periclitatores & ii qui circum carpi arterias phlyctænas, aut ulcuſcula excitant, aut refrigerantia applicant, ſe poſſe conſequi credunt. At contra humor eſt acer, aut ſalſus qui lædit, nec ejus ſola qualitas, ſed & ſubſtantia ſpectanda: argumento eſt humor vitreus implacabilem coli dolorem inferens. Et ut Hippocrates monet quum craſſiores maturioreſque factæ fuerint fluxiones, & ab omni acrimonia liberatæ, tunc & febres, & quæ hominem lædunt, tollunt: ſic deſiderat maturitatem & craſſitiem: hoc autem nil aliud eſt quam coctio. Idem judicium de iis ſuccis qui febres putridas accendunt; nec enim in iis refrigerandi conſilium tantum

Lib. de vetere Medicina.

Lib. de vetere Medicina.

(*k*) Anodynorum & dolorem demulcentium.

esse debet: si intemperies spectetur, verum id quidem, sin succus, nequaquam. Quod autem alio loco scripserit omnem febrem refrigerari debere, si quartanam exceperis, id non evertit, quæ superius dicta sunt: omnia enim ex comparatione audienda erunt. Sed & ad ea quæ diximus, accedit Galeni sententia: *Si* (inquit) *contigerit in humore putrente accendi febrem, hic indicatio est alterandi & vacuandi. Alteratio putredinem finit manente adhuc substantia*: in quibusdam codicibus legitur, non μενούσης οὐσίας, sed αἰτίας (*l*): melius legeretur ὑσίας. Evacuatio vero est quæ totam ex corpore substantiam educat. Dicta alterationis species, concoctio quidem est: & *in libris methodi medendi* dum febres putridas curat primum de tollenda obstructione laborat, tum putredinem attingit, postmodum febrem ipsam curat. Et alio loco utendum esse balneis in febre putrida censet quum materia putrens aut cocta fuerit, aut evacuata. Alias enim humorem solum & morbum fientem consideramus, alias morbum factum, & partium solidarum affectionem. Nam si Galeno 1. *Ep.* sanitas partium solidarum in earum symmetria consistit, quum intemperies inducta est, & morbus est, & naturæ ipsi, quæ est vis partium solidarum, vis illata est: & quum partes solidæ ægrotant, morbus factus dicetur. Partibus enim solidis sua symmetria restituenda: & quum illæ affectæ jam fuerint, frustra evacuantia sæpius præscribis: nam ipsius & κράσεως & συστάσεως (*m*) ratio habenda est. Sic licet Fernelio concedamus repressionem putredinis aliquid maximum esse, non tamen desinit expectari evacuatio materiæ quæ putruerat. At hoc non expectat Fernelius; sed paullo post dicemus, in quibus morbis expectari debet, & in quibus non.

Hipp. lib. de locis in hom.

Gal. cap. 89. lib. de arte parva.

Gal. meth.

Ac quod ultimo quidem loco Fernelius astruxerat, primo quidem examinavimus ac refellimus: hinc enim disputationis fundamentum peti videbatur. Nunc singulas rationes diluamus. Audacter quidem pronuntiat commentum esse in arte medendi perniciosum asserere hypostasin partem esse materiei morbum committentis. Si hoc ita perniciosum, cur idem ipse asseruit sui dissimilis, adeo ut nullus eum secum conciliet? verba ejus sunt alio in loco: *Venarum succus putrescens in aliquid mutatur quod est puri finitimum, cujus in urinæ sedimento notæ sunt conspicuæ*: hoc vero est in quo laboramus, & Galeno contra Fernelium militamus. Sed quod *in libro de febribus* junior & disputandi studio accensus, jam senior & experientia doctior factus retractavit. Erraffe humanum fuit, sententiam autem mutasse in eo præsertim ministerio quod utilitatis causa posteris traditur, summum viri judicium ac prudentiam significat. Ac prima ejus ratio ejusmodi est: ardentium febrium materia nec in pus, nec in aliquid simile puri verti potest. Si in iis itaque hypostasis fuerit aliqua, aut non est pars materiei morbificæ, aut etiam ipsius alimenti pars est. Hæc ratio parum nititur, multisque modis debilitari potest. Sit ita, flava bilis non convertatur in pus, aut quid simile puri, hoc tamen non efficit.

Fernelius secum pugnat lib. 3. Therapeut.

(*l*) Manente substantia, sed causa. (*m*) Craseos & constitutionis.

cit in aliis febribus, partem materiæ morbificæ hypoſtaſin non facere: in ſynochis enim putribus, tertianis nothis & quotidianis ſuccus craſſior hypoſtaſeos materia eſſe poteſt. Nam & in iis qui in otio degunt, & in quibus crudorum humorum copia eſt, & multam hypoſtaſin eſſe oportet, & diu craſſas urinas fluere, ut ſanitati reſtituantur, niſi forte alio materia convertatur: & tunc laudabile ſedimentum naturæ victoriam, non in cibum, ſed in ſuccum crudum morbi parentem ſignificat: quamquam & ejus vis in alimento conficiundo parere debet. Itaque in morbis bilioſis quidem non neceſſario hypoſtaſis apparet ad ſolutionem, ſed ſæpe ſufficit enæorema: in aliis morbis non idem eſto. Quid, ſi etiam dicamus bilioſos morbos hypoſtaſin habere ſubflavam? nam & Hippocrates annotavit quaſdam in morbis hypoſtaſes ſubrubras, & læves, & quaſdam bilioſas. De bilioſis ita ſtatuit: *quibus bilioſa ſedimenta ſupra tenuia acutum morbum ſignificant.* Et quoniam adverbium τὸ ἄνωθεν (*n*), & ad locum & ad tempus refertur, hic non ad locum, ſed ad tempus quo ſedimentum apparet, referetur: ut hic ſit ſenſus: Urinarum hypoſtaſes quum alioqui ab initio tenues fuerint, poſtea vero bilioſæ, acutus morbus ſignificatur. Bilioſus enim humor ſemper acutos morbos parit; ſic bilis hypoſtaſin ſuæ naturæ & coloris facit. Et quoniam bilis quid tenue eſt, potius nata eſt parere ἐναιώρημα (*o*) quam ſedimentum: unde in bilioſis morbis ſufficit ad ſolutionem morbi, aut ad tempus ſpeciemve criſeos enæorema: quod contra Fernelium facit: hoc enim declarat id quod continetur in urina aliquid eſſe de materia morbifica, quum pro varietate cauſarum evariet. Si enim pituitoſus morbus eſt enæorema inchoatæ coctionis nota eſt, hypoſtaſis vero perfectæ: ſi bilioſus, non eſt neceſſaria hypoſtaſis. Quod ſi alimentum ſolum in morbis hypoſtaſeos & enæorematis cauſa eſſet, nil hæc faceret diſtinctio. Pauca bilis magnum morbum, & plenum moleſtiarum facit, at alius humor nonniſi aut copia, aut aliena admodum qualitate id præſtat: itaque in morbis a bile non ita requiritur hypoſtaſis, in aliis contra. Contra tamen aliquis objiciat, ſi bilioſus humor acutos morbos facit, & acuti morbi, præſertim qui febrem comitem vehementem habent, a bile ſint, ubi bilis dominatur morbumque facit, ubi acuties morbi, hic non hypoſtaſis deſideratur? Cur itaque paſſim Hippocrates *in Epid.* morborum acutorum narrans hiſtoriam hypoſtaſeos meminit? & quum *in Prognoſticis* ex profeſſo de acutis morbis agat, requirit hypoſtaſin ſuis dotibus ornatam? Si enim aut raro, aut nonnumquam in acutis humor hypoſtaſin facit, fruſtra ejus mentio injecta eſt: ſiquidem ſi hypoſtaſis eſt in acutis, vel pars eſt humoris bilioſi, vel alimenti reliquum eſt, vel ſucci crudi. At revera aliter res habet in bilioſis morbis, aliter in pituitoſis: quum enim morbus ex crudis eſt humoribus, hypoſtaſis multa eſt: ſi ex bilioſis, aut nulla eſt omnino, aut omnino minima, ſed ſufficit enæorema (ut dictum eſt) corpulentum & candidum: hoc ſi ſufficiat, cur quotidie in acutis hypoſtaſin expectamus? In acuti morbi

Comm. ad par. 33. l. 3. prognoſt.

Comm. ad Aph. 32. l. 7.

Comm. ad par. 26. lib. 1. prognoſt.

(*n*) Quod eſt ſuperius. (*o*) Enæorema.

bi paroxyſmo pulſus inſignis mutatio; urina tenuis apparet: eodem deſinente, pulſus remiſſior fit, urina coloratior, nonnihil in medio ſuſpenſum habens, numquid id naturæ declarat victoriam? Ac jam diximus aliud eſſe ὠμὸν, aliud ἄπεπτον (q): crudus humor ad hypoſtaſeon multitudinem facit: incoctus non ita ſæpe, ſed ſola ſæpenumero repreſſione & contemperatione naturæ gratiam recipiens, per quamdam occultam viam excluditur: exemplo erunt eryſipelata, & phlegmonæ, illa non quantitate, ſed qualitate humoris ſeſe produnt: hæ quantitate potius. Et quæ ἀναλογία (r) inter utraque, eadem inter bilioſos & pituitoſos morbos: in bilioſis enæoremata judicando aut indicando ſatis ſunt: in pituitoſis hypoſtaſis neceſſaria eſt. Porro eſt ubi enæoremata ſigna ſunt incipientis coctionis, eſt ubi ſigna ſunt perfectæ: nam & enæorema & nebula quarto aut ſeptimo die apparens, futuram hypoſtaſin undecimo aut decimo quarto docet. Contra in ſanis dum coquitur alimentum, & aliquid coctionem fugit, hypoſtaſis multa eſt: quum abſoluta coctio, aut nebula tantum eſt, aut enæorema. Et in morbis quum diu hypoſtaſis multa apparuit, quo propius ad ſanitatem acceditur, eo minus aliquid ſubſidet, & aut enæorematis, aut nebulæ occaſio eſt. Sic idem eſt ſignum incipientis & perfectæ coctionis, ſed diverſo tempore. Accedit quod in ſanis hieme plurimum eſt ſedimenti laudabilis, æſtate minus. Et quod de ſanis dicitur, idem de ægris dici poteſt. Æſtivi morbi enæoremate contenti ſunt, hiemales multam hypoſtaſin habent. Rei hujus cauſa cognita, ad id quod quærimus plurimum facit. Unde commentum eſt credere hypoſtaſeos materiam partem eſſe alimenti præſertim in febribus. Initio febrium pulſus retrahitur, urinæ tenues ſine enæoremate & nebula; in vigore æſtus, pulſus ut in abſceſſibus, omnia acerbiora: ſub finem paroxyſmi urinæ tinctæ, craſſæ cum enæoremate aut hypoſtaſi: febris ſolvitur. Annon id de materia morbi? A meſenterio vapor aut quid tetrum ſurgit, cujus victi ſignum eſt in urina. Quum materia peſtilens nil horum paret; an ſymptomaton ceſſatio fiet, quia cibus bene coquitur, cujus pars hypoſtaſin facit? non: ſed quia materia mala domita eſt, & pus velut facta. Sic hypoſtaſis analoga eſt puri: in febribus eſt velut venarum abſceſſus: in longo morbo materiæ ratio potius habetur, ni forte ad diatheſin recurras, in acutis qualitatis potius, & falli poteſt in bilioſo humore judicando. Sæpe excernitur humor colore bilioſus, qui conſiſtentia eſt pituitoſus & μυξώδης (s) & facere poteſt hypoſtaſin. Per alterationem aut calor imminuitur, aut elangueſcit, & craſſa materia hypoſtaſin facit quum cocta eſt & mitificata. Et in bilioſis morbis ſpectatur turgens materia, aut aliqua reſes & ignava: illa cauſa erit conjuncta, hæc antecedens: illa per venas & arterias fertur, aut vaſis continetur, aut egreditur, ut in phrenitide; hæc in meſenterio manet, a quo vapor manat in has aut illas partes ſæviens: ſi partem illam tenuiorem ſpectas, ſufficit enæorema, & ſi urina in colore & conſiſtentia ſit laudabilis, ſalutem

(q) Crudum, aliud incoctum.
(r) Analogia.
(s) Mucoſus.

ſalutem promittit, immo ſolus ſudor alias ſufficit. At craſſior pars materiæ vel in meſenterio ſtabulans, aut morbum protrahens, aut novum accerſens, aliam criſin, & aliud in urina requirit, antequam perfectæ curationis ſpes adſit: hinc die indice ægri magnis ſymptomatis liberantur repreſſo humore morbifico & impetu ſedato, & tamen non ſunt plane reſtituti: & aut lenta febre laborant, aut tabent, aut ex acuta in aliam labuntur κατὰ τὴν μετάπτωσιν (t), aut in hæmitritæon qui morbis longis ſuccedit: & in his non nebula ſufficit, ſed hypoſtaſis neceſſaria eſt. Ex his alii abſceſſus magnos, alii profluvia ventris aut urinæ patiuntur: quæ omnia ſunt ſymptomatica, ni appareant coctionis argumenta. Quum vapor excitatur putris febrem inducit, hoc excuſſo paroxyſmus finitur: quod remanet, ſi putre & crudum eſt, morbum etiam fovet, donec aut reprimatur putredo, aut humor coquatur, qui totus excludi debet. Si εὐήθης (u) eſt, gratiam naturæ recipit: ſi κακοήθης (x) non ſolum mitificari debet, ſed & excludi, alioqui moleſtias infert. Cleonactides acute initio febriit, febris remiſit, & ad ſexaginta dies duravit ob duplicem materiam in meſenterio forte ſtabulantem, quod longorum morborum penu & ſentina eſt omnium judicio. Fernelius hujus rei inventionem ſibi arrogat: quaſi vero Veteres ignorarint meſenterium eſſe fontem melancholiæ hypochondriacæ, diarrhœarum, & infinitorum aliorum morborum, & huic ſemper ſatiſque conſuluerunt: immo nil eſt tam vulgatum, quam quod vulgo fit, ut perpetuo in expurgando meſenterio laboretur: ac credo omnes pæne febres (ſymptomaticas quaſdam excludo) cauſam habere in meſenterio incluſam. Ut ad rem redeamus, materia illa quidem & ſerum quod per venas ſparſum orgaſmum facit, non facile quidem in pus aut aliquid ſimile puri convertitur, ſed reliqua materia craſſiuſcula quæ reſidet & reſtagnat, & quæ cocta ſubit venas, & proinde renes, & contentum urinæ fit, poteſt. Quid ſi objiciamus Fernelio pleuritides ſæpe ſuppurato curari? At maxima verarum pleuritidon pars a bile eſt: declarat tertianus paroxyſmus: eſt enim & pleuritidi & phrenitidi proprium ut tertio die potius ſuas habeant exacerbationes: præterea & conſtitutio partis ſuſcipientis id ſatis indicat: quum enim dura ac membranoſa ſit, non facile admittit craſſos humores, tenues, cujuſmodi eſt bilis, facillime: quæ omnia aperte demonſtrat Galenus, & auctore Hippocrate a pleuritide ad cauſon facilis fit tranſitus: Id facit humoris maxima analogia: huc accedit, quod apud Veteres & peripneumonia, & pleuritis abſolute ſignificabatur nomine τῆς χολῆς: & ἡ χολὴ (y) pleuritin κατ' ἐξοχὴν (z) ſignificat, non tam ſæpe peripneumoniam. Hæc ſiquidem a pituita potius eſt putreſcente, cujus tenuior pars accenſa æſtus ſummi & febris cauſa eſt. Accedit, & quod quum pulmo bilioſo ſanguine nutriatur, parſque dicatur temperie bilioſa, ejus excrementum aliquid habens cum parte, cujus eſt excrementum, συγγενὲς,

Comm. ad Aph. 12. l. 1. Aphoriſ.
Comm. ad Aph. 33. lib. 6.
Lib. de locis in hom.

(t) Per tranſmutationem.
(u) Boni moris.
(x) Mali moris.
(y) Bilis.
(z) Per excellentiam.

γενὲς (*a*), ad naturam biliosam accedat. Præterea quid dicat Fernelius, si ei objiciamus eruptionem parotidon, quæ tamen critice in morbis maxime biliosis apparent? Et quod mala sit crisis, id non fit quod non sit aliquid de materia morbifica, sed quod locus non sit capax, & quod tota non excludatur: accedit & principatus loci cui finitima est parotis. Galenus autem eo vituperat parotides quod abscessus ad partes inferiores non fiat. De parotidibus longa & perplexa esset disputatio, tamen obiter unum quærendum, cujus nimirum humoris naturam retineant, an calidi, an frigidi. Si humor frigidus est, & ægre suppurabilis, ut passim evenit (licet caloris sensus adsit) cur in morbis acutis sæpius eveniunt, quod experientia observatur? Si calidus, cur tam difficulter ad suppuratum ducuntur, & in iis maxime febribus continuis obtingunt, in quibus affectio quædam est veternosa, ut Hippocratis scripta testantur? Quamquam alio loco asserit in fastidiosis quibusdam vigiliis parotides excitari. Sed hoc omnino verum non est nisi alia concurrerint. Revera ut difficultatis nodus solvatur, ita res brevi explicanda. Parotides & a calido humore esse videntur, & in calidis morbis, & naturis calidis: de naturis calidis ita ex Hippocrate apparet: Quum esset austrina tempestas, in qua humor subfrigidus foret auctore Galeno oboriebantur parotides non omnibus, sed junioribus & athletis: humor e genere eorum erat, qui mediam naturam retinentes æque proni sunt ad motum deorsum atque ad ascensum, ideo sola ætas calida & vitæ institutum humores incitans & calefaciens hunc motum adjuvit. Et passim alibi apparet abscessus ad caput fieri in calidis naturis, & ubi humores fuerint calidi & subtiles: contra eveniunt abscessus deorsum, si materia fuerit frigidior & calor non multus. Contra tamen quis objiciat crisin per excretionem fieri in morbis acutis, per abscessum in diuturnis & frigidioribus; at parotis abscessus est, unde Galenus abscessuum omnium commune est, quod diutius ægrotanti superveniunt: Deinde si materia deses fuerit & deorsum vergat, ad pedes fiunt, si calida & sursum repat, vel cervicis capitisque gravitates fuerint, & dolores & faciei rubor, ad caput tendit abscessus. Quicquid sit, videtur parotis nonnisi longiore jam facto morbo erumpere. Hinc Galenus: rationi convenit, ut ægro cunctante ex convulsivis & comatosis, ubi protraxerint, parotides oboriantur. Tandem alio loco concludit, *succi ad caput recurrentes calidi quidem & tenues desipientiam & hæmorrhagias excitant, crassi autem & frigidi comata & parotides.* Et *in Epid. suppurationes ex aliis occasionibus fiunt, ut quæ in febribus obveniunt, in quibus humores sunt acervati multi, crassi, crudi, qui ob vehementiam & acuitatem & copiam febrilis caloris caput petunt: deinde hoc in aurium adenas natura deponit, unde parotides oboriuntur.* Ac si dicat materiam sæpe esse crudum succum & crassum, qui superiora petit ob acuitatem, vehementiam & copiam caloris febrilis, ab eo veluti attenuatum & confractum: nam comata, & surditates & parotides etsi aliquando a materia ipso in capite contenta oriantur, tamen non minus, immo magis causam agnoscunt materiam a thorace

Comm. ad part. 68 sect. 3. lib. 1. prorrh.

Part. 66. sect. 3. lib. 1. prorrh.

Part. 64. sect. 3. lib. 1. pror.

In Comm. lib 6. Ep.

Ad par. 64. sect. 3. lib. 1. prorrh.

Ad par. 69. sect. 3. lib. 1. prorrh.

Ad part. 76. ejusdem libri.

Ad par. 16. sect. 1. lib. 1. Epid.

(*a*) Congenitum.

thorace & ventre manantem : & *Com. ad Apho.* 74. *lib.* 4. *Quibus caliditas major magis materiam fublevavit, vel hæmorrhagia, vel parotis inde fequitur* : eft enim verifimile in febribus & pulmonem, & caput, & alias partes quæ in fe congerunt excrementa fefe exonerare : hoc dum fit, fi febris non adeft, parotides & excrementa pulmonum, minus mala funt, contra, fi febris adeft : nam pejora reddit omnia excrementa febris. Sed eft alius locus uberior, obfcurior tamen ob dictionis Græcæ obfcuritatem, & lacunam quæ temporum injuria contigit : arguit *auctorem libri prorrh.* quod figna parotidon ita confufe pertractarit, nam & furditatem, & jactationes, faftidiaque in febribus eruptionis parotidon dant indicia, præfertim fi carotica fit affectio : at Galenus contra hæc figna, nempe furditatem, jactationem fummam, cervicis & capitis gravitatem, & alia id genus non minus figna effe defipientiæ & phrenitidis, quam parotidon effe contendit, fed hunc diorifmum affert : *In biliofis quidem humoribus idque ab initio morbi hæc defipientiæ figna erunt potius, in crudis craffifque humoribus morbo procedente, & magis ubi occupaffe parotidon generatio apparuerit, ipfarum parotidon figna erunt.* Hoc nempe univerfale caput eft in parotidibus, fi non amplius lateat quod invafit, ita ut æger impetum infectantium humorum caput petere fentiat. Locus meo judicio male tranflatus eft, & obfcuritas fumma eft in dictione, περιεστηκὸς (*b*), quam bis hoc in loco ufurpavit. Nam quum dicit, καὶ μᾶλλον ὅταν φαίνηται περιεστηκυῖα ἡ τῶν παροτίδων γένεσις, ita vertit Interpres, *ubi occupaffe parotidon generatio apparuerit* : Nos γένεσιν περιεστηκυῖαν (*c*) dicimus : apparentia quædam figna tumorum pone aures. Et quum dicit Interpres, *univerfale caput in parotidibus eft, fi non amplius lateat quod invafit*, lacuna eft ita reftituenda, εἰ μὴ λανθάνῃ τὸ περιεστηκὸς : male vertitur, fi non lateat quod invafit, melius, fi non latuerit, id quod aggreditur ac præoccupat, fupple, locum pone aures, ut τὸ περιεστηκὸς fere idem fit ac γένεσις περιεστηκυῖα, id eft, generatio parotidon fefe repræfentet ac fiftat, ut & tumor aliquis & dolor oboriatur circa locum quem occupare folent parotides : Et male etiam Interpres vertit aliam periodon, ὡς κάμνων τὴν ῥοπὴν τῶν ἐνοχλέντων χυμῶν εἰς τὸν περὶ τὴν κεφαλὴν τόπον ἔχει : *ut æger impetum humorum caput petere fentiat*, melius, utpote quum æger impetum humorum infeftantium habet ad locum qui circum caput eft : Aliud eft dicere τὴν κεφαλὴν (*d*), aliud τὴν περὶ κεφαλὴν τόπον (*e*) : hæc periodus monftrat vim τῶν περιεστηκότης quod aggreffionem & partis juxta caput obfidionem fignificat, interpres male prætermifit. Ac difficile eft de parotidon materia ftatuere. Ac fortaffis earum materia generatione calida eft, & morbi biliofi vera materies, fed ob mutationem loci & naturam fufcipientis loci refrigefcit, vel materia initio morbi calidior, progreffu incraffatur, nec enim parotides aut abfceffus apparent, nifi affecto progreffoque morbo; una tamen exceptio eft, nam in laboriofa

Comm. ad part. 67. *Sect.* 3. *lib.* 1. *pror.*

(*b*) Quod conftiterit.
(*c*) Generationem confiftentem & conftantem.
(*d*) Caput.
(*e*) Locum circa caput.

laborioſa febre initio argumenta abſceſſus apparent, & illius febris proprium eſt, ut cito abſceſſus fiat, nec longius tempus expectetur, ut in aliis febribus. Ad Galenum ut redeam, Sudoris materia a calido loco eſt, & ſæpe calida, ſtatim frigida ſentitur: dum bilis aut alius humor cum ſanguine confunditur, & vi caloris partis mittentis, & incendio recipientis ad cerebrum fertur, ibi moram trahens cogitur ac congelatur: dum in propinquas frigidas rejicitur, refrigeratur magis & hinc ſuppurati difficultas; in continuis febribus poſt vigilias quas acer calidusque humor committit, cataleptica & carotica contingunt, & alteratione cerebri, & vi opprimentis humoris & attracti, & elati, & in cerebro coacti & refrigerati: declarat curatio. Nam evacuationibus & alvi profluvio morbi moleſtiis liberantur, niſi ſola alteratio aut alienatio in cauſa ſit. Ergo ſi bilioſi morbi parotidas cient, non initio, non quum bilis fervet, ſed promoto morbo, & cerebro malis exhalationibus repleto, ut bilis quodammodo temperetur, cur non idem humor materiam hypoſtaſi ſuggeret, bilis enim ita φλεγματοῦται (*f*): errat qui id non credit. Patet quod alias natura ſolo putredinis repreſſu contenta eſt, alias requirit excluſionem materiei a calore evictæ. Id indicant abſceſſus morbos ſolventes, & copioſæ urinæ ab abſceſſu liberantes: hinc Hippocrates abſceſſus qui non ſolvunt ad primas criſes, longitudinem morbi ſignant: Græce ἀποστήματα μὴ λυόμενα (*g*), vox λυόμενα (*h*) ab aliis active redditur, ab aliis paſſive ut dicant, abſceſſus qui non ſolvuntur. At quis ſenſus eſt? melius active, abſceſſus qui non ſolvunt, ſupple, morbum protrahunt: ni velis ex Hippocrate paſſive explicare, quibus ad aures abſceſſus non ſuppurantur, αὐτέων ἀπαλλασσομένων (*i*) fit relapſus, id eſt, niſi ſuo modo ſolvantur & evaneſcant, ſic λυομένων καὶ ἀπαλλασσομένων (*k*) affine quid habent. Sed hæc alias.

Comm. ad Aph. 74. l. 4.

Lib. de judicat.

Secundum argumentum eſt, febris materia in ſtatu morbi non excernitur purulenta aut alba, ſed flava atque bilioſa: ergo ſi qua hypoſtaſis, non eſt pars materiæ quæ putruerat. Materia antecedens febrium ardentium non eſt humor omnino bilioſus, ſed crudus mittens exhalationem febrem accendentem: idem humor ſubiens venas poteſt exalbeſcere non exacta albedine quæ in alio humore requiritur, nam ſunt diverſæ hypoſtaſes: & licet alboris meminit Hippocrates, non excludit flavitiem quamdam pro natura humoris morbifici, modo adſit lævor & æqualitas. In bilioſa pleuritide ſputa flava ſunt, cocta tamen & æqualia ſunt: & licet ſputi craſſamentum purulentum album ſit, minima bilis affuſione fit auruginoſum. Bilioſo profluvio morbi bilioſi ſolvuntur, tamen non excluditur urinarum craſſarum & coctarum commoditas, immo aliquando morbum ſolvunt. Et Hippocrates de cauſis loquens alios ab ichoribus repetit, alios a pituita ſalſa & putri; uno modo non ſolvuntur morbi bilioſi quum

(*f*) In pituitam convertitur.
(*g*) Apoſtemata non ſoluta.
(*h*) Soluta.
(*i*) Ipſorum tranſmutatorum.
(*k*) Solutorum & tranſmutatorum.

quum dispar sit materies: Et si uniusmodi foret materies, cur medicamenta cholagoga & phlegmagoga simul damus? Ergo ἑτερογενές τι (*l*) spectamus. Tenuior quidem pars bilis aut serum febrem accendit, & tunc hypostasin vix expectamus, quamquam potest & esse: si hæmorrhagia morbus biliosus solvitur, sudore, alvi fluore, parotide, & uno eodemque tempore, cur ad hypostasin materiam non suggeret?

Tertia ratio hæc est cujus fundamentum jam convellisse nos existimamus. Si materia in statu excidit, non autem initio, ergo crassior in statu foret; at hoc falsum: nam initio confusa est urina, in statu acutarum tenuior. Hac ratione se conficere posse putat Fernelius hypostasin non esse partem materiei morbum committentis: nam oporteret urinas esse crassiores morbo tendente ad crisin: contra initio morbi confusæ sunt & crassæ, attenuantur autem declinante morbo. Eadem ratio contra Fernelium etiam faceret, qui asserit victo calore contra naturam alimentum tunc bene coqui: ejus rei argumentum est hypostasis: statuit enim ejus materiam, alimenti quod assumitur reliquias, ut in sanis. Si ergo morbo declinante calor naturalis vincens jam alimentum conficit, cujus notam exhibent contenta in urina, cur non in statu morbi crassior etiamnum est urina? At longe fallitur Fernelius, qui in principiis febrium continuarum quasdam crassas urinas intuitus, & quæ inclinante morbo eam deposuerint crassitiem, inde colligit necessarium esse, ut sub finem morbi fluant urinæ crassiores, siquidem materiei pars concocta cum urina effluit: hæc enim dum hypostaseos materia fit, crassitiem aliquam in urinam inducet. At nulla est ista comparatio de tenuitate urinarum sub finem febris & earum crassitie initio. Distinximus enim ante istam crassitiem, & tenuitatem: nam aliquando grumosæ sunt, & jumentorum similes urinæ, & quod subsidet non proprie est hypostasis, sed cruditas tantum quædam, quod agnovit etiam Fernelius, dum dicit id omne hypostasin proprie non dici quod urinæ fundum petit: unde de Sileno 1. *Epid.* die decimo minxit subcrassum & multum quod in matella subsidebat; die sequenti interiit: id non erat proprie sedimentum. Primum illa propositio generalis falsa est quum dicit in statu tenuiores, in principio morborum crassiores esse urinas; nam est ubi tenuissimæ sunt urinæ initio morbi, & sensim incrassantur, & hic vere vis caloris, & coctionis elucet: est ubi crassæ sunt, turbatæ & confusæ, & tunc cruditatis nota est, & prout ad tenuitatem proceditur, ad coctionem procedi dicitur: est ubi alternatim urinæ sunt tenues, & crassæ, & proprie urinæ distantes dicuntur ab Hippocrate, ut ante diximus. Tametsi λεπτὸν οὖρον (*m*) in genere vituperare videatur, tamen est ubi λεπτότης (*n*) signum est cruditatis; est ubi signum est facultatis secretricis vegetæ, & coctionis apparentis: sed in diversa ratione: & tametsi jam ante de his dixerimus, tamen quia in hoc maxime disputationis vertitur cardo, repetere non erit alienum. Hippocrates *in Epid.* de

Gal. Com. ad histor. de Cleon.

Hist. 10. sect. 3. lib. 1. Epid.

(*l*) Quidpiam heterogeneum.
(*m*) Tenue lotium.
(*n*) Tenuitas.

de Clazomenio quum cruditatis morbi, & propterea ejus longitudinis maxima argumenta propoſuiſſet, inter cetera tenuitatis urinarum meminit: deinde ubi ſpem ſalutis & ſolutionis morbi poſuit, ita ſcripſit: *Die decimo ſexto minxit paullo craſſius.* Sic craſſities ſignificationem affert coctionis: & huc maxime pertinent quæ *in Comm.* Galenus ſcripſit, quæ ſuperius adſcripſimus; Et in aliis locis quum Epicratis uxorem morbo diuturno occupatam proponit, addit, *undecimo minxit melius colorata, quæ multum habebant ſedimenti, commodius habuit.* Galenus in hoc morbo humores fuiſſe ἑτερογενεῖς (*n*) docet, nimirum bilioſos & crudos: crudorum ſuccorum nomine pituita, aut quid ſimile audiendum eſt. Nam, aliquis dicat, & bilis cruda eſſe poteſt. Sic ſupervacuum eſt dicere humores bilioſos, & crudos ſuccos: & quoniam bilioſus humor erat & crudus ſuccus, bilioſus acutiem febris afferebat, ſed crudus morbum aluit & protraxit. Hinc colligere eſt craſſitiem urinæ in Epicratis uxore undecimo die apparentem coctionis notam fuiſſe, non quidem alimenti, ſed humoris morbifici, ut etiam paullo poſt dicemus. Huc pertinet Cleonactidis hiſtoria: hunc vehemens febris detinebat, deinde erratica fuit, non abhorrebat a cibo, non inſomnis erat, non ſitibundus: quæ omnia crudum fuiſſe ſuccum morbi auctorem ſignificant: nam bilioſi humoris proprium eſt ſitibundos reddere, inſomnes & cibos averſantes. Urinæ tenues fere perpetuo fuerunt, ſed boni coloris. Die 40. ſubrubrum ſedimentum fuit, & levius habuit. Numquid lenitas morbi ex eo fuit, quod ſedimentum hoc jam apparere inciperet? Sedimentum hoc cujus rei pars fuit, an alimenti, an humoris morbifici? Alimenti, dicet Fernelius: nam eadem eſt materia & ratio hypoſtaſeos in ſanis, & ægris: in ſanis autem, pars eſt alimenti ſubterfugientis coctionem: declarat abſtinentia: nam ſi quis urinas profundat cum hypoſtaſi multa, & a cibo abſtineat, aut reliqua tantum erit nebula, aut nil erit. At alimentum non faciet iſtam rubram hypoſtaſin: deponit enim ruborem prout ad coctionem & ſolutionem morbi proceditur, unde ſcribit Hippocrates, Cleonactidem die 60. reddidiſſe urinas cum hypoſtaſi alba, lævi & æquali, quum ad diem 40. alioqui ſubrubra fuiſſet, quod eſt diuturnitatis morbi ſignum. Et Galenus *in Comm.* ſcribit, *ſi, ut urinæ perpetuo boni coloris erant, ſic mediocre habuiſſent ſedimentum, non ita eſſet morbus protractus, ſed fortaſſis die 40. fuiſſet judicatus. Immo ſi nebulam bonam habuiſſet, ocyus morbus depulſus fuiſſet. At quia urinæ ſemper tenues erant, multum ſpatii requirebant concoctioni. Et a die 40. varie affecta fuit urina, ut interdum ſedimentum haberet, interdum non; hoc errantibus febribus proprium eſt; nam ab humorum diverſitate concitantur; ſic urinæ cruditas & concoctio alternantes, aliquos indicabant coqui, alios permanere crudos. Et quia ſexageſimo reddidit urinam cum ſedimento albo, lævi & æquali, omnia ſunt remiſſiora conſecuta, unde poſtea ſubjecit Hippocrates, die 80. urinæ ſedimentum multum læve habuerunt; prorſus judicatus eſt:* In Græco legitur, die octogeſimo hypoſtaſis rubra, lævis. Et eadem verba *in Com.* Galenus repetit, ſed certum eſt vocem

Hiſt.5 ſect.3. lib. 1. Epid.

Galen. putat aliud eſſe humorem aliquem eſſe bilioſum, & crudum.

Hiſt.6. ſect.3. lib. 1. Epid.

Hoc argumentum plane convincit Fernelium.

(*n*) Heterogeneos.

ἐρυθρὸν ἀντὶ τοῦ λευκοῦ (o) in contextum irrepsisse: alioqui non singula quadrarent: eo in commentario multa scripta sunt, quæ huc valde pertinebunt, ut ex iis tandem liceat colligere tria, quæ tandem propositum argumentum concludent. Primum est quod crassities simplex urinarum non dicitur omnino signum, aut cruditatis, aut coctionis: crassities cum inæqualitate substantiæ est argumentum, & tumultus qui fit in corpore, & copiæ humorum & cruditatis eorumdem. Talis excretio crudorum humorum bonum est signum aliquando κατά τι ut loquuntur, non absolute: quia enim in collectione ipsa humor peccabat, si qua inde utilitas consequatur, excretio bona est: quamquam causa semper mala. Et statim initio morbi non ita bona est, quia nil salutariter potest excerni. Sic excretiones sanguinis & atræ bilis initio morborum, & ut signum, & ut causæ malæ sunt: morbo ad crisin eunte ut signum bonæ esse possunt. Et Sileno non profuit crassum, & multum minxisse decimo die, quum undecimo interierit: siquidem hypostasis referebat speciem farinæ crassioris, quod aut colliquationem magnam carnium, aut æstum magnum sanguinem adurentem significat: propterea alias mortem portendit, alias longitudinem morbi: quamquam hoc difficultate non caret. Porro tales excretiones symptomaticæ eveniunt splenicis, maxime quibus corpus lienis putret. Secundum est de intermissione sedimenti. Si in longo morbo mox apparet sedimentum, & mox deficit, arguit id varietatem humorum, quorum quidam coquuntur, alii crudi manent. Hic hypostasis non est alio referenda quam ad causam morbificam, sive causa conjuncta sit, sive antecedens: alioqui commentitium id totum foret, quod de hypostasi diceretur: Si enim diximus, signum coctionis esse hypostasin, & ad tempus criseos apparere, ridiculum foret dicere homonymiam in hoc verbo contineri, & dicere signum esse coctionis alimenti, non morbi: quod si morbi dicatur, consequens est, ut sit de materia morbifica: maxime vero id in longis morbis apparet, in quibus cruditas est summa & obstructio. Nam licet æger insigniter febricitarit per septem aut undecim dies & aut sudore, aut alio modo febris concesserit, victo ac superato humore acuti morbi auctore, tamen si putredo & calor febrilis attigerit crudos alios succos, & empyreuma novum morbum parit: unde sæpe ad quatuor menses morbus producitur. Hoc facit contumax obstructio, putredo, cruditas, immo & diathesis ipsa: nam & Galenus diathesin causam præcipuam statuit repetitionis morborum, & symptomatum recursus. Immo si omnem humorem morbi causam sustuleris, nondum satis profecisse videare. Quod *in Prorrhetico* ita Galenus explicat: ac demum ista est cruda materia, quæ empyreuma impressionemque febrilem concepit, quæ morbum producit, & cujus coctio solutionis causa sola est, eaque demum facit hypostasin: quis enim dubitat quominus per morbos longos plus cibi capitur, & bene cocti notas urinæ exhibent? & tamen morbus urget: quod non satis est coqui alimentum, sed & materiam morbificam. In febribus tertianis & quartanis urinæ apparent cum hypostasi die intermissionis,

Lib. 1. Epid. ad hist. de Sileno, vide etiã hist. ad Cleon. 2. prorrh. Et Com. ad Aph. 31. lib. 7.

Et illud est quod ante annotavimus in hist. uxoris Epicratis aliud esse morbum committi a bilioso humore, aliud a crudo succo. Ad Aph. 63. lib. 4.

(o) Rubrum vice albi.

nis, tamen non cessant: si multum hypostaseos excernatur, & diu morbus brevior fit. Ergo hypostasis salutis prænuntia aut effectrix est pars humoris morbifici: Hic dubitatur de sedimento referente farinam crassiorem, quod aut significat liquationem partium carnosarum, aut æstum sanguinem urentem. *In Aphorism.* hæc urina morbi longi index est, *hunc* tamen *Aphor.* rejicit Galenus & merito: ratione causæ ad mortem apparet: æstus enim colliquefaciens est letalis; si vires satis sunt, mors vitatur, sed diuturnitas morbi indicatur. Ægritudo (ait Galenus) in qua tales urinæ apparent, producitur, quia dispositio multam requirit coctionem. At, quæ dispositio? Est enim potius intemperies, quam humorum copia: calor est colliquans & morbus acutus est, aut sanguinem adurens, & longus fit: illo calore represso morbus cessare debere videtur: & hypostasis ea pars est materiæ morbificæ, sanguis ustus est coctionem non requirens, & eo cessante calore, cessat urina κριμνώδης.

Ceterum non valet ratio Fernelii quod eadem materia sedimenti sit in sanis & ægris, nisi dicat in sanis succum esse crudum facientem hypostasin, dum coctus est; in ægris succum etiam esse crudum, eamdem ergo esse materiam: hic autem est homonymia ludere. In utrisque certe succus est crudus, sed in sanis hypostasis est quid deciduum de materia alimenti, & benigna: in ægris de vetere alimento, cujus pars quum casu, aut prava dispositione vitium concepit, morbum facit. Nemo tam bene nutritur, quin superflua remaneant, quæ a natura reguntur, & sunt pro pabulo in inediis: tamen in male dispositis ipsum alimentum corrumpitur, & facile fit materia morbifica. In aliis nonnisi cum tempore id vitii concipit obstruendo & calorem malum concipiendo per putredinem: hinc febres. Sic est succus quidem crudus quem olim natura regebat: at quum aliam inducit qualitatem, alimentarius esse desiit, & morbificus est. Tertium esse potest de urinis in febribus intermittentibus. Hujus rei explicatio quum multum huc pertineat, de ea videretur agendum pluribus, tamen hac tractatione supersedendum puto: partim enim ex superioribus de iis constare potest, partim satisfactum esse puto a quodam Neoterico qui peculiari tractatu de urinarum hypostasi commentus est. Et admirabile illud quod in iis intermittentibus febribus aliquando laudabilis hypostasis appareat, aliquando desit. Alias enim statuimus hypostasin in iis morbis apparere ob coctionem alimenti simpliciter, aliquando ob partem materiæ committentis hanc aut illam accessionem. Mitificatur enim pars ea materiæ quæ particularem accessionem facit: & præsentia hypostaseos est particulare & singulare signum coctionis particularis unius humoris qui istam accessionem peperit: singuli enim paroxysmi suam habent cruditatem, & suam coctionem: declarat initium paroxysmi quo tempore aquea urina redditur. Et prout ad declinationem proceditur, ita singularis ad coctionem fit processus: & sub finem accessionis sedimentum aut laudabile enæorema apparet: est enim veluti quid decisum ab ea materia quæ multa cunctans in hypochondriis morbum fovet. Ita enim sensim putredo vincitur, sensim obstructio tollitur, & materia coquitur: & eam particulam materiæ quæ singularem paroxysmum commisit natura in

venis

venis verſat, coquit, alterat & evincit: hujus victoriæ ſigna in urinis elucent: ſic in iis febribus materia conjuncta morbi, materia antecedens ſpectatur: & ex earum inſpectione ad contemplationem continuarum febrium & longorum morborum pervenire licet. Extat denique Galeni exemplum de fimo, cujus pars putret, altera imputris manet, ita tamen ut prioris materiæ, quæ diſcuſſa jam eſt, empyreuma maneat, ſatis docet quomodo pars humoris acceſſionem faciebat, deinde alia pars factura ſit.

Extremum illud eſt quo Fernelius ſuam tutatur ſententiam: cui vulnus ſalutare eſt, ait, pus laudabile eſt. Si febris ſupervenit etiam primaria, pus pervertit, vulnuſque ſiccat: tunc calor naturalis laborat, nec probe coctioni incumbit. Præterea in febribus longis calor oppreſſus cibos non coquit, & nullum ideo in urinis coctionis ſignum exhibet. Ex his conficit ſolam affectionem caloris naturalis a calore contra naturam cauſam eſſe cur hypoſtaſis in urina non ſit, tamquam coctionis ſignum: contra quum vincit calor naturalis eam adeſſe; unde ſi in vigore morborum hypoſtaſis adeſt, id arguit naturam ſuperiorem jam aggredi coctionem non humoris morbifici, ſed alimenti, & ita prima ſua munia obire: coctio enim morbi dicta eſt prius putredinis tantum repreſſio quædam. Ac primum falſum eſt pus corrumpi & depravari febre ſuperveniente. Quoties enim febris adeſt & eſſentialis, & ſymptomatica, quum tamen pus laudabile ſit? Si hoc verum eſſet, in nulla pleuritide, in nullo abſceſſu conjuncto cum febre, aut in vulnere pus eſſet laudabile. Hoc autem a ratione alienum eſt: quum phlegmone adeſt & dolor, & tenſio ſumma, numquid febris adeſt? immo in parte verus febris focus eſt: & tamen non raro laude dignum eſt pus. Fateor quidem febrem poſſe pervertere vulneris materiam, ne in pus convertatur laudabile: at id alia longe ratione fit: ſi enim facultas nutriens infirma fuerit, ſi calor ſqualidus & plane febrilis ſiccum omnino redditur vulnus: at id omnino per ſe non facit febris. Pro pure adeſt ſanies aut ſiccitas abſoluta, (hæc autem non conſideratur ex defectu excrementorum, ſed humidi naturalis) quod cauſam præter naturam omnino dominari ſignificat. Id quoque juvat prava partis diſpoſitio, unde σφακελισμοῦ (*p*) metus adeſſe ſolet. Utrumque Hippocrates *hoc Aphor.* comprehendit: *ulcus ſive antea exſtitit, ſive morbo ſupervenerit, cujuſmodi ſit, accurate perdiſcendum eſt: nam ſi ægro ſit moriundum, ante mortem lividum ſiccumque* erit. Et ex hoc loco forte Fernelius ſuam rationem deſumſit. At Hippocrates non vult febrem, cui ulcus ſupervenit, aut in aqua ſimul exſiſtit, cauſam eſſe livoris & ſiccitatis, ſed hoc vult, ſi moriturus eſt æger, livor & ſiccitas adeſt, ut ex his præſagiendi de proxima morte occaſionem ſumas: livor enim adeſt ob ſanguinis qualitatem peſſimam, aut ſucci alibilis depravationem. At ſiccitas non vacuitate excrementorum metienda eſt, ſed ob alimenti inopiam adeſt: Id ipſum affert partis imbecillitas, & caloris nativi paupertas: calor enim contra naturam nativum ſuperavit: talis porro ſiccitas tabes quædam

Comm. ad par. 25. l. 1. prognoſt.

Part 25. l. 1. progn.

Pp 3 dam

(*p*) Sphaceliſmi.

dam eſt partis. Itaque Hippocrates non dixit, ſi ulcus ſiccum ſit, æger moritur: ſed, ſi æger moriturus eſt (quod ex aliis quoque ſignis colligi poteſt) ante mortem tale fiet ulcus: præſagit enim ante mortem, ſi ea advenire debeat, ſiccatum iri ulcus, & colorem lividum, aut deteriorem habiturum. Et ut tandem rem finiamus, diximus ante verum pus a calore naturali intendi. Si febrilis calor dominetur, quis dubitat, quominus omnia in corpore non legitime adminiſtrentur? Omnis enim coctio & mitificatio caloris nativi opus eſt: itaque nil facit Fernelius dum affert exemplum de ulcere, cujus curationem & legitimum ſuppuratum impedit febris. Quod verum, ſi febris ſuperior ſit, & æger dicatur ἀπὸ τοῦ πυρετοῦ ἔχεσθαι, non ἔχειν τὸν πυρετὸν (q), ut Hippocratis more loquar: Immo in omni phlegmone, ſi dominetur calor contra naturam, puris generatio pervertitur: calor eſt naturalis, qui & materiam morbificam coquit, & qui alimentum. Et abſurdum eſt omnino quod putat Fernelius præſente febre nullam coctionem in corpore fieri, nullumque humoris morbifici πεπασμὸν (r): unde credit, tunc quum hypoſtaſis apparet naturam adoriri cibum & eum coquere: quem quum omnino non conficiat ob vim morbi & caloris contra naturam varias impreſſiones, ſaltem ſui conatus notas, in laudabili hypoſtaſi edit: ſic hypoſtaſis de reliquiis alimenti tantum erit, ut ridiculum omnino ſit quod Hippocrates toties celebrat; Coctiones maturitatem judicii ſignificant: nulla enim humoris morbifici coctio eſt, ſed tantum repreſſio putredinis. Et ſic ſola alteratione opus eſt, & nil noceret in febre putrida, & omni alia aquam omni tempore haurire: nam refrigerat, alterat, calorem contra naturam vincit: hoc autem facere, eſt morbum coquere, mitificare & ſolvere. At aliter res habet: nam aquæ copioſioris potus ante humoris πεπασμὸν materiam crudiorem reddit. Debuit itaque Fernelius hæc potius animadvertere, quam ita contradicendi ſtudio laborans Veterum ſcripta labefactare. Quod autem addit per febres languidum oppreſſumque calorem, cibos ſecundum naturam conficere nequeuntem, coctionis ſigna in urinis non edere, id eodem quoque pertinet. Nec enim abſunt coctionis ſigna in urinis, hypoſtaſis non abeſt, quod cibum non conficiat, ſed quod humor morbificus calorem ita obruat copia ſua, ut nonniſi cum tempore ſuperior evadat: hoc argumento eſt quod vincente calore & materiam mitificante, urinæ, quæ diu aqueæ manſerunt, incraſſeſcant, & multam materiam contineant, quæ pars eſt humoris morbifici neceſſario. Ita enim morbis liberantur ægri; & quod valde notandum, admirabilis eſt progreſſus naturæ in urinis fundendis: nam in pleriſque morbis per duodecim dies urinæ tenuiſſimæ funduntur, deinde craſſiſſimæ cum hypoſtaſi inæquali, turbida, ut non tam hypoſtaſeos quam fæcis cujuſdam nomen mereatur: deinde prout ad ſanitatem proceditur, attenuantur urinæ, & id quod ſolitum erat apparere in fundo divulſum, craſſum, inæquale, rubicundum, notas veræ hypoſtaſeos recipit: quod arguit

(q) Febre haberi non febrem habere. (r) Maturationem.

arguit eamdem omnino esse materiam quæ olim crassam illam molem in fundo matulæ committebat, & quæ nunc hypostasin facit: sed varia actio caloris naturalis, & ejus victoria aut oppressio hanc diversitatem attulit.

Restat ut eodem quoque modo cujusdam Neoterici rationes de hypostasi convellamus. In eamdem fere cum Fernelio descendit opinionem, & tamen quoniam aliis sese fulcit rationibus, novum quoque diluendi modum quæremus. *Aptissime* (ait) *hypostasis puri comparatur, non quod illa puris modo computruerit in venis, aut aliquid purulenti habeat, sed quod perinde atque pus alteretur, iisdemque notetur qualitatibus. Male quidam qui partem sanguinis quæ per febres putruit secretam, & cum urinis depulsam hypostasin esse definiunt: si ita est hypostasis, non modo putredinis particeps est, sed revera pus est, quum tamen sola putredine pus ab hypostasi differat opinione Galeni in prognosticis. Quod si in febribus verum est, quid de sanorum hypostasi dicetur, in quorum corpore nulla omnino putredo, sic bona hypostasis nec pus est, nec aliquid habet purulenti.* Hæc ex diametro pugnant cum Veterum opinione: horum maxima pars fere discussa est & convulsa disputatione superiore. Si ideo hypostasis cum pure analogiam habeat, quod alteretur, & notas qualitatesque puris habeat, numquid & semen & lac idem sortientur? Ergo non debuit Galenus tam acute istam analogiam inter pus & sedimentum celebrare, quum eadem sit inter pus & lac & semen, sic necessario statuenda est eadem materia puris & sedimenti, nempe morbifica causa. Sed quæ differentiæ adsunt, hæ ex eo sunt quod materia abscessuum egressa sit venas, & non ita a natura regatur, at materia febrium magis a natura regitur, & venis concluditur: sic numero non eadem est materia. Quod objicit de parte sanguinis quæ putrescit, quam hypostasin negat posse esse; errat longe. Diximus ante per putredinem alterari sanguinem, & alienam quamdam materiam confundi cum sanguine, immo & ichorosum fieri sanguinem: quod si verum est, quid impedit quominus e venis effluat aliquid albicans, læve & æquale præsertim quum victrix est natura? Nam & in febribus putridis sanguis sæpe demitur pulti simillimus. Cur is coctus & elaboratus non faciet hypostasin laudabilem? sed ita sane, jubeamus valere sanguinem, crudus succus qui putrescit in febribus cur non hypostasin faciet? Si in mesenterio putrescit, & non subit vasa, idem plane efficiet quod materia abscessus, nam in pus verum convertetur, & fœtidum quid habebit: unde observati sunt quidam post morbum longum, dejectiones habere plane purulentas: hoc autem a mesenterio erat, in quo succus crudus putruerat, & in pus legitimum conversus fuerat. Sed in venis licet idem succus crudus fuerit & qui putruerit, non in omnibus tamen est similis abscessuum puri: credo enim materiam abscessuum quæ putrescit & pus fit, insigniores notas putredinis habere. Natura quoad potest, quia in corpore interno, id est, vasis majoribus, & visceribus validior est, impedit quominus ad tantam putredinem materia intus deveniat, ad quam extra corpus pervenire solet: immo observatus est sanguis e brachio detractus fœtens, quoniam nimium dilata erat phlebotomia, & magna erat putredo in venis.

Præterea

Præterea in morbis, diebus criticis sudores maxima ex parte proliciuntur adeo graveolentes ut nemo sustinere possit: quod si sudor non eliciatur, & id quod ita graveolet cum massa sanguinis confundatur, quid impediet, quominus & urinæ graveoleant, & earum hypostasis? Id enim fieri potest, & aliquando observatur: sic solvitur quæstio & dubitatio eorum, qui mordicus tuentur nullam esse analogiam inter pus & sedimentum, præsertim in materia, quod pus fœteat, hypostasis non fœteat. At etiam pus fœtens pessimum est, unde Hippocrates requirit, ut quam minime fœteat: ac si velit nullum fœtorem adesse debere, ut laudabile pus dicatur. Et tamen quia putredo insignior fuit, & caloris contra naturam major vis paruerit, quam in materia hypostaseos, ideo reliquus est fœtor in pure, nullus, aut subobscurus in hypostasi: non propterea tamen colligas diversam esse materiam puris & hypostaseos in ægris. Puris generatio coctio est & putrefactio quædam, at sedimenti generatio est potius coctio & alteratio, non ita putrefactio. Et tamen hypostasis purulentum est quid, sed idea diversum a vero abscessuum pure. Hoc etiam addemus, a pure non abest fœtor, ab hypostasi abest, idque a fine. Nam initio generationis puris, & putredo remanet, & omnino non victa est in fine ipsius generationis, contra in hypostasi evenit: nam ad finem amittit omnem putredinem: causa hujus rei est vis ea caloris nativi, quæ major est in vasis & visceribus quam extra vasa, & in partibus extimis: unde quum major est putredo & acrimonia, natura pellit foras: id abscessuum & affectuum cutaceorum proventus indicat. Intus vero omnia melius administrantur, nec tam insolenter sese materiæ putredo jactare solet; in partibus extimis calor contra naturam coercetur in suo subjecto, at in corpore interno expanditur, nec ita coercetur: sic a pure vix depellitur, ab hypostasi facile. Accedit quod liquor ipsius urinæ quodammodo diluit materiam, & si quis fœtor non ita percipitur, ac si conglomerata coactaque & sola hypostaseos materia excerneretur. Et ea hypostasis quæ declinante morbo apparet eamdem numero habet materiam quam & illud crassamentum quod vigente morbo confusum, divulsum, inæquale ac variegatum cum urinis effunditur. Et quod objicit adversarius locum Galeni de pure & hypostasi, quod hæc sola putredine differat, illud bifariam solvi potest: Illo loco Galenus maxime agit de eo sedimento quod ab humore crudo est subterfugiente coctionem, & id maxime in sanis audiendum: non enim omnia uno in loco exponere voluit Galenus, quamquam ut occurreret multis difficultatibus quæ hinc oriuntur, debuerat plenius totam rem definire. Aut dicemus putredinis materiam hypostaseos esse participem, sed eam in fine evictam plane & caloris contra naturam vim omnino esse fractam. At in pure vero etiamnum caloris illius pravi vestigia impressa manent: & quod de sanorum, in quibus nulla putredo est, hypostasi objicit, illud ridiculum: quod ut intelligatur tenenda sunt ea quæ ante diximus de sedimenti materiæ diversitate in sanis & in ægris. Ac mirum est quo modo laborantium contradicendi studio animus ita transversus agatur, ut in ignorantiæ latebras sæpe incurrat.

Ac tandem ut commentandi finem faciamus, licet aliquot objectiones a nobis

nobis in Galenum productas diluamus: ex quibus jam quædam debilitatæ sunt, aliæ adhuc integræ manent: hæ nisi dissolvantur, pro adversariis contra Galenum pugnabunt.

Ac primum illud adduximus hypostasin ex opinione Galeni causæ præter naturam non esse participem: hoc si verum est, cur analogia hæc puris & hypostaseos statuitur non modo penes notas illas conspicuas, sed penes substantiam ipsam: hoc autem paullo ante abunde explicatum putamus. Secundum est de sudoribus: si ita graveolent, cur altera pars materiæ quæ in hypostasin cedit, & quæ putruit, non graveolet? immo materia quæ abscessum & præsertim phlegmonem parit, ex se laudabilis est, ut sanguis, sed a suo loco mota causæ præter naturam particeps est; contra materia febrium maligna est aliquando, quomodo itaque hypostasin expertem fœtoris committit, quum pus ipsum laudabile fœteat? sed hæc quoque ratio abunde confutata est. Tertium est illud quod & Galenus adversus Erasistratum contorquet: illum reprehendit quod crederet sedimentum in febricitantium lotiis non succum crudum esse sed pus: Contra vero, ait Galenus, succum crudum esse, atque in eam rem adducit exemplum eorum qui se implent cibis & otio torpent: nam corpulentas urinas habent, & hypostasin multam: id autem non est pus, licet ejus notas referat, sed succus crudus. Sic Galenus ipse videtur innuere illud ipsum quod in febricitantium urinis apparet esse partem succi crudi, & eamdem esse materiam in sanis & in ægris: alioqui male Erasistratum reprehendit: at non ideo reprehendit Erasistratum, quod non existimet hypostaseos materiam partem esse humoris morbifici, sed quoniam absolute pronuntiavit pus esse. At succus crudus est sæpe qui mitificatus characterem veri puris recipit: & tamen pars est humoris morbum committentis: etsi omnino materia conjuncta non est, saltem est antecedens, & quæ morbum fovet quum calorem contra naturam recepit: sic enim tunc dicitur causæ præter naturam particeps. Nam quum pars materiæ discussa est in paroxysmis, altera pars incipit putrere. Et licet humor sit crudus initio concepto calore præter naturam putris dicitur, & errat Fernelius qui omnino credit materiam morbi hypostasin non committere, & omnino hypostasin esse de alimento quod capit æger: ut tunc quum apparet sit signum vincentis naturæ & causæ contra naturam jugum excutientis. Quum autem dicitur eadem esse in sanis & in ægris hypostaseos materia, illud homonymum est: nec enim eadem dicitur materia quod alimenti quod capitur sit veluti reliquum quid, sed quod pars sit crudi succi: at in sanis majorem habet latitudinem, in ægris non tam late patet. Nam in sanis si quid peccatur, sedimentum esse debet, quoniam cruditas est aliqua quæ coctionem effugit: in ægris omnis fere succus crudus qui in mesenterio & partibus vicinis latet morbi apta materia esse creditur: unde nisi statim occurreris, & si siveris calorem contra naturam in corpus agere, morbus producitur, quia omnis crudus succus corporis tentatur a causa contra naturam. Si paucus humor paratus est, is postquam impetum fecit, reprimitur, repressus morbum finit: & propterea aliud esse diximus considerare hypostasin in acutis & biliosis mor-

 bis,

bis, aliud in chronicis: nam in chronicis non eſt una ſimplex materia vincenda, ſed multiplex: immo alimentum quod capitur cauſam morbificam ſæpe auget. Immo hoc obſervatur in morbis febrilem calorem per corpus univerſum fuſum novos in aliis partibus tumultus excitare: unde idem æger quum initio de febre quereretur tantum, ſucceſſu temporis pondus in thorace ſentit, & in capite ingentem dolorem: hinc catarrhi occaſio, & expectorandi magna neceſſitas: ac ſi partes omnes, vi febris tentatæ & afflictæ, aut vetere excremento ſeſe exonerare velint, aut illud depellere quod diuturnitate morbi contractum eſt; utrumque morbum forte congenerem faceret. Hinc morborum ſucceſſionis occaſio: & quum morbo abſoluti videntur, in alios ſubinde projiciuntur: Sic licet repreſſa ſit vis morbi, multum ubique excrementum ſcatet vi naturæ ſubigendum, & quod urinarum craſſarum & coctarum diuturnarum profuſiones, in quibus etiamnum impreſſio quædam quæ ſymptomaticæ eſſentialem finiunt. Inde ſedula urinarum obſervatio, ut mirum ſit Hippocrati hypoſtaſin Anaxionis pleuritin judicaſſe die viceſimo tamquam futuræ ſalutis 34. indicem, ut mihi perſuadeam febrem eſſentialem finiſſe, cujus nota, & index eſt, non tamen in affectibus thoracicis negligenda, ſed in Anaxione hæc fuit obſervanda. Et ſic ut conciliemus Fernelium cum Galeno revera hypoſtaſis eſt pars aut materiæ morbum actu committentis, aut cujuſdam ſucci crudi qui morbum fovere poteſt: & tunc quum apparet ſignificat naturam ita vincere, ut non modo alimentum conficiat, ſed & crudum ſuccum aggrediatur: hujus aggreſſionis ſignum edit hypoſtaſis. Unde tam crebro dicimus alimentum dare non oportere, ut natura crudos & morbificos humores vincat, ut coquat; & nomen πέψεως & πεπασμȣ̃ (s) ridicule & perperam uſurparetur, niſi materia morbifica coqui ac mitificari diceretur: nec oporteret ſtatuere ullam humorum cruditatem. Sic valde deceptus eſt Fernelius in morbis bilioſis quod cohibitionem putredinis videat ſæpe finem morbo imponere: id eſt, vim morbi retundere: nam innumeri videntur ab acuto morbo liberati ob orgaſmum repreſſum & putredinem cohibitam, aut incendium mitigatum, qui tamen non convaleſcunt, donec decies aut eo plus ducta ſit alvus: tunc e ſtatu inſalubri in neutrum conjici videntur: nec enim integre ſani, nec ægri creduntur. Porro illud eſt valde notandum quod ante diximus aliquando in ægris humores qualitate peccare, aliquando quantitate, alias malignos eſſe, alias crudos. Maligni haud hypoſtaſi materiam dant, ſed in his ſufficit enæorema: in crudis contra. Et videmus eos qui multis crudis ſuccis abundant, quos natura non regit antequam cadant in morbum a ſomno ſudare: poſtmodum quum jam in morbum cecidere confuſæ ſunt urinæ, ſanguis putris, fœtens ſudor & multus. Si materia in venas refundatur, & renes appetat, hypoſtaſis multa fit, & hac multa excreta ſtatim convaleſcunt. Atque venit mihi nunc in mentem cur ſæpe enæorema ſufficiat. Hæc ratio probabilis videtur præter alias adductas: Materia morbifica non uno modo excluditur: aliquando per alvum ſolum, aliquando per

(s) Coctionis & maturationis.

per urinas, aliquando per hæmorrhoidas, alias per hæmorrhagias, quod & ante diximus. Sæpe multiplex evacuatio unum & eumdem morbum solvit, sudor, alvi profluvium, hæmorrhagia, mensium irritatio, & id genus alia. Maxime id evenit quum a plenitudine morbus est: vel ut ante diximus, potius evacuatio quam qualitatis repressio requiritur: quod 3. *Epid.* virgini Larissææ evenit. Multiplex enim evacuatio eam liberavit, idque sexto die. Aliquando ea materia subit venas, & confunditur cum sanguine, præsertim tenuior pars, & tunc in urinis signa apparent. Aliquando hepar non transcendit, nec quicquam in venis perturbat & miscet: unde in quibusdam febribus etiam magnis sanguis incorruptus manet: in aliis statim putrescit, aut exalbescit, & fibris caret, aut alias qualitates acquirit, in aliis tantum incalescit. Et id forte Fernelio imposuit ut crederet hypostaseos materiam non esse quid defectum de materia morbifica. Sed quoniam, ait Galenus, non ab inflammatione, non a maligna humorum abundantia morbus erat, sed a sola plenitudine. Et ut in morbo variæ partes afficiuntur, ita variæ sunt crises: unde in febribus etiam veris sputa observantur, eaque etiam mala, si facile procedant, bono sunt: nec pleuritidis, nec peripneumoniæ suspicio est ulla. Id quod plerisque imponit ignorantibus vim naturæ corporis totius singulas partes lustrantis & expurgantis. Inter cetera vero id contra Fernelium facit, quod nisi hypostasis signum ederet coctionis humoris ipsius morbifici, tunc salutares crises non contingerent, quum in urina mediocriter crassa hypostasis alba lævis & æqualis apparet, quæ nativi caloris robur ostendit. Crises enim fiunt natura secernente noxios humores a bonis, eosque ad excretionem præparante, ex Galeni sententia; aut falso Hippocrates tuta omnia esse affirmasset, si talis urina cum hypostasi laudabili appareat: asserit enim non modo securitatem, sed ex morbi brevitatem sperandam esse; contra vero semper diffidendum quum urina tenuis & alba cernitur & sine hypostasi: deinde vero nisi hypostasis esset quid defectum de materia morbifica puri proportione respondens, humorumque coctionem non indicaret, frustra consilium de exhibendis catharticis caperetur, quum urina laudabilis apparet in colore, consistentia & contentis: concocta enim medicari atque movere oportet non cruda juxta aphorismi veritatem. At neque medicamento locus esse potest & quamdiu urinæ tenues apparent, affectus non solvuntur. Putris in aliis morbis putridis. In illis hypostasis ad pus accedit ob qualitates manifestas: in putridis morbis propius ad pus accedit tum ob qualitates & notas manifestas, tum ob materiam ipsam quæ in se & ratione sui eadem est ac ea quæ abscessum facit. Immo quæ in febre abscessum facit, pars est illius materiei quæ per vasa vagatur. Sed locorum differentia, & caloris agendi modus, & vis partium interiorum idea facit differre pus & hypostasin: & tamen revera est sæpe pars materiei morbificæ, sive jam ea actu talis fit, sive potestate: nam nullum corpus integre sanum est quod succo crudo non abundet: succus autem is crudus aliter sese habet in ægris & in sanis. Et hoc imposuit iis qui de industria Galenum oppugnare voluerunt. Nam admirabilis est humorum confluxus a mesenterio & aliis partibus

Sect. 2. part. 26. prog.

tibus in venas, & a venis in renes. Et qui exiſtimant in ſynocho ſanguinem in vitio non eſſe, non poſſunt ſibi perſuadere hypoſtaſeos materiam aliquid eſſe de materia morbifica. Ac jam diuturno noſtro deſiderio ſatisfeciſſe videmur. Quod quum ab animo candido contradicendi ſtudium longe a ſeſe amandante profectum ſit, candidiore excipiendum videtur. Ac nos ipſi profitemur multa, in eo præſertim quod eſt de hypoſtaſi opuſculo, aſſeveraſſe, multa propoſuiſſe, nullius antiqui ſcriptoris auctoritate innixos. Multa noſtro marte paravimus & effinximus, quæ quum judicis acutioris examen ſubibunt, facile refellentur ac evertentur. Sed in hoc perplexo negotio, & re minime adhuc intellecta, licet nomen hypoſtaſeos omnibus in ore ſit, licuit aliquid experiri, & excogitaſſe quod doctioribus viam forte ad meliora eſt patefacturum. Quidquid ſit, boni conſulant nec ne, nil moror, Reipublicæ conſulere mihi animus eſt.

IN BALLONII

Libros de Arthritide & Calculo, adverſus FERNELIUM.

INvenit Princeps Medicorum, noxius unde
Defluat extremos humor in articulos;
Et docuit, qui veſica ſubſidit in ima
Calculus unde ortum materiamque trahat.
Hæc Coi decreta Senis coluere minores:
Unus ſuſtinuit carpere Fernelius.
Non tulit hoc factum Ballonius, *induit arma,*
Et ſtetit a magni partibus Hippocratis.
Aſclepi pronepos tanto lætare patrono,
Per quem poſt cineres clara trophæa refers.
At tu ſic iſtos legito, ſtudioſe, libellos,
Non ſit ut inde tibi calculus, aut podagra.

H. VALESIUS.

GULIEL-

GULIELMO CAPELLÆ

φιλοπονωτάτῳ (t), Doctori Medico Parisiensi Clarissimo,

GULIELMUS DE BAILLOU

Doctor Medicus Parisiensis

S. P. D.

HOSCE quatuor libellos, tamquam ingenii mei liberos, non tam perfecto quam abortivo partu editos tibi tuæque fidei relinquo. Abortionis causa fuit officii mei munus quod male studiorum perpetuitati consulit. Minutulos & imperfectos eos perficies, & pollice magis industrio expolies. Illi quidem nobis cæperunt placere, at non mirum: nostri enim sunt: quisque autem in ea re quam adamat, facile cæcutit. Si aliis displiceant, id forte non vitio eorum qui eos excipient limamque adhibebunt, sed rei ipsius imbecillitati tribuendum est: nisi forte illos paullo alienior animus a vero seduxerit. Suum cuique judicium, & omnes, pro suo quisque arbitratu, aliter atque aliter eadem de re sentiunt. Et qui ad cujusque arbitrium se scribere posse confidit, is φιλαυτίᾳ (u) tamquam animi morbo laborans, non tam suam fiduciam quam infantiam declarat. Tandem tamen rebus dijudicatis & expensis eodem bene judicantium sensa diriguntur. Eorum qui ad eumdem scopum collimant, inutilis sæpe labor est, tandem collimandi assiduitate a multis scopus feritur. Velim hos liberos, tamquam pignora post supremum diem, liberali custodia retineas, & cum iis benignius agas: & quum unguem limamve adhibueris, eos ad me remittes. Retinebunt, credo, suum colorem, succum, sanguinem, fortasse ornatum, vestem. Falsa quadam imprægnatione quintum fetum animus parturiebat: sed dum severior Religio eum strictiori pedum lege coercet, claudicare fecit: hanc imbecillitatem si elevavero, ἠδελφισμένος (x) quintus ad reliquos accedet. Quidquid laboris tibi necessitudinis veteris fretus beneficio imposui, idem, aut majus, si res postulabit in antiqua illa possessione, in qua jam surculum defregi, suscipiam. Vale.

(t) Laboris amantissimo.
(u) Amore sui ipsius.
(x) Fraternus.

GULIELMUS CAPELLA,

Medicus Parisiensis,

GULIELMO DE BAILLOU

Medico Parisiensi doctissimo & φιλαρετεστέρῳ (*y*)

S. P. D.

NON perinde ut ex judicio amor, sic perpetuo ex amore judicum proficisci debet. Hoc ideo præmitto quod cum φιλολογίας (z) studium arctioris vinculi præter communes rationes inter nos causa fuerit, non tamen existimare velim poliendis liberis tuis, qui ipsi per se politissimi sunt, operam aliquam ἀξιόλογον (*a*) me præstare posse. Nam præterquam quod commendatione paterna proles ipsa gratiosior redditur, est etiam in hac pueritiæ ingenuitate & candore, ac in adolescentis ætatis spe & munditie nescio quid magis quam in patribus ipsi amabile. Sic quæ honesta quadam φιλονικείᾳ (*b*) inter nos interdum agitabantur, ne nihil ageremus, eadem tam accurato, & limpido atque omni elocutionis, & florum genere ac luminum varietate, divite stilo pertractata, veritatis ipsius ut pomposæ matronæ majestatisque ac nitoris plenæ patrocinium præ se ferunt, & augustiora multo mihi sunt visa. Itaque remitto ad te libellos, elogio potius quam ungue vel lima dignos & insignes, quatuor revera liberos, immo libertatis & veritatis libertos. Quintum si addideris, quem non editum ideo fortasse supprimis quia pedibus sex nititur, quinque liberorum jus erit integrum tibi per quod pupillarem tutelam præter quam ipsius veritatis recusare licebit. Si serius quam expectares præstiti, id eo consilio feci ne me deinceps φιλοπονώτατον (*c*) voces, sed φιλάνεργον vel φιλάναργον (*d*): ita me novumque retinebat, novumque revocabat ad relegendum orationis suavitas; ut tamen tibi satagenti ac curioso patri satisfaciam, qui tibi in hoc studia publica juvandi studio numquam satisfacis, adnotavi quædam fortasse leviora quæ scio non omnibus placitura. Ita in viis quantumvis publicis & ab omnibus tritis restat semper aliquid laboris in sentibus expurgandis insumendum. Tuum erit æqui bonique consulere, ut omnes meas nugas soles. Neque enim aut delatorem aut prævaricatorem egi sed amicum quo nomine mihi etiam sum amicior. Vale.

(*y*) Veritatem amanti.
(*z*) Philologiæ.
(*a*) Effatu dignum.
(*b*) Amore victoriæ.
(*c*) Laboris studiosissimum.
(*d*) Amantem pigritiam.

GULIEL-

GULIELMI
BALLONII,
MEDICI PARISIENSIS
CELEBERRIMI,

LIBER

DE RHEUMATISMO
ET PLEURITIDE DORSALI.

OPERA ET STUDIO

M. JACOBI THEVART,
Medici Parisiensis, recognitus, & in lucem
iterum editus.

EXAMEN
DUORUM MORBORUM
Qui ab antiquis non ſat abunde ſunt explicati & definiti.

HORUM PRIOR ΡΕΥΜΑΤΙΚΟ'Σ (*a*) *'AFFECTUS*, *&* ἀπόκρισις ἔξω (*b*) *dicitur*, *alter Pleuritis dorſalis.*

DUO ſunt affectus hoc loco a nobis explicandi, qui hominum genus aliquando exercent, quorum unus ἀνώνυμος (*c*) pæne eſt apud Antiquos, ſævus tamen, & qui a quovis medendi perito intelligi deberet; alter ab uno Hippocrate uno tantum loco eſt deſcriptus: deſcribitur autem ſub forma morbi qui dicitur pleuritis ex dorſo. Prior affectus a nobis ſæpius eſt obſervatus, a vulgo catarrhi nomine donatur, ſed ut vulgus proprie neſcit quid ſit vere rheuma aut catarrhus, ita iſtius morbi naturam ignorat. Nil attinet quidem ad vulgus ſcire qualis ſit hic vel ille morbus, quum hoc Medici proprium ſit officium: tamen quoniam eo proceſſit hominum impudentia & ignorantia, ut ineptiſſima quæque mulier, aut triobolaris homo ſuam de morborum cauſis & curatione interponat ſententiam, iſti errori etiamnum eſt occurrendum. Quare eſt ut bonorum Medicorum famæ nominique conſulatur: exempli gratia, prior iſte affectus, in quo nobis laborandum erit, & quem Rheumatiſmum nominabimus, multa & frequenti detractione ſanguinis opus habet, & tamen quoniam falſam quamdam παραλύσεως (*d*) formam refert, aut deſtillationis a capite opinionem facit, vulgus hominum putat ægros eo affectu laborantes excarnificari ſi ſæpius ſanguis aperta vena minuatur. Quocirca ut obviam eatur falſæ opinioni, iſtius morbi ideam, cauſas, ſigna, curationiſque ſumma capita perſtringere mihi eſt animus. Aliæ vero ſunt cauſæ quæ ad id nos impulerunt: una, quod ruſticis & hominibus abſentibus ſæpe ex ignarorum relatu eſt medendum, qui quoniam vulgare & tritum nimis catarrhi nomen Medicis obtrudunt, tenebras quoque of-

(*a*) Rheumaticus.
(*b*) Affectio exterior.
(*c*) Innominatus.
(*d*) Paralyſeos.

fundunt & imponunt, falſo ſibi perſuadentes ex urina inſpecta, Medicum elicere poſſe morbi cognitionem & πρόγνωσιν (*e*): ſic dum urinis θαυμασίαν (*f*) aſſignant, ſe, ægros & Medicos circumveniunt; Ratio altera eſt, quod etiam minus periti Medici hoc genus morbi ignorant, & propter inſolentiam, & quia ab antiquis pleriſque eſt prætermiſſus; dum veram ignorant curationem, peſſime de ægris merentur. At ægro ſufficit, ægro (inquam) jam miſero, ſua ex morbo calamitas, nec ad eam nova calamitatis acceſſio ex ignoratione Medici fieri debet; ignorantia quippe Medici ægro ipſi alter eſt morbus. Jam ad eos affectus ambos cognoſcendos accedamus.

PRIORIS AFFECTUS DESCRIPTIO,

Qui nomine Rheumatiſmi *donatur.*

ANTEQUAM hunc affectum in claſſem morborum vel ſymptomatum referamus (quandoquidem longe a morbo actionem primo ac per ſe lædente ſymptoma differt, licet vulgo confundatur, & male) qualiter, id eſt, quibus & quomodo oriatur, aperiemus: quibus item comitatus ſit doloribus & ſymptomatis, dicemus; non neglectis aliquot exemplis eorum quos ab eo affectu prehendi vidimus, & qua ratione iiſdem ſit occurſum ac conſultum; ita enim curatio ipſa aliquid ad ejus cognitionem & prævisionem inſinuabit.

Notare oportet maxime hunc locum de duobus generibus corporum, quæ hoc morbo affliguntur. Eſt enim id pro diſputationis fundamento.

Hipp. 1. de diæta.

Primum quidem obſervare oportet corpora quibus affectio hæc contingit, & quomodo adoriatur, & qualiter ſanguis afficiatur. Duo genera corporum maxime occupari ab ea affectione experientia comprobavit, unum ſanorum, in latitudine ſanitatis comprehenſorum, proxime tamen in morbum caſurorum: quum enim hic morbus adoritur, præceſſit jam laſſitudo ſpontanea, & ſanguis ægrotat, & illud verum hic eſſe comperitur, quod ab Hippocrate annotatur, morbi ſenſim fiunt ac generantur, ſtatim vero adoriuntur. Alterum genus corporum ab iſta affectione corripi ſolitorum, eſt eorum qui jam re-apſe ægrotant, maxime vero morbo longo, ſed qui jam eſt deſiturus, aut falſa & præcipite criſi videtur ſolvi, quum tamen ſuperſit nec exſtinguatur: id exemplum Præſidis Guyotti patefecit, quem id genus morbi graviſſime afflixit.

Nunc de aliis differentiis corporum. Inter corpora autem quæ facile eum morbum tam gravem experiuntur, ſunt maxime aut valde cacochyma, aut non ita cacochyma, ſed plethorica & ſanguinea, in quibus aut ob

(*e*) Prognoſim. (*f*) Admirationem.

ob difflatum prohibitum, aut alia ratione ſanguis vitium fecit: potiſſimum vero huic objecta ſunt morbo corpora illa quæ febribus ſynochis putribus corripi ſolent. Quod enim facit motus & corruptio ſanguinis in ſynocho, idem facit ipſe ſanguis in iſto morbo, ſed alio modo: nec enim manifeſta febris eſt, ſed concluſa quodammodo, ut loco febris ſynochæ in qua æqualiter & πυρετώδως (g) accenſo ſanguine, iſte affectus fere ſine febre ſuccedat. Videmus enim inter homines pleroſque facile corripi febre, modo hac, modo illa, licet puritas in ſanguine ſit; contra, alios quibus humores ſunt putres, neſcio autem quomodo a febre immunes videantur: nec enim febrire videntur ſaltem febre quæ ſub ſenſum cadat. Et id genus hominum capitur eo morbo de quo hæc inſtituta eſt diſputatio.

Quo pertinet præclara Arculani, ex ſententia Principis, quæſtio & examen de iis, qui febribus ſunt obnoxii. Videmus enim multos leviſſima de cauſa a febribus prehendi, alios non item: tamen neſcio qua febre laborant, ſed ea non facile percipitur. Ejuſmodi ſunt hypochondriaci & bilioſi multi qui febribus non ſunt opportuni, & tantum neſcio quas febres ephemeras, aut ſynochos non putres perſentiunt: etiam iidem occaſione nata in hecticas febres facile cadunt; ægre autem cadunt, niſi occaſio adſit eaque ſatis potens. Quod autem iſta corpora linoſa, & melancholica febricitent ſuo modo ſuaque febre, id declarat, quod perpetuo fere doleant & levi de cauſa: & vulgo jactant ſe non febrire quum febriant: immo iis febris eſt velut πάθος συγγενὲς (h): & etiam dum valent pulſus celeriores & frequentiores habent. Quod etiamſi obiter dictum, parumque ad rem pertinere videatur, tamen ὑποθετικῶς (i) poſitum, utile eſt ut intelligamus quoſdam febre prehendi manifeſta & cognitu facili, alios occulta, qui febrire non videntur, quod non tam pulſu ſe prodat, quam acrimonia caloris in totum corpus fuſi, & tale genus hominum facile in tabificas affectiones cadit.

Arculanus cap. 2. de febribus.

Modus autem quo affectio hæc adoritur quæ falſo catarrhus dicitur; (nam nomen catarrhi κατ᾽ ἐξοχὴν (k) diſtillationem a capite ſignificat) aliis melius ῥευματισμὸς (l) dici videtur, eſt ejuſmodi. Quod ut melius audiatur, hypotheſin prædictam meminiſſe oportet de diſtinctione corporum quæ eo morbo ἁλίσκονται, corripiuntur: nam eodem modo in ſanis & ægris ſeſe prodit, ſed aliter atque aliter affecto corpore. Totum corpus dolet, facies nonnullis rubet, circum articulos maxime ſævit dolor, ut ne minimum quidem vel pes, vel manus, vel digitus ſine dolore & clamore moveri poſſit: ideo autem in articulis major dolor eſt ratione ſubjecti, quia pars majore & exquiſitiore ſenſu eſt prædita. Æqualibus autem doloris cauſis præſentibus vel in parte, vel in toto corpore, magis ea pars dolet quæ ſenſum exquiſitiorem habet, ut de doloribus capitis ſcripſit Galenus. Quum partibus apprimitur manus, ſenſus eſt & perceptio (licet etiam

Comm. ad part. 1. ſect. 1. lib. 6. Epid.

(g) Febriliter.
(h) Paſſio cognata.
(i) Hypothetice.
(k) Per excellentiam.
(l) Rheumatiſmus.

etiam blande attrectaveris) cujuſdam caloris acris. Si pulſum conſulis, febris aut nulla aut exigua eſſe videtur : & tamen febris eſt revera, ſed non valde magna : quod ſi major fieret, eſſet vere febris continens putris ; tamen calor percipitur acer, & (quod notandum eſt) morbus purgatione irritatur, more eorum morborum qui conſiſtunt in inflammatione : Febris quæ adeſt in habitu corporis eſt, ubi Galenus aliquando ſtatuit ſedem cauſi, ut docuimus in tractatu de cauſo, quæ tamen febris exacerbationes non habet manifeſtas. Dolores quidem noctu exacerbantur, nec dormire queunt ægri, partim quia moveri loco nequeunt, & quo ſtatu fere primo jacent ac decumbunt, in eo manent, & ſine cruciatu ac vehementi dolore vix moventur aut attinguntur; tenſio eſt & aculeorum quidam ſenſus : eſt enim & plenitudo & cacochymia : unde iis qui eo laborant affectu, licet multum & ſæpe ſanguis demitur, is plane corruptus eſt, & in ſerum quoddam putre reſolutus. Denique omne muſculoſum ac nervoſum genus ſero ac ſanguine putri proluitur, qui in partibus iſtis ἐπιφλόγισμα aut φλεγμονῶδές τι (*m*) parit : unde dolendi occaſio naſcitur. Tanti autem dolores fiunt ob materiæ acrimoniam, & quia natura in cutim eam deponere vult nondum mitificatam, nec viis adhuc dum præparatis. Et quod arthritis eſt in parte aliqua, idipſum eſt iſte ῥευματισμὸς in toto corpore ; dolore, tenſione & caloris acriuſculi ſenſione (ut ita loquar), alii dicunt, ſenſatione. Durius utrumque eſt : at arthriticus dolor certis periodis repetit certiſque temporibus ; iſte ῥευματισμὸς non item : niſi quod in iis qui in vitæ genere peccarunt, ut nervis redditis infirmioribus, & ſuccreſcente cacochymia, tandem habitum aut diatheſin arthriticam afferre poſſet. Et revera qui iſtum ῥευματισμὸν bis aut ter ſunt experti, vix (niſi ſibi caveant conſulantve) tormentum arthriticum vitare poſſunt : ut iſte ῥευματισμὸς ſit velut πρόδρομος & προπαρασκευὴ (*n*) ad arthritin. Nec melius explicari deſcribique poteſt hic affectus, quam propoſita analogia & affinitate quæ eſt inter hunc & arthritidem : & hercle plerique, immo Medici qui nondum hunc affectum cognitum habent, arthritidis univerſalis nomine iſtum donaverunt. At curatio quam paullo poſt proponemus, a quo humore principium ducat, edocebit.

Et quoniam diximus ſub finem morborum iſtum ῥευματισμὸν oboriri ; ut magis ejus natura innoteſcat, id etiam paullo plenius eſt aperiundum : vidimus pleriſque qui aut quartana longa, aut alio ſimili morbo laborarant, ſub finem morbi, aut quo tempore in morbos mutatio inſignis aliqua cadit, omnes articulos, immo totum corpus doluiſſe eo modo qui a nobis eſt explicatus, ut ſe arthriticos putarent, aut vix arthritin evitaturos crederent. Aliis loco iſtius moleſtæ exonerationis in omne genus muſculoſum, aut ſcabies, aut phlyctænæ, aut ſerpigines, aut puſtulæ aliquæ inflammatoriæ in cutim erumpunt ſub finem morborum ; Et ut uno verbo abſolvam : qui humor in cutim cutaneos affectus egerminat & excitat, idem

(*m*) Epiphlogiſma aut quidpiam inflammatorium.

(*n*) Prodromus & præparatio.

idem affectum istum ῥευματικὸν (n) promovet. Ab utrisque, corpore diligenter curato ac purgato, copiosus & longus sudor vindicaret.

Restant duo explicanda ad cognitionem istius affectus de quo laboratur, licet jam pæne descriptus sit, &, ut clarius innotescat, in corpore aliquo laborante sit observandus. Prius est, quod diximus in corpus plethoricum id genus mali cadere, & maxime in ea corpora quæ febribus synochis objiciuntur: id enim clarius est aperiendum. Posterius, ut ante oculos vere proponatur natura, mos & symptomata affectionis istius permolestæ, de lassitudinibus dicendum est; Ulcerosa enim & phlegmonodes lassitudo magnam cum isto affectu familiaritatem habet: immo ita affines & cognati affectus esse videntur, ut propter ἀδελφιξίαν (o) iidem esse videantur.

Ac de febribus quidem synochis, illud unum ex Galeno notari debet, quod ab his corpus non prehendi solet, nisi florens, juvenile, ac multi admodum succi, & viribus præditum: unde & audacter sanguinem mittit, & exactam vitæ legem præscribit: id quod aliter in aliis febribus facere solet. Unde corpus plethoricum, validum ac juvenile, præsertim si intempestive exerceatur, isto ῥευματισμῷ (p) facile corripitur, natura ad centrum corporis amandante materiam, aut materia in ipsis carnibus, musculis, inanibus loco, nervis, denique in toto corpore habitu commota fervescente, sine tamen febre apparente manifesta; manus quidem Medici percipit calorem acrem & mordacem, sed in pulsu nil aut parum aliquid febrile percipitur. Est quidem multus humor & corruptus (id quod phlebotomia declarat, nam quantumvis magna copia sanguis e brachio detrahatur, impurus & in serum putre resolutus cerni solet) sed tamen non adest iste motus qui est necessarius ad excitandam febrem. Quod si magnus quidem rigor contingeret, hunc febris statim exciperet: sed deest, nisi forte minimus adest, aut potius horror, præsertim si se Soli objiciant aut loco contineantur frigidiusculo. Talis humor accenditur quidem & extraneum calorem habet, sed non πυρεθάδεα, & πυρεθωδῶς (q) non accenditur.

Cap. 14. lib. 11. Metho. & ante.

Quo fortassis non præter rationem pertinet illa Principis distinctio de febribus apparentibus & non apparentibus, de quibus paullo ante a nobis dictum est ex Arculano.

Arculanus lib. de feb.

Et in lassitudine phlegmonode & ulcerosa sæpe non est manifesta febris, & tamen dolent ægri & vix moventur, præsertim si τὰ περιόστια (r) sero putri replentur, unde & dolor & lassitudo ossearia, & ut loquitur Hippocrates de causi primo genere disputans καὶ τὸ σῶμα ἐχόμενον ὥσπερ ὑπὸ ὀστεοκόπου καὶ κοπιᾷ καὶ ἀλγέει (s). Laborat enim ossearia lassitudine (ait Galenus) & ulcerosa propter tenuium humiditatum acrimoniam & putredinem, sanguis enim cito putrescit, maxime vero qui est circa ossa, unde lassitudi-

4. de acut. initio. Comm. ad part. lib. 4. acutorum. Arist. Cap. 19. lib. 3. de hist. anim.

(n) Rheumaticum.
(o) Cognationem, fraternitatem.
(p) Rheumatismo.
(q) Febrilem & febriliter.
(r) Periostia.
(s) Corpus quod corripitur à dolore ossa frangente & delassatur & dolet.

lassitudines oriuntur. At est ubi febris jam adest cum doloribus, quos ὀςεοκόπεις (y) vocamus, est ubi non adest, ut in eo affectu quem suscepimus explicandum. Unde etiam videmus ipsis Arthriticis in aliqua doloris acerbitate & somni vacuitate febrem etiamnum abesse, eam saltem quæ manifesta sit: quum tamen alias cum minimo tumore ad inguina, aut aliqua occasione quæ κτ̀ τὴν φαντασίαν (z) parva esse videatur, febris oboriatur non levis. Quid illud est? revera veniendum ad illud examen Principis supra adductum, de febribus quæ cognoscuntur, & non cognoscuntur.

Et quoniam toties hic de lassitudinum nomine mentio facta est, de illis paullulum dicendum est a nobis: ita enim earum cognitio ad naturam & ὕπαρξιν (a) istius affectionis quam quærimus, altius cognoscendam intelligendamque viam muniet & præsternet.

Omnino autem triplex lassitudo spontanea a Galeno assignatur, tensiva, ulcerosa, ac φλεγμονώδης (b). Genus est κόπος (qui non est ipse per se sensus læsio, sed per onus quoddam instrumentorum motionis) lassitudo latinis: est autem affectio male actæ exercitationi succedens. Habet enim suas leges exercitatio, ex quarum præscripto intelligitur non modo quæ ipsa exercitatione fieri debent, sed & ut corpora ante ipsam præparari debeant, & quæ post eam absolutam, quæ sit ratio τῆς ἀποθεραπείας (c). Ergo ita exerceri corpus oportet, & propter male actam exercitationem succedit ea lassitudo. Sic ex Galeni & veterum opinione Gorræus. Tamen adversum ea quæ dicuntur, facere videntur quæ a Galeno explicantur in Aphorismis: *κόπος non est lassitudinis* (ait) *nomen ex immoderatione motuum contractæ: sed est nomen* τῆς διαθέσεως (d) id est, *affectionis quæ contingit animantium corporibus: non enim meminit earum lassitudinum ex motibus oriri solitarum, sed earum quæ sponte eveniunt. Quum enim sine motu talis orta fuerit lassitudo, non absolute lassitudo, sed sponte nascens dicetur.* Ergo κινήσεις, id est motiones præcedere non debent ut κόπου αὐτομάτου (e) constituatur ὕπαρξις (f). Cur ergo definitur κόπος (g) affectio male actæ exercitationi succedens? κόπος enim τονώδης, ἑλκώδης καὶ φλεγμονώδης ἄνευ τῶν κινήσεων (h) esse debet. Sed facile est hanc quæstionem solvere. Gorræi definitio hic posita est de lassitudine non spontanea, Galeni vero definitio est de spontanea: nam lassitudines non spontaneæ ab immodicis motibus pendere debent: & lassitudo post immodicas sequens exercitationes est sanorum symptoma: ita quæ sine motu præcedente succedit, symptoma est morbosum. Sed de hoc scrupulo aliis relinquatur ambi-

Hic indifferenter dicimus πόνον κόπον. πονεῖν. ἀλγεῖν. κοπιᾶν. (t) dolor. labor. lassitudo. Cicero ait Græcos nescivisse distinguere inter dolorem & laborem. Tamen Arist. 10. de hist. animal. in matrice & oculo distinguit inter λύπην καὶ κόπον καὶ πόνον καὶ νόσον. (u) λύπη dolor, κόπος lassitudo, πόνος labor dici potest. Λύπη est læsio sensus, hinc dolor. Πόνος labor dicitur, non est sensus læsio, sed onus potius instrumentorum motionis. Nervos motorios labor respicit, sensificos dolor, labor autem multa habet nomina, πόνον, κόπον, κάματον (x). hæc Scaliger.

(t) Laborem, lassitudinem, laborare, dolere, delassare.
(u) Afflictionem & lassitudinem, laborem & morbum.
(x) Laborẽ, lassitudinẽ, defatigationem.
(y) Ossa frangentes.
(z) Secundum phantasiam.
(a) Essentiam.
(b) Inflammatoria.
(c) Curationis.
(d) Dispositionis.
(e) Lassitudinis spontaneæ.
(f) Essentia.
(g) Labor.
(h) Lassitudo enim tensiva, ulcerosa, inflammatoria, sine motionibus.

ambigendum. Si enim præcessit motio & labor immoderatus, deinde κόπος (h) sequatur, non jam αὐτόματος (i) dicetur, quum nihil procatarcticon concurrere debeat: nisi quis dicat non facile sese prodere eam affectionem tendentem aut ulcerationis sensum efficientem, nisi corpus agitetur moveaturque. Unde videmus eos qui exerceri non solent, si ad insolitam exercitationem deveniant, veluti lassitudine laborare: nam faciunt τῆς σαρκὸς σύντηξιν βιαίαν καὶ πολλήν (k). Revera hæc affectio cadit in eos qui multis humoribus pleni ad insolitum laborem sese convertunt: inexercitati enim homines a quovis labore fatigantur. Quod enim manet in carnibus fusum ac liquatum, id laborem exhibet. Idem Hippocrates expressit *ad finem libri 2. de Diæta*. At vero non necesse est præcedere laborem præsertim magnum, alioqui huic præcedenti labori tamquam causæ origo assignaretur. Nam τοῦ αὐτομάτου κόπου οὐσία (l) in eo residet quod nihil sit procatarcticum; κόπος τονώδης (m) a repletione est potius, cacochymia ulcerosum κόπον (n) infert: κόπου (o) duæ sunt causæ fere contrariæ, labor & otium. Sic febres sunt κοπιώδεις (p) a laboribus, aliæ ab otio, a suppresso peculiari excremento & hæ sunt longiores. In febribus κοπιώδεσι πόνος (q) est & prænuntius, & comes & successivus. Successivus est velut abscessus auctor & provocator: κόπος ἁπλῶς (r) dictus, venit ἀπὸ τῶν πόνων (s) & musculoso generi πόνον (t) inducit: alius est αὐτόματος (u). Accedit quod sanitas consistat in symmetria quadam & proportione ciborum & laboris ex antiqui magistri doctrina: unde si cibus laborem superet, facilis est in morbum casus: hinc enim sequitur plethora & πλησμονὴ (x) ex qua plethora nascitur. Quum autem est ea repletio, corpus non amplius admittit alimentum, nequit enim quia incapax est corpus: vetus enim excrementum partium, seu vetus alimentum non admittit novum alimentum. Quid inde sequitur? ut fiant ἀποκρίσεις (y) in interno ipso corpore, unde peripneumoniæ, pleuritides, destillationes, oppressiones, sunt enim incipientis parumque progressæ πλησμονῆς (z) signa, & effectus; sunt etiam multum progressæ ac consummatæ sua argumenta: quæ omnia Hippocrates libris expressit. Ideo autem istos τῆς πλησμονῆς gradus constituere oportuit ut symptomata quæ alterutram sequuntur differant καθ' ἧττον καὶ μᾶλλον (a). Et ut etiam plane constet de veritate eorum quæ ante diximus, qui fiat ut quum corpus jam male habeat, sanguis impurus & corruptus sit, tamen non febris actu & reipsa oriatur; Est enim istius sanitatis ut & morbi magna latitudo. Unde

Gorræus in dict. κόπος. Comm. ad Aph. 5. lib. 2. Quomodo κόπος agnoscat causas sui laborem & otium.

Hipp. 2. de Diæta.

Hipp. 3. de Diæta.

(h) Lassitudo.
(i) Spontanea.
(k) Carnis colliquationem violentam & plurimam.
(l) Spontaneæ lassitudinis essentia.
(m) Lassitudo tensiva.
(n) Lassitudinem.
(o) Lassitudinis.
(p) Lassitudinariæ.
(q) Lassitudinariis labor.
(r) Lassitudo simpliciter.
(s) A laboribus.
(t) Laborem.
(u) Spontaneus.
(x) Plenitudo.
(y) Secretiones.
(z) Plenitudinis.
(a) Secundum magis & minus.

Unde videmus etiam iſtos tam impuris humoribus præditos, quum perendie bene habere videantur, cœnent, bibant, cantent, deinde omnia agant quæ & ſani, repente velut mutata ſorte, ægrotare & vehementiſſime, immo magno omnium ſtupore, e vivis eripi, ut prius conſtet eos interiiſſe quam ægrotare.

Ergo præclarum illum Hippocratis locum & litteris aureis ſcribendum de repletione, quæ eſt τῶν κόπων πρόδρομος (d), expediamus, in quo propter antiquarum dictionum obſcuritatem nonnulla latet difficultas. Ita enim ſcopum de ſpeciebus laſſitudinum feriemus.

Hæc ex lib.3. Hippocr. de Diæta.

Sunt qui ubi labores ſuperantur a cibis, id patiuntur. Quum incipit repletio ſomni longi & dulces ſunt, interdiu dormiunt. Somnus carni contingit, ſanguis funditur, ſpiritus fuſus tranquillus eſt. Et quum corpus repletionem amplius non recipit, ſecretionem remittit intro, præ circuitus violentia: quæ ſecretio contraria alimento a cibis, animam perturbat: & amplius non ſunt jucundi a cibo ſomni, ſed homo perturbatur. Nam qualia patitur corpus, talia videt anima viſu jam concluſo. Hæc ex libro de diæta, quibus congruunt quæ idem Hippocrates ſcripſit. *Propenſio ad ſomnum, eumque ſtudio accerſitum, ſegnitiem corpori, & capiti gravitatem affert: corpus enim excoctum & turgidulum reddit* (græce ἐφθότητα vocat.) *Excoctio enim quædam eſt ob calidam humiditatem.* Hæc Galenus. *Ergo*, ait Hippocrates, *quum ſomnus eſt turbulentus, neceſſe eſt ut homo ægrotet. Qualis ſecretio*, græce ἀπόκρισις, *& ubicumque κρατήσει*, id eſt *ſeſe protulerit vimque ſuam exercuerit, ea morbo pars affligitur. Ideo cito curandus eſt homo. Sunt hæc ſigna, dolet corpus, alias totum, alias pars. Dolor eſt velut laſſitudo, græce* κόπος, *curant autem repletionem & ſegnitiem donec febricitent nec adhuc ſe ægros putant, ſed cibis & balneis utentes ad peripneumoniam deveniunt, aut ad alium periculo plenum affectum. Antequam incidant in febrem, attenuatione opus eſt & exercitio. Si febris prehendat, intra aquam per tres dies conſiſtendum eſt.* Bonum eſt uti iis quæ χρίσματα ἱδρωτικὰ (e) vocantur. Mirum eſt cur multis caput gravetur, & alvus ſiſtatur initio iſtorum morborum, quia caput τὴν πλησμονὴν (f), & ut ex loco ſuperiore colligere eſt, τὴν ἀπόκρισιν ἀποσπᾷ (g) revellit ad ſe, & alvus ſiſtitur & caput gravatur. Periculum autem eſt ut quo erumpat (græce ῥαγῇ) repletio, partem corrumpat. At πλησμονὴ (h) non erumpit, ſed eſt ἀπόκρισις ἀπὸ τῆς πλησμονῆς (i), quia corpus utpote ſucculentius redditum non poteſt amplius ſuſcipere τὴν πλησμονὴν, ut ante dictum eſt. Obſervatione autem dignum eſt ex Hippocrate, quod ut eſt multiplex repletio, ita multiplex eſt ἀπόκρισις ἢ ἔσω καὶ ἔξω (k). Et aliis labores fiunt & dolores & οἱ κόποι (l): aliis fit καχεκτικόν τι (m), & velut hydropicum.

Ad finem 2. de Diæta acut.

Unum vero quod maxime annotari debet in hac phyſica contemplatione

(d) Laſſitudines præcurrens.
(e) Inunctiones ſudorificæ.
(f) Plenitudinem.
(g) Secretionem revellit.
(h) Plenitudo.
(i) Secretio à plenitudine.
(k) Secretio & interior & exterior.
(l) Laſſitudines.
(m) Quidpiam cachecticum.

ne eſt, quod Hippocrates multiplicem ſtatuerit repletionem, quæ habet etiam pro ſua idea, & varias ſymptomaton ſpecies & ideas, eaſque pro corporum natura & diſtinctione. Nam aliis corpus rarum eſt, aliis denſum. Et prout cutis & carnes aliter atque aliter affectæ ſunt: ita repletionis varii ſunt effectus, varia accidentia, & curationis varietas. Aliis purum corpus, aliis impurius. Quibus impurius corpus eſt, repletio aliis ſe prodit: facies eſt decolor, & habitus eſt velut cachecticus & ὑδρωποειδής (*n*). Nunc verba ipſius contextus Hippocratici; & de iis quibus corpus impurius eſt, & quibus eſt denſius, attexenda ſunt: deinde quorumdam verborum proprietatem quibus Hippocrates inter docendum uſus eſt, declarabimus: ut ſunt ἐρευγὴ, & ἐρεύγεσθαι, ructus, & eructare: ἀπόκρισις & ἔκκρισις, περίοδος, περιβολὴ, περιφορὰ, σύντηξις (*o*), quorum explicatio plurimum lucis iis eſt allatura quæ poſtea ſumus dicturi. Nunc ad Hippocratis contextum veniatur. *Alii hæc in repletione patiuntur, facies iis eſt decolor, & ubi comederint, paullo poſt eructant acida, & acor in nares proſerpit: iis corpora pura non ſunt, & plus eſt quod de carne colliquatur* (græce συντηκόμενον) *præ labore, quam quod repurgatur* ὑπὸ τῆς περιόδου, *præ circuitu. Et id intus manens alimento contrarium eſt, ipſumque violat, ac acidum facit.* Ex quo facile apparere poteſt qui corpus impurum quum exercetur paullo immoderatius in morbum præceps cadat, & qui corpus impurum ſi plus æquo nutritur, impurius reddatur. Hinc elice demonſtrationem *aph. lib.* 1. *Corpus impurum quo plus nutrieris* &c. Quid autem eſt illud quod ait, Corpus repurgatur ὑπὸ τῆς περιόδου; credo in corpore ſive coactum ſive violentum quid accidat, ſive propter antiquam cacochymiam aut recentem, nil ſit violentum, ſed velut ultroneum & ſpontaneum, fieri multas ἐκκρίσεις, συντήξεις, περιόδους, περιφορὰς, περιβολὰς, ἀποκρίσεις, ἐρευγὰς, μεταῤῥύσεις (*p*): * quæ verba licet ſint diſſimilia, tamen fere ſynonyma ſunt, & aliquid ſimile ſignificant, quamquam ſi penitius inſpiciantur in rebus ipſis per ea verba indicatis, aliquid eſt prius & poſterius, ut σύντηξις (*q*) præcedit ἔκκρισιν (*r*). Audiatur Hippocrates clarioris doctrinæ ergo.

Quidquid in corpore purum ex circuitu excernitur ſecundum naturam (ἐκκρίνεται ἐκ τῆς περιόδου (*s*) græce) * *a veſpera ad auroram id recte habet: nam quæ*

Ad finem 2. *de Diæta Hip. docet cur a labore inſueto carnes fiunt humidiores corpore calefacto, & multum colliquationem remittunt.* σύντηξις *eliquatio quædam carnium.*

Περίοδος (*t*) *quid.*

* *His dictionibus adde vocem* περιστάσεως (*u*), *quæ vox innumera apud Græcos notat apud Gal. comm. ad part.* 30. *lib.* 1. *de Art. ubi ait in inediis habitus corporis* (τὰς περιστάσεις (*x*)) *mucore, per colliquationem repleri.* * *Nomen* τῆς περιόδου *Hippocrates explicat lib. de alimento loquens de lacte & ſanguine: lac & ſanguis alimenti ſunt redundantia. Circuitus* (*græce* περίοδοι σύμφωνοι) *ſunt conſoni ad fetum, & ad ejus alimentum. Non enim nomen* περιόδου *motum ad circumferentiam ſignificat, ſed ad omnem dimenſionem. De nomine* τοῦ περιόδου *Plato quum ait, ubi pituita atræ bili mixta ſacras* τὰς περιόδους τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ οὔσας (*y*) *ſubit, turbat, & tunc ſacer morbus oritur: vide quid nomen* περίοδος *ſignificet. Per hoc nomen meatus cerebri ſignificantur per quos fiunt fluxus & refluxus ſpiritus & aëris. Vocat alio loco lib. de flatibus* τὰς διεξόδους *quum loquitur de ſomno languidiores* διεξόδους (*z*) *faciente.*

(*n*) Hydropiſormis.
(*o*) Secretio, excretio, circuitus, delatio, impetus, colliquatio.
(*p*) Excretiones, colliquationes, circuitus, delationes, impetus, ſecretiones, ructus, transfluxiones.
(*q*) Colliquatio.
(*r*) Excretionem.
(*s*) Secernitur ex circuitu.
(*t*) Circuitus.
(*u*) Circumſtationis.
(*x*) Circumſtationes.
(*y*) Circuitus in capite exiſtentes.
(*z*) Meatus.

quæ in ventre secernuntur (ἀποκρινόμενα (a)) & *quæ in carnem eructantur* (græce, ἐς σάρκα ἀπερευγόμενα) *omnia ex circuitu ac circumferentia excidunt*: Græce, ἐκ τῆς περιόδου ἐκπίπτει (b). Sic his verbis ἐκκρίσεως, περιόδου, ἐρευγῆς (c), & similibus significantur & excretiones, & excretionum modi, sive naturales sint, in corporibus e natura habentibus, sive non naturales, in cacochymis & male habentibus corporibus. Has autem periodos, excretiones, motus maxime adjuvant astrorum quoque motus ob eam affinitatem, quæ est inter corpus nostrum & astra. Corpora enim ab astris afficiuntur & moventur humores, cæco quodam & abdito modo, prout summus rerum omnium architectus instituit atque dictitavit. Id quod paullo ante diximus satis aperit illud Hippocratis: Astrorum exterior est in corpore circuitus (græce ἡ ἔξω περίοδος d) Solis medius, Lunæ autem ad cavitates. Quodcumque astrorum horum exstingui, aut disparere videtur, aut sisti a suo circuitu (ἐπέχεσθαι τῆς περιόδου) juxta eam partem morbum redundare significat: & in corpore secretionem, ἀπόκρισιν, factam aut humidam, aut pituitosam, & in circumferentiam περιφορὴν, transferri.

Relictis harum vocum proprietatibus, alio est transeundum. Earum autem cognitio & animadversio non fuit negligenda, quia in hoc affectu quem persequimur, & quem improprie ῥευματισμὸν (e), melius ἀπόστασιν (f) quamdam vocabimus, aut ναυτίωσιν τῶν φλεβῶν (g), donec aptiora nomina sese nobis offerant: tamen, id quicquid est, in hoc affectu, inquam, totius corporis, maximeque externi est dolor ὀστεοκόπος (h), membrorum, artuum & articulorum molestus sensus cum calore, ac si arthritis universalis esset. Sic fit in habitum corporis περιβολὴ, ἔκκρισις, περιφορὰ, σύντηξις, μετάῤῥυσις, ἀπόστασις, ῥευματισμὸς ἀπὸ τοῦ ῥέειν (i), quia humor in habitum fluit & fluendo irrigat: nec enim id a capite est, ut vulgus credit: * catarrhum enim vocat, & imperite ignoranterque, & a refrigerantibus, & a sanguinis detractione abstinendum putat, quia catarrhus est. Sic infelix curatio propter istam ignorantiam decerni solet.

** Immo a carnibus ipsis fluxiones fiūt in articulos; labor (ait Hipp. libr. de loc. in homine) & dolor, Græce πόνος καὶ ὀδύνη, quum a carne humiditas fluxerit vitiosa, supple in articulos.*

Et tamen aliquis possit dicere istos dolores, non tam oriri κατὰ τὴν ἀπόστασιν (k) per abscessus modum, & κατ' ἔκρυν (l), quam quia in ipsis partibus humor suus proprius & excrementitius incaluit, motus est & putruit. Ut in iis qui pila ludere insolentes, paullo vehementius quum ludunt, omnium corporis partium dolor est molestus, quia mota est materia in habitu corporis, sed non promota & foras exclusa. Si demum sudor universo corpore emanaverit, ab iis doloribus & molesto confractionis omnium membrorum sensu liberantur.

Et

(a) Quæ secreta sunt.
(b) Ex circuitu excidit.
(c) Secretionis, circuitus, ructus.
(d) Exterior circuitus.
(e) Rheumatismum.
(f) Apostasin, decubitum.
(g) Nauseam venarum.
(h) Ossa frangens.
(i) Delatio, excretio, translatio, colliquatio, transfluxio, apostasis, rheumatismus à fluendo.
(k) Per decubitum.
(l) Per defluxum.

Et ut ipsi objectioni occurratur, dico dolores istos oriri solere, partim per abscedendi modum, ut in longis morbis & in quartanis febribus id evenire observavi. Et si febris materia cocta est, facile curantur detractione sanguinis, sudore, profluvio alvi, urinæ multæ & crassæ copiosa evacuatione: id enim fere κριτικὸν (m) est. Partim etiam oriuntur per ἀπόστασιν quamdam symptomaticam in iis qui quum jamdiu male haberent, & tamen ὀρθοστάδην (n) viverent, tamen subesset cacochymia multa, symptomatica facta est in universum genus musculosum περιβολὴ, περιφορὰ (o), unde tanta dolorum nata acerbitas. Argumentum autem cacochymiæ residis in venis & habitu, est, putris virosique sanguinis ejusque multi evacuatio. Fieri etiam potest, ut natura ab interno corpore ad externum materiem non pellente, dolores isti oriantur, calefacto, moto, putrente ac irritato habitus ipsius proprio humore & excremento.

Sic in eo ῥευματισμῷ. cujus mentio fit, fiunt fluxus & veluti colliquationes a carnibus in carnes & partes fibrosas & mēbranosas; locus iste libri de loc. in homine rem vere exprimit propositam.

Quæstio, an bonum est refluere humorem a robustis partibus ad infirmas (cujusmodi est universus corporis habitus) an contra ab infirmis ad robustas: nam robustis inest vis quædam vernacula & calor vegetus quo se vindicent ac tueantur: coctione, digestioneque id præstabunt. Quæ opinio est Hippocratis. *Qui morbi*, ait Hippocrates, *ab imbecillibus partibus ad fortiores remeaverint, ii solutu sunt faciliores: influxus enim facile a robore excludentur.* Mavult Galenus (qui ea in quæstione & assertione Hippocratis non ita veræ sententiæ subscribit) legere pro, excludentur, absumentur: nam si exclusio fiat, nonnisi dispendio, & noxa partium imbecilliorum in quas refluxurus est humor, fieri poterit. Quidam nomine partium fortiorum intelligi volunt partes principes: at melius est a partibus præcipuis in minus præcipuas humores repere. Nam cur (ait Galenus) sæpe visi sunt interire quibus succi in dolore articulorum in artus delati, deinde repulsi in partem principem pervenerint, & una salutis spes erat si iidem ipsi humores ad artus revocarentur.

Notanda hæc quæstio contra communem omnium opinionem.

Part. 5. lib. 2. de natur. hum.

Ad finem comm. in partic. 5. lib. 2. de nat. hom.

Diximus inter cetera, prius, quod corpora plethorica valde sunt obnoxia, huic ῥευματικῇ (p) affectioni, aut abundantia sero multo, & bile, præsertim quum purgata non fuerint. Posterius, quod in musculosum genus fere rapitur incoctus humor biliosus, sanguineus, & circa periostia tamen ebullit, unde dolorum ista acerbitas. De corporibus notandum illud Aristotelis. *Obesa corpora habent sanguinem imputidum, quamquam sanguis & quæ sanguinea sunt facile putrent, ac præcipue quæ ad ossa propius applicantur.* Notandum illud quod dico, quodque melius verbis Aristoteleis facilius intelligetur, *sanguinei*, ait, τάχιστα σήπεται (q), *maxime vero quod circa ossa est.* Unde forte nascitur occasio tanti doloris in speciebus lassitudinum. Quod autem bilis aut serum, aut sanguis est tenuior qui effervescit, & patet ex Hippocrate: *fluit humor ob caliditatem quum carnes rarefactæ transitus præbuerint, humor calefactus tenuior factus fuerit.*

Cap. 19. l. 3. de hist. animal.

Lib. de loc. in hom.

Ss 2 *Omnis*

(m) Criticum.
(n) Erectè ambulantes.
(o) Invasio, delatio.
(p) Rheumaticæ.
(q) Velocissimè putrescunt.

Lib. 4. de morb.

Omnis enim humor calefactus attenuatur. Et id alio loco Hippocrates docet, afferens exemplum ſubactionis agitationiſque lactis apud Scythas. Dum enim lac agitatur, quod tenuius eſt ſupereminet. Sic in homine dum turbatur humor, quicquid ejus eſt in corpore a principiis diſparatur, & in ſuperficie bilis conſiſtit.

Addam tantum unum, ut deinceps via ad therapian paretur, de nomine ῥεύματος ϰ̀ ῥευματισμȣ̃ ϰ̀ διαθέσεως ῥευματικῆς (*r*). Illud nomen non ſolum audiri debet pro defluxu a capite, ſed pro exoneratione ab interno corpore in externas partes, & in internas; ut quum hepar in uterum aut in inteſtina ſeſe exonerat, eſt ῥευματισμὸς (*s*), quemadmodum patet ex Galeno, his verbis, *fit ut ſi ora vaſorum ad uterum directorum præter modum aperiantur, ſi ſanguis vel ſit calidior, vel tenuior, & totum corpus ob malum habitum gravetur ſanguine (licet modum naturæ convenientem multitudine non exceſſerit*: in græco, licet συμμετρίαν (*t*) ſuam non exceſſerit) *ſanguinem ipſum expellit ad venas quæ ſunt uteri; ut in fluxu rheumatico fieri ſolet* (græce ἐν ταῖς ῥευματικαῖς διαθέσεσιν (*u*)) *in quibus alias in aliam partem fluxus fit.* Et hæc de nomine ῥευματισμȣ̃ (*x*) præter ea quæ dicta ſunt.

Galenus ad aphor. 57. l. 5. Locus valde notandus quo patet cachecticos grave corpus habere, licet multitudinis ratione non fiat.

Gravitas tamen ἀπὸ τȣ̃ πλήτȣ (b). Sed cacochymia ipſa naturæ gravis eſt, & licet humor non vexet quanto, id eſt non κατὰ πλῆθος, ſed κατὰ πάθος (c) tamen ſenſum quemdã gravitatis infert. Idem Gal. cap. 8. de ſang. miſſione.

Eſt apud Galenum locus περὶ τῶν ῥευματισμῶν in quo volunt ea de re maxime Galeni ſententiam aperiri: videtur enim ponere in exemplum habitum corporis alioqui imbecillum, pulmonem autem, hepar & lienem partes robuſtas. Quid tum fit? exonerationes & derivationes ab illis partibus fortioribus ad habitum. Atque tum fit hic morbus de quo diximus. Et licet a liene, aut pulmone, aut hepate fiat ad habitum translatio, tamen fluxionis nomine poteſt includi. Ita Galenus: *Partes imbecilliores morbis excrementitiis primæ capiuntur. Sic fiunt a fluxione nati affectus, univerſo videlicet corpore imbecillo exſiſtente, quæ una eſt* καχεξίας *id eſt mali habitus ſpecies, principibus illius partibus, licet paucus in iis ſit ſanguis, gravari ſolitis, quia pars infirma a minima quaque copia gravatur.* Revera iſtum Galeni locum volunt audiri de iſta ſolemni affectione in qua explicanda nos laboramus: tamen quum diligenter locum legi ac relegi, is eſt audiendus de fluxionibus etiam a capite: *Quamquam*, ait, *queis pulmo, lien & cerebrum prævalent viribus carnoſum genus, in iis ad glandulas & carnes fluxiones perveniunt*, ubi nimirum univerſus habitus imbecillus fuerit, ut in ῥευματικαῖς διαθέσεσι (*y*) evenit. Quum enim habitus corporis eſt imbecillus; & partes internæ ſeſe exonerant in eum, eſt ſpes quædam τῆς καχεξίας κατὰ τὸν ῥευματισμὸν τὸν δὲ κατ' ἔκρουν vel κατὰ τὴν ἐγχύμωσιν (z) præter naturam. Nam proprie ἐγχύμωσις (*a*) ſecundum naturam eſt.

Satis

(*r*) Rheumatis, rheumatiſmi & diſpoſitionis rheumaticæ.
(*s*) Rheumatiſmus.
(*t*) Symmetriam.
(*u*) In diſpoſitionibus rheumaticis.
(*x*) Rheumatiſmi.
(*y*) Rheumaticis diſpoſitionibus.
(*z*) Cachexiæ ſecundum rheumatiſmum vel per effluxum, vel per effuſionem.
(*a*) Effuſio.
(*b*) A plenitudine.
(*c*) Secundum plenitudinem, ſed ſecundum paſſionem.

Satis τὰ φυσικότερα καὶ σημειωτικὰ (*d*) fumus perfecuti, nunc ad therapian: quamquam inter difputandum jam fere aperuimus rationem medendi ifti affectioni tam dolorificæ, tam moleftæ. Diximus fere in naturas validas hanc affectionem cadere, & in eas maxime quæ fynochas febres putres experiuntur. Sic idem canon fere curationis eft in hoc affectu, qui in laffitudine ulcerofa, phlegmonode, & in febre fynocho putri: in iis autem affectionibus, large & fæpe fanguis mitti debet. Vulgus etiam Medicorum (id quod Medicos doctos dedecet, fed ob infolentiam morbi eis parci debet) quoniam videt partes omnes pariter æqualiterque dolere, ratus falfo catarrhum effe, aut veritus ne provocetur fluxio in brachio e quo fanguis duceretur, fere a fectione venæ abftinet, aut trepide cunctanterque eam aggreditur: ægri enim eo fe modo habent toto corpore, quo arthritici in fuo paroxyfmo in una aut paullo pluribus partibus; videtur enim hæc affectio effe arthritis univerfalis: tamen ab inftituta vacuatione per luculentam frequentemque phlebotomiam id non debet nos revocare. Immo etiam in paroxyfmo arthritico utiliter laxatur vena, id quod hæmophobis & parum expertis Medicis haud placet. Maxime vero ad id invitamur, quod impurus, immo plane corruptus fanguis in eo affectu laxata vena detrahatur. Laxitas cutis apprime facit ad curationem iftius affectionis, fed ægrorum impatientia non permittit ut fe facile lecto contineant: ne minimam quidem ftragulam aut operimentum præ dolore ferunt: & ob copiam & inflammationem nefcio quam toto corpore fparfam, vix ac ne vix faluber fudor manere poteft.

Nomen multitudinis additum eft ut expliceiur nomen τῆς συμμετρίας (e). Cap. 8. lib. de fang. miffione, ubi corporis habitus imbecillus eft, ibi eft fpes τῆς καχεξίας (f): Cachectici autem grave corpus habent licet paucus fit fanguis. Θεραπευτικὸν (g).

Objiciat quis: Hippocrates quatuor humores ftatuit fanguinem, aquam, bilem, pituitam, & viæ per quas hi vitium facientes, funt os, podex, nares, urinæ meatus; fi humor affligens copiofior factus eft, fi homo per eos dictos locos purgetur, nullus ipfum morbus premit. Et tamen eo loco non meminit phlebotomiæ, nec evacuationis fanguinis. Et tamen Medicorum pars maxima, ac fi folus fanguis in vitio fit, tota in fanguine mittendo eft occupata. Dicimus fanguinem folum ex omnibus humoribus per habitum corporis perque ipfum totum corpus fparfum effe. Illo loco Hippocrates agit de certis humoribus excrementitiis, qui certis locis conclufi per certos locos & emiffaria funt evacuandi.

Laudamus quidem impendio magis phlebotomiam in hoc morbo, quam faluberrimum effe remedium teftamur. Clyfterum frequens ufus valet. Medicamenta per os fumenda nocent, inflammationem augent, & dolores in artubus & habitu corporis irritant. Caffia & lenientia tamen omnino non improbamus, hæmorrhagia confert, fub finem fudores. Tandem urina craffa multa, ut quæ ab abfceffibus vindicet, & maxime in febribus laboriofis conferet.

Et quoniam ægri perpetuo conqueruntur, & fenfum habent caloris acris, aliquatenus juvantur ufu rerum frigidarum; fed nocent bifariam; partim

Ss 3

(*d*) Phyfiologiam, & femeioticen.
(*e*) Symmetriæ.
(*f*) Cachexiæ.
(*g*) Therapeutice.

partim quia difflatum prohibent, partim quia ubi quis usus est paullo frigidioribus remediis, remanet, domito morbo, major infirmitas nervorum, unde arthritidis occasio postmodum nasci potest.

Dicat quis, si universus corporis habitus est imbecillior, confirmetur, ut dolendi ægrotandique pereat occasio: Id quod ἐν ῥευματικαῖς διαθέσεσι (h) Galenus commendat; *Curationis scopus est non vacuatio, sed totius habitus roboratio: quamquam* (ait) *curationis initium a sanguinis missione fit.* Respondendum, fine & intentione curationis scopus primus est partis roboratio, opere tamen posterior est: vix enim robur corpori conciliaris, nisi corpus vacuaris. Ubi enim pravus humor est, licet multitudine non lædat, tamen corpori gravitatem & morbosam dispositionem non desinit inferre, iste autem tam gravis & dolorificus affectus non solet accidere, nisi jam & in vasis & extra vasa collecto pravo humore, id quod declarat frequens evacuatio pravi & impuri sanguinis. Infirmitas quidem habitus valet ad ἐπιδεκτικὸν (i), sed non ad ποιητικὸν (k). Notandus enim est iste locus, qui nil colligunt supervacui, his manent imbecillæ partes semper in tuto. Argumento est quoniam aliqui sex mensibus infirmis pedibus laborant. Quod si sola imbecillitas id faceret, perpetuo laboraret pars infirma, ut cui numquam causa abesset ut laboraret. Et *in Aphorismis* disces quod partis imbecillitas non sufficiat ad generandam affectionem, ex intermedio tempore, in quo nulla fere infestantur, licet nativa imbecillitas continua sit, si nil in vita deliquerint. In hoc affectu paregoricis remediis est utendum: ab his quæ ἀποκρουστικὰ (l) vocantur, præsertim a valentioribus est abstinendum. Vidi qui thermis & decocto ligni in dies uti voluerint, sed nullo profectu: immo omnia pæne recruduerunt. Saltem nisi diligenter toti corpori per sanguinis detractionem provisum fuerit, per clysmata, & inflammatio desierit, ab iis omnino temperandum est, immo tales ægrotantes febrientium more regere convenit. A jusculis non est abstinendum ut falso crediti catarrhi nomine vulgus Medicorum putat. Quia enim tales ægrotantes eo fere se modo habent, quo ii quibus παραλυτικὸν τρόπον (n), nervos musculosumque genus habent irrigatum fluxionibus a capite manantibus, ideo falso putant id a capite esse, & causam frigidam putant, at vere παραλυτικοὶ (o) non ita dolent, non ita febriunt: sic affectio una longe ab alia differt; cornicula frequentia & hirudines copiosæ habitui corporis applicitæ conferrent.

Cap 8. lib. de sang. miss.

6. sanit. tuend. & comm. ad aph. 28. lib. 6. De ῥευματισμῷ (m) isto jam dicto, an repellendũ initio. Hollerius lib. 6. instit. Chirurg. vel de materia chirurgica abunde docuit.

Vidi plerosque sub finem morborum longorum, eo affectu laborasse, natura modo quodam critico in habitu corporis abscessum κατ' ἔκρουν (p) moliri volente, est enim vere abscessus κατ' ἔκρουν. Et tales ægrotantes gravissime habent tristiusque curantur: diuturnitate morbi, humores κακοήθειαν (q) acquisiere.

Ande-

(h) In dispositionibus rheumaticis.
(i) Suscipiendum.
(k) Efficiendum.
(l) Repellentia.
(m) Rheumatismo.
(n) In modum paralyseos.
(o) Paralytici.
(p) Per effluxum.
(q) Malignitatem.

Andegavensis Comes eo affectu per sex integras hebdomades laboravit, decies missus sanguis, expertus est sudorifica, deterius habuit; hic hæmorrhagiis copiosis olim erat obnoxius: tandem quum nullis morbus cessisset remediis, & desperatus pæne foret, ecce tam copiosa hæmorrhagia & quæ credentis opinione major esset, supervenit, ut de funere cogitaretur; convaluit evacuato supra modum sanguine; unde non abs re in præcedentibus diximus, morbum eum ad febres laboriosas referri posse, aut ad lassitudinem phlegmonodem. Quanti autem in ea febre laboriosa facienda sit hæmorrhagia docet Hippocrates *lib.* 4. *Acutorum apho.* 74. *quibus speratur in articulos abscessus, liberat urina multa qualis in febribus laboriosis; si vero ex naribus sanguis fluxerit, brevi fit solutio.* Denique istum affectum tam notandum, tantis totque fetum uberemque symptomatis Hippocrates videtur adumbravisse: aitque iis solere contingere quibus magna sunt viscera: quosque sæpe hæmorrhagia male habuit, eaqué substitit. Audiamus Hippocratem loquentem: *Quibus circa articulos dolores fiunt & tumores & sedantur, non podagrico modo, in iis comperies viscera magna, & in urina subsidentiam albam, &c. fit autem hic morbus iis quibus in pueritia & juventute sanguis ex naribus fluere solitus desiit. Proinde interrogandum de ista sanguinis eruptione, an in juventute facta fuerit.* Sed hæc paucis dicta sufficiant quæ plenum commentarium requirerent: digitum ad fontem intendere dumtaxat fuit animus iis qui postea aliquid præstantius sunt molituri: restat ut tandem scribendi finis & modus sit aliquis. Interea tamen omnes qui hunc nostrum laborem sunt observaturi rogatos volumus, ut suo candore audaciam leniant, bonique consulant quod aliquid in communem usum adferre audeamus: Nec enim iis scribimus qui in alieno opere sunt ingeniosiores, non iis quos fastidiendi optima quæque mollior lascivia delectat, sed candidioribus, quorum favor benignitasque facile convellet, & exteret eos qui id quod in lucem emittimus, iniquius sunt observaturi.

Historia.

Lib. 2. *prorrhet.*

FINIS.

POSTE-

POSTERIORIS AFFECTUS DESCRIPTIO,

Qui Pleuritidis dorsalis *nomine donatur.*

PENU amplissimum est divini Hippocratis liber, ex quo multa depromi possunt, quæ maxime ad cognitionem morborum eorumque therapian pertinebunt. PLEURITIS ex dorso affectus est ab Hippocrate nominatus, a paucis, quod sciam, observatus. Mihi nec umquam contigit videre, licet fere annus vertatur undevicesimus, quo in urbe medicinam factitavi. Erat autem mulier gravida gerens septimestrem fere fetum, dolor erat punctorius paullo infra duodecimam spinæ vertebram, dolor inquam insignis, pertinens ad regionem hepatis, febris assidua, tussis inanis, quum inflammatio fere extra thoracem esset, ut pulmo serum ab inflammatione manans apprehendere nequiret. Inter signa pathognomonica erat dolor circum dorsum, membrana affecta non quæ costis obtenditur, sed quæ vertebras cingit. Inter signa demonstrativa, erant urinæ plane vinosæ ac si sanguis multus eas protulisset ac tinxisset: quia enim coafficitur hepar, urinæ tales apparent. Terruerunt me valde, unde Hippocratem super ea re consului, num talis urinarum color in pleuritide dorsali vulgo appareret. De ea affectione ita scripsit: *In pleuritide ad dorsum, dolet ipsum dorsum velut ex plaga, suspirat & acervatim spirat. Statim spuit pauca, tertia aut quarta die saniem mejit subcruentam.* Plura signa eo loci perpendes memoratu digna. Et idem Hippocrates loquens de morbo dorsali quem νωτιάδα vocat & aliquid affine habet cum pleuritide dorsali, ita scripsit; *dolet dorsum & inguina, tertia & quarta die cruentam mejit urinam*; inflammatio itaque pertinet ad partes thorace inferiores. Et quod οὖρον αἱματηρὸν (*r*) legatur, id potest bifariam explicari, vel quod præ calore & inflammatione serum & χυμὸς (*s*) urinæ appareat οἰνώδης (*t*) ob bilis mixtionem quamplurimæ: vel quod reapse sanguis remisceatur ipsi urinæ, facta translatione quadam ad vesicam: eodem enim modo id possumus interpretari. Inflammationes enim & phymata inflammatoria in spinæ partibus orta per cruentam dysenteriam, aut cruentam urinam liberari possunt: unde illud Hippocratis, *distortionem racheos cum difficultate spirandi sanguinis fluxus copiosus exsolvit*, ῥύσις αἵματος (*u*) vel per nares, vel per urinas, vel per alvum fieri potest. Atque ut de urinis istis dicam cruentis (quæ ex Hippocratis *prognosticis* initio morbi appa-

Hipp. lib. 3. de morb.

Lib. 2. de morb.

2. De Articul.

In Coacis Dur.

(*r*) Urina sanguinolenta.
(*s*) Succus.
(*t*) Vinolentus.
(*u*) Fluxus sanguinis.

apparentes longitudinem ſignificant) aliud eſt judicium quum apparent ad longitudinem, aliud quum ad acutiem, ut in morbo dorſali, in contortione ſpinæ, in pleuritide ex dorſo. Atque ut ingenue dicam, numquam obſervavi tam cruentas bileque ſaturatas urinas. In eo ergo affectu, duo ſymptomata rara comperimus: unum eſt mictio cruenta: alterum eſt, difficile ſpirare erecto corpore quod novum eſt in morbis thoracis. Hippocrates *in Coacis* meminit cujuſdam pleuritidis in qua dorſum rubet per eryſipelas a fluxu concitato per venam thoracicam per quam fit pleuritis dorſalis de qua hic agitur; hæc a reliquis differt. Dolor eſt dorſi, ejulatus & ſpirationis oppreſſio: inter cetera mala eſt, quod talis pleuriticus dum reſidet magis tuſſit & difficilius ſpirat, contra autem evenire deberet. Inter ea quæ mirati ſumus in hoc morbo fuit excretio urinæ cruentæ: aut ſanguis erat, aut ſerum ejus aut neſcio quid erat, quod coeffuſi mixtique cum urina ſanguinis opinionem fecit. Legimus apud *Hippocratem 3. de morbis capit. de febre ardente* inter ſigna, τὸ οὖρον αἱματῶδες (*x*) vel quod revera ſit ſanguis mixtus, vel quod ſuo colore ſaturato bile rubra tamquam cruenta ſit urina politico loquendi modo, *rouge comme ſang*: tamen in pleuritide dorſali revera ſanguinolenta cernitur. Duretus docens quomodo in pleuritide dorſali ſit dejectio per alvum mala valde, ait cruentam quoque urinam reddi & quæ refert τὸ ἰχωρῶδες (*y*) quod a carnibus aſſis exſudat, eodem plane renum vitio quo ipſum jecur fundit per alvum ſanioſam proluviem: & cruentæ urinæ, & ſubvirides dejectiones fiant quaſi per ſympathiam. Quod ad curationem attinet, ea mihi videtur maxime poſita in ſanguinis detractione, eaque tanto frequentior & major eſſe debet, quo magis poſita eſt in inflammatione par collectionem, & quod ſpes ſanitatis non ſit poſita (ut ceterarum pleuritidum) in larga & facili ſputorum eductione. Nec enim alæ pulmonum alludentes ad latera exſurgere poſſunt materiem phlegmones reſudatione quadam, corpus ipſius pulmonis ſubeuntem. Nos iſti mulieri etiam gravidæ ſanguinem ſepties demſimus: & quum nobis religio eſſet toties evacuare, illa inſtabat precibus ut id auderemus: adeo manifeſta ex frequenti liberalique ſanguinis detractione allevatio conſequebatur; fotibus litibuſque aliquando adjuta eſt, aliquando ægreſcebat. Hanc hiſtoriam morbi ut inſolentis exponere mihi animus fuit, ut ſi quando occurrerit, experimento noſtro, in ratione tamquam firmo fundamento, poſito, ut αἱμοφοβία (*z*) morbum jam ex ſe calamitoſum, dictatore Hippocrate, calamitoſiorem non reddat. Licet autem in curatione pleuritidis ex dorſo meminerimus phlebotomiæ liberæ ac liberalis, tamen hic judicio eſt opus. Nec nobis ii placent qui in ſanguine demendo ſunt prodigi ac effuſi: ſatis eſt eſſe liberales. Semper enim virium modus tenendus eſt, ætas, tempus, valentis conſuetudo, aliquando enim morbi & ægri eſt quædam ἀντένδειξις (*a*).

Abſol. An. 1588.

(*x*) Urina ſanguinolenta.
(*y*) Ichoroides.
(*z*) Metus ſanguinis.
(*a*) Contraindicatio.

BENEVOLO LECTORI JACOBUS THEVART,

Doctor Medicus Parisiensis,

S. P. D.

Ut affectus Rheumatici apud antiquos pæne anonymi & catarrhi nomine a vulgo pessimo rerum omnium interprete donati natura & idea melius innotescat, operæ pretium esse duxi eruditorum virorum desiderio faciendo satis, tres de Rheumatismo in scholis Medicorum Parisiensium theses tam ab Auctore quam ab aliis Doctoribus olim propositas & agitatas huic libello adjicere atque attexere, ut quæ ad hujus sævissimi affectus & apud nos frequentissime grassantis & sævientis a nullo denique adhuc ex professo descripti notitiam assequendam, plurimum lucis sint allaturæ & ad eumdem oppugnandum, gravissimaque hujus symptomata demulcenda, maxime sint profuturæ: his fruere, atque iis qui publicæ utilitatis gratia nullum adspernantur laborem, gratiam aliquam habeas etiam atque etiam rogo. Vale.

AD

AD QUODLIBETARIAM.

QUÆSTIO MEDICA

MATUTINIS DISPUTATIONIBUS

DISCUTIENDA

In ſcholis Medicorum, die Jovis XVIII. menſis Februarii, Magiſtro GUILLELMO de BAILLOU Doctore Medico, Moderatore Prudentiſſimo.

AN RHEUMATISMUS ET ARTHRITIS CONGENERES?

HOMO ſingulare ſummi Opificis, ut veri archetypi, exemplar, præclaro rationis, ut ducis optimæ, munere, & quo recens in lucem editus a lacrymis vitam auſpicans compenſatur, ceteris animantibus antecellit, licet hæc firmioris ſint valetudinis, & raro in homine ingenii felicitas & corporis firmitas ſint conjuges. Ratione duce ut paranympho, ad morbos ferendos & dolores eſt paratus & accinctus, maxime ſi arti medicæ (quæ ſæpe præbet juſtum officium, ſed malo victa fortunam non præſtat) ut optimæ parenti, & vitæ præſidi obſequatur. Hæc Ars ut ſedulus promus condus neceſſaria in victu ſuppeditat, dat, ſubſtrahit; morbos aut domat, aut vincit: denique in morbis hæc Ars utramque paginam facit. Quorſum enim felicitas, ſi non adſit ſanitas? Hæc Ars ſæpe anceps eſt an morbos domitos renovet, an vincat ſi poſſit. Ejuſmodi eſt Arthritis fato dirus hoſtis quum inveteravit. Ars renovat domitos, ut veteres quartanas, ut novi morbi novum fiat principium ad ſalutem ægri. Sæpe Arthritin demulcet, ſupprimit ad tempus, non opprimit ne ſuccedat apoplexia, gangræna, morbus ſacer, ut fit: etſi miſerum eſt ſanitatem morbo debere. Rheumatiſmus Arthritin ementitur, licet furore quodam ob tetrum ſerum percitus in totum corpus, maxime in articulos, ſæviat. Prudens ſit Medicus ut unum ab altero diſtinguat, quia ſimilitudines ſæpe fallunt. Incipientes morbos non quivis dignoſcit, ut naſcentes herbas peritus Botanicus vix internoſcit. Dolores articulorum in ſqualloribus ſub canicula, laſſitudinem ὀστοκόπον (a), phlegmonodem omnibus muſculis laboran-

(a) Oſſa frangentem.

borantibus vix ab Arthritide & rheumatiſmo diſtingues. Et hic animi & præſentia & conſtantia ferendo dolori relucet. Quibus minor eſt animi conſenſus cum corpore, immo per ἀναγωγὴν (*b*) eſt quaſi ſevocatus, dolore non vincuntur, viros ſe præbent. Quibus animus corpori addictus, molliores dolore etiam exiguo franguntur. Sic corpus animum ſequi debet, non animus corpus: etſi qui gravi valetudine eſt affectus & afflictus vix animum ſequi poteſt. Pathemata animi humorem arthriticum aut ſupprimunt aut in partes morbo obnoxias exprimunt.

Arthritis ſævus hoſtis pueris parcit & mulieribus, niſi menſes deſint. Rheumatiſmus crudelior non parcit. Quædam tamen mulieres etiam menſtruæ fiunt arthriticæ, ſi labes a parentibus contracta, ſi hypochondriacæ temperie calidiore, ſi in facie gutta roſacea, aut ſi in victu peccent; ſi æquant pravum victum virorum arthriticorum, æquant & morbos. Tamen favore Naturæ cuique ætati ſua eſt ſanitas, ſui morbi, qui certis annis, fato ſunt deſtinati & ſexu. Hinc fluxit morborum virilium & muliebrium differentia, vel ob uterum, vel ob temperamentum. Pueris lactentibus ſævi a dentitione dolores, quibus morbus ſacer & dirus comes eſt: lithiaſis frequens, vel a ſtirpe generis contracta calculoſa diatheſi, vel vitio lactis nutricis ob ætatem, vel corporis pravam temperiem, quum edicto Hippocratis (forte ſeveriore, juſto, non clemente) ut ſit ſalubre lac, nutrix debeat eſſe nec ſanguinea, nec bilioſa, nec aquoſa, nec melancholica: adeo nutricis electio eſt perplexa. Lithiaſin forte accerſit pulticula ex lacte & farina cruda. Pueris colici dolores crebri, eorum ſomnum & nutricum impedientes, (unde lac fit deterius) iliacis doloribus ſimiles & γριφομένοις (*c*), ob inteſtina quæ recens editis non habent ſuum motum περιςαλτικὸν (*d*) facilem & obſequentem, quo alimentum facile attrahatur, facilius coquatur, & flatus educantur foras. Ad lithiaſin facit longus pueri in ſpinam decubitus, & arctiorum faſciarum uſus.

Rheumatiſmus dolore vago in omnes partes furit & involat. Totus habitus calet, riget, ac ſi univerſa arthritis foret. Habitus eſt depoſitarius, quia imbecillus: ſic fortiores & ditiores onerati ſe in imbecilliores exonerant. Virtus expultrix ichore irritata ſe exonerat, quod fit in cacochymis, cachecticis, in fœdis coloribus, ſi in æſtu labores immoderati præceſſerint. In Rheumatiſmo genua maxime affliguntur: quod in homine magni eſt momenti; & quia genibus ægris corpus eſt quaſi vietum & caducum, & mira eſt οὐλομελία (*e*) iſtius partis in nervis & membranis: immo in genibus eſt aliquid admirabile. Supplices genua oſculantur humili contactu, & deoſculandis ſupplicum genua ſubmittuntur: idque quia in genibus, ut in corde eſt quædam vitalitas: nam in utriuſque genu commiſſura eſt gemina buccarum ut veſicularum inanitas, qua perfoſſa, ceu jugulo, ſpiritus effluit: ideo genua ſumma cura tueri oportet, ne facile reſolvantur metu ſcelotyrbes compage reſoluta. In Rheumatiſmo id

(*b*) Eruptionem per ſuperiora.
(*c*) Ad inſtar retis implicatis.
(*d*) Periſtalticum.
(*e*) Perfecta natura.

id eſt fauſtum quod ſemel aut bis affligat, ſi cautio adhibetur: nondum enim in articulis contracta eſt labes & imbecillitas reducis morbi, ficto poſtliminii jure, cauſa. Non id boni ominis habet Arthritis contumax & rebellis morbus.

Ideo Arthritis eſt præfractior, ut dubites an mitior mater, an triſtior noverca. Arthriticorum longior vita vulgo dicitur, ſed malo omine & ſæva mercede. Si adeſt, mille tædia, ſi abeſt & ſupprimitur, morborum prædictorum ilias adeſt. Tumor eſt dolorificus cum & ſæpe inflammatione articuli. Præſtat adeſſe tumorem excluſa non incluſa in interno articulo materia: nam eo dolor major eſt quo magis eſt in anguſto. Alias viſcera accuſantur, alias caput, quod plerique fontem mali putant, at decipiuntur. Conſideratur pars laborans, humor, periodus, partium mittentium robur. Dignitas, & principatus, & ſitus partis ſuperior caput a morbis vindicare debet. Sæpe parvus humor & ichor mali auctor nec in capite, nec a capite. Totum corpus circulo ſimile eſt, in quo nec principium, nec finis, præcipua cauſa ſympathiæ, protopathiæ, aut per ſimplicem conſenſum generis ſine materia, aut cum materia: hinc origo malorum neſcitur. In arthritide ſi redux & periodica, vere maxime, & autumno (nam quædam animalia in ſolſtitiis podagra laborare obſervavit antiquitas) & de nocte empyicorum more ingraveſcit, nervorum & articulorum quædam imbecillitas cernitur, quæ per ſe arthritin non excitat, pars alioquin perpetuo laboraret, ſed ſuſcipiendi cauſa eſt habitu contracto. In articulo imbecillo & morboſo etiam ſuum alimentum corrumpitur, ut in cachexia, & proprio partis morbo arthritidis cauſa eſt. Eſt enim διάθεσις ἀρθριτικὴ (*f*), alias morbus longus, alias acutus. Si caro & nervus coafficitur, acutus. Si nervi & membranæ per ſe inflammantur, metus convulſionis. Si tendines, ligamenta, membranæ laborant, longior morbus & ſeptuagenarius dies criticus, quia hæc ægre humorem admittunt, difficile dimittunt, quia humor mucoſus, & nervoſarum partium morbi ſunt ſæpe recidivi.

Rheumatiſmus & Arthritis ut quadam ſorte ſunt affines cauſa, orgaſmo, & ſymptomatis, paris curationis ſunt participes. In arthritide pertinaci non ſolus humor ſpectatur, ſed articuli vitium aut hæreditarium, aut prava victus lege, aut venere nimia contractum: non idem de Rheumatiſmo, nam ſolum peregrinatur. In utroque affectu phlebotomia eſt ἡγεμονικὸν (*g*). Crebri clyſteres præmiſſi. Medicamenta calidiora nocent, irritant humorem in partes inferiores. Pilulæ initio non tutæ licet arthriticarum nomen ſibi falſo arrogent, non tam uſu, furente humore, quam abuſu. Non placet ad curandam arthritidem antidotus dicta μυστήριον (*h*), ex ariſtolochia, gentiana, myrrha, pollicitis quidem dives, ſed effectu ſterilis. Sudorifica ſub finem valent, & diuretica mediocria ne ſanguinem liquent, & apertis viis in artus repellant. De capite controverſia

 eſt:

(*f*) Diſpoſitio arthritica.
(*g*) Principale.
(*h*) Myſterium.

est : falso in omni arthritide accusatur, & omnia cephalica calida, odorata, errhina, emplastra gravi cerebri damno præscribuntur, quum cerebrum sit μετρόπολις (*i*) frigidi & glutinosi, quæ temperies nisi servetur, homo facile fureret & deliraret. Hepati, lieni potius est consulendum quam capiti. Et hic sollertia Medici requiritur. Color faciei sæpe est index & judex pro origine mali. Cataplasmata cum mucaginibus nocent. Nervi, tendines, glutinis habent aliquid, id contumacius redditur frigido & glutinoso admoto : hinc nodosa arthritis : hinc morbus reviviscit impedito difflatu : fotus blandi valent adhibita chamæpyti. Vinum fotu amicum, potu hostis. Lac asininum prærogativum quid habet : nascentibus & senescentibus lac parens. Balnea egelida valent. Cataplasmata potius cum hydromelite quam cum lacte quod obstruit : Cassia admota : Oleum de Catellis : Cataplasmata cum farinis & decocto omazorum : Balsamum Perusinum sub finem : Oleum ex torpedine. Usus veneris rarus & moderatus, & salubrior tempore pluvio, & in aurora : hirudinum admotio non inutilis : aquæ naturales fructu non carent. Cauteria prosunt. Quia in Arthritide ars malo sæpe vincitur, aut eluditur, hæc remedia perfectam sanitatem non pollicentur, sed vitam homini a Deo precario datam minus afflictam reddunt, & dolore modificato paullo jucundiorem.

Ergo Rheumatismus & Arthritis congeneres.

Asserebat Lutetiæ NICOLAUS HENAULT
Cardusianus Lingonensis anno salutis 1610.

(*i*) Metropolis.

DOMINI DOCTORES DISPUTATURI.

M. Andreas Duchemin.
M. Stephan. de la Font.
M. Georgius Arbaud.
M. Carolus Bouvard.
M. Claud. Charles Pr. Reg.
M. Quirinus Vignon.
M. Joan. Renodæus Med. Reg.
M. Petrus Pijard.
M. Nicolaus Jabot.

QUÆ-

QUÆSTIO MEDICA

QUODLIBETARIIS DISPUTATIONIBUS DISCUTIENDA

Mane in ſcholis Medicorum, die Jovis xv. Januarii
M. FRANCISCO MANDAT
Doctore Medico Moderatore.

AN A RHEUMATISMO DYSENTERIA κακοήθης (*a*)?

MORBI ex aliis nati ſuſcitantur κατὰ συμπάθειαν, vel κατὰ μετάπτωσιν (*b*). Illa fit quum ſuperſtite priore foco pars in alterius affectum trahitur, tam κοινωνίᾳ (*c*) quam ἐπιγενέσει (*d*), quarum prior vicinitate, operis ſocietate, & generis ſimilitudine, oriri ſolet: hæc materiæ morbum committentis propagatione. Ἐπιγενέσει teneſmus ſtranguriam & abortum inducit, pleuritis febrim; τῇ κατ᾽ ἔργον οἰκειότητι (*e*) uteri affectus mammæ detegunt, in canina reſolutione ſana oris pars affectæ compatitur: τῇ κατὰ γένος κοινωνίᾳ (*f*) muſculus temporalis læſo oculo læditur, veſica vertebris oſſis ſacri affectis, vox teſtibus male conſtitutis. Nulla ἐπιγένεσις (*g*) levationem adfert primigenii morbi a quo enaſcitur, ſed calamitoſa prope omnis: qua ratione epilepſia aut ſtranguria hydropicis, dyſenteria lienoſis, dolores cervicis iis qui animo perturbantur ſine periculo numquam ſuperveniunt.

Fit vero metaptoſis quum relicto priori foco in aliam corporis partem noxius & effrenis humor inſilit, vel a nobili ad ignobilem per διαδοχὴν (*h*), vel ab ignobili ad nobilem per μετάστασιν (*i*). Ut perpetuo formidanda μετάστασις, ſic interdum exoptanda διαδοχὴ, bonum ſi ab interioribus partibus ad exteriores eryſipelas erumpat; bonum quoque ſi lienoſus affectus in dyſenteriam abeat: ſolvit hydropem (quæ non ſemper a frigido hepate eſt) ſuperveniens diarrhœa, lipyriam febrim cholera morbus, cauſum icterus ſeptimo adveniens die, apoplexiam paralyſis & hæmorrhoides.

(*a*) Maligna.
(*b*) Per conſenſum, vel per tranſmutationem.
(*c*) Communione.
(*d*) Supergeneratione.
(*e*) Similitudine ex operis communione.
(*f*) Communione ſecundum genus.
(*g*) Supergeneratio.
(*h*) Succeſſionem.
(*i*) Tranſmutationem.

des. Metaſtaſis ad ægri noxam proritatur, prioribuſque deteriores inducit affectus: ſic dolores cum febre lumbis imiſque partibus affixi, ſi his relictis præcordia invadant, pernicioſi; ſic anginæ ſalutares alias quum intro recurrunt periculoſæ; ſic ulceroſæ dyſenteriæ a ſuppreſſo exteriori rheumatiſmo δύσκολοι (*k*), multoque deteriores ſunt illis quæ abſque inteſtini ulcere conſiſtunt, aut quæ cum ulcere, non tamen depaſcente aut ſordido adſunt.

Rheumatiſmus non eſt humoris pituitoſi e capite deſcenſus, ſed conferta humoris ſeroſi diluvies non modo in articulos, ſed in medios artus & externum corporis habitum irruens, vagoſque ac ſuccedaneos dolores inferens, vere arthriticorum & eorum qui a lue venerea excitantur æmulos. Quem affectum committit ἰχὼρ φαῦλος καὶ μοχθηρὸς (*l*), quatuor humorum proprius, a fervido hepate genitus, qui dum a robuſtis partibus in debiliores fertur, & ab iis in omnium maxime ignavas æſtuans in venis αἱματοποιητικοῖς (*m*) fluctuat, a quibus evomitur modo in hoc, modo in aliud latus improviſo inſultu, ſæpe ſine rubore aut tumore, non ſine febre tamen, perioſtium membranoſumque genus acuto dolore exercens. Prout is humor tenuis eſt & calidus quaquaverſum pervadit, & ab una parte ad aliam ſubito decubitu tranſmigrat: prout acer eſt & mordicans affectas partes pungit & lancinat; quod ſi quoque copioſus quaſi piſtillo tundit, δυσκινησίαν (*n*) parit, & partes in modicum tumorem rubrum, inæqualem, excruciantem attollit.

Abſorbendæ tam importunæ illuviei, fruſtra ſudores ſollicitantur, aut phœnigmi purpuratarum febrium inane præſidium admoventur; fruſtra quæruntur hypocauſta, fruſtra hydrogoga vel deſiccantia medicamenta præſcribuntur. Sectio venæ frequens, crebra enemata, refrigerantia & humectantia omnia, blanda ſub finem cathartica, ex ſenna, rheo, confectione univerſali, ſyrupo diarhodon, ac inter topica oxyrhodinum & oxycratum, morbi hujus contumaciam expugnant. Quæ quum omittuntur, vel effuſi ad articulos humores abſceſſus pariunt, movendique libertatem artubus auferunt, vel ad interiora per παλινδρομίαν (*o*) iter affectant, & in capite parapoplexiam, tertianis interdum febribus ſupervenientem, lethargum periodicam, epilepſiam excitant; in thorace hydropem ſola paracenteſi ſanandam, dyſpnœam graviſſimam diureticis oppugnandam, peripneumoniam denique, & ſyncopem letalem.

Quoties vero in ventrem inferiorem prædicti humores confluunt, præ vernacula tenuitate facile exundant per portas viſcerum, partim quidem in ventriculum per venam gaſtricam, ubi aqueum accerſunt vomitum, partim per meſaraicos ramos in amplam inteſtinorum cavitatem, ubi ſeroſam diarrhœam pariunt, aliquando criticam, ſi copioſe, libere ac raro alvus feratur, craſſeſcentibus excrementis; ſymptomaticam vero & maleficam,

(*k*) Difficiles.
(*l*) Ichor malus & pernicioſus.
(*m*) Sanguifluis.
(*n*) Motus difficultatem.
(*o*) Recurſum.

leſicam, quum multum aut ſæpe, ac parum eadem alvus movetur. Quod autem in medio per hepar decurſu ſerum hoc acre radices meatuum choledocorum præterfluat, bilemque plurimam æſtu perenni hepatis genitam hinc ebibat, frequenti per inteſtina deſcenſu fæcum reliquias abſterget primo, dein adipem inteſtina oblinentem, interioremque eorum membranam abradit, ex quo ſuccedit dyſenteria, quæ quod ab acri & erodente ſucco cieatur, quem fovet & continuo gignit viſcerum æſtus, quodque in partes remotiores & ignobiliores ſerum illud viſcera non derivent ob excernendi ἀδυναμίαν (*p*) ferox tandem evadit affectus δυσκατέργατος καὶ δυσκαταγώνιστος (*q*).

Ergo a Rheumatiſmo Dyſenteria κακοήθης (*r*).

Proponebat Lutetiæ URBANUS BODINEAU Andegavus. Anno R. S. H. 1626.

(*p*) Impotentiam.
(*q*) Inexpugnabilis & invincibilis.
(*r*) Maligna.

DOMINI DOCTORES DISPUTATURI.

M. Claudius Quiquebeuf.
M. Thomas Gammarre.
M. Anthon. Charpentier.
M. Franciſcus Pijart.
M. Petrus Girardet.
M. Antonius Robin.
M. Gulielmus du Val. P. R.
M. Joannes Akakia. M. R.
M. Gaſpar Brayer.

QUÆSTIO MEDICA

QUODLIBETARIIS DISPUTATIONIBUS MANE DISCUTIENDA,

In ſcholis Medicorum, die Jovis IX. menſis Decembris, Magiſtro JACOBO THEVART Doctore Medico Moderatore.

AN RHEUMATISMO VENÆ SECTIO?

UT res naturales ſui conſervationem per ſimilia, ſic res παρὰ φύσιν (*a*) depulſionem per contraria poſtulant. Indicatio θεραπευτικὴ (*b*) ſoli debetur præter naturam affectui; cujus ſpecies & magnitudo, remedii genus, & quantitatem inſinuat, per quam Medicina βιωφελεστάτη (*c*) conjecturalis evadit, æque ac per ſimilitudines morborum diſſimilium, quæ non ſecus quam herbarum germina in prima ἐκβολῇ (*d*) peritioribus imponunt. Sic colicus dolor nephritidem non raro ementitur; hepatitis pleuritidem; rheumatiſmus arthriticos, & venereos cruciatus, catarrhum, homini magis quam brutis familiarem, & ulceroſam ac phlegmonodem laſſitudinem, morborum πρόδρομον (*e*). In omnibus ἔθος κάλλιστον διδασκαλεῖον (*f*), ignoto morbo remedia ne adhibeas: natura optima victus lege vel morbum patefaciet, vel profligabit: ægrorum alia vivendi ratio, ſanorum alia: quum non minus noceant brutorum alimenta ſanis, quam ægris cibi bene valentium. Auxilia, quibus morbi depelluntur, ἀδιάφορα (*g*), Herophilo tam venena eſſe poſſunt, quam auxiliares Deorum manus: plus in eis artis eſt quam naturæ. Eorum duo præcipua genera, catharſis & phlebotomia, quorum illa cacochymiæ mediocri, velut conſummatæ epicraſis convenit: hæc priori potior acutis morbis, inflammationibus, & doloribus.

Cave topica univerſalibus, compoſita ſimplicibus, validiora blandis anteponas. Sat cito, ſi tuto & jucunde. Quæ diæta & pharmacia non ſanant, chirurgia, Medici dextra, ferro, ignibus reſcindit & domat. Multa in ancipiti periculo fiunt, alias omittenda. In exoſtoſi (quæ non ſemper eſt a lue venerea) quum victus ratio, & præſidia non profuere blandiora, licet ad ferrum candens confugere: præſtat anceps & doloris plenum auxilium experiri, quam nullum. In morbo quid eſſe gravius poteſt

(*a*) Præter naturam.
(*b*) Therapeutica.
(*c*) Vitæ utiliſſima.
(*d*) Occurſu.
(*e*) Prodromum.
(*f*) Conſuetudo optimum Gymnaſium.
(*g*) Indifferentia.

test metu mortis, voluptatum intermissione, doloris ab ægritudine inducti, vehementia? Nemo pæne se sentit ægrotare quam per dolorem, cujus, natura nostri amantissima, tantam rationem habuit, ut eum aut tolerabilem faceret, aut brevem. Nullus potest valde dolere, & diu: quum vehemens est hoc πάθος (*h*), vel macerrimas corporis partes occupat, vel nervis insistit, vel in articulis firmatur, quibus narcoticorum usus nocet, emulceri debet anodynis: quorum ea præferuntur quæ morbi caussam auferunt: dein quæ calori blando, & halituoso sunt εὐπρόσφυτα (*i*). Alias, si quid aliud, virium robur infringit, sanguinem inflammat, spiritus accendit, bilem acuit, humores omnes exagitat, noctu tamen magis quam interdiu, quo tempore gravior esse consuevit.

Si alibi usquam dolor ægros fatigat, maxime in Rheumatismo, qui est totius corporis, præsertimque externi, artuum, articulorumque ἀπόστασις (*k*), cum dolore ὀστεοκόπῳ (*l*), & molesto caloris gravitatisque sensu. Fit acer hic affectus, Galeno cognitus, quum partes internæ venæ, & arteriæ sese in externas, & in genus musculosum, per ναυτίασιν (*m*) quamdam, exonerant: licet non raro internæ quoque corporis partes, ut intestina, uterus, pulmo, ῥευματικὰς διαθέσεις (*n*) experiantur. Caput hujus mali fons, ut & omnis arthritidis, falso habetur: viscerum maximeque hepatis, ubi est sanguinis officina, calidior intemperies, αἷμα ἄπεπτον ἰχωροειδὲς (*o*) generans, id fovet. Sæpe ratione seri (quod Diis erat pro sanguine apud Homerum) humores procul a suo foco gravissima concitant symptomata. Quum omnes, aut plures articulos desultorio quodam modo impetit, Rheumatismum creat: quum in hunc vel illum articulum insilit, præsente partis imbecillitate, quæ non sola est reducis paroxysmi caussa, arthritidem μισόπτωχον (*p*), Veneris & Bacchi filiam, mulieribus, eunuchis, & pueris odiosam movet. Nonnumquam, velut imperfecta crisi, in longis morbis, ut quartanis febribus, morbificus humor, futura sudoris materia, motus, & non promotus mediisque quasi membranosis viis subsistens, tantorum cruciatuum est auctor.

In hanc affectionem prona sunt corpora plethorica, aut valde cacochyma, febribus obnoxia synochis putridis, non minus quam mulieres, vel hæmorrhagiæ solis hominibus concessæ. Illi tamen febris, ab acutis omnibus inseparabilis, nec assidua comes est, nec manifesta, non accenso febriliter sanguine: aliis superveniens morbis, ut apoplexiæ, & tetano periculum minuit. Nec in ea licet, ut in illis, aut novare aut febrem accendere. Circumspecti hominis est interdum malum malo levare: est aliquod remedii genus sanitatem morbo debere: nec potest esse ingrata curatio cujus salutaris est effectus. In dolorum acerbitate sanguis impurus fere detrahitur; quo impurior, non audentius vena tundenda. Morbi magnitudo ex affectus essentia, læsæ partis præstantia ac symptomatum

 vehe-

(*h*) Passio.
(*i*) Ad vegetationem proficua.
(*k*) Apostasis.
(*l*) Ossa frangente.
(*m*) Nauseam.
(*n*) Rheumaticas dispositiones.
(*o*) Sanguis incoctus & ichoroides.
(*p*) Quæ odit pauperes.

vehementia deprehendenda, viriumque robur ex principum partium integritate, hujusque cum morbo collatione dignoſcendum, primariæ ſunt venæ ſectionis ἐνδείξεις (*q*), habito ſemper ætatis, ſexus, regionis, diætæ, conſuetudinis, temperiei diſcrimine. Neque deridendi ſunt qui primam venæ ſectionem, ut in primis ſalutarem, quaſi venerantur, ſervantque in extremos uſus valde profuturam.

Maximam ſanationis partem complet morbi, cauſarumque cognitio. Inſanabiles morbos non vincit Medicina : aliis etiam datur ad remedia, aliis ad levamentum. In hoc affectu curationis iidem canones, qui in ſynocho putri, aut laſſitudine phlegmonoſa ; alteratio, & evacuatio. Juſculorum frequens uſus, ptiſana, oxycratum, an non & zythum in potu ? alvus ſæpe enematis ſollicitanda, cathartica vitanda ; caſſiam tamen & confectionem univerſalem non omnino improbamus. Nihil æque perniciosum ac immatura Medicina : paregoricis malo blandimur ; metaſyncritica, & apocrouſtica damnatus. Uſu ligni ſancti, chinæ, & ſudatoriorum omnia recrudeſcunt. Spes omnis in venæ ſectione poſita : quæ vacuando, revellendo, derivando, refrigerando eſt ἡγεμονικόν (*r*). Cornicula frequentia, hirudines habitui corporis admotæ conferunt ; ut hæmorrhagia, & qui non ſemper contra naturam eſt ſudor bonis ægri rebus, & cum εὐφορίᾳ (*s*), cum qua numquam dyſenteria ſupervenit : tandem urina craſſa, & multa, ut quæ ab abſceſſibus liberet, & maxime in febribus laborioſis, a periculo aſſerit.

Ergo Rheumatiſmo venæ ſectio.

Proponebat Lutetiæ JOANNES VACHEROT, Pariſinus.
Anno R. S. H. M.DC.XXVII.

(*q*) Indicationes.
(*r*) Principale.
(*s*) Tolerantia.

DOMINI DOCTORES DISPUTATURI.

M. Guido Patin.
M. Jacobus Thevart, Præſ.
M. Robertus Tuloüe.
M. Antonius le Rat.
M. Dionyſius le Soubz.
M. Bartholomæus Barallys.
M. Petrus le Conte.
M. Gulielmus de Vailly.
M. Claudius Gervais.

F I N I S.

INDEX

INDEX
RERUM ET VERBORUM,
QUÆ IN QUATUOR
BALLONII
OPERUM TOMIS REPERIUNTUR.

Prior numerus Tomum, *Posterior* Paginam *indicat*.

Angli

Atro-

Causus

Den-

Diu-

Dyfen-

Fluor

Hi-

Iliaca

Lienofi

Metus,

Morbi

Orobi

Peſti-

Pulmo-

Quæſtio

Reme-

Ruptio

Squa-

Suffuſio

Veneri

FINIS.